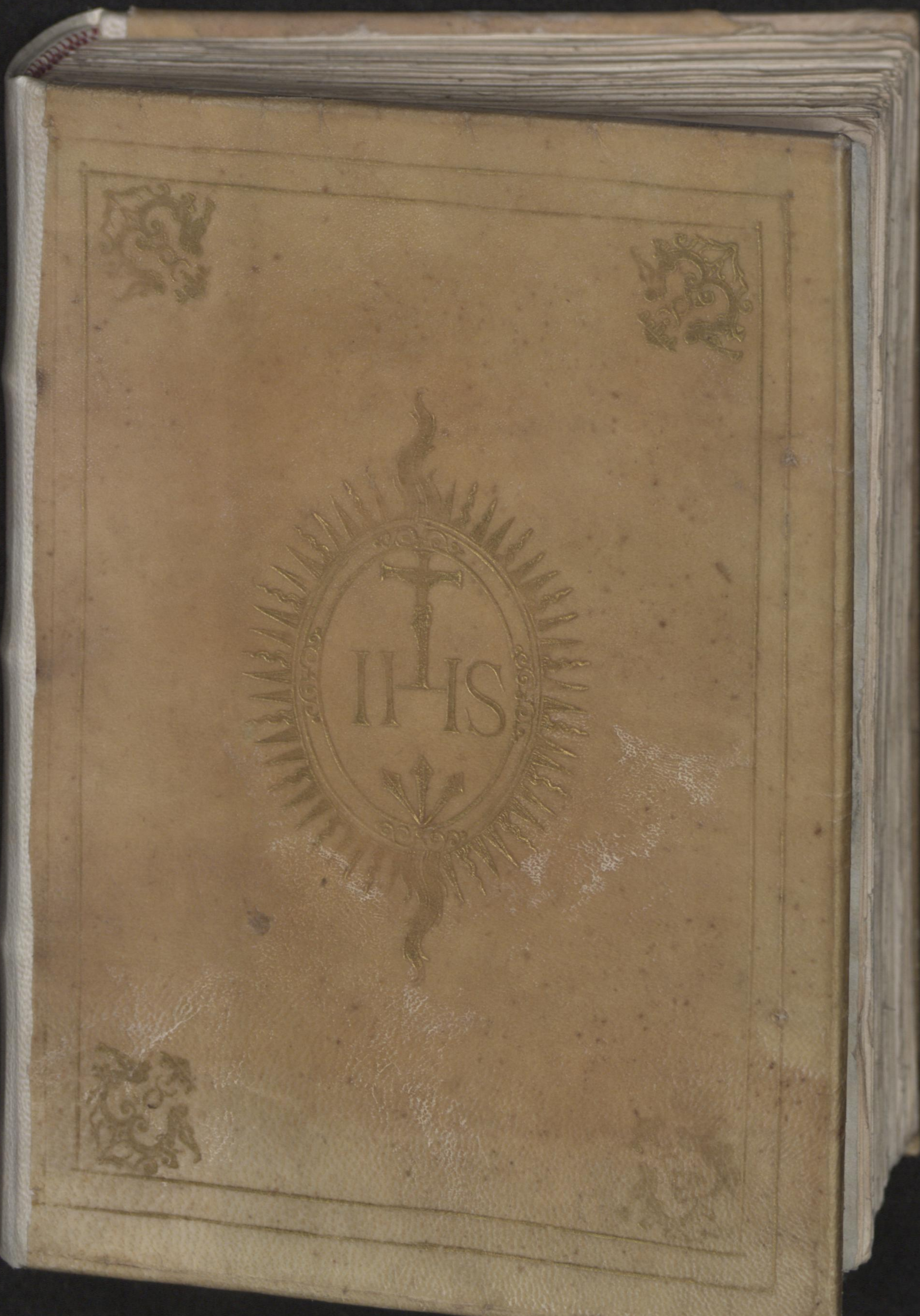
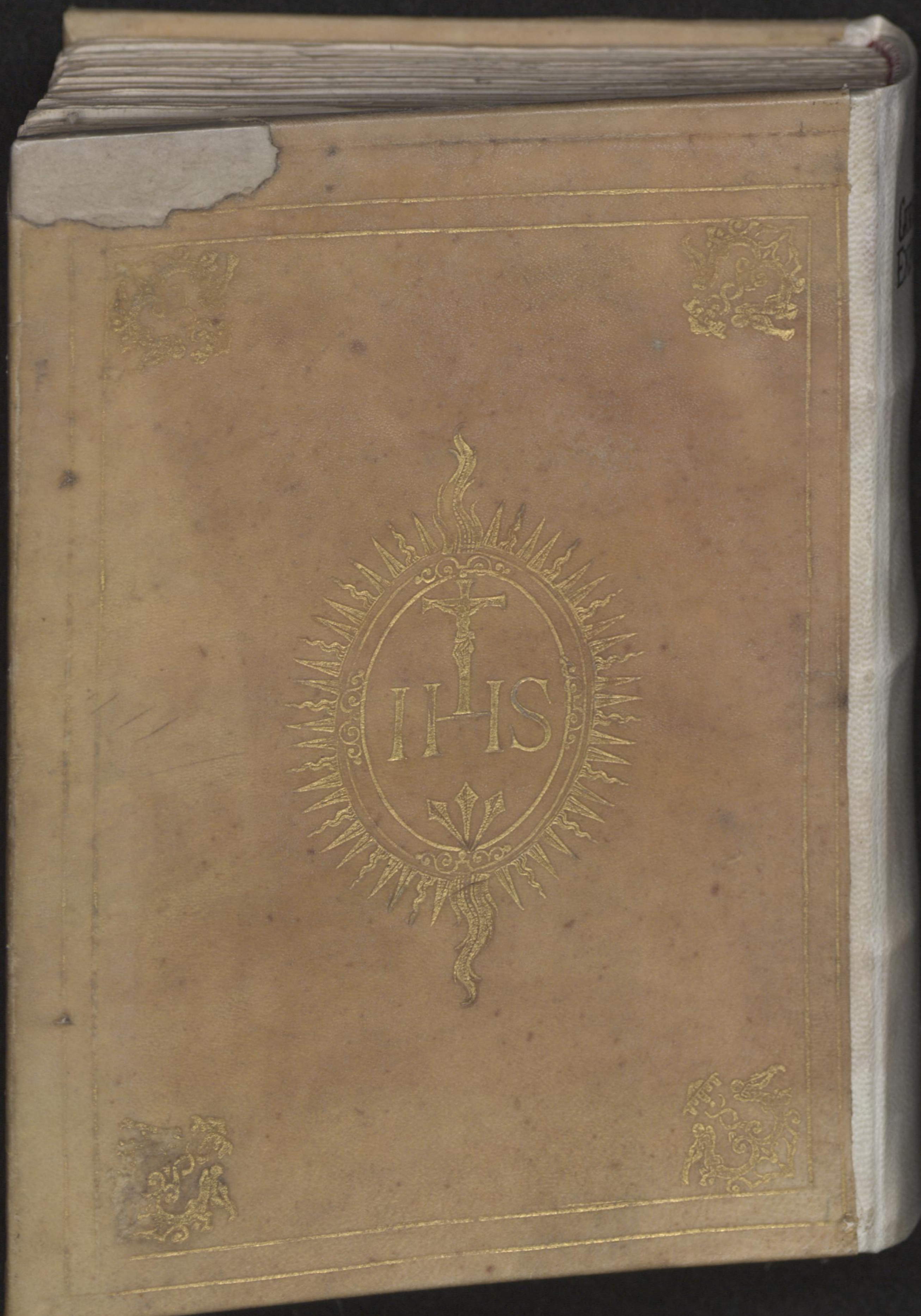
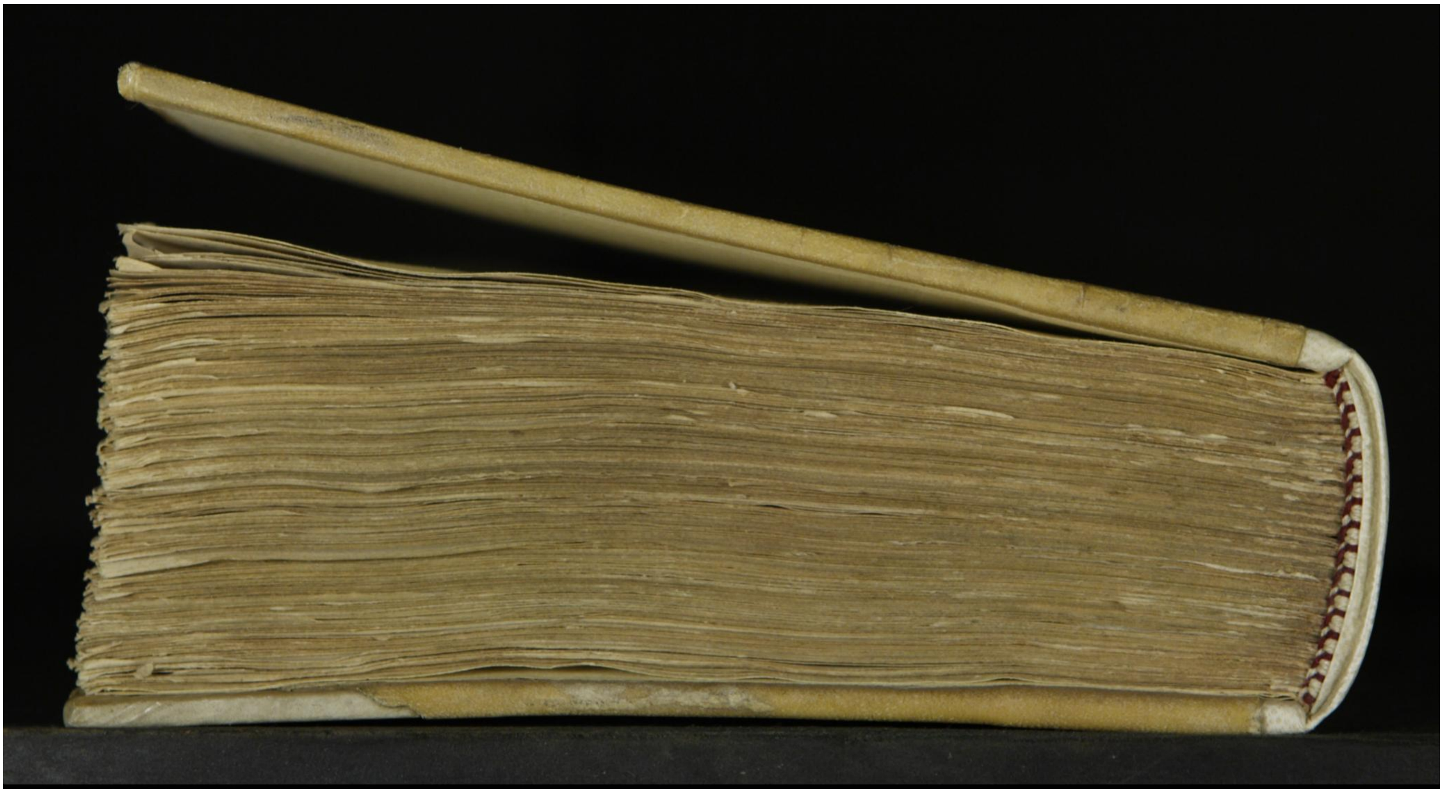

IHS

DE
CHRISTIANA
EXPEDITIO
2
6
499

IHS

IHS
VT POR
TENT. NOMEN. MEVM. CORAM. GENTIBVS & REGIBVS
ACT. IX
DE
CHRISTIANA EXPEDITIO-
NE APVD. SINAS. SVSCEPTA. AB
SOCIETATE IESV.
Ex P. Matthæi Ricij eiusdem
Societatis Comentarijs.
LIBRI V
AD S.D.N. PAVLVM V.
In quibus Sinensis Reg-
ni mores, leges atq. instituta
& nouæ illius Ecclesiæ difficilli-
ma primordia accurate & sum-
ma fide describuntur.
Auctore
P. Nicolao Trigautio Belga
ex eadem Societate.
OCCIDENS
TARTARIA
SINA
MERIDIES
SEPTENTRIO
ORIENS
B.P. FRA-
CISCVS
XAVERI-
VS.
R.P. MAT-
THAEVS
RICIVS.
ANNO CHRISTI
Augustæ Vind. apud Christoph. Mangium
M.DC.XV.
Wolfg. Kilian f.

SANCTISSIMO, BEATISSIMOQVE PATRI, AC DOMINO NOSTRO PAVLO QVINTO PONTIFICI MAXIMO

Nicolaus Trigautius Societatis IESV.

TObiæ ad ortum peregrinantis dux & comes Raphaël, B^me Pater, postquam reducem Parentibus filiũ incolumẽ, auctumq; restituerat, beneficio affectos ad benefici Numinis encomia cohortatus ait; *Opera Dei reuelare, & confiteri honorificum est.* Hæc vt mihi ab Sinis reduci dicta putem, facit instituta in extremum Orientem peregrinatio, duce & comite de supernis mentibus vno, innumera ab eodem vel beneficia procurata, vel pericula propulsata; reditus æquè fælix ad B. T.æ pedes. Ne igitur taceam, audacter, sed verè tamen, cum peregrinantibus etiam Magis duce stella dico; *Vidimus stellam in oriente,* nondum quidem solem, qualis iam dudum orbi splendet Christiano, sed stellam tamẽ, nec amplius tetras illas tot sæculorũ tenebras, sed lucis Christia-

næ crepuſcula: hac viſa, veni adorare Dominũ, te inquam, B.me Pater, Immortalis Dei vices obeuntem veneraturus. Et ne deeſſent munera, Societatis noſtræ tenuis apud Sinas manipulus, qui eam expeditionẽ Sedis Apoſtolicæ auctoritate, ſuoq; inſtituto ſuſcepit, Sanctituti tuæ per me libellũ offert, in quo Sinenſis opulentiæ, aurũ, thus Chriſto recens nato, quia recens noto ab Neophytis incenſum, & laborum noſtrorum myrrha continetur.

Ideo nihil puduit Eccleſiæ Sinenſis infantiam legendam dare. Nam tametſi Nobiliſſimæ gentis ad Chriſti ſacra conuerſio narranda ſuſcipitur; quæ res habet ſuam ex ſeipſa maieſtatẽ; tamẽ, quæ hactenus in re tanta perfecta ſunt, ita ſunt exigua (ſi cum ea magnitudine, quæ vel à Dei benignitate primùm, vel ab gentis indole ſperari poteſt, comparentur) vt alicui fortaſſe nõ ſatis digna videri poſſint, quę Sanctitatis tuæ, & Chriſtiani orbis oculis obtrudantur. Verùmenim verò magnitudo illa Romana à lupæ vberibus, à paſtorũ latrocinijs, à mænibus ſaltu ſuperatis, ſine nota ſolet inchoari. Quocirca neq; me pudebit huius Eccleſiæ cunas, crepundia, vnguiculos, & ſi quid eſt infantilius proponere: nam etiam hæc in pueris ſolent, vt Ageſilao quondã equeſtris arundo, minimè diſplicere. Poſteri noſtri, dante Domino incrementum, cæteras infantiæ, prout res excreuerint, ſuperaddent ætates.

Hæc

Hæc pusilla dona, oblaturus ne magnitudine deterrerer, effecit primus Tusculi ad pedum osculum admissi cõgressus, quo me humanissimè exceptum Tua Sanctitas ad audendũ inuitauit. Et sanè operis materia sine dubio huic Sedi debebatur, vt excusus ille, quem tenuimus, in Euangelio euulgando modus, Apostolicæ censuræ subiaceret. Oportebat quidem nobilem materiam operis elegantia cohonestari, sed veniam mereor B.^me^ Pater, ex eo ꝙ huius tumultuariæ scriptioni altera pars inter nauticos clamores scripta sit, eo in mari, quod ex India in Armuzianam Persici sinus insulam nauigatur; altera Romæ præpropera festinatione, post ægritudinem propè extremam, interrupta negotijs scriptione coaluerit. Quin etiam à nobis arbitror, quid agamus, non quo dicamus modo (non enim facile tempus vtriq; suppeteret) expectari, maximè cùm nuda veritas de rebus ad animos permouendos loquens, inornata videatur ornatior. Et sanè sanctè spondeo, quicquid eloquentiæ coloribus deerit, id omne veritatis candore compensandum.

Hæc si B. T. vultu, quo solet, benigno suscipiat, lætus accepto responso, per aliam viam reuertar in regionem meam; & in alium propè orbem, recepta pro exiguis, de more Magorum, ingentia munera, non Oceano minus quàm laudibus euehens cele-

berrimi nominis tui famam, quò ulterius nemo, deportabo. Maximè quod à B. T. velut communi Ecclesiasticæ familiæ Parente, tenella hæc Infans (cuius Diuino munere nos nutricij sumus) postulatis adiuta subsidijs, infantiles nunc excutit fascias, & in grandiorem adspirat ætatem. Nam inusitatis terram sane auxisti fauoribus, & nonnulla de Canonum rigore remittens, Apostolica liberalitate indulsisti: iamque etiam dignam Pontifice bibliothecam apud Sinas instruis, vt ea sit perpetuum fidei, ab Sede Apostolica in eos terrarum fines deriuatæ, monimentum.

Fausta igitur cum Socijs in subsidium adiunctis abeuntem B.me Pater apprecatione prosequere. Nos quoque Deum Opt: Max: comprecabimur, vti Ecclesiæ suæ B. T. quàm diutissimè conseruet. Romæ 14. Kalendas Februarias, Anno Salutis 1615.

Lectori

Lectori Salutem.

LIber hic, Lector candide, posthumus P. Matthæi Ricij partus, à me non ideo fuit adoptatus, vt dubium parentem, tam impari sorte commutaret, sed vt verum ac germanum huius fœtus parentem, notum ab suis initijs faciam, nam reliquũ eius vitæ cursum, sequens narratio prope vnum commemorat, ita ille enim huius expeditionis primos impetus præ cæteris vnus generosè aggressus, cõstanter æquè ad obitum vsque perduxit.

P. Matthæus Ricius, Italus, Maceratæ in agro Piceno loco nobili, natus est anno 1552. pridie Nonas Octobris. Vbi inter suos prima grammaticæ rudimenta didicit, Magistro P. Nicolao Beniuegni, Sacerdote seculari, qui deinde Societatem nostram est amplexatus. Inde in politiori litteratura apud nostros, erecto ibidem Societatis nostræ Collegio, eruditus, quo in genere sanè insignis fuit. Cum iam sextum supra decimum ætatis annum attigisset, Romam à Parente mittitur, studiorum causa. Legibus operam dedit Romæ prope trienniũ, quo tempore tametsi ex parentis voluntate ea disceret, quæ à nostro aliena sunt instituto, nihilominus, qui semel animi sui curam Patribus Maceratæ tradiderat, ab eo Romæ nunquam deflexit. Nam in sodalitium Annunciatæ Virginis cooptatus, ex eorum Patrum, qui Sodalitio præerant, voluntate suas quæ ad pietatem spectant actiones moderabatur. Demum à Domino segregatus, Societatem IESV, quam iam puer Maceratæ cogitauerat, petit ac impetrat à P. Ioanne Polanco, qui tum vniuersæ Societati Pro Præposito Generali in eo interregno, quod P. Franciscum Borgiam insecutum est, imperabat. Ingressus est Societatem die Assumptæ Virgini Sacro. Ac tametsi sciret alia esse de se parentis sui consilia, non acquieuit tamen carni & sanguini, sed Parentem suum litteris ad persuadendum appositis, de suo in Societatem ingressu reddidit certiorem. quo ille nuncio ita perculsus, vt ad iter sese Romanum quamprimum accinxerit; certus quippe eum se Probationis domo erepturũ: peruenit igitur primo die Tolentinũ ibiq; subita correptus febri, vindicem à tergo Deum sensit, nec vltra reluctatus, domum repetijt, ad filium scribit se diuinæ voluntati, suam quoque vti par est, libenter accommodare.

Magistrum habuit in Tyrocinio P. Alexandrum Valignanum, eum qui deinde tot annos Societatem in India & priuatim in Iaponia Chinaq; maxi-

ma cum laude moderatus est. Inde Philosophicis ac Theologicis studijs in Collegio Romano dedit operã, ad annum vsq; Domini 1577. quo Romam peruenit P. Martinus à Silua Indiæ orientalis Procurator, cuius auxilio cum aliquot Socijs missionem Indicam à P. Euerardo Mercuriano Præposito Generali quarto impetrauit. Roma cum Genuam peteret, in Hispaniam transmissurus, adduci non potuit, vt prætextu visendæ Virginis Loretanæ, ad suos Maceratam diuerteret, sed bene apprecante prius illi ac Socijs Gregorio XIII. Pontifice maximo, recto itinere in Lusitaniam properauit. Magnam eius anni partem Conimbricæ transegit, naues enim prius soluerant, quam ipsi aduenirent. Ergo anno insequente in Indiam soluturi, Olyssipponam petiere. Hic sileri non debet, quod ipse sæpè magno animi sui sensu commemorabat. De Lusitaniæ Rege Sebastiano illo, gentis etiamnũ suæ desiderio. Nam cum ad eum salutandum se contulissent, & ex Procuratore audisset Rex, omnes qui ex Italia secum venerant nobili, nonnullos etiam illustri loco natos Salutis Indorum procurandæ cupidissimos esse, & cum Lusitanis hoc in officio certare. Aderant enim Rudolphus Aquauiua, haud scio an sanguine quàm martyrio illustrior. Nicolaus Spinola, Franciscus Pasius, Michael Ruggerius, & noster de quo nunc agimus. Qui omnes vel vitæ sanctitate, vel obitis in ordine suo muneribus conspicui fuerunt. Respondisse Rex fertur, Quam gratiã Præposito Generali referam qui tam insignia nobis ad rem Indicã subsidia submittit. Nouerat bonus Princeps vnam esse è varijs nationum turmis compaginatam sub IESV vexillo Societatem. E Lusitania ergo soluentes, naui cui à D. Ludouico nomen erat, vecti, Goam Idibus Septembris anni 1578. tenuere. In India quadriennium exegit, partim cõficiendis sacræ Theologiæ studijs partim in eloquentiæ professione, vel Goæ vel Cocini, quibus ad maiora quodammodo proludebat. Inde Sinicæ expeditioni à Visitatore destinatur, quam cum annos fere triginta tractasset, eo studio ac euentu, quo mox narrabitur, ac supremum sibi diem instare persentisceret, animum applicuit ad expeditionis huius primordia, in aliquem cõmentariorum ordinem redigendo eo consilio, vt scriptori cuipiam materiam expeditam suppeditaret: erant enim cõplurima quæ alius nemo facilè, nisi qui ea tractauerat, è principiorũ quodãmodo tenebris eruisset. Hos cõmentarios paucis ante obitũ mensibus, aut potius diebus, vtcumq; absoluerat, relictis solũ aliquot lacunis, quæ ex annalibus domiciliorũ nostrorũ serius ad eum missis, explerentur. Hæc

eius scripta in scrinio post mortem reperta sunt, cum nonnullis alijs, quæ de expeditionis administratione tractabant.

Ea quoniam in Europam destinare animus erat, ne in longissimo itinere tãtisq; tot equorum periculis tanti viri monumẽtum intercideret visum fuit illud ex Italico sermone, labore non impari, in Lusitanum idioma transferre. Scripserat autem Pater Matthæus Ricius Italicè ea mente, ne ante legeretur vspiam, quam à Præposito Generali reuisum fuisset opus, quippe suæ consulens modestiæ, etenim vniuersa prope scriptio, res à seipso gestas continebat. Interim vrgentibus expeditionis Christianæ negotijs, destinandus in Europam Procurator necessario videbatur. Quam ad rem, cum ego fuissem authoritate superiorũ nominatus, omnino mihi Autographos ipsos Patris Matthæi Ricij Cõmentarios, denuò euoluendos & in latinum sermonem conuertendos putaui. Primũ quidẽ, quia ab alio qui rerum locorumq; esset imperitus, nullo modo posse concinnari probè intellexi: Deinde quod varijs in locis lacunæ, vt dixi erant explendæ, addenda multa, augenda pleraq;, quæ viri modestia cum de se loqueretur, vel omiserat, vel leuiter attigerat. Itaq; tametsi longissimæ nauigationes sunt sufficiens seipsis labor, aggressus sum tamen cælo mariq; subinde mitiore, dissimulato nauticorũ hominum tumultu, rem maiori otio dignam, conscribere. & dubio procul antè finem libri quam itineris aspexissem si perpetua nauigatione consuetũ iter decurrissem. Verum iustis ex causis, ex India in Sinum Persicũ nauigaui, ac deinde terrestre iter arripiens, per Persidem, Arabiam desertã, & Turcici imperij partem, Heliopolim deueni. Inde per Mediterraneũ mare, in Cyprũ, Cretã, Iacynthũ ac deniq; Hydruntũ, Deo duce, perueni. Intermissa igitur fuit scriptio, donec Romæ noctes negotijs suffurarer, quæ licet perturbata iterum fuerit, & ex recenti morbo temporum angustijs coarctata, nihil tamẽ dubitaui, vel importunis amicorum precibus cedere, vel maiorum voluntati, neque enim id ago, vt te Lector discendi potius lepore quam veritate delectem.

De qua quidem veritate nihil est quod dubites, quantum quidem mortali licet assequi, nam neque Patri Matthæo virtus defuit, vt fallere voluisse, neq; experientia vt falli potuisse videretur. De me quoq; id assero, si quid auxi, id mihi fuisse exploratum vel oculis testibus, vel reliquorum sociorum fide, aut denique annalium nostrorum testimonijs comprobatum. In idem enim regnum non ingressus sum solum, sed etiam sex nobilissimas eius Prouincias lustraui,

domos

domos nostras omnes percurri, & totius expeditionis negotia sum, vt arbitror, assecutus. Hæc ideo te, Lector, monenda latius putaui, ne scriptorum quorundam qui hactenus de re Sinica prodierunt, varietate perturberis.

Ex ijs enim qui hactenus de rebus Sinicis scripserunt, duo genera comperio. alterum eorum est, qui pleraque, vel ipsi commenti sunt, vel audita nullo delectu pro veris euulgarunt. ab hoc numero ne nostros quidem è Societate excludo, qui Sinarum Negotiatorum fide subnixi non aduertebant eos vel res suas, vt fit, augere, vel quæ non satis habebāt explorata, pro exploratis adferre. vnde cum tandem aliquando nostris in regni interiora aditus patuisset, animaduersum est multarum rerum fidem intercidere, quin etiam ex eo ipso tempore, quo nostris ingressus patuit, primis potissimum annis nonnulla fortassis non explorata cum litteris nostris nauigasse. Neq; enim simul atq; Europam attigisti, Europæa omnia pernoscis, sed oportet vt annorū diuturnitas, Prouinciarum lustratio, sermonis patrij peritia, librorū lectio, ad fidem faciendam accedat, quæ cum omnia simus hactenus assecuti, id sanè conficitur, postremā hanc scriptionem, cæteras omnes superiores authoritate superare, & ei nihil ad veritatem deesse, nisi quantum mortalis tenuitas veniâ digna erroris admisit, quod si aliquando aduerterimus, curis posterioribus, priorum Magistris, vti emendetur adlaborabimus. Interim his fruere Lector dum exactiora fusioraq; præparamus. Si enim DEVS optimus maximus post tot itinerum anfractus stationi me antiquæ restituerit, ac vitam produxerit, spondeo me de Sinensis regni moribus, volumen iustum, in quod etiam Sinarum Annales à quatuor fere annorum millibus per continuos sæculorum gradus deductos, in compendium redacturū, & simul ex Ethicis Sinarū libris selectiores quaslibet sententias Latino habitu transmissurum, vt intelligatur quam apta sint ad rem Christianam eius gentis ingenia, quæ ita apposite de moribus disputauit. Interim hoc velut prægustatorio ferculo contentus esto & breuitatem nostram pijs rei Christianæ negotijs ac Sociorum paucitati acceptam refer, & nostram æqui boniq; barbariem consulas velim quæ peregrino sermone perdiscendo scribendiq; desuetudine silueſcens non potuit aurium tuarum acerrimo iudicio satis nitide seruire. Vale Romæ decimo quarto Kalendas Februarias anno Salutis humanæ cIↄ Iↄc XV.

Nicolaus Trigautius.

INDEX

FERDINANDVS ALBERVS, SOCIETATIS IESV VICARIVS GENERALIS.

CVM opus, cui titulus est; *De Christiana expeditione apud Sinas, ab Societate* IESV *suscepta*, à P.P. Matthæo Ricio, & Nicolao Trigault conscriptum, tres eiusdem Societatis Theologi recognouerint, ac in lucem edi posse probauerint, facultatem concedimus, vt typis mandetur, si ita ijs, ad quos pertinet, videbitur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Romæ 30. Maij, Anno 1615.

Ferdinandus Alber.

INDEX.
OMNIVM CAPITVM
HVIVS HISTORIÆ.

Capita Libri primi.

Capita libri secundi.

Capita libri tertij.

IV. Pri-

INDEX CAPITVM.

Capita libri quarti.

Capita libri quinti.

V. Quid

FINIS CAPITVM.

DE

DE CHRISTIANA EXPEDITIONE APVD SINAS AB SOCIETATE IESV SVSCEPTA.

Liber primus.

Scriptionis huius causę & modus.

CAPVT PRIMVM.

NON rarò euênit, ut ingentium expeditionum, rerumq; magnarum, quæ labentibus seculis assurrexere, primordia posteri penitùs ignorârint. Eius rei causam non semel mecum ipse inuestigans, vix aliam depręhendi, quàm rerum omnium initia [etiam earum quæ in immensam deinde magnitudinem excrescunt] in ortu suo, ita exigua esse & exilia, nihil vt minùs quàm secuturam deindẽ molem promittere videantur; qua ex causa qui res illas ex infantilibus, vt ita dicam, cunis educunt, nihil admodum laborant, res memoria tum quidem vt videtur indignas, memoriæ commendare. Nisi fortè magis placet, eiusmodi negotiorum prima rudimenta, tot tantisq; difficultatibus impediri; vt eorum auctores in agendo distentos, à scribendo non temporis minùs quàm virium penuria deterreri fateamur.

Initia rerum magnarũ cur sæpe ignorentur.

Quam ob rem, vt societatis nostræ ingressum in occlusos tot seculis vastissimi huius regni fines, & rei Christianæ primitias, apud illustrem hanc gentem, ab hoc obliuionis interitu vindicarem, aggressus sum ea, quæ à P. Matthæo Riccio suis commentarijs ad posteritatis memoriam quotidianis, post obitum relicta, historica narratione complecti.

Causæ huius scriptionis.

Id vt facerem, alia me quoque vel maximè causa permouit, vt si fortè Diuinæ bonitati visum fuerit, ex hac minima Euangelij semente, lætam aliquando messem in Ecclesiæ Catholicæ horrea congregare, posteri fideles intelligant, à quibus inde temporibus admiranda Dei opera in huius gentis conuersione, sint deprædicanda; deinde si ex euentu quodam, seu occulto Dei iudicio sperati fructus non prouenerint, cognoscant, quantum minima nostra Societas IESV vel egerit, vel passa sit ad hanc infidelitatis velut nemorum vastitatem perrumpendam, & quanto vel sudore vel industria hoc ipsum nouale excolendo in spem magnam euocârit.

Porro totum hoc de quo agimus negotium, quis ambigat, diuinum esse, quando in animis ad Euangelij lucem adducendis, omnino versatur, plus igitur veritatis candore, quam verborũ lenocinijs pium lectorem in re pia, delectare conabimur. Nihil præterea hac nostra narratione detractum volo annalibus nostris, aut priuatis sociorum litteris, quin eam habeant quam habere par est in veritatis auctoritate firmitatem (nisi fortè cum his pugnauerint) neque enim instituti nostri est in hac historia vel omnia persequi, vel quæ persequemur exhaurire, quin alia multa contigerint quæ narrari quoque potuissent.

Verum ex eo quod Sinicæ res, ferè non ratione minùs, quàm ipso cælo ab Europæis distent, totaque hæc scriptio Europæ soli dedicetur, consilium mihi fuit, antequam rem institutam aggrediar, pauca de huius regni situ, ritibus, legibus, cæterisq; id genus præmittere, ne historiæ deinde filum necessariò sæpè, & non sine nausea, interrumpamus. qua in re eum modum seruabimus, vt non nisi quæ à nostris discrepant, quantum ad historiæ lumen pertinebit, attingamus. Ac tametsi eiusdem argumenti non pauca volumina

Modus scribendi.

in

in Europa legantur, arbitror tamen nemini molestum fore, hæc eadem ab nostris audire, quia iam annos omnino triginta in hoc regno viximus, nobiliores eius prouincias lustrauimus, cum illius optimatibus summisq; Magistratibus ac viris litteratis quotidie familiarissimè congredimur, vernacula Sinarum lingua loquimur, eorum ritus legesq; ex professo didicimus, ac denique quod maximi refert, dies ac noctes eorum libros manibus terimus. Quæ omnia ijs defuêre qui nullo vnquam tempore in hunc propè alium orbem penetrârunt, quæque scripserunt non oculis, sed auribus acceperunt, aliorum fide subnixi. Verum hæc intra institutæ breuitatis limites restringemus paucis huius primi libri capitibus, quæ non immeritò in singulos libros excrescerent, si pro dignitate tractarentur.

Declaratur fides huius historiæ.

De nomine, situ, & magnitudine Regni Sinarum.

CAPVT SECVNDVM.

EXtremum hoc in Oriente Imperium, Europæ nostræ innotuit varijs nominibus insignitum. Antiquissimum est illud à temporibus Ptolomæi Sina. Postmodum à Marco Paulo Veneto, qui nonnullam huius regni notitiam Europæis ingessit, Cataium appellatur, sed celeberrimum est China ab Lusitanis inductum, qui immensam nauigationem emensi, eo appulerunt, ibique ad Australem eius partem in Canconiensi Prouincia hodieque negotiantur. Id nomen Itali & aliæ nonnullæ in Europa nationes nonnihil immutarunt, Hispanicæ pronunciationis ignari, quæ in nonnullis à Latina discrepat. China enim ab Hispanis omnibus ita effertur, vt ab Italis Cina.

Varia huius regni Sinensis appellatio.

Nemini quoque dubium meo quidem iudicio videri de-

bet, hanc esse quam Hippophagorum regionem vocant, in hoc enim regno vniuerso ad hæc vsque tempora equina, vescuntur omnes æquè ac nos bubula. Nihil etiam dubitarim eandem regionem quoque esse Sericam: non enim alio in regno vllo ad Orientem, nisi apud Sinas, sericum, eiusque vis tanta reperitur, vt non incolæ solùm vniuersi, opulenti æquè propè ac tenues eo induantur, sed etiam in finitima omnia Regna exportetur. Lusitani sane Negotiatores alia nulla merce onerarias suas libentiùs consarcinant, quàm Sinensi serico, quod in Iaponiam Indiamque vniuersum distrahendum immittant. Hispani quoque Philippinarum Insularum incolæ, naues suas in nouam Hispaniam orbemque illum vniuersum onustas Sinensi serico transmittunt: In Sinarum quoque annalibus reperio operis artificium serici annis ante Christum natum bis mille sexcentis triginta & sex. Et apparet ex hoc regno in reliquam Asiam, nostramq; Europam, imò & Africam id genus opificij transmigrasse.

Serico abundat.

Verum in hac nominum varietate, nihil æquè mirum videri debet, quàm hæc omnia Sinis ipsis incognita esse & inaudita, cùm nullum apud eos vestigium sit harum appellationum, ac multò minùs qua ex causa toties variarint; cùm tamen alia multa Sinæ ipsi regno suo imposuerint, ac fortasse in posterum imponent. Est enim apud eos in more, ab omni memoria, positum, vt quoties imperandi ius ex vna familia in aliam, pro humanarum rerum vicissitudine transit, ipsum quoque regnum nouo nomine, ac eo qui regnare occipit, insigniatur, quod qui facit, speciosum aliquem regno titulum pro arbitratu imponit. Ita olim Than appellari legimus, quod sine termino latum sonat, Alias Yu ac si quietem voces, deinde Hia quod idem est ac si magnum dicas. Postea Sciam, quæ vox ornatũ innuit. Tum Cheu, hoc est perfe-

Mos variandi nomen huius regni apud Sinas.

perfectum. Han vero Lacteam in cælo viam ſignat,aliaquè permulta. Ex quo verò hæc ipſa familia, penes quam hodie regnandi ius eſt,quæ Ciu dicitur, regnum vniuerſum Min, id eſt claritatis nomine inſignitur, cui tamen hodie ſyllabam ta adiunxerunt, & Ta-min id eſt magnæ claritatis regnum appellant.

E vicinis verò populis pauci has nominum varietates aduertunt, hinc fit, vt ſinguli propè ſingulis hoc regnũ nominibus inſigniant. Cocincinenſes & Siami (à quibus Luſitani Chinæ nomen didicerunt) Cin, Iapones Than, Tartari Han, Saraceni ab occaſu Cataium hodieque appellant.

Apud ipſos quoque Sinas (hoc enim Ptolomæi nomen video frequentius ab Latinis Scriptoribus vſurpari) præter illud quod eandem cum ipſis Regibus fortunam ſubit, alio quoque communi ſeculorum omnium, eoq; nec vno nomine compellatur. Nunc enim Ciumquo, nunc Chium hoa quotidiano nomine appellamus, prius regnum, poſterius nomen hortum, vtrumque in medio ſitum ſonat. huius nominis cauſam audio eſſe, quod Sinæ cælum quidem rotundum, terram verò quadratam eſſe arbitrentur, in cuius medio regnum ſitum eſſe ſibi fingunt, qua ex cauſa cum initio Geographicas noſtras deſcriptiones in plano poſitas aſpicerent, ſubſtomachabantur, regnum ſuum non in medio, ſed ad extremum Orientem demonſtrari, hanc ob cauſam cum Pater Matthæus Ricius, orbem terrarum Sinicis nominibus expreſſiſſet, ita diſpoſuit, vt Sinarum regnum in medio viſeretur, verùm ipſi nunc plerique errorem illum ſuum & agnoſcunt & irrident.

Error Sinenſium circa ſitum regni.

Qui vniuerſum regnum cum ſummo imperio moderatur, Vniuerſitatis huius Dominus appellatur, ideo quod arbitrentur ipſi, regnum ſuum ijſdem prope terminis, quibus hoc vniuerſum claudi, nam vicina regna quæ pauca prius

Moderator huius Regni, Dominus vniuerſitatis appellatur.

nouerant,quam cum Europæis commercia miſcerent, vix regnorum nomine dignantur, quod ſi cui è noſtris mirum videatur, idem ſciat Sinis videri poſſe, ſi ſcierint tot è noſtris monarchas eodem titulo inſignitos, quibus in Sinarum ingens imperium nihil vnquam Iuris fuit. Atque hæc de Regni nomine perſtrinxiſſe ſit ſatis. Quod ſpectat ad amplitudinem, non immeritò Sinarum Imperium, Scriptorum & ſeculorum omnium calculo, magnum prænomen obtinuit; nam ſi agrorum ſitum ac limitum ſpectes, omnia orbis terrarum regna, vnam quidem appellationem ſortita, hodie ſuperat, & per omnia retrò ſecula (quantum quidem hactenus aſſecutus ſum) ſuperauit. Ad auſtrum enim in gradu nono ſupra decimum eleuati ſupra horizontem poli incipit, in Inſula quam ipſi Hainam vocant, quod auſtrale mare ſonat, & excurrit in Septentrionem, ad ſecundum & quadrageſimum, ad boreales illos muros, quibus à Tartaria Sinæ ſuum Imperium diuidunt ac tuentur. In longum incipit à centeſimo duodecimo ab Inſulis fortunatis, in Prouincia quam ipſi Yunan vocant, & in centeſimo triceſimo ac ſecundo, mari ad ſolis ortum terminatur. Hanc terminorum dimenſionem nos ipſi varijs in locis eiuſdem Regni, per quæ tranſire contigit, ad aſtrolabiorum & aliorum, quibus Mathematici vtuntur, inſtrumentorum normam, adiuncta Eclipſium fide, è Sinenſium faſtorum, in quibus nouilunia ſimul ac plenilunia ad amuſſim deſcribuntur, & maximè coſmographicorum planorum auctoritate, quam accuratiſſimè licuit, excuſſimus. Et quidem ab Auſtro in Boream, vbi noſtrorum hactenus deſudauit induſtria, nihil eſt quod addi poſſe videatur. Si verò in longitudine poſteri noſtri, cum in eas partes Euangelium, Deo volente, inuexerint, ac curatiùs aliquid explorarint, quod erit vt arbitror diſcrimen exgiuum, eorum auctoritati libens cedo, & poſteriores curas prioribus iudico præferendas.

Amplitudo Regni Sinarũ.

Longitudo regni Sinarũ.

Ex

Ex his colligitur, hanc in vno regno amplitudinem, maxima ex parte intra zonæ temperatioris, benignius cælum contineri, eaque omnia climata, quæ ab extremo eius, quod à Meroe Nili Insula nomen accepit, ad Romanum vsque excurrunt, continua excursione complecti. Hæc tam ampla limitum circumscriptio, ad Boream tamen angustior est, tertia ferè parte, quam nonnulli nostri temporis Scriptores eam protenderunt, qui ad tertium supra quinquagesimum gradum eam protulerunt.

Sina intra zonam temperatam sita.

Verùm ne cui hæc etiam ipsa limitum laxitas, si non incredibilis post oculatos testes, tamen magnam aliquam partem deserta incultaq; videatur, adscribam hic quod in quodam Sinarum volumine excuso, anno Domini 1579. cui Sinarum Regni descriptio titulus est, scriptum reperi. Id cum fide conuersum sic se habet: In Sinarum regno duæ sunt Prouinciæ curiales ac Regiæ, Nanquinum, quod Regiam Australem, & Pequinum, quod Borealem sonat, præter has aliæ sunt tredecim. In his quindecim prouincijs, (regna eas iure dixeris) alia diuisione centum quinquaginta octo regiones aut potius prouinciæ minores (ipsi Fu vocant) numerantur. (Quarum pleræque duodecim quindecimue Vrbes benè magnas, præter Villas, pagos, castella & oppida, compræhendunt.) In his regionibus 247. Vrbes maiores titulo Cheu insigniunt, tametsi à reliquis Vrbibus sæpe dignitate potius, quam celebritate vel amplitudine distinguuntur, Vulgares Vrbes reliquæ, quas ipsi Hien vocant, mille supra centum & quinquaginta duæ continentur. Adultorum porro capita à quibus vectigal Regi singulatim penditur, 58. milliones (vulgus Su vocat) quingenta quinquaginta millia octingenta & vnum, eo tempore quo liber excusus erat, numerabantur. Sed in his neque muliebris sexus includitur. Et è virili pueri, Adolescentesq;, Eunuchi, mili-

Descriptio amplitudinis.

Vrbium numerus.

Adultorum capita.

milites, propinqui Regis, Magiſtratus litteratique & alij permulti excipiuntur. Et militum quidem, tametſi alta & decrepita ferè pax eſt (exceptis Tartarorum inſultibus) ſupra decies centena millia, ſtipendio Regio aluntur, & perpetuò ſunt in armis, qui numerus vt nemini ſupra fidem videatur, aduerto tres ad Boream prouincias, qualis eſt vna quæ Leatum vocatur, propè dimidiatas, ſub vexillo ac ſtipendio regio militare.

Regna vectigalia.

Regna finitima Sinarum, Imperio vectigalia ad ortum tria, ad occaſum tria ſupra quinquaginta, ad auſtrum ſupra quinquaginta quinque, ad boream verò tria eodem volumine numerantur. Aduerto tamen hodie, longè pauciora debitum vectigal perſoluere, ea verò quæ hodieque perſoluunt, plus è Sinarum regno efferunt quàm afferant, ideoq; nihil admodum à Sinis laboratur, in vectigalium fide permaneant nec ne.

A munitionibus laudatur.

Ad huius regni amplitudinem, ac celebritatem accedit, quod vndique vel natura vel arte cingitur aptis ad ſe tuendum munitionibus. Ad auſtrum ſimul & ortum mari alluitur, eoque tot Inſulis diſtinctè, vt claſſibus ad continentem aditus ſit vbique perdifficilis. Ad Aquilonem ardua præcipitia, continuò quinque leucarum ſupra quadringentas eoque fortiſſimo muro coniuncta. Tartarorum propè continuos inſultus excludunt, ab occaſu qui aquiloni vicinior eſt, conterminus viſitur arenæ ſitientis ager, qui multorum dierum penuria aduenarum exercitus ab Sinarum regno aut deterret, aut ſepelit. Occaſus auſtralior ſaltibus & montibus frequens notatur, & exigua admodum regna finitima habet, quæ Sinæ negligunt, indigna ſuo vel metu vel cupiditate arbitrati.

Quarum

Quarum rerum ſit ferax Sinenſis ager.

CAPVT TERTIVM.

EX hac tanta huius regni amplitudine, non ab ortu ſolum in occaſum (prout noſtra excurrit Europa) verumetiam ab Auſtro in Aquilonem, cõtingit, vt alibi nuſq̃ toto orbe terrarũ, tanta ſit rerum naſcentiũ varietas, quæ ſub eiuſdem regni cælo producũtur; hinc enim climatũ diuerſitas, & ex ea diuerſarum rerum feracitas pendet, nam alia ſub torrido, alia ſub gelido, alia denique ſub Ioue temperato feliciùs educuntur.

Sinæ ipſi in ſuis chorographiæ voluminibus, fusè quid quæque Prouincia ferat, enumerant, quæ omnia hîc perſequi eſſet ab instituta breuitate alienũ. Illud in vniuerſum cum fide dici poteſt, quod ab omnibus ſcriptoribus aſſeritur, omnia quæ ad humanum cultum & victum, imò & delicias faciunt, nõ aliunde importari, ſed domi abundè naſci. Quin etiam auſim aſſerere, omnia propè quæ in Europa videmus, in hoc regno reperiri. Et ſi quæ deſunt, longè pluribus alijs quibus Europa caret, compenſari.

Sina omnium rerum ferax.

In primis igitur omni triticio abundat apparatu frumentum, hordeum, milium panicum, ſiliginem, & alia id generis copiosè ſuppeditat. Oriza porrò, quæ quotidianus eſt eorum ferè cõmeatus, longe Europam ſuperat. Legumina verò, ſed maximè phaſeoli, quibus etiam ipſa iumenta armentaq; veſcuntur, & id generis in varijs prouincijs ſecundam ac tertiam quotannis ſementem ac meſſem patiuntur, ex quo non minùs agri cæliq; feracitas & clementia, quàm gentis induſtria colliguntur.

Frumentum.

Legumina.

Fructuum quoque ac pomorũ ſpecies, ſi oliuam excipias & amygdala, è primarijs nullæ deſunt. Importatę à noſtris ficulneæ, nolunt ſe ab Europæis ſuperari. Præter hæc alia ſunt poma noſtris incognita, qualia in Cantonienſi Prouincia ali-

Fructus.

isq; Australibus sunt, quæ nomine ab Sinis accepto Licyas & Longanas appellamus, quæ mitissima sunt in paucis, nec vsquam alibi generantur. Indicæ quoque illæ è palma nuces, & alia Indica poma ibidem visuntur. Alia quoque species est, quam ficum Sinensem, Lusitani Sucusina vocāt, suauissimum simul ac speciosissimum pomum. ficum ideò solum Lusitani vocant, quod ijs quoque passis vesci licet, aliàs enim nihil habet omninò simile, propiusque accedit ad malum persicam grandem, sed rubeam ac sine lanugine vel nucleo. Aurea verò mala & citrea omneq; spinosi nemoris pomum, omnem vbiq; terrarum in eo genere vel varietatem vel suauitatem longò superant interuallo.

Ficus.

Aurea poma.

Idem quoque constanter videor de olerum varietate ac præstantia, deque hortensium herbarum apparatu posse confirmare, horū enim apud Sinas, quam apud nostrates, vsus est frequentior. Complures quippe de vulgo reperias, qui per vniuersam vitam alia nulla re vel tenuitatis, vel etiam religionis causa vescuntur.

Herbæ.

Nec omnium porrò florum varietas desideratur, imò non pauci nostris incogniti, non sine voluptate conditorisq; laude visuntur. Verùm Sinæ ferè magis eorum specie, quàm odore delectantur: atque ita planè inaudita est apud eos (nisi ex quo cum Europæis commercia miscuere) ars odoriferos succos è floribus aut herbis lento igne educendi.

Flores.

In quatuor ad austrum prouincijs, nobile illud apud Indos folium quod Betre, & arbor quam Arequeiram vocant, reperitur. folium illud suauiter mordicās, magna sua voluptate, viuæ calci mixtum, totos ferè dies Indi mandunt, asseruntq; calore illo stomachum non parùm adiuuari.

Oleum ex oliua, vel in edulia, vel in lucernas variè supplent, sed omnibus præstat illud, quod è sesamo educitur, nā & odoriferum est, & ubiq; ferè abūdat. Horum vina longè nostris sunt

Oleum.

inferiora, tametsi contrarium ipsi sibi persuadent. Cum enim vua rarior sit, nec admodum mitis, neglectu quodam ex ea vina non exprimunt, sed ex oriza conficiunt alijsq; rebus, vnde fit vt nusquam desit. Eo vino mirè sibi placent, & sanè nec insuaue est, nec ita vti Europæum adurit.

Vina.

Suilla vulgò vescuntur, sed tamen aliæ quoq; carnes abundant. Bubula, ouilla, caprina multa est. Gallinæ, Anates, Anseres vbique innumeræ. Quin etiam equis, mulis, asellis, canibus æquè ferè vt reliquis carnibus vescuntur, atque ita venales in macellis exponũtur. quibusdã tamen in locis superstitio vel agricultura, Bobus & bubalis parcit, ferina, sed maximè ceruo, lepore varijsq; altilibus abũdat, viliq; omnia pretio cõparãtur.

Carnes.

Equis vescuntur Sinenses.

Equi & alia id generis iumenta, tametsi Europæis venustate cedant, numero tamen, & pretij vilitate vecturæq; facilitate præstant, sicubi flumina obuia non occurrant, nam ferè vniuersa Regio ita fluuijs peruia est, vt peruadi ferè tota possit, siue ea flumina natura, siue ars fecerit. Ex quo incredibilis omnis generis nauigiorum multitudo vltro citroq; nauigat, eaque tanta, vt è nostri temporis Scriptoribus vnus asserere non dubitauerit, nihilo pauciores in aquis, quàm in continenti commorari, quod etsi supra fidem est hyperbole, talis tamen est vt Sinensia solum flumina nauiganti, minimè supra modum esse videatur. Ego aliud asserere fortè maiori fide ausim, non incredibile videri, tot in hoc vno regno nauigia, quot in reliquo terrarum orbe posse numerari, si de ijs solum agatur, quæ ab aqua potabili deferuntur, nam ea quæ apud Sinas maria permeant & pauciora sunt, & cum nostratibus nullo modo conferenda. Sed ad equos redeo. Eos Sinæ domare minimè norunt, castrati omnes mansuescunt, quotquot ad vsus quotidianos adhibentur. Equi porrò militares sunt propemodum innumerabiles, sed ij ita degeneres atque imbelles, vt ne hinnitũ quidẽ equi Tartari sine fuga ferant, vnde inepti ferè

Equorum multitudo.

Nauium copia.

Equi ad prælia inepti.

ad prælia esse solent, præterquam quod, cum ferreis calcibus muniti non sint, silices aut rupes in præruptis itineribus vngulæ teneritudo retinere diutiùs non potest.

Piscium varietas.

Magna est in tot fluminibus piscium varietas & copia, nam præter piscosissimum mare, ad austrum solemq; nascentem, & ea quæ dixi flumina, sunt ingentes lacus, quos ob latitudinem & profunditatem, exigua propè maria dixeris. Et præter hæc suburbana viuaria, haud paulò frequentiora quàm apud nostrates, è quibus in vsus mercatusq; quotidianos nullo non die piscis educitur, qui etiam nunquã deficit, piscãtesq; frustratur.

Nemora.

Sinensia nemora, Leones minimè alunt, sed magno numero Tygres, Vrsos, Lupos, Vulpes. Elephantes non nisi Pequini in aula ad pompam multi educantur, ijq; aliunde addicti, nec toto regno vspiam visuntur.

Linum.

Linum minimè norunt, è gossipio vulgò ad amictũ pannus texitur, cuius semen tametsi ante quadringẽtos annos est ab externis importatum, ita tamen regio illius ferax fuisse reperta est, vt hodie orbi vniuerso sufficere posse videatur.

Bombyx.

Operis bombycini tanta est copia, vt planè cum nostra Europa (nisi fortè superior est) certare posse videatur. Ex ijs byssinos, atq; damasceni operis pannos, quin etiam ad Europæ imitationẽ hodie quoq; holosericos texunt, aliaq; opera conficiunt, quæ apud nos in vsu habentur, sed in pretio tamen, tertiam partem ac sæpè quartam viliùs distrahuntur.

Cannabus.

Lana.

E cannabo alijsq; quibusdam herbis, varij panni texuntur, maximè in æstiuos vsus, tametsi ex ouium lacte, caseos non exprimant, & lacte non admodum vescantur, eoq; solo quod turgidæ boues præbent, lanam tamen tondent, & in ea vtenda à nostris longè superantur, nondum enim ex ea pannos laneos intexunt, qui tamen apud Sinas in pretio importati habentur : è lana conficiunt tenuiores æstiui temporis pannos, quibus vulgus ad pileos vtitur, & pro tapetibus, in quibus

bus vel de nocte iacēt, vel vrbanos ritus ſuos, de quibus infra, peragunt, horum ad Boream frequentior eſt vſus; qui tametſi longius abſit ab Arctico polo, quam Europa noſtra habitetur, frigus tamen haud paulò videtur acrius, nam & flumina permagna lacusq; gelu concreſcunt, cuius rei cauſa nondum ſatis eſt nobis explorata, niſi eam in Tartariæ niuales montes non remotos referamus, ad quæ frigora propulſanda, non infimis vulpium & Scythicarum muſtelarum pellibus abundant.

Metalla, Metalla apud Sinas omnia, nullo excepto, reperias licet. Præter æs cuprumq; vulgare aliud cōficiunt, candidū inſtar argenti, quod nihilo cariùs eſt ære flauo. E liquefacto verò ferro aliquanto plura opera quam noſtri conflant, vt lebetes, ollas, campanas, ac tintinnabula, mortaria, Cancellos, fornaces, bellica vel tormenta vel inſtrumenta, aliaq; complura, omnia noſtratis haud paulo viliora.

Aurum. Aurum nec ignobile eſt, tamen noſtrate pretio longe inferiùs. Argenti vſus. Argenti ad monetam vſus eſt, quæ pondere non etiam ſigillo impreſſo diſtinguitur, atque ita in omni commercio ad ſtateram pretium omne expenditur. quod eſt per ſe perincōmodum, & addita ipſius argenti nobilitate vel ignobilitate, quæ pretio addenda eſt vel detrahenda, quod etiam incomōdius, nam adulterina fraus nō eſt infrequens. Pluribus tamen in locis quadrantium ex ære vſus, qui in ærario publico ad vſus minutiores excuduntur, argentea quoque vaſa, nec non aurea à potentioribus in vſum adhibētur, ſed in hac re parcior eſt Sinarum luxus Europæo. Muliebris tamen mundus etiam apud Sinas maximè in capitis ornatum auri argentiq; multum abſumit. Vulgaris porrò ad menſas ſupellex fictilis eſt, quam Europæi ferè neſcio qua ex cauſa Porcelanam vocant, cui parem inter fictilia vaſa nō reperias, ſiue tenuitatē ſiue nitorem ſpectes. Nobiliſſima fingitur in Kiamſinenſis Prouinciæ agro, in quo maſſa lutea eſt, è qua fingi ſolet. Inde in vniuerſum re-

gnum finitimasq; Prouincias ac remotas in Europam vsq; distrahitur, & vbiq; habetur in pretio ab ijs, qui nitorem inter epulas pluris, quam pompam faciunt. Eduliorum etiam feruentium vim patitur, nec vnquam findi solet, imò quod mirere, frusta inter se filo æreo assuta liquorem continent, nec transmittunt.

Aedificia Sinensium.

Vitrum quoque Sinæ conflant, sed in eo longè ab Europæis vincuntur. Ædificia vulgò lignea sunt, etiam regia palatia, ita tamen, vt parietes è lateritio plerumque opere consurgant, qui habitationem solùm discriminant, nam tectum columnis ligneis vt plurimum sustinetur. Hinc, & ex nauigiorum multitudine facilè colligi potest, arborum quanta sit vbique copia, nemorumq; felicitas, plerumque intra eas lignorum species quę in Europa visuntur; Quercus est infrequens, sed eius vicem supplet æterna quædam & durissima ligni species, quam ideò ferrum Lusitani vocant, nam & ipso colore accedit, & quernam de quercu facilè coronam refert. Cedrum quoque videbis, funestam Sinis arborem. Ea maximè ad sarcophagos cadauerum vtuntur, quæ ab Sinis tanti habentur, vt sæpè in funebrem loculum, supra mille aureos non malè collocatos putent.

Arundinum genus.

Arundinum quoque genus est, Lusitani Bambu vocant, cuius durities ferrea propè est, eaque rotunda vix ambabus manibus cingitur, si maxima est, ac tametsi est inanis, suisq; nodis articulisq; distincta, sua tamẽ firmitate pro ædium minorum sæpè postibus statuitur. Lancearum etiam hastilia ex tenuioribus fiunt, & in sexcentos alios vsus, quorum longa esset narratio, adhibetur. Hæ arundines non nisi in prouincijs australibus gaudent, sed earum tanta est copia, vt regno sufficiant vniuerso, vixque alterius ligni vsus vilius comparetur.

Focus quibus rebus alatur.

In focum non lignum solùm, carbones, arundines, stipulamq; suppeditat, sed bituminis genus est, quale apud Belgas

maximè in Episcopatu Leodiensi eruitur, ipsi Mui vocant, quod in omnem eius generis vsum accommodatissimè adhibetur, neque fumo molestiam facessit. In Borealibus tamen Prouincijs copiosius est ac præstantius, natura scilicet necessitatem adiuuante. E terræ visceribus eruitur, quæ longo tractu distracto eius vsum perpetuant, pretijq; moderatione copiam arguunt, & tenuissimo cuique materiam vel in culinam, vel in hypocausta subministrant.

Medicas herbas alit, quas aliæ regiones nō nisi importatas norunt, maximè Rhabarbarum, & Muscum, quæ ab Occasu Saraceni Asiæ vniuersæ, & exinde Europæ inferunt incredibili commercij lucro; cum hic vilissimo pretio distrahantur. Nam Rhabarbari libram obolis decem emptam, senis septenisque aureis in Europa diuendes. Hic etiam nascitur celebre multorum morborum pharmacum: Lusitani lignum Sinicum, alij Sanctum vocant, ad illius, quod ex orbe nouo aduehitur medendi similitudinem, & ita nascitur, vt nullo colente è desertis locis, solo labore, nullo pretio eruatur, indeq; incredibili lucro emolumentoq; distrahatur.

Herbarum medicarum vsus.

Salem non in Maritimis solum Prouincijs conficiunt, sed etiam in continente aquas inuenies, è quibus nullo negotio concrescit. Itaq; vbique abundat, ac nihilominus ex eo, quod sal in omnes propè humanos vsus adhibeatur, fit, vt in regios thesauros è salis commercio copiosum vectigal inferatur; & negotiatores qui in sale negotiantur, dant operam sint in primis copiosi. Saccari apud Sinas frequentior est vsus quam mellis, tametsi æquè vtrumque abundat. Cera verò non ea sola quam apes concinnant, sed alia est non candidior solùm, sed etiam altera præstantior, nam & minus glutinosa est, & accensa clariùs splendet. Ea è vermiculis quibusdam conficitur, quos in hunc vsum in arboribus educant.

Sal.

Saccarum.

Cera qualis conficiatur.

Aliam

Aliam quoque conficiunt ex arboris cuiuſdam fructu, quæ ſuperiori minimè eſt in candore inferior, ſed tamen in ſplendore longo cedit interuallo.

Papyrus.

Quoniam papyri vſus apud Sinas latius, quam apud nos pate, ita variè conficitur, ſed tamen quælibet eius ſpecies longè ab noſtra ſuperatur, nam nulla Sinarum charta præli patiens aut ſcriptionis ex utraq; parte, itaque folium vnum è noſtratibus Sinicis duobus æquiualet, facilè quoque laceratur, neque fert ætatem. Folia quædam quadrata conficiunt, quæ in vnius alteriúsue paſſus longitudinem vel latitudinem protenduntur, & ea quæ è goſſipio fit, candore ſuo ne à noſtrate quidem ſuperatur.

Lapides.

Omitto neceſſaria multa, marmora varijs diſtincta coloribus, pyropos alioſq; lapillos & gemmas, colores ad pingendum non ineptos, odorifera ligna & bitumina, aliaq; ſexcenta. Sed tamē prætermittere nec poſſum nec debeo duo triaúe noſtris incognita. Ac primùm ſit frutex quidam, cuius frondibus celebris illa Sinarum Iaponumq; ac finitimarum gentium potio quam Cia vocant, decoquitur. Eius vſus apud Sinas omninò eſſe non poteſt antiquiſſimus, nam in vetuſtis eorum voluminibus, nullus ad eam ſignificandam hieroglyphicus Caracter (quales ſunt omnes Sinarum litteræ) reperitur. Vnde fortaſſe noſtros etiam hac fronde, ſaltus minimè carere, licet ſuſpicari. Hæc folia verno cœlo legunt, eaq; in vmbra exſiccant, & ad quotidianam decoctionem aſſeruant, quam propè continuò in potum adhibent, non ſub menſas ſolùm, ſed quoties in ædes hoſpes amicum viſurus ingreditur, hac enim potione inuitatur, eaque ſecundò ac tertiò, ſi moram aliquam fecerit colloquendo. Calida ſemper bibitur aut potius ſorbetur, & palato non eſt temperata quadam amaritudine inſuauis, ſed reuera ſalutaris & ad multa frequentior illius vſus. Nec vna eſt huius frondis præſtantia, alia aliam ſolet ſuperare, atque ita libram

Potio ex frutice celebris.

vno

vno aureo, & sæpè duobus ac tribus, si præstantior habita fuerit, comparabilis; apud Iapones præstantissima decem ac sæpè duodecim aureis vænit; apud quos etiã illius vsus aliquanto differt ab Sinensi. Nam Iapones folia hæc in puluerem redacta feruentis aquæ cyatho immiscent, quantum duobus aut tribus cochleatibus continetur, eamque potionem ita permixtam epotant. Sinæ verò in aquæ feruentis vasculum aliquot eiusmodi folia inijciunt. inde calida, posteaquam horum vim imbibit, epotatur, ipsa verò folia relinquuntur.

Bituminis genus, ad varios vsus.

Alterum est bitumen quoddam (consimile lacti) ex arboris cuiusdam cortice expressum, ac instar picis glutinosum, ex eo conficiunt Sandaracham quandam, hoc Lusitani Ciaconem, Sinæ Cie vocant, eo mensas, lecticas, supellectilem, domos ipsas, & nauigia inficiunt, varioq; ad libitum colore; quæ omnia deinde ad instar speculi splendent, & nitore suo oculis, lęuitate etiam manibus, cum æquali maiestate, blandiuntur, & multam ferunt ætatem. Hinc fit vt Sinarum Iaponumq; ædes ita splendeant, intuentibusq; arrideant: hoc enim velut pigmento, cuiuslibet ligni colorem cum splendore mentiuntur. Hanc etiam ob causam Sinæ minus, quàm reliqui populi apud quos est huius bituminis vsus, mappis inter edendum, mensas non insternunt, nam splendentes ac velut crystallinæ mensæ, si quid ex eduliorum adipe de splendore deperdiderint, exigua purioris aquæ inspersione leuiter affricta instaurantur, læuis enim illa duraq; superficies, cuiusuis rei permistionem excludit. facile fortasse arboris huius esset cum Europa comercium, magno sanè bono, sed hactenus inuentus est nemo, qui ad hanc rem, dignam sanè cuiuspiam industria, animum applicarit. Præter hoc quod dixi bitumen, oleum esse reperio expressum è pomo alterius arboris, superiori non admodum absimile, eius decocti vsus est idem, sed splendore inferior, copiâ verò superior.

Mensas non sternunt.

Aromata varia.

Hæc eadem regio aromatis minimè caret, vel innatis vel importatis. Cinnamomum & zinziber vernacula sunt, ideoq; copiosiora, posterius quidem nusquam nobilius aut feracius. Piper, nux, aloe, similiaq; permulta, vel ex Insulis non procul Malucis, vel è vicinis regni importata, quantũ copia crescũt, tantum opinione pretioq; decrescunt. Abundat etiam nitro, cuius vsus minus frequens in puluere ad bella tormentaria (ignitis enim huiusmodi machinis parcius & ineptius vtuntur) quam in ludis festisq; publicis, quæ ingeniosissimis ad intuentium admirationem ignibus apud Sinas celebrantur; nihil enim est, quod non his ignibus artificiosissimè mentiantur. Arbores, poma, prælia, igneosq; in gyrum globos felicissimè imitantur, sumptu non paruo. Visi sunt nobis Nanquini tum degentibus, primo anni mense, qui apud illos inprimis festus est, tantum pulueris insumpsisse, quantus bienni prælio eoq; continuo suffecisset.

Nitri vsus magis ad festos ludos, quam ad prælia adhibetur.

De artibus apud Sinas Mechanicis.

Capvt Qvartvm.

Cvm & publica omnium fama, experientiaq; teste, constet, hanc gentem in paucis esse industriam, facile ex superiori capite colligitur, artes omnes illiberales apud eam reperiri, cum materia nulla desit, merces quoque ipsa ingenia pelliciat, quæ duo, artes solent in summo collocare, de ijs hoc capite nonnulla attingam, in quibus à nostris opificibus discrepare videntur. Ac inprimis ex eo, quod Sinæ in quotidiano sumptu ferè parciùs viuunt, euenit, vt opifices, opera sua non ad artis perfectionem, sed ad emptorum accommodent voluntatem, ideò ea non adeò elaborant, vt precio moderentur. Inde fit vt operum suorum adulterent bonitatem, externa quadam venustate contenti; quod ipsum etiam libentiùs faciunt, cum Magistratuum rebus insudant; nam & pretium ab ijs

Opera opificum.

ijs exsoluitur sæpè pro arbitratu, non pro merito, & inuiti ad opera euocantur.

In architectura sunt omninò nostris inferiores, non minus in ædificiorum splendore, quàm annorum perpetuitate: quâ in re dubium est, vtri alios superent. Sinæ quippe, extruendas ædes, humanæ vitæ breuitate metiuntur, sibi enim, non alijs ædificant: nostri verò pro innata libidine adspirant æternitatem. Hinc fit vt neque animo concipere, neque sibi persuadere possint, ædium nostrarum siue publicarum, siue priuatarum splendorem; & si quando audiunt, moles nostras plura sæpè ferre sæcula, imò nonnullas annos mille, alias bis mille durare, obstupescunt; cuius durationis causam rogati, eam referimus in alta solidaq; fundamenta, quorum profunditas reliquam molem superstructam sustinere possit. Sinæ contra vel nulla effodiunt, sed solùm in concusso solo lapides prægrandes locant, vel si quæ fodiunt, vix aliquot cubitos solent penetrare, quantumuis moles, turresué futuræ sint excelsissimæ, atque ita raro vnius sæculi ætatem ferunt, etiam ipsa mænia, quin sæpiùs opus sit instaurari. His accedit, quod, vt supra comemoraui, magnam partem ligneæ domus sint, vel ligneis columnis sustineantur, qua in re commoditas est non exigua ex eo, quod ferè parietes intacto ędificio reliquo possunt innouari, neque enim tecta parietibus sed columnis innituntur.

Architecturæ.

Typographiæ apud Sinas antiquior est aliquanto, quam apud Europæos, nam à quinque retrò seculis certum est, ab ijs vsu receptam, neque desunt qui asserant, prius eo Sinas fuisse vsos, quam in hanc mortalitatem immortalis sese Deus abiecisset. verùm à nostra differt non parum, quæ hieroglyphicis eorum Characteribus ob multitudinem esset perdifficilis, quanquam hodie in breui aliqua, Characteres tabulæ læui ac enodi è pyro ferè maloue vel zizyzho, insculpunt.

Typographiæ antiquitas.

In hac tabula exscriptum folium, sed vniuersum leuiter

Libros imprimendi ratio.

conglutinant, inde magno artificio, iam ſiccam papyrum ita eradunt, vt nonniſi in tenuiſſima facie transparentes characteres remanere videantur, tum ſtylis ferreis ita tabulam illam exſculpunt, vt ſola characterum vel picturæ lineamenta emineant, Deinde incredibili facilitate, ac celeritate, folia pro arbitratu imprimunt, eaque ſæpè typographus vnus, die vno, quingenta ſupra mille expedit. In inſculpendis quoque tabulis ita expediti ſunt, vt nihilo plus mihi videantur temporis in ſculpenda, quam noſtri in componenda vna emendandaque conſumere. Hæc excudendi ratio ad Sinicos characteres ferè grandiuſculos accommodatior eſt, quàm ad noſtros; neque enim è tenuiſſimis noſtris elementis exſculpi ligneæ tabulæ commodè poſſe mihi videntur. Cæterum vnum eſt in hac re mirè commodum; cum enim tabulæ, ſemel inſculptæ, domi aſſeruentur, quoties libuerit, licet aliquid detrahere vel addere, non vnum ſolum verbulum, ſed periodos etiam integras, dum tabulæ nonnihil ſarciuntur; neque cogitur typographus, vel auctor cum primum excudit, ſimul ac ſemel ingentem librorum multitudinem typis edere, ſed quoties voluerit, aut opus fuerit volumina pro arbitratu plura pauciora-úe excuduntur; quod nobis ſæpè contingit, nam libros de rebus ad noſtram religionem ſpectantibus, ſcientijsúe Europæis Sinicè à noſtris editos, domi excudimus, domeſticorum famulorum operâ. Tanta igitur huius typographiæ facilitas eſt, vt qui ſemel viderit, mox ad idem audendum ſe accingat. Ex hac commoditate naſcitur tanta Sinenſium librorum multitudo ac vilitas, quantam non facile eſt ei, qui non viderit, explicare.

Exſculpendi ratio in marmore & ligno.

Alia quoque eſt ratio in marmore lignoúe ſemel exſculpta imprimendi. Epitaphium aliquod, exempli cauſa, picturáue plano marmori inſculpta, ſuperpoſito humentis chartæ folio laneoq; panno medio, tamdiu malleolo percutitur, dum in

vacua

vacua picturæ Characterumúe lineamenta ſubtilis ſeſe papyrus inſinuet; Inde leui manu atramento alioúe colore quolibet, folium illud inficitur, eaq; ſola lineamenta in ſuo candore perſeuerant, ac prototypi formam referunt non ineleganter. Verum hæc ratio craſſiora lineamenta exigit, nec ad ſubtilioris laminæ ductus, adhiberi poteſt.

Picturæ (cuius frequentem in artificijs adhibent vſum) gens eſt addictiſſima, ſed omninò ab Europæa ac multo etiam magis in ſtatuaria fuſiliq; opere ſuperatur: magnificos fornices hominum animantiumq; figuris inſignit, templaque ſua inanium Deorum ſimulachris & ære campano nobilitat. Et quidem ſi rectè conijcio, videtur mihi gens, alioqui ingenioſiſſima, horum artificiorũ ideò rudis eſſe, quod illi nullũ vnquam cum exteris gentibus commercium fuerit, quo naturam, nulli aliâs inferiorem gentium omnium, arte adiuuaret. Picturas oleo vel vmbris inſignire genti ignotum, ideoque demortuis ſimiliores quam viuis. In ſtatuis etiam infeliciores mihi eſſe videntur, in quibus effingendis, omnia Symmetriæ præcepta oculo ſolo metiuntur, qui ſæpè fallitur, erroremque in magnis corporibus non paruum committit, ſed non ideò ab inſanis monſtrorum molibus abſtinent ex ære marmore ac luto educendis. Æra campana omnia ligneis malleis pulſantur, nec videntur poſſe ferreos tolerare; atque ita nec ſono poſſunt cum noſtratibus comparari.

Picturæ.

Statuæ.

Aera campana.

Inſtrumentorum apud eos muſicorum varietas eſt & copia, ſed organis carent atque clauichordijs & omni huiuſmodi inſtrumento. fides inſtrumentis omnibus ádhibent è cruda byſſo retortas, ex animalium fibris ne confici quidem poſſe norant. Inſtrumentorum tamen concinnandorum ſymmetria noſtræ reſpondet. Muſica porrò ars omnis in vnius vocis ſono conſiſtit, vocum diuerſarum diſcordem concordiam planè ignorant. Et tamen ipſi de ſua muſica ſibi maximè blandiuntur,

Muſicorum inſtrumentorum varietas & copia.

Ars Muſica.

tur, quæ nostrorum aurium iudicio superbissimo absona omninò iudicatur. Et quanquam ipsi sibi primas de musicis concentibus arrogent, nostratia tamen organa & cætera, quæ hactenus audierunt instrumenta, admirantur, idemq; fortasse de nostrarum vocum harmonia iudicabunt, cum eius artificium sonosq; perceperint, quos hactenus templa nostra non audierunt, omnium quippe rerum fere muta sunt rudimenta. Id vt suspicor facit ingenua Sinarum indoles, quæ facilè peregrina suis præfert, vbi reuera iudicat præferenda. Eorum enim superbiam à meliorum ignoratione, vicinarumq; gentium barbarie ortam reor.

Horarum dimensiones variæ.

Horis metiendis vix habent instrumenta, quæ habent, vel aqua vel igne mensurantur. Aquea sunt velut ingentes clepsydræ, Ignea ex odorifero cinere confecta, tormentorum nostrorum fomites imitantur. Pauca etiam alia conficiunt rotulis ab arena velut aqua circumactis, sed omnia ad nostratia artificia, sunt umbra, & ferè multum peccant in ipsa metiendi temporis symmetria. E sciotericis solum norunt illud, quod ab æquatore nomen accepit, sed neque illud pro ratione locorum didicerant collocare.

Comædiarum vsus frequens.

Spectandis comædijs sunt addictissimi, eaq; re nostrates superant, atque ita innumerum adolescentum multitudo hoc exercitio distinetur, eorũ alij quaquaversum libuerit, toto regno peregrinantur, alij in nobilioribus emporijs commorantur, & in publicas priuatasq; celebritates adhibentur. Sed omninò regni fæx est, nec alia facilè vitijs fædior reperitur, pleriq; enim ab his archimimis, pueruli pretio comparati choros ducere, mimos exercere, vocem inflectere, à teneris edocentur, Omnes hæ comædiæ antiquæ ferè sunt, vel historiæ vel fictiones, & omninò paucæ recens scribuntur. Epulis quoque ferè celebrioribus adhibentur; ipsi mimi cum euocantnr, ad quamlibet è vulgatis agendam aduenìunt comparati, itaque

comæ-

comædiarum volumen conuiuatori, quam ſpectare voluerit, electuro ferunt, ipſiq; conuiuæ inter edendum ac potandum ſpectant tanta ſua voluptate, vt cum horis ſæpè decem epulentur, tantundem temporis, expleto ſæpè epulo ſpectando inſumant, dum vna comædia ex alia trahitur. Canendo ferè omnia pronunciant & vix quicquam vulgari loquendi modo effertur.

Sigillorum vſus varius ac frequens.

Sigillorum apud Sinas vſus eſt nobilis & frequens, nec ijs ſolum literas ſuas muniunt, ſed & ſcriptiones, poëmata, picturas aliaq; complura, nec in his aliud inſculpitur præter nomen, cognomen: gradum, dignitatemq; auctoris, non vnum adhibent, pluribus ſæpè ſuorum operum principia finesq; inſigniunt, eaq; non in cera aut re ſimili quapiam imprimunt, ſed rubeo ſolum colore inficiunt; hinc fieri ſolet vt Viri primores vas habeant in menſa ſigillis plenum, quæ varia ſua nomina (nam Sinæ ſinguli pluribus nominibus appellantur) inſculpta habent, eaq; materia ferè nobiliore conſtant, ligno, marmore, ebore, ære, cryſtallo, corallio, alijsq; lapillis nobilioribus. Eorum quoque artifices plurimi reperiuntur, neque huiuſmodi opificium apud Sinas eſt illiberale, ex eo maximè quod ſigillorum characteres à vulgatis differant, & antiquitatem, cuius apud omnes gẽtes magna eſt veneratio, ſapiant, ideoq; eorum artifices non illiteratos eſſe neceſſe eſt.

Atramenti conficiendi ratio.

Alia quoque ars eſt huic abſimilis, conficiendi ſcilicet ad omnem ſcriptionem atramenti, id exiguis velut panibus concinnant, ex olei fumo. Et quoniam ipſi ſuis characteribus venuſtè pingendis addicti ſunt præ reliquis gentibus, ideò fit vt non elegans tantum ſcriptor ab ijs æſtimetur, & paſſim omnibus officijs colatur, ſed etiam ipſi ſcriptorij atramenti opifices non illiberales habeantur. Eo vtuntur in marmorea lamina eaq; apprimè læui, cum aliquot aquæ guttulis, ſcriptorios illos paniculos affricant, laminamq; inficiunt, deinde penicillo è pilis

Tribus rebus ad ſcribendũ vtuntur.

pilis leporinis, quo ad ſcribendum vtuntur, atramentum excipiunt. harum quoque laminarum artifices permulti viſuntur, qui magno ſæpè pretio nobiliora ſaxa leuigant, & cum venuſtate concinnant. Denique tria hæc quæ ad ſcribendum adhibentur, pleráq; inſigni ornatu conſtant, & in pretio habentur, eò quod in rem ſuapte natura grauem, qualis eſt ſcriptio, à viris æquè grauibus in vſum adhibentur.

Flabellorum vſus.

Aliud quoque eſt opificium parum à noſtris vſurpatum, id in conficiendis ad conciliandum æſtiuo tempore ventum, flabellis verſatur, quibus omnis hominum conditio & ſexus, vti ſolet. In publicum nemini ſine flabello prodire fas eſt, tametſi cælo frigido ventos arceri quàm euocari melius eſſe videatur; ſed Maieſtatis potius alicuius maiorem, quàm neceſſitatis habent rationem. Ea variè conficiuntur, nam ſi materiam ſpectas, ex arundine, ligno, ebore, ebeno, adiuncta papyro, byſſo & odorifero etiam quodam ſtramine conſtant: ſi formam, alia ſunt rotunda, alia ouata, nonnulla etiam quadrata. Quæ ſunt ex vſu porrò primorum virorum, è charta candida eaq; inaurata, pereleganter ſunt confecta, pro arbitratu vel complicantur vel explicantur. In ijs exſcribi ſibi ſæpè iubent nobilem aliquam ſententiam, aut poëma. Et hoc eſt vulgatiſſimum munuſculum, quod ſibi inuicem in beneuolentiæ teſtimonium mittunt. Nosq; ipſi plenam ciſtulam, amicorum donaria, domi hodie habemus, quæ alijs deinde ſimili beneuolentia remittamus. In ijs porrò conficiendis, innumeri vbiq; opifices occupantur. Mihi ſemper viſum eſt, hunc apud Sinas flabellorum vſum cum noſtris chirothecis comparari poſſe, & licet vſus vtriusq; primarius, contrarius eſſe videatur, nam illorum in propulſando æſtu, harum in arcendo frigore conſiſtit, tamen vſus vel maieſtatem vel munuſcula potiſſimum ſpectare videtur.

In his paucis Sinæ ab Europæis diſcrepant, in alijs longè

pluribus

pluribus in tanto terrarum interuallo mire conueniunt, maximè in vescendi, sedendi, dormiendiq; ratione, in qua ipsi soli cum Europæis, è tot alijs gentibus, nescio qua ratione conspirarunt, nam & mensas, & sedilia, & lectos adhibent, quibus omnibus finitimi omnes & reliqui populi minimè vtuntur, sed in ipso solo storeis instrato sedent, vescuntur, ac dormiunt. quod sanè notatu dignissimum videtur, & vnde facile plurimarum rerum similitudo, quam ne longior sim omitto, colligetur.

De artibus apud Sinas Liberalibus ac Scientiis, deque Litteratorum gradibus.

CAPVT QVINTVM.

PRIVS ad huius Imperij administrationem quàm veniamus, omninò necesse est, vt de gentis litteris, scientijs, earumq; gradibus pauca præmittamus, in quo magnam partē huius Reipublicæ regendæ ratio consistit; quæ à reliquis orbis terrarum vbiuis gentibus, in hac parte magno discrepat interuallo. Ac tametsi huic regno Philosophi non imperent, dici tamen debet Reges ipsos à Philosophis gubernari. Eorum scribendi componendiq; ratio, quæ Hieroglyphicis illis Aegyptiorum figuris similis est, non parum à loquendi consuetudine discrepat. Nullus enim omninò liber vulgato idiomate scribitur. Et si quis fortasse ad familiarem cōsuetudinem propiùs accedit, is neque materia, neque opinione sese supra vulgus extollit. Et tamen omnes ferè vtriusque sermonis voces communes sunt familiari colloquio, & grauiori scriptioni. in sola porrò vocum compositione hæc diuersitas tota consistit.

Scribendi apud Sinas ratio & loquendi.

Cuiuslibet autem apud Sinas sermonis voces, ad vnam omnes monosyllabæ sunt, & ne vna quidem dissyllaba vel polysyllaba

Vocum ac dictionum vsus

laba reperitur, quanquã sunt duarum ac sæpè trium vocalium in vnam syllabam coëuntium non paucæ diphthongi. Diphthongos voco nostro loquendi more; nam neque vocalium, neque consonantium apud Sinas vlla mentio, sed vt rerum, ita vocum singularum suus est hieroglyphicus character, nec pauciores litteræ quam voces numerantur, idemq; est apud eos dictio, syllaba, elementum. Si tamen in hoc opere voces Sinicas plurium aliquando syllabarum legeris; sic habeto Sinicè singulas syllabas, singulas voces esse, sed quia ad rem vnam significandam institutæ sunt, à nobis latino more in vnam vocem esse compactas. Ac tametsi pro rerum multitudine sit numerus characterum, eos tamen inter se componunt, vt septuaginta octuagintáue millia nõ excedat. Et ex ijs qui decem millia nouerit, eos qui ferè necessarij sunt ad scribendũ characteres est assecutus: nam omnes omninò nosse nec opus est, nec est in vniuerso fortasse regno qui nouerit. Horum etiam characterum plurimùm idem est sonus, figura non eadem, imò etiam significatio non vna. Vnde fit vt aliud nullum idioma æquiuocum æque reperiatur, neque à loquentis ore scriptio vlla excipi potest ab audientibus exscribenda, nec liber vnus ab audientibus cum prælegitur intelligi, nisi librum eundem præ oculis habeant, vt æquiuocos vocum sonos, quos aurium iudicio minimè distinguunt, oculorum fide figuras intuentium, internoscant. Imò etiam inter loquendum non raró euenit, vt alter alterius conceptum accuratè alioqui proferentis & politè loquentis minimè assequatur, ipse non repetere solum cogatur, sed etiam scribere, ac si non sit ad manum scriptorius apparatus, vel aqua supra mensam, vel digito in aëre audientisúe manu, characteres effinguntur, idq; maximè inter litteratos & eloquentes alioqui viros accidit, quo purius ornatiusq; & ad librorum scriptionem propius colloquuntur. Hanc æquivocationem vtcumque tollunt accentibus

Aequivoca ratio in loquendo.

bus

bus ac tonis quinq; , quos vtiq; ſubtiles non ita pronum eſt internoſcere, his ſonorum ſuorum paucitati vtcumq; ſubueniũt, nam ſyllabam apud noſtrates vnã, ſæpè hac tonorũ varietate quintuplicẽ faciunt ſignificatione inter ſe toto cælo differentem: nullaq; eſt omninò dictio, quæ non vno ex his accentibus efferatur. Vnde loquendi & intelligendi difficultas augetur, ita vt nulla mihi toto terrarum orbe lingua, aduenis æquè difficilis ad diſcendũ eſſe videatur. Sed ea tamen & diuino fauore & improbo labore ab ijs ſuperatur, qui ſe totos huius gentis ſaluti conſecrarunt, qui loqui ſolum, ſed & legere ac ſcribere, quotquot hactenus è noſtra ſocietate hîc ſunt, didicerũt.

Huius rei cauſam ego quidem eſſe ſuſpicor, quod ab omni ſæculorũ memoria, gens hæc ſcriptionẽ expolire magis, quam ſermonem procurarit, ex eo quod omnis eius eloquentia ad noſtra vſque tempora in ſola ſcriptione, non etiam in pronunciatione conſiſtat. Qualem Iſocratis fuiſſe apud Græcos legimus: hinc fit vt familiares etiam NUNCIJ non verbo, ſed ſcripto etiam intra eandem Vrbem ferè transmittantur.

Hic porrò ſcribendi modus, quo ſingulis rebus ſingulos appingimus characteres, etſi memoriæ ſit permoleſtus, tamẽ adfert ſecum inſignem quandam noſtriſq; inauditam cõmoditatem. Nam nationes alioqui ſermone inter ſe diuerſiſſimæ, ſi cõmunibus in ſcribendo characteribus vtantur, librorum litterarumq; cõmercio cõmunicant, tametſi alia aliam minimè aſſequatur colloquendo. Ita Iapones, Corai, Caucinciæ: Leuhiæi cõmunes habent libros, tametſi eos efferendo, ita inter ſe diſcrepent, vt alter alterius, ne verbum quidem intelligat, eundem tamen omnes librorum ſenſum aſſequantur, præter ſuum idioma aliudque nullum norint. In ipſo quoq; regno Sinarum Prouinciæ ſingulæ ita ferè ſermone inter ſe diſcrepant, vt nihil habeant omninò commune. Et tamen librorum ac litterarum eſt omnibus commune commercium.

Sermo vniuerſo regno communis.

Præter hunc tamen cuique Prouinciæ vernaculum ſermonem, alius eſt vniuerſo regno communis, quem ipſi Quonhoa vocant, quod curialem vel forenſem ſonat. Id ex eo euenit quod Magiſtratus omnes, vt infrà dicam, in ea Prouincia, in qua publicum munus gerunt externi ſint; ac ne peregrinum ſermonem ediſcere cogerentur, curiale eſt toto regno idioma, quo non forenſia ſolum negotia peraguntur, ſed vel politiores omnes, vel aduenæ cum indigenis in qualibet prouincia colloquuntur. Et hunc ſolum noſtri ſermonem ediſcunt, neque enim cuiuslibet Prouinciæ ſermo vſquam neceſſarius, ſed neque vrbanus eſt, aut à politioribus in colloquium, niſi fortè à contribulibus domi familiariter vel foris ad patriæ memoriam adhibetur. Eumq; ſermonem ipſi pueri ac mulieres omnes norunt frequentia ipſa difficultatem ſuperante.

Audio apud Iaponios ſupra characteres hos, qui ab Sinis eò penetrarunt, alphabeti, elementorumq; paucorũ, more noſtro vſum reperiri, quo ipſis ſuum idioma ſcribere ſine infinita illa Sinenſium characterum farragine licet; idem fortaſſe vicinis, quas ſupramemoraui gentibus commune, verum apud Sinas eiuſmodi elementorum nullus vſus, ſed neq; veſtigium; atque ideò Characteres ipſi ſuos, ac figuras, à prima pueritia ediſcunt, ad extremam propè ſenectutem, quotquot litteras profitentur. Id tametſi procul dubio ſcientijs melioribus, temporis multum detrahit, idem tamen eorum animos non omninò inutiliter diſtrahit, auertitq; à iuuenili licentia, in quam omnes quidẽ ſed ocioſi maximè propendemus. Ex hoc etiam characterum pingendorum pro litteris, modo naſcitur inſigne quoddam apud Sinas ſcriptionis genus, quo genere non paucis ſolum dictionibus, ſed ſyllabis, ea dicunt quæ nos longis ambagibus minus etiam ſignificanter fortaſſe diceremus.

Sinicæ ſcriptionis ſitus.

Sed quoniam de characteribus pingendis agimus, omittendum etiam non eſt, Sinicæ ſcriptionis ſitum è diametro noſtræ

aduer-

aduersarium; nam ad dexteram à summo ad imum, manum ducunt: nos à sinistra in dexteram, in latum progredimur.

E nobilissimatum scientiarum varietate in solius prope Philosophiæ moralis notitiam deuenêre, naturalem quippe varijs erroribus potius obscurarunt quam illustrarunt. Ethica porro ipsa præcepta, ex eo quod de Dialectica nihil attigerunt, nullo doctrinæ ordine sed confusis fere sententijs atque raciocinationibus tradunt, quantum duce illo quod à natura infundi solet, lumine assequuntur. Maximus inter omnes Philosophus Sinensis Confutius appellatur, quem inuenio quingentis quinquaginta vno annis ante Christi Seruatoris nostri in terras aduentum in hanc lucem prodijsse, & annis amplius septuaginta ita vixisse, vt non exemplo minus, quam scriptis & congressibus omnes ad virtutis studium incitaret. Ex qua viuendi ratione consecutus est apud Sinas, vt mortales omnes quotquot vbique terrarum virtute præstiterunt, vitæ sanctimonia excessisse credatur. Et sanè si eius dicta factaq; quæ leguntur attenderis, paucis è nostratibus Philosophis Ethnicis cedere, multos etiam eum superare fatebimur. Eam ob rem tanta est viri opinio, vt nullum eius pronunciatum ab Sinensibus litteratis, hodieq; in dubium reuocetur, sed ab omnibus æquè in Magistri communis verba iuratur. Nec litterati viri solum, sed ipsi quoq; Reges eum per tot retro secula, sed mortalium tamen, non etiam numinis alicuius ritu venerantur, Et gratum animum acceptæ ab eo doctrinæ sese exhibere profitentur. Nam & per tot temporum interualla, illius in hanc diem posteri magno sunt apud omnes loco. Et à Regibus familiæ capiti, honoris non exigui titulus hæreditario iure est attributus, quem census permagni & immunitates consequuntur.

Philosophiæ moralis studium quale?

Confutius author Philosophiæ moralis apud Sinas.

Non Philosophiæ solum Ethicæ, sed Astrologiæ quoque ac multarum disciplinarum mathematicarum non mediocrem sunt

Mathematicarũ disciplinarũ periti.

ſunt notitiam aſſecuti. In Arithmetica tamen ac Geometria feliciores aliquando extitere: ſed hæc etiam omnia vel conſecuti, vel etiam tradidere perturbatè. Conſtellationes ipſi diuerſo à noſtris modo partiuntur. Et in ſtellarum numero ſupra eas, de quibus Aſtrologi noſtri meminerunt, quadringentas addidere, in numerum enim tenuiores quaſdam vocant, quæ non ſemper apparent. Verum hi Aſtrologi nihil admodum de cæleſtibus phænomenis ad rationis calculos reuocandis adlaborant. Magnam partem in prædicendis Eclipſium momentis, & Planetarum ac ſtellarũ molibus occupantur. Sed hæc etiam omnia mille ſcatent erroribus. Deniq; omnem ferè ſuam de ſideribus cognoſcendis ſcientiam, in eam quæ à noſtris Iudiciaria eſt appellata, referunt, arbitrati, quæcunque in hoc elementari orbe fiunt, ab ſideribus dependere. In his tamen Mathematicis diſciplinis, aliquid ab Saracenis, qui ab occaſu venerant, accepere, ſed nihil illi demonſtrationum auctoritate confirmant, ſed ſolum tabulas quaſdam reliquerunt, ad quarum normam faſtos ſuos, Eclipſes vtriuſq; planetæ, & omnium motus reuocantur.

Aſtrologia iudiciaria quib⁹ conceſſa.

Auctor illius familiæ quæ hodie rerum potitur vetuit, ne quiſquam hæc Aſtrologiæ iudiciariæ præcepta ediſcat præter eos, qui ſunt hæreditario iure in eam rem deſignati; veritus ex hac ſiderum notitia, qui eam ſit conſecutus, res nouas in regno moliendi facultatem accipiat, & opportunitatem conſequatur. Qui tamen hodie regnat, varios magno cenſu Mathematicos alit, eoſq; vel intra palatij fines Eunuchos, vel extra regios Magiſtratus, quorum duo ſunt hodie in Pequinenſi regia, tribunalia; alterum Sinarum, qui à ſuis acceptam faſtos Eclipſeſq; ſubducendi rationem profitentur; alterum Saracenorum, quod eadem ad importatam ab occaſu diſciplinam eadem reuocat, ac vtriusque deinde tribunalis iudicium inter ſe conferunt, & alterum ab altero adiuuatur. Vtrique

etiam in modico colle aream ad contemplanda sidera habent, in quo Mathematicas machinas inusitatæ magnitudinis fusili ære construxerunt, quæ antiquitatem aliquam præ se ferunt. In eo colle semper vnus aliquis Collegarum, nocturnis horis excubat, si quid fortè cælum inusisitata siderum, vel alicuius Cometę nouitate portendat, quod si contigerit, die insequenti, misso Regem libello admonent, ac simul exponunt, quæ sinistri, quæ læti ominis significatio videatur. Nanquinensium Mathematicorum area, in edito colle intra Vrbem eminet, & Mathematicorum instrumentorum moles, Pequinensium superat elegantiam, quia eo tempore in ea Vrbe Reges contemplantur.

Contemplantur sidera.

Pequinensium Astrologorum ius est, in solis ac lunæ defectionibus, toto regno, prædicendis, & lege lata, Magistratus simulacrorumq; Ministri, vbiq; iubentur certum in locum cogi, officiorum suorum cultu insignes, & planetæ laboranti subuenire, quod æreis cymbalis ad numerum pulsatis, & sæpè flexis poplitibus se facere arbitrantur, toto eo tempore, quo planetas illos deficiendo laborare credunt. Audio vereri eos, ne à serpente, nescio quo, per id tempus sorbeantur.

Astrologorum officium.

Artis medicæ præcepta non parum à nostratibus discrepant, verum non aliter ac nostri venæ pulsum explorant. Et sanè sunt in medendo non infelices, Pharmacis porrò vtuntur simplicibus, herbis, radicibus, alijsque huiusmodi; itaque ars tota Sinensis medica herbariæ ferè nostræ præceptis continetur. Huius artis nullus est publicus ludus, sed quisque priuatim à quolibet Magistro eruditur. In vtraque regia, arti medicæ gradus præuio examine conceduntur, sed ita quasi per transennam nulloq; delectu, nihil vt amplius auctoritatis opinionisue consequatur, qui eo gradu insignitur, quam

Artis medicæ vsus.

quam qui eo caruerit, ex eo quod nemini ægris mederi interdicitur, siue peritus artis medicæ fuerit, siue imperitus. Denique hoc omnibus exploratum est, neminem vel Mathematicis, vel medicis præceptionibus, insudare, qui quidem in Ethica eminere se posse sperauerit. Atque ita nemo fere ijs dat operam, nisi quem vel rei familiaris vel ingenij tenuitas, à sublimioribus disciplinis deterruerit, vnde fit vt vix vllo sint in pretio, nam honos alit artes, omnesq; accenduntur ad studia gloria, spe præmiorum.

Idè contra in Ethica scientia videre licet, ad cuius celebriores gradus quisquis euehitur, næ ille *Sinicæ felicitatis apicem* sibi videtur consecutus. De his fusius paulo agendum mihi censeo, non enim id lectori minus iucundum fore arbitror, quam nouum. Sinensium ille quem dixi Philosophorum Princeps Confutius, quatuor antiquorum Philosophorum volumina concinnauit, ipseq; quintum suo marte conscripsit. hos libros quinque doctrinas appellauit. In his Ethica benè viuendi & Reipublicæ gerendæ præcepta, veterumq; exempla, ritus, ac sacrificia, quin & varia veterum poëmata, aliaque huiusmodi continentur. Præter hæc quinq; volumina è duobus tribúsue Philosophis, Confutio scilicet, eiusq; discipulis in vnum volumen redacta sunt, varia nullo ordine præcepta, similia, sententiæ de moribus è recta ratione instituendis, seq; ipso, inde familia, denique regno ad virtutem componendo. Id volumen, quia libris quatuor continetur Tetrabiblion appellarunt. Hi nouem libri sunt bibliothecarum Sinensium antiquissimi, & è quibus propè reliqui prodierunt, hieroglyphicos item maximam partem continent characteres: & sanè Philosophiæ moralis præcepta, non parum Reipublicæ profutura præscribunt. Itaq; lex ab antiquissimis Regibus lata est, multorum sæculorum vsu confirmata, ut qui litteratus apud Sinas & esse & haberi velit, ex his libris suæ doctrinæ fundamenta

Philosophiæ moralis authoritas.

habeat necesse est, in quibus non satis est, genuinum textus vt sensum assequantur; sed etiam quod difficiliùs, subitò de singulis possint sentẽtijs aptè scribere, ideò singulis Tetrabiblion illud, de quo suprà, ediscendum, vt id præstare possint.

Nullus porro ludus est aut academia publica (quod è nostris scriptoribus aliqui asseruere) cuius Magistri hos sibi libros susceperint exponendos, sed quisque Pręceptorem sibi pro arbitratu deligit, à quo domi suæ suóque sumptu instruatur. Horum porro domesticorum Ludimagistrorum ingens est multitudo, tum quod ab vno plures, characterũ Sinensium vitio, vix possint erudiri, tum maximè quod in more positum sit, vt dixi, quemq; domi suæ filiorum duntaxat ludum aperire, tametsi vnus alterue numeretur, ideò credo, ne aliorum commercio à studendi contentione auertantur.

Ludimagistri.

In hac scientiâ tres literarum gradus ijs, qui ex eorum numero examinandos sese præbent, aptiq; fuerint iudicati, conferuntur. Id porrò examen in sola ferè scriptione consistit. Primus litteratorum gradus confertur in singulis Vrbibus, eo in loco, qui ludus appellatur. Eum confert insignis aliquis litteratus ab Rege ipso in eum finem nominatus. Is ex officio Tihio, gradus verò ipse Sieucai dicitur, & Baccalaureatum nostratem repræsentat. Tihio igitur omnes suæ prouincię Vrbes peragrat, eum gradum collaturus, cui triplex examen præmittitur. Vbi Cancellarius ille, vt nostro more loquar, aduenit, quotquot ex ea Vrbe eiusq; finibus ad illum gradum adspirãt, repentè concurrunt, seque examini subijciunt. Primum instituitur à Ludimagistris illis, qui Baccalaureis, cum gradum assecuti sunt, præsunt, dum vlteriorem adipiscantur. In hoc examen admittitur quilibet, & sępè cõtingit, vt quatuor quinquéue millia ex vna vrbe numerentur. Hi Ludimagistri stipendio regio aluntur in hunc finem. Hi deinde ad quatuor vrbis præfectos (qui omnes sunt litterati, alius enim nemo

Tres litterarum gradus.

Examen triplex pro gradu consequendo Baccalaureatus.

Rempublicam attingit) à Ludimagistris remittuntur, qui denuò examinatos Cancellario præsentant, sed ex vniuerso numero non amplius ducentos, quos ex meliori scriptione dignissimos iudicauerint. Cancellarij tertium est examen, & omninò reliquis austerius, nam è ducentis viginti trigintáue, non plures, pro regionis magnitudine, quos eodem examine dignissimos inuenerit, Baccalaureos appellat, & præteritorũ annorũ Baccalaureis aggregat, qui omnes non infimã vrbis partem dignitate repræsentant; nam ab omnibus coluntur spe futuræ, ad quã accedunt, dignitatis. Talarem, pileũ, & ocreas dignitatis insigne peculiare induunt, eoq; cultu alium nisi Baccalaureũ prodire est nefas. In Magistratuum congressibus honoratius assident, & grauiores vrbanitatis ritus ijs exhibent, quibus vulgo vti non licet. Multis quoque im̃unitatibus gaudent, & præter Cancellarium suosq; illos quatuor Ludimagistros nemini ferè subsunt, nec facilè cæteri Magistratus de illorum causis delictisúe iudicant.

Examen Cancellarij.

Baccalaureorum habitus, eorumq; priuilegia.

Cancellarij munus nõ solum in nouos se Baccalaureos extendit, sed antiquiores etiam superiorum annorum illo gradu insignitos, incudi reddit, & quid vel profecerint, vel defecerint, seuera trutina explorat. Ergo pro scriptionis bonitate quinque ordines instituit. Ijs qui primo censentur, præmio, potestatem facit munia quædam publica, sed non maxima, sine superiore gradu gerendi; in secunda classe recensitos, præmio quoque, sed inferiore donat. Tertios nec præmio, sed nec pœna dignos censet; Quarti publicè vapulant, socordiæ pœnam luentes; Postremi tandem Baccalaureatus insignibus exuuntur, & in vulgi ordinem reijciuntur. Id faciunt ne postquam in Baccalaureos recensiti fuerint, in otio delitescant, & quæ didicerint, obliuioni tradant.

Examen aliud antiquiorum Baccalaureorum seuerum.

Alter autem Sinensium litteratorum gradus Kiugin appellatur,

latur, & cum nostrorum Licentiatorum ordine comparatur. Is non nisi tertio quoque anno in Prouinciæ metropoli sub octauam lunam, maiori etiam maiestate confertur. Sed non ijs omnibus, qui eo digni cēsentur, sed q inter illos certo numero dignissimi, pro Prouinciarum dignitate ac celebritate plures paucioresue. Nam in vtraque Regia Pequinensi scilicet atque Nanquinensi quinquaginta supra centum ex omni Baccalaureorum numero Licentiati renunciantur; in Cequiana, Quiam Sinensi, atque Fuquiama quinque supra nonaginta, in reliquis pro litteratorum numero ac Prouinciæ dignitate aliquanto pauciores.

Alter gradus Licentiatus.

In hoc examen soli Baccalaurei, nec tamen omnes admittuntur, sed è singulis Prouinciæ vrbibus aut ludis, vt iam dixi, ab Cancellario illo Baccalaureorum minimum triginta, summum quadraginta ex omni numero ad scriptionem excussi, seliguntur. Et tamen hac ratione in prouincijs celebrioribus sæpè numerus eorum, qui ad Licentiatorum ordinem adspirant, ad quatuor millia excrescit. Igitur anno illo qui Licentiatis initiandis tertius quisque recurrit, qualis exempli causa fuit annus Domini 1609. & proximè recurret 1612. paucis ante octauam lunam diebus, quæ sæpè in Septembrem mensem incidit, Magistratus Pequinenses selectissimos ex vniuerso Regno Philosophos ad centum Regi offerunt dato libello, vt ex ijs triginta in singulas nempe prouincias binos, nominet, qui huic Licentiatorum discussioni præsint. Eorum porrò alterum è Regio Collegio, quod Hanlinyuem vocant, esse necesse est, cuius Collegæ toto regno celeberrimi esse perhibentur. Eos verò Rex omninò non nominat nisi sub idem temporis punctum, quo citatissimo itinere in designatam prouinciam poterunt peruenire, adhibitis quoq; permultis excubitoribus, ne quem ex ea prouincia vlla ex causa prius alloquantur,

Soli Baccalaurei ad examen Licentiatus admittuntur.

quàm Licentiati ſint renunciati. Ex eadem quoque prouincia, ab Magiſtratibus Philoſophi celebriores euocantur, à quibus Regij illi examinatores duo, in hoc examine primaq; ſcriptionum diſcuſſione, cum fide adiuuentur.

Palatium pro examine extructum.

In qualibet porrò metropoli, palatium ingens pro hoc examine duntaxat extructũ cernitur, altiſſimis muris cinctum. In eo domiciliorum ſtationes permultæ, & ab omni tumultu ſemotæ, in quibus examinatores, quos dixi, dum ſcriptiones diſcutiunt, commorantur. Præter has, in medio palatio ſunt cellulæ ſupra quater mille, quæ præter exiguam menſam & ſcabellum, & vnum hominem capere vltra nihil poſſunt, ex his cellulis nemo cum vicino colloqui, ſed nec videre quenquam poteſt.

Vbi examinatores & Vrbani & Regij, quos dixi, in Metropolim aduenerunt, prius in eo palatio, in ſua quiſque ſtatione includuntur, quàm cum vllo colloqui poſſint, imò à mutuis inter ſe colloquijs excludãtur, toto eo tempore, quo in ſcriptionum diſcuſſione laboratur. Quin etiam id temporis nocturnę diurnæq; multorum militum & Magiſtratuum excubiæ, explorant & arcent omne litterarum ac ſermonum cõmercium eorum, qui intra palatij fines degunt, cum ijs, qui extra eos commorantur.

Tempus examinis.

In hoc porrò examen tres & ijdem vbiq; dies toto regno deputantur, nonus nempe ac 12. ac 15. octauæ lunæ dies. Et ab illuceſcente aurora in primam noctẽ tempus ſcriptioni conceditur, ianuis ſtudioſè occluſis. Scribentibus porrò leuis refectio pridie comparata ſumptu publico præbetur. Cum in palatij fines Baccalaurei admittuntur, ſeueriſſimè explorantur, ſecum aliquem librum aut ſcriptionem deferant nec ne. Et ſolum ſinuntur penicillos aliquot quibus ad ſcribendum vtuntur, & ſcriptoriam laminam, de qua ſupra, atramẽtum, chartamq; deferre. Eorum porrò veſtes penicilli, laminæ ſcriptoriæ

Fraus in examine depræhenſa punitur.

riæ, ne quid per fraudem contineant, explorantur: si fraus aliqua depræhensa fuerit, non excluduntur solum, sed etiam acerrimè puniuntur.

Posteaquam in palatium admissi Baccalaurei, & fores clausæ, & publicis sigillis obfirmatę, Duo illi ab regia examinis præsides, tres è Tetrabiblio illo sententias in publicum exponunt suo arbitratu selectas, quas singuli totidem scriptionum sibi thema proponunt; è qualibet item quinque illarũ doctrinarũ quaternas sentẽtias, aliarum totidẽ scriptionum thema proponunt. Easq; sibi quisq; deligit, quæ ex ea, quam profitetur doctrina, eruuntur. Septem has scriptiones oportet esse non verborum solum luminibus, sed sententiarum quoque pondere graues, obseruatis accuratè Sinensis facundiæ præceptionibus, nec vllam scriptionem oportet quingentos numero characteres superare, quorum singuli singulas dictiones nostras exæquant.

Examinandi modus.

Die altero, qui biduum ad examinandorum quietem consequitur, eundem in modum reclusis, tria proponuntur, quæ olim ex Veterum annalibus eruta contigêre, vel alia quædam, quæ imposterum poterunt euenire, ternis singuli scriptionibus sententiam suam dicunt, aut Regem dato libello monent, quid eo in casũ faciendum è Regni bono videretur.

Tertio similiter die tres ijs lites, ex ijs proponuntur, quæ in gerendis Reipublicæ muneribus discernẽdæ exigi possunt, ternis itidem scriptionibus singuli sententiam suam explicant, quam in ea lite dijudicanda ferrent.

Acceptis in hunc modum suo singulis die scriptionum argumentis, & ad memoriam transcriptis, Baccalaurei in designatam sibi ab ijs, quorum interest, cellam ad scribendum ingrediuntur, & magno vbiq; silentio à singulis scribitur. Scriptiones singulorum in libello in eum finem parato, à singulis transcribuntur, adscripto suo, Parentis, Aui, & Abaui ad finem

Cellam ad scribendum idonea.

nem ſcriptionum nominibus, & libellum ita obfirmant, vt nonniſi à deputatis poſſit aperiri. Id ſinguli cum ſingulis libellis fecerunt, eos deputatis offerunt: illi, prius in examinatorum quàm manus veniant, librariorum, qui iam parati adſunt, manu tranſcribuntur: ac ne fraus eſſe poſſit, rubeo colore exempla pinguntur, ipſa porro autographa atramento deſcripta erant. Transſcripta hæc non autographa, ſine auctorum nominibus examinatoribus diſcutienda traduntur; ipſa verò autographa, numeris ſignata, quæ tranſumptis reſpondent, interim aſſeruantur. Id fit ne qui diſcutiunt ſcriptiones, auctorum nomina, vel ipſam pingendi rationem internoſcant.

Scriptiones examinantur.

Priores illi ex vrbanis Magiſtratibus ſelecti examinatores, ſcriptiones omnes excutiunt, & peſſimam quamque ita reijciunt, vt regijs examinatoribus duplum offerant eius numeri, ad quem excreſcere Licentiatorum numerus poteſt. Ita ſi centum & quinquaginta renunciari oportebit, ſcriptiones trecentæ ſeponuntur, & ad Regiorum examinatorum ſtationem poſtremo ſcrutinio excutiendæ transmittuntur; E quibus optimas quasque, quantum pro numero Licentiatorum ſatis, ſegregant. Ex eo inde numero primas, ſecundas, & tertias deligunt, & in ordinem accuratè componunt. His peractis omnes ſimul examinatores, tranſumpta cum autographis, appoſitis numeris, agnita conferunt, & auctoris in autographo nomen legunt: hæc nomina cubitalibus litteris deſcripta, in ingenti tabula exponunt, octaua ferè luna exeunte, magno Magiſtratuum concurſu, applauſuq; eorum, qui Licentiatos renunciatos vel ſanguine, vel neceſſitudine contingunt.

Hic porrò gradus priore longè ſuperior ac celebrior, alijsq; nobilioribus gaudet immunitatibus, & peculiari dignitatis ornatu. Imó ſi ad ſupremum gradum adſpirandi deponunt cupidita-

piditatem, non infimorum in Republica munerum capaces existunt.

Hoc actu ad exitum in hunc modum perducto, Regij examinis Præsides, librum euulgant, quo totius examinis successus, Licentiatorum nomina, & insigniores de qualibet proposita materia scriptiones hac ratione in regnum vniuersum immittuntur. Sed maximè illius scriptiones typis illis excuduntur, qui primum inter Licentiatos nomen est sortitus. Is Sinico Quiayuen appellatur. Hic porrò liber eleganti inprimis charactere excuditur, totoq; regno spargitur, eiusq; aliquot exemplaria Regi offeruntur, & reliquis palatinis.

Liber trãsacti examinis excuditur.

In hoc examen minimè admittuntur, qui sunt alterius prouinciæ Baccalaurei. Solum in vtraq; Regia pauci ex alijs prouincijs ex peculiari priuilegio, quod in ludũ regium, cuius collegæ sunt, adsciti sint, postquam Baccalaureatum obtinuerunt, in id Collegium, persoluto Cameræ regiæ certo aureorum numero, adsciscuntur.

Tertius apud Sinas litteratorum ordo Cin-su appellatur, & Doctoratum nostratem planè repræsentat. Hic etiam tertio quoque anno confertur, sed solum in Regia Pequinensi: & Doctorũ initiandorũ annus semper est is, qui Licentiatorum actum proximè insequitur. Eum porrò non nisi ex vniuerso regno trecẽti, cõsequũtur, tametsi è singulis prouincijs Licẽtiati, quoties aleam examinis subire voluerint, ipso iure admittantur. Instituitur hic actus secunda luna ijsdem, quos supra memorauimus diebus, forma quoque eadem, nullo planè discrimine, nisi quod pro ratione gradus atque dignitate crescit etiam in explorando diligentia, ne qua forte fraus fauorúe subrepat, ipsi quoque examinatores è grauissimis regni Magistratibus, quos Colaos vocant, de quibus infrà, examinis præses nominatur.

Tertius gradus Doctoratui nostrati respondet.

Finito

Finito examine, renunciatisq; Doctoribus, eo ipso in palatio, in quo etiam Licentiatos renũciari mos est, simul omnes in palatio regio, coram præcipuis totius aulæ Magistratibus, quin etiam ipse Rex olim aderat, proposito themate. scriptionem componunt, cuius iudicio, Magistratuum, quos ipsi gesturi sunt, ordo renunciatur, in tres classes distributus. Huius examinis magna est celebritas, quæ tota in breui scriptiuncula consistit. Qui primum in Doctorum examine locum obtinuit, illius tertius locus in hoc secundo examine extra aleam versatur. Qui verò in hoc examine primas ac secundas obtinet, insigni per totam vitam dignitate insignitur, præterquam quod maxima quæque in Republica munera gerit. Ea dignitas aptissimè cum Ducis apud nos Marchionísue titulo conferretur; si ea in posteros hæreditario iure transferretur.

Immunitates Doctorum.

Hi mox Doctores propria veste, pileo, & ocreis, ac reliquis etiam Magistratuum insignibus gaudent, & ad publicos Magistratus opimiores ac nobiliores euehuntur, eo semper ordine, vt nusquam Doctores ab Licentiatis superentur, habentur quoque in Primorum regni numero, & reliquis Licentiatis, quibus sors non æquè cecidit, suis pridie Collegis, ita repentè superiores existunt, vt credi vix possit, nam vbique potiores partes illis cedunt, & speciosioribus eos titulis compellant.

Doctorum habitus.

Hi autem Licentiati qui à Doctorum numero reiecti sunt, si spem Doctoratus imposterum consequendi deposuerint, ad gerendam Rempublicam admittuntur, & licet infra Doctores, non tamen infimos vel in regia vel foris gerunt Magistratus. Si fortunam denuò tentare placuerit, domum repetunt, sedulò se scribendo legendoq; exercent, toto insequente triennio, dum redeunte annorum circulo, in examinis arenam iterato descendant. Id quoties libuerit, tentare licet. Et euenit non rarò, vt aleam decies subeant, repugnante semper for-

A gradu Doctoratus eiecti

tuna

tuna, qua ſpe lactati, vitam absq; munere publico vniuerſam terunt. Dum aut ſummi, aut nihil eſſe volunt.

Huius quoque non leuis atq; inferioris ordinis renunciati ſucceſſus, ſuo priuatim volumine ab Examinantibus excuditur, adſcriptis vt ſupra, nominibus & inſigniori quaque ſcriptione. Præter hunc librum, alius etiam quotannis editur, quo Doctorum omnium nomina, patria, parentes, officia, & quo in loco ea gerant, deſcribuntur. Ita qui annuum hoc volumen inſpexerit, ſciet quam quisque dignitatem à primo Doctoratus anno ad obitum vſque, & vbi geſſerit, quibus gradibus honorum vel aſcenderit, vel deſcenderit, quod apud Sinas pro cuiusque meritis eſt quotidianum.

Animorũ conſenſio inter eos qui gradibus ſunt inſigniti.

Et eſt in hac graduum conſecutione illud admiratione dignum, quam eiusdem anni Collegæ inter ſe neceſſitudinem contrahant, Nam non Licentiati minus quam Doctores, quibus fortuna vt faueret in eundem annum conſpirauit, ſeſe loco fratrum per vniuerſam vitam habent, ſeq; mutuò & propinquos ſuorum Collegarum in omnibus rebus adiuuant, vnanimi ſemper animorum conſenſione Cum ipſis quoque examinatoribus etiam arctius vinculum nectunt, quale ſolet inter Parentes ac filios, vel Diſcipulos ac Magiſtros, debita ſemper veneratione, tametſi ſæpè contingat, ipſos Diſcipulos altius Magiſtro, per ſingulos honorum gradus aſcendere.

Militare examen.

Hos etiam honorum gradus ijsdem annis ac locis, ijsdemq; titulis, ijs qui militiam profitentur, concedi mos eſt. Tempus ſolum in ſequentem lunam differri ſolet. Verum ex eo quod apud Sinas ars militaris iacet, longè inferiore conferuntur apparatu. Et ita pauci ad eos adſpirant vt omninò res miſera videatur. Militare hoc examen triplex quoque eſt. In primo, equeſtri curſu incitati, ſagittas nouem expediunt: In ſecundo, totidem ſagittas in eundem ſcopum pede fixo collineant. Et qui vt minimùm quatuor ſagittis ex equo, & duabus è ſolo

ſcopum attigerunt, in tertium examen admittuntur. In quo de rebus militaribus, propoſita quæſtione, iubentur ſcripto reſpondere. Iudices deinde collato inter ſe triplici hoc examine, in vnaquaque prouincia, ex vniuerſo numero Licentiatos ferè quinquaginta renunciant. Quo anno verò Pequini Doctores nominantur, militares quoque ex omni Licentiatorum totius regni numero ſelecti, triplici etiam examine præuio, omninò centum militari Doctoratu inſigniuntur.

Doctores ex hoc Collegio faciliùs quam Licentiati non tamen ſine largitionibus ad aliquam præfecturam militarem deſignãtur. Vtrique, cum primum renunciantur, ſiue ij de Philoſophico ſiue de militari ſint ſenatu, ſupra ædium ſuarum limen ad familiæ commendationem, titulum inſcribunt litteris cubitalibus, quo ſignificatur, quam quisque dignitatem ſit adeptus.

Examinum Præſides.

Illud ad extremum prætereundum non eſt. Omnium examinum arbitros ac Præſides, ſiue de re militari, ſiue de Mathematicis diſciplinis, & arte medendi, & longè magis de rebus Ethicis diſcuſſio inſtituatur, è Senatu Philoſophico deligi, nec vllum vel Ducem, vel Mathematicum, vel Medicum illis adiungi; quod non parum Europæis noſtris mirum, & fortaſſe ineptum videbitur. Tanta enim eſt eorum, qui Ethica diſciplina præcellunt, apud Sinas opinio, vt omninò videãtur aptam de omni re poſſe ferre ſententiam, tametſi extra ſuæ profeſſionis limites longius euagetur.

De Sinenſis Reipublicæ adminiſtratione.

Capvt Sextvm.

De hoc argumento non plura attingam, quam quæ ad huius commentarij finem omninò neceſſaria eſſe iudicauero;

cauero; Si enim id pro dignitate persequi in animo esset, non nisi quamplurimis capitibus, aut etiam libris res tota clauderetur. Imprimis igitur in hoc regno ab omni temporum serie, sola ea gubernatio ad Rempublicam gerendam probata est, quæ in vnius Imperio Monarchicā sustinet maiestatem, Aristocratię porro vel Dimocratię, vel alterius cuiuslibet Policratiæ, vel ipsum nomen apud Sinas est inauditum. Olim quidem sub vno Monarcha non pauciores erant inferiorum tituli, quàm apud nos Ducum, Marchionum, Comitum, atque cæterorum huiusmodi. Verum ab annis proximè mille octingentis hi peculiarium dominiorum tituli, potestasq; est omninò sublata.

Administratio Reipub. Monarchica.

Ac licet ab omni memoria, ciuiles tumultus bellaque minimè defuerint, siue priusquam hæc ratio mutaretur, siue ex, quo mutata est, tametsi etiam hoc Imperium esset in varia regna minora diuisum, quod nunc in Iaponicis Insulis esse audiuimus; nunquam tamen prius ab externis populis legitur vniuersim esse subactum, quàm anno nostræ salutis 1206. è Tartaria Dux nescio quis, regnorum domitor, in hoc regnum sese cum exercitu victore immisisset. Eum Ducem nonnulli è nostris, nec leuibus, meo iudicio, coniecturis Tamerlanem, vel è successoribus eius aliquem fuisse arbitrantur. Eum enim Sinæ Tiemor appellant, eumq; scribunt subacta primum Perside ac Tartaria, ad Sinas sibi adiungendos animum adiecisse. Quisquis is fuerit, Tartarum appellabo. Is immisso exercitu, breui sibi Sinas omnes subegit, & acceptam tanti regni Tyrannidem eius posteri ad annum vsque 1368. propagarunt: quo tempore cum jam Tartari imperij vires deficere cæpissent, neque jam vltra Sinæ externum imperium, & Barbarum ingenium ferrent, varijs in prouincijs sub diuersis Ducibus iugum excusserunt.

Qui cæteros duces, rebus præclarè vel virtute, vel dolo gestis superauit, fuit vnus è familia Ciu, quem Sinæ postea Ham vu, insignem Ducem, aut armorum potius diluuium appellarunt. Is pellectis ad se auxiliaribus aliorum quorundam strenuorum Ducum copijs, breui è gregario milite tantum viribus excreuit, vt non Tartaros solum, Regem ac Duces imperio exutos expulerit, sed non minore fortuna reliquos etiam rebelles, toto regno superarit, & vnus Sinense Imperium occuparit, quod etiam eius posteri in hanc vsque diem felicissimè propagarunt. Hinc suæ Monarchiæ magnæ claritatis nomen, vt supra dixi, Ta min indiderunt.

Imperium Sinense.

Sinense porrò Imperium à Parente in filios, vel ad propinquos regios, more nostro, deriuatur. Duo solum trésue Reges antiquissimi, regnum, morituri, non filijs quos ad regendum ineptos iudicabant, sed alijs, tametsi nullam haberent inter se sanguinis necessitudinem, commendarunt. Accidit quoque non semel, vt is qui impotentius imperitabat, ab impatiente iugi populo, fascibus exueretur, & in eius locum eum qui viribus, ac virtute, populiq; gratia emineret, subrogarent, ac pro legitimo deinceps Rege venerarentur. Hoc verò in laude apud Sinas ponendum, quod complures honestam potius mortem eligere optant, quam in intrusi Principis verba coniurare. Etenim apud Sinenses Philosophos celebre dictũ. Matrona casta duos nescit Maritos; nec fidelis cliens duos Dominos.

Sinenses impatientes tyrannidis.

Leges Reipublicæ nullæ antiquæ.

In hoc Imperio nullæ sunt leges antiquæ, quales apud nos duodecim tabularum, iurisq; Cæsarei, quibus perpetuò Respublica gubernetur. Sed qui primus è familia quapiam regnum capit, is nouas pro arbitratu leges condit, quas ex eadem familia posteri obseruare coguntur, nec facile immutare permittuntur. Quapropter leges illæ quæ hodie ab Sinis obseruantur, non sunt Humvuo antiquiores, omnes ille aut condi-

dit,

dit, aut à veteribus acceptas, confirmauit, Eum sibi maximè scopum præfigens, qua ratione regno pacem, sibi ac posteris Imperium quam diutissimè propagaret.

Ex eo quod huius regni fines ità longè lateq; proferantur, & ex ignoratione transmarini Orbis, arbitrantur Sinæ Regem suum orbi vniuerso imperare, ideoq; specioso illum nomine Cæli filium Thiencu dicunt, & hodie, vt olim semper, appellant, quia porrò cælum ipsi pro supremo numine colunt, idem est cæli ac Dei filium nominare. Vulgo tamen non hoc nomine, sed Hoamsi appellatur, hoc est, supremum Imperatorem aut Monarcham. Cæteri verò Reges longè inferiore titulo ab Sinis Guam appellantur.

Rex Sinarum cæli filius appellatur.

Humouus ille quem dixi, non virtute solum bellica, sed ingenio quoque & solertia, insignis fuisse perhibetur. Id persuadent statuta legesq; complures, quibus Rempublicam Sinensem stabiliuit. Ex ijs nobiliora quædam seligam, memor semper institutæ breuitatis. Quod (vt ex annalium serie constat) omnes familiæ Regię, propinquorum regiorum, vel regni procerum factionibus imperio exciderunt, propterea quod regni habenas magnam partem moderarentur, statuit, ne quisquam è regio sanguine publicum deinceps munus attingeret, siue illud vrbanum esset siue militare. Illis porro Ducibus, quorum auxilio regnum à Tartarorum Tyrannide liberaret, eorumq; posteris militaret, hæreditario iure attribuit præfecturas. Ne verò regium genus ab omni publico munere se reiectum ferret impotentius, Regum filios, titulo Guam, id est, Regulorū appellatione insigniuit, annuosq; census amplissimos assignauit. Sed eos non in prædijs agrisue, ne clientes obtinerent, sed in annuo stipendio, quod ex ærario regio ab Magistratibus penderetur, collocauit. Voluit etiam vt eos Magistratus pro Regulis, omnes venerarentur, sed nemo illis subderetur. Regulorum deinceps filios ac Nepotes varijs titulis

Humovuij Imperatoris & statuta.

ita honestauit, vt paulatim decrescerent cum annuo censu, prout à regio trũco longius per ætatum gradus descendissent. Cum verò ad certas ætates peruenissent, non amplius ijs ex ærario publico præberetur, quam quantum ad vitam comodè tuendam, sine vllo vel opificio vel negotiatione esset satis. Prouidit etiam vt Regij sanguinis puellę pro dignitate ac Regij trũci propinquitate, collocarentur, & speciosis plus minusúe titulis optimoq; censu eundem in modum dotarentur.

Immunitates Ducum regniq̃ue liberatorum.

Socijs porrò ducibus, regniq; liberatoribus, annuos census liberalissimè, & honorũ titulos speciosissimè impertiuit, militares item Præfecturas, aliasq; immunitates largitus est, sed Vrbanis Magistratibus nõ secus ferè ac reliqui subduntur. Ex ijs immunitatibus vna est primogenitorum, apud nostrates inaudita. In lamina ferrea ad instar pateræ exsculpta visuntur præclara illa facinora, quæ à familiæ capite sub Humvuo Rege ad regni liberationẽ patrata sunt. In horũ gratiã, delicti cuiuslibet impunitatẽ, etiam morte plectẽdi, impetrabit etiam tertiò, si eam laminã Regi obtulerit; qua visa Rex quoties condonat, in ea cælari iubet indicium quoddam. ex quo intelligatur, quoties ea lamina veniam impetrarit. Id porro intelligendum est, excepta perduellione, eius enim conuicti, omni mox dignitate ipsi totaq; posteritas in perpetuum exuuntur. Eius generis honores & census, cum ea quam dixi temporis iminutione, Generi Regij ac soceri obtinent, & alij etiam nonnulli, qui de Sinensi Republica regioúe statu insigni facinore benemeriti fuisse reperiuntur.

Reipublicæ gubernatores soli Doctores & Licentiati.

Ad regendam porrò Rempublicam, totiusq; Regni gubernacula, soli Doctores aut Licentiati in examinibus renunciati adsciscuntur, nec eam ad rem ipsi gratia vel Magistratuũ vel ipsius etiam Regis indigent, omnia enim Reipublicæ munera ab explorata cuiusq; scientia, virtute, prudentia, solertiaq; dependent, siue nunc primũ gerere incipiãt, siue iam alios gesserint

rint Magiſtratus. Id porrò Humvui leges ita præcipiunt,& magnam partẽ obſeruãtur, excepto eo,q, humana malitia à Gentibus minimè religioſis quotidie contra iura legesq́ue peccatur.

Magiſtratus omnes, ſiue Philoſophici, ſiue militaris fuerint Senatus, Sinenſi lingua Quonfu (Pręſides dixeris) appellantur. Sed honoris ijdem non officij cauſa Lau ye, vel Lau sie nũcupantur. Id Dominũ ac Parentẽ ſonat. Luſitani Magiſtratus illos, à mandando fortaſſe, Mandarinos vocant, quo nomine iam etiam apud Europæos Sinici Magiſtratus intelliguntur.

Magiſtratuum nomina.

Etſi dixerim initio, Monarchicam eſſe huius regni adminiſtrandi rationem, tamen è dictis facile conſtat,& è dicendis conſtabit, Ariſtocratiæ non parum admiſceri. Quanquam enim omne, quod à Magiſtratibus ſtatuitur, neceſſe ſit, ab Rege libellis ei datis cõfirmari; nihil tamẽ vlla in re decernit prius, quam à Magiſtratibus ante ſolicitetur aut moneatur. Si porro priuatus quiſpiam Regi libellum obtulerit (quod ideò pauci faciunt, quia omnes ab certo Magiſtratu excuti prius & approbari neceſſe eſt, quam ad Regem transmittantur) ſi Rex annuere ſe velle præ ſe ferat prima conceſſione, ita ferè ſubſcribit; Excutiat hunc libellum tribunal, cuius intereſt, meq; moneat quid faciendum videatur. Indubitatum illud omninò haberi debet, quod ego ſtudioſè exploraui, ipſi Regi omninò non licere cuiquam pecuniarium munus largiri, aut Magiſtratum conferre, aut augere, niſi ab aliquo Magiſtratuum fuerit rogatus. Id porrò non ita intelligendum, quaſi Rex priuata authoritate ijs, qui intra palatij fines cõmorantur, munera largiri non poſſit; facit enim id frequẽter ex antiqua conſuetudine, ac velut lege, qua cuique licet è ſumptu domeſtico amicos cohoneſtare, ſed id inter beneficia publica minimè ponitur. Siquidem Regis hæc dona, non è publico, ſed ex priuato cenſu fiunt.

Monarchię admixta Ariſtocratia.

Vecti-

Vectigalium redditus, atque tributorum, qui ſine dubio centum quinquaginta milliones, vt vulgus vocat, excedunt, in ſingulos annos, non in palatij ærarium inferuntur, nec eos Regi expẽdere ſuo arbitratu licet, ſed omnia, ſiue argentũ, gentis moneta, ſiue oriza eiusdem cõmeatus, in æraria & horrea publica toto regno congeruntur. Ex ijs Regis, Coniugum, filiorumq; ſumptus, nec non Regiorum propinquorum, & Eunuchorum, & vniuerſi famulatus regij, ſuppeditantur, regio ſemper ſplendore & copia, nihil tamen plus minúsue quàm legibus præſcribitur. Inde Magiſtratuum Militumq; ſtipendia, & cæterorum toto regno curialium miniſtrorum ſoluuntur, quæ ſumma maior eſt, quàm noſtrates ſibi perſuadere poſſint, hinc etiam ædificia publica, Regis palatium & Regiorum propinquorum, Vrbium, muri, arcium, propugnacula, bellicus denique omnis apparatus inſtauratur; nec in hac regni amplitudine vnquam deeſt, quod erigas aut inſtaures. Et quod incredibilius videtur, annis quibusdam contingere ſolet, vt ne hac quidem tam ingens vectigalium ſumma ſumptũ exæquet, ſed noua etiam tributa imponi neceſſe ſit.

Vectigalium redditus.

Verum ad Magiſtratuum ordines priuatim deſcendamus quorum in vniuerſum duo eſſe genera reperio. Alterum eſt eorum, qui non ſolum in Regia, Magiſtratus aulicos gerunt, ſed ex ea velut ex ſpecula regnum moderantur vniuerſum. Alterum eſt Prouincialium Magiſtratuum, qui ſingulas vel prouincias, vel vrbes gubernant. Vtriusq; ordinis quinq; aut ſex volumina iuſtæ magnitudinis, toto regno venalia extant, & in vrbe regia Pequinenſi bis, menſibus ſingulis, recudũtur, quod ex eorum ratione typographica perfacile eſt. In his voluminibus aliud legitur nihil, præter nomina, patriam, & gradum eorum, qui toto regno id temporis magiſtratus gerunt. Toties porrò recudi omninò neceſſe eſt, nam in tanta eorum multitudine, quotidianæ ſunt vices, nam alios mori, alios priuari,

Magiſtratuum ordines.

Voluminibus quinque aut ſex continentur.

alios demitti ad inferiora munera, aliorum denique parentes diem suum obire contingit; ex quo postremo casu fit, vt ad luctum triennem, domum necessariò, abdicato quolibet ex templò Magistratu, reuertantur, de quo infra suo loco: Et ad eorum qui desunt loca supplenda, nunquam non in Regia Pequinensi permulti fortunam præstolantur. Ex hac tanta multitudine, solum eos Magistratus attingam, quos ad insequentium librorum intelligentiam necessarios esse iudicabo. Militarem porro Senatum vniuersum silentio inuoluam, ne præscriptos institutę breuitatis fines excedam.

Dicam primum de Curialibus, deinde de Prouincialibus officijs. Curialia ergo tribunalia primaria sex numerantur. Primum Li pu vocant, pu enim Sinis idem est ac tribunal Li pu Magistratuum tribunal. Id supra cætera tribunalia eminet, ex eo, quod eius intersit, omnes omninò totius regni Philosophici ordinis Magistratus, qui potiores habentur, nominare. quæ nominatio prima scriptionum præstantia, cuius iudicium est penes hoc tribunal, definitur. Et ab humilioribus omnes officijs initium sumentes, ad vnum omnes, paulatim per præscriptos legibus honorum gradus ascendunt, si quidem in inferioribus virtutis ac iustitiæ specimen dederint: contra si fecerint, vel ad humiliores Magistratus abijciuntur, vel omninò priuantur. Certum enim est, eum qui litterarum gradus obtinuit, ad ipsam vsque senectutem continuo ascensu ad summa quæque adspirare, neque vnquam nisi sua culpa reijci à regenda Republica. Porro si eum reijci omninò ex culpa contigerit, vna cum Magistratu spem quoque ad Rempublicam regendam redeundi deponit.

Officia Magistratuum sex.

Primum Tribunal.

Alterum tribunal Hopu vocant, quod apud nos Ærarij aut quæsturæ nũcupatur. Huius interest regia vectigalia exigere, stipẽdia persoluere, sumptus publicos facere, aliaq; huiusmodi.

Secundum Quæsturæ tribunal.

Tertium Lypu vocant, nos Rituum tribunal possumus appellare,

Tertium Rituum tribunal.

pellare. ab hoc sacrificia publica, fana, fanorumq; sacerdotes, Regia coniugia, Ludi litterarij, examina, vt rite & ex ordine fiant, publicè festiui dies, gratulationes certis temporibus & euentis communes, Regi exhibendæ, tituli benemeritis deferendi, Medici, Mathematicorum Collegia, Legationes excipiendæ, remittendæ, earum ritus, munera, litteræque curantur. Indignum enim Rex arbitratur sua maiestate, per seipsum litteras cuipiam scribere, vel intra vel extra regni fines.

Quartum Militare Tribunal.

Quartum tribunal Pimpu, id est, militare vocant. Huic omnes militares præfecturæ subsunt; nam & auferuntur ignauis, & strenuis conferuntur, & pro facinorum magnitudine, dignitatis ab eo datur incrementum. Huius etiam interest, rei militaris examina curare. gradusq; conferre.

Quintum Aedificiorum tribunal.

Quintum Cumpu vocant, nos ædificiorum publicorum tribunal possumus appellare. Huius munus est huiusmodi moles delineare, palatia scilicet, vel Regis, vel Regiorum propinquorum, aut Magistratuum; nauigia quoque confici curat, quæ in vsus publicos, aut classes necessaria sunt; pontes item, Vrbiumq; muros facit ac reficit, omnem deniq; alium curat apparatum.

Sextum Criminum tribunal.

Sextum porrò, quod à repetendis criminum pœnis Himpu vocant, de criminibus inquirit ac iudicat. Publicæ quoque toto regno Custodiæ huic tribunali subduntur.

Omnia totius regni negotia ab his tribunalibus pendent; quapropter in vnaquaque prouincia, & ciuitate sibi subiectos habent Magistratus atq; Notarios, à quibus de singulis, magna fide admonentur; atque ita non parum tanta negotiorum mole distinentur; sed multitudo, Collegiorumq; illorum ordo leuius hoc onus facit. Nam inprimis vnus est totius tribunalis

Tribunalis cuiuslibet vnus præses.

præses, quem Ciam ciu vocant; is assessores habet duos, à dextris alterum, alterum à sinistris; hi Cilam appellantur: horum

trium

trium dignitas in Vrbe regia, regnoq; vniuerso inter supremas numeratur. Secundum hos tribunal quodlibet in varia eius officia distribuitur; quibus singulis plures præsunt Collegæ. his accedũt Notarij, Curiales, apparitores, alijq; famuli cõplures.

Præter hæc tribunalia, aliud est toto regno & aula maximum, Colaos vocant, ij ferè sunt tres quatuorúe, nonunnquã sex; qui nihil peculiatiter sibi cõmissum habent, sed Reipublicæ inuigilant vniuersæ, & in omni negotio Regi sunt à secretis. Hi quotidie in Regium palatium admittuntur; & cum Rex hodie definiendis publicè regni negotijs (quæ olim ipse cum his Colais definiebat) non intersit, in palatio totos dies hærent; & libellis, ad Regem magno quotidie numero missis, pro arbitratu respondent. Cum hoc responso ad Regem redeunt, à quo pro nutu approbantur, antiquãturúe, aut immutantur. quod vltimum responsum Rex sua manu libellis adscribit, vt deinde quod iusserit, executioni mandetur.

Magistratus extraordinarius.

Præter hos quos dixi Magistratuum ordines, aliosq; complures, quos attingere non libet, ideò quod à nostratibus vix discrepent, alij duo sunt ordines, nostris ferè inauditi. Prior Choli, posterior Zauli dicitur: in singulis ordinibus supra sexaginta numerantur, selecti omnes Philosophi, Viri cordati ac prudentes, qui iam Regi ac regno fidem suam prius egregiè probarunt. Hi duo ordines Curialibus & Prouincialibus ab Rege magni ponderis negotijs extra ordinẽ adhibentur, cum magna semper ac regia potestate, quæ venerationẽ illis auctoritatemq; conciliat: sed præ reliquis peculiare illorum munus est, quale apud nos Syndicorum. quod in eo versatur, vt libellis, quoties voluerint, Regem admoneant, sicubi contra leges in vniuerso regno peccatur: qua in re non solum Magistratibus minimè parcunt, etiamsi supremi fuerint, sed ne cũ ipso quidem Rege, aut regia domo dissimulant; hoc mihi munus non multũ à Lacedęmonijs Ephoris discrepare videretur,

 si plus

si plus aliquid possent hi monitores quàm loqui, aut potius scribere, & si non à Regis admoniti nutu depēdere cogerentur. Verùm hoc suo munere ita exactè funguntur, vt externis gentibus stupori esse possint & exemplo. Nullis enim ullo unquam tempore Magistratibus, imò nec ipsi Regi (tanta eorum est libertas & integritas) parcunt. Et quanquam non rarò stomachari Regem, & in eos atrociter etiam sæuire contingat (plerumque enim vbi acrior est doloris sensus, libellorum suorum aculeum figunt, Magistratuum maximorum ac Regis nullo delectu vitia carpentes) nunquã tamen à monendo carpendoq; desistunt, quamdiu malo communi remedium opportunum minimè adhibetur.

Hoc ipsum etiam reliquis Magistratibus per leges licet, nec Magistratibus solum, sed priuato etiam cuique: illorum tamen quos supra commemoraui, libelli pluris fiunt, quoniam ex officio peculiari illud præstant. Libellorum ad Regem transmissorum exemplaria, regiaq; responsa à compluribus excuduntur. Hinc fit vt quàm celerrimè per omnes regni angulos aulica negotia peruagētur. Nec desunt, qui hos deinde libellos in libros compingant: & si quid posteritatis memoria dignum detur, in regni annales transscribitur.

Paucis abhinc annis cum vellet Rex, qui nunc imperat, natu secundum, sibi & Reginæ charissimum filium, excluso primogenito, eonrra leges in Principem inaugurari, tantus libellorum numerus conscriptus fuit, quibus factum Regis reprehendebatur, vt furore incitatus Rex, supra centum vel officijs priuârit, vel humilioribus addixerit. Nec tamen hoc metu territi sibi temperarunt, sed die quadam omnes, qui tum aderant, Magistratus in vnum conspirantes, sese in Regium palatium contulere, & munerum suorum insignia deponentes, miserunt, qui Regem moneret, si in hoc negotio contra leges instare pergeret, se omni imposterum Magistratu sese abdi-

abdicare, priuatosq; domum repetere; ipse regnũ suum quibus vellet cõmendaret. quo audito Rex ab ea re vel inuit⁹ abstinuit.

Nuper etiam cum Colaorum maximus, minus legitimè suo munere fungeretur, intra bimestre centum ferè libellis ab his Regijs monitoribus est accusatus, tametsi non nescirent eum Regi gratiosum in paucis: nec diu post extinctus est, & quidem (ut fama est) præ doloris magnitudine.

Præter hos in aula Magistratus, sunt etiam ibidem non pauca Collegia in varios fines instituta, sed omnium nobilissimum est, quod Hanlın yuen appellatur; in illud nonnisi selecti Doctores inductis supra examinibus, adsciscuntur. Qui in regio illo Collegio versantur, nihil omninò publici muneris attingũt, & eos, qui Rempublicam regunt, superant dignitate. Vnde magno studio ad illud Collegium adspiratur. Horum munus est scriptiones regias componere, regni annales concinnare, leges ac statuta scribere. Ex his Regum ac Principum Magistri eliguntur. Toti studijs incumbunt, & in ipso Collegio suos habent honorum gradus, quos scriptione consequuntur. Inde ad grauissimas dignitates, non tamen extra curiam, assumuntur. Nemo ad Colai grauissimum munus eligitur, nisi ex hoc Collegio. Magnum etiam quæstum faciunt scriptionibus in amicorum gratiam condendis, huiusmodi sunt epitaphia, inscriptiones, ac similia, quę omnes ab ijs certatim impetrare gestiunt; quæq; hoc solo nomine, quia ab illis proficiscuntur, elegantissima habentur. Examinibus demum Licentiatorum & Doctorum, (à quibus pro Magistris habentur, & muneribus donantur) præsides sunt & arbitri.

Collegia varia

Doctores Collegij Regij.

Hi omnes Pequinensis aulæ Magistratus, exceptis Colais, Nanquini quoque reperiuntur, sed inferiores omninò ex Regis absentia. Huius rei causam hanc fuisse scribunt. Humvus regni sedem Nanquini fixerat: Eo mortuo, è nepotibus eius vnus Yunlo dictus, qui in borealibus prouincijs cum exercitu

Nanquinum olim sedes regia, nunc Pequinum.

regni fines à Tartaris recens pulsis cum Reguli dignitate tuebatur; is inquam, cum aduerteret Humvui primogenitum regni hæredem, parum industrium ac strenuum, statuit illi regnum eripere, sibi comparare. Cum itaq; Boreales prouincias sibi facile adiunxisset, Nanquinum venit cum exercitu, & quà vi, quà dolo, largitionibusq; reliquas sibi prouincias aggregauit, & patruum Nanquino expulit. quo facto vniersum sibi regnum, nullo renitente, subiecit. Et quoniam in aquilonaribus prouincijs plus habebat virium ac fidei, & Tartaros inde ad recuperandam regni tyrannidem credibile erat etupturos, ijs in partibus considere statuit; & quidem ea in Vrbe, in qua Reges Tartari, cum Sinis imperitabant, morabantur. Eam Vrbem ipse Pequim, id est, Borealem Curiã, ad similitudinem australis, quæ dicitur Nan quim nominauit. Eam mutationem vti moderatius ferrent Nanquinenses, eosdem ijs Magistratus ac immunitates, quibus prius fruebantur, reliquit.

Administratio Prouinciarum. & Vrbium.

Venio nunc ad publicam in prouincijs administrationem. Vrbes quæ curialibus prouincijs, Pequinensi ac Nanquinensi sunt attributæ, eodem, quo cæteræ prouinciarũ reliquarum Vrbes, ordine gubernantur; sed tamen appellationes ad suam cuiusq; curiam diriguntur. Cæterarum tredecim prouinciarum regimẽ pendet à Magistratu quodam, quem Pucinsu, & ab altero, quẽ Naganzasu vocant; prior de causis ciuilibus, posterior de criminibus iudicat: horũ sedes est in Prouinciæ Metropoli cum maximo apparatu. In vtroq; porro tribunali varij sunt collegæ, & ipsi quoq; Principes Magistratus, qui Tauli appellãtur; hos sæpè contingit extra metropolim morari, ideò quod aliquot Vrbibus pręsint, eosq; deceat non procul à commisso sibi munere abesse.

Prouinciæ in varias regiones distributæ.

Prouinciæ omnes, vt supra dixi, in varias regiones distributæ sunt, quas ipsi Fu appellãt; regionis cuiusq; proprius est gubernator,

bernator, quem Cifu vocant. Regiones porro iterum in Ceu & Hien subdiuisę, ac si dicas, oppida nobiliora & vulgaria; nec ea minora nostratibus Vrbibus non maximis. Singulæ suum quoque habent Præfectum illum Ciceu. hunc Cihien vocāt; Ci enim apud Sinas gubernare innuit. Hi omnium Vrbium ac regionum præfecti, suos habent collegas, ac velut assessores, numero quatuor, qui eos, velut auditores, ac iudices, in cognoscendis ditionis suæ causis adiuuant.

Confutatur error circa Regionum ac vrbium appellationem.

Verùm hîc breuiter notandum arbitror, confutandumq; errorem, qui in aliquos scriptores irrepsit. Nam ex eo, quod Gubernator, eiusq; curia nomen accipiant ab Vrbis, in qua resīdēt, nomine; verbi gratia in Vrbe Nanciam, ipsa regio tota, eiusq; gubernator, & curia eodē nomine appellentur Nanciamfu; arbitrati sunt hinc aliqui, has apud Sinas solas Vrbes esse, quæ fu appellantur, reliquas Ceu & Hien oppida vel pagos haberi. quod omninò falsissimum esse, non è locorum dumtaxat amplitudine & frequentia colligitur, sed ex ipso etiam publicæ administrationis modo. Nam illa ipsa vrbs, in qua totius Regionis præfectus cōmoratur, nomen etiam Hien obtinet, & proprium habet gubernatorem, quem Cihien vocant; suos item, instar reliquarum, Collegas & assessores. Ipse vero Regionis præfectus in hac sua sede nihilo plus habet auctoritatis, quàm in reliquis ditioni suæ attributis. Id autem ius est primę ad eum appellationis, cum causa ab Ciceu & Cihien iudicatę, ad eum velut superiorem in prima appellatione remittuntur. Secunda enim appellatio eaq; in grauioribus causis dumtaxat, ad Metropolis summos Magistratus Pucimsu & Naganzasu, eorumque Collegas, pro ratione causæ remittuntur. Imo ipsæ quoque Metropoles suum habent Cifu & Cihien, non minus quam eis subordinatæ regiones. Inter omnes verò istos Magistratus incredibilis est bene ordinatę Reipublicæ Symmetria.

Quoniam

Quoniam verò omnis Reipublicæ administratio in prouincijs, in Regiam Pequinensem est referenda, ideò in qualibet prouincia, præter hos Magistratus, alij sunt duo, dictis superiores, ex Vrbe regia transmissi: Eorum alter in Prouincia sedem figit, & Tutam appellatur. Alter quotannis ab Vrbe Regia mittitur, & Ciayuen nominatur. Prioris auctoritas, quia magna est in Magistratus omnes ac subditos, & quia rei bellicę præest, & primaria Reipublicæ munera attingit, cum Proregibus nostris posse videtur comparari. Posterioris dignitas est velut commissarij ac Visitatoris. Is tamen, quia ex Regis mandato totius prouinciæ causas reuidet, vrbes arcesq; visitat, de Magistratibus omnibus inquirit, & aliquos etiam è non maximis plectit, & in ordinem redigit, de reliquis Regem monet, quo quisque modo suo munere perfungatur: & quia vnus ex omnibus Magistratibus in prouincijs capitales pœnas exequitur, ideò eum omnes merito venerantur ac metuunt.

Alij duo Magistratus alijs Magistratibus superiores.

Præter hos Magistratus, alij quoque sunt complures, qui varia in vrbibus, ac etiam pagis & oppidis munia exercent. Et præter hos complures militũ præfecti ac Duces, in toto regno, sed maximè in locis maritimis & conterminis, vbiq; excubant, pro muris, portis, pontibus, arcibus, ac si omnia bello arderent, cum pax vbiq; sit altissima; nam & suos delectus habent militumq; lustra & palæstras prope quotidianas.

Omnes omnino totius regni Magistratus ad nouem ordines reducuntur, siue Philosophicum spectes, siue militarem Senatum. Pro horum ordinum ratione stipendium ex ærario publico, cuiq; vel pecuniarium vel oriza singulis mensibus penditur. quod reuera exiguum est in tanta Magistratuũ maiestate; neque enim vllius stipendium, vt è supremo fuerit ordine, ad mille aureos in annos singulos excrescit. Et in hoc stipendio omnes qui eodẽ ordine cẽsentur, sunt planè pares, siue ij sint Philosophici, siue militares; nam in re bellica supremus ordo

Nouem ordines Magistratuũ totius Regni.

Stipendium Magistratus.

ordo par accipit ſtipendium cum ſupremo litteratorum ordine. Id autem intelligas velim de ſtatuto cuiq; ordini per leges prouentu, nam quod extra ordinem lucris acquiritur, longè maius eſt, quàm qued ſtipendio perſoluitur. Nihil autem de alijs ago, quæ cuique ſua induſtria, cupiditas, fortuna, largitioque ratione dignitatis parit, nam his ad magnas opes ferè perueniunt.

Omnes quoque Magiſtratus, ſiue Philoſophici, ſiue Militares, infimi, uxta ac ſummi, eodem pileo inſigniuntur; is eſt è vel onigro, & vtrimque duas velut alas habet, ferè ſupra aures, ouatæ figuræ; eæ ita pileo adhærent, vt tamen facilè excidant: hoc aiunt modo ſe ad modeſtè rectaq; incedendum cogi, & à capite leuiter inflectendo prohiberi, quod ſi fecerint, Magiſtratuum violant maieſtatem. Idem eſt etiam veſtitus omnibus; eædem ocreæ, quarum eſt peculiaris figura & materia, è pelle nigra eleganti. Inſigne quoque Magiſtratuum omnium eſt cingulum quoddam ipſo corporis ambitu laxius, & quatuor plus minus digitos latum; id inſigni opere, quà circularibus figuris, quà quadratis, exornatur. In pectore quoque & à tergo duos quadratos pannos opere phrygio elegāter intextos aſſuunt: ſed in his quadrangulis, aut cingulis, magna eſt varietas, & pro varietate maieſtas. Ex his enim mox intelligitur à peritis, è quo ſint Senatu, Philoſophicóne an militari, & in eo quam quiſque obtineat dignitatem. Nam in pannis illis periſtromatum opere, quadrupedum, aut volucrum, ac florum etiam figuræ effictæ viſuntur. Zonæ verò illæ Senatoriæ è materiæ dignitate, indicant maieſtatem. aliæ enim è tornatili ſtipite, è cornu aliæ, ex vnicornu quædam, vel è Calamba ligno in primis odorifero, nonnullæ ex argento auróue, ſed omnium nobiliſſimæ è marmore quodam pellucido, cui Iaſpis nomen impoſuimus, ſed omninò Iaſpis non eſt, ac fortè Sapphiro marmori ſimilius, ipſi Yu ce vocant: ab Saracenis

Ornamentum pilei omnium Magiſtratuū.

Veſtitus.

Inſigne Magiſtratuum cingulum.

Zonæ Senatoriæ.

autem ab occasu, è regno Cascar, negotiatoribus importatur, & ab Sinis habetur inprimis in pretio. sed de eo erit infrà aliquis dicendi locus. Internoscuntur etiam apud Sinas Magistratus ex vmbellis ad arcendum solem expansis, quibus tecti solent in publicum prodire: alias enim è cæruleo colore habent, alias è flauo; alijs binæ gestantur ad pompam, alijs ternæ, alijs non nisi vna vti licet. Distinguuntur etiam ex apparatu, quo in publicum prodeunt: nam infimi quique equitant, maximi gestatoria sella in baiulorum humeris vehuntur. sed & in baiulorum numero est Maiestas; alijs enim non nisi quaternis vti licet, alij etiam octo adhibere possunt. Sunt etiam alia permulta dignitatis ornamenta, magistratuumq; insignia, vexilla, catenæ, thuribula, satellitium frequens, cuius clamoribus arcetur in vicis turba. & tanta est eorum veneratio, vt in vicis etiam frequentissimis nemo compareat, sed secedant ad hos eiulatus omnes, idque pro Magistruum dignitate magis minusúe factitatur.

Vmbellæ variæ Magistratuum.

Magistratus distinctio ex apparatu publico.

Prius hoc de Reipublicæ Sinensis administratione caput quàm claudam, operæ pretium facturus videor, si nonnulla singulatim commemorauero, in quibus ab Europæis Sinæ discrepant. Atque in primis illud admirabile videri potest: tametsi hoc regnum & limitum amplitudine, & gentis frequentia, & cõmeatuum copia, omniq; materia redundet, è qua nauigia cæteraq; omnia bellica armamenta conflantur, quibus auxilijs facilè vicina saltem regna sibi aggregarent; neque Rex tamen, neque subditi de eo laborant, nec ijs in mentem venit: sed suis contenti, aliena nec ambiunt quidem. qua in re mihi videntur longissimè ab Europæis gentibus dissidere, quas sæpè videmus proprijs regnis exturbatas, dum ad aliena aspirant, quæ inexpleta dominandi libidine omnia deuorant, nec à maioribus accepta norunt conseruare, quod Sinæ multis annorum millibus potuêre.

Memorabilia quædam quibus Sinæ ab Europæis discrepant.

Hinc

Hinc ego quidem arbitror commento simillimum, quod scriptores nostri non pauci de Sinis cõmemorant; eos sub Imperij sui exordia, non vicina solum sibi regna subiecisse, sed etiam in Indiam vsque peruenisse. Cum enim Sinarum annales à quater mille annis ad hæc tempora studiosissimè euoluerim, ne vestigium quidem tantæ rei reperio, nec vnquam eos audio hanc imperij latitudinem ostentantes: quin potius cum hoc ipsum è nonnullis litteratis sæpè quæsierim, in eo conspirant omnes, id nec vnquam fuisse, nec esse potuisse.

Error quorundam scriptorũ.

Hic error scriptorum (vt eorum authoritatem tueamur) inde potuit irrepere, quod nonnulla Sinicæ gentis in exteris locis vestigia reperiantur, ad quæ eos sua voluntate, non Regis authoritate nauigasse, credibile est, vt hodie in Philippinis insulis est cernere.

Error excusatur.

Alterum quoque notatu dignissimum, vniuersum regnum, vt suprà dixi, à suis Philosophis administrari, & in ijs merum mistumq; imperium reperiri. Hos, milites ac Duces omnes magna animi demissione ac ritu singulari venerãtur, eisq; subijciũtur: & non rarò contingit illos ab his non secus vapulare, quã apud nos pueri à Ludimagistro. Ab his etiã Philosophis, omnia quæ ad rem bellicam, cui intersunt & præsunt, gubernantur, eorumq; consilia ac sententiæ plus auctoritatis apud Regem habent, quam cæterorum rei militaris præfectorum, quos non nisi paucos, & rarò in bellicas consultationes admittere mos est. Hinc fit, vt ex ijs qui altos spiritus alunt, nemo ad res bellicas animum adiungat, & ad infimas potius Philosophici senatus dignitates aspiret, quàm ad maximos in re bellica Magistratus: vident enim Philosophos quæstu, & hominum opinione, & veneratione longo præire interuallo. Sed quod in hac re admirabilius exteris videbitur, est, Philo-

Philosophorũ potestas ac authoritas.

Philoſophorũ amor in patriã & Regem.

Philoſophos illos nobilitate animi, in Regem ac Rempublicam fide, periculorum ac mortis in patriæ cauſa contemptu, palmam ſine dubio de illis ferre, qui rem bellicam ex proprio inſtituto profitentur. Id inde fortaſſe habet originem, quod ſtudijs litterarum hominis animus nobilitetur, aut ideò quod iam inde ab ipſis huius regni primordijs litteræ manſuetiores pluris ſemper fuerint, quàm profeſſio militaris, apud gentem minimè cupidam imperij proferendi.

Magiſtratuum Superiorum Symmetria.

Non minus admiranda eſt Magiſtratuum inter ſe ſuperiorum ac inferiorum ſymmetria; ſiue Prouincialium cum Curialibus, & horum cum ipſo Rege; quam ipſi nõ ſolo ad amuſſim parendi ſtudio, ſed externo quoque cultu profitentur. Viſitationes enim certis temporibus in morem inductas, ac donariorum officia nunquam intermittunt. Inferiores quoque cum ſuperioribus ſiue pro tribunali, ſiue alibi, vix niſi flexo poplite colloquuntur, verbiſq; eos compellant honorificis. Idem præſtant ſubditi Vrbium præfectis ac Præſidib⁹; tametſi conſtet, eos ante adeptum litterarij muneris gradum, initoſque Magiſtratus, ex infima plebe eſſe progenitos.

Dignitatum mutatio.

Nemo etiam vltra triennium dignitatem vllam gerit, niſi denuo ab Rege confirmetur, ſed ferè ad maiorem euehitur, verum non in eodem loco; quod ideò fit, ne quis amicitias facilè contrahat, & à iuſtitiæ rigore auertatur, aut prouinciæ alicuius animos admodum ſibi conciliet, potiſſimum ſi ſummas geſſerit dignitates; cuius fauore fretus, res nouas moliatur, quod ſuperioribus ſæculis contigiſſe commemorant. Primaria quoque Prouinciarum, Regionum, ac Vrbium Capita, quæ ſupra nominaui, Pu cinſu, Naganzaſu, Ciſu, Ciceu, Cihien, & ſimiles Magiſtratus oportet tertio quoque anno ſimul omnes in Regia Pequinenſi aſſiſtere, Regique ſolemnis clientelæ officia deferre. Eoque ipſo tempore de Magiſtratibus toto regno per prouincias ſparſis inquiritur; ſiue ij ſint, qui

adeſſe

adesse coguntur, siue cæteri; idque summo rigore. Ex hoc examine deinde statuitur, qui in Republica conseruandi, qui amouendi, qui euehendi, qui deturbandi, qui etiam plectendi, nullo habito ad personas respectu. A me quoque obseruatum est, ne Regem quidem ipsum, audere quicquam ex ijs immutare, quæ in hac publica disquisitione à nominatis iudicibus sunt constituta. Qui porrò plectuntur, nec infimi sunt, nec pauci. Anno quidem nostræ salutis 1607. in quem incidebat huiusmodi disquisitio, quater mille Magistratus legimus condemnatos. Eorum enim series in vnum volumen refertur, quod excusum toto regno publicatur.

E Magistratu condemnati.

Damnati porrò ad quinque classes rediguntur. Prima cupidos continet, qui largitionibus iura vendidere, qui è publico censu vel hominum priuatorum fortunis, quicquam sibi vsurparunt: hi ab officijs excluduntur, & omnibus Magistratuum insignibus & im̄unitatibus in perpetuum exuuntur. In secundam classem conijciuntur ij, qui atrocius ab reis supplicia exegerunt: hi quoque suis dignitatibus, eorumque insignibus aut priuilegijs exuti, domum priuati remittuntur. Tertia classis numerat Seniores & Valetudinarios, Remissiores etiam in pænis exigendis, aut munere suo peragendo: his vsus insignium & immunitatum, licet priuatis, per totam vitam permittitur. In quarta classe censentur præcipites, & parum considerati in sententijs ferendis, quibusq; in publicorum munerum administratione ratio consiliumq; defuerunt: hi ad humiliora munia destinantur, aut in ea loca remittuntur, vbi facilior esse Reipublicæ administratio iudicatur. Vltima classe comprænhenduntur ij, qui se, aut suos, vniuersamque familiam minus cautè regunt; & indignā Magistratu viuendi rationē ducunt; hi & officijs & immunitatibus in perpetuum priuantur. Eadem de Curialibus quoque Magistratibus, sed quinto solum quoque anno, instituitur inquisitio. Quæ ratio

Magistratus damnati ad quinque classes rediguntur

quoque cum rei bellicæ Præfectis eodem tempore ac ordine, nec dissimili austeritate obseruatur.

Natus in Prouincia ad Magistratum aditum nullum habet.

Nemo in vniuerso regno, ea in prouincia, in qua natus est, Magistratum gerit, nisi fuerit præfectura Militaris. Id ideo fit, ne priores, qui ius administrant, sanguini & amicitiæ succumbant; posteriores verò ut amore patriæ incitati, fortiùs eã tueãtur. Domino Magistratum gerente, filiorum aut domesticorum famulorũ nemo domo egreditur, ne largitiones procuret; sed obsequium quodlibet externum, à famulis Magistratui publicè attributis, præstatur: ipse verò domo egressus, sigillo fores munit, siue priuatas, siue publicas, in quibus iudicia exercentur; ne cui è domesticis, se inscio, exitus pateat.

Domesticis è domo exire non licet.

Aduenis nullus in regnum ingressus conceditur.

Aduenam etiam nullum intra regni fines viuere sinunt, qui reditum in patriam meditetur, aut qui cum externis regnis quicquam cõmercij habere intelligatur. Quin etiam nulli omninò aduenæ in regni interiora permittũt aditum. cuius rei tametsi nullam legem viderim, qua id interdicatur, à multis tamen sæculis consuetudinem hanc, metu quodam seu horrore erga exteras gentes, irrepsisse animaduerto. Id autem non de aduenis illis solùm intelligi velim, quos lõga terræ marisúe spatia Sinis ignotos reddiderint, aut de ijs, quibuscum inimicitias exercent, sed de amicis etiam suoq; regno vectigalibus: quales sunt Coriæ contermini, & ferè Sinarum legibus vtentes. talem ego nullum hactenus in hoc regno vidi, præter mancipia quædam, quæ belli Dux, nescio quis, inde secũ adduxerat, postquã annos eo in regno plures resedisset. Porro si quis externus clam in Sinarum regnum penetrarit, eum neq; seruitute, neque morte plectunt; sed reditũ ei in patriam interdicunt, ne fortè apud suos res nouas in Sinensis regni perniciem moliatur. Hinc seuerissimis pœnis animaduertunt in eos, qui cum externis absq; Regis voluntate quicq̃ cõmercij habẽt. Et si necessitas postulat aliquẽ extra regni fines cũ man-

Aduenis reditum in patriã intergicunt.

datis mitti, nemo ferè est, qui adduci possit. Proficiscentē vniuersa familia, quasi ad mortem raptum, deplorat: redeuntem verò Magistratus aliquo dignitatis munere in præmiū afficit.

Arma nemo gestat in Vrbibus, ne ipsi quidē milites aut rei militaris Duces ac præfecti, nec etiam litterati; nisi cum ad delectus, aut palæstras suas, aut in prælia prodeunt: aliqui tamen nobiliores Magistratus cum armis comitantur. sed neq; domi suæ quisq̄ arma habet, nisi fortè ferrugineā aliquā sicam, qua nonnunquā in itinerib⁹ vtuntur contra latrocinia. vsque adeò armatos horrent & fugiunt. Inde nullæ apud eos factiones aut rixæ, nisi quæ vnguiū impressione aut capillitij laceratione dirimuntur: nulla iniurias plagis aut morte rependendi libido est; sed qui alterum fugit, & ab iniuria inferenda abstinet, is à prudentiæ fortitudinisq; laude commendatur.

Arma nec foris gestant, nec domi habeat.

Extincto Rege (ne factiones exoriātur) nulli, excepto regni hęrede, alij filio aut ꝓpinquo Regis licet in vrbe regia cōmorari: quin imò Capitale est, per varias vrbes diuisis, pedem efferre. Ortæ inter illos lites ab vno è nobilissimis inter ipsos dirimuntur; à quo etiā gubernātur. Sed si quid eis negotij cū alio, qui Regis propinquus nō sit, ortū fuerit, Magistratuū publicorum tribunalibus & pœnis, vt quiuis è plebe, subijciuntur.

Lex post obitum Regis.

De Sinarum ritibus non nullis.

CAPVT SEPTIMVM.

ANtiquum sibi Sinarum regnū cognomen indidit ab vrbanitate ritibusq; politioribus: quin etiam Vrbanitas numeratur vna è quinq; virtutibus, quæ aqud eos velut cardines cæterarū prædicantur: quarū officia suis voluminib⁹ fusè cōmendant. Huius virtutis munus esse aiūt in mutua veneratione, & in negotijs pertractandis circūspectione. In his verò vrbanitatis ritib⁹ ita multi sunt, vt totū ferè tēpus in ijs conterant, & qui plus aliquantū sapiūt, doleāt, se nō posse ab hoc externo fucatoq; splēdore, quo etiā Europæos lōgo post se interuallo relinquūt, se expedire.

Vrbanitatis obseruantissimi Sinenses.

Dicam igitur primùm, quo ritu salutationis officia venerationisq; signa mutuò exhibeant; deinde de alijs vrbanitatis ritibus, maximè sicubi à nostris discreparint. Nihil apud Sinas Vrbanitatis, aut cultus habet, caput aperire; sed neque motu pedum, & longè minus amplexu, aut manus osculo, vel cuiuslibet alterius rei, quam offerunt, venerationem profitentur. Maximè vulgaris inter eos vrbanitatis ritus hoc modo peragitur. In superioris togæ manicas, quas gestant laxissimas, collectæ manus (quod Sinæ faciunt, nisi quid operis tractent, aut flabello ventum concilient) ambæ vniuntur, & vnà cum manicis primùm in altum modestè eriguntur, inde deprimuntur, altero ex aduerso alterius consistente, & hanc syllabam geminante, zin, zin; cuius vocis significatio nulla est, nisi vrbanitatis ritus; & Vrbanitatis interiectio nostro more posset appellari.

Salutantium ritus.

Cum alter ab altero officiosè visitatur, & etiam sæpè cum per vicos amici amicis obuij sunt, manibus intra manicas, vt supra vnitis, totum corpus inflectentes, caput quantum licet ad solum vsque demittunt; quod venerationis officium, ab vtroque, vel etiam simul à pluribus eodem tempore exhibetur; hunc ipsi ritum zo ye vocant; In hoc exhibendo superiorem inferior gradu, vel visitantem visitatus semper ad dextram locat (in borealibus verò prouincijs læua dextræ locum occupat) sæpenumerò etiam cum expleto ritu hoc, in pedes eriguntur, vices permutant, & è sinistra in dextram, & vicissim transeunt; quod ideo fit, vt qui honoratiore loco exceptus fuit, honorem alteri rependat. Hoc vrbanitatis officium, cum per vicos exhibetur, vterque, alter alteri ad latus, ad septemtrionem vertitur; domi verò ad aulæ caput, ex aduerso januæ; sed & tum ferè ad eandem cæli partem respiciunt. In more enim est apud illos antiquo, Palatia, fana, cæteraq; ædificia benè constituta, aut saltem in priuatis ædibus aulas, excipien-

Se mutuò visitantium ritus.

cipiendis hoſpitibus deputatas, limen ad auſtrum habere, & eos, qui ex aduerſo Ianuæ conſident, ad auſtrum conuerti. Vnde quoniam hi ritus in prima aula iuxta limen exhibentur, vultu ad aulæ caput conuerſo, ſeptemtrionem ſpectant.

Si quando maius aliquod venerationis officium placet exhibere, aut quia ſeſe tum primùm ſalutant, aut quia diutius abfuere, vel ſi alter alteri quippiam gratulatur, aut grates agit, ſiue cum ſolemnior aliquis dies incidit, aut alia qualibet ex cauſa; tum poſt exhibitam eam, quæ ſupra commemorata eſt, inclinationem, vterq; in genua prouoluitur, & frontem ad ſolum vſque demittit. tum in pedes erecti, iterum inclinantur, & genuflectunt, vt ſupra, idque tertiò & quartò. Sed cum hic ſuperiori, parenti, Magiſtro, aut alij Viro Principi ritus exhibetur, is ad aulæ caput ſtans, aut etiam ſedens, honorem excipit, & ſolùm ad ſingulas alterius inclinationes ac genuflexiones, manibus vnitis, vt ſupra, nonnihil inclinatur, eo ipſo in loco, in quo ſtat aut ſedet. Et ſæpè qui modeſtius hunc honorem excipit, non in aulæ capite ad ſeptemtrionem, ſed ad latus, ad ortum ſcilicet, conſiſtit. Hoc eodem cultu ipſi ſua ſimulacra, vel domi vel in templis, coram ara venerantur. Famuli verò cum Heros ſuos, aut infima plebs honoratiores, ſalutãt, primo cultu in genua proruunt, & ter fronte ſolum leuiter quatiunt; quem eundem ſæpè ritum ſimulacris ſuis exhibent: porro ſi cum ijs herus colloquatur, ad eius latus adſtant, & ad ſingula reſponſa, in genua prouoluuntur. id alij quoque è vulgo faciunt, cum magnates conueniunt.

Alij ritus ſalutantium.

Famulorum ſalutationes.

Præter hos, quos dixi ritus, non admodum à noſtris alienos, alios inter loquendum ſcribendumq; vſurpant, in quibus à nobis non parum diſcrepant; & inde etiam non mediocris huius linguæ difficultas excreſcit. Cum enim alius alium compellat, nunquã ſecunda perſona vtuntur; ſed ſiue præſentem cõpellent, ſiue de abſente loquantur, varijs vtũtur loquẽdi formulis.

Ritus compellandi ſe & alios.

cum de seipsis loquuntur, nulla ratione primæ personæ pronomine vti licet, nisi fortè hero, cum famulum alloquitur, aut alteri superiori, cum alio infimo sermonem miscenti. Tot verò seipsum deprimendi formulas habent, quot alium extollendi: quas inter, pænè modestissima, seipsum compellandi, formula est; seipsum proprio nomine appellare, pro eo, quod nos pronomine Ego, vti solemus. Ac si fortè de Parentibus, fratribus, filijs, corpore etiam, ac membris, domo, patria, epistolis, ipsis etiam morbis alienis sermo incidit, nomine vtuntur aliquo honoratiore: è contra si de ijsdem rebus proprijs agant, illas voces adhibent, quæ modestiam sonant. quas omninò loquendi formulas necesse est familiares sibi facere, non ideò solùm, ne inurbanus & rusticus habeare, sed etiam, vt id de quo agitur aut scribitur, assequare.

Propinquorũ & familiarium ritus in visitationibus.

Cum se mutuò propinqui & familiares officij causa interuisunt, ad rependendum visitationis officium adstringunt visitatos. In his porro visitationibus hæc ferè ratio obseruatur. Qui visitat, ad ingressum, libellum profert, in quo nihil aliud legitur, præter visitantis nomen cum modestis epithetis, pro ratione visitantis aut visitati: eum libellum ianitor ad Herum defert. porro si plures ab vno, vel vnus à pluribus visitatur, semper pro numero visitantium aut visitatorum sunt libelli. Hi ferè duodecim paginis è charta candida constant, & sesquipalmum oblongi sunt; in prima facie media, è papyro rubea, ad duorum digitorum latitudinem fragmentum affigitur libelli longitudine: & plerumque libellus hic chartaceo sacculo, cum eodem rubeo additamento in externa facie, includitur. In his tanta est varietas, vt omninò necesse sit, domi viginti ferè thecas paratas ad omnem vsum habere, cum varijs titulis; ita continuus est eorum vsus. quin etiam cogimur Ianitori commendare, vt in commentarium referat, hospitum nomina, ac domos eorum, qui

visita-

visitaturi aduenerunt; ne intra tertium diem, mutuæ visitationis officium è memoria excidat: quem morem ab ijs omnibus obseruari necesse est, qui frequentius visitantur. Porro quemadmodum, si qui visitantur, domo absfuerint, aut ad excipiendos hospites exire non potuerint, ij qui visitant, libellum domi ad ianuam deponunt, velut testem impensæ visitationis, ita cum eam rependunt, sufficit ad ianuam huiusmodi libellum deponere. hac enim ratione ipsi sibi satisfactum arbitrantur. Quo honoratior est qui visitat, eo maiori charactere nomen suum per librarium adscribit, & aliquando accidit, vt latum digitum excedat, & decem litteris versum vnum à libello summo ad infimum expleat. Ea enim, vt dixi, ratione Sinæ suos characteres exscribunt.

Ritus in muneribus transmittendis.

Cum sibi mutuò munuscula, quæ sunt apud eos frequentissima, & non impari munere remuneranda, transmittunt, aut etiam deferunt, eodem quoque libello vtuntur; in quem præter proprium nomen, vt supra, referunt etiam seriem munerum, quæ transmittunt, singula singulis versibus concinnè describentes. Munera quæ mittuntur, absque vlla inurbanitatis nota partem reijci possunt, aut remitti, nulla offerentis offensione; quod cum fit, simili libello vel gratiæ referuntur, vel munera modestè remittuntur, vel ea, quæ accepta sunt, adscribuntur, aut series eorum, quæ rependuntur, exprimitur; idque non sine varia rituum, quos longum esset commemorare, vrbanitate. Est etiam apud nos insolens, quod Sinæ solent pecuniaria munuscula conferre; nam aureos sæpè decem, alias quinque, nonnunquam etiam pauciores, superiores inferioribus, & contra transmittunt.

Munuscula pecuniaria.

Visitationes Magistratuum & litteratorũ quo habitu fiant.

Qui Magistratum aliquem gerunt, aut litterarijs gradibus honorũ sunt insignes, quoties hæc visitationum officia peragunt, peculiari muneris sui habitu induũtur, qui à quotidiano

differt non parum. Qui his honorum titulis carent, & sunt nihilominus Viri graues, proprium etiam habent ad visitationes indumentum, illudq; à quotidiano diuersum, nec sine alterius offensione aliter fieri potest. ea causa nos ipsi quoque, ne primariorum virorum congressibus arceamur, eo ipso cultu, cum opus est, induimur. Quod si fortè alter in alterum casu incidat, qui hoc vrbanitatis, vt vocant, habitu minimè sit indutus, nullo modo salutationum officia solitis ritibus exhibent, donec alter eodem cultu induatur; atque ita quoties in publicum prodeunt, famulorum manibus vrbanitatis toga gestatur: quod si id fieri non potuerit, tum qui hoc visitationum paludamentum induerat, eo exuitur, & in quotidiana veste salutatorios ritus explent, quos suprà commemorauimus.

A famulis vrbanitatis toga gestatur.

Si plures fuerint qui domi visitātur, inter eos ptimarius hospitis sedem, aut sedes singulas vtraq; manu accipit, & suo loco statuit in honoratissimo aulæ situ, inde proprijs manibus eas excutit, tametsi nullus sit in eo puluisculus. Etsi sedes iam in suo sint ordine collocatæ, singulas tamen ambabus manibus contingere, & velut aptius collocare mos est. id deinde singuli, qui visitantur, etiam pręstant in eundem planè modum. Tum inter hospites, si plures fuerint, honoratior eius, quem visitat, sedem eodem modo accipit, & ex aduerso sedis suæ illam locat, & eodem modo puluerem aut excutit, aut excutere se fingit. Idem deinde cæteri faciunt, si plures fuerint, ætatis ordine, vel dignitatis. Quod dum fit, is cui hoc officium exhibetur, ad latus adstat, manibus intra manicas receptis, & leuiter eleuatis, ac depressis, gratias agit, & exhibitum honorem modestè recusat.

Ritus sedium collocandarū ad sessionem.

Hospites inter se multum temporis terunt, circa Proëdriā seu principem honoris sedē: sed his tandem legibus statur. Inter eos, qui sunt sibi mutuo ciues, ætatis ratio habetur. In vtraque aula dignitas potior est. Externi, maximè qui è locis remotio-

Vrbanitatis ritus circa Proëdriam.

motioribus adueniunt, primum locum tenent. Vnde fit vt in omni ferè congressu nostris prima sedes hoc titulo assignetur; nec tergiuersari, aut modestè recusare quicquam contra receptam consuetudinem nobis prodest.

Postquam cuncti consedere, mox è domesticis famulis vnus, isque politior, & talari indutus prodit, manibus elegantem gestans tabulam, in qua tot sunt scutellæ, quot hospites, in ijs scutellis est illa potio Cia, de qua supra, cui semper aliquod mensarum secundarum aut bellariorum frustulum immiscetur, cui sumendo argēteum cochlear exiguum adiungitur. famulus ab honoratiore initium sumens, suam cuiq; scutellam porrigit ad herum vsque, quem reliqui visitant: nam is semper in infimo loco sedet. Si diutius consederint, famulus in eundem modū iterum ac tertiò & sæpius etiam redit, sed illud bellariorum frustulum toties variatur, quoties redit.

Ritus bellariorum porrigendorum.

Hospites, finito congressu, antequam ex aula egrediantur, juxta limen, vt initio, ritu suo inclinationes repetunt: tum eos herus ad vsque domus limen insequitur, vbi iterum inclinantur. tum rogat hospites herus, vti vel equum, vel gestatoriam sellam, qua venerant, conscendere velint, quod ij facere recusant, & herum domus rogant, vti se in domum recipiat: tum ille ad limen versus, iterum inclinatur, & hospites simili ritu honorem rependunt. Denique iam limen ingressus, tertiò inclinatur, hospitesq; eodem ritu respondent. Tum herus domus in limine se hospitum oculis subtrahens, moram ijs concedit equitandi, aut in sella considendi; & repentè egrediens abeuntes salutat, hanc vocem zin vsurpans, & ambas intra vestem manus eleuans, ac deprimens: quod hospites ipsi ad amussim imitantur, & abire pergunt. Denique herus domus famulum mittit, qui abeuntium assequatur vestigia, & suo nomine salutet: Idem ipsi hospites faciunt, & per famulos suos resalutant.

Ritus abeuntium à congressu.

Conuiuia Sinarum.

Nunc de Sinarum conuiuijs agam, in quibus non minus sunt officiosi, quàm frequentes, non pauci etiam ferè quotidiani. Omnia enim propè sua negotia, non illa solum, quæ ad humanæ vitæ rationé, sed quæ ad Religionem etiam spectant, epulantes tractant: & inter eximia beneuolentiæ argumenta ponunt conuiuia. Quæ ab ipsis non commessationes, sed, Græcorum more, compotationes non immeritò vocantur: licet enim eorum scyphi ac pateræ non plus vini, quam nucis putamen, capiant, frequentissimè tamen haustus iterant.

Bacillis teretibus inter vescédum vtuntur.

Inter vescendum nec fuscinulas adhibent, nec cochlearia, nec cultros; sed bacillis vtuntur teretibus, sesquipalmum longis, quibus mira dexteritate quodlibet edulij genus ori admouent, digitis omnino nihil contrectantes. sciendum tamen, omnia in mensas inferri frustatim discissa, nisi si quid fuerit natura mollius, vt oua, pisces, aliaq; huiusmodi, hæc enim ipsis bacillis diuiduntur. Potu vtuntur feruenti, etiam in summo æstu; siue ille vinum sit, siue decoctio Cia, siue aqua. Et sanè videtur id stomacho prodesse non parum, nam & Sinæ ferè diuturnioris sunt vitæ, & ad annum septuagesimum, ac sæpè octogesimum viribus non admodum destituuntur. Hinc quoque euenire arbitror, quod Sinarum nemo calculari morbo laboret, qui nostros Europæos sæpè torquet, ex eo credo, quod perpetuò frigidam potent.

Potum adhibent feruenté.

Calculo non laborant.

Ritus inuitandi ad epulum.

Cum quispiam ad solemne epulum inuitatur, pridie, vel etiam pluribus diebus ante conuiuij diem is, qui alterum inuitat, libellum mittit ex ijs, quos supra descripsimus, In eo, præter inuitantis nomen, vt suprà, sollemni formulâ paucis verbis comprehensâ, eleganter & vrbanè ait, qui euocat, tenue se ex oleribus apparâsse couiuium, & scyphos suos eluisse, vt dicto die, & hora (quæ ferè sub noctem est) doctri-

nam

nam eius, quem inuitat, audiat, & ab eo aliquid discat: inde rogat, vt ne hoc se fauore dedignetur. In externa facie libelli ad eius longitudinem additamentum è rubea charta affigunt, vt suprà, in eo honoratius inuitati nomen (nam Sinæ pluribus nominibus singuli compellantur, vt infrà) cum varijs pro eius, qui vocatur, dignitate titulis. Hic singulos inuitandi mos est. Ipso die conuiuij similem libellum matutinis horis mittunt ad singulos; sed in eo solum rogantur, vti festinent, & præstituto tempore adesse ne grauentur. Sub horam denique conuiuij tertium mittunt, quem ideo se mittere aiunt, vt venientes ex itinere excipiat.

Cum in conuiuij domum ventum est, solitis salutationum ritibus, vt suprà, expletis, in prima aula consident, & suum illud Cia bibunt: inde ad conuiuij locum itur. Solet is splendidè adornari, non peristromatis, quorum apud eos nullus est vsus, sed picturis, floribus, vasis, & huiusmodi antiqua supellectile. Singulis sua mensa assignatur cubitos aliquot longa lataque, sed ferè longior; nonnunquam etiam vni duæ mensæ assignantur, altera ante alteram. hæ mensæ pretioso aliquo panno dependente, vt ferè aræ nostræ solent, exornantur omni ex parte. Ipsæ quoque sedes pellucido illo suo bitumine non splendent solum, sed etiam varijs picturis & auro condecorantur.

Locus conuiuij, eiusq; apparatus.

Ante accubationem epularem, Conuiuator vnam è pateris ex auro, argento, marmore illo, de quo suprà, vel consimili materia elaboratam, vino plenam in suo disco vtraque manu tenet, & eum, qui principē locum est habiturus, inclinatione profunda salutat. Inde ex aula in atriū egreditur, & inclinatione prius exhibita, hanc vini paterā, vultu ad austrum cōuerso, cæli Dño offerens, in solum effundit; & inclinatione repetita, in aulā redit, aliamq; paterā accipiens, eundē illū cōuiuij

Ritus conuiuales.

Princi-

Principem, vna inclinatione ſalutat, eo in loco, in quo ſalutatorij ritus exhiberi ſolent, tum ſimul ad eam menſam in aulæ medio ſitam, in qua videlicet ſeſſurus eſt idem conuiuij princeps, accedunt. In medio latere, quo menſa longior eſt (is enim locus honoratiſſimus ab Sinis, non vt apud nos menſæ caput) pateram in ſuo diſco vtraque manu venerabundus locat, tum bacillos conuiuales à famulo accipit, & ad pateræ latus ponit. ij bacilli ex ebeno ferè, vel ebore conſtant, aliaúe materia duriore, quæ ſordes non facile contrahit; & ea ſaltem parte, qua fercula tanguntur, argento auroue celari ſolent. Inde ſedem accipit, & in media menſa locat, manicis, vt ſuprà, leuiter euerrens; tum in mediam aulam regreſſi ſimul denuo inclinantur. Eodem ritu conuiuator ſingulos deinde hoſpites cohoneſtat: eum qui ſecundum locum occupat, ad ſiniſtrum latus, qui tertium, ad dexterum ſtatui mos eſt. Ad extremum, qui principem locum occupabit, à domeſtico famulo, inuitatoris pateram cum ſuo diſco accipit, & vinum infundi iubet, & vnà cum reliquis hoſpitibus, & conuiuatore, ſuo ritu inclinatur, pateramq; in eius menſa in diſco locat. Cōuiuatoris autem menſa in inferiore aulæ parte ita ſtatuitur, vt auſtrum, & aulæ ianuam, vbi conſederit, à tergo habeat, à fronte verò primariam menſam. Deinde bacillos ſedemq; diſponit eo ritu, quem ſibi inuitator exhibuit. Deniq; ſinguli ad pateram, bacillos, ſedemque denuo, velut aptius vtraque manu ſtatuendam, accedunt. quæ omnia dum fiunt, is cui honorarius ille ritus exhibetur, exhibenti ad latus adſtat, & manibus intra manicas receptis, leuiterq; concuſſis, honorem cum deprecatur, & modeſtè inclinatus, gratias agit.

Nec ante nec poſt cibū ſumptum manus lauant.

Quoniam nihil edulij Sinæ manu tangunt, ideò nec ſub initium, nec ſub conuiuij finem, manus lauant. Expletis his ritibus, ſimul omnes poſtremam inuitatori inclinationem exhibent, & alteram hoſpites inter ſe, tum ad menſam ſuo quiſque

que loco aſſidet. Quoties bibitur, inuitator pateram in diſco vtraque manu capit, & eam leuiter erigens, ac mox deprimens, reliquos ad bibendum inuitat; eodem tempore ſinguli ad inuitatorem conuerſi, idem faciunt, & ſimul omnes bibere incipiunt, quod ſorbendo ita lentè faciunt, vt ad exhauriendam pateram non rarò quater quinquieſue eam ori admoueant. Eum potandi ritum, ſorbendo videlicet, ſemper obſeruant, etiamſi aquam biberint; & nihil vnquam continuatis hauſtibus more noſtro exhauriunt.

Bibendi ritus & modus.

Prima patera exhauſta, paulatim fercula inferuntur. E quibus ſimul omnes (præeunte ſuo ritu inuitatore, bacillis vtraq; manu acceptis, ijsdemq; erectis depreſſisq;) quoties vnū attingunt, vnum alterumúe ex eo fruſtulum carpunt, & ori admouent. In quo id obſeruatur ſtudiosè, ne quis prius in menſa bacillos reponat, quam is, qui primum in conuiuio locum obtinet, id fecerit; quod vbi fecit, mox miniſtri in ſingulorum pateram vinum calidū infundunt, facto initio à conuiuij principe. tum eodem ritu iterum, ac deinde ſæpius editur ac bibitur, ſed in bibendo plus temporis, quàm in edendo conſumitur. Toto porro conuiuij tempore vel de rebus lętioribus ſermo ingeritur, vel comœdia ſpectatur, aut cantor aliquis muſiciúe inſtrumēti pulſator auditur; Nam hi ſæpè etiam non vocati ſe conuiuio ingerunt, ſpe premij, quod ijs perſolui ſolet, euocati.

Omnes ſimul fercula attingunt.

Sermocinatio inter epulandum.

Omnibus ijs veſcuntur, quæ apud noſtrates in fercula adhibentur; nec ea malè condiunt; ſed de ſingulis ferculis parum infertur. in varietate ſtatuunt conuiuij maieſtatem; menſas enim opplent diſcis mediocribus, & alijs exiguis; nec piſces, vt nos, à carnibus ſeparant, ſed ſine diſcrimine permiſcent. nullum porro ferculum ſemel appoſitum toto conuiuio tollitur; itaq; menſas non opplent modo, ſed diſcos alijs alios ita ſuperponunt, vt caſtellorum ſpeciem referant. Panis nullus

Ciborum apparatus & varietas.

Panis nullus apponitur.

in conuiuales mensas infertur, sed neque oriza, quæ apud Sinas in panis nostri vicem succedit, nisi fortè in quibusdã epulis minus solemnibus sub mensam extremam: si porrò infertur oriza, prius à vino abstinetur; neque enim vinum ab Sinis bibitur, etiam in quotidiana refectione, ante orizæ sumptionem. Varios etiam in conuiuia ludos ingerunt, in quibus qui perdidit, potare compellitur, magno cæterorum applausu, festisq; clamoribus.

Vinum nõ bibitur ante orizæ sumptionẽ.

Sub finem conuiuij, pateras permutant. quæ etsi singulis æquales apponantur, nunquam tamen ad bibendum supra vires quisquam compellitur, sed amicè tantum inuitatur. Sinense vinum ad instar ferè cereuisiæ nostratis decoquitur, nec admodum fumosum est; ebrios tamen reddit strenuos potatores; sed leuius fertur die insequenti. In edendo sunt omnino moderatiores, & sæpè accidit, vt quis ab Vrbe discessurus, vno die septem vel octo conuiuijs intersit, vt amicis omnibus satisfaciat: huiusmodi verò non sunt è celebrioribus; hæc enim totam noctem absumunt, & in auroram insequentem protrahuntur, ferculorum denique reliquiæ inter hospitum famulos liberaliter diuiduntur.

Poculis nunquã certatur.

In edẽdo moderati.

Quod ad cæteros ritus attinet, ij mihi nunc videntur esse præcipui, qui circa Regum venerationem versantur. Rex pluribus externis officijs colitur, quàm alius quiuis in vniuerso terrarum orbe princeps, siue is profanus, siue sacer fuerit. Hunc nemo alloquitur, prætet Eunuchos illos, qui in palatij penetralibus famulãtur, Regiosq; propinquos, qui intra eiusdem palatij fines commorantur, quales sunt filij ac filiæ. Omisso porro cultu omni, qui Regi ab Eunuchis præstatur, velut minus necessario ad institutum, omnes omnino extra palatium Magistratus (nam inter Eunuchos sunt etiam sui ordines & officiorum gradus) Regem non nisi libellis supplicibus conueniunt: sed hi libelli tot venerationis formulas con-

Ritus circa Regum venerationem.

continent, vt non nisi ab exercitatis componi possint, nec eos quilibet litteratus sciat concinnare.

Anno quolibet ineunte (cuius initium est nouilunium illud, quod præcedit aut sequitur proximè nonas februarias, vnde Sinæ Veris initium sumunt) è singulis mittitur prouincijs legatus ad Regem officiosè visitandum. quod idem solemniùs præstatur in modum clientelaris obsequij tertio quoque anno, vt suprà commemoraui. Porro singulis in Vrbibus primo quoque lunæ renascentis die, Magistratus omnes, in vrbe sua quisq;, in vnum locum conueniunt, in quo regius est thronus, regiaq; insignia, cælati dracones, & inaurati, cum alijs ad elegantiam cælaturis; coram eo sæpius inclinantur, & genua incuruant gentis ritu, & peculiari quadam compositione corporis, ad modestiam venerationēq; aptissima: quo tempore Regi vitæ annorū decem millia succlamant. Idem quoq; cultus vbiq; Regi exhibetur eo die, qui primus eum nascentem vidit, in singulos annos redeunte, quo die Pequinenses Magistratus, & alij à prouincijs legati, nec non regij propinqui varijs titulis insignes extra curiam eo adueniunt, Regi vitam gratulaturi, & gratulationem grauissimis muneribus testaturi.

Legati Regem salutatū è Prouincijs mittūtur.

Thronum Regium venerantur.

Diem Regis Natalem venerantur.

Præter hos, quotquot à Rege nominati Magistratum ineunt, aut alio aliquo munere donantur, per leges ire iubentur, quod ante primā lucem fit, ad regium tribunal, gratiam habituri. Ibiq; præeuntibus ac monentibus rituum Præfectis, officia regio solio (Rex enim tunc non comparet) exhibent accuratè; nec impunè à quoquam vel leuiter erratur. quod cum faciunt, peculiari cultu è purpureo panno damasceno, & tiaris in capite argenteis, sed inauratis insigniuntur. Vtraq; vero manu eburneam tabulam quatuor digitos latam, palmos duos longam gestant, ea os tegunt, quoties quippiam coram Rege proloquuntur.

Regis habitus, cum ad tribunal prodibat.

Rex porro, cum olim in tribunal prodibat, è loco superiore ad ingentem fenestram comparebat, & manu eburneam quoque tabulam gestabat, ad vultum contegendum, nec non & aliam in capite tabulam medio cubito latam, integro longam, supra regium diadema frontemq;, è qua tabula lapilli complures magniq; pretij ita in fila inducti dependēt, vt frontem ex omni parte ac faciem tegant, & intuentium oculis etiam præsentem subducant. Color regius cæterisq; interdictus, flauus est, è quo vestis eius contexta est varijs ex aureo filo draconibus. nec in veste solum regia dracones, sed in palatio vniuerso, vasisq; aureis & argenteis, & reliqua supellectile, vel cælati, vel depicti visuntur; quin ipsa etiam tecta & tegulæ flauum colorem, & dracones spectandos exhibent; quod ansam fortasse præbuit aliquibus asserendi, palatij regij tegulas esse aureas æreasue: at reuera fictiles sunt, vt ego meis manibus attrectaui, sed flauo colore imbutę, & singulæ singulis clauis, trabalibus ferè, in tecto ipso defixæ; sunt enim nostratibus haud paulo maiores: quorum clauorum caput est inauratum; ne quid appareat in regio palatio, quod regium colorem non præferat. Si quis eum colorem, aut dracones in proprios vsus adhiberet, perduellis haberetur; nisi fortè regio esset sanguine prognatus.

Color Regis in vestitu flauus.

Draconibus omnia nitent in palatio.

Palatij Regij portæ quatuor

Palatij regij portæ sunt quatuor ad totidem mundi partes ex aduerso distributæ. quotquot ex itinere has portas prętergrediuntur, ex equo descendunt, si equitent; aut è sella, si ea gestentur, ac pedites incedunt, donec eas fuerint prætergressi. id omnes faciunt, sed maximus quisque accuratius, & è loco remotiore: & non Pequini solum, sed in Nanquinensi priscorum Regum palatio religiosius, tametsi iam plures annos nullus Regum in id sese receperit. Portæ ad austrum, siue externæ, siue internæ sunt triplices, media regem ingredi vel egredi sollemne est; reliqui dextra leuaque admittuntur: ideo

Palatiū venerantur prætereuntes.

ideo media illa ianua nunquam, nisi egressuro vel ingressuro Rege, patet.

Nulla est apud Sinas alia temporum nota, siue in libris, qui lucem aspiciunt, siue in alijs quibuslibet publicis instrumentis, nisi quæ ab eius, qui regnat, inauguratione deducitur, sicut apud nos ab humanę salutis initio Christo nascente fieri solemne est. Nonnunquam certis ex causis solet primariorum Magistratuum parentibus Rex titulum conferre scriptione quadam, Regis nomine à Regijs Philosophis facta. eam rem Sinæ tanti faciunt, vt stupori sit, nam & ad impetrandum nulli sumptui parcunt, & vt rem sacram, in familia conseruant. Nec minori sunt in pretio alij nonnulli tituli duobus tribusue characteribus expressi, quos viduis Rex confert, quæ secundas nuptias ad senectam vsque renuerunt, aut senibus, qui seculum integrum vitam protraxerunt, & alijs in casibus huiusmodi. Has inscriptiones supra limen exponunt. Nec id solum Reges solent, sed etiam Magistratus ipsos amicis præstare mos est. Ipsis quoque Magistratibus de Republica benemeritis publico sumptu arcus è marmore eriguntur, quales apud nos assolet in triumphis. Idem exhibent Vrbes ciui suo, qui insignem aliquam dignitatem, aut in litterarijs examinibus primas obtinuerit, aut in euentis huiusmodi magno apparatu.

Tempora Sinarũ ab inauguratione Regis deducũtur.

Titulum à Rege collatũ maximi faciunt.

Quicquid pretiosum aut affabre factum in vniuerso regno habetur, quotannis ad Regem transmittitur Pequinum magno sumptu & copia. Magistratus item qui in regia commorantur vrbe, minore in publicũ prodeunt apparatu. nã exceptis primatibus, cæteris equo, non sella gestatoria vehi licet. quibus autem sella per leges licet, baiulorũ numerus ad quatuor restringitur. Extra curias haud paulo inferiorum Magistratuum ordines maiore in prouincijs apparatu prodire permittuntur. Eam Sinæ modestiam in regia veneratione repo-

Pretiosiora ad Regem mittũtur ex vniuerso regno.

Sellæ gestatoriæ.

nunt, & viciniori maiorem deferendam arbitrantur. Quater annis singulis, sub quatuor anni tempestates, Curiales omnes Magistratus ad priscorum Regum & Reginarum sepulchra conueniunt, & suos ritus ac donaria deferunt: sed primarius Humvuo regni recuperatori honor defertur. ad hunc ritum se aliquot diebus prius comparant, indicto iustitio & ieiunijs, quæ intra domesticos parietes religiosè obseruant.

Ritus Sepulchrales.

Secundùm Regem proxima venerationis officia suis Magistratibus impendunt. id maximè produnt solitis loquendi formulis, & officiosis visitationibus; ad quas non admittuntur, nec adspirant, nisi qui aliquod in Republica munus gerunt, aut alibi gessere. ij enim in patriam reuersi, etsi propria culpa officijs excidere, solemni tamen sæpè Magistratuum cultu insignes prodeunt: & vrbani eos Magistratus colunt, visitationumq; officia rependunt; & eorum intuitu multa concedunt, præsertim qui primos in litterarijs gradibus, publicisq; functionibus honores habuere.

Honor erga Magistratus.

Si qui Magistratus egregiè suo defuncti munere, deq; Repub: bene meriti, ad aliud munus euehuntur, aut alia qualibet ex causa ex vrbe discedunt, magnis publicè muneribus afficiuntur, ocreasq; suas, Magistratus insigne, ad perpetuum beneficij monumentum rogati relinquunt, quæ publico scrinio inclusæ, vnà cum varijs in eius laudem versibus ac scriptionibus asseruantur. Alijs, qui sunt insigniores, loco aliquo publico, marmor erigunt, in quo eorum in Rempublicam merita eleganti scriptione insculpta, ad posteritatis memoriam perseuerant. Nec desunt, quibus templa magno publicè sumptu extruantur: arisque statuæ imponantur, ad eorum imaginem, quantum industria fert artificis, accedentes. tum census annuus, & certi homines deputantur, qui perpetuos odores, & semper viuentes lucernas accendant.

Honor erga Magistratus benè meritos

Eam

Eam ad rem ingentia ex ære campano thuribula statuuntur, ad eundem ritum, quo ipsi sua idola venerantur. Sed hunc tamen cultum à Numinis latria norunt separare: nam à Dijs multa petunt, his vrbanos tantum ritus in beneficiorum memoriam periti exhibent. nihil tamen dubium, quin è vulgo plures cultum vtrumq; permisceant. Ad hæc templa (quorum plenæ sunt omnes vrbes, quæque sæpè amicorum studio indignis etiam eriguntur) certis temporibus itur, inclinationes & genuflexiones exhibentur, edulia offeruntur, aliaque huiusmodi peraguntur.

Liberorum educatio.

Omnes Sinarum libri, qui de moribus agunt, toti sunt in excitandis filijs ad parentum obseruantiam, maiorumq; venerationem. Et sanè si externam illam pietatis faciem intueamur, nulla gens alia toto terrarum orbe cum Sinis comparari potest, quod aliquibus indicijs comprobabo. Solemnem in assidendo maioribus, ritum obseruant, vt nulla ratione in æquali situ, & longè minus ex aduerso consistant, sed ad latus alterum; quem ritum etiam discipuli cum Magistris obseruant. Magna etiam veneratione cum ijs colloquuntur. qui tenuioris fortunę sunt, ad obitum usque eos, etiam sudore suo, quantũ licet, lautè copioséque alunt. Sed in nullo sunt religiosiores, quam dum ijs parentant, tam in lugubri veste induenda (in qua etiam à cæteris nationibus discrepant) quàm id feretro quoque ac sarcophago è materia pretiosiore concinnando: in apparatu sepulturæ, quem veriùs pompam dixeris, pro facultatibus fortunisq;, & sæpè supra vires assurgunt.

Sepulturæ apparatus.

Lugubris habitus.

Lugubris Sinarum vestis non pulla, sed candida est. In luctu parentum filij cannabina veste asperrima induuntur, primis saltem mensibus; & ipsa forma talaris tunicæ, pilei, calceorum satis absona, primoq; aspectu miserabilis: fune quoq; prope nautico renes cingunt, ad eum modũ, quo Patres è D.

Fran-

Francisci familia solent. Inuiolabili consuetudine receptum est, vt luctus Patris aut Matris, in trienniũ protrahatur. Cuius rei causam in suis libris reddunt hanc, ut suis parentibus, qui primo ætatis triennio eos vlnis gestauerunt, tantoq; labore educarunt, vicem rependant. In cæterorum propinquorum luctu contractior est lugendi mora, prout quisque vicinior, aut remotior sanguine cuique fuerit: aliàs enim annuo spatio aliàs trimestri terminatur.

Tẽpus luctui destinatum.

Funera Regia.

In Regis, aut Reginæ, quę quidem legitima est, funere legitimum lugendi tempus etiam est trienne, quaquauersum patent regni fines. Sed nunc regia indulgentia, quæ publico edicto innotescit, pro mensibus dies computantur, atque ita mensem vnum, regnum vniuersum, mœrorem de Regis morte conceptum, lugubri cultu profitetur. Funebres Sinarum ritus iusto volumine continentur, atque ita, cum aliquis è familia diem suum obit, superstites, ad quos funus spectat, eum librum consulunt, vt ad rituum præscriptum funebris pompa procuretur. eo in volumine non solum præscribuntur, sed etiam spectandæ proponuntur, vestes, pilei, calcei, zonæ, cæteriq; ritus vniuersi.

Ritus funebres.

Cum vir aliquis primarius viuere desinit, demortui filius, aut sanguine proximus, cæteros propinquos, & familiares libello admonet, mœsta verborum sollemnium formula concepto, idq; infra tertium quartumúe ab obitu diem. quo tempore sarcophagum fabricant, & eo cadauer includunt: tum aulam candido panno, vel storeis insternunt ac vestiunt, in cuius medio aram extruunt, in ara sarcophagum locant, & demortui effigiem. Ad eam aulam intra præstitutos dies, quos apud viros primarios quatuor quinqueúe esse mos est, propinqui omnes, amiciq; conueniunt, ipsi quoque funebri veste induti: alius post alium qualibet hora diei ventitant, & in ara odores, binosq; cereos defuncto locant. qui vbi ardere cæperint,

Ritus funebris in obitu viri primarij.

rint, quaternis inclinationibus ac genuflexionibus, de quibus supra fusè, demortuum cohonestant: sed primum thuris tantillum in thuribulo ignito componunt è regione sarcophagi imaginisq; propositæ. Interim dum hi ritus exhibentur, defuncti filius vnus, aut plures, ad latus adstant in funebri veste candidati, modestè quidem, & flebiliter lamentantes. Post sarcophagum omnis mulierum domesticarum turba, & ipsæ quoque cultu lugubri, sed cortina tectæ, inconditè plangunt & eiulant. Sollemne quoque est, & ab Idolorum sacrificulis in morem inductum, papyrum in certum modum concinnatam, imò etiam sericos pannos albi coloris exurere. quod faciunt, arbitrantes, se vita functis vestem ministrare, in beneuolentiæ obseruantiæq; testimonium.

Funera domi multos sæpè annos inclusa venerantur.

Non rarò filij parentum cadauera, feretro inclusa, ad tres quatuorue annos domi asseruant: suo enim illo pellucido bitumine ita rimas illinunt, vt minimè fœtorem transmittant. quo tempore in singulos dies cibum illis, potumq; offerunt, non secus ac si superessent: nec filij eo tempore in sedilibus solitis, sed in humili scabello consident, eoq; veste alba contecto: Somnum in lecticis minimè capiunt, sed in stramineis culcitris supra nudam humum collocatis, iuxta cadaueris sarcophagum: carne vesci nefas alioue edulio bene condito; vino minimè vtuntur, nec balneis, quin etiam ab vxorum consuetudine abstinent, conuiuijs interesse non licet, nec intra certos menses in publicum egredi. quod dum faciunt sellam gestatoriam lugubri etiam panno inuoluunt, aliaq; multa faciunt, quæ persequi longum esset. Ex ea tamen, quam diximus, austeritate semper aliquid remittunt, prout ad triennium tempora pronius deferuntur.

Funeris elatio & pompæ descriptio.

Quo die funus effertur, propinqui & amici alio libello inuitati, denuo conueniunt, omnes in funebri veste candidati, ad funebrem pompam cohonestandam. Ea in supplican-

tium morem inſtituitur. Variæ ſtatuæ virorum ac mulierum, Elephantũ, tigrium, ac leonũ, papyraceæ omnes, ſed verſicolores & inauratæ præeunt, quæ omnes coram tumulo deinde incenduntur: Funus etiã comitantur longa ſerie idolorũ miniſtelli, & profanarum precũ recitatores: hi varios ritus ex itinere peragunt, & tympana, fiſtulas, cymbala, tintinnabula, & alia muſica inſtruméta pulſant. Ingentia etiã ex ære campano thuribula baiulorum humeris geſtata præeunt. Deinde feretrum ſequitur magna pompa exornatum; nam ſub ingenti conopæo variè cælato, & byſſinis pannis inſigni à quadraginta, & ſæpè quinquaginta veſpillonibus effertur. Illud ſequuntur filij, pedibus incedentes, ſed innixi baculo, velut iam præ luctu fatigati. Deinde mulieres, intra candidam cortinam geſtatoriam ita incluſæ, vt ſpectari non poſſint. Aliæ quoq; mulieres ſanguine remotiores ſellis geſtantur funebribus. Tumulos porro omnes neceſſe eſt eſſe ſuburbanos.

Filij abſentes in obitu parẽtis reuerti coguntur.

Si filios abeſſe domo contigerit ſub parentum obitum, in eorum aduentum tota lugubris pompa differtur. Porro cum de Parẽtis obitu certior factus eſt filius, ſi vir fuerit primarius, eo ipſo in loco, in quo eum tum adeſſe contigerit, parenti cænotaphium excitat, & amicorum complorationes excipit. Deinde in patriam primo quoque tempore reuertitur, & eoſdem ritus denuo inſtaurat, eo quem ſuprà cõmemorauimus ordine. Reuerti autem etiam per leges cogitur filius, quantũuis magnam gerat in Republica dignitatem, etiam Præſidum tribunalium, quos ſuprà Ciamſciu vocari diximus, imò etiam Colaorum, domique triennem luctum explere, nec ante ad priorem Magiſtratum admittuntur. Sed id de ſolo parentum luctu, non cæterorum propinquorum velim intelligi. Ab hac porro lege, etiam in parentum funere, Magiſtratus militares excipiuntur.

Si aliquem extra patriam extingui contigerit, is cui funus curan-

curandum incumbit, nullũ non lapidem mouet, nec vlli sumptui parcit, ad cadauer in patriam remittendũ, aut reuehendum; quo in auitum tumulum inferatur. Eum tumulum familia quælibet peculiarem habet, in aliquo colle ferè suburbano, cum ingentibus è marmore sepulcris, & varijs ex aduerso statuis animantium, & hominum. Epitaphia quoq; marmorea, sanè magnifica, eriguntur: in ijs eleganti charactere & scriptione præclarè à maioribus ibidẽ humatis gesta describuntur. Ad hos tumulos quotannis propinqui conueniunt, dieb⁹ ad eam rem deputatis. Ibi ritus suos exhibent, suffitus accendunt, donaria explicant, & epulũ funebre instituunt, pro regionis consuetudine, iam ab omnibus sæculis recepta.

Defunctũ extra patriã, domum reuchũt.

Loca sepulturæ.

Epitaphia.

Non paucis etiam ritibus connubia contrahuntur atque sponsalia. vtraque in teneris annis peraguntur; nec sponsum à sponsa volunt ætate admodum discrepare. Contractus hos parentes vtrimq; componunt, nec ad eos filiorum consensum exigunt. quos tamen filij aut filiæ nunquã non admittunt. Primates omnes cum primatibus connubia miscent, & familiarum paritatem exigunt, in legitima coniuge eligenda. Quod ad cæteras pellices spectat, quas quisq; habet pro arbitratu, formæ venustate præferuntur, nec generis nobilitatem aut fortunas attendunt: nam hæ ferè pretio centum aureorum, & sæpè longè inferiore comparantur. Plebei ac tenues vxorem sibi pretio quærunt, & quoties volunt, eam vendũt. Rex verò, Regisq; proles in connubijs posthabita sanguinis nobilitate, solam corporis venustatem spectat. Sed nec primates ad hæc aspirant connubia: tum quod Regiæ coniuges & parum possunt, & inclusæ palatio, suorum conspectui æternũ eripiuntur; tum etiam quod delectu à connubialibus Magistratibus habito, è multis paucæ ad Regias nuptias euehuntur. Vxor Regis vna primaria est, quę sola legitima dici potest: pręter hãc Rex, & Regni hæres alias nouem paulò inferiores ducit,

Connubiorũ & Sponsalium ritus.

Regis connubia.

ac deinde alias triginta ſex, quæ omnes coniugali titulo gaudent. His accedunt aliæ numero maiore pellices, quæ nec Reginæ, neque coniuges appellantur. Eas inter, quę filios pariunt, gratioſiores euadunt, & maximè parens primogeniti, qui regni ſucceſſor appellatur. Id non apud Regem ſolum, regiamq; familiam familiare, ſed apud reliquos toto regno.

Primaria illa coniunx, ſola menſæ cum marito aſſidet, reliquæ omnes (maximè extra regios propinquos) ancillæ ſunt patrisfamilias, & legitimæ coniugis pediſſequæ, quibus in alterutrius præſentia ſtare, non ſedere permittitur. Earum filij non ſuam parentem, ſed primariam vxorem matrem ſuam vocant, & eam ſolam cum extinguitur, triennio lugent, eiusque funus, non propriæ genitricis, curaturi, officijs ſe ſe abdicant.

Coniuges non cognomines.

In connubijs religioſiſſimè obſeruatur, ne quis vxorem omninò ducat ſibi cognominem, tametſi nulla ſanguinis inter vtrumq; intercedat neceſſitudo. Sinarum porro cognomina haud paulò pauciora ſunt, quàm apud noſtrates: neq; enim mille numerantur. nemini verò licet nouum aliquod cognomen effingere, ſed ex ijs, quæ antiquo vſu recepta ſunt, vnum habeat oportet; & quidem illud à maioribus patrum, non matrum ſerie deductum, niſi fortè quis in alienam fuerit familiam cooptatus.

Gradus affinitatis & cõſanguintatis nulla ratio.

Affinitatis & conſanguinitatis gradus in diuerſo cognomine nihil attendunt, atq; ita proles ſuas connubio iungunt cum maternis propinquis, in quolibet ferè gradu.

Sponſæ nulla dos.

Sponſa nullam ſecum dotem defert: ac tametſi quo die in Mariti domum pergit, multam ſupellectilẽ ſecum ferat, tanto apparatu, vt copioſiores ea vicos oppleant, omnis tamen illa ſupellex Mariti ſumptibus comparatur, qui aliquot menſibus prius magnam pecuniæ ſummam dono ſubmittit.

Natalis dies.

Natalis cuiq; dies apud Sinas quot annis feſtus eſt, & munuſculis

ſculis, epulis, alijſq; lætitiæ ſignis celebratur. Id maximè fit expleto anno quinquageſimo, ex quo tempore inter ſenes computari ſolent, ac deinde decimo quoque anno. Ad has celebritates filij, ſi è litterario ſunt ordine, ab amicis exigunt varia poëmata, ſcriptiones, atque emblemata magno artificio conſcripta, quibus parentum encomia continentur; ex his etiam aliqui libros edunt, & ipſo natali die aulæ domeſticæ parietes ornant, aliosq; varios ritus exhibent ei, cuius annis gratulantur.

Sollemnis etiam eſt Sinis dies ille, quo filij virilem pileum per ætatem ſumunt, non ſecus, ac Romani olim iuuenes cum virilem togam, prætextam exuti, induebant. Ea ætas eſt annorum ferè viginti, nam ad id vſque temporis ſolutam cæſariem aluerunt.

Pileum virilē ſumunt circa annum vigeſimum.

Sed maximè ſollemnis toto regno celebritas, quæque ab omnibus æquè ſectis colitur, eſt anni recurrentis initium, primo nouilunio, & iterum primo plenilunio: tum enim Lucernarum eſt feſtiuitas, ideo quod in ſingulis ædibus ingenioſas aliquas lucernas accendit vnusquisque, varia arte extructas è papyro, vitro, velo, quibus venalibus per eos dies plenum eſt forum, è quibus eam ſibi eligit, quæ cuiq; maximè arriſerit. & ſæpè aulæ ipſæ ardere videntur, diſpoſitis quaquaverſus lucernis. Imò per eos etiam dies, nocturnis horis variè concurritur, & lucernæ in draconis morem ſibi mutuo innexæ, à bacchantibus circumferuntur: multa itidem ſulphureo puluere ludicra, & feſti ignes diſploduntur, ijſq; domus ac vici ardent inſigni ſpectaculo.

Maxima celebritas totius anni.

De Corporis Lineamentis, cultu, habituque, & alijs apud Sinas conſuetudine receptis.

CAPVT OCTAVVM.

SInica gens ferè albi coloris eſt, nam nonnulli è prouincijs auſtrali-

Color albus.

Barba rara.

auſtralibus ob vicinitatem zonæ torridæ ſubfuſci ſunt. Barba illis rara eſt, quibuſdam nulla, pilis hirtis, & abſq; cincinnis; ſerò etiam erumpit, nam triginta ferè annorum iuuenes cum noſtratibus, dum viginti attigerunt, conferri poſſunt: barba, vt & capillitium vniuerſum, atri coloris eſt, & apud Sinas turpis eſt rufa cæſaries. Oculos habent anguſtiores, oualis figuræ, nigros, atque prominentes. Naſus admodum exiguus vix prominet, aures mediocres; in prouincijs quibuſdam faciem habent ferè quadratam. Multi à Cantonienſi & Quam ſi prouincijs in vtroque digito minimo pedis, binos vngues habent, quod apud Cocincinenſes eorum conterminos omnes videre eſt, fortaſſe olim, ſex in ſingulis pedibus digitos numerabant.

Lineamenta faciei.

Mulierum ſtatura humilis.

Mulieres omnes ſunt humilioris ſtaturę, & magnā partem muliebris elegantiæ ſtatuunt in pedum paruitate. qua ex cauſa à prima pueritia pedes arctiſſimè faſcijs obuoluunt, ne ſuccreſcant liberè, atque ideo, in inceſſu truncas propè iudicâris. has faſcias per vniuerſam vitam adhibent. Id videtur ſapientis alicuius inuentum fuiſſe, vt eas domi contineret, ne facilè per vicos curſarent, quod fœminas decet in primis. Viri pariter ac fæminæ capillitium alunt, nec vnquam tonſorem adhibent, pueri tamen ac puellæ in prima ætate circum raduntur, & ſolùm in vertice comam nutriunt, idq; ad annum ferè 15. deinde creſcendi ad libitum faciunt facultatem, ſed paſſos crines ad annum vſque viceſimum ſupra humeros ſoluunt, dum virili pileo inſigniuntur, vt ſuprà. Pleriq; etiam ſacrificuli octauo quoque die caput, & barbam radunt. Adulti iam, crinem colligunt pileolo è ſetis equinis, vel capillis humanis, aut etiam filis ſericis intexto in retis morem: in vertice pertuſus eſt pileolus, è quo capilli, quia longiores, educuntur, & elegantem in nodum colliguntur. Fæminæ hoc pileo non vtuntur, ſed capillitio in nodum quoque collecto, or-

Capillitium vterque ſexus alit.

Sacrificuli caput radunt & barbam.

natum

natum ex auro argentove ac lapillis, & denique floribus componunt. inaures gestant, sed annulis digitos non ornant.

Viri pariter ac fæminæ tunicas talares induunt. Eas viri ad pectus duplicatas, intimam partem fascia, sub axilla sinistra, supremam sub axilla dextera subligant; fæminę in medio pectore vinciunt. Vtrisq; manicæ laxiores longioresq; cõmunes sunt, quales in Italia Venetorum esse solent, sed fæminis manicæ ad manus patent, Viris arctantur, nec nisi quantum educendis manibus satis est, aperiuntur. Pileos viri eleganti opere variè concinnant, optimi habentur, qui è setis equinis cõtexuntur. hyberno cælo è lana pileos, aut etiam ex holoserico gestant. In calceis maximè à nostris discrepant. Viri eos byssinos, & holosericos, varijs è filo serico mæandris, & flosculis ita concinnant, vt etiam nostratium Matronarum elegantiam superent. Calceos è pellibus, non nisi fæx vulgi gestat; & in soleas etiam vix pellem adhibent, sed eas è confarcinato panno consuunt.

Tunicas talares induunt.

Pilei.

Calcei.

Litteratorum pilei quadrati sunt, alijs non licet nisi rotundos gestare. Singuli matutinis horis dimidiatã minimùm in pectendo componendoq; crine consumunt, quod nostratibus esset permolestum. Solent etiam pedes ac tibias longissimis fascijs obuoluere. inde fit vt tibialibus semper laxissimis vtantur. Indusia nostro more non habent, sed eius loco intimam tunicam ad carnem è candido panno gestant, & corpus sæpè lauant. A famulo vmbellam grandiorem sibi contra solis radios, & imbres gestari faciunt, tenuiores ipsi sibi minorem ferunt.

Litteratorum pilei.

Tibialia.

Indusia.

Vmbella.

Agam nunc de consuetudine apud Sinas recepta circa propria singulorũ nomina, quę nostris planè inaudita videbitur. Cognomen habent, vt dixi, antiquũ & immutabile, sed nomẽ non item, nam sibi nouum fingũt, & semper aliquid significat, quod etiã cognominibus conuenit. Id nomẽ vnico charactere

Nomina & cognomina Sinarum.

scri-

ſcribitur, & vna, quod idem eſt, ſyllaba effertur, è duabus tamen ſyllabis conſtare poteſt. Primum parens filio indit, ſed ſolum ſi maſculus fuerit: nam fæminæ, neque puellæ, neque adultæ nomen apud Sinas habent, ſed patrio cognomine, & numero quem inter ſorores habent, naſcendi ordine appellantur. Hoc nomine maſculi à parentibus & maioribus dumtaxat compellantur. Cæteri eos ex numero quem inter fratres habent, naſcendi ordine nominant, qua ratione modo de puellis diximus. Ipſi verò in viſitatorijs & munerum libellis, & in reliquis ſcriptionibus ac litteris, ſeipſos proprio nomine inſcribunt, quod à parente primùm acceperunt. Cæterorum porro, qui æquales, aut ſuperiores fuerint, ſi aliquis eum hoc proprio nomine compellaret, aut eius parentem, aut propinquum ſuo, non inurbanum eſſet ſolum, ſed etiam iniurium.

Fœminæ proprium nomen non habent.

Cum primum ſtudia puer aggreditur, aliud ei nomen præceptor imponit, quod ludi nomen appellatur, hoc nomine à condiſcipulis, ac Magiſtro dumtaxat appellari ſolet, ac poteſt. Cum virili iam pileo induitur, & vxorem quis ducit, à viro aliquo primario nouo nomine paulo honoratiore cohoneſtatur; quod nomen ipſi Litteram vocant. hoc eum poſſunt omnes deinceps appellare, ijs dumtaxat exceptis, qui ei famulantur, aut ſubditi ſunt. Denique cum iam omnino adoleuerit, nomen accipit à viro graui honoratiſſimum, quod ipſi magnum vocant. Eo nomine poſſunt eum omnes, nullo excepto, & præſentem, & abſentem compellare: Sed tamen illum parentes ac maiores tanto honore non dignantur, ſed priori nomine, quod litteram vocari dixi, compellant.

Varijs nominibus pro ætate afficiuntur.

Si quis etiam ſectam aliquam recens profitetur, à Doctore, qui eum induxit, nouo nomine compellatur, quod religionis nomen vocant. Porro cum alius alium officij cauſa viſit, tametſi cognomen & nomen illud minus libello inſcribat hoſpes,

Nomen Religionis.

ſpites, à viſitato tamen, & viciſſim interrogatur, quod ſit eius nomen honorificum, vt eum, ſi opus fuerit, poſſit ſine iniuria compellare. Atque ideo aliud nomen grandius, quo ipſi nos compellent, oportuit nos accipere, ſupra id, quod in Baptiſmate accepimus.

Antiquitatis ſtudioſiſſimi.

Antiquitatum ſunt ſtudioſiſſimi, ſtatuis antiquis carent, Tripodes ex ære campano propter ferruginem, vetuſtatis teſtem, in pretio habent, vt etiam vaſa antiqua è Creta, aut marmore, quod ſupra Iaſpidem vocauimus. Picturas illuſtrium pictornm rebus omnibus anteponunt, quæ ſolo atramento, non alijs coloribus, lineamenta deſcribunt: illuſtrium quoq; ſcriptorum Characteres, & inſcriptiones in charta pannoue deſcriptæ, ipſorum ſcriptorum ſigillo munitæ, ne fraus eſſe poſſit. neq; enim antiquitatis imitatores aſtutiſſimi deſunt, qui ab imperitis emungunt, in rebus viliſſimis, quos deinde depræhendunt malè collocatos.

Sigillorũ cuſtodia ſingularis.

Magiſtratus omnes proprium habent ſui muneris ſigillum, ab Humvuo Rege illi traditum, quæcunque iuridicè ſcribunt, obſignant colore rubro dumtaxat. hoc ſigillum ſum̃o ſtudio conſeruant: Si enim illud perdiderint, non ſolum Magiſtratu excidunt, ſed etiam acerrimè puniuntur. Et ideo quoties domo egrediuntur, ſecum illud deferunt intra ſcrinium: clauis & alterius ſigilli fide munitum, illudq; à ſuo conſpectu nuſquam remouent: domi verò dicuntur nocturnis horis illud ſub ipſo ceruicali aſſeruare.

Sella ſpectatoria.

Viri graues minimè pedibus per vicos incedunt, ſed ſella geſtatoria vehuntur ex omni parte occluſa, nec à prætereuntibus ſpectari poſſunt, niſi partẽ anteriorem aperuerint; qua in re à Magiſtratibus differunt, ipſi enim ſellis euehuntur omni ex parte patentibus. Matronas quoque ſella vehi mos eſt occluſa vndique, ſed ex ipſa figura facile à viribus ſellis diſtinguuntur. Rhedas carpentaq; per leges habere non licet.

Vrbes nõnullæ in fluminibus extructæ & lacubus.

Vrbes nonnullæ, in medio fluminum & lacuum extructæ visuntur, vt in medio mari Venetia. In his Vrbibus Cymbæ perelegantes per vicos nauigant. Et quoniam vniuersa regio fluuijs canalibusq; distincta est, ad iter nauigijs vtũtur frequẽtius, quam nostrates, & sunt ferè commodiora & elegantiora. Sed ea, quibus Magistratus, quod semper publico sumptu fit, vehuntur, ita magna sunt, vt integram familiam nullo suo incommodo vehant, ac si domi suæ versarentur: in ijs enim variæ sunt stationes, aula, culina, cellæ, eæque ita eleganter exornatæ, vt principum virorum ædes, non nauigia esse videantur. Ita sæpè contingit, vt ad instituendum solemne epulum, in huiusmodi se nauigia recipiant, quoniam eodem tempore, per flumina lacusq; non sine voluptate vagantur. Intus splendido illo bitumine, Ciaram Lusitani vocant, omnia collucent, varijs distincta coloribus, ipsæque cælaturæ suis locis aptè inauratæ, oculis blandiuntur, vti naribus varij suffitus & odoriferæ mixtiones.

Nauigia Magistratuũ elegantissima & vastissima.

Veneratio erga Magistros.

Magistros omnino religiosius, quam nostri, venerantur, ac tametsi alter alteri per vnum diem sese pro discipulo subiecerit in qualibet scientia vel arte, per vitam deinceps vniuersam eum Magistrum appellat, & pro Magistro colit: nam illi non nisi ad latus in quolibet congressu assidet, & Magistralibus eum titulis ac ritibus cohonestat.

Aleæ, chartarum, & Latrũculorum vsus.

Aleæ ludus, atque chartarum, quẽ etiam in has partes vsus inuexit, plebeius est & vulgaris. grauiores fallendo tempori, & ludicro etiam quæstui adhibent Latrunculos, nostris non omnino absimiles. In his discrepant. Regius enim calculus nunquã egreditur quatuor cellulas suo loco viciniores, sed neque litterati duo Regis assessores. Regina carent. Alios porro duos habent calculos non parùm ingeniosos, quos ipsi pulueris bellici lebetes vocãt, ij equos duos præeunt, & pedites subsequuntur, qui in his duabus cellulis vna cellula præcedunt: Incedit

cedit hic calculus eo fermè modo, quo turriti noſtrates elephanti: inimici tamen exercitus ductorem Regem non petit, niſi inter ipſum & Regem, qui petitur, alius ſit calculus, vel proprius, vel colluſoris. hinc fit, vt tribus modis ictum vitare poſſit Rex appetitus, primum exigua, vt ita loquar, corporis declinatione, & honeſta fuga in proximam cellulam vel ſtationem, deinde oppoſitu alterius calculi; poſtremo ſi penitus nudet latus, iubeatq́; faceſſere militem ſuum, à quo tegebatur.

Aliud genus ludi grauiſſimum.

Grauiſſimum inter eos ludi genus eſt huiuſmodi. In alueo trecentarum cellularum plures, ducentis calculis colludunt, è quibus alij candidi ſunt, alij atri. his calculis alter alterius calculos procurat in medium alueum relegare, vt reliquis deinde cellulis dominetur. ad extremum qui plures in alueo cellulas ſibi ſubiecit, victor appellatur. Hunc ludum auidiſſimè arripiunt Magiſtratus, & ſæpè maximam diei partem ludendo conſumunt; nam inter ludendi peritos, horam integram ludus vnus tenet. Qui huius ludi peritus eſt, tametſi alia nulla re inſignis fuerit, ab omnibus colitur, & euocatur. Imo nonnulli etiam eos ſolitis ſibi ritibus magiſtros legunt, vt ab ijs accuratè huius ludi rationem ediſcant.

Pœna delictorum remiſſiior.

In plectendis delictis remiſſiores videri poſſunt, maximè in furto, niſi bis interuenerit: neque enim vnquam morte plectitur. In ſecundo furto, cauterio ſimul, & atramento duos characteres brachio inurunt, quibus innuitur iam iterato furatum; cum tertio depræhenditur, in ipſo vultu eodẽ cauterio inuritur; ſi denuo depræhendatur, pro ratione delicti, & quoties eum depræhendi contigit, acrius remiſſiusúe vapulat, aut ad triremes damnatur, ſpatio temporis à legibus præſtituto. Ideo latrunculis omnia plena ſunt, maximé ex infima vulgi fæce.

Furtum quomodo puniatur.

Excubiæ.

Singulis in vrbibus noctu per vicos plura hominum millia excubant, & certis interuallis peluim pulsantes, per vicos obambulant, ac licet ipsi vici noctu ferè cancellis ac repagulis occludantur, non raro tamen domos integras nocturni fures deprædantur : id ex eo contingit, quod ipsis excubitoribus excubias addi oporteret, quoniam ipsi vel fures sunt, vel furum socij : Cum à nobis audiunt habitatissimas in Europa ciuitates nullas aduersus fures vrbanos, sed aduersum hostes externos excubias disponere, obstupescunt. Ipsæ etiam vrbes, licet in altissima pace, medioq; in regno sint, quotidie sub noctem occluduntur, & claues ad vrbis præfectum deferuntur.

Fures nocturni permulti.

De ritibus apud Sinas superstitiosis & aliis Erroribus.

CAPVT NONVM.

Admonitio ad Lectorem.

CApite insequenti de superstitiosis ritibus cuilibet sectæ proprijs agetur; nunc verò aliquos ex ijs attingam, quos omnes amplectuntur. Sed primum eos rogo, qui hæc duo capita lecturi sunt, vt ex ijs, quæ dicentnr, ansam arripiant condolendi. Deumq; pro huius gentis salute deprecandi potius, quàm stomachandi, aut de remedio desperandi, memores, hos populos tot iam retrò lapsis annorum millibus ita Gentilitatis tenebris obuolutos, vt nullum vnquam, aut fortasse vix vllum Euangelicę lucis radium aspexerint. Cui nihilominus ab innata genti solertia, diuinaq; bonitate, tantum adhuc superest luminis, quod à natura accepimus, vt facilè miseriam suam agnoscat, ac fateatur, sed adhuc modum ignoret, quo sese possit expedire.

Superstitio in obseruandis horis, fastis nefastisq; diebus.

Nullus toto regno superstitiosus ritus ita latè peruasit, sicut is, qui in obseruandis diebus horisue fastis nefastisq; versatur, vt

vt ad temporum normam negotia ſua omnia moderentur. In eum finem duplex faſtorum index quotannis excuditur, ab Regijs aſtrologis auctoritate publica conſcriptus; vnde tantam hæc impoſtura veritatis opinionem ſibi arrogat. Horum faſtorum libelli tanto numero diſtrahuntur, vt eo nullæ non ædes oppleantur. In his in dies ſingulos adſcribitur, quid faciendum, à quo abſtinendum, aut in quam horam differendum quodlibet ex ijs negotijs, quæ intra annuũ ſpatium cuique poſſunt occurrere.

Præter hos indiculos, alijs ſunt abſtruſiores etiam libri, & fallaciores magiſtri, qui alia nulla re quæſtum quærunt, quam dierum horarumq; electione ijs præſcribenda, à quibus conſuluntur: & ne cui deſint prædictores, pretio etiam viliore mendacia diſtrahuntur. Nec raro contingit, vt molem aliquam extructuri, in multos dies operis initium; aut iter facturi, viæ principium differant, eo ſolo intuitu, ne à coniectorum præſcriptione tantillum recedant. Et quanquam ſæpe vſuvenit, vt eo ipſo die copioſus imber decidat, aduerſus ventus aſpiret, nulla tamen aëris iniuria prohibentur, quin eo ipſo die, horaue, quam fortunatam fore arbitrantur, opus aggrediantur. Siquidem ad iter inchoandum quatuor ſaltem paſſus progrediuntur, aut ædificandum duas terræ ſportas effodiunt, ne præſcripto tempore opus ſuum inchoaſſe minimè videantur: atque ita, quæ gentis cæcitas eſt, ſibi omnia ex animi ſententia ceſſura arbitrantur.

Rerum futurarum inquiſitio multa & curioſa.

Non inferiore cura laborant, ex ipſo naſcendi puncto vitæ totius ſeriem fortunamq; præſcire: qua ex cauſa nemo eſt, qui non id momentum exquirat, & annotet accuratè. Huius artis varij ſe Magiſtros iactant. Nec pauciores, qui è ſtellarum curſu, vel numeris quibuſdam ſuperſtitioſis futura ſe prędicturos aſſeuerant. Alij ex lineamentis in facie, manibusue conſpectis idem ſpondent. Alij ex ſomnis, alij ex quibuſdã verbulis

 bulis

bulis, quę inter colloquendum eliciunt, alij è situ corporis, sessioneq; sola, & innumeris alijs modis futura coniectant: idque faciunt ita certò, vt omnem dubitationem excludere videantur. tot verò irrepunt doli, & quotidie nouæ nascuntur fraudes, vt in errorem creduli facilè inducantur. Nam collegas sæpè suos circumforaneos ignotos in audientium concionem immittunt, à quibus palàm asseritur, sibi eo prædicente ex ordine omnia contigisse: alias alijs circumforaneis præterita multa reuelantibus, inposterum collegæ annuunt magno cum applausu. Vnde fit vt plures in fraudem inducti ab ijs, fortunam suam explorent, & audita pro oraculis excipiant. Alià etiam fraude opinionem sibi comparant veritatis. Manuscripti reperiuntur indices, quibus integræ ciuitatis, per vicos ædesq; distributæ familię, breuiter describuntur. Eos hi circumforanei exscribunt, aut comparant non magno pretio, atque ita licèt externi sint, horum commentariorum fide narrant singulis, quam familiam hactenus aluerint, quid ijs plures iam annos contigerit, aliaq; huiusmodi; deinde collecta ex præteritis fide, futura prædicunt; tum in alia se loca conferunt, fidem suam fortunæ cōmittentes. Tantum porro multi prædictoribus his tribuunt, vt ipse metus fidem faciat, nam si prædictum ijs fuerit, tali eos die morbo corripiendos, is vbi aduenerit dies, in morbum incidunt, ac vti metus afflicti, cum ægritudine, & aliquando etiam cum morte colluctantur. E quibus euentis impostoribus auctoritas non parum accrescit.

Dæmones & spiritus familiares consulunt.

Nec nulli dæmones ipsos consulūt, & familiares, vt vocāt, spiritus apud Sinas sunt nō pauci, eaq; res plus numinis, quàm dæmonū fraudis vulgò habere creditur, sed ab his ad extremū omnes in fraudē inducuntur. Eorū oracula infantū vocibus, aut etiam brutorū excipiuntur, Præterita ipsi & absentia more suo euulgant, vt non absimilē vero faciant eam, qua futura prę-nunciant, falsitatē. Sed neque hæc sine fraude pronunciātur.

Hæc

Hæc porro omnia cũ nostris etiam Ethnicis cõmunia fuisse legimus, vnũ est quod Sinarũ proprium dici potest. Id in eligenda area, ad ædes priuatas, & publicas extruendas, aut ad cadauera humanda, eamq; aream conferunt cum capite, cauda, pedibus variorum draconũ, quos huic nostro solo substratos viuere fabulantur; à quibus omnẽ aduersam prosperamq; fortunã non familiarum solũ, sed vrbium, prouinciarũ, totiusq; regni credunt dependere. Et ideò in hac, velut recondita scientia, multi etiam viri primores occupantur, & procul, cum opus est, euocantur; maximè cum publicæ quędã turres, molesúe, aut machinæ in eum finem extruuntur, vt prospera fortuna accersatur, & infortunia publica exterminentur. Non secus enim, atq; Astrologi ex inspectis syderibus, ita hi Geologi ex montium, fluminũ, agrorumq; situ, regionum fata metiuntur, aut verius mentiuntur. Et sanè nihil absurdius inueniri posse dicas. Nam ex ianua in hanc aliamúe partem obuersa, è deducendis per atrium ad dextrã, aut læuam imbribus, ex fenestra ex hac vel illa parte aperiri solita, ex eo quod è regione tectum sit alio altius, éque similibus nugis, familiæ salutem, opes, honores, omnemq; fortunam dependere somniant.

Superstitio in ædibus extruendis.

Alia superstitio absurdissima.

His Astrologis, Geologis, Auguribus, coniectoribus, & vno verbo impostoribus, pleni sunt vici, plenæ tabernæ, plena fora. Vbiq; vanis pollicitationibus prosperam fortunam venalem exponunt, & sæpè oculis capti, non vilissimi solum homunciones, sed etiam mulierculæ, vt ad litteram Euangelicam illud impleatur; Cæci sunt, & duces cæcorum. Nec solum his priuatim omnia redundant; ipsæ vrbes, metropoles, aulę hac lue scatent, & hac vna re quæstum faciunt, numerosam familiam lautè sustinent, & plurimi magnas sibi opes parant. Eos enim summi & infimi, nobiles & plebei, Litterati, ac illiterati colunt; quin etiam Rex ipse, & vniuersi Magistratus, regnique optimates.

Omnia plena impostorum.

Ex his facile colligere licet, quot ex auium garritu auguria, quàm soliciti primi matutinis horis occursus, quàm superstitiosæ solarium radiorum vmbræ priuatis tectis exceptæ. Hoc vno verbo dicere sufficiet, quicquid infortunij priuatim singulis, & publicè vrbibus, prouincijs, regnoq; vniuersim acciderit, id omne aduerso suo fato, aut rei cuipiam arrogant, in domibus, vrbe, metropoli, aut regia perperam collocatę; pro eo quod eos oportebat in tot scelera, quibus è cælo priuatim & publicè vindictam euocant, suorum infortuniorum causam iustissimè deriuare.

Adscribam nonnulla quæ Sinæ leuiora ducunt, imo verò (si Deo placet) in laude ponunt, vt de cæteris fiat coniectura, iterum obtestans eos, qui nostra hæc legunt vt tanto impensius Deum pro Gentis huius salute deprecentur, quanto densioribus ignorationis tenebris est inuoluta, minus quidem propterea damnanda, haud paulo tamen minus miseranda.

Permulti sunt qui, quod muliebri consortio carere minimè possint, seipsos viris copiosis in seruos tradunt, vt ex ancillis domesticis vnam sibi copulent coniugio, vnde fit, vt etiã liberi perpetuam contrahant seruitutem. Alij cum ad coëmendam sibi vxorem habeant nummorum satis, eam sibi pretio comparant, sed crescentem deinde familiam cum vltra sustinere non possint, filios ac filias in seruitutem distrahunt eo fere pretio, quo sus aliquis aut triste iumentum vænit, quod ad duos tresue aureos excrescit, id quod etiam faciunt extra carioris annonæ angustias; & in perpetuum filij à parentibus separantur, liberumque fit emptori, qua maxime in re velit seruo vti. Hinc fit vt hoc regnum seruis redundet, non ijs belli iure captis, aut aliunde importatis, sed vernaculis & ciuibus. Non pauci etiam extra regni fines ab Lusitanis Hispanisq; exportantur in perpetuam extra solum patrium, seruitutem. Tametsi hoc maxime medio Deus vtitur, vt Sinas

Seruitus multa.

Liberos venales proponũt.

Copia seruorum vernaculorũ unde?

complures ab dæmonum seruitute in Christianam transferat libertatem.

Sed hanc venalium liberorum negotiationẽ duo leuiorem reddunt; multitudo scilicet plebis tenuioris, quæ nõ nisi summo sudore ac industria se sustinet, & ipsa seruitutis ratio omnino mollior ac tolerabilior apud Sinas, quam aliam vllam nationem: & quia se quisque redimere potest eo pretio quo venijt, quoties ei facultas fuerit. Grauius omnino malum, quod sequitur. Nam in quibusdam prouincijs infantes, potissimum fæminas, aquis præfocant, quod eas educare se posse desperent. id quod etiam apud non infimam plebem inualuit, eo metu deterritam, ne inde vrgente inopia, venales liberos exponere, ignotisq; tradere cogantur. hi ne sint parum pij, crudeles fiunt. Sed hanc sæuitiam inter eos minus atrocem fecit error ille, qui animorum metempsychosis appellatur: dum enim animos mortalium ex alijs corporibus in alia transmigrare arbitrantur, immani sæuitiæ prætextum pietatis astruunt, dictitantes se liberis prodesse, dum eos mactant; hac enim illos ratione tenuioribus suæ familiæ angustijs eductos, in pinguiorem fortunam citius nascituros. Hinc fit, vt hæc liberorum carnificina minimè remotis arbitris, sed conscijs omnibus peragatur.

Infantes fæmellas aquis præfocant.

Metempsychosis error.

Sed ad hanc barbariem accedit etiam alia immanior, qua sibi complures violentas manus inferunt, vel bonorum desperatione malorumq; perpessione fatigati; vel vt inimicis suis impotenter sanè, non minus stolidè, ægrè faciant: multa enim in annos singulos hominum millia ferunt, virorum ac mulierum seipsos in campis, vel pro aduersarij foribus, iniecto in fauces nodo, præfocare, aut in flumina insilire, haustóue leuibus aliquando ex causis veneno sibi vitam eripere. Nam ex eo quod Magistratus deinde seuerè in eos animaduertant, qui causam dedisse desperationi à demortui propinquis accusan-

Multi sibimet violentas manus inferunt.

tur, fit vt alia ratione se vindicare non posse existiment. Attamen sunt non pauci sapientiores Magistratus, qui nullius causam, lege lata, suscipiunt, qui violentas sibi manus intulerit, hinc multorum vita conseruatur.

Infantum castratio immanis.

Aliud immanitatis genus in borealibus Prouincijs in infantes masculos exercent, quos castrant quam plurimi, vt inter Regios famulos adnumerari queant; nam præter hos alij Regi non famulantur, nec à consilijs sunt, nec cum eo colloquuntur, quin imò tota ferè Regni administratio in horũ semiuirorum manibus versatur. Ex ijs porro intra palatij regij fines ad decem millia numerantur, omnes ferè plebei tenues, illitterati & in perpetua seruitute educati, hebetes deniq; sunt ac stolidi, nec minus impotentes ac inepti ad rem quamlibet grauem animo concipiendam, nedum perficiendam.

Leges porrò infligendarum pænarum pro delictis, etsi ultra ius non sunt asperæ, nihilominus arbitor non pauciores à Magistratibus mactari contra leges, quam qui debitam legibus vitam amittunt, quod ex inolita huius regni consuetudine oritur. A Magistratibus enim quibuslibet subditi nulla præuij iuris aut sententiæ forma vapulant, quoties in mentem cuique venerit in hunc modum. In publico tribunali proni toto corpore procumbunt, nudatisq; cruribus supra genua infra nates, arundine durissima per medium secta, digiti crassitiæ, quatuor lata, duas vlnas longa verberantur à ministris, fuste vtraque manu correpto atrocissimè, tametsi ictibus non plus decem, summum triginta plectantur, nam sæpè primo ictu laceratur cutis, & nõnullis carnis frustula dissiliunt, ex qua verberatione multi pereunt; multique vitam largitionibus redimunt exigentium contra ius fasque arbitratu; tanta enim Magistratuum dominandi libido est, vt vix quisquã rerum suarum Dominus esse queat, sed omnes in continuo metu versentur, ne qua sibi calumnia, sua bona eripiantur. Ad hęc

Castigandi ratio pro delictis

ſicut hæc gens ſuperſtitionibus, vt ſupra dictum, deditiſſima eſt, ita veritatis parum amans; etenim non niſi magna cautela & circumſpectione opus eſt, vt alter alteri ſe credat.

Hoc eodem metu perculſi hoc ſeculo Reges à publico abſtinent, & cum olim è palatio egrediebantur non niſi mille induſtrijs tuti id audebant, nam vniuerſa Regia in armis erat, diſpoſitis per eos vicos excubijs, qua tranſitus erat, & per alios vicos, quibus in priores iter eſſe poterat, nec ſolum videri ſe nō ſinebat, ſed neq; ſciebatur qua lectica veheretur, nam plurimæ geſtabantur. Dixiſſes eum non inter clientes, ſed inter hoſtes regij ſanguinis cupidiſſimos iter facere.

Inſolentia eorum qui ſunt è regio ſanguine.

E regio ſanguine prognati tametſi omnes ſumptu & ærario publico, quod ſuprà dixi, ſuſtineãtur, tamen cum iam ad ſexaginta millia excreuerint, & continuo augeantur maximo ſunt oneri Reipublicę: nam cum ab omni munere publico remoueantur, otioſi ſunt omnes, & laxiori vitæ dediti, & quoties poſſunt, impotentius inſoleſcunt. Ab his ſibi Rex cauet nihilo ſecius quàm ab hoſtibus, nam habent ipſi continuos excubitores, nec ab nominata cuilibet ad habitandum Vrbe egredi poſſunt, iniuſſu Regis, ſi fecerint, atrociſſimis pænis ſubiacent. nulli tamen ex ijs licet in Regijs vrbibus Pequino & Nanquino commorari.

Exteri à Sinenſibus contemnuntur.

Nemini mirum videbitur, eos, qui ciuibus ac propinquis ſe non credunt, de aduenis diffidere, ſiue ij è vicinis, ſiue ex remotis regionibus aduenerint, quarum aliam nullã notitiam habuerunt, niſi ſubobſcuram & falſam, quam à quibusdã accipiunt, qui ad ſuum regnum clientelaris obſequij officia delaturi adueniunt. Ex aduenarum libris quicquã ediſcere Sinas pudet, opinantes omnem ſcientiam apud ſe ſolos reperiri, externos omnes pro illitteratis ac barbaris habent & appellant. Et ſi quando in ſuis ſcriptionibus exterorum incidit mentio, ita de ijs agunt, quaſi nihil dubium ſit, eos à brutis nihil

 admo-

admodum dissidere. Characteres porro omnes, quibus hoc exterorum nomen exponũt, ex animantium ferè litteris componuntur, nec ferè eos honestiore nomine, quam dæmoniorum dignantur.

Legati suspiciosè & ignominiosè tractantur.

Porro si legati è vicinis regnis ad clientelaria officia Regi deferenda, vectigalue persoluendum, aut aliud quodlibet negotium tractandum aduenerint, vix dici potest, quam suspiciosè tractentur. Nam eos tametsi ab omni sæculorũ memoria amicos habuerint, captiuos nihilominus toto itinere ducunt, nec eos quicquam videre sinunt. Multis clauibus intra palatij exterorum septa, veluti brutorum stabula, recluduntur, Ad Regis aspectum nunquam admittuntur; cum paucis è Magistratu, sua negotia tractant. Cum externis autem extra regni fines nemo, nisi certis temporibus ac locis, agere permittitur, qui secus fecerint absque publica facultate, grauissimis pænis plectuntur.

Ducum & militũ custodia.

Duces ac Milites, qui belli pacisúe tempore suis locis excubant, ipsi quoque excubitores suos habent, ne quid rerum nouarum moliantur. Numerosos exercitus nunquã vni Duci tradunt. Omnes sunt in Senatus Philosophici potestate, ab hoc exercitu stipendia penduntur, & commeatus suppeditantur, atque ita non in ijsdem manibus milites sunt, & militaris apparatus, vt hac ratione securior sit cuiusque fides.

Militum conditio vilis & misera.

Nulla gens ęquè vilis atque iners est, quàm militaris, miseri sunt omnes qui arma tractant: quos neque amor patriæ, nec in Regem fides, nec honoris cupiditas ad arma vocat, sed sola spes vitæ sustinendæ, non secus ac fit illiberali quolibet opificio. Maximam partem regia sunt mancipia, vel proprijs vel maiorum suorum sceleribus perpetuam seruientes seruitutem. Ijdem quo tempore à bellicis exercitationibus vacãt, infima quæquæ officia, baiulorum, mulionum, & inhonestiora etiam seruitia exercent. Soli Duces ac Præfecti aliquã

inter cæteros auctoritatem adipiſcuntur. Eorum arma, ſiue quibus ſe tuentur, ſiue quibus hoſtes offendunt, omninò ſunt parum noxia. Et ſolùm fucatum aliquem præferunt apparatũ, ne in militaribus luſtris inermes appareant. In quibus luſtris, à Philoſophicis Magiſtratibus, & milites, & ipſi Duces modo, quem ſupra explicui, vapulant inſtar puerorum in ludo litterario, nulla dignitatis & conditionis habita ratione.

Arma militum fucata.

Milites vapulant.

Claudam hoc caput duplici Sinarum, vt aptè loquar, inſania, quæ in omnes æquè regni prouincias penetrauit, & multos maximè magnates inuaſit: argentum alia intendit ex alio aliquo metallo elicere; alia ad vitam, excluſa morte, adſpirat immortalem. Ambarum rerum præcepta à veteribus quibusdam, quos ipſi in ſanctorum numero habent, inuenta primum, deinde etiam tradita fabulantur, quos poſt multa præclarè & vtiliter geſta, in cælum euolaſſe cum anima ſimul & corpore, poſtquam hic viuere piguit, mentiuntur. hoc ſeculo vtriusq; ſcientiæ, verius impoſturæ, volumina in immenſum excreuere, alia typis excuſa, alia vero manuſcripta. Sed hæc plus ſibi auctoritatis peperere.

Duplex Sinarũ inſania, argenti conflandi cupiditas & imortalitatis ſtudium.

Ac de priori quidem inſaniæ genere, nihil aliud dici poteſt aptius, quam cupidiſſimos illos alchimiſtas, ſuas etiam in fumum conflare fortunas, nedum quas ambiebant adipiſci. Ditiſſimi enim quique poſt exhauſta multa aureorum millia in huius fraudis apparatu, quotidie in conſpectu omnium ad extremam inopiam rediguntur, qui vero ſunt in hoc genere feliciſſimi, adulterinum argentum ita conflant, vt in errorem imperitiores paucos inducant, præterquam quod omni litterarum & virtutis exercitio prætermiſſo, dies noctesq; fornaces afflant, vt in nouam aliquam fraudem vel alios inducant, vel ipſi inducantur, libros etiam magno ſumptu tranſcribentes, & varia huius artis inſtrumenta comparantes.

Fornacis huius & vulcaniæ fraudis non deſunt innumeri

Fraus Alchimiſtarum.

Cyclopes: alij corporis cultusq; nitore veritatem mentientes, alij etiam mendici sub habitu sordido, falsitatem occultantes. horum continuum est exercitiũ, qua lucri spes afflauerit, circũferri, & artis huius cupidos vanis pollicitationibus in fraudem inducere. Omnis porro horũ circũforaneorũ industria in hoc consistit, vt aliquo artis præludio persuadeant, se id, quod speratur, posse perficere, tum enim loculos ad fæcem emungunt, vt ea, quæ sunt ad apparatum necessaria, omnemq; vulcaneam supellectilẽ comparent; sed quo die munus creditur auolant harpyiæ, nec ultra comparent; nihil autẽ relinquunt, nisi siccos iam loculos, & in vsurariorum manibus pignora debitorum. Et habet hic insanię morbus hanc phrenesim, vt tametsi ad hunc modum iam sępius quis fortunarum suarũ insignem iacturam fecerit; non ideo sapiat aut contineri possit, quin ab alio aliquo astutiore circũforaneo similibus se denuo pollicitationib⁹ deludi sinat; atq; ita vitã vniuersã cõplures in hac spe perdũt curis pallidi, & euentis tristes, nec se tamẽ vnquam ab ullo vel propinquo vel necessario ad mentẽ reuocari sinunt.

Ad immortalitatem exclusa morte adspirant.

Alter insaniæ morbus nonnunquã cum priore reperitur annexus. Et quoniam ad immortalitatẽ suapte natura, studium grauius adspirat, ita etiam viros primores & in sum̃is Magistratibus constitutos inuadit. hi posteaquã in hac vita, quas sperare poterant opes, dignitatesq; fuere consecuti, nihil aliud sibi deesse putant ad beatitudinẽ, nisi qua ratione hęc vna cum im̃ortalitate coniungãt, atq; ideo conatus omnes ac studia in vnam hanc rem conferunt. Et quidẽ in hac regia Pequinensi in qua degimus, pauci sunt omnino magistratus, Eunuchi, cæteriq; primores, qui nõ hoc insaniæ morbo laborent. Et quoniã non desunt discipuli, ita neq; Magistri superioribus tantò cariores, quantò im̃ortalitatis per se maius est studium, & acrioribus igniculis excitat ambientes: quem verò semel hæc insania corripuerit, nihilo facilius superiore curatur. Ac tametsi quotidiè hi

hi im̃ortalitatis venditores mortalitatis debitum exſoluant, non eſt hoc tamen ſatis ad miſeros mortales ab hoc præpoſtero im̃ortalitatis ſtudio reuocandos: arbitrantur enim ſe feliciori fortaſſe fortuna vſuros, & quod alijs nocuit, ſibi fortaſſe profuturum, neq; omninò adduci poſſunt vt credant, id extra humanæ induſtriæ facultatiſq; limites conſtitutum.

Rex quidam ab hoc immortalitatis ſtudio deterretur.

In Sinicis Annalibus legi, Regem ex antiquioribus vnum hac inſania vſq; adeo correptum, vt non ſine mortalis vitæ detrimento vitam procuraret immortalem; id quod ſæpe contingit, vt dum ad longiorem vitam adſpirant, breuiorem efficiant. Is quorundam impoſtorum arte iam ſibi poculum parauerat, quo hauſto planè ſe im̃ortalem fore arbitrabatur, nec ab intimo ſuo amico ab eo exhauriendo rationibus ſaniſque conſilijs deterrebatur. Quod vbi aduertit amicus, cum Rex forte vultum tantiſper auertiſſet, poculum clam arripuit, & impigrè exhauſit. Excanduit extemplo Rex, & iam ſtricto mucrone mortem intentabat, quod ſibi immortalitatis poculum eripuiſſet. Amicus verò intrepidè reſpondit: Exhauſto immortalitatis poculo etiam vitam eripi mihi poſſe putas? Et ſanè ſi eripi poteſt, nullum crimen admiſi, neq; enim ego tibi immortalitatem eripui, ſed fraude liberaui. Quibus dictis Rex illico acquieuit, & amici prudentiam, qua ab errore reuocabatur, collaudauit. Verum etſi nunquã defuere Sinis viri ſapientes, qui hanc ex animis mortalium, vtramq; animorum ægritudinem, quam inſaniam vocaui, detergere laborarunt; nunquam tamen efficere potuerunt, quin quotidie latius ſerperent, & hoc noſtro ſæculo præteritorum temporum memoriam ſuperarent, diffuſamq; in plures luem mali contagione euulgarent.

Variæ apud Sinas falsæ Religionis sectæ.

Caput Decimum.

Ex omnibus Ethnicorum ſectis, quæ quidem in Europæ noſtræ notitiam deuenerunt, hactenus nullam legi, quæ in pauciores errores inciderit, quam Sinarum gens prioribus antiquitatis ſuæ ſeculis legitur incidiſſe. In illius quippe libris lego, Sinas iam inde ab initio ſupremum & vnũ numen adoraſſe, quod ipſi Cæli Regem appellabant, vel alio nomine cælum & terram: ex quo apparet, veteres Sinas opinatos fortaſſe Cælum ac terram animata, eorumq́; animam pro ſupremo numine coluiſſe. Infra hoc numen colebant etiam varios ſpiritus montium, fluminum, & quatuor mundi partium tutelares; in omnibus actionibus rationis dictamen audiendum dictitabant, quod lumen rationis à cælo ſe accepiſſe fatebantur. De ſupremo vero illo numine, deque ſpiritibus illius miniſtris, nuſquã legimus Sinas ea vitiorum monſtra euulgaſſe, quæ noſtri Romani, Græci, Ægyptij, vitiorum patrocinium in dijs quærentes euulgarunt. Ex quo ſperari meritò poteſt de imẽſa Dei bonitate, non paucos è veteribus apud Sinas in lege naturæ ſalutem inueniſſe, adiutos peculiari illo auxilio, quod nemini facienti quod in ſe eſt, vt aiunt Theologi, ſolet Deus denegare. Et hoc ex eorum annalibus ab annis quater mille & eo amplius licet non obſcure colligere, in quibus multa leguntur ab ijs bene geſta, in patriæ boniq́; communis emolumentum. Idem colligitur è ſapientiſſimis voluminibus, quæ in hæc vſque tempora perſeuerant, antiquorum Philoſophorum, quibus homines ad virtutem ſaluberrimis erudiunt inſtitutis, qua in re celeberrimis noſtris Philoſophis cedere non videntur.

Numen vnum adorant.

Spiritus tutelares colebant.

Non paucos in lege Naturæ ſalutem inueniſſe.

Quia vero natura corrupta ſine auxiliõ gratiæ ſemper in peius

peius ruit, labentibus deinde sæculis primum illud lumen ita obscuratum est, vt si qui fortasse ab inanium Deorum cultu abstinent, ex ijs pauci sint, qui non in Atheismum lapsu grauiore degenerent. Hoc porro capite triplicem apud Sinas Ethnicorum omnium sectam persequar. Nam de Saracenis, Iudæisq́; & etiam Christianorum apud Sinas vestigijs alius erit ex instituto dicendi locus.

Tres Sinarum sectæ.

Tres igitur Sinarum libri orbis terrarum sectas numerant: nam alias minimè norunt. Prima est Litteratorum, altera Sciequia, tertiam Laucu vocant. Ex his tribus aliquam Sinæ omnes, & reliqui populi contermini, qui Sinarum characteres habent, profitentur. ij vero populi sunt Iapones, Coriani, Leuquici, Et Cocincinenses. Litteratorum secta Sinarum est propria, & in hoc regno antiquissima; hæc Rempublicam gubernat; pluribus libris abundat, & supra cæteras celebratur. Legem huius sectæ non eligunt Sinæ, sed vna cum litterarum studijs imbibunt, nec ex ijs, qui in litteris incumbunt, aut litterarios honores adipiscuntur, ullus est, qui non eam profiteatur. Auctorem seu Principem Philosophorũ Confutium, de quo suprà, agnoscunt. Hæc porrò secta Idola non colit, sed nec habet. Vnum Numen veneratur, ideo quod ab eo conseruari gubernarique hæc inferiora omnia arbitretur. Spiritus etiam sed inferiore cultu, & contractiore dominio colit. Germani litterati conditi orbis nec modum, nec auctorem, sed neque tempus docent. Germanos ideo dixi, quia nonnulli minus celebres, somnia quædam proponunt, sed nugacia, nec vero similia, quibus etiam ideo nulla fides adhibetur.

Prima Litteratorum secta Sinarum propria.

Vnum Numen colit, Idola nõ veneratur.

In hac lege de præmio bonorum ac malorum sermo est, sed ferè arbitrantur id in hac vita dari, & vel in auctorem, vel in eius posteros, pro meritis, redundare. De animis immortalibus antiqui vix videntur dubitasse, nam de vita mortali

Præmia malorum & bonorũ dari in hac vita solum credunt.

functis, & in cælo degentibus, diu etiam post mortẽ, sepè sermonem inferunt, sed de impiorum apud inferos pœnis nullus sermo. Recentiores porro litterati animos vna cum corporibus, aut paulo post extingui docent, vnde neque probis cælum, nec improbis inferorum cruciatus assignant. Quibusdam hoc nimis durum videtur; ideo asserunt solos proborum animos esse superstites, ex eo quod hominũ animos dicant exercitio virtutum roborari, & ita vniri, vt ætatem deinde ferant, quod cum improbi non possint, eorum mentes mox, vt è corporibus exierint, euanescere, & velut in fumum redigi.

Vniuersitatem hanc credunt ex vna substãtia constare.

Opinio tamen hoc tempore celebrior videtur mihi ex Idolorum secta deprompta, & quinq; retro sæculis inuecta. Ea asserit vniuersitatem hanc ex vna eademq; constare substantia, illiusq; conditorem vna cum cælo ac terra, hominibus ac brutis, arboribus ac plantis, & quatuor denique elementis continuum corpus vnum conflare, cuius magni corporis singulæ res singula sunt membra. Ex huius vnitate substantiæ docent, quo amore inter se singula vniri deceat; & quemlibet ad Dei similitudinem deuenire posse ex eo, quod vnum sit cum eo. has ineptias nos non solis rationibus, sed & antiquorum suorum Sapientum testimonijs confutare contendimus, qui alia omnia tradiderunt.

Nullũ templũ Numini ædificãt, omnemq; ritũ illud colendi excludũt

Tametsi Litterati vti diximus, supremum vnumq; numen agnoscant, nullum tamen ei templum extruunt, & alium nullum locum deputant ad eum venerandum, nullos etiam, quod consequens est, Sacerdotes aut Religionis ministros habent, solemnes ritus nullos ab omnibus obseruandos, præcepta etiam nulla, quæ violare sit nefas, sed neque sacrorum præfectus est vllus, cuius munus in explicanda euulgandaque lege, plectendisque ijs, qui contra eam peccauerint, consistat. Ideo nihil illi vel priuatim vel publicè recitant

recitant aut canunt. Imo asserunt solum huic cælorum Regi sacrificandi, eiusq; colendi munus ad Regem spectare. Et si quis hæc sacrificia vsurparet, pro perduelli & Regij muneris occupatore plecterentur. In hunc finem Rex duo habet templa sanè magnifica in vtraque Regio, Nanquinensi & Pequinensi. Cælo dicatum est vnum, terræ alterum. in his olim ipse per se litabat, nunc in eius locum Magistratus grauissimi successere, cæloque & terræ boues & oues magno numero mactant, aliosque multos ritus exhibent. Spiritibus cæteris montium, fluminum, & quatuor regionum huius vniuersi, soli litant Magistratus primarij regnique primores, nec priuato cuiquam hic cultus licet. Huius legis præcepta libro Tetrabiblio illo, & quinque doctrinarum voluminibus continentur, nec alij sunt codices probati, præter aliquot in eadem volumina commentarios.

Sacrificandi munus ad solum Regem pertinet.

Nihil porro in hac secta celebrius est, quodque latius inter omnes, ab ipso scilicet Rege ad infimum quemque pertingit, quam iusta funebria, quibus quotannis Parentibus auisque parentatur, de quibus suprà. In his obseruantiam suam statuunt, mortuis scilicet obsequentes maioribus, vt aiunt, ac si essent superstites. Nec tamen arbitrantur, appositis mortuos vesci ferculis, aut ijs etiam indigere, sed id genus officij ideo se exhibere asserunt, quod alia ratione nulla amorem in eos suum sibi testari posse videantur. Imo etiam asserunt non pauci, ritus hos fuisse institutos, magis in viuorum gratiam, quam mortuorum; vt scilicet filij & alij rudiores doceantur, qua ratione viuis parentibus obsequendum, quos viderint etiam vita functos à grauissimo & sapientissimo quoque tot officijs honestari. Et quoniam in ijs nullam numinis partem agnoscunt, nec ab ijs quicquã aut petunt aut sperant, id videtur ab omni sacrilegi cultus scelere

Cur mortuis fercula apponant.

alienum, & etiam fortasse ab omni superstitionis labe purum. quanquam salutarius omnino videtur, hæc in donandis eleemosynæ nomine pauperibus ad fidelium salute, his qui Christi sacra susceperint, commutare.

Fanum ad honorem Consutij sectæ Philosophicæ authoris.

Proprium Litteratorum fanum est ipsius Confutij Philosophorum Sinensium Principis, id ei per leges in qualibet vrbe construitur, eo in loco, quem suprà Litterarium ludum vocari diximus. Id magno sumptu consurgit, & contiguum habet palatium eius Magistratus, qui primum litterarũ gradum consecutis præest. In celeberrimo fani loco statua illius visitur, aut eius loco nomen cubitalibus litteris aureis in pereleganti tabula descriptum; ad eius latus statuæ adstant quorundam eius discipulorum, quos Sinæ in Diuos, sed inferioris ordinis, retulere. In hoc fanum nouilunio ac plenilunio quolibet, conueniunt Magistratus omnes vrbani, cum renunciatis Baccalaureis, Magistrum solitis inclinationibus, ac genuflexionibus, cereis etiam, ac suffitu veneraturi. Ijdem natali eius die quotannis recurrente, & alijs quibusdam temporibus ex more deputatis, fercula illi offerunt magno apparatu, gratiam se habere protestati doctrinæ, quam in eius libris repererunt, cuius maximè adminiculo doctrinæ gradus ipsi suos, & opimos in Republica Magistratus consequuntur. nullas porro ei preces recitant, nec ab eo quicquam petunt aut sperant, ad eum modum quo de vita functis iam explicatum.

Fana singularia spirituum.

Alia quoq; eiusdem sectę fana visuntur tutelaribus spiritibus vrbium singularum, & tribunalis cuiq; Magistratui propria. In eo sacramento se solemni astringunt, ad ius fasq; seruandum, & officij sui partes legitimè exequendum, id à quolibet Magistratu fit, cum primum dignitatem adit, quod hic sigillum accipere vocamus. His etiam fercula offerunt, & odores incendunt; sed non eodem, quo suprà cultu, nam in

his

his agnoſcunt periuros plectendi, proboſq; remunerandi diuinam quandam ineſſe facultatem.

Litteratorum ſectæ finis ac ſcopus.

Huius litteratorum ſectæ ſcopus, in quem omnis eius inſtitutio collimat, eſt pax publica, & Reipublicæ quies, Oeconomica etiam familiarum, & priuata ſingulorum ad virtutem compoſitio. quem in finem accommodata ſanè præcepta tradunt, eaq; omnia innato nobis lumini, Chriſtianæq; conſona veritati. Celebrantur ab ijs quinq; combinationes, quibus omnis humanorum officiorum diſciplina continetur. Eæ ſunt patris ac filij, mariti & vxoris, domini & clientis, fratrum inter ſe maiorum ac minorum, ſociorum deniq; aut æqualium. has combinationes ipſi ſoli ſe aſſecutos putant, & eas ab externis populis aut neſciri aut negligi arbitrantur.

Cælibatum damnant, polygamiam permittunt. Explicatiſſimum habent in ſuis libris alterum præceptum Charitatis; Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, &c. Mirum quam altè euehant liberorum in parentes pietatem & obſeruantiam, nec minus clientum in dominos fidem, & minorum erga maiores venerationem. Porro quia nihil eorũ vetent aut iubeant, quæ de altera vita ad ſalutem neceſſario credenda ſunt, multi cum hac ſua ſecta reliquas duas miſcent, & magnam ſibi videntur aſſumpſiſſe religionẽ, ſi nullam reſpuerint falſitatem, hanc illi ſectam eſſe negant, ſed academiam quandã ad Reipub: moderamen inſtitutam. Et ſanè tantum abeſt, ut huius academiæ ſtatuta (ſublatis perpaucis) à Chriſti religione diſſideant, vt etiam ab eadem plurimum adiumenti capiat & perficiatur.

Altera Sinarum ſecta.

Altera Sinarum ſecta Sciequia vel Omitoſe appellatur; apud Iapones verò Sciacca & Amidabu nuncupatur. Characteres utriſq; ſunt ijdem. Eadem etiam Totoqui lex ab Iaponibus dicitur. Lex hæc ad Sinas peruenit ab occaſu, importata è regno cui Thiencio, vel Scinto nomen eſt, quę regna ho-

die vno Indostanis nomine appellantur, intra flumina Indum & Gangem sita. Peruenit autem salutis humanæ anno quinto & sexagesimo. Et scriptum reperio Regem ipsum Sinarum & legatos misisse, somnio inductum vt id faceret. Ex eo regno libros in Sinarum regnum attulere Legati, & interpretes adduxere, à quibus deinde hi libri in Sinicum sermonem translati sunt: huius enim sectæ authores, non aduenerunt, siquidem superstites tum non fuerint. Ex quo cum constet, hoc dogma ab Sinis ad Iapones migrasse, non satis intelligo, quam verè Iaponienses huius dogmatis sectarij asserant, eó ipsos Sciacca & Amidaba penetrasse, & è Regno Siam originem habuisse, hoc enim regnum nullo tempore Sinis ignotum, manifestum fit ex ipsis huius dogmatis sectariorum libris, longè ab eo distare, quod ipsi Thiencie vocant.

Quo tempore hæc altera secta Sinas penetrauit.

Ex his patet hoc dogma eo tempore ad Sinas penetrasse, quo Euangelium Apostolis præconibus mundo innotescebat; In india superiore, quæ est illud ipsum Indostanis regnũ, & alia conterminatum D. Bartholomæus Apostolus legem Euangelicã euulgabat: Apostolus vero Thomas in India inferiore ad Austrũ Euangelicos radios inferebat. Vnde videri possunt Sinæ Euangelicæ veritatis fama permotos, eam ab occasu expetijsse, sed vel Legatorũ errore, vel locorum ad quæ perueniebant maleuolentia, pro veritate falsitatẽ importatã accepisse.

Dogmata & ritus huius sectæ Sciequiæ & Omitosæ.

Auctores huius dogmatis videri possunt nostratium Philosophorum nonnulla dogmata consecuti, nam quatuor asserunt elementa, Sinæ autem satis ineptè quinque adstruunt; Ignem, aquam, terram, metalla, & lignum, ex quibus hunc elementarem orbem, homines, bruta, plantas, & cætera mixta constare opinantur. Multiplices cum Democrito & alijs, mundos fabricat, sed maximè animorum transmigrationem è Pythagoræ disciplina videntur mutuati, aliaq; permulta cõmenta huic addidere ad fucum falsitatis. Hæc autẽ non solum

à Philo-

à Philoſophis noſtris, ſed etiam ex Euangelica luce videntur vmbram quandam accepiſſe. Certum enim Triadis modum inducit, quo tres Deos, in vnum deinde numen coaleſcere, fabulatur. Probis in cælo præmia, improbis apud inferos pænas de ſeipſo repetentis virtutem celebrat. Cęlibatum ita extollit, vt nuptias repudiare videatur. Domo ac familiaribus valefaciunt, & in varia loca ſtipitem emendicantes, peregrinantur. Magnum huius ſectæ profani ritus, cum Eccleſiaſticis noſtris affinitatem habent. Recitantium cantus à noſtro quem Gregorianum vocamus, nihil dicas diſcrepare. In ſuis etiam fanis imagines exponunt. Eorum ſacrificuli veſtes induunt noſtris omnino ſimillimas, quas Eccleſiaſtico vocabulo pluuialia vocamus. Inter recitandum ſæpè nomē quoddam repetunt, quod etiam ipſi fatentur ignorare; illud Tolome ſonat, videntur fortaſſe ſectam ſuam Apoſtoli auctoritate voluiſſe cohoneſtare.

Sed hanc veritatis vmbram teterrimæ mendaciorum nebulę extinxerunt. Terram enim ac cælum, præmiorum pęnarumque locum confuderunt, in neutro quippe animas æternitati addixere, ſed eas poſt aliquot annorum ſpatia denue renaſci iubent, in aliquo ex ijs quos plures ſtatuunt terrarum orbe, ijsque tum præteritorum ſcelerum pænitentiam indulgent, ſi ſe correxerint, & id genus alia, quibus hoc miſerum regnum mirè afflixerunt. Carnium vſum & reliquorum viuentium à menſis remouent, ſed pauci hanc ſibi abſtinentiam indicunt, & facile his cæterisque peccatis reos abſoluunt, ſi ſe aliqua ſtipe donauerint, imo ſuis ſe recitationibus, quos voluerint ab inferorum tormentis eripere ſe poſſe promittunt.

Huius ſectæ confuſio.

Hanc ſectam legimus initio magno applauſu inuehi cæptā, ex eo maxime quod animum im̄ortalem & alterius vitæ præmia clarè proponeret. Sed ut rectè Sinenſes eius temporis

litterati

ſunt Eunuchi, fæminæ & rude vulgus, præ omnibus vero quidam, qui ſe religioſiores huius dogmatis obſeruatores profitentur, quos Ciaicum, hoc eſt, ieiunatores dixeris, nam domi ſuæ per vniuerſam vitã carne & piſcibus abſtinent, & idolorum turbam ſtatis adhibitis precibus domi colunt, & ne vſquam lucri ſpes abſit, in aliorum ædes præmio ad recitandum inuitati euocantur.

Tertia Sinarũ ſecta Lauzu.

Ab hac cænobiorum ratione fæminæ à viris ſeparatę, non excluduntur, eæ capillitium quoq; radunt, & nuptias repudiant: has Sinæ ſua lingua Nicu appellãt, ſed eæ nec multũ ſimul veniunt, & ſi cũ viris conferãtur, multitudine longè ſuperãtur.

Venio nunc ad tertium profanæ Religionis dogma, q̃ Lauzu appellatur, à Philoſopho quodã, qui eodẽ cum Confutio tempore floruit, originẽ traxit. Eum fingunt annis 80. in parentis aluo geſtatũ, priusquã naſceretur, qua ex cauſa Lauzu, id eſt, Philoſophus ſenex appellatur. hic dogmatis ſui librum nullũ reliquit. nec videtur nouum dogma inſtituere voluiſſe, Sed eum extinctũ, ſectarij quidã Tauſa vocant, ſectæ caput appellarunt, & varios libros è varijs ſectis & commentis ſtylo pereleganti conciñarunt. Degunt hi in ſuis quoq; cænobijs cælibes, diſcipulorũ emptores, æquè abiecti, & improbi, ut ij, de quib⁹ ſuprà diximus. Capillũ minimè radunt, & eundem inſtar laicorũ nutriunt, hoc ſolo ab ijs diſtincti, quod ad nodũ, quo crinẽ in vertice colligunt, pileolũ ligneũ geſtant. Alij ſunt etiã qui coniugio illati, domi ſuę religioſiorem ſectæ obſeruationem profitentur, ſtatasq; ſibi preces alijsq; recitantes.

Dogmata tertiæ ſectæ.

Aſſerunt iſti, ſe inter reliqua inanium Deorum ſimulacra, Cæli quoq; Dominũ venerari, ſed corporeum illũ, & cui indigna multa contigiſſe, ipſi etiam in ſuis libris, delirant, quę deliria narrarem, niſi eſſent ab inſtituto meo aliena, ſed tamen ex vno cætera licebit coniectare. Fabulantur Cæli Regẽ, qui nunc regnat cognomine Ciam appellari, nam qui prius

impera-

imperabat, Leu dicebatur. hic die quadā in terras venerat ſuper Candido Dracone obſequitans, Eum Ciam, quem coniectorem fuiſſe dicunt, conuiuio excepit, interim vero dum Leu epulabatur in Candidū Draconē conſcendit, à quo in cælum euectus cæleſte regnum occupauit, & reuerti conantem Leu in perpetuum excluſit, ſed tamen à nouo cæli Rege impetrauit, vt monti cuidam in hoc regno præſideret, vbi eum viuere nunc aſſerunt antiqua exutum dignitate, atque ita illi ipſi ſe regni alieni inuaſorem ac tyrannum pro Deo venerari profitentur.

Triplex aliud numen præter vnum cæli numen effingūt.

Præter hoc cæli numen, triplex aliud effingunt, quorum vnum ipſum Lauzu ſectæ caput faciunt: atque ita hę duæ ſectæ ternarium Deorum ſuo quæq; modo ſibi fingunt, vt appareat ipſum falſitatis parentem, auctorem vtriusq;, nondum ambitioſam de diuina ſimilitudine cupiditatem depoſuiſſe. Hæc etiam ſecta de præmiorum ac pænarum locis agit, ſed in loquendi modo diſcrepant non parum à ſuperioribus. Hi enim ſuis paradiſum ſpondent ex anima ſimul & corpore conſtitutis, & in ſuis templis quorundam effigies exponunt, quos hac ratione in cælum euolaſſe fabulantur. Ad eam rem conſequēdam exercitationes quasdam pręſcribunt; poſitas in vario ſedendi ſitu, certisq; precationibus, imo etiam Pharmacis, quibus ſpondent vna cum ſuorum Diuorum fauore vitam poſſe ſectarios conſequi immortalem in cælis, aut vt minimum vitam in mortali corpore longiorem. Ex quibus facilè ſectæ vanitas, & delirantium improbitas colligitur.

Officia ſacrificulorum tertiæ ſectæ.

Huius ſectæ ſacrificulorum peculiare munus eſt Dæmones impijs precationibus è domibus pellere, Idq; duobus modis tentare ſolent; nam horrenda Dæmoniorum monſtra in flaua papyro atramento delineata, domorum parietibus affigenda tradunt, inde tam inconditis clamoribus domos complent, vt ipſa dęmonia eſſe videantur.

Aliud etiam ſibi munus arrogant, nam è ſicco cælo imbres elicere, aut nimios continere, alia quoque priuata & publica infortunia ſe poſſe promittunt. Et quidem ſi quod ſpondent re ipſa præſtarent, haberent qui ſe decipi ſinunt, quo culpam eleuarent; ſed cum omnia impudentiſſimi impoſtores mentiantur, neſcio quid homines non ſtupidi prætexere poſſint aut cauſari. Et ſanè, niſi quæ narrant, omnia vno mendacij nomine inuoluamus, videtur, ex ijs aliquos magicæ artis præſtigias aſſecutos.

In Regijs cæli ac terræ fanis hi ſacrificuli reſident, & regijs ſacrificijs adſunt, ſiue ea Rex ipſe per ſe, ſiue per nominatos Magiſtratus exequatur, qua re vna non mediocrem auctoritatem adipiſcuntur. horum ſacrificiorum muſicos concentus ipſi ex omnibus inſtrumentis apud Sinas receptis conciñant, quæ ſi ſimul pulſentur, abſona Europæis aureis videntur. Euocantur etiam ad exequias, ad quas pretioſis induti veſtibus procedunt, tibias & alia muſica inſtrumenta pulſantes, nouas etiam ædes conſecraturi, & ſupplicantium pompam per vicos ducturi accerſuntur. Has pompas communi viciniæ ſumptu vicorum capita certis temporibus inſtituunt.

Origo tertiæ ſectæ à Mago.

Hæc ſecta prælatum agnoſcit, cui cognomen eſt Ciam, quam ille dignitatem hæreditario in poſteros iure à mille iam annis ad hæc vſque tempora transmiſit. Et videtur hæc dignitas originem traxiſſe à Mago quodam, qui in ſpelunca quadam Quiamſinenſis prouinciæ degebat, in qua hodieq; illius poſteri degunt, & artis ſuæ preſtigias, ſi vera ſunt quæ narnarrantur in liberos deriuant, Hic eorũ Antiſtes, maximam partem Pequini degit, & à Rege colitur. nam ab eo in intimum palatium penetralia conſecraturus admittitur, ſi forte ſuſpicio eſt, à malignis ea ſpiritibus infeſtari. Per Vrbem patente ſella geſtatur, & reliquum apparatum præfert, quem

ſummi

summi Magistratus solent, prouentumq; annuum ab Rege opimum accipit. Verum è quodam Neophyto nostro accepi, horum temporum prælatos ita imperitos esse, vt ne sacrilega quidem sua carmina, ritusq; norint. Eius porro velut præsulis facultas in plebem nulla est, sed in solos Tausus dogmatis ministellos, & in eorum cænobia supremam exercet potestatem. Ex his porro cænobitis pleriq;, vt longioris vitæ præcepta consectantur, ita Alchimisticis conflationibus insudant exemplo sanctorum suorum, quos ipsi artis vtriusque præcepta tradidisse commemorant.

Atque hæc sunt tria fere Gentilicæ superstitionis capita. Sed neque in his humani generis vanitas conquiescit, singuli enim fontes labentibus paulatim seculis, à fraudum Magistris in tot Mæandros deriuati sunt, vt sub triplici nomine trecentæ mihi sectæ inter se discrepantes numerari posse videātur. sed & hæ quotidianis incrementis augentur, & in peius ruunt, corruptioribus indies legibus, quibus inuentores malorum viuendi licentiam se laxare profitentur.

Triplex hæc secta incrementis augetur indies.

Huius familiæ, quæ nunc imperat caput, Humuvus lege lata sanxit, vti tres illæ leges ad regni auxiliū conseruarentur, quod fecit vt sectariorū omnium animos sibi conciliaret, sed ea tamen cōditione vt Litteratorū dogma Reipublicæ administrationem gereret, ac cæteris præesset. Hinc fit vt nulla sectarum aliam extinguere meditetur. Reges quidem singulas sectas colunt, & eas adhibent ad res suas cum opus est, singularum templa sæpe instaurat, vetera & noua erigit. Regiæ vero vxores in idolorum sectam sunt omnino propensiores, & in eorum ministros multas eleemosynas conferunt, integraq; alunt cænobia extra palatij fines, vt eorum precibus adiuuentur.

A Regibus & Reginis sectæ coluntur.

Vnum incredibile videri potest, simulacrorum nempe in hoc regno multitudo non in fanis solum visitur, quæ sæpè

Idolorū multitudo visitur.

aliquot millia colenda exponunt, ſed priuatis etiam in ædibus ferè ſingulis, loco iam gentis more ad eam rem deputato, in foro, in vicis, in nauigijs, palatijsq; publicis, hæc vna abominatio pæne primo ſe ſpectandam offert. Et tamen omnino certum eſt perpaucos eſſe, qui portentoſis ſimulacrorum commentis fidem habeant, ſed hoc ſolum ſibi perſuadent, vt ſi nihil ex hoc externo idolorũ cultu boni accipient, nihil ſibi tamen inde mali poſſe prouenire.

Porro his temporib⁹ ſapientiſſimi cuiusq; hęc eſt receptiſſima ſententia; tres has leges in vnã coaleſcere, ac ſimul omnes obſeruari poſſe ac debere. quare nõ ipſi ſe minus quã ceteros perturbatiſſime in fraudem inducunt, arbitrati has de Religione quęſtiones eo vtilitati publicæ vtiliores, quo plures fuerint de ea loquendi modi. Et ad extremũ alia omnia quã quæ ſperauerant conſequuntur, dum enim tres illas leges ſe ſimul omnes obſeruare poſſe confidunt, exleges eſſe reperiuntur, cum nullam ſyncerè perſequantur; atq; ita non pauci tandem ſuam ingenue irreligionem agnoſcunt, & qui falſa credulitate ſeipſos fallunt, æquè omnes maximam partem in errorum profundiſſimo Atheiſmo verſantur.

De Saracenis ac Iudæis ac fidei demum Christianæ apud Sinas veſtigiis.

CAPVT VNDECIMVM.

SVperiori capite Gentilicos Sinarum ritus ac ſectas, genti proprias, aut iam pro proprijs habitas, expoſuimus nunc de ijs agam, quæ ab Sinis ęxternæ & peregrinæ habentur, aliquã vero vnius ac veri Numinis notitiã habuerunt. De Saracenis primũ, de Iudæis deinde, ad extremũ de veritatis Chriſtianæ veſtigijs loquar, & quidẽ eo conſilio vt illatã hoc noſtro ſeculo in Sinas Euangelij lucem cum antiquitatis ſerie ſequentibus libris nulla deinceps interruptione coniungam.

In Sinarum regnum ab occaſu è Perſide, quo nomine Mogores & alia regna quæ perſicum Idioma callent comprælrendo, multi varijs temporibus Mahometanæ impietatis ſectatores penetrarunt. Et quidem eo maximè tempore, quo Tartari Sinis imperitabant magno numero videntur irrupſiſſe, tum enim aduenis ab ea parte liber erat in hæc regna ingreſſus. Quin etiam ad hanc vſque diem quotannis pauci Legationem è Perſide mentiti negotiatores cōmeant, & ex ijs aliqui ſemper alijs ſeſe Saracenis clam aggregant, quanquā magna cura Magiſtratuum omnes in patriam remittuntur. Sed de his infrà latius cum de vnius è noſtra Societate peregrinatione in Catayum, id eſt, Sinarum regnum agendi erit locus.

Saracenorum ingreſſus in Sinas.

His igitur Saracenis qualibet tandem via aduenerint (externi enim ſunt omnes, exceptis omnino perpaucis) plena hodie ſunt omnia. nam liberorum ſerie in eam multitudinem excreuerunt, vt hodie permulta familiarum millia numerentur in ſingulas fere prouincias & primarias quasque vrbes diſperſa. In his templa ſua habent magno ſumptu extructa, in quibus preces ſtatas recitant, liberos circumcidunt, & alios ritus ſuos peragunt. Sed quod quidem hactenus ſcire potuimus, neque ſuas ineptias euulgant, aut euulgare laborant, ſed viuunt omnino quoad cætera Sinicis legibus, niſi quod porcina abſtinent, & ſuorum dogmatum ſunt etiam non parum imperiti, & ab Sinis ferè contemnuntur. Nunc tamen pro indigenis habentur, nec ſiniſtram de ijs ſuſpicionem, vt de cæteris aduenis concipiunt. Imo ad Litterarum ſtudia & gradus publicos etiam Magiſtratus nullo diſcrimine admittuntur. Ex ijs autem plurimi ſi Sinenſium litterarum gradum aſſequuntur, etiam legem auitam deſerunt, nec de ea quicquam retinent præter ſuillæ carnis abſtinentiam, à qua natura abhorrent potius, quam religionis intuitu abſtinent.

Saracenorum multitudo.

Saraceni ad gradus admittuntur.

Annis

Annis quoque superioribus Iudæam etiam fæcem in hæc regna confluxisse deprehendimus, id maximè constitit ex eo quod nunc sum narraturus. Cum iam Societas nostra annis aliquot in Pequinensi Regia sedem fixisset, vt infrà suo loco narrabitur, Iudæus quidam natione & professione ad P. Matthæum Ricium visitandũ venit, fama illius permotus, de quo ac reliquis socijs multa legerat in libro quodam de rebus Europæis à Sinensi quodam Doctore conscripto. Is in Prouincia Honan, in eius metropoli Chaifamfu natus Ngai cognomẽto dicebatur, & iam in Licentiatorum ordinem adscriptus ad solita Doctoratus examina Pequinum aduolarat. Iudæus igitur quoniam eo in libro legerat, nostros minime esse Saracenos, & aliud nullum numen nosse, præter cæli terræq; Dominũ, nihil omnino dubitauit, nostros esse legis Mosaicæ professores. Ingressus igitur ædes nostras alacri vultu, se legem cum nostris vnam profiteri aiebat. Et sanè naribus, & oculis, & reliquis oris lineamentis, externam speciem Sinis absimilem omnino præferebat.

Iudæorum ingressus.

Ergo eum P. Matthæus Ricius in ædem sacram deducit, in aram exposita erat effigies Deiparæ & pueruli IESV, quem S. Ioannes Præcursor flexis genibus adorabat. Erat enim is dies D. Ioanni Baptistæ sacer, & quoniam Iudæus nihil omnino de nostra professione ambigebat, nihil dubitauit eam esse Rebeccæ effigiem, puerulos vero Iacob & Esau, & ita supplex imaginem est veneratus, præfatus primum se imaginẽ nullam venerari solere, sed hos tamen se gentis suæ parentes nõ posse nõ honorare. Ex vtroq; aræ latere quatuor Euangelij scriptorum effigies expositæ erant, sciscitatur ergo Iudæus, essentne hi quatuor è duodecim eius filijs, qui in ara visebãtur, annuit Pater, arbitratus eum de duodecim Apostolis loqui, alter enim de altero, id quod non erat sentiebat. Inde hominem in cubiculum seductum interrogare cæpit accuratius, qui esset, & paulatim

Iudęus cum P. Matthæo Ricio versatur.

latim intelligere cæpit antiquæ legis esse professorem, Ipse porro Iudæi nomen ignorabat, sed se tamen Israelitam esse fatebatur. Vnde conijcere licet decem tribuum dispersionem in Orientis extremos fines penetrasse. Regia deinde Biblia Plantinianis typis excusa vidit, & vt aperuit Hebræos Characteres agnouit, tametsi eos legere non poterat.

Ex hoc audierũt nostri, in ea quam dixi metropoli, decem duodecimue Israelitarum esse familias, & Synagogam perelegantem, quam nuper decem aureorum millibus instaurarant. In ea se quinque libros Moysis, videlicet pentateuchum voluminibus inuolutis magna veneratione annos iam quingentos aut sexcentos asseruare. Asserebat etiam in Chequianæ prouinciȩ Metropoli Hamcheu nomine longè plures esse cum sua quoq; Sinagoga, familias. Et alibi quoque non paucos, sed sine Synagoga degere, eo quod paulatim extinguantur.

Multas ille ex veteri instrumento narrabat historias, quales de Abrahamo, Iudita, Mardochæo, Hestere narrantur, sed in efferendis nominibus à nostris sono non parum differebat, ac fortasse propius ad antiquitatem accedebat. Hierusalem enim Hierusoloim, & quem Messiam vocamus, ille Mosciam appellabat, Asserebat aliquos inter suos contribules Hebræi sermonis esse non imperitos, & inter eos fratrem suum, se vero quoniam à puero litteris Sinensibus insudarat, id studij genus neglexisse, nec obscurè significabat, se ex eo quod Sinensia studiosius amplecteretur, Litteratorum instituta, ab Archisynagogo suorum cætibus indignum prope iudicatum, de quo nihil admodum laborabat, si Doctoratus gradum adipisceretur, hoc enim ipsum etiam Saraceni faciunt, neque enim tum sectæ præsulem verentur.

Idem de Christianorum quoq; reliquijs patrem certiorem fecit, de quo mox: nunc solum de Iudæis. Triennio ergo

post, neque enim citius licuit, P. Matthæus Ricius vnum è nostris fratribus Sinam natione, in eam metropolim misit, vt inuestigaret, quam vera Israelita ille retulisset, ac de Iudæis quidē omnia reperit, vt dixerat, Exscribi etiam sibi fecit initia librorum, & fines quos in sua Synagoga asseruabant, hæc deinde cum pentateucho nostro contulimus, & eadem esse reperimus, & eosdē characteres, nisi quod antiquo more punctis carerent. Per eundem Fratrem nostrum, Pater Mathæus Ricius litteras ad Archisynagogum Sinicè scriptas transmiserat, quibus asserebat se Pequini omnes omnino veteris instrumenti libros domi habere, sed & noui testamenti codices, qui res à Messia gestas continebant, eum enim iam aduenisse affirmabat. Hîc institit Archisynagogus asserens, Messiam post decem annorum millia non ante venturum. Idem rescripsit quoniam de eius virtute multa famæ testimonio inaudissent, si à suilla abstinere vellet, & ad se migrare, se illi Archisynagogi dignitatem delaturos.

Christianorū vestigia explorantur à nostro.

Postmodū alij tres ex eadem ciuitate Iudæi Pequinum venerunt, ita ad Christi fidem suscipiendā comparati, vt si per negocia dies ibi paucos subsistere licuisset, baptismo initiari potuisse viderentur. Ex his vnus erat prioris ex fratre nepos, hos Patres nostri perhumanè exceptos multa docuerūt, quæ ipsi etiam eorum Rabbini ignorabant. Et de aduentu Messiæ edocti eius effigiem, in ara expositam singuli adorarunt, quo ritu solet ab ipsis Christianis fieri. Doctrinę Christianæ compendium, & alios de nostræ fidei rebus libros iam Sinicè loquentes à nostris acceperant, & ad suos detulerunt. Hi tres de sua lege multa querebantur, eam ad interitum vergere patrij iam sermonis ignorantia, & breui se futuros omnes aut Saracenos aut Ethnicos. Dicebant Archisynagogum illum iam ætatis vitio perijsse, filium hæreditario iure Parenti suffectum iuuenem, & suæ legis esse omnino imperitum. Quereban.

Tres Iudæi à nostris Patribus in fidei nostræ mysterijs erudiuntur.

tebantur etiam turpe sibi videri in pereleganti templo nullam se imaginem habere, sed neque domi in priuatis oratorijs. quod si Christi Seruatoris effigiem sui, in suo templo conspexissent, magnopere ad Religionis studium incensum iri. Maximè verò querebũtur interdici sibi eius animalis esum, quod ipsi sua manu minimè mactassent, id si in hoc itinere obseruassent, iam fame illos perituros fuisse. Infantes etiam octauo die circũcidere, videri vxoribus suis Ethnicisq; propinquis institutũ esse barbarum & crudele, quod si per legem nostram omittere liceret, facile se eam suscepturos, nec admodum in suilla carnis abstinentia pugnaturos. Atque hæc ferè sunt quæ de Iudæis hactenus explorata comperimus.

Nunc ad Christianæ veritatis reliquias colligendas & persequenda vestigia eo me libentius accingo, quod id Europæis nostris scio fore gratissimum. Ex eodem Iudæo, alijsq; indicijs, id annis superioribus accepimus. Cum iam apertè P. Matthæo Ricio constitit Licentiatũ illum Sinensem esse legis antiquæ professorem, ad aliquod apertius quàm quod eatenus habebamus, rei Christianę vestigium depręhendendum animum applicuit, Et quidẽ quamdiu hoc eos nomine appellauit, nihil assecutus est, sed paulatim varijs eos legis dogmatis describens, vbi de Cruce sermonẽ miscuit, quod maximè optabat, est assecutus. Apud Sinas Crucis nullus est vsus, & ideo neque nomen, quã ob rem nostri, nomen illi Sinicũ imposuerũt, illud à charactere, qui denariũ numerũ significat & perfectam Crucem hoc signo ✠ exprimit, mutuati. Et fortasse non sine numine accidit, vt idem hodie nostri Cruci nomẽ imponeret, quod veteres olim apud Sinas eadẽ sermonis penuria cõpulsi iam ante indiderant. Vtriq; enim Scie-cu, id est, denarij numeri characterem appellarunt: nec in eo sacrarũ litterarum exemplo, à quibus littera T designatur, discesserunt, perfectiorem etiam Crucis figuram mutuati.

Vestigia Christianæ veritatis deprænhenduntur à P. Ricio.

Cruci nomen impositum.

Cum igitur de Cruce hoc nomine appellata sermo illatus esset, Israelita ille narrauit, In metropoli Caifumfu eius patria & in alio emporio celeberrimo Lincino nomine Prouinciæ Sciantum, & in Sciansi prouincia externos quosdam viuere, quorum maiores è regnis aduenerant, eos esse Crucis adoratores, eamq; solere in cibo potuq; digito exprimere, sed neque se neque illos arbitrari scire, cur eum ritum adhibeant. Hoc Israelitæ testimonium cum eo consentiebat, quod iam diu ex varijs Patres audierant de eodem Crucis exprimendæ ritu varijs in locis vsurpato. Imo infantibus in fronte characterem eundem salutaris signi atramento exprimi cõtra puerilia infortunia. Cum his quoq; consentit id quod Hieronymus Rusellus in commentarijs ad cosmographiam Ptolomæi cum de Sinis loquitur, annotauerat. Et quoniam de Cruce apud Sinas agimus, omitti minimè debet aliud eius vestigium. Vidit vnus è nostris Patribus in antiquarij manibus venalem nolam ex ære campano perelegantem, in cuius apice sacra ædicula insculpta erat, & ex aduerso ædiculæ Crux, in circuitu vero græci aliquot Characteres. Comparare sibi eam voluit qui vidit, sed in pretio minimè conuentum, nec vnquam postea ad exscribendos illos characteres antiquarius ille comparuit.

Crucis adoratores.

Vestigiũ Crucis aliud.

Addebat idem ille Israelita, illos ipsos Crucis adoratores doctrinæ partem quam ipsi precationum loco recitabant, è suis ipsorum libris desumi & vtrisq; esse communem, fortasse Dauidicum psalterium intelligebat. Hos asserebat fuisse permultos in Aquilonaribus maximè prouincijs, & litteris, armisq; ita floruisse, vt suspicionem Sinis natura facillimis rerum nouarum fecerint. Eam suspicionem arbitrabatur ab Saracenis Christiani nominis hostibus toto terrarum orbe acerrimis, excitatam ante annos non amplius sexaginta. Ea suspicio eo peruenit, vt cum ab Magistratibus manus injici

ſibi timerent, omnes hac illac diffugere, & alij ſe Saracenos, alij Iudæos, Plerique Idolorum cultores mortis metu profeſſi ſunt. eorum templa in Idolorum fana cõmutata ſunt. Et templum quidem Crucis apud ſuos, ipſe ſuo nomine quo nunc ex quo fanum eſt dicitur, appellabat. Ex eo tempore tanto ſunt metu conſternati, vt nihil magis occultent, quam ſe ex ea gente prognatos. Vnde factum eſt, vt cum frater noſter eo ſe contuliſſet ad Chriſtianorum reliquias explorandas & familiarum nomina ab Iudæo commemorata ſecum deferret, nemo ex ijs fuerit, qui ſe talem profiteretur, ideo fortaſſe, quod frater noſter ex vultu Sina eſſe noſceretur, & ſuſpicarentur, fortaſſe eum exploratorem eſſe ab Magiſtratibus transmiſſum, nec hactenus per noſtrorum paucitatem Europæus eò Sacerdos mitti potuit, quanquã opus erit per otium ibi ſedem figere ad vanos metus eximendos, quod aliquando Deo bene volente pręſtabitur.

Quibus nominibus Sinæ Saracenos, Iudæos, & Crucis adoratores cõpellent.

Has tres barbarorum ſectas, vt Sinæ appellant, vno nomine confundunt, earumq; Sectatores Hoei Hoei vocant, cuius nominis Ethymologiam hactenus ignoramus. Peritiores tamen eos hac ratione diſtingunt: Saracenos vocant Hoei ſuillæ carnis abſtinentes. Iudæos Hoei, qui etiam neruos à menſis excludunt, hunc enim hodieq; obſeruant ritum à percuſſo femoris Iſraeli neruo in gentem introducto. Crucis vero adoratores Hoei vocant, qui animalibus vngulæ rotundæ veſci refugiunt. Nam cum & Sinæ omnes ac Saraceni Iudæiq; equos, mulos, aſinosq; à menſis minimè remoueant, ipſi fortaſſe gentis ſuæ conſuetudine ab ijs veſcendis abhorrebant. Aſſerebat etiam alijs eos nominibus appellari. Nam etiam Sinæ eos Hoei vocant Crucis cultores. Saracenos vero non Sinæ ſolum, ſed etiam Iudæi Hoei vocant trium legum profeſſores, pro eo quod è Iudæis, Chriſtianis, Ethnicisque farraginem compegerunt. Saraceni porro Crucis ado-

Saraceni Crucis adoratores Iesuinos vocant.

ratores præter vulgare gentis vocabulum, quo Christianos omnes Isai, id est, Iesuinos vocant, etiam in hoc regno antiquos illos Crucis professores Terzai appellant, cuius appellationis causam nescio, nisi quod ex Armenio quodã audiui, Armenios Christianos in Perside eodẽ nomine nuncupari. Vnde fortasse conijcere licet hos Crucis veneratores ex Armenia originem traxisse, & ab occasu varijs fortasse temporibus, & eo maxime cum Tartari magnis exercitibus in Sinarum regnum irrupissent penetrasse, quo etiam tempore Marcum Paulum Venetum constat huc peruenisse,

Hæc maximè sunt quæ ex ipso Sinarũ regno vestigia depræhendimus, sed tamen rei Christianæ in his regnis originem altius etiam referre possumus ex ijs, quę ex oræ Malabaricæ codicibus Chaldæis colligi curauimus, quã oram D. Thomæ Apostoli opera Christo adiunctã clarius est quam vt in dubium etiam à pertinacibus reuocari possit. In ijs ergo codicibus legimus clarissimè ab eodem Apostolo Christi fidem in Sinas inuectam, & plures eo in regno Ecclesias constitutas. Et ne cui res tanta, dubia fortasse videatur, testimonia ipsorum codicum è Chaldæo ad verbum Latine reddita hic adscribam, quæ P. Ioannes Maria Campori è nostra Societate eius vineæ cultor annos iam plures & sermonis Chaldæi benè peritus, iussu Reuerendissimi Archiepiscopi Patris Francisci Roitz, eiusdem Ecclesiæ pastoris è nostra Societate transtulit, & propria manu nostrorum rogatu transcripsit, vt in hos Commentarios insererentur, ne quando periret tam insigne antiquitatis monimentum. Id igitur ita se habet.

Fides Christiana ab Apostolo Thoma in Sinas inuecta.

In Breuiario Chaldæo Ecclesiæ Malabaricæ D. Thomæ vocatur Gaza, id est, thesaurus, in officio D. Thomæ Apostoli in secundo Nocturno in vna lectionũ sic habetur ad verbum: Per D. Thomam euanuit error idololatriæ ab Indis. Per D. Thomam Sinæ & Æthiopes conuersi sunt ad veritatẽ. Per

D. Tho-

D. Thomam Baptiſmi Sacramentũ acceperunt & filiorũ adoptionem. Per D. Thomam crediderũt & confeſſi ſunt; Patrem & Filium, & Spiritum ſanctũ. Per D. Thomam acceptã ſeruauerunt fidem vnius Dei. Per D. Thomam doctrinæ viuificæ ſplendores orti ſunt vniuerſæ Indiæ. Per D. Thomam regnum cælorum volauit & aſcendit ad Sinas.

Deinde in quadam Antiphona ſic habetur. Indi, Sinę, Perſæ, & ceteri Inſulani, & qui in Syria, Armenia, Græcia, & Romania, in commemoratione D. Thomæ offerunt adorationem nomini tuo ſancto.

In ſuma vero Canonum Synodalium parte ſecũda ſermone ſexto capite decimonono de canonibus conſtitutis ſuper Epiſcopos & metropolitanos ſimul habetur Canon Theodoſij Patriarchæ in hæc verba:

Hæ ſex ſedes capita Prouinciarum & Metropolitæ videlicet Hilam, Nziuin, Prath, Aſſur, Bethgarmi, & Halah, qui digni habiti ſunt, vt ordinationi Patriarchæ interueniant, nec abſunt vt alij quarto quoque anno apud Patriarcham conueniant. Sic etiam Epiſcopi magnæ Prouinciæ nimirum reliqui Metropolitę, Chinę, Indię, Paſes, Mauzęorũ, Xam, Raziquęorũ, Herionæ (hæc eſt Cambaia) & Smarcandię (hęc eſt Mogor) qui longiſſime abſunt, nec vaſtiſſimi montes & turbulentiſſima maria permittunt eis tranſitum ad libitũ, mittant litteras conſcenſionis (id eſt communionis) ad Patriarcham ſemel ſexto quoque anno. Quando vero Luſitani Cocinum appulerunt, regebat hanc Eccleſiam Malabaricorum montium D. Iacobus, qui ſic ſcribebat Metropolita Indiæ & Chinæ, vt conſtat etiam ex eiuſdem manuſcripto noui Teſtamenti codice, vbi in calce ſic habetur: ſcripſit hunc librum D. Iacobus Metropolita Indiæ & Chinæ. Eodem modo D. Ioſeph poſt prædictum D. Iacobum, qui Romæ diem obijt ſic ſubſcribebat.

bat. D. Ioſeph Metropolita totius Indiæ & Chinæ, & hic eſt antiquiſſimus titulus Epiſcoporum huius Eccleſiæ.

Atque hæc pro inſtituta breuitate ſint de vniuerſo regno ſatis, donec integrum his de rebus volumen, quod Deo volente aliquando fiet, euulgetur. Nunc de Chriſtianæ religionis ingreſſu, quod in hoc opere maximè ſpectauimus ſermonem aggrediamur.

DE CHRISTIANA EXPEDITIONE APVD SINAS AB SOCIETATE IESV SVSCEPTA.

Liber Secundus.

B. Franciſcus Xauerius Chriſtianam apud Sinas expeditionem aggreditur, ſed non ingreditur.

CAPVT PRIMVM.

INiurius in primum huius expeditionis auctorem Franciſcum Xauerium, adeoq; in expeditionem ipſam videri poſſem, niſi ab eo qui primus eam tentauit, & velut morte ſua corporisq; depoſitione adijt poſſidendam, ac è cælis ipſis deniq;, vbi plus poterat, ianuam ſocijs, vti non temere credimus, aperuit, quam tot ſeculis occluſam, tanta viuens animi contentione recludere minimè potuiſſet, niſi, inquam ab eo primordia caperem enarranda. In eam enim amplitudinem regni vaſtiſſimi, in eum agrum gentis ad Euangeliũ aptiſſimæ, in ſpes magnas fidei dilatandæ primus ille è noſtra Societate Franciſcus Xauerius inhiauit. Ac tametſi id in eius vita deſcribenda aliquot auctores ſcripſerint, hic tamen arbitror breuiter repetẽdum, totamque huius rei ſeriem, ex ipſa noſtræ Societatis hiſtoria, cuius primus tomus nuper prodijt, totidem verbis adſcribendum, ne inutilis aliter ſcribendi labor, aut temerarius videatur.

B. Franciſcus primus expeditionis Sinenſis author.

Agebat in Iaponia Xauerius, & frequens in diſceptationibus audiebat Idolorum Sacrificulos, vbi acrius premerentur, ad Sinarum auctoritatem recurrere. Ex eo enim quod Iapo-

nes in rebus quæ ad sacrorũ cultum ac religionem, quæq; ad Reipublicæ administrationem spectanr, omnibus, prudentiæ ac sapientiæ primas Sinis deferunt. Inde fiebat vt identidem vulgo iactarent, si vera esset religio, quam Christiani colerẽt, vtique futurum fuisse, vt eam Sinæ tanta præditi sapientia susciperent. Quocirca ad eos protinus excurrendum sibi esse Xauerius censuit, vt expugnata Sinarum superstitione, ea deinde facilius, illato Euangelio, Iapones liberaret.

B. Francisci Xauerij profectio è Iaponia ad Sinarum fines.

Ergò cum è Iaponia in Sinarum fines ex itinere in Indiam nauigaturus, peruenisset; In Sanciana Insula, in qua id temporis nondum Amacensi oppido constituto, Lusitani cum Sinis cõmercia contrahebant, peropportune Iacobum Pereriam nauarchum experientem, & industrium, nec minus diuitijs nobilem, suiq; studiosum, qui propediem Indiam versus nauigationem adornabat, offendit. Cum hoc de profectione sua Sinensi, suoq; ad Regem introitu consilia contulit. Ea erãt eiusmodi: vt quoniam acceperat preregrinos omnes præter Legatos Sinarum aditu prohiberi; in Indiam reuersus, à Prorege Goanoque Antistite legationẽ curaret ad Regem, cuius ipse Legationis comes inuẽto sic aditu & admissus ad Regem, vel palam si per eum liceret, vel certè dissimulanter Euangelium Sinis inferret. Ita sanctus Pater nõdum satis cognito eius regni statu, euentus suos cæterorum ferè regnorum æstimatione metiebatur. Probauit Xauerij cõsilium Pereira vir prudens, & simul addidit cõmodissimum esse, si cum legatione munera iungerentur. Ad eam rem suam ipse operam, fortunas, ac nauim liberaliter offert, decretisq; in idipsum aureorum triginta millibus, certum cum eo hominem Goam destinat. Nihil de celeberrimis illius nauigationib⁹ attingo, quod alienum ab instituto.

B. Franciscus Goam peruenit.

Goam igitur vbi peruenit, totus in eo versabatur, vt Alfonso Noroniæ Indiæ Proregi Ioanniq; Albuquercio Antisti-

ti,

ti, suis & Pereriæ consilijs apertis Sinensem legationem vrgeret, cuius ipse comes ac socius in regnum illud iam vndique septum & peregrinis omnibus interclusum liberè penetraret. Eius legationis princeps declaratus est Iacobus Pereria vir singularis auctoritatis, & ad Xauerij voluntatem ac studium quodam̃odo factus. Is quanquam Malacæ substiterat, in Insulam Sundam interim nauigaturus, dum Xauerius rediret, tamen eius Procuratores in adornanda profectione illa, comparandisq; pro dignitate munerib⁹ totoq; Legationis apparatu, nullis impendijs sumptibusq; pepercere. Xauerius autem tali comitatu merito lętus, confectis & ipse rebus omnib⁹ intra mensem, quæ ad maturandam profectionem pertinebant, acceptisq; è Procuratore Episcopoq; diplomatis, & conciliandæ fidei litteris ac muneribus ad Regem Sinarũ, ocius ad ordinandam accuratè Societatem, ne quid per eius absentiam detrimenti caperet, animum contulit.

Franciscus Xauerius Malacam peruenit.

Anno igitur 1552. decimo octauo Kalendas Maias, Goa discessit Malacam versus. Eo cum appulisset, Aluarum inprimis Taidium decumbentem inuisit, eiq; deinceps omnium sedulitate officiorum adfuit. Vetus erat is Xauerij amicus, iamque Malacensis designatus arcis præfectus, eidem maritimam eorum tractuum præfecturam Xauerius ipse à Prorege impetratam Goa detulerat. Itaq; tametsi nulla erat causa, nullum ius, tamen, si qua forte hominem transuersum libido ageret, poterat legationi moras inijcere. At Xauerius qui sciebat quanta res ageretur, Diabolum nequaquam quieturum intelligens, semper timuerat ne quid tam felicibus cæptis obstaret. Hoc igitur impensius hortabatur domesticos, vt eam expeditionem Deo precibus quam accuratissimis commendarent, hoc item officiosius Aluarum demereri studebat. Cæterum nec timor inanis fuit, nec beneficia vlla quicquam aut officia valuere. Sensit Pater è primo congressu Aluarum legationem

illam

illam Pereriæ decretam tam honorificam ac quæstuosam animo non satis æquo tulisse.

Francisci prudentia.

Pereria nondum ab Sunda, quo negotiorum abierat causa, reuerterat; sed vt mox adfuit, sedulò enim Xauerius monuit, quam se modestissimè gereret, nec summo vellet iure contendere, sed totam rem Aluari potestati permitteret, vt hac illum modestia deliniret. Is autem Pereriæ inuidens incrementis, vt qui iampridem ei erat infensus, ne legationem illam obiret, impendentem Vrbi obsidionem falso causatus, & infrequentiam coloniæ, Pereriæ nauim ipsumq; omnino Pereriam portu excedere omnino vetuit, ipso ad se nauis gubernaculo afferri iusso.

Franciscus expeditiõnem Sinensem vrget.

Xauerius autē pro causæ grauitate sollicitus, allegare Principes Ciuitatis amicosq; cõmunes ad Aluarum, orare per sese omni animi demissione, ne cursum moretur Euangelij, obtestariq; per Christum, ne se cum Legato quem Prorex Indiæ destinasset, Sinarum profectione prohibebat. Verum vbi nihil proficiunt preces, cæpit sensim intermiscere terrorem, explicans, quanta ipse sibi damna consciscerET. Primum igitur Franciscus Suarius Malacensis Pastor & Vicarius idem Episcopi, ad illum cum litteris Goani Antistitis accessit, grauiterque admonuit, videret etiam atque etiam, quantam rem disturbaret, neq; cõmitteret vt Antistitis obsistens imperio iram in se diuinam atq; etiam Regis accenderet. Sed nihil Episcopi litteræ & Vicarij valuit denuntiatio, nisi vt obfirmatus animus obduresceret magis. Tum Franciscus ipse Aluarus qui Malacensem præfecturam nondum Aluaro Taldio per tempus cesserat, eundem conuenit simul cum litteris Regis Lusitani, in quibus sui consilij esse testabatur, cum Xauerium in Indiam mitteret, vt Euangelium per omnes Orientis oras promulgaretur, simul cum Proregis decreto, quo si quis legationem Sinicam impediret, reum perduellionis faciebat.

Hæc

Hæc coram multis recitata cum audiſſet Aluarus, ſtomachabundus ab Sella ſurrexit, ſolumq; pede percutiens; Quid mihi negotij cum Proregis decretis clamat; cum ſciam magis è Regis re futurum, hæc ſi legatio non mittatur. Tum igitur Xauerius qui nunquam ad eum diem publicè ſe pro Apoſtolico Nuncio geſſerat, vt præſentem ei terrorem iræ cæleſtis incuteret, illud eſſe tempus exiſtimauit, quo modeſtiæ Chriſtianæ magnanimitas proderetur. Pontificis diploma diu reconditum, quod Apoſtolicus Nuncius creabatur, & Anathema grauiſſimum infligebatur ijs, qui eius in augenda religione conatibus obſtitiſſent, inuitiſſimus quidem, ſed profert tamē, non tam vulneris imponendi quam deterrendi gratia. Eius denunciandi negotium Suario tradit, qui continuo Aluarum adit, nec magis Iudicis quam Patris officio, dirum Anathema vbi propoſuit, orat per Chriſti mortem & obteſtatur, ne in tam graues mortiferasq; plagas cum dedecore probroq; coniuncta ſciens ac prudens ſe ipſe præcipitet, neue tam grandi & inexpiabili ſcelere ſe obſtringat, pro quo pœnas ſua opinione maiores Numini ſit daturus. At ille quem ipſa iam pugna pertinacius fixerat, ne intentato quidem tam graui vulnere auctoritateue Romani Pontificis ab obſtinata voluntate diſceſſit. Quin potius (vt nunquam poteſt ſcelus ſine ſcelere defendi) ſancto viro conatur infamiam aſpergere, tanquam ſanctitatem & Apoſtolicas ementiens litteras decludendis gentibus nomen ſibi celebre venaretur. Ita conſilium omne Xauerij & diuina illa inſtituta legatio vnius hominis vitio euerſa eſt. Tum vero Xauerius tam proiectæ infeſtus audaciæ, vt ſuæ ſtatueret ſeueritatis exemplum, cæterosq; redderet tardiores ad impediendos conatus pro Euangelico, proque animis laborantium, pronunciandum curauit Præfecto Maris, eiusq; administris ac Satellitibus nominatim Pontificia auctoritate interdictum eſſe ſacris: non vt eis nouum vulnus infligeret, ſed

Aluarus maris Præfectus aduerſatur expeditioni.

Franciſcus Pōtificis Diploma profert.

Aluarus conatur Franciſco infamiam aſpergere.

Franciſcus cura tpronūciarī interdictum.

vt memoriam inflicti reuocans medicaminis admoneret. Ea de causa ad Gasparem Goanni Collegij Rectorem ex Sanciano litteras dedit, vt ex Episcopi auctoritate pronunciandum idem rite curaret.

Nihil autem ex omnibus ærumnis atq; molestijs quas perpessus erat in omni vita Xauerius acerbius ei accidit, quam q̃ per eum, à quo minimè oportebat, tanto rei Christianæ damno ad nihilum profectio illa recidisset: non enim diuinæ gloriæ & saluandarum zelus animarum hebes ac stupidus est, sed eorum in quibus verè est, vrit depascitq; præcordia. Mæstus igitur non tam sua, quam Præfecti vice, suomet scelere periclitantis ingemuit, elata voce canens violatorem illum humani diuiniq; iuris breui suæ cupiditatis ambitionisq; supplicium non pecunia solum & honore, sed etiam corpore luiturum. Neque aliter cecidit. nam paulo post Aluarus lepra teterrima coopertus, cumq; alia multa in omnium oculis deliquisset, & eadem audacia qua Xauerij auctoritatem, Proregis contempsisset imperium, confestim quasi deficere moliretur ab Rege comprehensus, oneratur catenis, & vt erat vinctus, Goam inde in Lusitaniam ad Regem pro meritis mulctandus abripitur. Ibi vltore Deo fortunis omnibus spoliatus, notatus ignominia, æternis tenebris addictus, supra lepram fœdissimam ab Amicis demum ac propinquis ob apostema intolerandi fætoris derelictus interijt.

Dei vindicta in Aluarum.

Iam vero tametsi tanto præsidio ac spe legationis subito destitutus, in consilio tamen fortiter perseuerans; quóq; magis deessent humana præsidia, hoc Deo fidendum amplius intelligens, eam penetrandi ad Sinas rationem excogitat, Sinæ alicuius colligere, seu mercari gratiam statuit, per quem in continentem furtim abijciatur. Nam quia fama acceperat in Sinarum regno peregrinos, qui sine fide publica eo penetrassent, æternis tenebris vinculisq; mandari, hos inter vinctos

Franciscus aliud excogitat consilium penetrandi in Sinas.

ctos Xauerius, quæ erat eius incensa in animos charitas, optauit, vt his primum tradita Christi lex per eos deinde missos è tenebris, ad proximum quemq; manaret. Et ipse tandem è vinculis aliquando missus, si Deo cordi foret, Christi legem doctrinamq; diffunderet.

Ergo spem ingressus quod Christianus homo prohiberet, id per Ethnicum consequendi, vno socio sibi relicto cum interprete Sina conscensurus vrbem egreditur, Multas interim Vrbi illi clades calamitatesq; denuncians. Prosequebantur abeuntem officiosè permulti, quorum è numero Vicarius modestè suggessit, vti præfectum salutaturus adiret, ne sermonem hominibus daret, si prætermisso salutationis officio velut alienior, iratiorq; discederet. Cui Xauerius: Egóne vt hominem à fidelium cõmunione seiunctum salutandi causa cõueniam? Nunquam ego illum, nec ille me in hac vita videbit, ac ne post mortem quidem, nisi tum, cum eum apud Christum Iudicem in valle Iosaphat accusauero.

Francisci vaticinatio grauis

Hæc vbi & similia dixit, Templum quod erat è regione respiciens genua flexit, supinisq; manibus, humentibus oculis Numen ei placare Diuinum homo mitis & misericors cæpit, verbis quæ circumstantes exaudiebãt amantissimis. Tum deiecto in terram vultu meditabundus aliquamdiu perstitit; post hæc erexit se ore ardenti & pleno maiestatis, nec vllum verbum effatus, in conspectu omnium exuit calceos, & ex Euangelico præcepto puluerem excutiẽs, omnes qui ea spectabant terrore lachrymisq; compleuit. Quin etiam deinde socios iussit omnes Malaca discedere. Pereriç verò Legato ne mutuo conspectu, vt fit, vtriusq; mœror augeretur, è naui salutem per litteras misit, ea illum consolatione permulcens, futurũ breui: vt contumeliam illam quam damno implicitam pertulisset, alia vicissim emolumenta & noua decora cõpensarent: Id quod ipsemet cõmendatitijs suis ab Rege litteris impensè curauit.

Francisc. Numen diuinum placat.

ab

ab hoc enim ille deinde magnis & fortunis & honoribus est auctus. Huius in naui, quam ipso retento Pereria Aluarus demum misit, è suis hominibus manipulo maxime fido imposito Xauerius Iulio mense soluit, & ad Sincapuranũ fretum delatus, cum aliquamdiu substitisset, indeq; denuo Pereriam consolatorias per litteras salutasset, nauigatione repetita secundis ventis non multis postquam Malaca soluerat diebus, fines Sinarum attigit.

Franciscus Sinarum fines attingit.

Sancianus Insula.

Sancianus est Insula inculta atque deserta, leucas à continenti triginta, quo per id tempus commercij causa cõmeare soliti Lusitani Sinæq;, Illi raptim sibi tuguria è ramis olim vel stramine construebant. Huc postquam peruenit Xauerius, totus in suam expeditionem conuersus, percunctabatur ex Sinis Lusitanisq;, ecqua tandem via reperiri posset insinuandi se in eas vrbes, hominumq; colloquia. Cumq; illi omnia regni claustra acribus septa custodijs, nullum omnino aditum qua adspirarent, relinqui aduenis respondissent, Edictis seuerissimis interpositis, si vel peregrinis, præfectorũ iniussu, continẽtem attingeret, vel indigena peregrinum introduceret. Xauerius ad hos terrores impauidus, cum alia nulla rei conficiendæ pateret via; consilium esse suum exposuit, omni ope atque arte moliri, contemptis periculis, vt in vrbem aliquam Sinarum clam deuectus, ipsemet Prętorem adiret, negotiumq; transigeret. Quod consilium cum nimis audax ac pæne temerarium Lusitanis esset visum, non defuerunt, qui ab eo reuocare hominem, ne se in apertum vel vitæ vel seruitutis discrimen offerret, totis viribus conarentur. Quibus tamen Xauerius respondebat intrepidus, nihil se tam malle, quam vt Sinarum salutem, de quorum indole ingenioq; tam multa audisset, suo repræsentaret interitu, nec metuenda sibi esse pericula, vincula, seruitutẽ, atq; adeo peracerbã necem; vbi de liberandis animis ab æternæ mortis, seruitutisq; periculis ageretur.

Francisci animus impauid⁹ insinuandi se in aliquam vrbem Sinarum.

Francisci zelus animarum.

Has inter curas febri correptus, & per dies quindecim afflictatur, vt primum melius habere cæpit, ad pristina studia laboresq; se retulit, nihilo segnius idoneum aliquem mercatorem quęritans, à quo transmitteretur in Sinas. Ergo Lusitanos primùm, deinde Sinas omni artificio sibi deliniendos ratus, multas rei celandæ vias in medium protulit, obtestatus, sibi vt in tam honesto studio morem gererent; sed in tanto fortunarum capitisq; discrimine aures omnium munierat metus: nec qui se periculorum socium adiungeret reperiebat. Augebat rei desperationem ingrauescens comitum morbus, & Antonius interpres Collegij Hoensis alumnus ipsa loquendi desuetudine patrij sermonis oblitus, nulli iam vsui poterat esse Xauerio: Quibus incõmodis quanquam spes eius infringi debilitariq; poterat, ea tamen excitabatur & reuirescebat aliunde.

Franciscus febri corripitur, ea liberatus negotium suũ vrget.

Francisci constantia.

Interim difficulates superante constantia, alius interpres non modo lingua, sed etiam domesticarum litterarum peritus sua sponte comitem itineris sese obtulit. Inde Mercatorẽ Cantoniensem paulo fidentiorem nactus, spe ac pollicitationibus ad audendum impellit, magnoq; piperis pondere, quod erat aureis amplius ducentis à Mercatoribus Lusitanis in eleemosynam acceptum cum illo transigit, vti se cum interprete libellisq; suis atque sarcinulis exponat. Ille vero quo occultiora essent omnia, neque nautarum dubiæ fidei committeret caput, ita rem gubernandam susceperat, vt liberis suis seruisq; fidelissimis pro remigibus vteretur, & intempesta nocte Xaueriũ lembo transmitteret, vltro etiam illi pollicitus, apud se bidui triduiue receptum, donec è latebris tuto emersus caussam sui aduentus suo periculo præfecto Cantoniæ exponeret.

Geminum in ea re aggredienda denunciabant amici periculum: alterum, ne Sina Mercator pernumerata mercede receptum cum socijs inermibus peregrinum, vel è naui deturbaret in mare, ne quid emanaret indicij, vel in solitudine ali-

qua scopuloq; relinqueret; Alterum, ne aduenam sine fide publica sese insinuantem Præfectus vrbis flagris atrociter cæsum, aut supremo supplicio afficeret, aut perpetua seruitute vinculisq; mulctaret. Xauerius tamen pericula longe plura, vt ad socios scripsit, longeq; grauiora considerans, ne vel prouidentiæ Diuinæ diffidere, si prouinciã eius instinctu susceptam hominum terrore desereret, vel Christi discipulus videretur indignus, si tam apertè denunciantem (Qui perdiderit propter me animam, inueniet eam) non audiret: vel demum regno Dei non esset aptus, si manu ad aratrum apposita retro respiceret.

Sed dum noua animo concepta fiducia suum iter adornat, nouæ difficultates oboriuntur; recens eius interpres seu occulta Lusitanorum arte vt Xauerium retinerent, seu terrore periculorum inductus, nec opinantem illud subitò deserit: Perstat tamen in sententia Pater, & cum vetere interprete, quanquam non satis idoneo proficisci constituit. Adoriuntur deinceps eum ex composito Lusitani, non tam illius quam sua causa soliciti. Circumfusi pro se quisq; rogant, si suo non tangatur, at alieno periculo moueatur. Sinarum Præfectos, si Sinas conetur irrumpere, vnius irritatos audacia nomen omne Lusinatorum ad supplicium vocaturos. Quod si certum fixumq; sit aleam tentare fortunæ, tamdiu certe cunctetur, dum opportuna profectio naues suas periculo subtrahat. Quibus ille quod ad ipsorum incolumitatem ac mercimonia pertineret, omnem illis timorem dempsit, persanctè pollicitus, non ante se, quo tendebat iturum, quam ipsi sese recepissent in tutum.

Lusitani conãtur Franciscũ ab incępto dimouere.

Ita maturantibus illis, suum Xauerius quoq; iter, ac transmissionem in id tempus apparabat. Sed ecce nouum etiam ante denunciatum ab amicis incõmodum: Mercator quo cum deciderat seu horrore supplicij, seu inuidi hostis instin-

ctu; cum diu Xauerius cupidus expectaret, non comparebat, nec promissis stetit. Ita paulatim cum sanctum Dei præconem cuncta deficerent, vnus non deficiebat animus, & erga Deum fiducia, quin potius hæc, ad humanorum diminutionem præsidiorum amplificata, eorum loco omnium succedebat. Accessit & illud solatij, quod cum audisset Sionis Regem Legationem ad ipsum Regem Sinarum in annum insequentē meditari, statuebat si Cantoniensis ille portitor cōdicto tempore non occurreret, adnauigare Sionem, omniq; ope conniti, vt cum regio Legato penetraret.

Francisci fiducia in Deum.

Iam Lusitanę naues ferè omnes vela fecerant, ac socium suum longo implicitum morbo, ne sibi in tam ancipiti re impedimento foret, in Indiam tempestiue remiserat, ipse cum interprete Sina, alioq; puero in Sanciano remansit, erga reliquos inquilinos vsitata obtinens munera charitatis, incredibili ardore agendi, quam plurima patiendique pro Christo, Mercatorem adhuc illum opperiens, quo cum pepigerat, inque omnia occasionis momenta vigilanter intentus.

Francisci charitas erga inquilinos Sancianos.

Sed videlicet Deo magis cordi fuit, præmium inde quasi perfecti operis Xauerio reddere quam vt perficeret. Nondum satis forsitan ea regna ad Euangelij sationem erant idonea, reseruabat illud decus eius posteris Deus: Et tot ab eo susceptos exantlatosq; labores æternis maluit condecorare præmijs, quam aperire cursum ad nouos. Ita duodecimo Kalendas Decembris secundum rem diuinam quam pro mortuo fecerat, noua febri corripitur, cumeaque progressus ad nauim, ægros de more conuisit, diuersaturus vtique inter eos, nisi maris nauisq; iactatio terram repetere coegisset. Hîc igitur iacentem in publico Lusitanus æstuantemq; summis ardoribus conspicatus misericordia captus, in suum tugurium curandū, & pro sua tenuitate tractandū suscipit. Erat id tugurium ex ijs mapalibus, quæ ad extremam litteris oram Lusitani adhuc eo

Franciscus noua febri corripitur.

Franciscū Lusitanus ægrotum suis humeris in suum tugurium portta

tempore ab Sinis ædificatione prohibiti subito, vt dixi excitabant, & in discessu disturbabant ventis & frigoribus peruium.

Hic hospes hospitem rogat venam sibi patiatur incidi, nec abnuit obsequens æger, cunctis se professus in rebus quę ad curationem sui corporis pertinerent, tametsi non erat nescius, quales tandem ea Insula Medicos ferret, in medentium potestate fore. Misso sanguine non sine conuulsione & contractione membrorum fastidium sibi subsecutum est ingens. cibus porro idoneus ægroto præter paucas amygdalas serius à Nauarcho Lusitano traditas, erat nullus. Eo enim iam creuerat cibi horror, vt prorsus omnia respueret, totoq; biduo nihil gustaret. Iactabatur pestifera febri subsidijs omnibus destitutus, & morbus vrgebat in horas, cum tanta animi æquitate Xauerius & morbum & incommoda perferebat, nulla vt exciperetur ex eius ore querela, nulla vox alienam implorantis opem. Illud vnum placide non ferebat, vulgari se & cõmuni leti genere in lectulo mori, sibiq; optatissimam martyrij palmam è manibus quodammodo rapi; quo tum insigni beneficio cum se profiteretur indignum, ad diuinæ prouidentiæ rationem animum denique suum ipse composuit. Atque vt in morbis grauioribus natura ferè cuiusque se prodit, sic ægrotante Xauerio singularis eius virtus ita se extulit, vt eadẽ propemodum faceret moribundus quæ consueuerat sanus. Nunc defixo in cælum obtutu, cum Christo sermocinans, nunc è psalmis pium aliquid suaue recinens, & eas subinde voces ingeminans, Iesv fili Dauid, miserere mei: Mater mei, memẽto mei; quibus alijsq; consimilibus vocibus duos extraxit dies.

Francisci morbus augescit.

Francisci paticntia.

Francisci sermocinatio cũ Deo.

Xauerius autem, vt affuit hora migrandi, tum vero preces intendere, & arrepto Crucifixi Domini signo crebros ante Deum gemitus edere, & imis è præcordijs mixta precibus suspiria ducere. Cum autem gemendi precandiq; finem nullum faceret, voce pariter atque anima destitutus, extremum spiritum

Franciscus animam Deo reddidit suam.

rum edidit quarto Nonas Decembris, anno post Christum natum 1552. ętatis quinto circiter & quinquagesimo, Indicę suæ peregrinationis vndecimo, in ipsa cura ac meditatione Sinarum. Quid eius deinde mortem consecutum, quam læta oris facies, quam admirabilis incorrupti corporis in viua calce sepultura, quot prodigijs Goam vsque sanctum cadauer renauigarit, ijs narrandum relinquo, qui res eius gestas sunt persecuti. Qua ratione nunc è cælis Sinicam expeditionem disponi ac aperiri à Deo per Socios ac filios suos impetrarit, quod instituti nostri est, narrare posthac aggrediamur.

Huius expeditionis principia iterum ab Societate IESV instaurantur.

CAPVT SECVNDVM.

TAMETSI non defuerunt ex alijs sacris ordinibus post obitum B. Xauerij Viri pietate ac reliquis animi dotibus insignes, qui hanc expeditionem Christianam tentarunt, è D. Francisci maxime, Diuiq; Dominici familijs; qui vel ab Indijs orientalibus Lusitana, vel ab occidentalibus Hispana nauigatione appulerant: quia tamen effectum sortiri incensa eorum studia (Deo fortasse illos alio vtilius auocante) minimè potuerunt, de illis dicere supersedeo, memor quippe instituti, ac eorum, qui hanc è Societate IESV expeditionem Christianam susceperunt.

Cui cum funes cecidissent in præclaris, pręclaram illam hæreditatem ab optimo Parente proprij corporis etiam depositione semel initam, filij nunquam dimiserunt, sed fecisse mihi videntur, non secus atque ij, qui fortissimæ arcis obsidionem aggressi, expeditam ad omnem rei bene gerendæ occasionem muniunt stationem. Sedem igitur Societatis in limine huius regni peropportuno loco extructam statuerunt, quæ ex ipso

ſitu videbitur, qui neceſſario ſub oculos ponendus, ne lector, locorum imperitus, ſæpius in hiſtoriæ progreſſu aberret.

Luſitani Sinarum fines attingunt.

Cum Luſitani primum immenſa maria emenſi, ſeculo ſuperiore in vltimum Orientem penetrarunt, Sinarum deniq; fines attigere, & illius regni opibus exploratis, omni conatu cum ea gente miſcere cõmercia procurarunt. Non erat res ita procliuis; Sinę quippe præ omni gente, ſuſpicionũ etiam vmbris territantur, id ex eo maximè tempore, quo erepto imperio Tartaris, vti dictum eſt libro ſuperiore, ſeruiêre. Innatum gentis metum augebat Luſitanarum claſſium apparatus, bellicorum tormentorum fragor, nauium ad eam diem Sinis inuiſa magnitudo. Confirmabantur hæc omnia Mahometanorũ, qui plurimi ſunt in Emporio Cantonienſi teſtimonijs. In eam enim oram ad auſtralem Sinarum plagam appulerãt Luſitani: aſſerebãt hi, gentem hanc Francos appellari, ſic enim Saraceni Europæos vocant. Sinæ vero quoniam liquida R. omnino carent, nec vnquam duas conſonantes ſine vocali media norunt, Falancos in hodiernam diem in prouincia Cantonienſi duntaxat nuncuparunt, quo etiam nomine noſtratia tormenta bellica vocauêre. Aſſerebant inquam Francos natura pugnaces ac robuſtos, gentium domitores, imperij ſui fines ſolis vniuerſi finibus definire. Teſtem nuper Malacam, teſtem denique Indiam vniuerſam Europæorum armis commercij prætextu ſubactam. Hæc ſuſpicio non vana, tametſi Legatione Luſitanos arcuerit, ex quo euulgata eſt, euicit tamẽ lucri cupiditas, ne à commercio excluderentur. Quæſtus enim non ærario ſolum publico, ſed priuatis etiam peculijs ex hac negotiatione tantus eſt, vt Magiſtratus, diſſimulato metu, eam nunquam excluſerint omninò, ſed ſenſim admiſerint; verum ea lege, vt quamprimum, diſſoluto mercatu, omnes in Indiam cum ſuis rebus reditum maturarent. Tenuit ea ratio annos plures, dum paulatim ab metu confirmati, in Inſula maiori peninſu-

Sinarum gens ſuſpiciosa.

Lucri cupiditas Luſitanos in Sinas admiſit.

peninſulam exiguam ad habitandum negotiatoribus conceſſerunt. In ea peninſula idolum erat, quod hodieq; viſitur, cui nomen Ama: Inde locus Amacao, ac ſi dicas Amæ Sinus appellatur. Hic deinde ſcopulus verius quam peninſula habitari cæptus, non à Luſitanis ſolum, ſed ab omni vicinarũ gentium colluuie; propter nobile commercium rerum omnium, quæ vel ab Europa, vel ab India Molucisq; Inſulis, nauibus Luſitanis vehebantur, frequentatus, quin etiam magis argenteorum numorum cupiditas, ipſos Sinas ad cohabitandum inuitauit. Inde annis labentibus vrbs paulatim extrui cæpta eſt, nec ſolum cum Sinis commercia, ſed etiam connubia Luſitani contraxere, atque ita vniuerſam peninſulam ædibus priuatis oppleuere, & è ſterili ſcopulo nobile in paucis emporium aſſurrexit. Nec ſolum in ultimum orbem nauigatrix cupiditas negotiatores deportauit, ſed ne latius paterent Imperij Luſitani fines, quam Chriſtiana religio, non pauci eum in locum, vel Religioſi, vel alij Sacerdotes confluxere, qui Luſitanos conſeruandos, vel indigenas ad Chriſtum adducendos ſuſcepere, quem etiam in finem Luſitani Reges, locum Ciuitatis appellatione donatum auctoritate Pontificia, Præſule adornarunt, quo facilior, nec ſine Eccleſiaſtica Maieſtate, ſacrorum adminiſtratio in extrema orbis plaga redderetur.

Peninſula Luſitanis conceſſa.

Cõmercia Sinarũ cum Luſitanis.

Emporium ex Peninſula factum.

His ita pręmiſſis, ad inſtitutum redeamus. Eo in loco Societas noſtra ſedem perpetuam fixit, ac primam Dei Matri ędem ante reliquas omnes, quæ poſtea fuere non paucæ, excitauit. Erat enim locus inſtituto noſtro peropportunus. Cum enim Societas noſtra iam inde à ſuis initijs Indicam meſſem, quæ vel in Oriente, vel in Occidente albeſcebat, ſibi cum reliquis meſſoribus demetendam ſuſcepiſſet, viſa eſt hæc area in medio tot naualium ſita, minimè negligenda. Nam inde in Boream patebat orbis Sinicus verius, quam Imperiũ ad auſtrum Molucæ Inſulæ: ad ortum Iaponia & Inſulæ Philippinæ: ad

Prima Sedes Societatis Sinarum finibus Amacaenſis.

Situs loci.

occa-

occaſum vero Cochinchina, Camboja, Siaoum, aliaque permulta.

Ex hac igitur pugilum Christi ſtatione, omiſſis ijs, quæ in reliquas orbis partes factæ ſunt, excurſionibus, ac potiſſimum illa nobiliſſima, quę magnam Iaponiæ partem in obſequium fidei Chriſtianę captiuauit, In Sinarum quoq; regnum ſerius quidem, ſed aliquando tamen vexillum Chriſtianæ Crucis importatum. Id qua occaſione quoue euentu factum ſit, aggredior enarrare.

Occaſio ingreſſus in Sinarum regnum narratur.

Qui Amacaenſem Societatis noſtræ ſedem iam inde à primis principijs incoluerant, in Sinarum fines ingreſſum iam ſæpè tentauerant, ſed fruſtra, vel rei difficultate prohibiti, vel quod in expeditionē Iaponicā intenti, quę tanto fructu procedebat, non omni conatu rem Sinicam procurarent. Ergo multis annis regio Sinica nondum ad meſſem alba videbatur. Ad extremum, vbi arriſit ei, qui tempora & momenta poſuit in ſua poteſtate, perfecta res eſt optata potius quam ſperata.

Alexander Valignanus expeditionem Sinicam excitat.

Alexander Valignanus è Societate noſtra, Sacerdos Italus, ex Europa venerat, à Præpoſito Generali Indiæ totius Viſitator renunciatus, iamq́ue luſtrata ea Indiæ parte, quæ Cis-Gangem ab Europæis appellatur; ad eam quoque luſtrandam, quæ vltra Gangem ſita eſt, nauigarat, tandemq; in Amacaenſem portum delatus, in Iaponiam transmittere cogitabat. Verum nauigationis legibus prohibitus, decem non minus menſes in Amacaenſi noſtrorū ſede ſubſtiterat. Ibi re Sinenſi ex-

Incitamenta Sinicæ expeditionis.

integro accuratius explorata, ſopitum eius expeditionis ardorem excitauit. Ex Imperij magnitudine, gentis nobilitate, alta iam plurium ſeculorum pace, Magiſtratuum prudentia, Reiq; publicæ adminiſtratione non vane ratiocinabatur, gentem Sinicam ſolertem, & ſtudijs omnium bonarum artium addictam, adduci tandem poſſe, vt viros aliquot litterarum virtutisq; laude præſtantes in ſuo regno viuere pateretur, &

maximè

maximè tales qui patrij sermonis litterarumq; iam non essent imperiti, neque hoc solùm, sed spem non vanam videri, aliquando fore, vt huic genti, sanctissimæ legis nostræ scita fortassis arriderent, cum ea politicam Reipublicæ administrationem, non modò non interturbent, verum etiam egregiè promoueant. Eò accedebat, fore, ut illa gens, suę vanitatis fortasse pertæsa, cælestium bonorum desiderium conciperet, æternaq; spectaret.

His igitur alijsq; de causis omnino statuit, aliquot Sinensium litterarum, sermonisq; studio designare, vt ij iam essent comparati, si fortasse aliqua pateret rima, qua Euangelicus præco sese in eam planitiem intruderet. Non deerant autem ex ipsa Societate nostra viri longo rerum Sinensium vsu nobiles, qui Visitatoris sententiã improbarent, asserentes in tentandis Sinis Æthiopem lauari, ad quos B. Xauerius tam incensis studijs, tamq; profusa largitione penetrare minimè potuisset: cuius exemplum secuti etiam alij Religiosorum ordines, de re conficienda desperarant. Verum Visitator à suscepta deliberatione se dimoueri non est passus. quis enim ignorat, Superiorum animos, sæpè luce diuina, cum opus est, ad res perspiciendas collustrari? Ergo cum in Amacaensi nostrorum sede, tanta erat operariorum paucitas, omnino neminem reperîsset, quem huic muneri destinaret; ad Præpositum Prouincialem scripsit in Indiam) is erat id temporis Rodericus Vincentius Lusitanus) vti primo quoque tempore, minimùm vnum sacerdotem rei operandæ idoneum, in hunc portum Sinarum mitteret. Ipse vero Visitator prius in Iaponiam quam solueret, scripto reliquit, quid ab eo, qui mitteretur, exigeret, & quam rationem in hoc Sinensi studio vellet obseruari.

P. Valignani constantia.

Nominatus est igitur in India Michaël Ruggerius Italus, è regno Neapolitano, qui superiore, quam nominaretur, an-

Michael Ruggerius in Amacaensem portum destinatur.

no ex Europa venerat, & iam in ora Piſcaria rem Chriſtianam procurabat. Is igitur in Amacaenſem portum anno Domini 1579. menſe Iulio cum appuliſſet, & Viſitatoris mandata perlegiſſet, animum applicare cæpit ijs, quę facere iubebatur. Iubebatur autem Sinicum ſermonem eum, qui curialis dicitur, & in vniuerſo regno idem eſt, ediſcere. nam præter hunc ſingulæ prouinciæ ſuum habent diuerſum, vt cęteræ orbis regiones Idioma. Characteres item & legere & pingere hieroglyphicos iubebatur, neq; enim paucis alphabeti figuris, vt reliquus ferè orbis, ſuos conceptus ſcribendo exprimunt, ſed tot figuras pingunt, quot ſunt voces, resq; vocibus ſignificatæ, vt libro ſuperiore fuſius explicatum eſt.

Sinenſis idiomatis diſcendi difficultas.

Si tantum facilitatis res ipſa habuiſſet, quantum animi adferebatur, maiores breuiori tẽpore progreſſus extitiſſent. Sed idioma Sinicum non perdifficile ſolum eſt, & intricatum præ cæteris omnibus, de quibus quidem audierim, aut legerim; verum ipſa quoq; Magiſtrorum penuria difficultatem difficiliorem ſeipſa reddebat. Nam ij Sinæ, qui Amacaenſi in oppido iam Chriſti ſacris initiati, Europæo iam habitu cultuq; viuebant, & qui ad commercia ex interiore continente ventitabant, vtriq; erant æquè prope Curialis linguæ, ac Luſitanæ imperiti. Negotiatores quippe prouinciale idioma frequentant. Curiale tametſi intelligant omnes, minus tamen politè eloquuntur. Characteres vero ſuos ne ipſi quidem vniuerſos norunt, vulgus eos fere, qui ad commerciorum formulas ſatis eſſe iudicantur. Itaq; quam minimè ineptus Magiſter Patri viſus eſt Sina pictor, qui quod linguæ deerat, arte ſuppleret. quippe non raro contingebat, vt, cum hieroglyphici characteris vim Europæo ſermone non poſſet Magiſter exprimere, ad mutæ picturæ remedia recurreret. Sed tamen improbo labore, quem incenſus amor minimè ſentit, omnia ſuperabantur.

Neque hac dumtaxat ratione bonus Pater ad rem Sinicam proludebat. Sollemne Lusitanis negotiatoribus bis quolibet anno nundinarum, tempus est, ad ea scilicet comparanda, quæ Indica nauigatio mense fere Ianuario, vel Iaponica exeunte Iunio solet euehere. Hæ nundinæ non in Amacaensi portu, nec in aliqua deserta Insula, vt olim, sed in ipsa Metropoli frequentantur. Nam ex oppido suo Lusitani Magistratuum voluntate in Cantoniensis Prouinciæ metropolim biduo ferè aduerso flumine nauigant, & in eo portu sanè nobili in nauigijs pernoctant, diuinum tempus liberæ per vrbem negotiationi deputatur. Sed hæc omnia tot vigilijs & cautelis, facilè vt appareat, antiquos etiamnum metus palpitare. Nundinarum tempus vtrumq; sigillatim bimestre, & sæpè longius. Hunc morem cômemoraui, quia prima & hactenus ferè sola Euangelij præconibus in regni penetralia penetrandi ianua fuit ex Lusitanorum, qui sanè magnam pietatis Laudem vbiq; referunt, vel industria, vel propensa in religionem voluntate.

Nundinæ Amacaenses ansam præbent penetrandi in Sinas.

Cum ijs igitur negotiatoribus P. Michael Ruggerius ad sua quoq; commercia cum Sinis ineunda, omnino ire constituit, eo maximè consilio vt exploraret, num ab aliquo fortasse Magistratu sedem in aliqua regni parte posset eblandiri. Initio magnam è recenti casu difficultatẽ sensit. Nuper enim cum alius è nostro ordine eò se ad sacra ex more, negotiatoribus per nundinarum dies procuranda contulisset, ad Christi fidem adolescentulum profani Simulacrorũ Sacerdotis discipulum ita pellexerat, vt volentem in Almacaense oppidum, sed clam tamen abduxerit. Id subodoratus Magister, apud Magistratus grauiter questus est, effecitq;, adnitentibus etiam adolescentuli propinquis, vt Magistratus eum vi retorquerent non sine magna nostrorum molestia, vel apud eam gentem infamia, quasi malis artibus pueros seducerent, parentibusq; subducerent; quod apud Cantonienses, vt non est inusitatũ, ita est in paucis criminibus capitale.

P. Ruggerij sollertia & comitas in agendo.

Verum enim vero P. Ruggerij sollertia, & in agendo comitas hanc denique maculam eluit, obicemq; perfregit. nam & ipse cum nonnullis agere cæpit magna eorum voluntate, & maximè cum supremo maris præfecto, Hai-tao vocant, sub cuius ditione etiam aduenæ, quotquot in prouinciam Cantoniensem appellunt, eorumq; negotia, numerãtur. Hanc Patri necessitudinem conciliauit opinio virtutis atque litterarum: quodq; intelligeret eum ab Lusitanis pro parente ac Magistro coli: delectabat eum etiam aduenæ Sacerdotis studium, quem audiebat Sinicos libros euoluere studiosè. Quoties igitur ad eius tribunal vna cũ Lusitanis itabat, cum cęteri genu flecterẽt, qua ratione Magistratus omnes pro tribunali compellari solent, eo iubente, Pater ad latus adstabat; quin etiam eum exemit ceterorum lege, qui in nauigijs pernoctabant. nam in ipsa vrbe locum ei designauit in eo palatio, in quo regni Sian Legati, cum honorium Regi vectigal deferunt, excipi consueuere. quo in loco rei diuinæ operandæ possessionum accepit, Sinensium libris noctes diesq; intentus; eò Dominicis, festisq; diebus Lusitani ad rem sacram, sacramentaq; suscipienda cõueniebant. Id enim Patri liberè per eos dies dumtaxat licebat, quibus commercia contrahebantur. nam ijs abeuntibus ipse quoque ad suos redire iubebatur. Nec minor Patri fuit necessitudo cum Supremo militum illius Prouinciæ Præfecto, Zumpim Sinæ vocant, quem horologio donauit, quod rotulis horas emetiebatur, & à quo vicissim, cum eum officij causa visitaret, per honorificè fuit acceptus.

Lusitani rem diuinam & Sacramenta frequentant.

Non parum valuit hęc inita cum Mgistratibus necessitudo ad rem Christianam Sinis persuadendam: nam ex ijs, qui in Amacaensem portum, commeatum, & alia minutiora conuehunt, non pauci, excussis gentilitatis tenebris, Euangelicam lucem aspexere. Vnde cum Catechumenorum numerus excreuisset, pia Lusitanorum liberalitate domus ijs imbuendis

apta

apta, in proximo colle post ædem nostram sacram excitatur ex oratorio à D. Martino appellata. In ea domo indigenas imbuebat liberius, non perturbato inferiore domicilio, vbi Lusitanorum maximè salus procurabatur. Liberius etiam ibi Sinensibus libris, adhibitis interpretibus, insudabat.

Domus pro Catechumenis à Lusitanis extruitur.

Iam hoc nouale spem amplioris messis dabat, sed duo erant quæ agri illius culturam disturbabant: vtrumq; ex Operariorum paucitate nascebatur. Nam cum occupationes nostris Ministerijs annexæ cũ gente Lusitana essent permultæ, oportebat quoq; P. Michaelem necessario in his occupari, & à Sinensi studio negotioq; auocari. Deinde cum in Cantoniẽsem Metropolim ad nundinas, vt dixi, nauigabat, Amacai bene cæpta, nullo prosequente, interrumpebantur, magno rei Christianæ damno. nam subinde vtrumq; nundinarum tempus cõtinuatum, dimidiatum annum exæquabat. His incommodis accedebat, quod non satis expeditè aliquod idioma sola speculatione sine exercitio comparari potest, quod patri accidebat, qui solus in hoc studium incumbebat.

Amacai operariorum paucitas cæpta disturbat.

De omnibus monitus per litteras in Iaponia Visitator, ex India P. Matthęum Ricium in huius expeditionis sociũ euocauit. Ex Europa venerat is eadem nauigatione cum P. Ruggerio, & tum Goæ Theologicis studijs finem imponebat. Is vbi appulit eandem spartam ornare, & idem cum socio iugum ducere cæpit, & absenti P. Ruggerio suffectus, inchoatum opus prosequebatur. Idque eò commodiùs, quod iam vetuerat Visitator eos, qui rem Sinicam procurabant, ad alias occupationes auocari. Hic porro est Matthæus Ricius, cui præ cæteris, qui cum eo impigrè adlaborarunt, expeditio Sinica in acceptis referri debet.

P. Matthæus Ricius ex India Amacaum euocatur.

Intra eundem annum tertio Patres in Sinarum regnum admissi stationem tamen in eo nondum impetrarunt.

Caput Tertium.

Quatuor Principes Iaponenses Romam proficiscuntur.

Anno humanæ salutis 1582. è Iaponia rediens Pater Valignanus Visitator, quatuor illius Insulæ Principes secum adducebat, qui à Regibus ac Dynastis nonnullis Romam eo consilio mittebantur, vt debitam Pontificiæ sedi submissionem Christiano ritu præstarent, quod etiam fecere, & in patriam deinde salui rediere. Quo vero tempore commodam nauigandi occasionem in Amacaensi Collegio præstolabatur, nihil antiquius habuit, quam vt rem Sinicam omni conatu promoueret. Nam in eum finem sodalitium erexit in æde nostra sacro Iesv nomin insignitum, & id sodalitium sanctissimis legibus instituit aptissimisq; ad Neophytorum salutem promouendam. Vetuit porro, vt ea res feliciorem haberet successum, Lusitanos homines in sodalitium illud adscribi, sed Sinas dumtaxat vel Iaponios, cęterarumq; nationum in fide tyrones. Ea res quotidianis aucta incrementis, Dei gloriam in ea ciuitate magnopere sanè promouerit. Administrari porro semper sodalitium voluit ab vno ex ijs Patribus, qui iam essent expeditioni Sinicæ attributi. quem etiam fungi voluit alio munere, à quo in ijs Regionibus Pater Neophytorum appellatur. Sub cuius cura Neophyti omnes aut Catechumeni esse consueuerunt: vt eorum non solum salutem promoueat, sed etiam negotia auctoritate sua dirigat, & consulat paupertati. Hæc domi nostræ gesta, dum ingressum ad maiora diuina bonitas aperiret, quod eodem ferè tempore contigit in hunc modum.

Sodalitiũ nomini Iesv sacrũ instituitur.

Prouincię Cantoniensis Prorex in primis sui ordinis habetur.

tur. cuius enim prouincia hæc in extremis regni finibus sita, quam longissimè distet à Regia Pequinensi, eaq; tota mari alluatur, non raro contingit, vt infestæ latronibus viæ pyratis maximè Iaponibus maria videantur. hinc statutum est, vt Cantoniensis Prorex in vicina quoque Quam-si prouincia potestatem exerceat, si quando casus illum aliquis ad numerosiorem delectum adstringeret, tum enim ex illa quoque prouincia militem legere summo iure potest. Tametsi ea, quam dixi, Quam-si prouincia suum quoq; Proregem habeat, instar cæterarum, hac etiam ex causa Cantoniensis Prorex, minimè in sua metropoli, quod reliqui faciunt, sed Sciauquini sedem habet, quæ ciuitas alteri prouinciæ contermina cōmodiorem visa est habere stationem.

Prouincia Cantoniensis.

Hoc igitur tempore supremum hunc Magistratum gerebat è prouincia Fuquiana oriundus nomine Cinsui, vir sagax, idemq; numorum cupidus. cum itaq; cuperet aliquid ab Amacaensibus emungere, hoc vsus est artificio. Diploma ad eos misit, quo diplomate iubebantur Episcopus, ciuitatisq; Præfectus eius se quamprimùm sistere tribunali; quod intellexisset ab his aduenas illos negotiatores gubernari, re in deliberationem vocata, parum tutum & è dignitate Lusitana visum quod iubebatur. Ne tamen edictum spreuisse & Proregis auctoritatem neglexisse viderentur, statutum est, vt nominatorum vicem alij duo supplerent. Episcopi vicem auctore P. Valignano Visitatore supplere iussus est P. Michael Ruggerius, eo consilio, vti tentaret, an perpetuam in eo regno posset stationem impetrare: in Præfecti locum Vrbanus Auditor nominatus Matthias Penella dicebatur. ad Proregem porro cōciliandum, ne forte inchoatum commercium interturbaret, sumptu publico non exiguum munus earum rerum, quibus Sinas delectari constabat, mittebatur. Panni holoserici (quos adhuc eo tempore Sinæ conficere nesciebant) vndulatæ ve-

Ingressus in Sinarum regnū tentatur per duos è nostris legatos.

stes

ſtes, Cryſtallina ſpecula, & id generis alia non pauca, quæ mille aureorum ſummam excedebant.

Legati à Prorege Cantonienſi accipiuntur.

Excepti ſunt à Prorege maximo apparatu, ad incutiendum verius terrorem, quam Legatos cohoneſtandos comparato. Verum inſpectis muneribus, quoniam in eum finem hæc omnia cudebantur, ſubitò ſupercilium depoſuit, vultuq; ad ſerenitatem compoſito ſtatuit, vt in ſuo portu degerent, ad eum modum, quo hactenus fecerant, Sinenſium Magiſtratuum legibus obtemperantes, quæ verba ſolemnes eſſe formulæ vidẽtur. nam Luſitani ſuis ibi legibus, & reliquæ nationes eorum nutu reguntur, etiam Sinę, qui cum religione Sinenſi habitu depoſito Europæum induerunt. Reliqui Sinæ ſub gregarijs Magiſtratibus viuunt, quos in eum portũ Cantonienſis Respublica delegat. Sed ad Proregem redeamus. ad munus porro quod attineret, nolle ſe quicquam, niſi perſoluto accipere, ac ſubito ex interprete ſingulorũ pretio audito, argenti pondus pro tribunali pendi iuſſit. Id faciebat, quoniam largitiones in eo regno ſeueriſſimè puniuntur. clam tamen miſit, qui renunciaret, id argenti pondus ideo appendi iuſſum, vt alia totidem ſibi denuo compararent, & ad ſe illi ipſi deferrent.

Legati argenti pondere donari honorificè à Prorege dimittuntur

Non prætermiſit P. Rugerius, id, cuius maximè cauſa venerat, vſus interprete, proponere: aſſerens ſe iam Sinenſi ſermoni, litteriſq; operam dare. qua re Prorex maximè ſe delectari præſetulit, ſpemq; fecit, cum aliàs rediret, id quod petebat obtinendi. Donatos deinde argenti pondere, vario commeatu, maximo magiſtratuum militumq; comitatu, & vario tibiarum aliorumq; inſtrumenterum cantu, per publicos vrbis vicos ad ſuum nauigium magnificè remiſit. tãtum poteſt apud omnes lucelli ſpes, ſicubi videtur affulgere.

Auguſto menſe, vt fere ſolent, aduenerant ex India in Amacaenſem portum onerariæ Luſitaniæ. ijs vehebantur è Societate non pauci; vel Amacaenſi Collegio, vel expeditioni

Chriſtia-

Christianę apud Iapones destinati. Vnus P. Matthæus Ricius, de quo supra, Sinicam in spem vocabatur. Attulerat is secum horariam è rotis machinam, non inelegantē, Præpositi Prouincialis munus, ad rem Sinensem promouēdam. Et id temporis vrbis Præfectus Auditorem (comparatis iam è Proregis voluntate omnibus) ad eum remittebat, cui etiam vt prius P. Ruggerius comes addebatur, sed importunè, vel potius, vt ex euentu videbitur, opportunè cecidit, vt in grauem morbum incideret. Ergo Proregi per Auditorem renunciari iubet, se per morbum ex condicto redire minimè potuisse, habere se tamen machinam perelegantem, quæ nullo pulsante, horas ære campano metiebatur, quæ res Sinensibus noua & inaudita adhæc vsque tempora miro semper stupori fuit. Fecit Auditor quod erat rogatus, nam oblatis Proregi suis mercibus, interrogauit, quid esset causæ, cur Pater minimè ex condicto venisset. Ægritudinem vetuisse cum dixisset, mœrorem præsetulit. vbi vero de horaria machina inaudijt, tanta eius cupiditate exarsit, vt mox ei, quem habebat à secretis, imperarit diploma suo nomine scriberet, quo Pater cum primum per ægritudinem posset, cum admirabili opere illo venire iuberetur.

Matthæus Ricius Amacaum appellit.

Diploma illud cum Amacai lectum est, plura etiam continebat: Patres enim auctoritate publica vocabantur, vt ædem vtramq; sacram & priuatam ea in vrbe excitarent. inde magni applausus, vel domi, vel foris velut in re diu expetita facti. Ipse verò visitator satis dubius, quid in re præsenti statueret, hærere cæpit. sentiebat enim nondum satis esse P. Ruggerium instructum ijs præsidijs, quæ ad rem tantam requiri videbantur. permagni enim refert initia benè cōstitui. Parum abfuit, quin hanc occasionem, nisi Patrum cæterorum consensus arripiendam peruasisset, elabi sineret. Inter eos socios, qui in messem Iaponicam mittebantur, aduenerat P. Franciscus Pasius,

Per Diploma Patres Amacao ad Proregem vocantur

P. Franciscus Pasius in partem laborum mittitur.

quem iam diximus ex Europa eadem nauigatione cum superioribus Patribus Sinicæ rei addictis in Indiam appulisse. Vir insigni prudentia solertiaque & gubernandi laude præditus. Eum Visitator præ cæteris elegit vnum, qui præclaris animi dotibus sermonis imperitiam supplere posse videbatur. Ei P. Ruggerium collegam assignauit. P. vero Matthæum Ricium D. Martini Catechumenorum Collegio præfecit, ad reliquos deinde duos accessurũ, si spes euentum esset sortitura. Et quia Indicæ nauigationis sese tempus per eos dies aperiebat, qua Visitator vna cum Dynastis illis Iaponibus in Indiam cogitabat, scripto reliquit, vt si fortè re infecta Patres redire cogerentur, P. Franciscus Pasius in destinatam sibi prius Iaponiam nauigaret, alij duo in aliam rei bene gerendæ occasionem intenti, suum nihilominus institutum prosequerentur.

Duo socij ad Proregẽ Sciauquinum perueniunt.

Duo igitur socij Sciauquinum ad Proregem cum peruenissent, horariam machinam obtulerunt, cui accessit etiam vitrum trigonum, in quo mentitis cum voluptate coloribus obiecta referuntur. Ea quoque res Sinis insolens, opinionem diu habuit lapidis mirè pretiosi. Mirum, quantum Prorex vtroq; sit recreatus, & quanta beneuolentia socios exceperit. Assignauit quoque non incõmodam in Idolorum fano suburbano, cui Thien-nin-zu nomen est, stationem. quo sæpè commeatum, & varia edulia submittebat, nec raro socios in suum palatium visitationis officio fungentes admittebat. In eo fano quatuor aut quinque plus minus menses commorati, à varijs Magistratibus Virisq; primoribus interuisebantur. Iamq; magnam in spem venerant, eam stationem fore perpetuam. nam etiam ab eo qui Proregi erat à secretis, vti P. Matthæo venire quoq; liceret, impetrarant. Et iam ille se in Amacaensi Collegio ad iter sedulo comparabat; Sed ecce tibi subito casu res omnis euersa, spem visa est sustulisse potius, quam distulisse.

Prorex stationem socijs destinat.

Nam dum res eum cursum tenerent, subitus ex aula nuncius

cius

cius Proregi tristis, cum officio, nescio qua ex culpa excidisse, nunciauit. Veritus igitur ne aduenarum in proregia vrbe statio successori minus arrideret, indeq; sibi maius malum accerseret. Socios ex ea vrbe ita dimisit, vt in Metropolim tamen diplomate suo munitos ablegaret; quo diplomate iubebatur, vt ijs Magistratus agrum ædi simul, ac ædibus in ea Metropoli designaret. Eam Metropolim Sinæ Quam-cheu vocant, sed Lusitani ex Prouinciæ nomine delusi, Cantonium appellarunt.

Socij à Prorege tristi quodā nuncio, dimittuntur.

Hæ rerum vices acerbè sane socios affecerunt, quod eam rem ad speratum finem perducere minimè licuisset. satis enim intelligebant, nullum in Exproregis diplomate præsidium fore, ne nihil tamen intentatum dimitterent, in Metropolim secundo flumine renauigarūt, nec minus accidit, quam quod fuerant suspicati, aberat tum forte maris præfectus, quem supra diximus Hai-tau nominari, ad quem nominatim diploma dirigebatur, & vt adfuisset, nulla diplomatis habita ratione, ne exscendere quidem à riparum custodibus sunt permissi. Ergo in Amacaense Collegium cum mœrore redierunt. Pater deinde Pasius ex Visitatoris voluntate in Iaponiam nauigauit; vbi annos plures strenuè desudans, deniq; Præpositus Proprouincialis utramq; missionem, Sinensem videlicet, atque Iaponensem, diu gubernauit. Et cum ea deniq; utraq; expeditio, Prouincia esset à Præposito Generali appellata, ipse illius Visitator renunciatus, in Amacaense Collegium venerat, rem in primis Sinensem curaturus. sed intra paucos menses extinctus, magnum sui desiderium reliquit. Nam ex ea excursione sua prima, nescio an amoris plus, quam experientiæ, animū adiecerat ad rem Sinicam promouendam. quod sanè fecerat è Iaponia sedulo semper & accommodatè.

P. Franciscus Pasius moritur

Videamus qua ex causa tertiùm in regni fines sine fructus utilitate sint nostri euocati. Apud Sinenses Magistratus vsu receptum

Tertiùm sine fructu, socij in regni fines euocantur.

receptum est, vt omnium quæ scribuntur diplomatũ, exemplar in Archiuio asseruetur, & quid in singulis executioni mandatum sit, ad calcem apponatur: vt quolibet in euentu constet; quid mandatum, quid peractum. Exturbato igitur Prorege, cum successor aduenisset, ac forte diplomatum volumen eo presente euolueretur, inuentum est exemplar eius diplomatis, quod abeuntibus socijs Exprorex tradi imperarat. quod cum effectum sortiri minimè potuisset, nihil ad calcem de more scriptum legebatur. Prorex itaq; in metropolim super ea re scribi iussit ad maris Præfectum, ad quem id diploma fuerat destinatum. Ille quoniam abfuerat, omnium inscius, scribit ad Gubernatorem Vrbis, quem Ansanum Lusitani, Sinæ Hiam-xan vocant, quod sub eius ditione Amacaensis quoque portus contineatur. Sed ille quoque inscius, ad eos militum præfectos, qui Amacaensi portui præsunt, mandatum scribit, vti de ea re quamprimum inquirãt. Ergo cum Episcopum adissent, in Collegium nostrum sunt amandati, quibus diploma, vt erat sigillo suo munitum, ostensum est, id illi sibi tradi summopere postulabant, indignum rati, Proregis quondam sui diploma in manibus esse aduenarum. Re in deliberationem à socijs vocata, percommodè incidit eo tempore, Visitatore absente, adesse Viros è nostra Societate primarios: Nam Æthiopiæ Patriarcha aderat Melchior Carnerus, qui Æthiopicæ expeditioni dissolutæ superfuerat, & Episcopatum Amacaensem in Pastoris absentia moderatus, aliquamdiu fuerat Collegij Rector: erat & idem Sinicæ missionis superior, P. Franciscus Capralis; aderat Ex Rector eiusdem Collegij P. Petrus Gomezius, & necdum abierat P. Franciscus Pasius, & alij multi, qui Iaponicam in procinctu nauigationem præstolabantur. Concilium erat omnibus, diploma illud Sinensibus illis militum Præfectis minimè restituendum, sed vrgendum, vt socij duo, illud ipsi in Metropo-

tropolim ad Maris Pręfectum deferrent, & illius executionem postularent. In eam rem P. Ruggerius & P. Matthæus Ricius nominati, nec illi ipsi militum Præfecti abnuere, & quoniam vltra non poterant, in Ansanum vrbem nauigandi fecere facultatem ac spoponderunt, ibi vrbis Gubernatorem, Ci-hien vocant, eos vlterius in Metropolim dimissuros.

Ansanum perueniunt socij ad Gubernatorem.

Ansanum vbi socij peruenerunt, pro tribunali auditi sunt, sed eo euentu, vt Gubernator diploma sibi tradi postularet in Metropolim amandandum, quod cum Socij facere abnuerent, excanduit, arreptumq; diploma in terram abiecit; Proregis inquit officio deturbati, diploma prodesse quicquā posse arbitramini? in metropolim vero nauigandi prorsus renuit facere facultatem, sed omnino impetrauit, vti retro ad suos renauigarent. Abiere socij tristiores, quod aditum in ipso sibi limine occlusum aduerterent. In hospitium igitur suum reuersi, audax sanè consilium inierunt. Ex hoc oppido in Metropolim nullo non die nauigat oneraria quædam non maxima, qua multi quotidie mortales se suaque transmittunt. In eam statuêre, nulla ceteroquin alia facultate, se si admitterentur immittere, & inscio Gubernatore in metropolim nauigare. Tergiuersabatur initio Nauarchus aduenas recipere. Sed Patrum interpres adolescens vtique solers, ostenso Proregis diplomate, Nauarcho imposuit. In onerariam igitur vna cum sarcinis admissi, dum se iam vela facturos putant, eijciuntur. Nam cęteri, qui eodem nauigio in metropolim transmittebant, nauarchum ita terruerunt, vt mutato consilio, Patrum sarcinas in ripam eiecerit, ipsiq; coacti in hospitium, vnde venerant, redire.

Audax facinus socij aggrediuntur.

Eo ipso tempore tristis Vrbano Gubernatori nuncius de morte sui parentis aduenit, qua ex causa officio exutus, ipso momento, ex consuetudine Sinensi, ad triennem luctum domum priuatus repetebat. Inde factum est, vt nullo prohibēte,

dies aliquot socij in eo oppido substiterint, omnemq; lapidem mouerint, ad Metropolim adeundam. Id deniq; paucorum nummorum largitione impetrarunt ab eo, qui Gubernatori suffectus erat, & ope Notarij, qui, ne aliquod sibi malũ crearẽt, eam facultatem ita texuerunt, vt non largitionem accepisse, sed Reipublicæ obsequium præstitisse viderentur. Socij itaq; inscij in metropolim velut captiui nauigarunt. Sic enim scribebatur hos sacerdotes aduenas Ansani repertos, quod haberent, videlicet nescio quod Exproregis ad Maris præfectum, diploma, ad quem mittebantur.

Perueniunt in Metropolim.

Non ideo minus benignè ab Maris præfecto excepti, nec reserato diplomate, rogantur ecquid velint? Responsum supplici libello iam rite confecto datum, quo libello continebatur; eos esse viros Religiosos, qui per tot maria, è patrio solo venerant, Sinensis imperij fama allecti, vt in ea ad extremum vsque spiritum degerent. Nihil se aliud postulare, quam exiguam aream, in ea se cæli Domino ædiculam excitaturos, nemini se porro oneri futuros, vitęq; necessaria se corrogata iam ab suis stipe, curaturos. De Christianæ legis euulgatione, nec in hoc libello, nec primis principijs vllus fiebat sermo, ne ea res necessariam in eo regno stationem impediret. neq; enim ita de se abiectè sentiunt Sinæ, vt arbitrentur se aliquid ab aduenis audire posse, quod non in suis libris habeant accuratius explicatum. A nouæ quoq; legis prædicatione mirè abhorrẽt, experti quippe, seculis sæpe superioribus, ciuiles rerum nouarum tumultus ab ijs cæpisse, qui prætextu legis nouæ multorum ad rebellionem conspirantium cætus cum Reipublicæ pernicie cogebant.

Socij impetrãt ad tempus cõmorandi facultatem.

Supremus Maris Præfectus sociorũ vota laudauit quidem, sed respondit tamen id in Superiorum Magistratuum esse voluntate, & à solo Prouinciæ Visitatore, Ciai-yuen ipsi vocãt, vel à Prorege posse concedi. Causantẽ hæc Maris præfectum,

socij

ſocij rogarunt, vti ſaltem in ea metropoli tantiſper cõmorandi ſibi faceret facultatem, in Palatio Legatorum regni Sian; vbi nundinarum tempore ſolebat P. Ruggerius commorari, donec nundinarum Luſitanarum tempus adueniret; interim ſe vel à Prorege, vel à Viſitatore impetraturos, vti ratam eam haberent ſtationẽ. quam rem præſentibus conceſſit quidem, ſed eo ipſo die renunciari iuſſit: Prouinciale enim luſtrum per eos dies ab Viſitatore inſtituendum, aiebat proinde vereri ſe, ne ſi eos ille, quo tempore negotiatores abſũnt, in Metropoli reperiret, id minus moderate laturus eſſet. Illius cenſuram nulli non Magiſtratui eſſe formidabilem. Imperauit igitur, vti extemplo Amacaum ſe referrent.

Amacaum coguntur reuerti

Conijci facile poteſt, quo mœrore ſocios tam inexpectatus nuncius affecerit. Abiêre tandem, vbi nullam commorandi ſpem, adhibita omni induſtria, ſupereſſe viderunt. Anſanum peruenerunt ac res peiore in ſtatu, quem ante repererunt. Pro Vrbanis portis Proregis noui, cui cognomen Co, edictum expoſitum legebatur, quo edicto præter alia, quæ prouinciale bonum, attinebant, hoc, quod ad rem ſpectabat, de Amacaenſibus ſanciebatur: Primum querebatur multis, varias Amacai fraudes, & alia contra leges fieri, quorum omnium culpam in Sinas ipſos aduenarum interpretes reijciebat, à quibus ipſi aduenæ ad ea ſollicitabantur, ac inſtruebantur: Sed præter cætera compertum ſibi eſſe, Aduenarum interpretes perſuaſiſſe externis quibuſdam Sacerdotibus, vti Sinarũ ſermonem & characteres ediſcerent, & aream in ipſa metropoli peterent ad excitandam ædem ſacram, ſimul ac priuatam, quam rem aſſerebat regno ſuo pernicioſam, cui non expediret aduenas in interiora admitti. Minabatur denique ſe interpretes illos, niſi deſiſterent grauibus ſupplicijs mulctaturum.

Edictum Proregis noui.

His auditis, ijſque viris, quæ ipſis acciderant, integro menſe quo negotium hoc excurrit, & animaduerſa incredibili a-

uerſione

uersione, qua Sinæ aduenas detestantur, spem prope omnem socij deposuerunt, sedis vnquam in regni penetralibus locandæ. Hoc potissimum Prorege Magistratum gerente. neque enim videbatur ille ipse facturus, quod tantopere improbarat.

Sciauquinum Patres euocantur, & facultatem impetrant ædis extruendæ, sedisq; figendæ.

CAPVT QVARTVM.

DESPERATIS ad hunc modum rebus, satis admirabile videri potest quod subiungam; nondum à sociorum regressu hebdomada tota effluxerat, cum è Proregia vrbe Sciauquino in Amacaensem portum appulit è Proregis Satellitio famulus; deferebat is patentes illius gubernatoris litteras, qui vniuersam illam regionem ex officio moderatur, Ci-fu; Sinæ vocant, ijs litteris è Proregis auctoritate Patres è Societate IESV Sciauquinum vocabantur, aream è publico ad ædem simul, & ædes extruendum accepturi. Hæc sanè mutatio, dexteræ excelsi, & non humanæ industriæ tribuenda. Absit verbum illud: Manus nostra excelsa, & non Dominus fecit hæc omnia, sed cogitandum potius socijs, in futuris deinceps laboribus post mortales industrias spem supra spem erigēdam, nec vnquam desperanda meliora. Prorex quidem, acerrimis verbis nuper eam rem publico diplomate improbarat: Gubernator eius regionis Patres nostros ne viderat quidem: sed non est conciliū aduersus Dominum, in cuius potestate sunt tempora & momenta: quibus ab æterno statuerat hanc gentem sua luce collustrare, & in manu potenti, brachioq; extento occlusas tot sæculis fores Euangelij sui pręconibus aperire.

Patres Sciauquinum vocantur.

Admiranda Dei consilia.

Nam quod in eam rem fecisse Patres narrabatur, næ nihil humanis calculis rem subducendo proderat ad rei tantæ creationem,

tionem, si non ea manus interuenisset, quæ omnia ex nihilo potenter eduxit. Narrabant enim, Patres, se cum secundo Sciauquinum admissi ab Exprorege dimitterentur in Metropolim, præsentibus aliquot Proregum famulis, certam pecuniæ summam ei spopondisse, qui à nouo Prorege reditum eis impetraret. E quibus vnus, isque infimi ordinis ex ijs militibus, qui pro foribus palatij excubabant, libellum Proregi obtulisse dicitur, velut sociorum interpretis nomine, quo libello stationem socijs ea in vrbe permitti, & aream ad ædem utramque dari postulabat. Mira res, qui aduenas sacerdotes eorumq; interpretes ita crudeli edicto exagitarat, libellum sibi ab abiectissimo satellite oblatum, non modo non reiecit, sed ad Gubernatorem regionis (dicebatur is Guam-puon è prouincia Cequiana) remisit expediendum; is patentes militi litteras dedit, quas ille ipse ad Patres detulit Amacaum.

Æstimari facilius quam dici potest, quo alacritatis sensu rem illam nostri acceperint. idq; eò magis, quò inopinata vehemẽtius in animos velut insiliunt, & irritant omnino potentius. Videbantur enim sentire diuinam manum, & supra vim humanam cæleste consilium. Toties igitur nominati huius expeditionis pugiles, ea comparare cæperũt, quæ ad eam rem necessaria esse videbantur; Neque id sine labore, nam cũ hoc negotium ex amicorum liberalitate penderet (ex ijs enim plerique, tribus intra paucos menses excursionibus largitatẽ exhauserant) hanc quoq; profectionem non secus ac reliquas in ventum abituram, non omnino temere verebantur. Accessêrunt eodem multa illius anni naufragia, maximè vero Iaponiensis onerariæ in Insula Leuquiceo, in qua vna sunt prope vniuersæ ciuitatis opes, manum strinxerant eorum, quibus aliàs erat ex more profusus.

Incõmodum Patribus obijcitur.

Verum & hoc incomodum, Deo prouidente, sublatum. Amacai degebat ijs temporibus Lusitanus Negotiator tam ac-

quirendis opibus, quàm largiendis fama celebris; Gaſpar Viegas dicebatur. Is qui hanc expeditionem in primis ſemper adiuuerat, & nunc eam calamitoſiſſimo ciuitatis tempore minimè dereliquit. nam pecuniarium eleemoſynæ nomine ſubſidium ſocijs eiuſmodi contulit, vt huius expeditionis initijs ſufficere poſſe videretur. Et quoniam eius officioſè memini, non omittendum duxi, quod is Goanam Probationis domũ Societati erexit, annuoq; cenſu ſtabiliuit, ac deniq; morti vicinus in Societatem noſtram adſcribi petijt, & impetrauit. Neque vero ille ſolum, ſed alij quoq; amici, Collegijq; Rector P. Franciſcus Capralis multa contulere; quibus inſtructi, ſoluerunt magna ſpe pleni, fore vt nunc tandem aliquando hoc negotium optato fine clauderetur.

Eleemoſyna ſocijs ſubuenitur.

Benefactor Patrum ſocietatẽ ingreditur.

In Cantonienſi Metropoli, & nunc & cum prius Sciauquino dimiſſi redirent, Hiſpanos repererunt. Nam cum è Philippinis Inſulis nouam Hiſpaniam peteret oneraria quædam, vi ventorũ in Inſulam Prouincię Cantonienſis acta, cui nomen Nan tau, ibi naufragium fecerat. Cum porro omnes è ſalo in ſolum euaſiſſent, ab Sinis comprœhenſi aſſeruabantur, dum ſtatueret Prorex quid ijs fieri vellet. è quibus tres omnino aduentus ſui rationem redditun in Metropolim fuerant amandati. Nunc vero octo decemue è Sacra D. Franciſci familia religioſos repererunt, qui ex ijsdem Inſulis Philippinis in regnum Sinenſi conterminũ, Caucincina dicitur, ideo nauigarant, q, auditũ erat, illius Regem Chriſtiano ritu ędem ſacrã velle excitare. Verum poſtea peius habiti redibant in patriam: quo in reditu naufragium in Inſula Sinenſi Prouinciæ Cantonienſis, cui nomen Hainan, paſſi, à Sinarum claſſe comprœhenſi, rebus omnibus exuti, & pro pyratis habiti, Magiſtratibus ſiſtebantur. Magna fuit horum Patrum exultatio, nec minima noſtrorum, cum ſe eadem ex cauſa inter infideles reperirent. Eos noſtri, quia liberi captiuos omni humanitatis officio

In naufragi ſocij comprœhenſi.

E D. Franciſci familia aliquot in Naufragio capiuntur.

ficio

ficio recrearunt, quin etiam effecerunt, vt ex ijs aliqui Augustissimum Missę Sacrificium in Palatio Legatorum regni Sian, vbi nostri commorabantur, celebrarent, quod cum iam diu minimè licuisset, magno cælestis gaudij sensu perfecerunt. Nec nihil in omnium liberationem contulere, cum enim à nostris assereretur, eos esse viros Religiosos, de quib⁹ id ne suspicari quidem liceret, cuius insimulabantur, rogareturq; vti lautius haberentur, Amacai omnia etiam cum fænore restituenda; breui factum est, vt egentes abundarent & captiui omnes liberarentur, in oppidum Amacaense amandati.

Franciscani nostrorum opera liberantur.

Hæc in transitu. Discesserāt è Collegio socij Septembri mense ineunte anni 1583. & Sciauquinum duce Milite illo nemine vspiam iter retardante, quarto Idus eiusdem mensis peruenêre. Mox in Gubernatoris palatium deducti, ab eo pro tribunali tum sedente, flexis genibus, vt cæteri, perbenignè fuêre accepti, interrogatiq; qui, & vnde, & quorsum? Hi opera Interpretis in hanc fere sententiam responderunt. Esse se viros Religiosos, qui vnum cæli Dominum pro Numine venerabantur: Venisse se ex vltimis ad occasum orbis partibus, itinere annorum trium quatuorúe ad hoc Sinarum Imperium illius fama euocatos: cupere se in hoc locum aliquem, vbi procul à Negotiatorum tumultu, & rerum profanarum impedimentis (quæ Amacai omnino repererant) liceret sibi exiguas ædes ad habitandum & ædiculam ad numen colendum excitare, quod suum institutum ad extremum vsque diem certum erat retinere. Eum igitur enixè rogabant, ne sua vota reijceret, seq; in perpetuum, hoc tam insigni beneficio adstringeret, maximè quod sponderent, nemini se molestiam aut sumptum parituros. Vir erat natura comis, & ad bene agendum propensus; ergo subito amore socios est complexatus, & quibus in rebus potuit impensè semper fouit. Respondit igitur in hunc fere modum. Nihil se dubitare de eorum, cuius intuitu

Socij Sciauquinum perueniunt à Gubernatore examinantur.

tuitu

tuitu, illorum se patrocinium suscepturum: Obirent igitur ciuitatem, loca omnia lustrarent, vnum eligerent, effecturum se, uti Prorex in eorum veniret voluntatem.

Turris exædificatur in agro Sciauquinensi.

Hoc eodem tempore Sciauquinensis regio communi vndecim vrbium suarum sumptu turrim exigebat ex ijs, quas antiqua superstitio persuasit, sortem vniuersæ regioni prosperam importare. Et iam primũ pauimentum, supra quod alia nouem erigenda erant, assurrexerat; & amænissimo quidem loco ad ripam fluminis magni, & commodè nauigabilis, à quo Proregum & Gubernatorum sedes Sciauquina sub ipsa vrbis mænia opportunè alluitur, à quibus aberat turris milliario & amplius; verum eo vsq; & vlterius etiam ager suburbanus habitatur non infrequenter, & consitis arboribus hortisq; cum voluptate spectatur. Eodem in agro erecta iam turri, magnificum templum delineabant: quo in templo, Gubernatori sex totos annos de vniuersa regione, litteratis ac plebe bene merito, grati animi testem, è gentis ritu statuam statuebant.

Sedes Patribus à Gubernatore conceditur.

In eum locum nostri, ab eo milite, qui eos adduxerat, & alijs quos è superiore aliquot mensium statione sibi conciliauerant amicis deducuntur, isque ita cunctis arrisit, vt non omnino statuerint, aliud nihil vel lustrandum, vel petendum, quam illius agri partem, in quo turris florida (ita ob varietatem operis dicta) consurgebat: hanc itaq; sententiam suam die insequenti Gubernatori significarunt. Nihil illi gratius accidere posse visum; nam cum hæc vniuersa eo vel auctore consurgerent, vel auctori erigerentut, totum hoc opus velut rem suam promouebat. Itaq; visum ei est, loco non parum ornamenti accessurum, si aduenarum sacerdotum habitatione, re apud Sinas insolenti, cohonestaretur. Eos igitur domum remisit curam in se suscipiens vel libelli, quem Poregi daret componendi, vel rei impetrandæ.

Non procul ab eo fano, in quo prius sub Prorege alij socij fuerant

fuerant commorati, degebat iuuenis honestus & ingeniosus cognomine Ciu, nomine Ni-co; is quia vicinus, familiariter nostris vsus fuerat, & peculiaris amicitiæ vinculum contraxerat, eo maximè, quod eum Patres fide Christiana non mediocriter imbutum, in Christi sacra pelliciebant, sed inopinatus discessus rem discussit. huic tamen aram, in qua Deo optimo maxime quotidiè litare consueuerant, asseruandam tradiderunt, vt quoniam Neophyti deerant, is minimè ineptus videbatur, qui minus aberat à Religione Christiana. Eum igitur, cum in hoc reditu primum visitarent, ab eo sunt cum vniuersæ familię gratulatione suscepti. Aram vero illam ipse in aula loco decenti statuerat, & supra aram, quod alia deesset effigies cubitalibus in tabula characteribus duobus, Dei nomen expressum legebatur, in hunc modum; Thien chu, Cæli Domino. Et in eadem ara septem octoue foculi, vel thuribula odoriferos suffitus continebant. Ipse vero suis ante aram temporibus non plane ignoto Deo diuinos honores & statas preces exhibebat. Ea res cælestis gaudij dulcedine Patres compleuit, cum viderent iam tandem aliquando post tot ignorantiæ sæcula, reperiri vnum aliquem, qui veri Numinis nomen inuocaret. Iuuenis porro socios domo abire omnino non permisit, vsq; dum ab Gubernatore Proregis responsum acciperent. Id Patribus accidit percōmodè, nam per eos dies in ara sua Missæ sacrificia pro felici tantæ rei successu peragebant.

Ara à quodam Neophyto asseruata.

Nec diu pependit responsum, quo enim die Exaltatæ Crucis celebritatem Ecclesia peragit, socij sunt ab Gubernatore accersiti, redditiq; certiores, postulata sua Proregem approbasse, iussi ergo in diem insequentem, in Turris aream se conferre, aduentumq; suum ibi præstolari, aream se extruendæ cum primum voluerint ædi designaturum. Redditæ pro beneficio ab socijs Gubernatori gratiæ gentis ritu, percusso leuiter solo fronte tertio demissa. Inde Domum reuersi, Deo

Area socijs ædificandæ ædi designatur.

Optimo Maximo latius ſua beneficia gratulati, nullum gratiis agendis finem dabant, quod tum demum tanta res tantopere expetita, tot annis procurata, impetrata videretur, ad eius vt ſperabant gloriam, in hoc vaſtiſſimo oriente, ac Reipublicę Sinenſis bonum immortale.

Die igitur inſequenti eum in locum ſe ſocij contulere. Aderat quoq Gubernator vna cum altero è Collegis: è ciuibus porro accerſitus venerat quidam operum præfectus, qui poſt adminiſtratam quoq; alibi Rempublicam domi ſuæ tum priuatus degebat, & vna cum alijs ciuibus primarijs Turri extruendæ præerat. his non ſatis arridebat Patrum conſilium, & iam gubernatorem monuerant periculum eſſe, vt alij deinde ab his aduenę ex Amacaenſi portu accerſerentur, à quibus ipſa Ciuitas publicum fortaſſe caperet detrimentum. Hinc Patres à Gubernatore quamprimum moniti, viderent ne ſocios aduenas in contubernium euocarent, & Sinenſis Reipublicæ leges accuratè obſeruarent. Socij autem modeſtè reſponderunt, ſe omnino imperata facturos. Deſignatus igitur in eo campo angulus ad ædem excitandam, qui cum anguſtus vtrumque videretur ad aream templi & ædium explicandam, Interpres id Gubernatori ſignificauit. Ille vero, habitationi ſolum locum deſtinatum, Templum enim amplum & magnificum deſignari. Intellexere ſubito Patres, deluſum Gubernatorem arbitrari, velle noſtros illi fano quod in eius honorem extruendum erat, præeſſe: quem oportuit omnino de rebus noſtris admoneri. Dictum igitur ſe idola minimè, ſed vnum cæli Dominum pro numine venerari Subſtitit aliquantum admirabundus Gubernator, arbitratus fortaſſe aliam nullam reperiri numinis colendi normam præter eam, quę ab Sinis obſeruatur. Cum alijs deinde aliquantiſper collocutus, ait: Nihil admodum refert, fanum extruemus: in illud deinde quas voluerint Deorum effigies inferrent. Et nihilominus aſſignatæ areæ anguſtias aliquanto laxauit.

Gubernator deluſus inſtruitur.

Ingens

Ingens vt in re noua & hactenus apud Sinas inaudita, concursus, nam tota illa turris area sic oppleta est, aduenas sacerdotes videre cupientium multitudine, vt eam ne ipsi quidem Gubernatores vel satellitio vel auctoritate perrumperent. Vbi vero trigonum illud vitrum Gubernatori primario delatum munus oblatum, & icuncula Deiparæ Virginis visa est, penè obruti sunt. Quibus vero è vicino videre licuit, ijs tanta coorta est admiratio, vt in stuporem versi viderentur. Magistratus maximè qui aderant Gubernatori, quo admirabilius omnia efferebant, eo acrius curiosæ multitudinis desiderium acuebant. Gubernator ea in palatium deferendi, petiit sibi fieri facultatem, vt vniuersam familiam hac nouitate recrearet. Ergo hæc socij & alia nonnulla illi submisere, precati, vt ea munuscula recipere ne grauaretur. Verum omnia deinde cum fide restituit, etiam sudariolum acu pictum Europæo more perelegans, tametsi vna ex illius Vxoribus illius desiderio mirè flagraret. Tanta est Sinarum Magistratuum formido verius quam religio, quæ eos à largitionibus palam accipiendis maximè deterret: verebatur enim ne teste Ciuitate vniuersa insimularetur, quod pretiosissimis muneribus delinitus, aduenas sacrificulos in Sinense regnum admisisset, & perpetua statione donasset.

Concursus hominum ad aream.

Ex eo quod intellexerant socii suam stationem parum nonnullis arridere, statuerunt sibi omnino festinandum, ne mora quicquam moliendi tempus & facultatem daret, extemplo igitur ædium fundamenta ponere statuerunt, & vt præsentes instarent operi quam maximè, vicinam pretio domunculam conduxere, ibi erecta ara Dominicis aliisq; festiuis diebus sacris operabantur, reliquo tempore ipso in loco è laterum congerie, quam operi parabant, vtcumq; licuit, stationem adumbrauere: vbi ad reliquos labores accedebat incredibilis omnium ordinum concursus, quem aduenarum sacerdotum

Ædium fundamenta ponuntũr.

fama,

Gentem Sinensem sibi Patres conciliant.

fama, quæ insolentem oris speciem, & reliquam Europæarum rerum nouitatem supra verum de more sparserat, è locis etiam non proximis exciebat. his omnibus fieri omnino satis oportebat, idq; vnum vt facerent socij laborabant, quo auersam ab aduenis natura gentem, omni vrbanitatis genere conciliarent. Ergo trigonum illud vitrum, quod illi lapidem sine pretio pretiosum appellabant, Libros nostros, Dei Parentis effigiem & alia quibus nouitas splendorem dabat, cuilibet optanti ostendebant.

Interim Vrbani Baccalaurei alijq; litterati, ij maximè qui floridæ Turris operibus præerant, non satis æquo animo nostrorum aduentum in Vrbem suam, & iniquiore locum eo in agro illis destinatum, ferebant, & externos fortasse rerum suarum testes futuros existimabant. Ergo in Vrbe mussitare primùm, deinde etiam tumultuari, facturos hîc externos istos quod eos in Amacaensi portu fecisse constabat, quo primum pauci negotiatores aduenerant, sed ij annuis incrementis in eam multitudinem excreuerant, vt iam exterminari non posse viderentur. His aliisq; sermonibus impetrarunt deniq;, vti summus ille operum Præfectus, quem vna cum Gubernatore supra venisse diximus, Tan-siuo-hu vocabatur, Patribus renunciari iuberet, vti ab inchoanda æde abstinerent, causatus cum diem ædificio nefastum in suis fastis pronunciari, se aliũ feliciorem postea electurum, quo ædibus suis ritè principium darent. Verum socij rem subodorati, responderunt, se illum diem scire non minus ac reliquos esse fortunatum. Et tamen superueniente imbre prohibiti, vellent nollent opus distulere. forte ita Deo disponente, ne quid turbarum ab aduersariis cieretur, res enim postea, iis maxime volentibus adiuuantibusq; ita composita, vt & nostris commodius planè & ex voto ceciderit.

Ab inchoato opere Patres iubentur desistere.

Ne quippe à nostris spreti viri primarij viderentur, nihil eorum

eorum renunciationi tribuentibus, P. Ruggerius vna cum ſuo interprete ad auctores tumultus ſe contulit, ſui rationem redditurus. Oſtendit igitur non eo ſe animo veniſſe, vt bene meritam de ſe Rempublicam & nominatim ciuitatem læderent, aut ſiniſtri quippiam molirentur. His alijsq; facti æquiores, cum minimè poſſent Gubernatoris conceſſionem infirmare, ad rem è partium voluntate componendam deuenêre. Volebant igitur vti noſtri loco ſibi deſignato cederent, quod molium ſuarum ideam deformari dicerent: aliam offerebant aream plateæ viciniorem, quæ domus noſtræ ianuam extra illius campi ſepta fieri permittebat; quod noſtri ſummis votis expetebant, atque ita coemptis aliquot caſulis aſſignataque campi parte non exigua, noſtri tandem libentes acquieuere, conciliatisq; iam animis etiam ab ijs noſtri ſunt adiuti. cum enim lateritium per eos dies opus intermiſiſſent, multa laterculorum millia, & lignorum ſtruem noſtris commodarunt, vti opus denuo inchoatum citius conſurgeret, & ad finem perduceretur.

Alia offertur Patribus area pro ædificio.

Delinearant noſtri exiguam quidem, ſed non inelegantem domunculam Europęo more. quæ quidem in alteram contignationem aſſurgeret, Sinenſi ferè conſuetudine; quæ vna contignatione tectum claudit; ſed commune malum, initijs maximè, tenuitas noſtra ædificium neceſſario ſiſtebat. Nam Amacaenſia ſubſidia vrbis calamitas abſtulerat; Et Collegij Rectori huius quoque Miſſionis Superiori tutius videbatur, ab huiuſmodi mole abſtinere, ne quam tenerrimis ad ſuſpicandum indigenis delineatæ arcis vmbram facerent. Et tamen ne periret, quod iam erectum erat, trigonum vitrum pignori dederunt, eius loco aureos viginti acceperunt, quibus ea pars quę excitata fuerat tecta, ſocijs ad habitandum hoc modo ſatis fuit, dum ſperatum aliunde ſubſidium adueniret.

Tenuitas ſociorum ædificium ſiſtit.

His ita peractis, ad confirmandam, Magiſtratuum au-

Statio sociorũ Diplomate Proregis confirmatus.

ctoritate, suam in eo loco stationem animum adiecere. A Prorege igitur primum amplissimum accepere diploma, quod pro foribus appenderent. Eo diplomate narrabatur primum, qua ratione nostri Sinarum fines attigissent, idque cum insigni commendatione virtutis atque sanctimoniæ laude, deinde significabatur se Proregis auctoritate locum ad cómorandum, & suo sumptu viuendum designasse. Inde grauissimis pœnis propositis vetabatur, ne quis quicquam nostris molestiæ inferre auderet, id neminem plane impunè facturum.

Gubernatoris beneuolentia erga Patres.

Non ita multo post patentes litteras officij sui sigillo munitas idem binas dedit: vnæ donationem illius areæ continebant, alteræ facultatem faciebant in Metropolim, Amacaum & quo alio vellent per vniuersum regnum commeandi. Ipse vero Gubernator frequens Patres visebat, & alios Magistratus primarios adducebat, grauissimisq; verbis in omni eos congressu cómendabat. Neomenia qualibet ex more in tribunal itabant socij, & solitos ritus honorisq; cultum illi exhibebant, vbi vicissim multis beneuolentiæ signis ab eo excipiebantur, Vnde nostri semper professi sunt, se illi sub hæc principia maximè multum debuisse, quam grati animi recordationem varijs munusculis subinde testati sunt. Huius proinde viri apud omnes authoritas, & in administranda Repub. integritas, tantum valuit, vt multi de nostris pellendis nihil ultra mussitarint. Nec solus hic fouendos tuendosq; Patres suscepit, reliqui Magistratus eodem euentu ab alijs sæpè visebantur. Vnus Prorex nostros in conspectum suum non admisit: nam cum ad eum socij pro Tribunali considentem gratias de statione concessa redditúri adire voluissent cum munusculis, ea nec attigit, nec ingredi permisit: Renunciari tamen iussit, nihil opus esse, vel eos admitti, vel de muneribus esse sollicitos, contenti viuerent loco sibi designato.

Cum Sinis de Legis nostræ capitibus paulatim ab Sociis agi cæptum.

CAPVT QVINTVM.

IN his fere principijs, ne quam suspicionis vmbram legis nostræ nouitatẽ facerent Socij, non admodum dilucide de ea sermonem inserebant, sed potius quod ab excipiendis visitantium officijs vacuum tempus supererat, id ferè in vernaculi sermonis, scriptionis ac rituum gentis studio impendebant. Enixè interea laborabant, vti compendiosiorẽ ad docendum viam, vitæ sanctimonia, virtutumq; exemplo, Sinarum animos sibi conciliarent, & ad id sensim sine sensu disponerent, quod nondum verbo vel sermonis infantia, vel gentis vitio poterant sine periculo euertendæ rei persuadere. Et habitum quidem eum adhibebant, qui modestissimus apud Sinas habebatur, nec à nostro admodum discrepabat, talaris ea erat toga, manicis laxissimis; quam rem Sinæ maximè comprobarunt.

Initia Sociorũ in docendis Sinis.

Pattum vestitus.

Domus nostra duas habebat vtrimq; cellulas, & media erat velut aula quædam, eam in Oratorij morem cõcinnarunt, aram ipsam in medio statuentes, super qua Sacram Dei Parentis effigiem vlnis sacrum pignus filiolum gestantis collocarunt. Vt Deo quem nos colimus authoritatem nostri conciliarent, Thien-cui, hoc est, cœli Dominũ appellarunt; cum enim D consonantem nesciant, aptius illi nomen indere non potuerunt, quod apud Sinas magnificum diuinumq; videbatur. Et hæc appellatio ab his principijs orta in hanc vsq; diem perseuerat, siue in congressu Deum, siue scriptis libris contingat appellari, quamuis deinde claritatis causa, alijs quoque nominibus appelletur, inter quæ celebriora, Supremus omnium moderator, Primum rerum omnium principium & alijs huiuscemodi. Deipara vero, Magna Dei Mater appellatur.

Aram in aula domus statuunt.

Deo authoritas cõciliatur.

Cultus Sinensium ergaDeiparam.

Hanc porro Dei Parentis & pueruli IESV effigiem in ara collocatam, quotquot ad visendos Patres accedebant, siue ij Magistratum gererent, siue litterarum gradibus insignes essent, plebs quoque vniuersa, quin ipsi quoque simulacrorum sacrificuli, solitis inclinationibus ac genuflexionibus, solum fronte leuiter, gentis ritu quatientes, venerabantur sanè religiosè. Picturæ vero præstantiam, viua lineamenta coloresque admirandi nullum finem faciebant Quanquam non ita multo post sublatæ Deo parentis imagini è primario altari, Christi Seruatoris effigiem, grauibus sane de causis substituere, visum est accommodatius. Primùm quidem, ne (ut fama iam sparserat) nos mulierem pro Numine venerari sibi persuaderent. deinde, vt sublime illud incarnati verbi mysterium commodius edocerentur.

Christi effigies imagini Deiparæ substituitur.

Inde sua sponte veniebant non pauci de legis nostræ capitibus aliquid audituri: nam fere gens acris ingenio de suarum sectarum non immerito dubitat vanitate: hac de causa Decem decalogi præcepta Sinensi sermone Socij donæuere, eaq; typis edidêre, & volentibus tradidere; nec pauci asserebant ea se in posterum obseruaturos, quod ea viderent mirè cum lumine ac lege homini à natura indita conspirare. Cum opinione SS. Legis nostræ creuit veneratio. multi enim suffimenta sacros ad vsus sponte sua conferebant; nec nihil socijs alendis eleemosynæ nomine largiebantur. Oleum etiam ad concinnandam lampadem, quę coram ara splendebat, offerebant. Procliue admodum erat credere, nostros aliquot agros idolorum finis assignatos, à Magistratibus impetrasse, Sed visum est aptius Christianam non vendere libertatem, hac enim ratione nostri peculiarem in modum in Magistratuum futuri fuissent potestate. Et valuit hoc quoque non parum ad SS. legem nostram ab omni cupiditatis specie vindicandam, iam enim ab ipsis principijs apud Sinas constat, legis diuinæ præ-

Decem Decalogi præcepta traduntur.

Liberalitas Sinensium erga Patres.

cones

cones è Religione quæſtum minimè procurare, & ex eo facilior ſemper noſtris fuit in palatia Magiſtratuum aditus, quod ij iam ſatis intelligerent, noſtros nihil ab ijs nec opportunè nec importune poſtulare; quod omnino faciunt quotquot ab ijs in familiaritatem admittuntur.

Legis Chriſtianæ euulgandæ modus.

Mutus hic legem Chriſtianam euulgandi modus, qui pro verbis opera ſubſtituit, nihil habuit minus virium ad ſpargendam vbiq; ſanctiſſimæ legis noſtræ nouitatem. nam in poſterum veniebant permulti, rerum fortaſſe nouarum deſiderio euocati, redibant autem omnes rerum diuinarum ſtimulis tacti, nam liberius deinde Patres, hortatoribus ipſis velut Sinis, qui ſciſcitando inſtabant de orbis Chriſtiani ſanctiſſimis moribus, imo etiam de Sinenſium ſimulacrorum vanitate diſputabant, idque faciebant vel Interpretis opera, vel lingua licet impeditiore quam didicerant, non enim quod volebant, ſed quod poterant efferebant, maximè vero in eo inſtabant, legem noſtram vniuerſam maximè cum innata homini luce conſentire. E qua luce legem antiquiſſimi Sinarum Doctores ſuis libris tot prius ſæculis, quam ſimulacrorum inanitas irreperet, commendauerant, eamq; legem minimè ſe tollere, ſed adimplere, ſupplentes ea, quæ lumine ſupra naturam illuſtrati, & ab ipſo Deo homine edocti didicerant.

Pauper quidã, primus Chriſtianis ſacris initiatus apud Sinas.

Hæc ferè applauſu maiore quam fructu dicebantur, nondum enim Sinenſis elatio ita detumuerat, vt in aduenarum Religionem tranſire nullo ciuium ſuorum exemplo poſſe videretur. Primus igitur qui in Sinarum regno Chriſti ſacra ſuſcepit, ex infima fuit fece hominum: Infirma enim mundi elegit Deus, vt confundat fortia. Is inſanabili morbo ad medicorum deſperationem afflictus, in publico agro iacebat à parentibus crudeliter eiectus domo, quod vix ſeipſos ſuſtinerent, id vbi reſcitum à Patribus, hunc adeunt & interrogant, velletne legem ſuſcipere, quæ deſperato iam corpore,

 ani-

animam in tuto felicitatis æternæ portu collocaret. Ad hæc igitur lęto animo respondit, omnino sibi eam lēgē arridere, quæ huiusmodi misericordiæ opera suis persuaderet. Ergo à domesticis famulis extruitur illi rusticum, sed nitidum tamen mapale, ibi eum omni necessario sumptu nostri recreabant, ac simul fidei Christianæ capitibus imbuebant, postea vero quam satis instructus videbatur, Baptismum primus in Sinarum regno suscepit, ac ne perderet, quam acceperat innocentiam, Sinensis regni primitię, paucis post diebus ad cœlum, vti iure sperari potest, euolauit. hoc maximè principio in rem tantam inchoauit Dominus, vt cum hac Ecclesia quoque suum retineret institutum. Ac ne meriti pars vlla seruis suis ex pij operis applausu forte detraheretur, permisit etiam, vti hoc opus obtrectatorum iaculis impeteretur, commenti sunt igitur nonnulli, aduenas illos, ex ipso hominis vultu cognouisse, eum in capite pretiosissimam gemmam habere reconditam, ideoq; hæc in viuentem beneficia contulisse, vti demortui cadauer ad eruendam gemmam in eorum esset potestate.

Opinio Patrũ creuit.

Magnam Religio Christiana in hac etiam principiorum sterilitate opinionem sibi non solum ex sanctimonia veritateque, sed etiam rebus exiguis non parum conciliabat. Videbant domi nostræ libros ex Europa complures, & ex ijs ingentia quædam volumina, iuris nempe Canonici codices, admirabantur typorum elegantiam, concinnam inuolucrorum etiam inauratorum speciem, ac tametsi nec intelligerent, nec legerent, quæ continebantur, ex ipso tamen ornatu non ineptè sanè nonnulla colligebant, ea nimirum quæ ijs in libris legebantur magni esse momenti oportere, in quibus ornandis nullis sumptibus parcebatur; præterea apud Europæos litteras ac Scientias esse, & quidem in pretio, eosq; non solum cæteras post se relinquere nationes, sed ipsos etiam Sinas,

quod

quod ipſi nullis, niſi oculis teſtibus, in animum prius induxiſſent. Videbant etiam ſocios Europæis ſcientijs minimè contentos, ad Sinenſia volumina diu noctuq; euoluenda animum etiam applicuiſſe, in eum finem litteratum vnum aliquem ſtipendio allectum domi habere, muſæum ſuum ſuis etiam libris oppleuiſſe, vnde minimè dubitabant, Patres, apud ſuos, litterarum laude inſignes haberi. Inde factum eſt, vt litterati viri non pauci plus aliquanto de fidei noſtræ capitibus exigerent, quam quod decem præceptorum formulis circumferebatur. Ergo Patres his rerum ſucceſſibus ad audendum incitati, & aliquanto iam peritiores, vna cum domeſtico rerum Sinenſium Magiſtro Doctrinæ Chriſtianæ volumē ad ingenia Sinenſia accommodatè concinnarunt. In eo volumine nonnulli ſectæ idolorum errores confutabantur, ea maximè quæ ductis è naturę lumine rationibus perſuaderi nequaquam difficile eſſe videbatur. nam reliqua priuatę Catechumenorum inſtitutioni Patres reſeruabant, quia nondum ab ipſis pro dignitate ſcribi, nec à Sinis cum approbatione legi poſſe putabantur. Id volumen illi ipſi typis ſuis euulgarunt, & admirabili applauſu doctiſſimi quique acceperunt; ſed præ omnibus Gubernator Patribus addictus, & admirator extitit ſingularis huius voluminis, cuius exemplaria prope innumera vniuerſo regno ſparſa, legis nouæ famam in vniuerſam Sinenſis imperij vaſtitatem intulerunt, eò faciliusq; penetrarunt, quo nondum auctores poſt tot annos penetraſſe potuerunt. Quin etiam aptius longe in hoc regno ſcriptis fidei noſtræ capita, quam verbis exponuntur, non ideo ſolum, quod Sinæ librorum ſint veri helluones, maximè ſi quid contineant nouitatis, ſed quia Sinica ſcriptio hieroglyphicis illis characteribus expreſſa peculiarem habet in exponendo vim atq; maieſtatem.

Doctrinæ Chriſtianæ volumē concinnant.

Doctrinæ Chriſtianæ exemplaria ſpargun tur cum fructu

Hæc vbi animaduertiſſet Gubernator, & Socios opinione

ſua Superiores comperiſſet, ſtatuit eos etiam inſigni apud Sinas ritu cohoneſtare. Solent enim ſummi quiq; Magiſtratus, ſi quando beneuolentiam ſuam, qua familiares ſuos perſequũtur, volunt palam euulgare, magno apparatu & pompa Tabulam inſigni opere ſtriatam, & coloribus illuſtrem mittere, in ea tabula cubitalibus inſculpta characteribus tribus quatuorue inſcriptio legitur, quibus eius qui cohoneſtandus ſuſcipitur laudes explicantur; ad latus, infra inſcriptionẽ, alterum minori charactere, eius Magiſtratus nomen ac dignitas ſcribitur, qui amicum cohoneſtat, ad alterum vero latus annus legitur illius inſcriptionis, qui apud Sinas, ab eius qui regnat, inauguratione numeratur.

Patres publico honore à Gubernatore afficiuntur.

Voluit igitur Sciauquinis Gubernator ſocios, quos ipſe protegendos, ornandosq; ſuſceperat, eos hac honoris formula commendare ideo, quia iam eo honore digni ob res hactenus geſtas videbantur; & vt populus eius auctoritatem ſecutus, eos coleret ac veneraretur impenſius. Binas igitur huiuſcemodi domum noſtram inſcriptiones ſolito apparatu ſubmiſit. Alteram volebat ſupra ædis ſacræ limen, quod erat etiam ædi priuatæ commune collocari. Inſcriptio illa erat in hunc modum. Diuorum floris ædes. Alteram in ea volebat aula ſtatui, quæ amicos viſitatores excipit, huius hæc erat ſententia: Gens ex occaſu ſacroſancta. Hæc ſuis locis collocata magnam noſtris apud omnes ordines auctoritatem peperere, nemo enim erat qui non inſcriptionem priorem in tranſitu legeret, vel poſteriorem in conſeſſu. Ex quo fiebat, vt nemo neſciret, quanti à grauiſſimo huius regionis Magiſtratu fierent, cuius erat in vniuerſa prouincia incredibilis opinio, non ex officij litterarumq; magis maieſtate, quam ex opinione virtutis ac Reipublicæ bene geſtæ collecta.

Abſen-

Absente P. Michaele Ruggerio graui calumnia P. Matthæus Ricius liberatur, & Mathematicis operibus in stuporem Sinas adducit.

CAPVT SEXTVM.

LONGA Amacaensis subsidij penuria, in eas Socij venerant rei familiaris angustias, vt & non pauca debitorum nomina contraxerint, & familiam vltra sustinere non potuerint, ab interpretibus necessarijsq; famulis instructam. Ædificium enim iam diu stiterat eadem tenuitas, quæ maiora etiam indies mala minabatur. His vt occurreret P. Ruggerius omnino statuit ipse in Amacaënsem portum excurrere, vt iam amicos euentu lætiores, ad promouendam tot annis expetitam hanc expeditionem, inflammaret. Ergo à Gubernatore nauigium petit, & impetrat sanè magnificum, & quali sumptu publico vehi Magistratus solent, instructum etiam amplius triginta Remigibus, idq; ea facilitate ac beneuolentia, vti facile amorem in socios suum testaretur. Et quoniam inaudierat eo in oppido horarias cudi machinas, rogauit etiam atque etiam, vti confici sibi iuberet ab artificibus vnam, se sumptum deinde omnem cumulate redditurum.

P. Ruggerius rei familiaris angustijs succurrere conatur.

Vbi appulit P. Michael, eandem temporum calamitatem reperit, nam è Iaponia nondum oneraria redierat, è qua vna ciuitatis illius incolumitas, ciuiumque fortunæ dependent. hinc factum est, vt oportuerit omnino reditum in annum insequentem differre, ne vacuis manibus reuersus, creditoribus despetationem iniiceret. Lusitanis porro ex insolita onerariæ mora trepidis ipsum Collegium (quod in hanc vsq; diem annuos redditus nullos habet) in eas deuenerat rei familiaris angustias, vt omnino nihil reperire potuerit, quo sumptum horariæ machinæ, quam Gubernator commendarat, cōflaret.

P. Ruggerius artificem mittit ad Gubernatorem.

ret. Atq; ita visum est, illum ipsum artificem Sciauquinum ad Gubernatorem amandare; erat is Indus ex agro Goano, Canarinos vocant, colore fusco, quem Sinæ, vt rem nouam, satis admirantur. Redijt igitur cum hoc responso, & artifice, nauigium, Gubernator eius aduentum pergratum habuisse præsetulit, delinitus maximè insigni rerum nostrarum munusculo, quæ alteri socio fuerant è Collegio nostro transmissæ. Mox igitur fabros artifici ferrarios adiutores duos dedit è peritissimis vniuersæ ciuitatis, à quibus opus hoc domi nostræ cæptum est atque perfectum.

Causæ odiorũ & calumniarũ in nostros.

Hos primatum fauores vulgi odia temperabant; iam enim Sciauquini ciues odisse nostros, imo & persequi non dubitarunt. Odiorum causas attingam vniuersim, calumniæ peculiares deinde commemorabo. Iam sæpe dictum est, Sinas ab aduenis quos timent abhorrere, quæ innata genti auersio aliquot sæculorum, vetito cum exteris commercio, ex desuetudine vires cæpit. hæc odiorum causa Sinas omnes, sed maxime vulgus amplectitur, quin etiam Cantoniensis prouinciæ Incolas, quæ incultior cæteris prouincijs, olim Sinensi adiecta imperio, ac hodie per ignominiam à reliquis inter barbaras numeratur. Reliquæ sanè superiores prouinciæ natura cultiores sunt longè, pluresq; litterarum gradibus insigniuntur, & primos Magistratus gerunt. Huic prouinciali genio fauit, hanc sæpè regionem, exteris nationibus terra mariq; conterminam, terra latrones, mari pyratas expertam, grauia damna tolerasse, & nuper Lusitanorum aduentu minime lætam, videri sibi malum in ipsas fauces admisisse, quantumuis magnus ærario regio, priuatisq; negotiatoribus quæstus accesserit. De ærario negotiatoribusq;, qui ex alijs fere prouincijs commeant, parum solliciti, queruntur omnia sibi rerum pretia, ex eo commercio accreuisse, ad alios cõmoda deriuari. Inde odij sui testem Lusitanis appellationem sane ignominiosam

Lusitanos, dæmones appellant.

niosam imposuêre. Eos enim vix alio quam dęmonum aduenarum nomine hodieq; appellant. Sciauquini vero ciues, suas etiam odiorum sibi causas inuenêre. Verebãtur enim ne cum nostris Lusitani negotiatores in regni penetralia ingrederentur, idq; sibi videbantur non vanè coniectare, è libero cum Amacaensibus nostrorum commercio, & è Magistratuum fauore, quem in dies augeri videbant, & inuidebant. Verum nihil eos ita pungebat, quam mentiens fama, eam videlicet turrim quam ipsi tanto sumptu, ac sudoribus excitabant, ab aduenis sacerdotibus excitari; hi sermones aliam causam habuerunt nullam, nisi quod turris exstructio in idem fere tempus incidisset, cum ædium nostrarum exstructione. Verum hoc famæ satis fuit, vt turris quam floridam vocari volebant, nomen immutaret, Externa quippe turris vocabatur.

Hinc fiebat vt mira pellendorum Sociorum cupiditate inflammati, cum id non possent, multis iniurijs eos afficerent, quoties sese causa offerebat, vel prætextus quærebatur. Nihil porro erat molestius, quam quotidianis domum è turri lapidationnibus infestari, nam cum eo quotidiè ludibundi aliqui conuenirent, quem in finem etiam hę moles ab Sinis excitantur, è vicina turri & celsa, nullus irritus in tectum lapis mittebatur. hæ lapidationes porro densiores hoc maximè tempore depluerunt, quod è sociis vnum domi superesse, & domesticam familiam non nescirent imminutam. ad hæc permolestè ferebant, ædium fores, quæ extructionis tempore cuilibet patebant, è societatis instituto, claudi. volebant enim è domo nostra Idolorum fanum facere, quod cuilibet semper patet, nec ludibundorum petulantias excludit.

Cupiditas nostros è statione cæpta pellendi.

Lapidibus socij petuntur.

Accidit vero die quadam, cum iam intolerabilis esset insolentia, vt è famulis domesticis vnus, ædium septis egressus, puerum interceperit lapidationis auctorem, eumq; in domum compulerit, minatus se eum ad Magistratus abducturum; Ac-

currêre ad pueri clamorem vicini aliquot Viri graues, & pro puero veniam precati facile impetrarunt, vti eum P. Matthæus iuberet liberum emitti. Ex hoc euentu vicini duo nostris infensissimi, calumniam texuerunt, vocato ad se pueri propinquo nescio quo, curialium negotiorum perito, persuaserunt vti fingeret, puerum à Patribus interceptum, triduo domi latuisse, pharmaco quodam non insolenti apud Sinas, loqui prohibitum ac vociferari, ideo consilio factum vti Amacaum in perpetuam seruitutem puer, pretio vendendus mitteretur. Eius se rei vocatos testes fore. Non difficile fuit persuadere homini, qui se hoc facto sciret vniuersæ Ciuitatis gratiam comparare, quam sciebat aduenis sacerdotibus infensam, de ijs pellendis sæpius cogitasse.

Calumnia in nostros grauis.

Edoctum ergo puerum, quem fratrem appellabat, secum per celebriores vrbis vicos in Gubernatoris tribunal abducit, & vt fabulæ fides esset, passis vterq; crinibus eiulans, Cælum Magistratusq; obtestabatur vicatim, vti maleficium externorum dæmoniorum vindicarent. Ad Gubernatorem vbi peruenit, mira arte accusationem texens, omnino persuasit, maxime quod diceret, eos se habere totius rei testes, quibus ipsa vicinia notaq; probitas fidem dabat. Quid ageret in tam subito casu bonus Pater? aliud nullum nisi in inuocato Deo præsidium reperire sibi videbatur. Die insequenti cum iam libellum vna cum amicis texeret ad calumniam detegendam; subitus in domum apparitor Gubernatoris irrupit, qui Patrem ad tribunal ita perturbatè pertraxit, vt sine libello, adolescente Indo comite, qui melius aliquanto Sinice loquebatur, ire sit coactus.

Pater ad tribunal perducitur

Vbi in Gubernatoris conspectum venit, sic ab eo compellatus est, vt qui iam credulam nimis aurem accusatori vtramque tradiderat. Querebatur enim acriter, eos tot à se beneficijs affectos, & in Sinense regnum admissos, hanc vicem

&

& sibi & suis ciuibus rependisse. Interpres adhæc non planè imperitus iudiciorum Sinensium, laxas tunicæ manicas saxis oppleuerat, quas ad hæc Gubernatoris verba in eius conspectu exonerauit, & saxa in mediam aulam abiecit, obtestatus vti calumniæ falsitatem accuratius excutere ne grauaretur. Inde vterque, vt poterat, frequentes lapidationes, puerum compræhensum, eoq; momento dimissum, exponebat.

Concurrerat in tribunal ingens multitudo cupida videndi, qua pœna impius ille aduenarum sacrificulus tanti criminis, nemine dubitante, conuictus plecteretur. Verum Gubernator audita rei defensione, non difficilior fuit ad agnoscendam veritatem, quam facilior fuerat ad calumniatorem admittendum. Intellexit igitur subito hæc omnia accusatoris esse commentum. Verum cum is præsens omnia denuo confirmaret, & se grauissimis testibus omnia clarissimè probaturum assereret, voluit animi sui sensa patefacere (dubium videlicet se esse fingens) & ipsi quoque multitudini calumniam aperire, ne accusator, gratia, qua nostros apud se valere plurimum constabat, oppressus fuisse videretur. Vt afflictum Patrem interim solaretur, eum culpa eximens, vniuersam in Canarinum illum horariæ machinæ artificem reijciebat, iubebatq; Amacaum extemplo remitti, se nunc instrumentum illud fieri sibi nolle. Deinde accersiri iussit, tres operum Præfectos, qui extruendæ turris opus eo die promouerant. Accusator vero repugnabat, volens vicinos illos vocari calumniæ scilicet auctores, quibus dicebat rem apprimè constare. Dimissa vero multitudine abiens, vetuit Patrem è palatio dimitti. qui sane toto eo tempore anxius, euentum rei Deo, Diuisq; omnibus, sed maximè Deiparæ commendat.

Calumnia detegitur.

Accusator calumniam prosequitur.

Interim vero accusator liber dimissus, vna cum Gubernatoris apparitoribus, operum præfectos conquirebat, & prece ac pretio etiam contendebat, vti accusationem suo quoq; te-

stimonio comprobarent; effecit autem vt ipsi apparitores, duos illos vicinos, mali capita, velut à Gubernatore nominatos, accerserent. Pater interea, nihil dubitabat, ab operum Præfectis se quoque in inuidiam facti vocandum, quibus sciret nostrorum aduentum stationemq; semper displicuisse, & inde occasionem, nostros è statione pellendi, arrepturos. Id erat quod maximè Patrem angebat, veritum ne tot annorum labores, præsens calumnia extingueret; & ex eadem Religio Christiana (quæ aliàs pro nomine IESV optari debet) magnum detrimentum acciperet.

Verum enim vero, contra euenit omnino quam putabatur, vocati enim vbi adfuere tres senes sane venerandi; Gubernator rediit in tribunal, simul omnes flexis genibus præstolabantur, quid iudex & à quo quæreret. Ipse vero Seniorem è Præfectis operum compellans, sciscitatur; verum esset, nec ne, quod accusator dicebat; puerum illum à patre furto subductum? Negauit senex, sed contra commemorauit, vidisse se frequenti lapidatione à puero illo tectum aduenarum Patrum impetitum, & è domesticis nescio quem subito in puerũ impetu irruisse, & eum in ædes impulisse, ad cuius clamorẽ excitis viris aliquot, qui fortè transibant, Patrẽ rogasse, vti puerum dimitteret, & hanc ei culpam condonaret; quod ipse in eorum gratiam libens præstiterat: subintulit Gubernator; Triduumne totum domi detentus est puer? Ille vero subridens ait, Sinico loquendi more, qui nostrati fere respondet in hunc modum: Nec toto illo spatio detentus est, quo tertio Apostolicum Symbolum recitari posset.

Innocẽtes nostri pronunciãtur.

Nec plura: Gubernator in accusatorem excanduit, & ignominiosissimè compellatum, iussit atrocissimè cędi. Ergo à satellitibus nudatus, soloq; afflictus, adactis è Sinensi more in auersa crura durissimis arundinibus, crudelissimè vapulauit. Nec ei profuit Pater, demissa sæpius in terram fronte, sup-

Calumnia vindicatur.

plicium

plicium ab Gubernatore deprecaretur. Ipſe enim id vnum reſpondebat; id genus crimen nulla venia dignum eſſe, multisq; exaggerabat criminis grauitatẽ, quod innocentiſſimum hominem grauiſſimi criminis inſimulaſſet, & in extremum capitis diſcrimen adduxiſſet. Et mox tres illi operum Præfecti cum Patre & Interprete libelli domum remittuntur; attenderent rebus ſuis, iam ſibi omnia luculentè conſtare. Vicini porro illi qui fabam cuderant, ideo euaſerunt, quod Gubernator eos ignotos adeſſe neſciret, neq; enim ipſe illos euocari mandarat, ipſi ergo cum accuſatori male ceſſiſſe negotium aduertiſſent, in eo tumultu ex aula pedibus manibusque reptantes, ne aduerterentur, matura fuga ſeſe ſubduxerunt.

Calumnia vanitas paſſim innoteſcit.

Redibat Pater euentu lætus, & Deo tacitus ſua beneficia gratulabatur; quam rem admirati omnes, qui pro foribus ſtabant, multitudine excluſi Interpretem interrogabant, quem ea res exitum habuiſſet, quo narrante ſępius, per omnes vrbis vicos breui conſtitit calumniæ vanitas ab Accuſatore conflata. Die inſequenti miſit Gubernator domum, grauiſſimum diploma pro foribus apponendum. Eo diplomate poſtquam de noſtrorum aduentu ac ſtatione ex Proregis voluntate rationem reddidiſſet: Dicebat reſcire ſe nefarios homines contra ius faſq; aduenas perturbare; quocirca ſeueriſſime interdicebat, ne quiſquam impoſterum eos moleſtia afficere auderet: quod ſi quis hoc ſuum edictum violaret, ſociorum Interpreti facultatem faciebat violatorẽ comprehendendi, ſibiq; ſiſtendi. ſe vero nulla remiſſione atroces ab eo pœnas exacturum. Quo edicto aliquantulum repreſſa eſt petulantium hominum audacia. Atq; hunc omnino finem habuit primus è multis qui deinde ſunt conſecuti, labor. In quo vt in cæteris hoc vnum notari velim, noſtros exantlatis huiusmodi laboribus diuina prouidentia rem ita moderante, ſemper firmiores in ſua ſtatione remanſiſſe, quantumuis eam excutere aduerſarij

Patres in ſtatione confirmantur.

ſarij laboraſſent. Nunc igitur ſerenitate reddita, ad lætiora tranſeamus.

In aula domeſtica appenſa proſtabat coſmographica deſcriptio Characteribus Europæis. Eam Sinenſes Litterati cum voluptate ſpectabant, & cum intellexiſſent, ea deſcriptione totius vniuerſi faciem ſpectandam ac legendam dari, mira cupiditate exarſerunt, eam Sinicis Characteribus legi poſſe. Sinæ quippe qui præ cęteris gentibus minimum ac prope nullum cum exteris nationibus commercium habuere, craſſa ſanè orbis ignoratione tenebantur. Nam tametſi non deerant eiuſmodi coſmographicæ tabulæ, quę vniuerſum orbem ſe proponere titulo præferebant, vniuerſam tamen aream ſuis illis quindecim prouincijs extendebant, & in circuitu depicto mari exiguas inſulas inſerebant, adſcriptis eorum regnorum nominibus, quę aliquando audierant nominari, quæ regna omnia in vnum collecta, vix minimam Sinenſis Imperij prouinciam adæquabant. Vnde ipſi ſuum imperium, orbis totius nomine cohoneſtare nihil dubitarunt, Thien-hia nuncupantes, quaſi dicas, quicquid ſub cælo iacet. Cum itaq; Chinam ſuam in Orientis angulum retruſam audirent ac ſpectarent, opinione ſua tam imparem cęteri vniuerſo, eam deſcriptionem, vt inauditam admirabantur, cupiebantq; inſcripta legere, vt de illius poſſent veritate ferre ſententiam. Gubernator igitur ipſe, P. Matthæo Ricio auctor fuit, vt eam tabulam Sinicè loquentem faceret, auxilio interpretis adhibito, qua re ſibi apud omnes magnam gratiam & authoritatem compararet.

Coſmographicæ tabulæ apud Sinas.

Quamobrem P. Matthæus Ricius, Mathematicis diſciplinis plus quam mediocriter eruditus, quas P. Chriſtophoro Clauio Mathematicorum ſui ſeculi, Principe & Doctore, aliquot annis Romæ audierat, ad eam rem, à ſuo Euangelicæ prædicationis inſtituto minimè alienam, animũ adiecit, non

ignorans,

ignorans non fuisse eandem sæculis omnibus vel nationibus cunctis, rationem, è diuina dispositione gentem aliquam ad Christi fidem pelliciendi. Hac esca sanè multi apud Sinas in Ecclesiæ sagenam sunt perducti. Scriptionem igitur illam maiore in campo, quo Sinici characteres, nostris maiores, commodè caperentur, extendit & annotationes non easdem, sed alias adiunxit ad ingenium Sinicum, & ad auctoris institutum accommodatè. Nam opportunis in locis, dum de variarũ gentium ritibus ageret, SS. legis nostræ sacra, Sinis in hæc vsque tempora inaudita, ingessit: vt eius fama in vniuersum Sinatum orbem breui penetraret.

Non omittam etiam quod ad gratiam ab Sinis ineundam inuenit: Arbitrantur Sinæ cælum rotundum quidem, sed terram tamen quadratam: in cuius medio Imperium suum situm esse pro certo sibi persuadent. Itaque ferebant molestius, Chinam suam à nostris Geographis in angulum vltimi Orientis fuisse retrusam. Et quoniam nondum satis capaces erant Mathematicarum demonstrationũ, quibus facile probaretur, terram vna cum Mari globum esse, & in globo, nec finem nec principiũ è natura figuræ circularis reperiri, Proiectionem nostram nonnihil mutauit, & reiecto Insularum fortunatarum primo meridiano, ad Geographicæ descriptionis dextra læuaque margines fecit, vti sinarum Imperium in media descriptione, non sine ipsorum applausu ac voluptate spectaretur.

Error Chinensium in Mathematicis corrigitur.

Non alia res vlla illis sanè temporibus inueniri potuit aptior ad eam gentem ad Religionis nostræ mysteria accipienda disponendam. quod si cui paradoxum fortasse videbitur, causas breuiter aperiam, quæ experientia deinde teste patuerunt. Ex ignorata Orbis magnitudine eam de se conceperunt Sinæ opinionem, vt se solam China suspiceret, vel imperij magnitudine, vel Reipublicæ administratione, vel litterarum

Causæ cur nostri à Mathematicis disciplinis initium fecerint.

laude vnicam: cæteras verò nationes non vt barbaras modo, sed brutorum ferè loco habebat, nullum alibi Regem, nullam Rempublicam, libros alibi nullos arbitrati. Verum quoniam hunc tumorem ignoratio conflauerat, veritas deinde cognita dissipauit. Nam ea descriptione conspecta, tametsi rudiores aliqui initio in risum ac dicteria prorumperent, eruditiores tamen Parallelorum meridianorumq; vna cum æquatore ac tropicis animaduersa proportione, audita quoq; Zonarum quinq; symmetria, lectis tot gentium ritibus ac locorum nominibus, quorum etiam nonnulla cum priscis Sinarum descriptionibus consentiebant, omnino sibi persuaserunt, hanc esse veram germanam orbis vniuersi faciem ac figuram. Vnde de Europæis summam in omni genere disciplinarum rerumq; aliarum opinionem conceperunt.

Sinenses eruditiores facti ex descriptione Cosmographica.

Aliud etiam non minoris, vt credo, momenti effectum, nam ex ea descriptione constabat, quam immensis prope terrarum, mariumq; interuallis ab Imperio Sinensi Europa distaret. vnde quem de nostris conceperant minuebant metum; facile colligentes, nihil esse quod sibi timerent à gente, quam natura tantis spatijs à sua separaret. quæ res, si apud Sinas omnes æquè constaret, ne maximum ad Christi Religionem toto regno suscipiendam impedimentum sublatum nostris esse videretur; nulla enim alia re magis quam his suspicionum vmbris præpedimur. Hoc deinde opus Geographicum sæpius à Patre limatum, sæpius quoq; recudendum, & vtriq; aulæ cum simili stupore visendum datum, donec deniq; in ipsum Regis palatium eiusdem rogatu penetraret. sed de his postea suis locis.

Geographica descriptio Gubernatori offertur.

Quo tempore hoc opus confectum fuit, horariæ etiam machinę artifex finē dedit. Vtrumq; igitur opus P. Matthæus Gubernatori obtulit, incredibili eius voluptate, quam ipse officiosissimis verbis & insuper munere demonstrauit. Geographicam

phicam

phicam quidem ille tabulã suo sumptu extemplo typis mandauit, & amicis intra Prouinciam obtulit, aliaq; complura exemplaria in alias prouincias distrahenda curauit. Horariam vero machinam, cum nemo domi moderari nosset, post aliquot menses nostris restituit in vsus domesticos, & amicorum voluptatem.

Liberalitas Lusitanorum.

Sed nunc tandem ijs commemoratis, quæ absente P. Michaele contigerant, ad eum reuertamur. Cum igitur tandem aliquando è Iaponia in Amacaensem portum oneraria appulisset, è Lusitanorum liberalitate, nummi eleemosynę nomine collati, Patri minimè defuerunt: nam ipsa Respublica & alij amici non illiberaliter donatum eum ad stationem suam remiserunt, quo subsidio æs alienum dissolutum, domus extructa est, & necessaria supellectile instructa. quæ tametsi erat angustior, erat tamen non inelegans, & ab Sinis Europæum opus contignatione, seu pauimento altero conspicuum, & dispositis fenestris illustre, magna voluptate spectabatur. Ædificij elegantiam adiuuabat etiam loci ac situs amænitas. nam secundum flumen extructa, nauigia omnis generis, & vltra montes ac syluas intuentium oculis obijciebat. Vnde omnium iudicio nullus tota vrbe amœnior locus habebatur; quem ornabat etiam Europæarum rerum nouitas, & omnes ad spectandum alliciebat. Itaque domus nostra à grauissimis quotidie Magistratibus frequentabatur, non vrbanis solum, sed prouincialibus etiam, qui ex vtraq; prouincia ad suum Proregem ventitabant, quæ res nostris auctoritatem, Sinis etiam fructum, & Religionis paulatim cupiditatem ingerebant.

Aedificij structura & situs.

Domus nostrorum frequentatur.

Lubente deinde tempore, cum P. Matthæus ex Geographicæ tabulæ felici euentu animos sumpsisset, sphæras astrologicas ex ære ac ferro; globos quoq; vel eos quibus cæli, vel quibus terræ facies in propria figura spectatur, permultos cudit. Gnomicas quoq; horarum indices vel domi depinxit, vel

in laminis sculpsit, & in amicos Magistratus distribuit. Quin & ipse Prorex in partem venit. Quibus omnibus expositis maximè, & ad vsum adhibitis, cursuq; solis ac syderum & terræ in vniuersi medio situ demonstrato, in eam deuenit hominum opinionem horum operum auctor, vti maximus ex vniuerso terrarum orbe Astrologus haberetur: ipsi enim cęteras ex se nationes metiuntur, & harum rerum ignorationem æquè apud omnes esse opinabantur.

Matthæo Ricio authoritas conciliatur.

Legationem Hispanis ad Sinarum Regem Patres impetrarunt.

Capvt Septimvm.

Cecidit subinde res per eos dies huic expeditioni peropportuna, nempe vt ille Gubernator, Sociorum protector in maiorem dignitatem eueheretur, Ea Lin-si-tau appellatur, & duas tresue regiones eiusq; oppida omnia moderatur, neque sedem è Sciauquina vrbe transmutat. Et quoniā Ethnici omnes, & hi priuatim auguria obseruant, superstitiosè collegit ex hac aduenarum necessitudine, non modo nihil infortunij sibi, sed prosperioris etiam fortunæ fauores prouenisse, vnde mirè lætus in hac sociorū amicitia, Deo ita disponente, est confirmatus, eamq; alacritatem inusitata humanitate præ se tulit, cum ad eum Patres gratulati cum suo ex more munusculo deuenêre.

Gubernatoris affectus erga nostros augescit.

Prospera hæc rei Christianæ apud Sinas initia fama vulgauit; nec Amacaum solum, sed & in Iaponiam, & insulas Philippinas longius deportauit, & communi sociorum ac reliquorum etiam lætitia excepta sunt eo fauentius, quo tot annos tentatus à varijs in hoc regnum ingressus incassum toties cecidisse narrabatur, qua ex causa iam pro desperato ab omnibus habebatur. Philippinarum Insularū pro Hispaniarum

Ad Philippinas insulas fama nostrorum Sinensium defertur.

Rege

Rege Gubernator, adhibito in consilium Maniliensi Archiepiscopo & vniuerso Senatu; statuit in eam rem aliquid etiam ex sua parte conferre. Maximè quod ex ea re sperabatur Hispanis etiam, nec solum, vt hactenus Lusitanis, aperiri posse cum Sinarum gente commercium, impetrato portu alio in Cantoniensi prouincia ad negotiationem exercendam. In eam rem missus est Amacaum illarũ Insularum Regius Quæstor Ioannes Baptista Romanus, vir magno rerum vsu spectabilis. Ei comes additus est è Societate nostra P. Alphonsus Sancius Hispanus. His traditę sunt litteræ ad Collegij nostri Rectorem Amacaum, & ad socios Sciauquinum, in hanc fere sententiam.

Legati ex Philippinis insulis Amacaũ mittuntur cũ litteris.

Gratulabantur primum de felici in Sinarum regnum ingressu, quam rem tot iam annos Rex Catholicus & vniuersus orbis Christianus optarat. Eam ob rem se communi Religionis intuitu permotos, statuisse quoq; hanc expeditionem pro viribus promouere. Mittebantur porro eleemosynæ nomine pecuniarum subsidium & alia donaria nonnulla, sed maximè horaria machina perelegans, quæ solis rotulis, nullis ponderibus agitata horas metiebatur. Significabatur deinde annis superioribus Regem Catholicum magnifica ad Sinarum Regem destinasse munera, quæ Mexicum aduenisse constabat. Rogabant igitur, vti Socij à Cantoniẽsi Prorege Legationem ad Sinarum regiam impetrarent, qua occasione etiam ipsi in vrbem regiam erant penetraturi, & ab Rege fortasse facultatem Christianæ legis toto regno euulgãdæ impetraturi. Sumptus porro omnes Regis Catholici Quæstor, qui mittebatur, facturus scribebatur. Hæc litteris continebantur. Verum P. Alphonsus & ipse Quæstor instabant, vti ipsis ad ipsum Proregem adeundi & negotium tractandi facultas impetraretur.

Gollegij Rector P. Franciscus Capralis ad Socios Sciauquinum scripsit, vt hoc negotium ita tractarent, ne cæpta ex-

Legatio ad Sinarum regiam à nostris promouetur.

peditio quicquam inde detrimenti acciperet. fecere illi quod ab Superiore (nam ijs adhuc initijs Sinica Missio Collegio Amacaensi erat attributa) iubebantur, adhibitoq; ad eam rem è Proregis Palatio Curiali quodam, libellum scripsere, in quo nec suum nec domesticorum suorum nomen inscripserunt. Sed eum libellum prius quam Proregi darent, ad fautorem suum recenti dignitate auctum eo consilio detulerunt, vt eius in re dubia & periculi plena sententiam explorarent. Mirum, quantum supra spem ea res illi placuerit, ac libellum comprobarit, quem etiam, eo auctore, interpretis sui nomine inscripserunt. Ergo ille ipse gestatoria sella ex more vectus, ad eum Magistratum se contulit, cuius est libellos Proregi vel offerre pro arbitratu, vel reijcere. Libellum ei tradidit ac mandauit, vti nulla interposita mora eum Proregi offerret, eo rem contineri non utilem minus Sinensi Reipublicæ, quam honorificã. Nec Proregi displicuit, nam eum ex more ad Archithalassum, quem Hai-tau vocari supra dixi, in Metropolim misit cum mandatis, vti de ea re inquireret (nam externorũ negotia ad eum pertinere supra monui) & sententiam suam ad se remitteret. Id cum fit, signum est Proregi libellum non displicuisse, nisi si quid incommodi deinceps adferatur, nam cum libellis reijcitur, sine responso inglorius antiquatur, nec è curia egredi vltra consueuit.

Impedimenta legationi Hispanicæ futuræ obijciuntur.

Iam protraxerant eo Socij negotium, cum Amacao noua mandata prioribus cõtraria peruenerunt. Nam interim dum hæc Sciauquini ab socijs agebantur, Amacaensis oppidi primores intellexerunt, Hispanos id maximè hac legatione spectare, vt cõmercia cum Sinis in eadem prouincia contraherent, quam rem Lusitani vrbis suæ cõmercijq; ruinam certissimam arbitrabantur. In Insulis quippe Philippinis ingens erat argenti vis, quæ ex noua Hispania & Peruana prouincia quotannis appellebat, eam si in Cantoniensi prouincia coe-

mendis

mendis Sinarum mercibus expenderent, cariora omnia futura dum emerentur, & viliora foris dum venderentur. Quocirca publicis litteris moniti sunt socij, ne hoc negotium longius promouerent, non ideo solum, quod ea res extremam vrbi perniciem erat allatura, quam certum erat Patres nolle bene meritæ de se toties vrbi procurare. Sed ideo quod legationem ad Regem Sinarum ab Hispanis adornari nulla ratione decebat. Id Lusitanis deberi, quibus Sinense cōmercium iam ab antiquissimis temporibus erat in ea lite, quam diremerat Alexander sextus Pontifex maximus, inter Reges Hispanos atque Lusitanos, fuerat attributum. Nam etsi nunc vtrūque regnum in eandem coronam coaluerat, Regis tamē Catholici cōmunis domini voluntate vnaquæq; natio suum retinebat, & antiqua iura permisceri erat interdictum. De muneribus vero ad legationem adornandam olim missis satis cōstare, ea iam in varios distracta in vnum non facile posse reuocari. Nam cum ingressus in Sinense regnum olim sæpè tentatus, conatus omnes elusisset, legatio etiam ipsa pro desperata iudicabatur; & ij quorum intererat illius iam dissiparant apparatum. hęc ab Amacaensi Magistratu socijs significata, cuius etiam authoritate Rector Collegij Amacaensis monuit, vti negotium vltra ne persequerentur.

Ea res anxios reddebat socios, vix enim regrediendi consilium satis tutum apparebat, rebus iam eo vsq; perductis, statuerunt tamen, nihil vltra mouere, fortasse rem ipsam nullo procurante silentio inuoluendam. Sed tamen hunc exitum res consecuta est. Architalassus Cantoniensis, cum libellum & mandata Proregis accepisset, dies aliquot substitit, dum libelli auctor, quem dixi Interpretis nomine scriptum, appareret. Sed cum de eo nihil audiret, iam enim Socij nihil vltra mouebant, scripsit ad Ansani oppidi Gubernatorē, sub cuius etiam potestate portus Amacaensis cōputatur, vti cognosceret,

ret, venisset nec ne in eum portum Legatus aliquis, qui Regi Sinarum se donaria deferre profiteretur. Ab eo Gubernatore missi, qui ea de re inquirerent, ij ab Hispano Quæstore liberaliter donati retulerunt omnia satis apte ad negotium, quod agebatur, quibus etiam libelli veritas consentiebat. Verum ipse quoq; Amacaensis Magistratus Gubernatorem de re tota reddidit certiorem, aliaq; omnia, quam quæ à quæsitoribus dicta fuerant asserebat. Dicebat enim eam gentem aliam esse à Lusitana, neq; expedire, gentis illius legationem admittere propter varias, quæ inde oriri poterant inter duorum regnorum aduenas, simultates.

Cum hæ vtrimq; rationes ad Archithalassum peruenissent, ipse prolixum sane diploma euulgauit, & ad metropolis portas legendum exhibuit. Eius breuiter hæc erat sententia. Narrabat inprimis huius negotij primordia & progressum, tum rationes vtrimq; pugnantes sibi oblatas cõmemorabat. Inde grauiter de interprete libelli auctore questus, quod se suo tribunali sistere neglexisset, sententiam tulit in hunc modum: Si legatio quæ adornabatur ab ea gente profecta erat, quæ alias nunquam ad legationem admissa fuerat, nihil esse, quod vltra laboraret, non fieri illi legationis instituendę facultatem, siue illa gens esset eadem cum Amacaensibus aduenis, siue diuersa: Si vero antiquum habebat aliquod legationis iam olim initæ diploma, à Legatione non excludi. Ad extremùm Ansani Gubernatorem suo diplomate monebat, ne vltra permitteret huiusmodi homines ad Proregem cum his libellis penetrare, sed potius eos grauiter plecteret, qui tentassent. Atque hac omnino ratione sopita sunt omnia sine expeditionis pernicie, quam adire poterat ex eo, quod cũ aduenis extra regni limites aliquid haberent contra Sinensis regni iura commune.

Legatio Hispanica ad Sinarum regiam, sopitur.

Sublato tandem hoc metu, Amacaensis Collegij Rector

idemq;

idemq; Sinicæ missionis Superior P. Franciscus Capralis statuit inuisendam sibi domum Sciauquinam, vti quæ oculis testibus vidisset, ad Visitatorem in Indiam, & ad Præpositum Generalem Romam scriberet explorata. Id fauēte Lin-si-tau. satis facile fuit. nam cum is domi nostræ frequens esset, rogatus extemplo facultatem veniendi fecit, maximè quod ad socios visendos solum, & non ad cōmorandum venire velle diceretur. Venit igitur Sciauquinum nullo prohibente, ipsumque Lin-si tau visitauit, & donaria illi obtulit, ab eoq; vicissim accepit. Omnia deinde liberrimè lustrauit, vel in ipsa vrbe, vel extra, reperitq; stationis illius statum etiam opinione meliorē. Baptismo etiam abluit ipse primos Neophytos, qui sollemniter in æde sacra salutares aquas capitibus exceperunt. Hi fuere duo, alter è Prouincia Fuquiana litteratus, qui Sinenses libros Patribus domi prælegebat, isque in Baptismo Pauli nomen accepit. Alter fuit, iuuenis ille, qui sacram aram dimissis Patribus conseruarat, & redeuntes hospitio exceperat, Is Ioannes est appellatus. Ea res minimè secreta fuit, sed publica, nec tamen ab Sinis improbata; quin potius familiares socijs gratulabantur, quod hos sibi discipulos aggregassent. Quorum exemplum postea secuti alij complures, qui sanctissima lege nostra imbuendos, ac deinde sacris etiam aquis eluendos se præbuerunt. Hoc Superioris ingressu non parum vtilitatis huic accessit expeditioni. nam moniti Visitator atq; Præpositus Generalis, qui ad hanc sedem necessarijs subsidijs stabiliendam non temere animum applicârunt.

Franciscus socios Sciauquinum misit.

A P. Caprali primi Neophyti baptizantur.

Alii duo Socii huic expeditioni destinantur, & in regnum admittuntur, in Prouinciam deinde Cequianam à nostris excurritur.

CAPVT OCTAVVM.

QVam P. Alexander Valignanus Visitator expeditionem

apud Sinas Christianam instituerat, eam semper studuit promouere. quocirca cum in Europam vna cum Iaponijs Legatis vti destinarat minimè nauigasset, ideo quod totius Indiæ Præpositus Prouincialis fuisset renunciatus, animum applicuit ad rem Sinicam stabiliendam. Et quoniam longo iam vsu, rem vbiq; Christianam tractauerat, aptissimis institutis ac præceptis etiam omnia moderabatur. Cum igitur lætissima hæc Sinensis rei principia, felicem videlicet ingressum, stationem perpetuam, extructam ædem, magnam Euangelicæ legi eiusq; præconibus auctoritatem comparari accepisset, gratiarum actionem in Deum, è cuius bonitate bona cuncta procedunt, effudit & hæc fere in huius expeditionis bonum procurauit.

P. Valignanus rem Sinicam stabilit.

P. Valignanus duos socios in Sinas ablegat.

Nominauit igitur P. Eduardum Sande Lusitanum, virum prudentiæ laude ad cæteras animi dotes insignem, in huius missionis superiorem, quam è Collegij Amacaensis potestate eximebat, & sibi vni ac Iaponicæ Proprępposito Prouinciali subdebat. Is è Lusitania venerat in Indiam eadem cum ijs socijs nauigatione, qui hactenus rem Sinicam procurarant, & in Societate annos iam plures transegerat. Socium ei adiunxit P. Antonium Almeidam item Lusitanum, qui eo ipso anno è Lusitania in Indiam nauigarat, iuuenem cætera conspicuum, sed rara inprimis virtute, & pio æstuantis animi feruore pręditum. Impetrauit etiam ab Indiæ Prorege Eduardo Menesio annuum stipendium Regis Catholici nomine ad socios in hac missione subleuandos, quod stipendium vti in telonio Malacensi persolueretur, Sinis viciniore, cōcessum. Deinde socios illos varijs institutis præceptisq; instructos ad Sinas amandauit: ijs vero qui iam Sciauquini degebant, scripsit, vti enixè illorum ingressum, sed sine totius rei periculo procurarent, eos interim in Amacaensi Collegio motum aquæ exspectaturos, & patribus Sciauquinis de rebus necessarijs prouisuros, ne toties

cies Amacaum excurrerent, Sinisque suspicionem augerent. Appulerunt igitur in Amacaensem Sinarum portum exeunte Iulio anno salutis nostræ 1585. hæc maxime ex India Visitator, qui deinde suum retinens institutum frequentibus litteris ac præceptionibus amorem in socios suum testabatur, & animos dabat ad rem arduam alacriter & fortiter promouendam, hęc omnia ad posteritatis memoriam in Archiuio asseruantur, sed ea hîc commemorare longum esset, & ab institutę narrationis scopo fortasse alienum.

Socij ex India Amacaum appellunt.

Acceptis Visitatoris litteris, socij à protectore illo suo Linsitau contenderunt, vti saltem è duobus alteri secum commorandi faceret facultatē, verum ille præsente Prorege subueritus concessit duntaxat, vti ad eos visendos veniret, post dies deinde aliquot Amacaum rediturus. Et cecidit per eos dies opportunè Proregi ex aula Pequinensi scriptum, vti ab Amacaensibus aduenis plumas aliquot elegantes compararet, & ad Regem quamprimum destinaret. Nauigium igitur non mediocrę Amacaum amandauit, eoq; vectus est P. Michael Ruggerius ad ea quæ Prorex volebat procuranda; quibus è sententia perfectis, P. Eduardus Sande, P. Michaeli comes accessit. Sciauquinum posteaquam attigere, nouus hospes ad salutandum Lin-si-tau se contulit, & ad eum delinien dum stationemq; impetrandam non leue rerum nostrarum munus obtulit, sed nihil æque arrisit, vt vitrū illud trigonum, de quo iam sæpius, eius enim iam diu cupiditate tenebatur. Quæsijt ille ex Patre ecquando vellet Amacaum reuerti. Cui Pater: Ego inquit hic sedem cum socijs figere peroptarem, sin id mihi per te licet, redibo cum primum imperaris. Ille vero Libellum inquit Proregi offer, is illum ad me expediendum transmittet, & ego te voti compotem efficiam. Libellus instructus est quidem, sed minimè redditus, incertum an ab eo Magistratu retentus, cuius est libellos ad Proregem recognos-

Occasio offertur nostris in Sinas nauigandi.

Vni è socijs cōmorandi potestas datur.

cognoſcere, an ab ipſo Prorege fuerit reiectus. Cuius rei admonitus ſociorum perpetuus fautor, ipſe cum reliquis duobus cōmorandi fecit facultatem, ſed ea lege vti poſthac cauerent, ne quemquam alium in conſortium euocarent. Prorex porro coemptis ex animi ſententia mercibus, vltra pretium quod ab Amacaenſibus ciuibus dono legebatur, ſocios donauit aliquot etiam argenti vncijs, vt eorum hac ratione laborem compenſaret.

In hac Sociorum lætitia deerat ad explenda omnium vota P. Antonij Almeidæ præſentia, quem Amacai triſtem ſatis conſtabat ad deſtinatam ſtationem anhelare. Illius ingreſſum ſpe faciliorem diuina bonitas hac ratione perfecit. Qui priori Gubernatori altius vti diximus euecto, ſuffectus fuerat, erat & ipſe Cequianus, & idem ciui ſuo ſimilis, ſociorum fautor egregius: eum oportebat in Aulam Pequinenſem, ex officij ratione ſe conferre, ad obſequioſam Regi ſubmiſſionem, quolibet triennio domi noſtræ ſollemni epulo exceptus eſt (hoc enim frequentes apud ſocios factitabant Magiſtratus) eo in epulo prę ſe tulit Gubernator non ingratum ſibi fore, ſi ad hoc iter ſeſe vnus è noſtris Pequinum vſque comitem adiungeret: Et quanquam poſtea monitus ab ſuis non ſatis tutum eſſe aduenas eo tempore in Vrbem regiam inducere, quo ex vniuerſo regno grauiſſimi commeant Magiſtratus, ab ea mente reſilijt. Dixit tamen nihil obſtare, quin ſi vellent, in Cequianam prouinciam patriam ſuam ſe auctore penetraſſent.

Noua & altera ſedes in prouincia Cequiana ſocijs attribuitur.

Id ſocijs ex animi ſententia cecidit. nam à Viſitatore in mandatis acceperant, vti ſi fieri poſſet, nouam aliquam ſedem erigerent eo conſilio, vti plures minore ſuſpicionis periculo eo in regno reſiderent, & ſi quis caſus vnam ſedem euerteret, nō excuteret ſimul hanc expeditionem vniuerſam tanto labore partam, & maiori poſtea reſtaurandam. Ergo Gubernatoris noui voluntatem admiſerunt, in eamq; rem nominatus eſt ab

Superiore

Superiore P. Michael Ruggerius, P. Antonio Almeida in comitem euocato. Litteræ igitur iussu Gubernatoris à quarto illius Collega, qui absentis vicem supplebat, Patri datæ, quibus litteris fiebat illi facultas in Cequianam & Huquanam prouincias aliaq; loca contermina penetrandi. Inde P. Michael Ruggerius extemplo in Metropolim Cantoniēsem nauigauit, vt ad iter illud, quod erat bimestre necessaria compararet, & è vicino comitem euocaret. Aderant tum fortasse Lusitani negotiatores per consuetos nundinarum dies, Et cum ijs venerat P. Antonius Almeida omnis moræ impatiēs, vt è proximo lustraret, ecquam spem ingressus circumspiceret. Ergo vbi audiuit euocari se, & ad instituendam sedem nouam, in regni penetralia euocari, totus præ lętitia gestiebat.

P. Antonius A-macao euocatur in Sinas.

Nec defuit alia tutò & fere sine sumptu nauigandi cōmoditas. Nam ad Cantonienses nundinas venerat veteris amici Lin-si-tau germanus, is è patria magnam sericorū pannorum & filorum vim aduexerat (nam è Cequiana ferè prouincia vniuersa conflatur) in his nundinis distrahendum. In patriam vero redire cupiebat quidem ille quam primum, sed cum nondum de pretio conuenissent, opinione sua diutius detinebatur. Verum sociorum opera Lusitani merces illius eo pretio compararunt, quod ille exigebat. Quoties enim de re Christiana agitur, profecto Lusitani sua bona profundere & lucra sua resecare nihil reformidant. Ergo recenti beneficio obligatus, & fratris amicitia permotus, socios nauigio suo exceptos in Cequianam vsque prouinciam & vrbem suam tuto & nullo prohibente perduxit. Ea vrbs Sciau-hinum appellatur priori sedi pæne cognominis, sed apud Sinas parua sæpe res magnum vocum discrimen inducit. Et vtrique Gubernatori priori ac nouo, patrium solum.

Verum prius quam ab se inuicem socij segregarentur, præter alia multa quæ statuerunt, non omittam vnum, quod est

tum primum in morem inductum. Solent Sinæ prout libro superiore monui pluribus nominibus appellari, Et proprio quidem nemo eos compellat, nisi ille ipse, qui se nominat aut inscribit, aut si quis alius ei superior est in paucis. hoc si violatur iniurium est ei, qui compellatur. Inde fit, vt singuli nomen sibi aliud vsurpent grandius, quo nomine ab alijs honoris causa nuncupantur. Hactenus Patres præter proprium aliud sibi nullum nomen adsciuerant, proprioq; etiam à famulis domesticis compellabantur, quæ res Sinis barbara, vt leuissimè dicam, videbatur. Suum enim cuiq; pulchrum. Ergo socij vt omnibus omnia fierent ad omnes Christo lucrifaciendos, hoc quoque sibi nomen vsurparunt ad auctoritatem apud infideles omnes Christianæ demissionis nescios, omnino necessariam, facilius retinendam. Exinde etiam quotquot ingrediuntur, initio nouum hoc sibi nomen adsciscunt, ne eo aliquando caruisse videantur. Sed ad Socios redeamus.

Socij præter nomen proprium Sinarũ more, aliud sibi vsurpant.

In vrbem igitur Sciau-him Cequianę prouinciæ cum socij peruenissent, à Lin si-tau familia hospitio sunt excepti, & in templo eius familiæ, domui contiguo collocati, quo in loco non incommode sanè habitabant: nam & ianuam domui communem habebat ad familiam admittendam. In hoc facto magni omnium ordinum ad visendos aduenas concursus facti non primores, non litterati, non populares defuere. Vrbs porro ipsa tametsi Metropolis non est, inter primarias tamen eius prouinciæ numeratur; nobilis commercio, nobilis situ, in medio videlicet aquæ potabilis lacu, vt Venetam vrbem referre videatur, nobilis denique ingenijs & litteratorum turmis fortunata. In his congressibus de SS. lege nostra sermones illati, sed vix vllo fructu. nam Patrum alter tacere cogebatur, alter hallucinari vix poterat. Et intrepretem habebat satis impeditum, & minimè ingeniosum senem. Nihilominus decrepitus Linsitau parens Christi sacra baptismumque

Socij vrbem Cequianæ prouinciæ ingrediuntur.

Socij de nostra lege sermones instituunt, & aliquot sacro fonte abluunt

suscepit

ſuſcepit, & alij duo treſue infantuli cum animam agerent eluti, cælo neſcientes intruſi ſunt. Vniuerſa ciuitas ſociorum in ea vrbe ſtationem comprobat, ipſeq; maximè Regionis illius Gubernator, qui arctam cum P. Michaele neceſſitudinem contraxerat. Quam rem ipſe Lin-ſi-tau Patribus palam è tribunali retulit, magnaq; affecit lætitia, ratos iam alteram in Sinenſis regni penetralibus Societatis noſtræ ſedem colloca-

E noua ſede dimittuntur. In prouinciam Quamſi P. Michael Ruggerius excurrit.

Capvt Nonvm.

Expeditionis apud Sinas Chriſtiana nuncij iam ex India in Europam Chriſtianumq; orbem vniuerſum penetrarant, exceptiq; ſunt eo alacritatis ſenſu, quem pietas Chriſtiana huiuſmodi nuncijs ſolet exhibere, SS.D.N. Sixtus quintus Pontifex maximus vniuerſæ Societati Iubilęum conceſſit ampliſſimum, eo maxime fine, vti expeditionem apud Sinas & Iapones Chriſtianam enixè omnes Domino commendarent, nec defuit Pontificiæ voluntati ſociorum pietas, à quibus ſalutare hoc indultum ſuſceptum eſt, qua oportuit religione. Prępoſitus quoque Societatis noſtrę Generalis P. Claudius Aquauiua amoris paterni teſtes litteras ad ſocios ſcripſit; quibus eos hortabatur in Domino, vti cæptum promouerent, nec ſe rei difficultate deterreri ſuperariue paterentur; ipſe vero ſubſidium omne ſpondebat, vel orationum, quas vniuerſæ Societati diſtribuit; vel Sociorum, quos deinde ſubmiſit. Alia quoq; adiumento non leui futura ſubminiſtrauit. In his Chriſti Seruatoris imaginem à celebri pictore Romę delineatam. Quatuor etiam horarias machinas perelegantes, tres è collo penſiles rotarum ſubtilitate viſendas, quarta vero tametſi erat maior

Sixtus V. Pont. Iubilæum Societati impertit.

Claudius Aquauiua ſocios hortatur & iuuat.

Muneribus ad ſocios miſſis res Sinica promouetur.

& in mensa collocari eam oportebat, cæteras tamen operis præstantia superabat; nam exclusis ponderibus sola rotarum agitatione horas integras ac dimidiatas, quin & quadrantes trium tintinnabulorum sono moderabatur, quæ machina vniuersum suo tempore Sinarum regnum in stuporem rapuit, & eum fructum fecit, ita cooperante Domino, qui adhuc hodieq; sentitur, sed hæc suis deinde locis vniuersa. E Iaponia Præpositus Prouincialis P. Gaspar Coellius aliam Christi Seruatoris effigiem grandiorem submisit, opus perelegans P. Ioannis Nicolai, quo Magistro primum Iapones ac Sinæ Europæam pingendi artem magno vtriusq; Ecclesiæ bono didicerunt. E Philippinis Insulis Religiosus sacerdos dono misit insignem Dei parentis Iconem infantulũ IESVM vlnis gestantem, quem etiam D. Præcursor religiosè venerabatur. hoc opus ex Hispania adferebatur, visendum sanè vel colorum vel lineamentorum prope viuentium præstantia, quam Iconem Collegij Amacaensis Rector huic missioni attribuit. Ita varijs è locis alacritatis signa liberalitatisq; vestigia mittebantur.

Ex his initijs feliciter cæptis, aliæ quoq; Religiosorũ ordinum. DD. Augustini, Dominici & Francisci familiæ fuerũt incitatæ; quoniam verò aditu regni Chinarum excludebantur, in portu Amacaensi cænobia excitarunt, & in Philippinis Insulis utilem operam instituendis Neophytis impenderunt.

Sciau-quini quidem cęperunt, confirmata iam statione, liberius in Gentilium conuersionem incumbere. statis enim diebus de fidei nostræ mysterijs conciones habebant; complures à vana Deorum superstitione abductos sacro Baptismatis fonte abluebant; ex quo maior deinde populi festiuis diebus accessio facta. Quod reliquum erat temporis, id omne adhibito præceptore Sinensibus libris euoluendis vtiliter consumebant: & magnam apud Sinas ipsos litteratorum virorum

virorum ſtudijs captos authoritatem ſibi, ſuisq; deinde dictis ac factis comparabant.

Cequitanorum ſociorum initia alium ſortita ſunt exitum. Etenim propinqui Lin-ſi-tau, ne ob frequentem ad noſtros concurſum malum ſibi crearent, litteras finxerunt, quibus noſtri ad Cantonienſes ſocios, abſente P. Ruggerio, in diſcrimine poſitis, vocarentur, ſed fraude ſubolita tantiſper ſe continuerunt, donec à Gubernatore Siauquinenſe noſtrorũ amico ſiniſtrè perſuaſo & inuito cedere iuberentur. Cui tandem paruerunt, ad quos P. Ruggerius Sciauquini ſe recepit.

Socij Cequitana Prouincia cedere coacti.

Ex hoc euentu, propinquorumq; litteris ipſe Lin-ſi-tau acerrimus olim ſociorum protector, de amicitia multum deinde remiſit, & omnino tandem abſtinuit. Monuit etiam vti ne in tribunal ſuum ſub nouilunia ex more itarent, ex affixa utraq; illa inſcriptione nomẽ ſuum expungi mãdauit, & idem fecit in Geographica illa P. Matthæi tabula, in qua illius nomen etiam legebatur. Deniq; in omni congreſſu, ſi quando contigerat, humanitatem illam ſolitam imminuit, frontemq; rugauit, ſed nihil tamen circa Sociorum ſtationem adhuc innouabat.

Linſi-tau noſtrorum conſuetudinem fugit.

Nec vero hac velut negotiorum malacia ſegniores Socij quibus poterant remis, iter ſuum promouere intermittebant. quin eo magis de rẽ vniuerſa ſolliciti, ſatis verebantur, vt hæc aliquando ſedes à grauiore perſecutionis procella concuteretur; eoq; magis ad figendam ſedem nouam hac occaſione animum applicabant. Vtebatur Lin-ſi-tau familiariter Sciauquino ciue primario turris extruendæ præfecto. Is Tan-ſiao-hu, dicebatur, eam familiatitatem, quod fere Sinæ ſolent, ad lucra ſua dirigebat. Itaque cum aliquid ab ſocijs emungere ſtatuiſſet, ſtudio die quadam ſermonem ingeſſit, coram patribus de Monte quodam in prouincia Hu-quam, quem indigenæ Vu-tan vocant, ad quem multi peregrinationem inſtitue-

Socij animos in aduerſis ſumunt.

Alia offertur occaſio ſtationis locandæ.

re dicebantur. Quæſijt ex P. Ruggerio quid eſſet cauſæ, cur nondum eo ſe contuliſſet. Reſpondit Pater non ſatis ſe ſcire vtrum id ei per Magiſtratus liceret. faciam inquit ille, vti bona Lin-ſi-tau venia id ſibi liceat. Hæc excurſio nec ſecura ſatis, nec multum promittere videbatur, quod ex priore didicerāt; ſed nę quid tamen intentatum relinquerent, rem, ſuperioris permiſſu, P. Ruggerius, per interpretem, qui omnia caute diſpiceret, eſt aggreſſus.

P. Ruggerius ex occaſione itineris Regulū adire conatur fruſtra.

Ex itinere igitur occurrebat Patri Prouincię Quam-ſi. Cantonienſi conterminæ metropolis, in eam ſe Pater ingeſſit. Degebat hic è regio ſanguine Regulus, nullam tamen ex more Reipublicæ partem tractabat; ad eum adire Pater omnino tentauit, arbitratus eius ſe fortaſſe fauore poſſe, quod optabat impetrare, nondum enim Socij Sinicam Rempublicam nouerant, & multa Europæo pede metiebantur. Ab eo admiſſus non fuit, ſed cum hoc reſponſo reiectus, vti primum ad viſendum Proregem alioſq; Magiſtratus ſeſe conferret, ac deinde ad ſe rediret. Prorex in eadem Metropoli commorabatur. Nec abnuit bonus Pater, ſed audacter ſanè aduena Sacerdos nullo pręeunte ad Proregem cæteroſq; Magiſtratus acceſſit. Ab omnibus exceptus eſt non ſatis humaniter, ſed ſine iniuria, monituſq; vt inſtitutam peregrinationem perſequeretur, nec vllam moram faceret in ea ciuitate. Ante abitum, nondum ſpe depoſita, Reguli congreſſum petiuit, ſed repulſam iterum paſſus, muneribus reſtitutis, è Metropoli extemplo diſcedere iuſſus. quod factū eſt varijs in Patrē edictis tota vrbe promulgatis, periculum etiam adiere vici illius Præfecti, in quo fuerat cōmoratus, quod aduenam Magiſtratuum iniuſſu in vrbem immiſiſſent. Deniq; non niſi eo extra orbis muros conſtituto conquieuerunt, quaſi vero in ea re ſalus ciuitatis verteretur.

E Metropoli iubetur diſcedere.

Non defuit qui Patris vicem doleret è Reguli familia. nam primari-

primarius illius Eunuchus inhoſpitalitatem Proregis incuſans, blandis eum verbis ſolabatur; litterasq; addidit ad Quæſtorē oppidi cuiusdam in Prouincia Hu-quam, in finibus prouinciæ Quam-ſi, cui oppido nomen erat Pa-ſciui, quibus litteris fiebat Patri facultas, vti apud eum Quæſtorem quamdiu vellet remaneret, Erat enim is in illius Reguli poteſtate. Spondebat vero ſe poſt huius Proregis diſceſſum effecturum, vti in Metropolim, vnde nunc pellebatur, è Magiſtratuum voluntate reuocaretur. De his omnibus P. Eduardus Superior per litteras certior factus, Patrem Ruggerium Sciauquinum, infecta re, ad ſe vocat, nec enim apparebat quicquam ex animi ſententia confici poſſe, ſed potius periculum aliquod rebus adhuc immaturis imminere.

P. Ruggerio datur facultas commorandi apud Quæſtorem.

P. Eduardus Superior Amacaum remittitur, & Socii vexati, graui deinde calumnia liberantur.

CAPVT DECIMVM.

POſt Patris Ruggerij reditum, non ignorauit ipſe Linſitan huius peregrinationis euentum, quin etiam fama de ſuo (vt ſolet) nonnihil adiunxit. Scriptum enim ad illum ex ea prouincia ferunt, Patrem à Prorege minime admiſſum, à ſupremo vero militum præfecto verbis male habitum, parataq; illum vincula euaſiſſe. Hæc ipſe cum Cequiano metu & Cantonienſium etiam Magiſtratuum conſilijs, qui magnum aliquod è noſtrorum ſtatione Reipublicæ Sinenſi malum augurabantur, ex eo quod Amacao veniſſent, & Amacaenſium commercia nondum intermitterent: hæc inquam ille omnia in vnum cogens, non parum angebatur, moliens ecqua ratione hoc ſibi ex humeris onus excuteret, ſocijs ad ſuos amandatis.

Linſi-tan, ob noſtros dimiſſos angitur.

Nec defuit occaſio. nam per eos dies nunciatum eſt Can-

tonienſem Proregem ad aliam dignitatem in Regia Nanquinenſi euectum, eiq; ſuffectum illum, qui Proregis munus in Quam-ſi, prouincia gerebat, à quo dicebatur P. Michael Ruggerius ignominioſe reiectus. Ex hac re occaſionem ſumens ſocijs renunciari iuſſit, vti omnes ad ſuos vnde venerant ſe reciperent, vereri ſe ne moleſtius ferret nouus Prorex aduenarum in ſua ipſius ſede ſtationem. Extructarum ædium ſe precium redditurum, & ſi quidem id per Proregem liceret, ſe eos extemplo reuocaturum. Ea res ſocios ſanè inopinato metu conſternauit, veritos ne ſtatione ſua pellerentur, cuius iam tanto applauſu fama in vniuerſum orbem Chriſtianum penetrarat; nec ſibi videbantur, ſi ſemel abirent, alias facile reuocandi.

Socijs alius metus inijcitur.

Extemplo igitur Socij duo, qui primi ſtationem hanc incoluerant, ad illius ſe tribunal contulere, ibi oblato libello, quem etiam lacrymis reſperſerant, fusè narrabant, qua ratione immenſum iter emenſi, in hoc denique regnum appulerant, in eoq; tot iam annos cum nullius iniuria commorati, ſumptibus etiam maximis exhauſti fuerant, omnino ſe neque in Amacaenſi oppido ſedem figere, neq; Patriam per tot maria repetere poſſe profitebantur; Aduenarum igitur quos hactenus fouerat, nunc miſeratio tangeret. Ad Proregem vero quod attinebat, ſe illi ſuæ ſtationis rationem, cum nullius periculo, reddituros. porro ſi plures illi eſſe videbantur quam initio fuerant, vnum alterumúe dimitteret, reliquos à Prorege iam ſemel admiſſos, in ſua ſede reſidere pateretur.

Socij libellum offerunt ſupplicem.

Adhæc perhumanè ſanè reſpondit. Nihil ſe vnquam de ſocijs ſiniſtri ſuſpicatum, maleuolentiam vlla ex cauſa ſuſcepiſſe, ſed ſe Cantonienſium è Metropoli Magiſtratuum ſermonibus ſæpe monitum, aliquod Sinenſi Reipublicæ malum ſubuereri. Accedebant vniuerſæ ciuitatis odia, moleſtè ferentis extructæ molis laudem in aduenas famæ maleuolentia deri-

Linſi-tau, reſpondet perhumane ſocijs

deriuatam; ſibi ſumptus dumtaxat laboremq; ſuperfuiſſe. Incuſabat etiam P. Ruggerium, quod ſe in Quam-ſi metropolim immiſiſſet, vbi à Prorege reiectus, à cæteris etiam Magiſtratibus male habitus dicebatur. His quàm aptiſſimè poterant ſocij occurrebant, quibus factum eſt, vt denique diceret, ſe maturius de re tota deliberaturum. Libellum itaque noſtrorum ad operum Præfectum Tan-hao-hu amandauit, cum eo enim de noſtris rebus ferè conſilia miſcebat; id fecit, vt aliquod ei lucrum ex impetrato fauore ingereret. Manus enim manum fricat, nec ei defuit, nam præter alia minutiora viginti aureis donatus eſt ex promiſſo, poſt impetratam denuo noſtrorum ſtationem. Sed primum vt faciliorem exitum rei darent, ſtatuerunt ſatius eſſe P. Eduardum ſuperiorem, prius Amacaum ſua ſponte repetere, quam dimitteretur, ibiq; præſtolari, quem ea res exitum ſortiretur; maximè quod eo anno oneraria nauis ex India defuiſſet, nec litteræ aut ſubſidium vllum à Viſitatore miſſum appulerat, quod vt curarent non inutilis eius profectio videbatur.

Edictū in rem ſociorum affigitur.

Non ita multo poſt edictum ab illo ipſo Magiſtratu exijt in rem noſtram, quod edictum eo in vico, quem Patres incolebant affigi mandatum eſt. Eius hæc erat ſententia: Domum noſtram aduenarum Sacerdotum ſumptu ac labore excitatam; Turrim vero Sciauquinā Regiā communibus expenſis ad inuehendam proſperiorem de more fortunam extruxerat, nec ad eam exteri Sacerdotes quicquam de ſuo contulerant. Eos porro ab Prorege in eam vrbem admiſſos, alios in contubernium ſuum euocaſſe; qua ex cauſa ſe pro officij ratione illis imperaſſe vti omnes abirent: Verum eos ad ſe pro tribunali veniſſe, reclamaſſe, & collacrymatos etiam fuiſſe; Immenſum ad patriam iter, ſumptus factos allegaſſe, obieciſſe ſe à Proregibus admiſſos, nemini moleſtos fuiſſe, regni leges nunquam violaſſe, aliaq; huiuſmodi. Quæ omnia vera eſſe com-

 periſſe

perisse se fatebatur, dicebatque se miseratione permotum, ex eo quod eos viros esse religiosos, & virtuti deditos esse constaret, concessisse vti vnus alterue concessam à Proregibus sedem retineret, cæteri quotquot essent, dimitterentur, cauerentq; in posterum, ne quem alium euocarent, fore haud dubiè vti ex ea causa omnes pellerentur. hac enim ratione declaraturos se res nouas moliri & ingens aliquod Reipublicæ Sinensi malum machinari. Aliud addidit edictum quo vici præfectos compellabat, iubebatq; vti explorarent etiam atq; etiam num hoc suum edictum externi sacerdotes obseruarent, ac de re tota Magistratus redderent certiores.

Socij metu liberantur.

Hoc edicto socij nonnihil respirarunt, sed non diurna quies fuit, laborem fere labor nouus excipiebat. Nam præterquam quod tertium quartumue à nocturnis furibus vexati, & quibusdam etiam rebus exuti fuerant, insigni sunt affecti molestia, post etiam graui calumnia onerati, sed deniq; Deo bene iuuante liberati.

Noua calumnia cuditur in socios.

Neophytus quidam Martinus nomine in Amacaensi oppido Christi sacra susceperat, Sed is professione sua nomineq; indignus, ingens socijs malum accersijt. E Cantoniensi metropoli patria sua Sciauquinum venerat, Patres inuisurus, vel potius aliquid ab ijs emuncturus. Eum P. Ruggerius multis officijs fouebat, ne Christianam professionem quam frigidè nimis exequebatur, in ea Neophytorum paucitate dimitteret. Ex ea Patrum familiaritate, occasionē sumpsit alios quosdam Sciauquinenses Neophytos in fraudem inducendi. Superiore libro monui Sinas Alchimisticæ artis prope ad insaniā vsq; indagatores non paucos reperiri. Sibi enim persuadent, argentum viuum in argentum verum vi cuiusdam herbæ posse conuerti. quam solum apud exteras gentes aiunt reperiri, & socios hanc secum attulisse, & huius artis esse peritos, cuius rei indicium à Lusitanis accipiunt, quos vident magnam vim

argen-

argenti ab Sinis comparatam pretio, & Iapones distrahere, & inde nummis argenteis onustos ad suos renauigare. Idem iudicium de nostris faciunt, quos vident vitam, sine vlla stipe collecta, nullaq; negotiatione, honeste sustentare suam, & argentum vi huius herbæ secretò conflare. Non enim sibi persuadent tantam vllibi fidem reperiri, quę per tot maris ac terræ spatia fideliter nummos deferat, nec tantam charitatem quæ suo sumptu alios docere velit, existere posse arbitrentur. Quamuis nemo unquam hanc artem assecutus sit, non desunt tamen impostores, qui miris artibus hoc malum foueant, & desunt omnino qui curent.

Inter Sciauquinenses Neophytos duo numerabantur; Parens ac filius, qui olim ante susceptam fidem fortunas suas in alchimistica fornace decoxerant, nondum tamen arte plane damnata, ex Martino illo impostore quæsierunt, nossent Patres, nec ne argentum hac arte conflare? Ille vt falleret asseruit, Patremq; Ruggerium dixit sibi pollicitum eius artis se sibi præcepta traditurum, sed ea lege, vti ea cum nemine communia esse vellet. Persuatere sibi miselli, quod impostor asseruerat, eumq; multis officijs sibi conciliare cæperunt. Erat Martinus rerum omnium egentissimus, ergo ei vestẽ nouam concinnarunt, & in domum suam receptum, lautiore cibo potuq; recreabant. Quid plura? Vxorem illi sua pecunia coëmerunt (hoc enim plebei factitant) vt eum arctius adstringerent ad hoc arcanum sibi detegendum: quod ille demum ægrè tamen spopondit, sed eadem qua reciperet secreti lege adstringebat. maximè vero cauerent, Patrum neuter id subodoraretur, ne forte à promisso resilirent, si secretum à se violatum suspicarentur. Et iam ea res, tres quatuorue menses silentio tegebatur: Verum cum diutius differre promissa non liceret, hospitibus suis diem dicit, qua die Pater ei Ruggerius arcanum erat reuelaturus, quo facto se quoq; mox illis idem præstitu-

Neophytus quidam impostor factus.

Impoſtor fugã parat. præſtiturum. Interim vero ad condictam diem vitro trigono à Patre impetrato, ipſo die fugam init in metropolim reuerſus, ratus ſe immenſi pretij lapillum exportare. Vbi fugam deluſi Neophyti perſenſere, in domum noſtram venere, multa quærentes & impoſtoris fraudem aperientes, aſſerebant etiam non paucos aureos, vel in eius gratiam expenſos, vel mutuo datos eum exportaſſe, conſilium igitur à Patribus expetebant. Bis in metropolim ea de cauſa excurrit P. Ruggerius, nec aliud effecit, quam quod eum ibi agere, vitrumque trigonum habere intellexit. Quod vbi deluſi Neophyti reſciuere, inſigni arte vitrum ab eo extorſerunt, rati nummos ſibi à Martino debitos facile à Patribus redditum iri, vti lapillum illum inæſtimabilis pretij per falſas litteras, velut à Linſi-tau impetratas, reciperent.

Neophyti impoſtorem accuſant.

Dum hæc agerentur, Gubernator die quadam cum alijs Magiſtratibus domum noſtram animi cauſa deuenit, poſtulauit vitrum illud trigonum tradi ſibi, ad ſpectandos ex eo cum voluptate colles, flumen, atque nauigia. Non potuit res vltra tegi. reſponſum à Patribus illud ſibi à Martino illo furto ſublatum. excanduit Gubernator, ſcriptiſq; mox in metropolim litteris miſit, qui eum compræhenderet, ac ſibi ſiſteret. Nec quicquam potuere Patrum preces, aſſerentium id vitrum non eius eſſe pretij, cuius vulgo credebatur; nihil admodum ſe de eo laborare. Reſpondit autem illud non eſſe nunc ſociorum, ſed Magiſtratuum totius urbis, qui ad illud cum voluptate ſpectandum in domum ventitabant. In metropolim amandatus apparitor ipſius Martini popularis, qui facile intelligens eum latere, Martini fratrem compræhendit, aſſerens ſe eum pro fratre abducturum, niſi fratrem proderet, & vt minimum vitrum ei reſtituendum fore, cuius pretium nec fortunis omnibus exæquaret. Ille igitur vt à ſe malum auerteret, fratrem prodidit, quem apparitor vinctum Sciauquinum abduxit.

Impoſtor Martinus iubetur compræhendi

Impoſtor

Impoſtor Martinus Sciauquinum vinctus ducitur: & nouam calumniam calumniæ addit, ſparſis enim per triuia ſchedulis Patrem adulterij petulanter inſimulauit. Adulteræ maritus qui & ipſe calumniam conflauerat, paulo poſt libellum obtulit ipſi Linſitau, eo libello aſſerebat, ſe in vrbem neſcio, vnde rediſſet, has ſchedulas tota vrbe ſparſas reperiſſe, domumq; reuerſum ab vxore totius rei veritatẽ verberibus extorſiſſe. Rogabat igitur vti auctor plecteretur. Commiſit is hoc negotium ei Gubernatori, qui Martinum iuſſerat compræhendi. Itaq; res forenſi ordine cœpta tractari. Verum facile fuit Patri calumniam euertere, nam quo die dicebatur adulterium eſſe commiſſum, aberat P. Ruggerius in prouincia Quam-ſi, duorum menſium non minus itinere, eaq; res ipſis Magiſtratibus conſcijs luculentè conſtabat. Intellectum tandem eſt, hæc omnia authore Martino conflata. Accuſator porro tenuiſſimus erat, & aliquid ex hac re ſperauerat vt ſileret, ſed Patres omnino etiam rogati, renuere, veriti ne qua huius criminis macula remaneret, ſi cani latranti iniectam in os offam ad ſilendum, euulgaretur. Demum qui lucrum ſpectauerat, veritus tandem ne ſibi fuga conſuluit. Cum ergo in tribunal cauſam acturus vocaretur, nunciatum eſt iudici, domum vacuam à coniugibus relictam, ipſos vero aufugiſſe.

Calumnia detegitur.

Accuſator cũ vxore ſibi fuga conſuluit.

Pronunciauit igitur Gubernator ampliſſimè, Patrem à calumnia immunem fuiſſe, Martinum vero totius mali auctorem declarauit, eumq; ſibi ſiſti iuſſum, ictibus viginti crudeliſſimè cæſum in patris conſpectu, & pecuniaria pœna mulctatum, ad triremes deniq; damnatum, ad Lin-ſi-tau tribunal amandauit, vt ſententiam ille, qui commiſerat, approbaret. Is rei conſcius, alios ſexaginta ictus nihilo mitiores prioribus addi imperauit. Deinde in vincula reductus eſt, ad extremam rerum omnium penuriam à propinquis & amicis deſertus deuenit. Sed eum Patres licet iniuria affecti, omni qua potuerũt

Pater innocẽs pronunciatur Impoſtor vero flagellis cæditur.

ope recrearunt, donec è vulnerum acerbitate post dies paucos moreretur. Atque ita scelerum suorum pœnas ad cæterorum exemplum luit. Ille vero Neophytus, qui Martino vitrum eripuerat, audito eum vinculis traditum, vitrum socijs sua sponte restituit, veritus, ne si à Curialibus apud se repertum constaret, ipse in criminis ac pœnæ partem vocaretur. Atque in hunc maximè modum Socios, Dominus graui vel molestia vel calumnia liberauit.

P. Michael Ruggerius Amacaum petit, ibiq; retinetur. P. Eduardus Sciauquinum redit, & Socii populari furore fatigantur.

Capvt Vndecimvm.

E Consueta Magistratuum euehendorum ratione debuerat iam ipse Lin-si-tau in altiorem dignitatis gradum conscendisse, necdum tamen nuncius ex aula comparebat; ea res sanè mæstum ac suspensum tenebat. verebatur enim ne quod impensius aduenis fauisset, honorum incrementum daret. Verum tandem aliquando hunc illi, & alijs metum Dominus exemit, nostros graui periculo liberans. Nam ex aula scriptum est, eum in Prouincia Hu-quam in Pu-cin-tu tribunali magnam obtinuisse dignitatem. qua ex re pristinam alacritatem pręsetulit. Ei regio Sciauquinensis, vt supra tetigi, templum in ipsa turris area destinarat; & iam excitarat velut homini sancto, deq; sua Republica per tot annos bene merito. In eo templo super aram statua illius visebatur, & ante aram ingens focale ad odores incendendos. Candelabra etiam opere magnifico fuerant collocata. In eo igitur fano cum iam profectionem pararet, vniuersa eum ciuitas visitauit, ac nouam dignitatem gratulata, honore quodam apud Europæos inaudito, sed Sinis familiari cohonestauit, detractis enim o-

Lin-si-tau de nouis honoribus fiunt gratulationes.

creis

creis veteribus (ocreæ porro inter Magiſtratus inſignia computantur) nouas induerunt; ac veteres eleganti capſulæ impoſitas & clauibus obſeratas, in loco publico aſſeruarunt, perpetuum vrbi, viri benefici monimentum. Vniuerſus hic cultus ciuilis eſt, & nihil ſuperſtitionis continet. Nam viro benemerito in virtutis teſtimonium conſueuit adhiberi. E Quamſi quoque prouincia nouus Prorex aduenit, eum Patres ſatis timide, ſed tamen viſitarunt. ab eoque ſunt præter ſpem inuſitatis humanitatis officijs excepti. Quin & Patrē Ruggerium ex antiquo illo congreſſu agnouit, & agnoſcere ſe profectus eſt. Eo tamen Prorege non diu frui licuit, nam grandiori iam ætati concedens, intra paucos menſes extinctus eſt. Is etiam qui Linſitau ſuffectus erat, Socijs erat familiaris. nam è vicinę regionis Gubernatore in eam conſcenderat dignitatem, & alias ſæpè cum ad Proregem negotiorum cauſa veniret, Socios domi ſuæ familiariter viſitarat.

Rebus igitur in hunc maximè modum quietis, & ita compoſitis, vt ſocij ſe reſpirare aliquantulum poſſe ſperarent, P. Ruggerius Amacaum nauigat, tum alijs de cauſis, tum maximè, vt de P. Eduardi Superioris reditu, ex Amacaenſium ſociorum ſententia tractaret, quibus viſum eſt, vti ipſe P. Michael tantiſper Amacai ſubſiſteret, dum P. Alexander Valignanus, qui exſpectabatur adueniret. Ille enim denuo totius orientis Viſitator renunciatus, redibat in Iaponiam vna cum ijs legatis, qui ex Europa reduces felici nauigatione iam Indiam tenuerant. Interim tamen P. Eduardo facultatem P. Matthæus impetrauit Sciauquinum repetendi, quod fecit eo conſilio, vt aliquod rebus afflictis in hac quiete leuamen afferret, & ſalubri aliquo conſilio hanc expeditionem promoueret.

P. Eduardus Sciaquinū reuertitur.

Verum enim vero nouæ iterum procellæ, nec ab vna mundi plaga perſecutionum ventos concitarunt. Nam illi Neophyti ex amiſſa Martini morte pecunia triſtes, contra ſocios

Noua perſecutio.

rerum omnium cum Martino contractarum ignaros, multa turbabant. Sparsæ per vrbis vicos illorum opera schedulæ legebantur, ijs insimulabatur P. Eduardus, quod Magistratuum iniussu contra edicta Sciaquinum redijsset, minabantur etiam nisi intra certum tempus abiret, forte vti Baccalaurei omnes in vnum coniurantes, libellum Magistratibus darent; alia huiusmodi permulta miscebant, quibus satis suspensos tenebant socios, quid in re dubia consilij caperent.

Fluminis eluuio multa deuastat.

Nec his malis malum stetit, accidit subinde res, quę prope domum ipsam à fundamentis exturbauit. Sciauquinensis ciuitas extructa est ad ripam non ignobilis fluminis, quod è Prouincia Quamsi decurrens, in ipsa Metropoli bidui triduiue itinere in mare ingreditur. Id flumen anno superiore ripas egressum, per agros & villas, vagum multa subuerterat, & aggeres ad illud conciñandum extructos aut perfregerat, aut eluuione superarat; Domus tamen nostra Dei beneficio licet in ipsis aggeribus erecta, sibi constiterat, tametsi aquam in inferiores cellas omnes admisisset. Cum denique imminutis aquis fluuius in alueum redijsset, innumera hominum multitudo ad reficiendos aggeres operam contulerunt. Sed huius quoq; anni eluuio cum superiorem superasset, aggeres nouos non maximo labore perrupit. Ergo vt huic malo mederentur Magistratus edicto publico permiserunt, vti ad excludendum eluuionem liceret arbores vbi essent, infrugiferas amputare. hac libertate nefarij homines abusi, per hortos vicinos vagi petulanter omnia destruebant; nec erat qui popularem insolentiam Magistratuum auctoritate armatam refrænaret.

Aethiops insanam multitudinem fugat.

Porro cum in hortum domesticum eodem furore introissent, Æthiopem inuenerunt custodem, tetri coloris, quales sunt Africani illi post bonæ spei Promontorium ex Europa superatum, eos Lusitani Cafres vocant, hi robusti natura sunt & intrepidi, itaq; solus insanam multitudinem fugauit. Nam

Sinæ

Sinæ prӕterquam quod ſunt imbelles præ cæteris, vt arbitror, nationibus, Æthiopum horrent non ſecus ac Dæmonũ ſpe- ctrorumq; cõſpectum. fugati cum ignauiam ſuam damnarẽt, ſeſe collegerunt, & è longinquo moleſta lapidatione domum noſtram lacerabant. Non erat difficile ſocijs vim vi repellere, maxime quod domeſtici famuli prope omnes Indi erant, non admodum ipſo Æthiope nitidiores, & ipſa domus alta munitaq; non incõmodam præbuiſſet defenſuris ſtationem. Sed viſum eſt ſocijs vim continere, ne cui calumniandi anſam darent. Itaq; cum initio timidius lapides im̃itterent, viderentq; ſibi minimè reſiſti, è noſtrorum modeſtia impudentiores facti, coacto furentium globo in domum irruerunt, & eo impetu, vt momento ianuam, feneſtras, ſupellectilem, tectumque miſerè lacerârint. Et vt liberior pateret ingreſſus, parietem qui atrium à vico ſeparabat diruerunt.

Domus sociorum lapidibus laceratur & immanè vaſtatur

Pater Eduardus vna cum interprete per auerſam portam ad monendos Magiſtratus eruperat, P. Mattheus dumtaxat demiſiſſimè ſupplicabat, vti ab iniuria tandem abſtinerent, è domo quod maximè libebat efferentes. Verum, ille ſi quo ex loco caput exerebat, ita frequenti ſaxorum imbre ſalutabatur, vti ab extremo diſcrimine parum ſibi abfuiſſe videretur. Deniq; neſcio quo impulſu permotus, faſciculum ipſe ex arundinibus, quæ hortenſi ſepi ſuperſtites bacchantium furorem euaſerant, colligauit; eoq; in humeros impoſito, qua denſiſſimus erat globus ire perrexit, & ſupplex rogauit, vti hunc faſciculum, & quot alios vellent ad aggeres claudendos efferrent, nec vltra domum vniuerſam inſano furore lacerarent. Ea re ita permoti fuere barbari illi, vt ab omni ſubito lapidatione ceſſarint, nec aliud è domo efferentes, præter ligna pauca, quæ temerè in atrio iacebant abierint, ſed feſto cymbalorum ſono tumultuantes de victoria ſibi gratulabantur, domumq; omnes imminente iam nocte petierunt.

Excubiæ à Magistratu submittuntur.

Prima deinde nocte è gregarijs Magistratibus vnus in auxilium submissus aduenit, & domus vniuersæ faciem contemplatus, miserationis affectum præsetulit, euocatisq; militibus præcepit, vti nocturnis horis pro foribus excubarent, ne illi ipsi bacchatores aut alij latrones per ruinas immissi cætera efferrent, aut grauius aliquid molirentur. Verum ille die insequenti largitione sine dubio delinitus, supremos Magistratus vt voluit rei totius admonuit. Quod vbi rescitum à socijs, P. Mattheus se ad Gubernatorem contulit, & rei grauitatem eleuans petijt, vti ab vlteriori inquisitione abstineret, furorem esse confusæ multitudinis, quam difficile est plectere, eaque pœna inuidiam & externis nihil aliud parari; solũ edictum proponeret minax, si quis inposterum iniuriam facere præsumpsisset. Patris consilium Gubernator mirè comprobauit, modestiam tolerantiamq; admiratus, edictoq; proposito rem totam silentio inuoluit. Pater Eduardus, spe fructus faciendi deposita, Amacaum redijt, & Visitatori rem totam consilio vt adesset, exposuit.

P. Ricij modestia & tolerantia.

Visitator P. Michaelem Romam mittit procuraturum à Pontifice Maximo, ad Regem Sinarum Legationem P. Antotonius Almeida Sciauquinum petit, eaq; sedes, nouo ex Metropoli labore fatigatur.

Capvt Dvodecimvm.

Visitator de authoritate socijs comparãda deliberat.

Certior factus Visitator ab oculatis testibus de statu in quo nostri hactenus versati satis turbulento; in eo maxime insistebat, vti modum reperiret socijs in regno Sinarum auctoritatem comparandi. Ea enim Euangelij præconibus ad suum finem consequendum ita necessaria videbatur, vt sine ea reliquus labor omnis irritus fore crederetur. Ea porro maximè comprabatur, si ex Regis facultate nostrorum statio in

eo regno statueretur, sine qua non securam nec diuturnā fore apparebat. Ex omnibus rationibus, post multam deliberationem ea visa etiam accommodatissima, vt Legatio Apostolica, ab vno è socijs ad Regem Sinarum, susciperetur, ex qua Legatione, munerumq; transmissione, nostri sedem suam apud Sinas litteris Pontificijs stabilirent, & confirmarent.

Legatio Pontificia ad Sinarū Regem adornatur.

Ad ea procuranda P. Ruggerium ideo nominauit, quod is eam expeditionem primus inchoasset, & pleraq; oculis lustrasset. Imperauit igitur Visitator vti P. Matthæus, adhibito viro apud Sinas eloquente litteras scriberet, quas Pontificem oportebat Sinarum Regi destinare, & alijs ad Proregem Cantoniensem addi voluit. Litteras quoque patentes, quas Legatis à Pontifice tradi oporteret. Ea omnia ideo Sinicè scribi iussa sunt, vt ex Europa eleganti charactere magnificè descripta, ab Sinis cum voluptate legerentur. Ipse porro Visitator plures ad Pontificem Regemq; Catholicum, ac Prępositum Generalem, & alios litteras scripsit ad rem promouendam. addidit etiam è Sinarum regno nonnulla, vel ijsdem donanda, vel ab omnibus spectanda. In his erat descriptio geographica totius Sinarum Imperij in peculiari huius Orientis tabula depicta. Nam elegantē in modum valuas plicatiles componunt, ita vt aliam alia complectatur, quæ deinde explicatæ aulam vniuersam occupant, & nullius adminiculo stantes oculis blandiuntur. Id gentis vocabulo Guer--pim appellatur. Ea descriptio Pontifici Maximo, Regiq; Catholico in primis accepta fuisse narratur. Deferebat etiam idem Pater vestis & coronæ regiæ & cæterorum fere Magistratuum insignia.

P. Ruggerius Romam proficiscitur.

Soluit igitur, & expedita in primis nauigatione, peruenit in Europam, sed in Insulis, quas Terceras vocant, prope in portu naufragium fecit, è quo naufragio ereptis, vt maxime potuit, quæ ferebat Olyssipone excendit, & Madritum ad Philippum secundum, Hispaniæ Regem visendum se contutulit,

tulit, à quo exceptus est inusitatis tanto principi humanitatis officijs; recepit etiam in se, Legationem illam apud Pontificem maximum sua auctoritate, & rem Sinicam opportunis auxilijs promoturum. Posteaquam vero Romam peruenit. Nogotium interuentu duorum triumue Pontificum retardatur. Pater vero Ruggerius tot laboribus fractus, vita reliquum Salerni in Regno Neapolitano peregit.

Sinæ horologium admirantur.

Non paucis interim mensibus P. Matthæus Riccius solus degebat, cum inusitato omnium ordinũ concursu, quos Europæarum rerum nouitas ad videndum exciebat: Sed nihil æquè mirabantur vt horariam machinam grandiorem, quam in vsum domesticum, ac viciniæ totius ita Pater statuerat, vt manus, ferrea indice horam transeuntibus demonstraret, ęre vero campano grandiusculo horas absentibus etiam cũ omnium stupore significabat, eo maximè quod nullo pulsante per seipsa sonum redderet. Rebus igitur in hunc modum quietis, Visitatori visum est P. Antonium Almeidam iam alias adita semel professione huic expeditioni destinatum, comitem Patri Matthæo mittere, non obtenta, sed nec petita ad eam rem facultate.

Grauis accusatio contra socios instituitur

Vix appulerat ille, cum ecce tibi ex Metropoli nunciatur, grauem Visitatori Prouinciali Ciai--yuen vocant, contra Socios accusationem institutam. Ea se habuit in hunc modum. Sunt apud Sinas Senes ætate non annis magis matura, quam vitæ bene actæ opinione venerabiles, ideo maximè quod per vniuersam ætatem, nec ipsi quemquam vllius criminis insimulauerint, nec à quoquam fuerint apud Magistratus insimulati, his ex ęrario publico sumptu ab Magistratibus solemne epulum instituitur quotannis, non sine varijs ad eos cohonestandos ritibus; varijs quoq; alijs immunitatibus donantur, & insignes peculiari vestis genere in omnium Magistratuum curias admittuntur, ex eo maximè, quod se bonũ publicum curare, nulla lucri spe adducti profitentur. Hi

Hi ergo Senes è Cantonienſi Metropoli illis rumoribus adducti, qui de aduenis Sciauquinæ turris extructoribus pertinaciter ſparſi erant, omnino ſibi perſuaſerunt, tam inſignem quatuor vel quinque millium aureorum ſumptum in ea turre profuſum, Luſitanorum Amacaenſium fuiſſe inuentum, à quibus ideo ſocij in ea vrbe ſuſtinebantur, vt ingens aliquod Reipublicæ Sinenſi malũ procrearent. Ergo eius rei monendum omnino Prouincialem Viſitatorem putauerunt. Et quoniam hæc accuſatio elegantiſſimè, & ad perſuadendum aptiſſimè ex Sinenſis eloquentię præceptis ſcripta habebatur, eam hic referam verbum verbo quam aptiſſimè potero reddens, tametſi ſatis intelligam magna ex parte vim ei leporemq́; vernaculum, cum externo ſe habitu induerit, defuturum.

Calumnia.

Cum per regni leges cuiq; liberè liceat ſubditorum Superiores monere, ſi quid plebi detrimentum adferre poſſe iudicetur, Nos è Cantonienſi Metropoli Seniores nonnulla obſeruauimus, de quibus te Prouincialis Viſitator admoneri oportere iudicauimus, vt remedio per te conuenienti occurratur. Ac inprimis ſcire te oportet de externis hominibus, qui in ciuitate Sciauquinæ Regionis principe commorantur, Exteras nationes veniſſe ad Sinenſe regnum incolendum, admodum formidamus, res ea re nouas tegi, & ingens Reipublicæ Sinenſi malum pręparari, eius rei ſplendet in oculis exemplũ, è quo quæ diximus nimis elucescunt. in Amacaenſi portu ciuitatis Anſanæ finibus, ingens aduenarum colluuies è barbaris regnis appulit, præſeq; tulit Legationem ad Regem adornari, vt eo prætextu in Sinenſe regnum noſtrum ſibi aditum aperirent, & ſimul commercia cum noſtris rerum vtriq; communium vtrinq; miſcerent, ac tametſi eius rei facultatem minime impetrarunt, neq; ad legationem admiſſi ſunt, nihilo tamen minus in eo, quem dixi, portum permixtim conſtitere, & annis quidẽ ſuperioribus nauibus ſuis recluſi nobiſcum com-

Litteræ accuſatoriæ ad Prouincialem Viſitatorem.

mercia contrahebant, & Sinicæ telluris ingressu prohibebantur, atque ita finitis nundinis in altum vela dabant, & in suas se regiones recipiebant, nunc vero extruxere domos, & in multas contignationes erexere, ibiq; alij alijs insistentes, instar apum & formicarum conglomerantur. nemo est in vniuersa sanè prouincia, cui cum id viderit, non stent comæ, & cor tremat, & eo magis, quod aduertitur aduenas illos nouis in dies artibus, astutisq; fraudibus vlteriora moliri. nam sumptus in extruendam turrim suppeditarũt, vt hac arte in Sciauquinam vrbem ingressum sibi pararent, & alios sceleratos homines secum inferrent, qui nulla interruptione nauigant & renauigant. vnde non immerito formidamus, eos esse cæterorum exploratores, qui secreta nostra scire adlaborent, quos post multum deinde temporis veremur, ne cum rerum nouarum cupidis vniti, ex ipsa nostra gente grande aliquod Reipublicæ Sinensi malum calamitatemq; procurẽt, & gentem nostram per vasta maria, vt pisces ac cete dispergant: hoc ipsum est, quod libri nostri fortè prædicunt, spinas & vrticas in miti solo seminastis, serpentes draconesq; in ædes vestras induxistis. Et quidem Amacaense discrimen simile nobis videtur vlceri, quod in manibus pedibusue prorupit, nihil admodum periculi est, si sensim remedium procuretur. Sed Sciauquinense malum vlcus est, à quo pectus & cor ipsum occupatur. illi ratio persuadet, vt primo quoq; tempore medeamur. hinc fit vt te Prouincialis Visitator rogandum iudicauerimus, vti iubeas Sciauquinis Magistratibus aduenas illos quantocius extrudant, & ad suos Amacaum omnino remittant, cuius etiam suo tempore periculis per te labente tempore consuletur. hoc si feceris, næ vitam vniuersæ prouinciæ instaurabis, quæ inde maximum se beneficium accepturam publice profitetur. hactenus senes.

Prouincialis Visitator id temporis cognomento Ciai iactabat,

ctabat se, ac profitebatur pro rigido & iuris tenacissimo in paucis, quæ res eum vulgo formidabilem verendumq; reddebant: is censuit eam rem accuratè discutiendam, quod commisit sumo Maris Præfecto Cantoniensis Prouinciæ, id munus ab Sinis Haitu apellatur, ideò quod ad eum exterorum negotia ex officio referantur. Is porro rem alio quoq; retulit, ad Gubernatorem scilicet Metropolis Cantoniensis, à quo dimisso diplomate, nomine Visitatoris Prouincialis inscripto, Sciauchinus Gubernator iubebatur primo quoq; tempore legitimã totius rei discussionem adornare, & ad metropolim destinare. Notariorum quorundam opera res erupit, biduoq; ante P. Matthæus Ricius monitus est, quam in Tribunal Gubernatoris euocaretur, quorum etiam opera exemplar accusationis à senioribus institutæ, & accepti diplomatis accepit. aberat tum forte Gubernator, in Pequinensem enim Regiam abierat, vt solemnem Regi clientelam tertio quoq; anno præstari solitam exhiberet; eius Vicariam Præfecturam gerebat quidam cognomento Phan Gubernatoris Collega, & idem Patrum peramicus, naturaq; facilis & benignus. Is P. Matthæum accersitum monuit, contra se ac suos à Visitatore Prouinciali disquisitionem adornari; eam iam conscius Pater acriter refutabat, nonnulla eleuans, pleraq; etiam negans, & maximè collatos in turrim sumptus, non ferendam esse calumniam, quam vniuersa ciuitas falsam esse, cum opus esset, testaretur. ad ea respondit Vicarius Gubernator, satis sibi constare Patrum vel virtutem, vel innocentiam, quam aliquot annorum vsus patefecerat, idem indigne ferebat importunos illos senes in alienam messem falcem immisisse, Sciauquina negotia, quæ illos ignorasse constabat, attingentes. Impetrauit igitur vti P. Matthæus libello sese ac suos à calumnijs delatoribusq; purgaret, se vero patrocinium illius suscepturum, & quæ ratio veritasq; suggererent Visitatori ex fide renunciaturum, iussumq; securo esse

Accusatio contra socios facta promouetur à Prouinciale visitatore.

Vicarius Generalis socios tuetur, & consilio iuuat.

ro esse animo è tribunali dimisit. Die insequenti in vrbem redierat, externis negotijs expeditus ille, qui Lin-si-tau iam sæpius à nobis est appellatus, totius accusationis plene inscius: Eum P. Matthæus cum socio Almeida officij causa extemplo visitauit, pro tribunali considentem, & vt eum in hac rerũ perturbatione propitium haberet, vitro trigono, in quo varij colores cum voluptate visuntur, quod ille desiderabat apprimè donauit. quo ex dono magnam alacritatem præse tulit, tum maxime cum sciscitatus, ecquo pretio apud Europæos compararetur? audiuit paucis nummulis æstimari: quod cum ille putaret ideo dictum, vt facilius acceptaret, fidem suspectam dictis adhibebat asserens, eam rem pro pretio apud omnes æstimandam. itaq; ne largitionem accepisse insimularetur, potius videri voluit emisse quam dono accepisse. Duos igitur illi aureos, quos reijcere fuisset inurbanum, tradi imperauit. ita nimirum Sinenses Magistratus accusationes in hac maximè cupiditatis nota reformidant. Ex hac visitatione Magistratus prope summi beneuolentia comparata est, & P. Almeidæ Socij statio confirmata. Inde ad libellum concinnandum sese accinxit P. Matthæus, in eo libello cõmemorabat, se cum socijs ante annos summum octo ex Europa venisse, allectumque fama Sinensis Reipublicę supra viginti miliariorum millia nauigasse, seque esse tenuem Religiosumq; virum, qui hoc vnum profiteretur, vt supremo numini ritè deseruiret; se porro pro viribus conatum hactenus, vti nemini molestus esset, & Sinensis Reipublicæ leges ad amussim obseruaret, quibus rebus impeditum cum Cantoniensium Seniorum inopinata insimulatio deprehendisset, iure se sollicitum perturbatumque fore, nisi eum haberet iudicem, quem omnes iuris tenacissimum, iustitiæq; proclamabant, à quo nihil dubium, quin suam suorumq; innocentiam à calumnia vindicatam esset conspecturus. rogare se igitur vti acerrimè de impositis crimini-

Beneuolentia Lin-si-tau à P. Matthæo Ricio captatur.

P. Matthæus Ricius libellũ contra accusationem concinnant.

bus

bus inquireret, & ad Visitatorem Prouincialem omnia quæ comperisset cum fide remandaret. Vicarius Gubernator hoc accepto libello causam legitimè instituit, sed ea vniuersa id spectabat, vt accusator à calumnia vindicaret. probabat enim planè omnia, quæ obiecta fuerant à veritate dissentire, eius causæ instrumentum ad Linsitau detulit, vti ex eius quoque calculo plus acciperet firmitatis. Is nostrorum expectationi respondit, omnibus quæ legerat confirmatis, sed adiectis sociorum grauibus encomijs etiam superauit. Sub finem huius litis præceptum addidit, quo iubebat libellum hunc vniuersamq; causam, non ad Gubernatorem Cantoniensem, à quo diploma venerat remitti, sed recta in manus Visitatoris Prouincialis deferri, quæ res beneuolentia fuit non mediocris, quæque finem vltimũ periculosissimæ calumniæ feliciter imposuit. P. Alexander Valignanus Visitator initio causæ monitus, de re tota plura missę sacrificia in eum finem litari iussit, & oratione continua Deum fatigari, uti seruos suos ab hoc discrimine liberaret. atq; ita cum felicis euentus laureatæ litteræ ad eum peruenerunt, post debitas Deo optimo Maximo gratias hilariter cum socijs rem totam est gratulatus, & vt ægrè Dæmoni faceret, qui Patres susceperat expellendos, alium huic expeditioni (is P. Franciscus de Petris vocabatur) destinauit. De eo non omittam illustre Diuinæ vocationis argumentum. venerat enim Roma recens cum Iaponensibus ad Pontificem Legatis, Iaponensi expeditioni destinatus, ac tametsi Sinensem vineam potius in votis haberet, noluit tamen vnquam eam rem Superioribus exponere, satis certus Deum ipsum, siquidem ex eius nutu ea vota prodirent, se ipso rem ita moderaturum, vti ad exitum perueniret: nominatus igitur incredibili gaudio exultauit, nihil dubius in hanc messem se solius Dei nutu accersitum, ergo primo quoque tempore etiam in Amacaensi Collegio, opera P. Eduardi in sermonem

Linsitau socios liberat à calumnia cum encomijs.

P. Francisci de Petris vocatio ad Sinensem expeditionem.

Sinicosq; characteres cœpit insudare: erat hic virtutis eximiæ, & magnam in tractandis hominibus dexteritatem præsefere-bat. Sed ostensus Sinis est tantum, nam in breui consumptus expleuit tempora multa, vt suo loco infra cõmemorabimus.

Quanto cum fructu à Sociis id temporis in Sciauchinensi Sede laboratum.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

Sciauchinæ sedis situs percõmodus.

SCiauchinæ sedis situs vsibus munijsq; nostris, erat per accommodatus; nam neque intra vrbis muros assurrexerat, vbi minus libere in vrbano tumultu, multorumque iudicijs Christianæ fidei exercitationes suum cursum tenerent; neque ita ab vrbe aberat, vt exrra suburbanum agrum in deserto loco & latrocinijs obnoxio delitesceret, sub ipsam vrbẽ in medio visebatur ad occasum, & accedebat percommoda fluminis magni statio, quod domesticum prope limen alluebat, innumeris ex more nauigijs frequens, quod commodam nostris excursionem in Cantoniensem Metropolim bis quolibet anno præbebat, quo sociositare oportebat ad domesticum stipendium, quod è Collegio Amacaensi mittebatur, quoties Lusitani Negotiatores eo ad commerciorum nundinas ire sinebantur. litteras quoq; & alia ex Europæ varijs partibus munuscula eo tempore referebant, & si quando in Amacaense Collegium negotia vocarent, eodem flumine, secundo cursu ferebantur. Eadem quoq; statio in aduersam fluminis ripam excursionem rei Christianæ, in vicinis pagis, procurandæ causa suadebat, quod flumen plerisq; in locis tertiam Leucæ partem latum, oculis plane blandiebatur.

Sedes Sciauchinensis frequẽtatur.

Concursum quoq; pelliciebat ædis sacræ apud nos erectæ nomen. Eo enim colore Magistratus visitationẽ ad nos suam insigniebant, quos alioqui non decebat in visitandis priuatis homi-

hominibus, ijsq; aduenis ſuam nimis abijcere maieſtatem. Proregia vero duarum prouinciarum ſedes, magiſtratuũ continuos cætus euocabat, ſiue cum nouos adirent Magiſtratus, aut alius eueherentur, ſiue cum publicæ ſolemnitates, aut natalis Proregi dies, ſolita viſitationis officia poſtularent. Nec pauciores varia negotia cæteriq; caſus aduehebant. Hos omnes fama, quæ ſocios resq; Europæas longè ac latè non ſine commendatione diuulgarat, in ædes noſtras accerſebat. nec pauci erant, quibus prior eſſet ædium noſtrarum, quam Proregis viſendi cura. Et nonnullos quidẽ horaria machina maior illa, quæ vicum proſpectabat, & aliæ minores pelliciebant, alios Europeæ picturę, Iconesue, quosdam Mathematicę moles, & Geographicæ tabulæ delectabant. Libri quoq; tametſi alieno Idiomate ex inuolucrorum lepore, auriq; ſplendore apud eorum libros inſolenti obſtupeſcebant. Si quæ porro volumina obijciebantur, quæ chorographicas tabulas, aut architectonicas moles arte pictoria referebant, tum demum rapiebantur, quod ita concinnè regna, vrbes, palatia, turrium moles, pontium arcus, Templorum Maieſtatem, tantis locorum interuallis diſſita, domi prope ſuæ cum voluptate conſpicerent. His accedebant Muſicorum ſonorum inſtrumenta, quorum non ſuauitate minus quam nouitate capiebantur. His alijsq; id generis & ſociorum opportunis collocutionibus paulatim magnã de Europa exiſtimationẽ conceperunt. aduertebant enim ſcientiarum noſtrarum fundamenta haud paulo ſuis firmiora, gentemq; vniuerſam & priuatim litteratos ſatis ab eo diſcrepare, quod ipſi ſibi ad eam diem de cæteris aduenis concepiſſent, quos vna voce barbaros non appellabant minus quam credebant. Cęptum igitur inter vtrosq; quod reuera reperitur, interlucere diſcrimen.

Res Europæas in ſociorum ædibus admirãtur.

Exiſtimatio Europæ augetur.

Eam opinionem Socij non ad vanam oſtentationem, ſed in ſcopum ſuum collimantes ad ſanctiſſimæ legis noſtræ au-

ctori-

ctoritatem aucupabantur: itaq; de ea sermones miscere opportunè importunè occæperunt. ac tametsi Magnates non facile in aduenarum transibant religionem, nihilo tamen minus agnitam veritatem plurimi prædicabant, pleriq; admirabantur. sed nec sola veritas seipsam sua luce prodebat, ipsa Religionis sanctimonia in sociorum, vt aiebant, virtute splendebat: Sinæ quippe non sagacissimi solum sunt veritatis inuestigatores, sed etiam eximij sanctitatis admiratores.

Quotquot ad visendos Patres ventitabant, solitis vrbanis ritibus, & donarijs insignes id præstabant; quod satis insolens est, maximè litteratis, Sacerdotes ne dicam aduenas inuisentibus. His porro Socij nostratium rerum munusculis beneuolentiam rependebant, quas ipsi maiore pretio, quam suas (auget enim nouitas rerum precia) cum voluptate & gratia recipiebant. Ex ijs nonnulli quoq; numerabantur, quos non ipsa nouitas curiose, sed salutis cura vtiliter euocabat: ergo nullo non die domus nostra plena erat visitatoribus, vicinia lecticis, flumen scaphis. aut Magistratuum nauigijs, quæ sua magnitudine commoditatem præbent, & ornatu spectantium oculis blandiuntur.

Ex frequentatione Magistratuum, aliorumq;, Societatis existimatio toto regno creuit.

Ex hac Magistratuum litteratorumq; frequentia legis nostræ sanctissimæ fama, eiusq; præconum existimatio Sciauchinos fines, imo Cantoniensis & Quamsi Prouinciarum fines egressa, vniuerso regno cæpit euagari: nam cum Magistratus ex alienis semper prouincijs ad Rempublicam gerendam euocentur, ac tertio quoq; anno permutentur, breui fiebat, vt qui res nostras nouerant, eas secum longè latéque deferrent, quod venturis postea in alias regni Prouincias Euangelij ministris viam sensim sine sensu præparabat. Hic notus esse cæpit, cum è militari esset Tribunali (Pimpithau vocant) ille Sciutagim, qui postmodum in Regiu Nanchiensi munus amplissimum (Scilan appellant) gessit. Hic ille Theno familiariter

vti

vti nostris cœpit, cum Pucimsi munus gereret, quem deinde Nanchini Proregem vidimus. Hic alius qui deinde Prorege Hoiceu Prouinciam gubernauit. hic ille annalibus nostris sę-pe celebratus Sciutaiso, quem post multa in fidem ordinemq; nostrum merita Dominus Euangelij sui luce collustratum si-bi adiunxit; Ignatius inquam (sic enim in baptismo voluit appellari) nostros noscere & colere est aggressus: nul-lus erit finis, si omnes persequar, quotquot in suprema dein-de Magistratuum culmina è Cantoniensi Prouincia prodie-runt, à quibus deinde multum Christiana res accepit vbiq́ue firmitatis; isque tum quidem fructus in radice latebat, sed fæ-licia deinde poma & gratam fauoris vmbram conciliauit.

Laborũ fruct⁹.

Sed neque hic stetit primorum annorum non spes solum, sed fruges. incipiebat enim in dies magis ac magis messis no-ua luxuriari. nam Neophyti in ædicula nostra constituebant dies solemnes vsque ad cornu altaris, frequentia iam cum an-gustijs loci decertante, ijs expleto sacrificio sermones de fidei nostræ rebus appositi, instituebantur, & postremus quidem sacri fontis apparatus octo supra decem numerauit, & sæpè Deus admirabilibus quibusdam visis & ostentis vicinarũ gen-tium animos sollicitabat. In altera fluminis ripa degebat ne-scio quis, is nocturnis horis circum tumulos quosdam obam-bulabat, & siue pannicus aliquis metus, siue Dæmon inuase-rit, energumenus visus est remansisse. Ad eum, importuno ha-bitatore liberandum, Parentes Sacrificulos adhibuerunt, à quibus profanis exorcismis & à pictis ipsorum Dæmo-niorum monstris, quibus ædes oppleuerant, nihil relictum est intentatum, sed dæmoni dæmon infestus esse recusauit; ideo procul dubio, vt Christiana lux eo se diffunderet; moni-tus est enim Parens à Neophyto quodam, in Europæorum Sacerdotum lege ac numine vim esse contra huiusmodi spe-ctra certissimam. euocatus è nostris vnus rogatur, vti reme-

Energumenus cum familia Christianam fidem suscipit.

dium conclamatæ filij saluti ferat: verum noster non facilè sibi persuasit iuuenem à Dæmone possideri, ideoq; ab Ecclesiasticis exorcismis abstinuit, indixit tamen, vti refixas monstrorum laruas debitis ignibus absumeret, recitatis deinde precibus quibusdam, & appensa è collo sacra reliquiarum Theca discessit: vix abierat, cum iuuenis excusso Dæmone conualuit, & in ædem sacram à parente deductus, didicit, in superioris Numinis ditionem ac iura transire, nec ipse solum, sed vniuersa familia beneficio pellecta, Christiana sacra suscepit, rumoremque sparsit parens, filium ab importuno vexatore Christianorum numinis auctoritate liberatum.

Quidam vnà cum fide Christiana liberos suscepit.

Alius quidam & publicum gerens munus, sed infimo fere in gradu, cognomēto Leam, prole ad id tempus destitutus, ille Socijs auctoribus Deum inuocauit, & primo quoque tempore binos filiolos impetrauit, qua re cōmotus, beneficū Numen colere est aggressus, Christi fidē professus, & quos acceperat infantes, eidē reddidit salutari fonte ab originis culpa eluēdos.

Hæc inter tot aduersa socios mirum quantopere recrearunt, cum laborum suorum fructus non sperarent solum, sed palparent: nam præter Neophytos quos commemoraui, qui altius quotidie Christianas pręceptiones in aures animosque admittebant, infantes quoq; non pauci eluti sacris aquis cælo adscribebantur, futuri suę gentis noui apud Deum Patroni.

Amacaensibus utilis fuit statio Sciauchinensis.

Sed neque Amacaensi oppido statio Sciauchinensis inutilis fuit. Lusitani quippe ad Proregem certis de negotijs acturi cum subinde venirent, à Patribus iuuabantur: alij quoque naufragi è Cantoniensis maris arena ad Proregem adducti, nostrorum opera liberati sunt, sed multo etiam magis opportuna statio fuit fugitiuis seruis adiuuandis. quotannis enim Amacaensi oppido nonnulli iugo seruitutis excusso, libertatem apud Sinas quærebant potius, quam inueniebant. eos enim fere militum pręfecti sibi adiungebant, quod animosiores

res illos, & è Lusitanorum consuetudine in armis dexteriores suis militibus agnoscebant: Hi enim fere vel erant Iapones Sinici Regni metus, vel ex Africa Aethiopes, Caphres fere vocantur, aut è Iaua maiore ac minore insulis, & alijs huiusmodi, quos natura ferox & barbara Sinis superiores in armis facit. hi sæpè cum Ducibus suis ad Proregem cum venirent, monebantur, vti ne Christianam fidem è memoria excuterent, multis etiam reditum ad heros suos persuaserunt, & veniam vel fugæ vel criminum impetrarunt. & quoniam nihilo leuiorem apud Militum præfectos, quam apud Lusitanos seruitutem seruiebant, non multo labore reditus persuadebatur, sed maiore procurabatur. qua in re non animis solum, sed rei quoq; familiari Lusitanorum consulebatur, recuperatis sæpè seruis, quorum industria pretium augebant.

Id quoque temporis è Caucincinensi Regno Sinarum vectigali Legati, quod tertio quoq; anno faciunt, cũ ex itinere ad Proregẽ venissent, vt ab eo in Regiam deinde dimitterentur, nostros inuiserunt non semel, qua in re magnam semper beneuolentiam præsetulerunt, & apparatum procurarunt: his nostri varios de rebus nostris libros, & maximè Catechismi volumen obtulere, Sinensibus characteribus expressum, quos ipsi cum Sinis communes habent, licet sermone toto cælo discrepent. id ea spe factum est, vt si à nostris aliquando in id Regnum aditus patuerit, iam dispositos his libris animos reperiant. Aditus porro toties patebit, quoties operariorum copia permittet, & rei familiaris inopia non prohibebit.

Extremus Sciauchinæ Sedis labor & Sociorum expulsio.

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Dæmonis artibus sociorum conatus interturbantur.

HOs tam insignes rei Christianæ progressus in agro Sciauchino, certamq; spem maioris in posterũ frugis colligendæ hu-

dæ humani generis hostis vidit & inuidit. nouis itaq; quotidiè artibus, nouis nocendi vijs, quas nec possum, nec si possem volo sigillatim commemorare, pios Sociorum labores interturbabat, quæq; ipse per se non poterat, ministris suis id accuratè curaturis commendabat. eam ad rem accõmodatissimos Sciauchinæ vrbis, ciues, litteratosq; depræhendit, quibus frequens illa Magistratuum familiaritas, & ex eo, quod auctoritatem & gloriam pareret, inuidiam quoq; comparauit. Adlaborabant igitur, vt socios noui Proregis aduentu è statione sua exturbarent.

In demortui decessoris locum suffectus ab Rege fuit, Quam-si Prouinciæ vicinæ Prorex. is è Nanchinensi Prouincia originem trahebat, cognomento Leu, & in defuncti Proregis palatium superstitione metum augente venire prius noluit, quam eo, à fundamentis diruto, noua moles, ingenti ærarij Regij sumptu assurrexisset. arbitrabatur enim in feriali iam loco sinistre sibi omnia processura. interim vero in vicinam vrbem, & Cantoniensi Prouinciæ conterminam secessit. ad eum eò loci Magistratus omnes visitandum de more se subito contulerunt, hos inter Sciauchinorum ciuium caput ac Præfectus ThanSiarihiu vnus esse voluit, de quo dubitari potest, vtrum amicus videri magis, quam inimicus nostris esse voluerit, cum Prorege nouo sermo de Turri recens extructa illatus est, deque Templo quod bene merito sibi Magistratui (de quo supra) nuper extruxissent; & quoniam idem quoque præstiterant non longe ante, vni è defunctis Magistratu Proregibus, honoris cupido facilè in mentem venit, vti à Sciauchinis ciuibus idem se sperare præseferret. est autem simile vero, illum amice nobis inimicum, templo futuro locum in statione nostra commodum designasse. quare Sciauchino nostros ex voto suorum ciuium exturbabat. ea coniectura nõ vanis indicijs colligi potuit ex eo, quod eo redeunte successit.

De nostris è statione exturbãdis laboratur.

Nam

Nam à Prorege ad Linsithau diploma peruenit in hanc fere sententiam: commemorabat, scire se, non ita pridem ex Amacaensi portu sacrificulos aduenas cõplures, Sciauchinum aduenisse, eos cum Lusitanis omnia, quæ in nostro regno geruntur, communicare, nouas quotidiè artes moliri, rudiorem plebem suis sermonibus & libris ad se pellicere, quin etiam æs se campanum habere publicè expositum, quod nemine pulsante, horas monstraret, se igitur iubere, vt causa ex iudiciorum forma cognita, eos Amacaum ad suos quam primum amandaret, aut in Xauceanæ vrbis fines in fanum, cui Nansoa nomen est proscriberet; in eo fano supra mille idolorum sacrificulos habitare ferunt.

Lin-sithau iubet socios discedere Amacaum.

Hoc accepto diplomate, Linsithau Socios ab vrbis Progubernatore moneri iubet, vti se auctore in id fanum concederent, fore postea Prorege magistratu defuncto uti ab se in antiquas ædes reuocarentur. Verum insistebant Patres, vti obiecta excuteret, & omnia deinde ad Proregem cum fide remandaret, quibus ille ita respondit: de Sociorum innocentia sibi satis superq; constare; nec animi sibi nunc minus esse ad eos tuendos, quam cum à Cantoniensibus Senioribus nuper oppugnarentur: Verum certo sibi constare Proregis hac de re voluntatem, cui repugnando plus operæ quam fructus insumi oporteret.

P. Matthæus Ricius cedendũ esse suadet.

P. Matthæus Ricius eo ipso tempore celerem nuntium Amacaum ad Visitatorem amandauit, eiq; noui laboris partem, si non patiendi saltem compatiendi dedit. simul addebat sententiam suam, videri sibi nunc quidẽ tempori cedendum, sedemq; vel in supra nominatum fanum, vel alio quolibet Proregis arbitratu transferendam, neque eundem Proregem irritandum, cuius gratia si nunc quidem non exciderent, sperari posse cõmodam alibi stationem ab eo impetrandam, & facultatem Neophytos subinde reuisendi, excolendique,

aut ſedis etiam recuperandæ non omnino fere deſperatam.

P. Viſitator imperat antiquā ſedis defenſionem.

Nihilo tamen minus adduci noluit Viſitator, vt eam ſententiam concederet: Imperauit igitur vti nulla ratione ſedem aliam acceptarent, nedum noſtri procurarent, ſed antiquam ſtationem mordicus defenderent, & vbi non poſſent Amacaum repeterent non defore illis alibi campum, in quo eorum induſtria liberius ac vtilius excurreret. Ex hac maiorum voluntate P. Matthæus cauſam adornans ad libellos ſcribendos cæpit ſtudioſe incumbere. Sociorum vicem Magiſtratus dolebant, Proregis iniuriam incuſantes; ſed erat nemo qui potenti aduerſario poſſet aut vellet obſiſtere.

Vix dum nouus Prorex Magiſtratum inierat, cum homo cupidus eos è populo vexare cæpit, à quibus ſperabat aliquid emungendum: In his fuere Negotiatores è Cantonienſi Metropoli, qui cum Luſitanis commercia permiſcebant. Alius erat etiam ante paucos annos pyratarum dux, qui venia ab ſuperioribus Magiſtratibus impetrata, domum redierat, & ſine cuiuspiam iniuria vitā viuebat homine probo non indignam. Eum nouis inquiſitionib⁹ terrere cum cœpiſſet, effecit vti adhibitis latrociniorum ſocijs ad antiquam fortunam rediret, quietis potius deſperatione quam faſtidio. Adhęc in Hainan ad auſtrum Inſula gemmas piſcari auſus eſt, contra expreſſam Regis voluntatem.

Ad eum in contermina etiamnum, vt dixi, vrbe commorantem P. Matthæus conueniendum ſeſe accingebat. Verum ille vbi audiuit Pyratarum claſſem, vbique omnia infeſtare, in Cantonienſem Metropolim ad bellum adornandum properabat. Cui Sciauquinum ex itinere aduenienti non defuere Magiſtratus, qui ſociorum cauſam ſane amice cōmendarent, Ac tametſi ita reſpondit, vt non admodum de ijs ſiniſtram opinionem concepiſſe videretur, adduci tamen non potuit, vti permitteret Socios in ſua ſtatione remanere; Nam illa templi

delinea-

delineatio iam altius eius animum occuparat, quam vt eum honoris impotens libido ab intento resilire permitteret.

P. Matthæus Amacaũ mittitur.

In hac vniuersa causa dici vix potest, quantum ab omnibus Magistratibus in causæ nostræ fauorem conspiratum sit. Per eos dies quidam è Regia Pequinensi Magistratus ad Linsithau scripserant, vti ab Lusitanis negotiatoribus purpureos aliquot pannos coemerent, & ad se transmitterent. Magistratus, ne quam rei gerendæ, & de Prorege bene merendi occasionem omitterent, P. Ricium nominarunt, quem aptiorem Sinis Mercatoribus ad eam rem cũ Lusitanis, apud quos amicitia valebat, & auctoritate, conficiendã esse dictitabant. Eum igitur Prorex ingenti nauigio à multis remigibus vehi, vna cũ quodam militum Præfecto, & alijs suis palatinis voluit. Amacaum vbi peruenit, magna ab omnibus amoris significatione exceptus est, conscijs, quantos cum reliquis socijs labores exantlasset. Opportuna fuit excursio discutiendis multis, quæ muto litterarum commercio non satis tutò agitantur. Conclusum enim contra id quod prius statutum fuerat, vti procuraretur alius sedi figendæ locus, si quidem Sciauquina retineri minime potuisset.

P. Matthæus Ricius expeditis ex sententia negotijs ad quæ fuerat à Magistratibus amandatus, quam celerrimè intermissam stationem, resumptis velut ad nouos labores viribus animisq; repetijt. Eum Magistratus reuertentem benignè acceperunt, recentiq; beneficio deliniti, nouo fauore tuendum susceperunt.

Iam Proregis Palatij moles habitari poterat, sed prius quam ad eam adueniret habitandã, pręcepit aliquoties Magistratib⁹, vti omnino Socios amandarent, ij verò, meliora sperantes, eius aduentum præstolabantur. Venit igitur tandem aliquando Sciauchinum, nec à dimittendis Socijs animum remisit; sed institere Magistratus aduenas illos in extruendis ædibus supra sexcen-

ſexcentos aureos, ſummam apud Sinas non modiocrem inſumpſiſſe. quare Prorex ſuſpenſus nõnihil reſtitiſſe fertur. aduertebat enim imputandam ſibi tam inſignem in innocentes iniuriam, quos nihil contra leges peccaſſe vniuerſi Magiſtratus conclamabant, nec ei admodum arridebat eam ſummam Socijs reſtituere, quam ad Templum ſibi extruendum etiam nimis eſſe conſtaret: denique ſtatuit vti Patres quinquaginta aureis, vel ſummum ſexaginta donati, Amacaum remitterentur.

P. Matthæus Ricius propoſiti ſui tenax.

Hanc Progubernator ſummam P. Matthæo obtulit: verum ille libere ſanè reſpondit, ſe Deo ſacram ædem minime venditare: neque videri velle ſuis ita rem dilapidaſſe domeſticam, vt ædes etiam ipſas abliguriſſe diceretur. Ad hæc, cui videri poſſe non ineptum mercatorem eum, qui pro ſexcentis quinquaginta permutaret. Statuit igitur Diuino plane conſilio bonus Pater omnino nihil à Prorege in ædium permutationem acceptare, non ideo ſolum, quod impare pretio deterretur, ſed multo etiam magis, vti ne actionem ſedem ſuam aliquando recuperandi omnino deponeret. Id conſilium percommodum fuiſſe ad conſeruandam, vel potius inſtaurandam expeditionem illam euentus comprobauit.

Matthæus Ricius tertium à Prorege reiectus.

Iterum ac tertio ad Proregis tribunal P. Matthæus acceſſit, uti coram verbo ſcriptoq; calumnias obiectas ſibi refutaret, ac legis quam diuulgare dicebatur redderet rationem: verum reiectus ſemper fuit cum hoc Proregis reſponſo, eum indignum Proregis conſpectu videri, qui eius dona contempſiſſet: Spe igitur Sciauchinæ ſedis conſeruandę deturbatus, libellos mutare cæpit, Magiſtratusq; laceſſere, uti ne Sinenſi Regno pelleretur, ſed alio quolibet in loco ſedem figere ſineretur. nunc Prouinciam Quamſi, nunc Chianſi, vel aliam quamlibet ambiebat. verum Prorex iam atrocior factus, Amacaum

macaum remitti iubebat, nec admittebat alium de hac re sermonem.

Solemne eſt Prouincialibus Viſitatoribus poſt reuiſas Prouinciales cauſas, & excuſſis Magiſtratuum moribus, cum in Regiam Pequinenſem Regis de omnibus admonendi cauſa redeunt, magna pompa & longo comitatu viſitatæ Prouinciæ Proregem ex itinere ſalutare. Prorex non neſcius, quam ſiniſtra de ſe ad eum fuiſſent iure delata, Sciauchini ſtatuit eum ſibi modis omnibus demereri. ergo ſub diſceſſum aduerſo flumine ſtatuit eum procul ab vrbe comitari: comites erant vrbani Magiſtratus omnes, atque litterati, nec nõ & præſidium vrbis militare, quibus omnibus & ſcaphis flumen, & ripam ſpectatoribus oppleuerant, variorum quoq; Muſicorum inſtrumentorum ſonus, non aures minus quam ſpectatorum oculos diſſona conſenſione recreabat. è domeſticis feneſtris pompa omnis à ſocijs & amicis aliquot ſpectabatur. cum ecce tibi ſubito proras obuertunt ſecundo flumine reuertentes, non ſine ſpectantium admiratione, qui nondum ſcirent, quo potiſſimum nouo conſilio deferrentur. quid expectas? è regione domus noſtræ exſcendunt, eam ingrediuntur quotquot aderant: ſtupore defixi Patres ad eos excipiendos domo egreſſi, vrbanos ritus exhiberi ſolitos prǽſtiterunt, ædes ab illis ſpectata eſt vniuerſa, picturæ, horariæ machinæ, vitra & id generis plura: ſed nihil æque placuit, vt P. Matthǽi Muſæum, eo maxime nomine, quod illud libris Europǽis ac Sinenſibus oppleuiſſet. his ſpectatis in porticu, quæ flumen ſpectabat, conſederunt: multa de Europa noſtra ſciſcitantes, quibus omnibus, uterq; ſatisfactum ſibi eſſe, humaniſſime demonſtrauit. inde digreſſi in Metropolim Viſitator, Prorex in ſuum Palatium ſe recepit.

Prouincialis Viſitator pro more gentis Proregem ſalutat.

Prorex cũ Prouinciale Viſitatore domũ Sociorum ingrǽditur.

Ex hoc tam inſigni tantorum virorum fauore non amici ſolum ac noſtri, ſed inimici etiam, arbitrati ſunt de noſtris ex-

pellendis consilia iam esse mutata: itaq; iam securiores quam alias vnquam metum deposuerant omnem: ideo maxime quod vrbani Magistratus ipsi quoque omnes gratulatum ad Patres miserunt, monueruntq; nihil vt amplius in causa sua mouerent, dum extrema Proregis sententia pronunciaretur, in tuto quippe iam videri vniuersa. Verum Augusti fere mensis initio inopinatam Prorex è discessu Visitatoris factus audacior ex animi sui sententia potius, quam ex æquo ac bono tulit sententiam, eamq; in fine causæ totius adscripsit. ea præcipiebat vrbanis Magistratibus, vti socios vrbe quamprimum pellerent, eosq; in Patriam relegarent, & in ædium pretium aureos sexaginta ad itineris sumptus largirentur.

Prorex edicto Socios Sciauquino discedere mandat.

Progubernatoris erat munus eam rem exequi: Is miseratione permotus, quod licebat, tergiuersabatur, neque tristem nuncium Patribus renunciare sustinebat: verum cum die, nescio quo ad Proregem adisset, ex eo quæsiuit num sententia in nostros lata exitũ accepisset; cumq; is negasset, Prorex excanduit: Itaq; à Prorege digressus duos Satellitum suorũ Præfectos euocauit, & vt in re simili fieri solet, edictum in tabula grandiuscula descripsit, quo edicto Proregis sententiam aduenis Magistratibus renunciari iubebat, & triduum ad Sciauquinos fines egrediendum præscripsit.

Hoc inopinato nuncio perturbatus P. Matthæus, ad eius Tribunal extemplo se contulit: ibi Progubernator humanissimè Patri causam omnem, vt erat descripta, videndam dedit, imo & exemplar, in quo videre licuit, totius ex ordine negotij euentum. ibi sociorum libelli, Magistratuum responsa, quæ omnia nostris ita fauebant, ut mirum videri posset, legebantur; ad extremum Proregis vltima sententia in hunc fere modum scripta visebatur.

P. Matthæus ad Proregis tribunal causam scripto tradit.

Tametsi

Tametſi Matthæus Ricius nullo ſiniſtro fine in Sinẽſe Regnum intrauerit, & ut diſquiſitiones teſtantur, nihil in leges peccauerit, non decebat tamen eum tantopere Patrij ſoli obliuiſci, maximè quod vbiq; religioſe viuere liceat: In Proregia vero ſede omnino non conuenit aduenas diu cõmorari; ideo illum in Patriam remittere, neq; inurbanum, neq; iniuſtum videri debet. Ad ſumptũ porro quod attinet, quem in extruenda æde fecit, negari non poteſt inſignem eſſe vim numorum: verum cum ij eleemoſynæ nomine collati fuerint, eam rem ſuam iure non poteſt appellare; ergo ad eam ſummam, quæ illi in ſumptus itineris à Magiſtratibus datur, aureos quindecim è proprio dari iubeo, & ſexaginta confici, atque ita in Patriam ſuam relegetur.

Reſponſum Proregis ſcripto legitur cõtra P. Ricium.

Ita huic ſententiæ Progubernatoris reſpondit Pater, ſe quod ad nummos attineret, omnibus habere gratiam, ſed nec egere ad ſuos relegatum, nec velle in ædium precium quicquam acceptare: ad hæc Progubernator non admodum inſtitit. Quæſijt deinde Pater Matthæus, fieri ſaltem poſſet, nec ne, uti alium in locum Prouinciamúe amandaretur, & Socium ſuum per eum ſibi liceret Sciauchini occultum relinquere, cum domeſtica ſupellectile: id Progubernator facilius fecit quam poſſet. Itaque in ſpem adductus eius rei conficiendæ, ſupellectilem ita diuiſit, ut partem Sciauchini relinqueret, partem vna ſecum efferret, quæ res plus laboris habuit quam fructus. nam & Præfecti Satellitum omnia domo efferri vrgebant, & nauigia diſceſſuris data à Magiſtratibus in Cantonienſem Metropolim, non alio mittebantur. Ergo ad Progubernatorem reuerſus intellexit, nihil ſe præter id, quod Prorex iuſſerat, habere, nec poſſe immutari: ergo Socius uterque Amacaum in poſterum cogitauit.

P. Matthæus pecunias reiecit.

Nihil hac in re angebat æquè bonos paſtores, quam oues

ab se suas tantis sudoribus eductas & educatas inter lupos relinqui, & sensum auxit concurrentium Neophytorum frequentia, & lugentium eiulatus, qui tales fuere, quales in Parentis funere ante filiorũ oculos exspirantis: deplorabant relictos se sine Doctore, à quo veræ fidei præceptiones audirent; sine pastore, à quo sacramentorum pascuis pascerentur. quibus Socij tametsi solatio egebant, ipsi dolore dissimulato, solatium & spem meliorem ingerebant, hortabanturq; vt fidem in medio nationis prauæ Christianam retinerent; meminissent eorum, quæ septennio toto didicerant, spondebant etiam breui se pacatis rebus reuersuros, & intermissam stationem repetituros: interim Christi Seruatoris imaginem Neophytis reliquerunt, ad quam in cuiusdam Neophyti casa collocatam sacri cœtus sacris diebus cogerentur (nam fastos nostros P. Matthæus ad Sinenses, qui Lunari cursu labuntur accuratè accommodauit) ijs in cætibus iubebantur orationem instituere, de rebus diuinis colloqui, & alia Christianæ pietatis officia frequentare. inde iussis bono animo esse, monitisq; hanc esse nascentium Ecclesiarum sortem, vt non nisi laboribus assurgant, eos in certum locum misit suburbanum ad fluminis ripam, in quo extremum vale mutuo diceretur.

Socij Neophytos desertos lugent.

Neophytis præcepta ante discessum traduntur.

In hoc Socij discessu hoc unum studiosè curauerunt, vt quoniam per vniuersam vitam reditum erant meditaturi, neminem offensum, beneuolos omnes relinquerent, atque ita non solum de nemine questi sunt, aut quicquam minati, sed potius omnes veniam rogabant, si quid forte inconsideratius in eos aliquando peccauissent. Neque fortasse minæ visę cuiquam fuissent inutiles: Verebantur enim fere prudentissimus quisque, vt huius conditionis viri per summam iniuriam pulsi, ea quam de Sinensi nunc habebant regno scientia, ad illius perniciem abuterentur. Verum vbi viderunt eos hac animi quiete post tot iniurias abire, in admirationem ac misericor-

Sociorum in discessu æquabilitas.

diam

diam ipſi etiam hoſtes noſtri tenerrimè peruenere. Ipſi dumtaxat Satellitum Præfecti per vim quędam eripere, non vilia tentauerunt; ſed ea illis P. Matthæus è manibus excuſſit, minatus ſe Magiſtratus ea de re moniturum, qua denunciatione ipſi pauore conſternati ab iniuria temperarunt. Neophytos tamen donauit munuſculis è domeſtica ſupellectile, quæ minimè efferenda videbantur; nonnulla etiam apud alios depoſuit, quæ aſſeruarent.

Conuaſatis iam omnibus, & in nauigia cõportatis, in ſuburbanum locum, vbi Neophyti præſtolabantur Socij diſceſſerunt. Ibi iuſſis ſubſiſtere nauigijs P. Matthæus ad Progubernatorē ſe paulatim contulit, eiq; clauium multitudinem tradidit, gratijs habitis ob beneuolentiam in hac alijsq; ſæpè cauſis exhibitam, quam nulla ex animo deleret obliuio. Is denuo nummos obtulit; ſed eadem conſtantia, qua prius, ſunt reiecti. Tum Progubernator Patrem rogauit, vti obſignata propria manu ſchedula teſtaretur, oblatos ab ſe nummos ab eo reiectos: Quod fecit Pater Proregiq; gratias egit, eumq; rogauit, vti ædem illam, quia ſacra Numini eſſet, ne indignis vſibus ſineret profanari.

Progubernatori traduntur claues & aguntur gratiæ.

Viciſſim porro à Progubernatore P. Matthæus petijt, vti ſigillo confirmaret, ſe ac Socios nulla ex culpa, Sinenſi regno pelli, vitamq; ab ſe religioſe actam, vt eo teſtimonio proſcriptionis ignominiam, apud quos opus eſſet, propulſaret. Id & libenter & luculentè ab eo præſtitum, additaq; magna Sociorum encomia Aliud etiam diploma ſua ſponte Progubernator addidit, quo diplomate cauebatur, ne quiſquam toto Socios itinere, vel inurbane, vel iniuriè tractaret. Deinde Proregis nomine Cantonienſis maris ſummo Præfecto imperabat, vti nauigia militeſq; Amacaum vſque ſuppeditaret.

Progubernator Socios cũ teſtimonio vitæ laudabiliter actæ dimittit,

His ita confectis P. Matthæus ad locum redijt, in quo eum

Neophytis valedicunt.

Socius ac Neophyti præstolabantur. hîc iterati planctus & inchoata desideria, quæ cum apposita fuissent, ac breui oratione mitigata, illis Patres faustè apprecati discesserunt.

Vti in Metropolim ventũ est, Deo ita res moderante, summus aberat Maris Præfectus, quem dum intra biduum præstolantur, pannum è quo Societatis nostræ sibi vestes conficerent, compararunt, Et Visitatori Amacaum scripserunt alijsque Patribus, se à Prorege Sciauquino pulsos, intra biduum triduumue adfuturos, & rei gestæ seriem coram & fusè narraturos.

Secundi libri finis.

DE

DE CHRISTIANA EXPEDITIONE APVD SINAS AB SOCIETATE IESV SVSCEPTA.

Liber Tertius.

Sinensis expeditio Christiana instauratur & Xaucei noua sedes erigitur.

CAPVT PRIMVM.

LAboribus prope Tantaleis hanc expeditionem minima nostra Societas eduxerat in eam, quam vidimus altitudinem, vt qui saxum ingens in altum euexit montem, cui ecce cum ad apicem parum deesset, inconsideratis manibus saxũ elabitur, & ad montis pedem, vnde prius assurrexerat, reperitur, non sine insigni eius, qui in eo desudauerat mœrore ac diffidẽtia, Verum enim vero cum denuo licuit socijs in pristinam altitudinem aspirare, (licet ab imo denuo labor inciperet) tanta fuit duorum sociorum, quibus ea res innitebatur, spes, vt omnem præteritorum laborum memoriam absterserit. Actis igitur Numini (vt par erat) gratijs, sese ad nouos labores accinxerunt, qua ratione id factum sit, aggredior enarrare.

Sciauchinum socij ex itinere reuocantur à Prorege.

In ijs nauigijs, quibus Sciauchino Cantonẽ aducti erant nostri, dum Præfecti maris aduentum sunt præstolati, ecce tibi postridie quam appulerant, citatis remis celox apparuit, ea nauigium Patrum prora petens, admirationem primo peperit, deinde etiam stuporem: nam Proregis nomine illis nunciabatur, vti Sciauchinum extemplo repeterent, nec eius rei causam

causam ex ea celoce quisquam, aut dicebat, aut sciebat. eam rem Socij bene ominatam auide arripuerunt, quippe quod satis intelligerent, se si semel Amacaum repeterent, non facile in regni Sinensis interiora redituros. & quidem si res humano pede metienda erat, omnino noua facultas nostris ingrediendi nulla ratione impetrari posse videbatur: ita nimirum in Sinarum medullas exterarum gentiũ metus penetrauit. Ergo nulla interposita mora cum ijs, qui eos accersebant alacres Sciauchinum rediere. ibi varios de reditu suo rumores fama spargente repererunt. Dicebant nonnulli Proregis vxorem idolorum cultui addictissimam, nescio quid somniasse, cuius causa Prorex aduenas Sacerdotes reuocasset: Alij suspicabantur, Proregem pænitentia ductum timuisse, ne aduenæ iniuria pulsi Lusitanorum opera de vlciscendis iniurijs cogitarent. quidquid fuerit, P. Matthæus ad Progubernatorem ductus intellexit, altero post discessum die se Proregi eam rem renunciasse, & sententiam in aduenas Sacerdotes executum; Verum nulla ratione adduci potuisse, vt oblatos nummos acceptarent, quod ex ipsius Matthæi autographo constabat. Ea re audita Prorex obstupuit, & vultu mœrorem prę setulit. cum enim ædem nostram in fanum sibi erigendum designasset animo, non immerito verebatur iniustitiæ notam, quasi hunc ædis eripiendæ prętextũ, falso publici boni colore cohonestasset, pulsis aduenis, quos Proreges aliquot alij humanissimè admisissent prius atque tractassent.

Rumor varius de Sociis reuocatis.

Ergo, Deo res ita disponente, Prorex Vicario Gubernatori iubet, vti eo ipso momento celerrimam celocem quãplurimis remis instrueret, quæ aduenas pulsos quam citissimè reuocaret, qui cum aduenissent omnino inducerentur, ne sexaginta aureos reijcerent. volebat enim, quod postea fecit, insculpere marmori, se ædium nostrarum pretium exoluisse, quod marmor ex ædium regione collocauit. Progubernator igitur

igitur Patrem monebat & hortabatur, vti omnino nummos acceptaret, posse sibi nimiam pertinaciam grande aliquod malum accersire, verum restitit etiam tum; asserens ex causis sæpius dictis minime decere nummos illos recipi, vnde sibi omnino certum esse, quod non decebat constanter non pertinaciter refutare. Intulit Progubernator: ad Proregis igitur tribunal omnino te oportebit ire. quam denunciationem Pater ita lætus accepit, vt tamen aliquid humani metus ex eo, quod poterat euenire, subreperet.

Admissus est igitur in conspectum à Prorege pro Tribunali consideente, quod tribunal sua maiestate horrendum plurimis esse solet: comitabatur eum interpretis nomine, Sinensis quidam, sed plane Lusitani sermonis imperitus: verum eo tempore nihil admodum interpretis indigebat, & potius in comitem ad aliquam pompam deducebat. Flexis igitur de more poplitibus, & procul aliquanto (quod supremis Magistratibus honoris causa fieri solet) Prorex Patrem ad se quam proxime ad solium suum accersiuit, & alacri vultu verbisque beneuolis sciscitatus est, qua nam ex causa, reiectis nummis abscesserit, quos tanta beneuolentia illi obtulerat in itineris sumptus aliquod adiumentum, quin etiam ex eo, quod ipsum ex itinere reuocarat intelligi posse, quam beneuolo fuerit in eum animo, qui eos manu propria offerre voluerit, neq; permiserit indonatum abscedere.

P. Matthæus Ricius ad Proregis tribunal accersitur.

P. Matthæus ad hæc ita respondit: ingentes se pro tam insigni beneuolentia grates agere, verum ad nummos quod attinet se minimè indigere, nam ad suos in Patriam rediens ex itinere Socios, vel amicos reperiebat, à quibus omnia sibi necessaria liberalissime suppeditabantur. Prorex vero; vt ut res sit, inurbanum est Proregia munera refutare. Ad hæc P. Matthæus; cum me inquit expuleris ex ea sede, in qua tot annos sine cuiusq̃ offensione vixeram, ac si nefarius homo fuissem,

P. Matthæus Ricius denuò nummos reijcit.

minimè videtur æquum, vti tua munera recipiam, aut ea reijciens habeat inurbanus. Ad hæc Prorex excanduit, & in pedes erectus vociferari cæpit inconditè; fierine poterit, aiebat, ut Prorex aliquid iubeat & minimè audiatur? inde ad interpretem conuersus, totius mali causa inquit, est iste sycophanta, qui eum hæc ut faceret admonuit: imperauit deinde perturbatè ferreas afferri catenas, quæ in interpretis collum inijcerentur. Interpres consternatus, facti inuidiam à se remouebat, asserens Patrem Matthæum dolore sedis amissæ in hanc pertinaciam deuenisse. Et idem asserebat ille, interpretem omnino culpa liberans, in seque recipiens. Tum intrepide monuit Proregem, ne excandesceret absque causa. Nam si ea erat in se beneuolentia, quam præferebat, eam non in nummulis aliquot patefaceret, sed non cogendum se ad noua pericula in vastissimo mari sine causa subeunda. Ac si fortasse minus illi arrideret in Proregis sede sibi cõcedere stationem, se aliò quo maxime libebat amandaret. Patris responsum non satis fuerat Prorex assecutus, Verum quidam Militũ Præfectus, qui ad latus eius stabat, genu flexo Patris sententiã cum fide repetijt.

Prorex excandescit.

P. Matthæi animus intrepid⁹.

Ea re commotus ad clementiam Prorex, ita respondit: primam suam voluntatem minimè fuisse Sinensi eum regno excludere, sed alio amandare, quod ipse noluisset. Petijt tum Pater, vti in Quamsi vel Quiamsi prouincias ire sineretur. Verum Prorex ideo noluit, quod extra suam ditionem essent illæ prouinciæ, Sed in Cantoniensi prouincia eligeret vrbem, quæ maximè sibi arrideret, excepta Proregum sede Sciauquino, atque Prouinciç metropoli, quibus in vrbibus aduenas omnino non decebat commorari. Elegit Pater Nanhium vrbem Quiansinensi Prouinciæ cõterminam. Non abnuit Prorex, sed suasit tamen vti prius in Nanhoa cænobium, de quo supra, concederet, & inde in vrbem Xauceanam, tum si ea loca minus arriderent, Nanhiuni consisteret. Gratijs ex more Si-

P. Matthæus animum Proregis placat, aliamque sedem impetrat.

re Sinensi actis, fronte in solum vsque demissa, Proregem Pater omnino placauit. Nam is lætus euentu, librorum fasciculum adferri iussit, eoq; Patrem in testimonium beneuolentiæ donauit. Hi libri bella in Pyratam gesta, aliosq; tumultus sedatos à se continebant. Forte fortuna aderat Gubernatoris Xauceani Assessor, qui ad salutandum Proregem aduenerat. Huic Prorex ipse Socios commendauit, quos eò ab se missos asserebat.

Sciauquinus porro Progubernator, lætus hoc euentu, Socios videlicet in Sinensi regno retineri, & in Xauceanam vrbem amandari, humanissime diplomatibus instructos, in nauigia imposuit, & Xauceum amandauit. Quin etiā ipse Xauceano Progubernatori commendauit, & ad eum P. Matthæum introduxit. Quo viso obstupuit, & impedito sermone tacuit aliquantùm, tum, vbi se collegit, Sciauchino Gubernatori hęc fere verba dixit: Quid hoc rei est? Ego enim hac ipsa nocte p speciē mihi obiectā videre visus sum Deos aliquos peregrinos, quales in aris nostris videri non solent. plane Visum illud hos ipsos aduenas Sacerdotes volu;t designare: deinde ad Patrem conuersus, vrbanissimè illum compellauit, & quoties res tulit, rebus nostris in vrbe Xauceana postea ex animo semper fauit. nam præter cætera, quoties ad suum tribunal itabāt, itabant autem non infrequentes, ijs è domo sua cibum in eam diem subministrabat, & tum quidem voluit eos proprio nauigio vehere, verum quoniam alterum Sciauchini diem sese Patres tenuerunt, vt aureos sexaginta necessariumq; diploma reciperent, neq; ille abitum differre posset, præcessit, & die vno alteroue prius appulit, quam Patres exscenderent.

Visio Gubernatori Xauceano obiecta nocturna.

Expeditis ex animi sententria omnibus, vrbanos Magistratus omnes P. Matthæus visitauit, quin etiam ipsum Proregem denuo conuenit, gratiam habiturus nouis beneficijs, à quo exceptus fuit perhumaniter, addiditq; vti lubentes abirent, se

Xauceano Gubernatori ſerio eos commendaſſe, ac etiam imperaſſe, vti de commodo loco prouideret, & ſedulo procuraret, ne quis illis moleſtiam inferre auderet.

Dixi ſuperius apud Neophytos, qui nouam Patribus Proregis voluntatem gratulabantur, è domeſtica ſupellectile nonnulla remanſiſſe. eos abeuntibus Socijs, ęmuli detulerant, quaſi eas res ſubduxiſſent, & Progubernator omnia exſcribi voluit, & in Archiuio ſuo aſſeruari ſupellectilis ſeriem, ne quid forte periret, aut Neophytis calumnia ingereretur. Ea igitur omnia cum fide reſtituta. Sciauchino igitur Aſſumptæ Virgini ſacro die diſceſſerunt, anno humanæ ſalutis 1589. & in Sauceanam vrbem proram obuertentes, in eum locum peruenerunt, vbi fluuius Sauceanus è Borea fluens in magnum ſeſe flumen immittit, Is locus Sanceui vocatur, ac ſi tres aquas apelles. ibi nauigia mutari mos eſt alio modo fabricata, vt aduerſo flumine nauigari poſſit.

Socij Sciauchino diſcedunt.

In hac nauigiorum permutatione, Socij Viſitatorem, Amacai tunc commorantem, de rei totius euentu per litteras erudierunt.

Toto hoc itinere nullam omnino moleſtiam à quoquam pertulerunt, ſed tamen in celoce quadam militari, metus fuit, quæ neque diurnis neq; nocturnis horis à Sociorum nauigio diſcedebat, eam enim omnes pyraticam arbitrabantur: verum vbi Xauceum appulerunt, certo conſtitit, eam à ſummo maris Pręfecto è Cantonienſi metropoli miſſam, vt noſtros mandato Proregis eo vſque comitarentur, donec ipſi exſcenderent.

Nanhoa ad fanum Socij perueniunt.

Octiduum ad Boream ab Socijs nauigatur, peruentumq; eum ad locum, unde breui tractu in fanum Nanhoa peruenitur, ibi præſtolabatur Sociorum aduentum Xauceani Progubernatoris famulus, cui datum erat in mandatis, vti eos in fanum illud deduceret, & ſupellectili ſuæ locum accommodatum

tum dari imperaret: verum Socij quibus in animo erat, non in ſuburbano aliquo fano, ſed in vrbibus ipſis ad Euangelij propagationem commorari, ſupellectilem ſuam nauigio educere detrectarunt, aſſerentes, ſe prius Progubernatorem velle conuenire, arridere ſibi tamen, ſi locum fama celebrem videre liceret. eo igitur pergentes, cænobium repererunt in inſigni planitie, cincta vndique collibus amænis, quos ſupra naturæ honores, ars arboribus frugiferis ita veſtierat, vt nihil æquè oculis blandiri poſſe videretur, maximè quod eas cæli clementia ab hyemis nudæ folijs interitu vindicaret: ipſa porro planities orizam, aliaq; legumina conſita educebat, riuuli perennis maxime beneficio, qui mediam planitiem irrigabat: in colle quodam præ cęteris amæno, quem fons aquæ potabilis eximia magnitudine totũ rigat, fanum illud, moles pergrandis viſebatur, iuxta illud Cænobium, in quo mille Idolorum ſacrificulos huius agri Dominos, beneficio & impia pietate maiorum, commorari ferunt. Id originem habuit à viro quodam annis retro plus minus octingentis, quem Lusù vocant. hîc eum ferunt, magna ſanctimoniæ opinione floruiſſe, quam illi conciliauit aſperrima vitæ ratio, hunc enim narrant æterna catena ſupra nudam carnem cinctum, orizam cribare ſolitum, & de more contere leuiter, quantum cænobijs mille ſufficeret in victum quotidianum. ex ea catena caro computruerat vſque adeo, vti vermes ex ea ſcaturirent, è quibus, ſi aliquis fortaſſe in terram decideret, ab eo reponebatur, dicente, an tibi deeſt quod rodas, quid fugere in mentem venit? in eo igitur loco cadauer illius aſſeruatur, & ei colendo celebre illud fanum eſt erectum, quo ex vniuerſo regno à peregrinantibus concurritur. nam vbiq; ipſe reſq; eius omnes in magna veneratione habentur. hi dæmonum miniſtelli in duodecim diuiſi ſunt ſtationes, & vnicuiq; præfectus eſt deſignatus, præter eum, qui toti cænobio cum ſumma poteſtate præeſt.

Cænobiũ perantiquũ, eiusque origo ab antiquo Cænobita.

Eo igitur cum Socij peruenerunt, auditumq; fuit, eos à Prorege mitti, vt ibi ſedem figerent (quoniam P. Matthęi Ricij fama iam eo peruenerat) arbitrati ſunt eum Archimandritam deſignatum, vt diſſolutos eorũ mores ad cænobiticę vitæ normam reformaret: ita enim vulgo viuebant eorum pleriq;, vt non ſolum meretricijs eſſent moribus implicati, & prolibus abundarent, verum, quod atrocius eſt, non pauci latrocinijs vias infeſtabant. Sunt porro omnes toto regno Idolorum ſacrificuli ſub Magiſtratuum poteſtate, non ſecus atque alius quilibet è populo, ideo fortaſſe quod litteratorum ſecta, idola non colat, nec eorũ myſtas pro ſuis agnoſcant. Concilio igitur cõmunicato inter Superiores ſtatuerũt, nullũ Patri locum demõſtrare, qui quidẽ incoli poſſe videretur, nihilo tamẽ minꝰ ſolita Sinarum diſſimulatione omnes Patri obuiam proceſſere, ſuis ſacrificiorum veſtibus inſignes, & magnam ex eius aduentu alacritatem ſeſe accipere prætulerunt, & officioſe fanum vniuerſum in eius obſequia detulerũt. exceptus eſt porro P. Matthæus in eo palatio ac ſtatione, vbi grauiſſimos Magiſtratus, ſi quando eo deuenerint, excipi mos eſt, & ſolemni epulo aduentus illius primo die celebratus, præcipua deinde fani loca demonſtrata. Erat illud idolis prægrandibus fere plenum. ea ex ære ac reliquo metallo conflata, vel è ligno cõſtructa erant, & auro pereleganter infecta. & quidem in vna ſtatione ad quingenta numerabantur. non paucę turres etiam, & in turribus æra campana videbantur. & quidem ex ijs vnum è fuſili metallo tale erat, quale Socij nullum in Europa ſe vidiſſe meminerant.

Sacrificulorũ huius cœnobij mores impij.

Socij à ſacrificulis excipiuntur cũ pompa.

Ipſius quoque Cœnobitæ Lusù oſtenſum corpus, bitumine illo Sinarum pellucido intinctum: multi negant idem eſſe cadauer, ſed tamen vulgo pro eo habetur, & incredibili veneratione aſſeruatur. in medio quippe fano locus eminet, ad quem eleganti ſcala conſcenditur, eo in loco quinquaginta fere

fere lampades appensę, sed non ardebant omnes nisi diebus constitutis.

Hæc Socij spectabant, sed ipsi quoque spectabantur. porro nihil cænobitis illis insolens æque visum, quam nullum à Socijs cultum suis idolis exhiberi. Nam Sinæ, tametsi nullam idolis fidem adhibeant, non tamen repugnant, aut impium arbitrantur coram ijs inclinari. Inter Socios ac Cænobitarum Superiores non male conuenit, nam ij verebantur, ne loci amœnitas nostris nimis arrideret; nostri vero ita venerant, vt omnia sibi certum esset refutare. cum igitur ad collis pedem deuenissent, in quo multis ædibus frequens oppidum visebatur, asseruerunt, se si quidem ibi sedem figere vellent, in oppido potius quam in Cænobio commoraturos.

Deniq; in Xauceanã vrbem nostri ingressuri P. Almeida, nauim sarcinis in eam impositis cõscendit, P. verò Matthæus, itinere terrestri, quod erat compendiosius, in ciuitatem cum Progubernatoris famulo contendit, eosq; comitatus est Supremus Cænobij Archimandrita, vna cum Socijs duobus vel honoris causa, vel ut ex Progubernatore sciret, quę Proregis essent in hac rę mandata.

Xauxeum vrbem ingrediũtur & Progubernatorẽ inuisunt.

In ciuitatem ubi deuentum, Progubernator inuisitur. P. Matthæus retulit, nulla ratione fanum illud accommodatum sibi videri. nam & aberat ab vrbe, Litteratis, ac Magistratibus quibuscum uti cum similibus viuere soliti essent: eos quoque cænobitas, fama erat, homines esse nefarios, apud quos consistere minus tutum arbitrabatur. addidit præterea lege ipsa ac legis voluminibus toto cœlo differre, nec idola, sed vnum cœli ac terræ Dominum venerari. Adhæc obstupuit Progubernator. in animum enim sibi plane induxerat, nullam toto terrarum orbe legem aliam, nullos plane characteres esse, nisi quibus China uteretur, idque ita tenaciter tuebatur, ut persuaderi sibi contrarium nullo modo pateretur, donec P. Matthæus

thæus è manica diurnas preces eduxit, dixitq́;, has esse nostras vel preces vel litteras. qua re conuictus manus dedit; inter hæc Archimandrita comes superuenit, & eadem suo quoque calculo confirmauit, asserens P. Matthæum pridie, cum per omnia idolorum puluinaria cursaret, nulli, ne ipsi quidem Lusù, cultũ vllum exhibuisse. Ad extremum, Progubernator in Patris quoque sententiam venit, olim ab Sinis nullum idolorum fuisse cultum: eam sectam in posteriora sæcula se irrupisse; cui Archimandrita non solum resistere nõ est ausus, sed asseruit etiam plus quam peteretur: idola nimirum nullo cultu digna esse, sed à Superiorum temporum Magistris animaduersum fuisse, Religionem à vulgo sine simulacris conseruari non posse, ideoque has icones colendas protulisse. His ab Archimandrita sane acute dictis, statuit Progubernator, nostris aliam in vrbe sedem exquirendam; quod vbi senserunt Socij, maluerunt præsenti fauore, res adhuc in dubio positas stabilire, quam de ciuitate Nanhiun incolenda sermonẽ ingerere. Interim Progubernatoris hortatu nostri, vrbanos omnes Magistratus visitarunt, à quibus in humanitate Sciauchino profecti superati sunt, vel ideo quod Progubernatorem ita cupere intelligerent, vel fortasse quod Sinensium rituum ac sermonis peritiores nostri iam seipsos superabant.

Interim vero dum extruendis ædibus locus eligitur, in aliud fanum, cui Quamhiao nomen est, ex altera fluminis ad occasum ripa iussi sunt se suaq́; conferre. Vrbs Xauceana visitur inter duo flumina nauigari solita, quæ hîc in vnum confluunt. alterum quod Nanhiun vrbem ab ortu alluit; alterum quod ex Vquam Prouincia mittitur, spectat vrbẽ in occasum. Vrbana vero mœnia & ciuium ædes in medio agro, quem flumina relinquunt, extruuntur. vnde fit, vt non nimis late pateant, & ad reliquas ædes agrum in altera fluminis ripa vtrinque quærant, ex eo vero, quod occidua ripa frequentius habitatur,

Situs vrbis Xauceanæ.

tatur, pons est è nauigijs inter se colligatis: numerat illa vrbs ad quinque familiarum millia, & ferax est inprimis orizæ ac pomorum, piscis etiam carnium atque olerum. verum insalubrior est aer, ac cælum inclementius; nam quotannis ab Octobre medio in Decembrem tertia fere vel quarta pars incolarum tertiana febri corripitur, è quibus morbi vis multos abripit, superstites autem pallore suo periculum diu testantur. Nec benignius cælum est illud aduenis, quam incolis; sæpè enim, qui eò ad conficienda negotia veniunt, paucis diebus conficiuntur.

Cælj inclemētia.

E regione fani supra memorati, campus erat ingens, & habitatoribus destitutus, neque nostris vsibus incommodus. eum vt nostri peterent à Progubernatore, eiusdem Curiales Socijs auctores fuerunt: erat enim ager è cænobij bonis, atque ita in Magistratuum potestate. ergo postridie, cum in fanum venisset nostros visitaturus, & de sedis area collaturus, hunc ei campum demonstrarunt, quod mire Progubernatori arrisit, tametsi eius templi Superiores, & incolæ multa causati sint, ne possessione sua exturbarentur, aut alienæ legis præcones nimis vicinos haberent, sed eorum tergiuersatio parum nocuit: Progubernator enim ad Proregem libello retulit, Sacerdotes aduenas in fano Nanhoa commorari noluisse, & petere vacuum agrum è regione Xauceani fani, quod est in agro suburbano ab occasu fluminis atque ciuitatis. interim dum responsum expectatur, voluit Progubernator, vti res sine cuiusquam iniuria transigeretur, & à nostris ager ille emeretur tanti, quanti arbitrarētur vicorum eius regionis suburbanę præfecti, quorum ea fuit maleuolentia, ut quod aureis octo decemue comparari poterat, octoginta & plures exigerent: nimirum ab impijs illis sacrificulis corrupti, & pretij parte, quam inter se diuiderent promissa.

Locus ad habitandum deligitur.

Interim aduenarum Sacerdotum fama ex vrbe primores

omnes euocauit, quos vrbaniores omnino quam Xauchianos repererunt, atque ita cum varijs amicitias contraxerunt: Verum ex nimio visitantium concursu & superioribus molestijs, cum in festi temporis dies aduenissent, uterq; in lethalem morbum inciderunt, omni prope obsequio & ad propulsandam ægritudinem auxilio destituti: Verum cum ad mortem comparati de exitu ac laborum fine cogitarent, Dei plane nutu ad restituendam expeditionem apud Sinas Christianam, præter spem reseruantur, ac tandem nullo alio, nisi quod è cælo acceperunt, malorum remedio conualescunt, quo tempore Proregis sententia delata est, qua locus ille nostris attribuebatur: atque ita Progubernator agrum illis tradidit suis diplomatis & auctoritate munitum. Deinde cum è præterita ægritudine vires collegissent, ædium ædificium inchoarunt, nullo profanis cænobitis dato pretio, quod in eo exigendo rationis ac iustitiæ limites excessissent.

Socij à graui morbo liberātur.

Amacai Patres reuocatos auditur. Visitator ad rem Sinicam stabiliendam accingitur.

Capvt Secvndvm.

AMacaensis Collegij Socij, quod supra narraui, acceptis à P. Matthæo è Metropoli litteris intellexerant, nostros Sciauchino pulsos, intra biduum triduumue adfuturos, atque ita ut tot fatigatos molestijs ac laboribus, religiose recrearent, cubicula lectosq; ipsos instruxerant, & eos in diem pręstolabantur. repertus est tamen ex omni numero Sacerdos vnus P. Ferdinandus Martinez Lusitanus, vir constanti sanctimoniæ fama, & qui rem Sinicam peculiari amore complectebatur, ac Socios eius vineæ cultores, quibus poterat modis adiuuabat, is constanter asseuerabat (quicquid alij dicerent aut sentirent de Socijs Sciauchino pulsis) fieri non posse, ut Amacaum

Amacai fama spargitur Socios Sciauchino pulsos.

caum illi reuerterentur; quin etiam, P. Francisco sciscitanti causam, cur non aduenirent, respondit: itáne tu etiam cum reliquis incredulus esse vis? P. Matthęum nunc quidem minime videbitis, quare stupore interrogantem affecit, nihil iam dubium, quin ille certi aliquid diuinitus didicisset.

Famuli mittũtur Sciauchinum inuestigatum de Socijs.

Superior vt eam rem elucidaret, famulum domesticum cum litteris misit: qui nostris prius Sciauchini fuerat famulatus, is in Metropolim, imo Sciauchinum vsque concessit, nec de Patribus aliud scire potuit, quam à Prorege pulsos Metropolim versus nauigasse. Nec toto itinere quicquam aliud inuestigans est assecutus, atque ita re infecta repetit Amacaum: ea res suspensos Patres reddere incæpit, veritos ne quid ijs illatum mali vel casu vel maleuolentia fuisset. ergo alium solertiorem mittunt, iubentq; ne Amacaum redeat, nisi cum ipsis Patribus aut certis nuncijs. is cum Sciauchinum quoque appulisset, nihil aliud potuit expiscari. cum itaq; sollicitè ubiq; & ab omnibus exquireret, forte aut potius Dei nutu incidit in illum ipsum nauarchum, qui pulsos in Metropolim & reuocatos Sciauquinum, ac deinde Xauceum vexerat. Is non solum certa de Socijs retulit, sed quas acceperat litteras à Patribus mittendas Amacaum illi tradidit, quibus acceptis voti compos, eo unde venerat, est reuersus.

Visitator Socios de noua statione acquisita solatus.

Amacaenses, vbi per litteras intellexerunt, Socios nouæ stationis apud Sinas esse restitutos, in gratulationes & gratiarum actiones se se effuderunt. Visitator porrò per certum hominem paternis litteris Socios solatus, eos ad nouos labores nouis animis inflammauit, monuitque, vti omnino quolibet possent modo suam alibi stationem stabilirent, neq; illam intermitterent, cuius iam in Europam fama ad Pontificem Maximum, & Hispaniæ Regem, ac reliquum orbem Christianum nauigaret, quorum omnium expectationem oportebat, quatenus fieri posset, minimè fallere: sibi enim videri ex Di-

uinarum rerũ consuetudine post Sciauchinos labores ac sterilitatem, quietem imposterum & copiam successura.

P. Visitator Socios auxiliares destinat.

Non ita multo post, Visitator noster, ad Sociorum auxilium adolescentes duos in scholis nostris Amacaensibus educatos, magna eorum voluntate submisit. Nomen vni Sebastianus Fernandus, qui etiamnum superstes est; alteri Franciscus Martinez, de cuius felici exitu prope in causa fidei pluribus infra; ij post paululum in Sociorum numerum cooptati, probationis annos & exercitia in vrbe Xauceana Sinensium Religiosorum in Societate nostra primitiæ, peregerunt. Ab his adiuti nostri deinde strenuè, multiq; labores exantlati, vti sequẽs narratio docebit. Idem Visitator Sacerdotes Europæos ex India duos exciuit, Lusitanum vtrumq;, qui Amacai Sinensium characterum studijs intenti, aquæ motum, id est, diuinæ clementiæ Sinæ rei fauentis auram propitiam prestolarentur, hi deinde post annos aliquot in suam messem ingressi, strenuè desudarunt, quos oportuniore loco nominabo. Rem vero familiarẽ idem Visitator ea liberalitate laxauit, ut ad res necessarias iam nihil nostris deesse videretur. Interea Patres ædificio extruendo instabant, & ob incommoda, quæ in fano patiebantur, opus urgebant. verum ne darent obloquendi causam, aut occasionem Magistratibus præberent, in ædibus nostris conuiuia instruendi, quod in reliquis cænobijs solent factitare, ideo in hac extruenda ab altera contignatione abstinuerunt, & fere ad Sinarum morẽ ædificium composuerũt. ædem tamen ædibus contiguam maiorem & meliorẽ in formam redegerunt; sperabant enim se plures istic Neophytos breui conscripturos: ab Interprete quoq; domi retinendo abstinuerunt, quod ab ijs parum fideliter Socij obseruarentur, & foras deferrentur, à quibus etiam negotia omnia docuerat vsus perturbari.

His alijsq; similibus, quæ præteritorũ vsus docuerat, aptius con-

concinnatis, breui Patres eo deuenerunt, vt nihil è Sciauchino discessu perdidisse, multum etiam se lucratos esse gauderent, qua in re viderunt præteritos labores ac molestias à Deo ipso ad maiorem nominis sui gloriam, & expeditionis Christianæ bonum esse procuratas. Interim Visitator noster sese ad Iaponensem nauigationem, vna cum Legatis Iaponijs reducibus ex Europa accingebat: nam Christiana res ibi perturbata, ex Imperatoris persecutione præsentiam illius exigebat: is enim Imperator, Cambaco dicebatur, concepta in rem Christianam, & inde in nostros indignatione, tota Iaponia omnes proscribebat, ereptis ædibus, dirutis templis, furebat; quæ omnia in Iaponiam Visitatorem euocabant. Amacaensi discedens Collegio præfecit P. Eduardum, eò maxime quod rerum Sinensium vsu valeret, & eam missionem, cuius adhuc ijs temporibus gubernatio ad Amacaensem Rectorem pertinebat, apte gubernare, deq; necessarijs prouidere, vel eam promouere præ cæteris unus posse videbatur.

Persecutio Iaponica.

Nobilis Magistratûs filius, Chiutaisò nomine, Xaucei se P. Matthæi discipulum profitetur, & cum eo in vicinam Vrbem à Patre excurritur.

CAPVT TERTIVM.

CHIVTAISÒ sæpè infra nominandus, filius erat vnius è secundo Magistratuum ordine, Sciansciu vocant, è ciuitate Sciceu oriundus, & ipse quoq; litteratus: eius Parens non sola dignitate celebris fuit, sed etiam quod in Doctorum examine inter trecentos, qui renunciari solent tertio quoq; anno primum locum tenuisset, quod in hoc regno non honorem solum affert, sed magnam etiam in Republica dignitatem. Is deinde ingenij bonitate ac vitæ integritate ad summam inter totius regni litteratos peruenit opinionem, eiusq; libri ab omnibus,

nibus non sine admiratione legebantur. Hic eius filius, de quo agimus, cæteros quoq; fratres suos ingenio superabat, ac si studiorum cursum constanter tenuisset, nihil dubium, quin summa omnia fuisset consecutus, sed in ipso iuuentutis flore, cum iam patrium frænum morte illius excusisset, impijs contubernijs dissolutus, in varia se vitiorum præcipitia coniecit, atque inter cæteros animi morbos, Alchimistica insania correptus, patriam hæreditatem sanè opimam, ignis ipsis quibus conflandas opes sperabat, absumendam dedit, atq; ita inopiam in patria non ferens, vna cum coniuge, ac seruis vagari toto regno cæpit; parentis amicos quaquauersus inuisurus; à quibus grata illius memoria inductis munera colligebat: alij quoque, vt ab amicis Magistratibus, quod sperabant, illius fauore, impetrarent, largitionibus eum sollicitabant, & inopia quæ fere pudorem excutit, illum ab ijs suscipiẽdis minime deterrebat. Hic vitæ sustinendæ modus apud Sinas à nonnullis adhibetur, non sine iuris ac iustitiæ detrimento.

Nobilis quidã prædiuitis & litterati cuiusdam viri filius, decocto patrimonio ad frugem redit.

Profectus igitur Sciauchinũ ad Proregem & Linsitau: amicum illum; hunc ciuem suum, summos vtrumq; Magistratus, verum ab ijs frigidè exceptus est. Sciauchini igitur primum in nostros incidit, sed cum ijs temporibus de nostris pellendis ageretur, minus frequens congressus fuit. verum audito eos nunc Xaucei sedem fixisse, ad eos in fanum, quod dixi se contulit, & Progubernatoris fauore in eodem cænobio cellam unam impetrauit, vt commodius cum Socijs versaretur.

Quodam igitur die solenni apparatu, è Sinensi consuetudine, & donis pretiosis instructus, ad P. Matthæum eo consilio accessit, vt eum patrio ritu eligeret in Magistrum. id ita fieri solet, ut libro primo, cum de ritibus ageremus, dictũ est. die insequenti in cellam suam inuitatum epulo excepit, nec quicquam horum reijcere Patri fuit integrum, ne ipsum quidem manus, quod è sericis fere pannis constabat, verum illud

Vir nobilis cõsuetudinem cũ nostris init, & varias disciplinas perdiscit.

Europæis

Europæis rebus egregiè compenſatum. ideo, ne arbitraretur Socios cupiditate illectos ad homines docendos accedere. Prima eius vota, tametſi ſub initium ſedulo occultarit, in Alchimiam ferebantur. Hæc enim opinio, argenti conflandi, de Socijs, nondum erat penitus ex animis hominum excuſſa; ille verò ex quotidiano cum noſtris uſu, ab hoc errore ſenſim liberatus, ad ſublimiores ſcientias animum applicuit & utiliores. ab Arithmetica ſumpſit initium, quæ Sinenſem longe ſuperat facilitate ac methodo; nam illa tota conſiſtit in lineo quodam inſtrumento, in quo globuli filis æreis per ordinem inducti, huc illúcue ad conficiendos numeros permutantur. quæ res tametſi re vera certa eſt, errori tamen facilè obnoxia, & ad paucas latiſſimæ ſcientiæ ſpecies coarctata. Audiuit deinde Chriſtophori Clauij ſphæram, & Euclidis elementa, quæ dumtaxat primo libro continentur. ſub finem, Sciothericas figuras pingere ad horarum diſcrimina prope omnis generis didicit, & rationem rerum altitudines, ex Geometricis præcepti metiendi ſibi comparauit. Et quoniam, vt dixi, valebat ingenio, & in ſcribendo erat exercitatus, hæc omnia in Commentarios polito ſermone retulit, quos cum Magiſtratibus amicis ſuis oſtenderet, vix credi poteſt, quantam vel ſibi, vel Socijs à quibus ſe omnia hauſiſſe fatebatur, opinionem deinde cõpararit, quæ enim q̃ didicerat, nouitate ſua Sinas omnes in ſtuporem rapiebant, vnde ipſe dicendo ſatiari nullo modo poſſe videbatur. nam dies noctesq; audita repetebat, aut commentarios ſuos figuris Mathematicis ita polite exornabat, ut Europæis non eſſent ulla in parte inferiores. inſtrumenta quoque varia ipſe confecit, ſphæras, aſtrolabia, quadrantes, magnetis pixides, ſciothericas machinas, & alia eiuſmodi magna cum venuſtate; nec operi materia cedebat, nam ligneis æreisq; minimè contentus, argentea plura confecit.

Arithmetica Sinẽſis, in quo conſiſtat.

Vir nobilis ſibi & Socijs per Mathematicas diſciplinas opinionem conciliauit.

Verum hunc omnem laborem à P. Matthæo non malè collocatum

locatum

locatum, docuit postea euentus: Sciebatur enim à multis eum virum nobilem, qui cæterorum Magisterium affectaret, discipulum aduenæ Sacerdotis effectum, maxime, quod ipse res Europæas omnes, siue legem, siue scientias celebraret, nec Xaucei solum regni prope Sinensis in angulo, sed quocumq; eum fortuna vagum deferebat, nullum ijs de rebus loquendi, nullum laudandi finem faciebat.

In re Christiana instituitur.

Ad rem porro Christianam quod attinet, quo maximè nostri collineabant, nullo non die de ea tractabatur, verum id ut melius faceret, lectiones prophanæ per dies aliquot fuerunt intermissę, quibus eo volente ex professo de ijs actitatum. Et ut videas, quam serio Sinæ res eas tractent, operæ pretium est audire, quod sequitur. Retulerat in cõmentarium quidquid superioribus colloquijs contra legem Christianam dubij occurrerat, & vacua ad exscribendas responsiones spatia omiserat, idque ita apposite, vt P. Matthæus iure stupuerit; ijs enim commentarijs, præcipuæ Theologorum difficultates ac nodi stringebantur: verum stupor reciprocus fuit: nam vbi dissolutos nodos suos omnes vidit, è quibus quosdam ne solui quidem putauerat, dubitabat quid magis admiraretur, an in rebus difficillimis responsorum firmitatem, an eorundem claritatem. ergo conuictus, veritati tum quidem manus dedit, sed in Christi gregem, quod optabat, admissus non fuit. ideo quod legitima coniuge mortua, pellicem induxisset, quam & dimittere, quod filijs careret, & connubio sibi iungere, quod impar esset sanguine, omnino recusaret. ergo dilatus est eius Baptismus, dum quantum lucis ad cognoscendam veritatem habuerat, tantum virium ad amplectendam haberet. sed non sublatus tamen, nam post annos aliquot, cum duos ex ea filios suscepisset, non dubitauit fœcunditatem sanguini præponere, & filiorum suorum matrem legitimam coniugem appellare.

Vir, nobilis Baptismus differtur.

Huius

Huius noui diſcipuli opera, arctam cum militari quodam Præfecto è ſummis, Pimpithau Sinæ vocant, Socij neceſſitudinem contraxerunt, nec non cum Xauceanæ Regionis gubernatore, ciue ſuo, qui recens aduenerat, eandem cum eius aſſeſſoribus, & proprio vrbis Gubernatore inchoarunt, ſed & vrbanos fines egreſſi, cũ Nanhiunò item Gubernatore, quem ipſe olim domeſtici Ludi magiſtrum habuerat, familiaritatem inierunt, quibus maximè patronis res noſtræ proſperæ creſcebant, aduerſæ protegebantur. Vrbs eſt vicina, cui nomen Intè eſt, eius Gubernator præ cæteris amicus noſtris eſſe voluit, quoties eum in Regionis Metropolim venire contingebat, magno apparatu & longo ſatellitio ex more Magiſtratuum viſendus ad noſtros accedebat, & ſæpius vt in ſuam ditionem excurrerent, quæ triduo quatriduoque aberat, humaniſſimè inuitauit; verum cauſabantur noſtri Proregis in nos parum propenſi voluntatem, cuius auctoritate in Xauceanos fines ſeſe receperant. eo igitur Prouinciam regente, non videri ſibi pedem inde efferendum, ſed tamen vicit importunitas, vbi ſeſe neceſſitati adiunxit. nam ſolito vrbanius cum ad noſtros acceſſiſſet, inſtitit vti ſaltem ad parentem ſuum, qui duos ſupra ſeptuaginta ætatis annos numerabat, viſendum inſtruendumq; nauigare, ne grauarentur.

Socij familiaritatem cũ viris primarijs contrahunt.

Vt vero perſuaderet, rem addidit ſanè admirandam, & in qua electionis diuinæ vis ad ſtuporem colligi poteſt. Nam huic ſeni, cum puer eſſet, coniectator quidam dixerat, ſe cum ad ſexageſimum ætatis annum perueniret, vxorem aliam ducturum: anno vero ſeptuageſimo ſecundo, ei aduenam quendam occurſurum, in quo ſita eſſet felicitas eius vniuerſa. Vna igitur vxore contentus vixerat ad annum vſq; ſexageſimum, defuncta igitur vxore, ſecundas nuptias inijt, & vna cum filio vrbem gubernaturo in has regiones, vbi deuenit, ipſo videlicet anno ſeptuageſimo ſecundo, aduenæ Sacerdotis famam

Prædictio admiranda.

ita sensit celebrari, nihil ut dubitarit illum ipsum esse, qui à cōiectatore prædictus in manibus suis haberet sortes suas. ideo filio etiam atque etiam commendarat, uti efficeret omnino, ne ad se Sacerdos aduena venire grauaretur, quoniam ipse nō per ætatem solum, sed per regni leges, quo tempore filius gubernabat, intra ipsius palatij fines claudebatur, de quo, memoriam appello eorum, quæ primo libro leguntur.

P. Matthæus Ricius senem quendam virū primarium in Christiana fide instruit.

Hic P. Matthæus nihil vltra resistendum ratus, in Domino exultauit, oblatam sibi occasionem senem illum fortasse ad Christum aggregandi. Cum igitur annuisset, prȩire voluit interim Gubernator, ne diutius cupidum parentem expectatione suspenderet. inde ornatissimū nauigium expedit, quali Magistratus vehi solent, ad Patrem nostrum excipiendum, vna cum necessarijs ad iter sumptibus. adiunxit è nostris sibi vnum, & ipse quoq; Chiutaiso est comitatus, ne incepta cum Magistro studia intermitteret: excepti sunt in idolorum fano in cellulis, in eum finem præparatis, concurrente ad spectaculum ciuitate prope vniuersa. Ibidem maiore apparatu quam Xaucei, non hæc erat propriæ ditionis sedes, nostri ab eo visitati, ac epulo solemniter excepti, postridie visitationis officium P. Matthæus rependit in vrbani Gubernatoris Palatio. ibi in Senem incidit venerabilem illum atque perhumanum, à quo noster exceptus est ut è cælo ad felicitatem suam lapsus, neque palatio intra triduum egredi permisit, quo tempore, cum ad rem ventum esset, vaticinium videlicet coniectatoris, ita respondit noster: si quidem ille quicquam auguratus esset, id Deo scilicet inspirante de sanctissima lege nostra dictum videri, quam ut euulgaret ipse ex alio terrarum orbe nauigarat. quamobrem eam, si vellet amplecti, nullam aliam fælicitatem huic esse parem, & quoniam senex cupidum se illius audiendæ præsetulit, exponere cæpit Christianæ legis arcana, qua re ita captus est, ut salutaribus aquis elui ex tem-

plo

plo potuiſſet, ſi eius voluntati obſecundare licite noſtri potuiſſent. Verum quod ille ſenex tunc omiſit, alias nunquam recuperauit, nam annos deinde natus octoginta in Nanhienſi Prouincia apud ſuos extremum ſine baptiſmo diem clauſit. Quanquã narratur eo tempore Deum inuocaſſe, & æream iconculam Chriſti Seruatoris, quam à Patre acceperat, cordi admouiſſe. faxit Deus, vti quæ audiuerat in his anguſtijs, gratia eius adiuuante prodeſſe potuerint.

Magiſtratuum fauores erga Patres.

Iam dies aliquot in vrbe ſubſtiterat, cum eum Gubernator animi cauſa ad cauernam amæniſſimam ſpectandam deducere voluit. ea intra vrbis fines ſita eſt, & Pelotum vocatur, quam fama celebrat, nec immerito. res eſt nata, non facta, medio in monte aqua plena, quæ ibi ſcaturit, abeſt enim à flumine leucam vnam, & piſce abundat: in eum locum vbi perueniſſent, deuenit quoque ſecundus vrbis Nanhiunæ aſſeſſor, ſed noua dignitate auctus. nam Prouincialis Viſitatoris nomine de vniuerſa regione illa inquirebat; quare Gubernator eum ſolemniter excepit epulo, quod in auroram vſque protractum eſt, non ſine cantu, & choreis, imo & comædia, quæ cum ipſo conuiuio finem accepit. Die porro inſequenti, cum eo ipſo Prouiſitatore Xauceum repetijt, nauigio illius exceptus.

His maximè Magiſtratuum fauoribus res noſtræ creſcebant, nec ullus è Sciauchinis Magiſtratibus huc adueniebat, qui non Patres putaret ſibi viſitandos, quos inter maximè mouit admirationem quintus Proregis filius, & eiusdem nepos, qui illac tranſiere cum numeroſo militum comitatu. ij ab vrbanis Magiſtratibus officioſe ſalutati, exſcendere ad vrbanitatem referendam neglexerunt, & tamen cum vniuerſo ſuo apparatu, magniſq; munerib⁹ ad viſendos noſtros exſcenderunt. Quo maximè factum eſt, ut Xauceani ciues intelligerent, noſtros inde dimiſſos non pulſos, quos viderent ab

ipsis Magistratibus & Proregia familia tanta ambitione coli, & humanitate visitari.

Primus in Xauceana Sede labor, & P. Eduardi Rectoris in eam aduentus.

Capvt Qvartvm.

PEr eos dies quietæ res nostræ hactenus fuerant, beneuolētia potissimū Gubernatoris noui, qui adnitente familiari nostro Chiutaiso edictum scripserat sanè graue, quo se nostrorum Patronum ac defensorem euulgabat, hoc edictum supra limen voluit legendum exponi. Verum eam quietem noluit Deus esse diuturnam, ut hæc nascens Ecclesia laboribus fatigata radices ageret altiores. accidit enim per eos dies P. Almeidam Socium grauiter ac periculose cum ægritudine conflictari, adeò ut P. Mattheo visum fuerit eum Amacaū, alteri è fratribus nostris commendatum remittere, atque tentare, ecquod in medicis pharmacis ac cibis nostratibus, quorum præsidio carebat, remedium inueniret, quo dimisso etiam tentare voluit, an consentiente Gubernatore posset solitudini suæ subuenire, alio socio euocato, tum uti per otium liceret ægro valetudinem, viresq; colligere, tum & maxime, ut tertium in regnum immitteret. designabat enim iam alteram alibi sedem, vt securiorem nostrorum redderet stationē, dum in vnius domicilij fortuna, non tota hæc expeditio consisteret; eam ad rem amicum discipulum adhibuit, vt si quando commodam cum eo loquendi occasionem fuisset nactus, id à Gubernatore impetraret.

P. Almeida in morbum incidit grauem.

Vix dum abierat æger Socius, cū ecce tibi procella, è Xauceanis prima desæuijt. nam cum P. Matthæus ciuium animos eo igne, quem Christus misit in terris, vellet accendere, statuit sub anni redeuntis initium è Sinensium fastorum ratione, aliquid noui per festos populo dies proponere. Iconem

habebat

habebat eximiam ex Hiſpania noua dono miſſam, de qua ſupra, ea domeſtici ſacelli anguſtijs hactenus clauſa, nondum populo patuerat vniuerſo. ergo in æde ſacra ſuper aram imaginibus, lucernis, ac cereis exornatam expoſuit, quæ res vel pie admodum, vel cum voluptate viſebatur, quod vbi in vulgus euulgatum eſt, concurſus undiq; fieri cæpti ſpectatoribus ſimul & admiratoribus. verum hanc feſtiuam ingrata vicinia alacritatem male remunerata eſt. nam nocturnis horis frequenti lapidatione tectum omne confregerunt: inde ſeſe in vicum abdente, s tenebris tecti tamdiu latebant, donec egreſſi ad impediendam iniuriam noſtri, nemine comparente, ſeſe recepiſſent, tum enim intermiſſam lapidationem acrius repetebant. vnde famuli domeſtici, exploratis iam latebris ad eos fugandos irruerunt, ſed multitudine obruti eos in medium inſilientium globum compingentes male mulctarunt. veſtes etiam nonnullis eripuerunt, noſtri porro clamoribus exciti auxiliares aduenerant, ſed fuga matura vix à ſe iniuriam propulſarunt.

Noua lapidũ procella, in patrum domo deſæuijt.

Id cum familiaris noſter Chiutaisò didiciſſet, omnino iudicauit Gubernatorem admonendum: verum quoniam Patri in votis erat ſocium euocare, noluit ſimul duabus poſtulationibus Gubernatorem fatigari, ne alteram altera impediret. euicit tamen amici ſententia, cui neceſſarium omnino videbatur, in hac inſolentia futurarum exempla præfocare: quotidianam alioqui fore iniuriam, & ferè grauiorem.

Die igitur inſequenti Gubernatorem conuenit, eiq; narrauit, ſe per eos dies apud noſtros commorari, quod ideo dicebat, vt ad ſe viſitandum Gubernatorem domum noſtram euocaret, vbi commodior eſſet de utroque negotio tractandi locus, nec ſpe ſua luſus eſt. nam breui ad nos venit familiarem noſtrum inuiſurus, ſciſcitanti porro Gubernatori ex noſtris, quî res ſuæ ſe haberent, amicus noſter iniuriam ſuperio-

Gubernatori iniuriam Sociorum explorat.

rem exaggerans, retulit, addiditq; P. Matthæum hac iniuria solicitatum, noluisse tamen conscium fieri Gubernatorem, sed in animo fuisse eam rem tacito silentio concoquere; adhæc Gubernator tantisper obmutuit. Excanduerat enim in iniuriæ auctores acrius, quam credi possit: Vbi vero accersitos famulos saucios omnes conspexit, furorem etiam duplicauit. Ergo edicto proposito vicorum Præfectos sibi sisti iussit, ex ijs quærit, ecquis adeo contumeliosus in aduenas fuerit, quos sub patrocinio suo esse non nescirent; cum negarent id sibi constare, parum abfuit, quin eo ipso in loco vapularent. Verum contumeliosis verbis exceptos, & catenis ferreis in collum ex more iniectis, misit ad eos quęrendos, qui eam iniuriam intulissent, quos in suum Tribunal nulla interposita mora sibi sisterent puniendos.

His ita compositis quæsijt, alter Socius ex ægritudine vires collegisset, nec ne: hic quoque P. Matthæi discipulus de Socio euocando occasionem arripuit; respondit igitur eum aliò ad meliores medicos & pharmaca confugisse: Patrem vero Matthæum esse solitudine sua solito tristiorem, optasse quidem in eius locum alium comitem euocare, sed pro sua in eum obseruantia iniussu eius id facere refugisse, cui postulationi Gubernator non modo non repugnauit, sed ostendit etiam gratum sibi fore, si alium euocaret.

Sed ad Vicorum ex cubitores redeamus, quos Gubernatoris mandatum mire anxios habebat, non ignorabant enim importunos illos lapidatores primorum eius regionis trans flumen esse filios, à quibus minæ iam exierant, si filios proderent, fore ut aliâs iniuriam vindicarent. vrgebat alia ex parte Gubernatoris metus: certum enim erat, se facti pœnam, nisi veros auctores adducerent, subituros. Interim è domesticis famulis duo inscio Patrenostro domo egressi, in fluminis ripa ad pontem nescio quorsum præstolabantur, cũ ecce tibi duo

Duo adolescẽtes è lapidatoribus capiuntur.

ex nocturnis lapidatoribus adoleſcentes in eorum manus inciderunt, quos probe agnitos iniecta manu ad excubitores anxios adduxerunt, Gubernatori ſiſtendos. qua re ipſi lætiores, (nam inuidiam facti minimè ſuſtinebant,) quam adoleſcentum parentes, à quibus nihil dubium erat, ferenda eſſe ſupplicia, & reliquos tormentorum acerbitate prodendos. ergo cum aliud nullum præſidium præſentius occurreret, ad P. Matthęum nocturnis horis magna animi demiſſione ſeſe contulerunt, adoleſcentiam cauſati, filijs ſuis veniam precabantur, & ne vltra pergeret inſtabant. P. Matthæus poſtquã de iniuria modeſtè queſtus eſſet, addidit omnino ſibi in animo non fuiſſe quemquam prodere, vel pœnam exigere; ſed alia via id ad Gubernatorem perueniſſe, neq; ſe conſcio famulos domo egreſſos, vel auctore adoleſcentes ad pontem captos, & inquirentibus traditos, procurarent vti tota res ſopiretur, ſe quoque non actorem, ſed ſi opus eſſet interceſſorem fore: gratijs officioſe redditis effecerunt, vti excubitores in Tribunal redirent dicturi, auctores facti nocturnis tenebris ita iniuriam texiſſe, vti à nemine fuerit depræhenſa. Ad hæc ira incenſus Gubernator, ex ijs alterum atrociter iuſſit verberari, alterum in carcerem retrudi, è quo egredi nulla ſpes eſſet, niſi proditis auctoribus, quod vrgente malo tandem præſtiterunt, duobus quos auctores fuiſſe conſtabat, ex templo nominatis. qua re obſtupuerunt omnes, & in fuga ſalutem quæſierunt hinc inde dilapſi. interim eorum parentes domum noſtram frequentes ventitabant, Patrem Matthæum vrgentes, uti opem rebus iam deſperatis afferret, quod libens præſtitit, vel religioſa profeſſione inductus, vel uti in animum inducerent Ethnici, ad quos ea res perueniret, legem Chriſtianam non iniuriam rependere, ſed etiam ijs, à quibus acceperunt, ſi opus fuerit, ſolere prodeſſe. Effecit igitur apud familiarem diſcipulum ſuum, uti ſuo nomine ſcripta ſchedula Gubernatorem

Parentes pro filijs deprecantur.

P. Matthæi clementia in condonanda iniuria.

torem

torem ad clementiam inclinaret; ipſe vero ſecundo ac tertio in Tribunal abijt pœnam deprecaturus, quod denique licet ægrè, impetrauit, ſed edictum priore grauius propoſuit, quo edicto poſt rem enarratam uti contigerat, ſeuerè interdixit, ne ea res à quoquam in exemplũ traheretur, fore quippe, ſi quid alius eiuſmodi auderet, vt in nullius interceſſione præſidium reperiret.

Porro audito Amacai, facultatem nouo comiti datam, ea Collegij Rector pro ſe vti voluit, nõ ut perpetuus eſſet P. Matthæi comes, ſed huius expeditionis hac occaſione Viſitator, quod præſtitit nullo prohibente, magno utrimq; ſolatio, nec inferiore rei Chriſtianæ bono. Eo reuerſo, tametſi P. Almeida iam à febre liber nondum tuto conualuiſſet, tamen tantus erat eius ardor ac deſiderium intermiſſam ſtationem repetendi, ut importune reditum euicerit, ea ſpe quod videri poſſet compos factus ex gaudio, valetudinem, ac vires breuius collecturus.

Rector Collegij Amacaenſis in itinere compræhenditur.

Verum omitti non debet quid Amacaenſis Collegij Rectori in reditu acciderit. nam cum Anſanum perueniſſet, ea vrbs diei vnius itinere abeſt Amacao, delatus eſt ad Gubernatorem, quod vir externus nulla Magiſtratuum facultate, in Sinenſe regnum introiſſet. ergo compræhenditur ac dies aliquot retinetur, donec Amacaenſes & Xauceani moniti vtrinque ſuccurrerunt; nam P. Matthæus ab vrbanis Magiſtratibus impetrauit publicum teſtimonium, quo conſtabat eum conſcijs Magiſtratibus Xauceũ veniſſe, & innocuum eſſe, nec obſtare quicquam quin ad ſuos Aamacaum reuerteretur. Verum prius hoc ſcriptum quam perueniſſet, Amacaenſes Magiſtratus, qui Sinas Luſitanis permixtos regunt idem teſtati effecerant, uti Gubernator Patrem dimitteret; ſed ut erat natura ferox, & Europæis infenſus, famulum vnum Patri comitem dedit, alios duos pro tribunali grauiter cæſos cum Satellite

lite Xauceum remiſit, nec adduci potuit, vt Amacaum ire ſinerentur.

P. Antonius Almeida moritur, P Franciſcus de Petris ei ſuſficitur.

CAPVT QVINTVM.

P. ANTONIO ALMEIDÆ ſupra infirmam corporis conſtitutionem, vires è priore morbo nondum erant in integrum reſtitutæ. ergo menſe Octobri in ægritudinem recidit ita ſubitam & grauem, vt eius in Collegium Amacaenſe remittendi eripuerit facultatem. Itaq; intra octiduum decimo ſexto Kalendas Nouembris diem clauſit extremum, in cuius operarij luctu meipſum, cõmemorata breuiter Viri ſanctitate, ſolabor. Is erat Luſitanus è villa, cui Franchoſo nomen eſt, & ad ætatis annum fere quintum peruenit ſupra trigeſimum, quorum annorum maximam partem in ordine noſtro collocarat; & quidem ab ipſo Tyrocinio magnum virtutis ardorem & exemplum præſetulit. quo factum eſt, ut magna eſſet vulgo apud omnes ſanctimoniæ opinione, & valeret gratia quocumq; eum ſuperiores amandarent. E Luſitania magna ambitione miſſionem Indicam impetrauit eo fine, vt vota ſua vel agendi vel patiendi, quibus ardebat, expleret. Porro cum Goam perueniſſet, ſuperioribus aperuit, quanto deſiderio rei Chriſtianæ in ardua aliqua expeditione procurandæ teneretur: arbitrabatur enim ſe lautius in Collegijs haberi, & Religioſam frugalitatem delicias appellabat. nec eum ſua ſpes fefellit. cum enim ad hos ignes pares quoque animi dotes ij à quibus regebatur aduertiſſent, Viſitator noſter eum in ſpes magnas (ita Sinenſem expeditionem iure appello) euocauit: comitemq; addidit P. Eduardo, qui hoc ipſo tempore Collegium Amacaenſe moderabatur. Hac electione ſupra ſpem ita

Pater Almeida moritur.

recreatus est, vt verbis ab alio nullo quam ab ipsomet, qui ea de re nobilem ad Socios scripsit Epistolam, exprimi apte posse videatur. Sileri tamen non debet eius hac de re celebre dictum. cum enim in Amacaensi Collegio inter Socios ageretur, qua ratione in Sinensem expeditionem immittendus esset: (nam ijs temporibus angustior erat rebus adhuc ignaris introitus) ipse modum suggessit, quem ardor ipsi, ne parergus videretur, effecerat. postulabat enim vti se Magistratui cuipiam in seruum darent, quod sane fecisset, si per Superiores id ei licuisset. In excursione vero, quam vna cum P. Ruggerio in Cechianam Prouinciam fecit, cum ea optatum finem non esset consecuta, vix adduci poterat, vt sibi redeundũ esse persuaderet: Itaque obnixè petijt, vti solus in ea Prouincia remanere sineretur, se rationem inuenturum, qua securus ibi latitaret, nec omnino egredi voluit, nisi expresse vrgentis obedientiæ auctoritate permotus.

P. Almeidę studium orandi.

Orationem & in castigando corpusculo asperitatem ita sectabatur, vt Superiori semper inuigilandum esset, ne prudentiæ limites egrederetur. Quæsijt ex eo Superior die quadam, ecquas preces voce recitaret, ac reperit eũ supra sacerdotale pensum ea precum officia erogare prope omnia, quæ in breuiario precum libello reperiuntur, præter alia multa quotidianæ pietatis argumenta: vnde mirum est, quid ei temporis ad studia superesset. indictum igitur vti Sacerdotali penso contentus, studijs reliquum tempus daret, verum sancta pertinacia euicit, uti saltem quotidianum Deiparæ pensum, quod ab infantia fecerat, ad Ecclesiasticam precum formam pendere ne prohiberetur.

Eius omnia colloquia de Deo, deq; rebus pijs erant. qua in re ita erat efficax, vt non ipse minus, quam cæteri eo audito commouerentur. Augustissimi Sacramenti maximus semper fuit cultor, & priusquam sacris initiaretur, habita facultate

quoties

quoties poterat diuino illo pane veſcebatur, non contentus eo, quod ab vnoquoq; Societatis regulæ exigunt. in Collegijs ab ara, in qua ſacrum illud animorum ferculum aſſeruatur, auelli non poterat, celebranti miniſtrare, erat illi in delicijs, & reliquas quotquot poterat miſſas audiebat, etiam cum in hoc regno commoraretur, id maximè in hac ægritudine demonſtrauit, habebat enim pro more, quoties nonnihil pręter ordinem corpuſculo grauius afficeretur, ſub ipſa miſſa ſacra, Domino ſuo tenerrimum vale dicere, ac ſi alias nunquam eſſet ſacrificaturus. In hac ſua ægritudine repentina id facere non licuerat, quare ſatis angebatur, ſollicitus igitur de itineris tanti viatico, id ea nocte qua extinctus eſt ardentiſſime deſiderauit, ſed noſtris in ædibus nondum id temporis ſacrum pignus aſſeruabatur. Opus igitur erat horas matutinas ad Socij ſacrificium expectare, atque ita eo omnes ægri cogitationes ferebantur; nunc Socium monebat, uti viaticum ſibi daret, tametſi fortaſſe loquendi facultate deſtitueretur, quod integris illud ſenſibus poſtulaſſet, nunc in memoriam redigebat, licere per Doctores auroræ tempus ita præuenire, ut miſſa ſub eius principium finiretur. Verum enim vero maluit ſe illi Dominus viſendum præbere ſicuti eſt, quam in ſpeculo & ænigmate, ut ita dicã, ſub exigui panis inuolucro. prius enim confectus eſt, quam refici per nocturnas horas potuerit: quod cum ipſe aduerteret, omnino voluit in ſolo collocari, vbi ſuauiſſimè cum IESV crucifixo colloquens exceſſit è vita.

Studium perfectionis in P. Almeida.

Poſt ſanctiſſimum illius exitum, in eius ſcriniolo aliquot commentarioli reperti ſunt propria manu ſcripti, in quos referebat, quidquid per totum diem boni ac mali in animo ſuo transactum reperiſſet, ibi prauæ dæmonum ſuggeſtiones: ibi ſpirituales conceptus legebantur, ut omnia vel ſuperiori, vel ei quem à Confeſſionibus habebat, cum fide renuntiaret. & ſanè digna res eſſet ex his libellis multa vitæ Religioſæ præce-

pta ad aliorum bonum ſeligere. Hinc quoque conſtat, quam infatigabili ſtudio hic Dei ſeruus ad vitæ perfectioris apicem aſpiraret. Eius abſentiam noſtri omnes talis Socij & operarij deſiderio diu deplorarunt, ſed certa ſpe ſeipſos ſolati, eum ad huius expeditionis Chriſtianæ bonum in cœlo Sinenſia negotia tractare, dolorem mitigarunt. Ad eum ex more deplorandum, amici amicè ſanè concurrêre, ſed ijdem minime probabant, funebri veſte noſtros mærorem nullo tempore teſtari. Verum vbi audierunt, Religioſos noſtrates, atque ſimul ſeſe diuinis obſequijs mancipant, pro mortuis haberi, & hanc mortem, quæ vitæ melioris eſt ianua, negligere, tum demum Sinenſis ingenij facilitate acquieuerunt. Effectum tamen uti famuli domeſtici in funebri veſte candidati, ut ſolent, interim incederent, donec illi amicorum concurſus conquieuiſſent. Porro quia Sinis ſolemne eſt, arca pretioſa functos honorare, factum eſt, ut neque offenderet vilitas, neque religioſa parſimonia offenderetur.

Luctus amicorum.

Ex eo vero, quod ſacris in ædibus cadauera humari non ſolent, ideo quod ab earum deinde ingreſſu omnes abſtinerent, neque Sinenſi ex more placeret in vicino aliquo monte noſtris deligere ſepulturam, feretrum vna cum cadauere Sinico bitumine domi eo vſque aſſeruatum, donec ſtatueretur quid in ea re Rector Amacaenſis fieri vellet. Qui vbi audiuit felicem Socij tranſitum, extemplo P. Franciſcum de Petris priori fere per omnia ſimillimum, niſi quod viribus ſuperaret, demortuo ſubſtituit. Nec facultas ad eum immittendum, vel expectata vel petita. Nam in id tempus incidit, in quo animis occupatis, nemo repugnauit. Prorex enim ille noſtrorũ expulſor, per eos dies Xauceo tranſibat, in aulam ad maiorem dignitatem euocatus. Eum P. Matthæus inuiſens Socium adhibuit qui recens venerat, & in conſpectu ciuitatis vniuerſæ. cum hæc fierent, vulgo creditum eſt, Socium quoq; Proregi notum, quod eum vna viſitaret.

P. Franciſcus de Petris P. Almeidæ ſubſtituitur.

Prorex

Prorex P. Matthæum excepit perhumanè, & amicè quæsijt, vti se Xaucei haberet, & quid esset causæ, cur in celebri fano Nanhoa commorari minimè arrisisset? editis quoque ab se voluminibus eum donauit in oculis ciuitatis vniuersæ: quæ omnia ad rem Christianam promouendam non parum valuerunt. eò enim Magistratuum amicitia à nobis vbiq; refertur. Hunc Proregem amici largitionibus cæterisq; malis artibus altius euexerant: verum proditæ tandem à Prouinciali Visitatore illius multiplices iniuriæ, medio in itinere monitus est, sese omni officio exturbatum, & quadraginta millibus aureorum persoluendis ærario Regio mulctatum, quibus publica latrocinia compensaret, atque ita in fiscum omnia, quæ secum deferebat redegerunt, ac ipse eiusq; filij ad extremam inopiam deuenerunt, sed neque hic stetit vltrix Dei manus. nam hoc ipso tempore fœdum illi vlcus erupit, cui ætas iam in extremam senecturem inclinata succubuit, & in extremo agone cum morte conflictans, aquæ scyphum petijt, nec à filijs aut seruis in diripienda domestica supellectili occupatis, impetrauit. atque ita his verbis eiulans, labores, labores, expirauit. qua morte Deus etiam in hac vita tum cæteras iniurias tum seruorum suorum videtur vindicasse, in quorum ædibus multa dæmonum simulachra collocauit, & inscriptionem in saxo incidit, qua constat huius ædis origo, & quid ipse de ea statuisset: nec procul ab ea ipse sibi fanum extrui fecit, in quo ex more statuam collocaret.

Prorex Sciauquinensis officio deturbatur.

Proregis exit' vitæ terribilis.

Et quoniam iterum Sciauchini facta est mentio, dicam quam fama causam expulsionis euulgarit, eam enim vix fortasse ventura secula extinguent. narrabatur enim insignis fabula, & pro ipsa veritate circumfertur; aiunt enim nostros à Prorege euocatos, Alchimisticas regulas sibi non esse passos extorqueri, asserentes, rem tantam minimè per vim edoceri: qua re Proregem indignatum suis, eos ædibus expulisse, quod

Fama mentiẽs de nostrorum expulsione.

ipsi iniuriam in Prorege vocant, nostros à culpa liberantes. Hæc & similia commenta plura, de Sacerdotibus Europæis, non incertis tantum rumoribus toto regno vagantur, sed etiã scriptis libris omni sæculorum memoriæ commendantur, & vulgo tanta veritatis auctoritate, uti pro mendacijs haberi posse vix in posterum videantur, quæ omnia tametsi sunt à professione nostra, quam maximè aliena, non ideo tamen scribuntur à Sinensibus, vt nobis detrahant, sed ea in re potius nostros suis maioribus, quos in Diuorum numerum retulerunt, æquales profitentur.

In Vrbem Nanhiunam excurrit P. Matthæus & aliquot ibi Christo aggregat.

CAPVT SEXTVM.

Negotiator copiosus fidem Christianam suscipit.

IN NANHIVNA vrbe negotiator quidam è Chiansinensi Prouincia vrbe Taicho commorabatur, Is Cosunhoa vocabatur, & familiam copiosam ad suas negotiationes capitum fere quadraginta sustinebat: erat autem inanium Deorum simulacris addictissimus, in quorum cultum vitam vniuersam abstinentia Sinensi macerabat, id est, à carne, pisce, ouis, lacte, abstinebat, & solum oleribus, leguminibus, oriza, vel è farina libis quibusdam vescebatur. ad hanc ieiuniorum asperitatem addiderat insignem in procuranda salute, quam in alia vita sperabat, diligentiam. nec in Sinensium sectarũ multitudine repererat vllam, quæ sibi vera videretur. Is ergo nescio, cuius negotij causa Nanhiuni in familiarem nostrũ Chiutaiso inciderat, qui his fere annis, eo in oppido frequentius commorabatur, & ibi pellicem suam collocarat. cum igitur die quadam in sermonem de religione incidissent, ex eo didicit Xaucei degere Sacerdotes aduenas è magno Occidente, (sic enim hodie Sinæ Europam appellant) ab ijs verum iter ad conse-

consequendam in cælis æternam fælicitatem ostendi, simul monebat, vti eo se conferret, iam ætatem annorum fere sexaginta postulare, uti de altera vita cogitaret. Ergo de rebus nostris sigillatim edoctus, Xauceum venit, & à nostris domi suæ magna beneuolentia exceptus est, vel sua, vel amici, à quo mittebatur causa. Cum igitur quorsum venisset P. Matthæo exposuisset, inuenit plus etiam quam speraret. nam diuina luce perfusus, miro pietatis sensu, altius in animum omnia quam in aures admittebat, & quoties ex Patre audiebat aliquid, quod sibi magis arrideret, assurgebat & genibus flexis frontem solo gratias agens admouebat: et quoniam facilis erat naturæ & mirè affabilis, domesticos omnes arctè sibi deuinxerat. imbutus igitur iam satis legis nostræ mysterijs, sacro fonte præteritę vitæ maculas expiauit, & Iosephus est appellatus. & quoniam in idolorum secta profanas commentationes quibus utitur decurrerat, sciscitatus est, ecquem haberet fides nostra commentandi modum. quapropter eum P. Matthæus hebdomadis primæ meditationibus è libello B. P. Ignatij exercuit ita fæliciter, vt non tyro, sed veteranus videretur. Mensem unum apud nos hæsit, & hærere volebat, nisi domū. necessarijs negotijs impeditus reuocaretur, abijt tandem, sed bene instructus, & subinde Xauceum repetens, eorum, quæ audierat memoriam confirmabat, & nouis se institutionibus reformabat,

Anno Salutis supra millesimum quingentesimū nonagesimo secundo, per solemnes ieiunij dies, in quos anni Sinensis initium inciderat, Socij munus ad amicum Chiutaiso de more miserunt, quo ille ita affectus fuit, ut ipsemet Xauceum cum alio munere venire minimè dubitarit: Hac occasione vsus est P. Matthæus, ut eò quod iam diu ex animo cupierat, excursionem faceret, nam in vrbe hac è Cantoniensi Prouincia in Chiamsinensem prouinciam discrimen est ac telonium

& fa-

& fauebat excursioni, vrbi præesse Progubernatorem eum, à quo Xaucei aliquãdo fuerat adiutus, simul etiã Iosephi familiam Christo cupiebat aggregare. voluit præire Chiutaiso, uti Progubernatorem moneret, & alijs plerisq; nostros videre cupientibus aduentum significaret. ergo subsequentem deinde Iosephus, & alij ex itinere obuium exceperunt, cum adhuc ab vrbe procul abesset. Is domi suæ iam Patri domicilium pręparat, sed euicit Chiutaiso ideo maximè, quod in eius ædes Magistratus Litteratiq; libentius, quam ad Negotiatorem diuerterent. In Vrbem deniq; peruentum, & P. Matthæus ad Progubernatorem pergit, à quo excipitur perhumane, & intimo palatio exceptus, longa cum eo colloquia de varijs rebus miscuit. Eo ipso die à Magistratu repensum Patri visitationis officium, eo apparatu ac ritu, quo Magistratus in suis ditionibus solent visere litteratos. ad eum excipiendum Chiutaiso solemne conuiuium instruxerat. Progubernatoris exemplum secuta est vniuersæ ciuitatis maiestas, vix ut è primarijs quisquam defuisse credatur, cum singulis officium P. Matthæus de more rependeret, non familia solum vniuersa, sed ad spectaculum vicinia tota concurrebat, & excreuit adeo concurrentium multitudo, ut eum sella gestatoria tectum, per vicos gestari oportuerit, quamdiu ea est in vrbe commoratus. neque enim alioqui transeunti patebat locus: sed neq; hoc satis fuit. nam aliqui lecticæ cortinam leuiter aperiebant, alij sequebantur, vti sella egredientem spectarent.

P. Matthæus Nanhiuni humaniter excipitur.

Dies aliquot Patrem inuitum officiosi ritus & amicorum conuiuia tenuerant, sed sedato iam tantisper nouitatis tumultu, ex ædibus Chiutaiso in Iosephi domicilium commigrauit, ubi libentius & fructuosius est commoratus. his in ædibus tametsi concursus fuit idem, licet inferior dignitate, superior tamen erat salutis suæ desiderio, & res diuinas audiendi cupiditate. nam solidos dies in ea re P. Matthæus impendebat, vix

P. Matthæi Ricij zelus animarum in domo cuiusdam Negotiatoris.

vt

vt ei ad necessariam refectionem diuinumq; officium tempus superesset. sed neque nocturnis horis in altam noctē deerant auditores, quos oportebat ipsis in ædibus Iosephi pernoctare. In ea domicilij parte, quæ nostrum exceperat, prętcr cubicula erat aula quędam, & in ea extructa ara, in qua sub auroram sacrificabatur, & ibidem deinde colloquia de rebus diuinis instituebantur, exhibitis prius ijs Patri ritibus, quos Sinensis vrbanitas summos appellauit. & iam quidem Iosephus è Neophyto diuini verbi præco effectus, varia sparserat in fidei nostræ commendationem. ex tota audientium multitudine selecti omnino sex, qui Christo nomen darent, abunde fidei nostræ misterijs instituti, cæteri qui voluerunt, in Catechumenos recensiti, in aliud tempus Christianæ Religionis ingressum distulerunt. His accesserunt filij Iosephi quatuor. maiorem messem hoc nouale promittebat, si domo diutius P. Matthæo abesse licuisset, hoc tamē opportune deinde ad multa cecidit. nam cum deinde nostri in regni viscera penetrarent, semper in his Neophytis ad transmittendum montem illum inter duo flumina medium, subsidia repererunt. Sed ad res Xauceanas intermissa excursione redeamus.

Xauceanus ager etiam nonnullam frugem dedit. Neophyti enim aliquot per eos dies è tyrannide inanium Deorum ad Christi castra confugerunt, & in eius obsequijs magnū ardorem prætulerunt, ij potissimum, quibus apud nos licuit commorari. certè constat ex ijs vnum verberibus à Parente male mulctatum, adduci tamen minime potuisse, ut prodigiosis dæmonum simulacris, quod ante faciebat honorem exhiberet: alij in fana ingressi clam pedibus manibusque idola truncabant. eam rem vbi resciuit, P. Matthæus seuere inhibuit, ne quid turbarum cieret, si cuius inditio proderetur. Sed neque hoc ad eos plane continendos satis fuit: puerulus enim è domesticis famulis nuper sacro fonte renatus, idolum è fa-

Feruor Neophytorum Xaucei.

Puerulus Neophytus idolum clam comburit.

no furto subripuit, ac domum detulit, inscijs planè omnibus, sed ex eo quod plagas inferri sibi metueret, præcepti nuper facti violator, cum reliqui dormitum concessissent, in culinæ fornacem clam coniecit: verum quod ex odorifero ligno cõstaret, odore prodebatur. ergo è fratribus nostris vnus qui rem domesticam curabat, & ijs horis domum lustrabat, odorem secutus misellum Deum mitioribus in terra flammis ardere comperit, quam quibus apud inferos concrematur. Ea res ad Patrem delata est, furunculus proditus, sed impunè. eius enim vel ætati, vel ardori indulgens pater conniuebat, seque rescîsse dissimulabat. alius è domesticis quoque famulis nondum quidem Neophytus, sed Catechumenus tamen, cum deambulatum in vicinum montem cum alijs concessisset, in deserto loco fanum inuenerunt, è Christianis vnus idolum arripiens fano extulit, & ad Catechumenum conuersus, age ait & Deum hunc tuum venerare, is pudore suffusus, pro veneratione fossam effodit, & ibi mutum numen vermibus absumendum sepeliuit. alia huiusmodi multa, sed quod eiusdem fere sint argumenti, omittuntur. Hæc sufficiant ad Neophytorum ardorem, & quos nuper venerabantur Deorum odium declarandum.

Alius idolum vermibus absumendum in terram fodit.

Nocturni latrones domum inuadunt, Socium vtrumque vulnerant, & à iudicibus damnati, nostrorum ope liberantur.

CAPVT SEPTIMVM.

MENSE Iulio, nocte cõnubia, nocturni latrones armis instructi in ædes nostras irrupere, ad tumultũ excitati Socij & famuli, arbitrati sunt inermes furunculos in atrium irrepsisse. Itaq; incautè domum interiorem recluserunt, solo nostrorum conspectu fugituros, & ecce nocturnis delusi tene-

Famuli & Patres à latronibus vulnerantur.

bris in medios latrones, famulos rati, sese immiserunt, & quoniam multitudine & armis superiores erant, duos tresue seruos grauiter sanè sauciarunt, nec eos solum, sed P. quoque Franciscus securi non maxima in capite vulnus accepit. postquam facibus accensis vidit P. Matthæus, armatæ multitudini à paucis inermibus resisti non posse, in interiorem domum conatus est se suosq; recipere, sed non latuit res illa prædones, in ianuam enim hastilia transuersa, ne occludi posset, iniecere. Domus porro tota sic ab alijs erat imparata, ut ne fustem quidem potuerint in eo tumultu reperire. Pater igitur qua potuit ingressum tuitus, minis potius quam manibus ingressuros arcebat, sed tamen in altera quoque manu vulnus accepit, qua re sese mature quisque in cellam suam receperunt. ergo in interiorem domum immissi in cellulas ipsas impetum conuerterunt, sed ianuis ac seris prohibiti excludebantur.

Interim adolescens quidam, qui domi nostræ studijs incumbebat, in contignationem ascendit, è qua tabulas & ligna in latrones demittebat, P. porro Matthæus è fenestra in hortulum domesticum exiliens, pedem contorsit ita grauiter, ut in vicum egredi & excubitores appellare minime potuerit. ex eo tamen loco vociferari cæpit acrius, & viciniæ opem implorare. Verum ipsi quoque vicini rei totius conscij cum latronibus conspirarant, & tamen ea res latrones terruit, nec minus lignorum imbres, qui in eorum capita depluebant. atque ita nulla re direpta discesserunt, & sese in cœnobium vicini fani è quo egressos quoque ferebant receperunt.

Non ferenda visa est ea res nostris omnibus. Itaque eum qui tum ciuitatem regebat, quartum Gubernatoris assessorem matutinis horis de illata ui monuerunt. Is grauiter indignatus eo maximè tempore, quo ipse vrbem moderabatur, ausos sub vrbis mænia latrones vim meditari, cogitare cæpit, qua ratione reos depræhenderet, ex eo vero, quod vicini accur-

Latrones depræhendűtur.

rere

rere ad tumultum neglexerant, ratiocinatus est non inepte latrones ipsos è vicinia prodijsse. aliquot igitur ex ijs accersiuit, vnum vero qui proximus erat, tormentis subiecit, impunitatem spondens, si rem prodidisset. ille igitur se ac socios omnes nominauit, quos animaduersum est omnes esse aleatores, & nonnullos etiam Superioris anni lapidatores: Hac rei confessione ipsi ac Parentes grandi metu corrupti, ac pudore suffusi sunt. erant enim ex non ignobilibus familijs aliquot nominati.

Progubernator igitur re comperta imperauit, uti Socij reos solemni formula accusarent, quod reluctantes, fecerunt quidem, sed ita leuiter, ut etiam nihil eos furto sustulisse faterentur: Sub finem etiam accusatorij libelli Progubernatorem rogabant, uti vel ignosceret, vel blandè mulctaret. qua in re omninò à Sinensium iudiciorum cõsuetudine discrepabant. neque enim accusatores crimen augere solum, sed etiam in re simili, multa sibi sublata mentiuntur, accusationem in lucro reponentes. eo libello Progubernator magna virtutis approbatione obstupuit, sed nihilo tamen minus amplius fortasse in latrones infensus, non ferebat viros adeo modestos iniurijs infestari. Ergo ad se omnes, in tribunal vinctos adduci iubet. nam in accusationis leuitate sociorumq; promissione quam deprecatoribus parentibus dederant, spem reponentes: sibi à fuga temperarant. Duo tresue questione torti primo tormento omnia excusserunt. Exciderat forte vni è latronibus, cum vim inferrent, pileus, eum nostri prima delatione Progubernatori tradiderunt. Ergo in iudicio reorum capita omnia ad pileum excussa sunt, inuentumq; uni apprime quadrare, Sinenses quippe pilei angustiores capiti per vim imittuntur, nec facile alieno capiti coaptantur. ex pileo Reus innotuit, atque ita mille indicijs, & propria reorum confessione cuncta constabant. in reos igitur hanc sententiam pronunciauit,

Rei in tribunal adducuntur.

Ex pileo reus innotescit.

uit, eum qui caput & facti dux fuerat capitali sententia damnauit, reliquos in triremes amandari, aut inter mancipia regia censeri imperauit, cuiusq; pœnam ex culpa metiens.

Latrones condemnantur.

Tota ea res Socijs molestissima fuit, indigenas enim exterorum causa plecti ciuibus odiosum, parentes infensos sibi fecisse periculosum, incolas trans flumen à ciuibus intra flumen latrones appellari, ignominiosum videbatur. Sed ad hæc molestius erat Socijs, vna cum reis per tribunalia cursare. neque enim ab vno Progubernatore, sed à varijs Magistratibus eam rem oportebat excuti, & sententiam confirmari. Id erat porro molestius, quod nõdum vulnera coaluissent. hoc solũ non cecidit importunè, quod ea ex causa Patri Sciauchinum fuerit nauigandum, ut Xauceana sententia in Protegia vrbe à summo quodam Magistratu comprobaretur. quod fecit ille perfacile, ut confessa, probata, & dilucida omnia viderentur. non cecidit inquam ea excursio importune, ad Neophytos illos Doctoribus suis orbatos visitandum, nec sine fructu res fuit. tametsi enim Xauceum venerant multi & Amacaum etiam ad Socios inuisendos, & seipsos in suscepta fide stabiliendos, reliqui tamen maximam partem inculti siluescebant, infantes aliquot Neophytorum proles sacro fonte originis culpam eluerunt, omnes ad fidei constantiam animati, vires nouas spirituali solatio admixtas receperunt.

Reorum actio permolesta Patribus.

Sentẽtia Sciauquinum, comprobanda defertur à P. Matthæo.

Sciauquini cum esset, Amacao scribitur Visitatorem nostrum è Iaponia renauigasse. Nam cum, ut supra dixi, sum̃us Imperator nostros proscripsisset, visum est rebus à Visitatore constitutis expedire uti è Iaponia secederet, ne nouas impotenti tyranno furias excitarent, si resciret eo tempore, quo Socios proscribebat, illuc nouos nauigare. Ergo communi Patrum consilio cedens Amacaum se recepit. Is Xauceano casu cognito, P. Matthæo scripsit, cupere se, siquidem id integrum esset, eum varijs de rebus ad eam expeditionem spectantibus

 conue-

conuenire. Et ſimul tentandum iudicabat, vtrum ab Amacaenſibus Chirurgis contorto pedi, qui nondum planè ſibi reſtituturus erat, remedium poſſet adhiberi, ne per vniuerſam vitam trūcus claudicaret. Ergo Socijs Xauceum remiſſis Sciauquino breuiore vtpote via Amacaum nauigauit. Multa ergo vtiliter ſane diſcuſſa. Pedis vero malum placuit minimè irritare, cum incederet non indecorè, ac ſolum in longis itineribus morbus recrudeſceret.

P. Matthæus Xauceū redit.

Xauceum redijt tandem, vbi reos in vinculis depræhendit, quorum Parentes cum cauſam agerent, nuſquā niſi cum P. Matthæo in tribunalia concedebant, rati nullum ſe habere efficaciorem aduocatum, quam eum, qui actor eſſe debuiſſet. Inter Sinenſes Magiſtratus vnus eſt, qui à miſeratione pœnarum nomen accepit: is è tribunali iudicium, quibus plectenda crimina incumbunt, nomine Reginæ, quæ Regis apud Sinas Mater eſt emittitur, & in ſingulas prouincias, quibus ſinguli aſſignantur diſtributi. Horum munus in viſitandis reorū ergaſtulis, è quibus aliquos leuiorum criminum reos eximunt, ſententiasq́; mitigant. Hinc fit, ut eos Magiſtratus quamdiu ſunt in eorum ditione venerentur & colant. In hoc rei, cum Xauceum adueniſſet, ſpem ſuam repoſuerant, ſed fruſtra, nihil enim, adnitentibus licet noſtris, impetrarunt. Ad extremam huius ſententiæ confirmationem, ſolus Viſitatoris Prouincialis, qui cauſas omnes poſtremus reuidet, calculus deerat. Is igitur in Xauceanam vrbem cum veniſſet, à reis ſerio trepidatum. ille quippe ſeptem octóue Magiſtratuum ſententias reuocaturus vix ſperabatur. A deſperatione igitur conſilium vel vindictam potius mutuantes, reorum propinqui fere ad quinquaginta impio ſacrificio, quod ſimul in quodā fano idolis obtulerant, inuicem coniurarunt, procuraturos ſe vti Xauceo noſtri pellerentur: quam ad rem accuſationē in hunc modum adornarūt: Ea dicebant noſtros Amacao & Sciauquino

Coniuratio contra Patres.

erum-

erumpentes, continua cum externis regnis cõmercia miſcere, quod erat contra Sinarum leges & ſtatuta, feciſſe hic arcem verius quam ædem; in qua ſupra quadraginta, Amacao euocatos, velut in pręſidio habere; cauſam præbere Magiſtratib^a, uti indigenæ innoxij plecterentur; Eſſe igitur & regno & vrbi pernicioſos, ſeq; cõmunis boni deſiderio permotos, eum mouere ac rogare, uti pellerentur. Et ut vrbanos Magiſtratus ſibi conciliarent, libellum prius ad eos detulerunt, rogantes uti fauere ne grauarentur; Viſitator enim Prouinciæ ſimilium libellorũ disquiſitionẽ ſolet vrbanis Magiſtratibus cõmendare. Verum ex ijs repertus eſt, nemo qui eam admiſerit; cæteri etiam eos ab ea deterrebant, monitos infelicem exitum habituram: ſecundus autem Gubernatoris Collega libellum admiſit, & fauorem promiſit, eorum vota comprobans, ut Progubernatori quem ſciebat noſtrorum eſſe fautorem, ægrè faceret.

Ab eo P. Matthæus de libello reſciuit, qui unũ alterũmue accuſatorum amicũ accerſens monuit, viderent etiam atq; etiam quid agerent, nondum reos extra diſcrimen verſari, nihil eſſe cur interceſſores irritarent, ne in Viſitatoris tribunali ſeſe repente in actores transformarent, neque enim ſe facibus incenſis inuaſum ita cæcutire, ut non agnouerit inuaſores. hac legatione territi, ab incepto deſtiterunt, & adhibitis deprecatoribus demiſiſſime veniam reis, & coram Viſitatore Patrocinium precabantur. in iudicium ergo à Viſitatore accerſitus noſter, ut de re tota eum redderet certiorem, ita fauit, ut etiam deprecatorum vota ſuperarit. petebat enim, vt in dubia cauſa in clementiæ partem inclinaret. quo audito Viſitator & animaduerſo cauſam hãc actoribus carere, à quibus ſibi periculum immineret, maluit vrbis primores pleroſque, qui deprecatores adhibiti à reorum propinquis fuerant, ſibi demereri, quam iuſtitiæ rigore commouere. Pronunciauit

ciauit igitur hos aleatores, ſed non latrones appellandos, quos in pœnam ſingulos iuſſit ictibus viginti vapulare, ac deinde liberos dimitti. qua ſententia reorum propinqui exultarunt, rei quoque minus læti, ſed læti tamen, quod & pœna mitiore plecterentur, & grauiſſima latronum infamia liberarentur, quę infamia æterna illos eorumq́; propinquos ignominia erat contaminatura. Sed neque Socijs ſententia diſplicuit, qui id fere ſpectabant, ut Ethnicis hominibus Christianæ pietatis lenitas conſtaret, quæ non vindictam ſolam de hoſtibus non repetit, ſed quâ poteſt auertit. Verum ingratiſſimi mortalium, hanc pietatis Chriſtianæ demonſtrationem Ethnica impietate compenſarunt.

Sententia lenior pronunciatur.

Die igitur, qui reorum liberationem eſt conſecutus, omni metu liberi, ad intermiſſam accuſationem coniurati redierunt. nam mortales ſupra ducētos populari tumultu bacchantes, inconditis clamoribus Viſitatorem Prouincialem, qui alia fluminis parte diſcedebat, appellabant, audiri ſe de cōmuni bono poſtulantes: cum ijs ibat ſecundus Gubernatoris aſſeſſor, non noſtrorum minus quam Progubernatoris inimicus, qui indignè ſanè multitudinis incentor & inſtigator videri volebat.

Noua accuſatio.

Prouincialis porro Viſitator, ſiue iam ſciret, quid ab ijs peteretur, neque rem indignam ferret, ſiue reuera id temporis rem ſeriam tractare nollet, à tumultuante maximè vulgo propoſitam, ita reſpondit. De communi bono poſtulatio non erat in diſceſſum meum differenda, ſed aduenienti mox ingerenda. atque ita eos dimiſit, nec adduci vnquam potuit, uti ſaltem libellum acceptaret. Quantum pudoris ex repulſa ingratis, tantum exultationis domi è victoria naſcebatur. hac enim ipſo tempore noſtri ſe ac ſua Domino commendabant, ab eo ſolo auxilium expectantes, à quibus in hoc maximè caſu animaduerſum eſt noſtros, à Deo Maximo & optimo protegi, cum

gi, cum aduersus externos duos Religiosos indigenæ apud suum iudicem nihil potuerint impetrare.

Hoc eodem tempore Xauceum peruenit ex aula Pequinensi, è secundo Magistratuum ordine (Sinæ Sciam ciu vocant) Præses rituum tribunalis. Is vrgentibus negotijs in Insulam Hainam, ad mare australe in Cantoniensi Prouincia sitam, patriam suam impetrata ab Rege missione nauigabat. Et magna pompa filios & coniugem reducebat. Is nescio, quo referente, magna quædam de externis Sacerdotibus audierat, ac licet ad Visitatores reuisendos nunquam exscenderit, voluit tamen ad nostros diuertere, quod fecit magnis beneuolentiæ signis & pretiosis muneribus instructus: totum igitur cum nostris diem in varijs collocutionibus insumpsit. Sed nihil æquè illi arrisit, ut illati de Mathesi sermones, de qua iam Pequini fama narrante, multa inaudierat. Spopondit igitur se cum in aulam ex patria rediret, P. Matthæum in Regiam abducturum, uti Sinensium fastorum errores, quos ipsi nec negant emendaret, qua ex re magnam quoque sibi pareret existimationem, quod rei tantæ auctor extitisset.

Præses rituum tribunaliũ nostros perhumanè inuisit.

Ad repetendum visitationis officium, cum se in eius nauigium, quod erat perelegans & permagnum cõtulisset, ab eo exceptus est etiam maiori humanitate, & in altam noctem colloquia producta. Narrabat à Progubernatore sibi narratum, eos à latronibus noctu inuasos, sauciosq; prope omnes à vindicta sibi temperasse, importunisq; intercessionibus effecisse, uti rei mortis triremium ac perpetuæ seruitutis liberarentur. Qua ex re, ipse mirum in modum, legis Christianæ absolutissimam numeris omnibus perfectionem suspiciebat atq; commendabat.

P. Franciscus de Petris moritur. P. Lazarus Cataneus in eius locum subrogatur.

Caput Octavvm.

P. Francisci mors, & vitæ anteactæ ratio.

SVperior è latrocinijs orta nostris causa vix in medio cursu erat, cum ecce tibi Nonis Nouembrib. anno salutis humanæ, millesimo quingentesimo nonagesimo quarto, ex hac mortali ad immortalem vitam, ut speramus, P. Franciscus de Petris euocatus, explens in breui tempora multa. nam acuta cum febris intra dies paucos sustulit. Erat is ex agro Romano ex Abatia Farsa, puerulus Romam missus est ad studia, in Romano Collegio nostro peragenda, in quo in Parthenio sodalitio teneram virtutem perpetuo exercuit. Societatem nostram cum peteret post Philosophiæ curriculum absolutum, & disputationem de eiusdem Philosophiæ partibus cum approbatione habitam & applausu, in Tyrocinium est admissus. eius semper ingenium ac prudentiam domestici iuxta & externi summè admirabantur. ex Italia venit vna cum Iaponensibus (ut dixi) Legatis, & cum ex Iaponia proram in Sinas obuertisset, à Visitatore designatus, nihil territus Sciauquinis tumultibus, aut frugis faciendæ desperatione, vel cæli inclementia, eiusq; cui sufficiebatur interitu, sed potius spreto aut dissimulato constanter metu in stationem sibi designatam instantius aspirauit.

B. Virgo P. Frãcisco de Petris apparet.

Animi demissio maximè in eo elucebat. Paucis diebus ante obitum suum, fratrem è nostris adiutoribus ad constantiam in religione retinendam adhortans, aiebat, se vocem Dei matris ad se loquentis audiuisse, cuius hæc erant verba: *Ingredere agedum filij mei Societatem, & in ea vocatione perseuera:* cumque vultum obuertisset conspecturus, vnde oraculum, præter Dei Parentis effigiem aliud se vidisse nihil. Hæc ille. In hac porro lethali ægritudine hymnum magnæ Matri sacrum ad alterum lecticæ latus appendi iussit uti frequentius iteraret.

Dubitari quoq; posse non videtur, quin mortem diu ante præuiderit. nam domi nescio quid salsamenti comparatum

fuerat,

fuerat, quod cum ille vidisset, etiam nunc sanus clare prædixit, se minus temporis in viuis fore, quam quantum caro illa duraret; q̃ res ut erat ipse hilari agendi consuetudine à nostris in iocum reijcitur. porro cum nondum æger esse inciperet, dixit illi, nescio quis, consumpta nunc est caro, & tu etiã nunc superstes? negauit ille, & locum in quo adhuc frustum esset designauit. interim vero, aduertentibus nostris, nondũ salsamentum plane perijsse, in morbum incidit grauem, ac moritur. Sub ipsum deniq; ægritudinis initium, cum ex valida corporis constitutione nostri colligerent, vitam nondum in discrimen adductam, in lectulo sedens, Patri Matthæo de peccatis confessus est, solito quidem accuratius, tum in pedes erectus, Socium amplectitur, dubium an fortasse deliraret. cum Pater residere & bono animo esse iussit, verum ille lachrymis cum nonnihil indulsisset, silentium singultibus interruptum abrupit in hæc verba: Ego ægritudinem noui, meq; ea moriturũ: institit P. Matthæus. vide ne id feceris, & mihi laborem duplices in efferendo tuo cadauere, & successore euocando. dicebat hoc ex eo, quod P. Almeidæ nondum domo elatum esset. nostri enim vt in re noua quid consilij caperent, ignorabant, & in re non difficili vanos metus metuebant. Huic ita respondit æger: nullam inquit nec in efferendo cadauere, nec in euocando comite, me vita functo, molestiam patieris. & ita planè accidit. vix enim de illius obitu Amacai auditum erat, cum è Metropoli Xauceum scapham è fratribus vnus aduexit, qua utrumq; cadauer elatum ad communem Collegij nostri sepulturam. quæ cum in Amacaensem ripam aduenissent, concursus ab vniuersa ciuitate facti, sese nostris adiunxerunt, funus ad tumulum vsque comitati. Panegyricam ad nostros habuit orationem P. Eduardus Rector, qua plerosq; ad eandem expeditionem admodum incitauit, confirmans ex hac ipsa morte illius Ecclesiæ colligi posse incrementum, quæ

Mortem sibi prædicit.

Funus utriusq; Patris Amacaum vehitur.

 in

in cælestem aulam ad expedienda negotia militans triumphanti sorori soror intercessores amandasset.

Vterque intra biennium extincti, eos iam Sinensis Philosophiæ libris processus fecerunt, prælegente P. Matthæo, uti scriptioni reliquum tempus darent, quod deuoratis principiorum spinis iam erat procliuius. atq; ita prope maturos cultores huius agri duos amisimus cum prodesse potuissent, id fortasse gentis huius sceleribus prouocatus Deus ita esse permisit.

P. Lazarus Cataneus Sociis defunctis substituitur.

Sed sepultis nunc Socijs successorem euocemus: is fuit P. Lazarus Cataneus Italus, qui & ipse quoq; inde ab Europa Iapones legatos fuerat comitatus, & in India huc usque substiterat, oræ piscariæ nostrorum sedibus cum Rectoris auctoritate Præpositus, & post inopinum P. Francisci casum in Sinas quoq; amandatus. nam tametsi alij erant duo Socij designati, tamen Theologicis studijs adhuc detinebantur. hic ad cæterorum beneuolentiam & humanitatem non parum videri voluit addidisse. itaque nostri iam in sua statione securi degebāt, quanquam non diuturna fuit sine metu quies, & tamen solus metus non malum fuit.

Gubernator autem, qui recens aduenerat, & à quo P. Franciscus de Petris habitus veluti ab antecessore euocatus, initio initi Magistratus incidit in annum illum è tribus vnum, quo anno in Regiam ad solemnem Regi clientelam exhibendum ex officio de more pergebat: eius vicem supplere alterū illum assessorem nostris nō mediocriter offensum oportebat, quem constabat nostros vel vexaturum, vel si posset expulsurum. constabat inquam non è superiore tumultu magis, quam è minis, quas elabi sibi non semel senserat. voluit tamen clemens Dominus hoc metu nostros, & periculo admirabiliter sane liberare. nam cum is infra biduum triduúmue dignitatem esset aditurus, egressus matutinis horis in propriū assesso-

Nouus Gubernator repentina morte extinguitur.

ris

ris ſecundi tribunal repentina morte prius expirauit, quam in ædes referri potuerit, cuius morte dignitas ad quartum aſſeſſorem noſtris beneuolum, aut potius protectorem deueniebat. ergo ereptus hic metus, & Socios & alios plures docuit Euangelij ſui præcones in numinis vmbra & protectione latitare, & labores ab eo vel auerti, vel ſemper in meliora commutari.

In Regiam Nanchinenſem P. Matthæus pergit.

CAPVT NONVM.

EX Viſitatoris è Iaponia reditu, occaſionem ſumpſit Pater Matthæus huius expeditionis ita ſtatuendæ, uti & ſecurior, & ad Euangelij Maieſtatem amplior redderetur. Nam tametſi iam vile profanorum Miniſtellorum nomen, quo noſtri appellabanrur, domo proſcripſerat, ex eo tamen quod & noſtri barbam raderent Luſitanorum Sacerdotum more, & comam tonderent, & cælibes eſſent, Templum haberent, ſtatas preces recitarent, infami ſe nomine, & ad res magnas præſtandas inepto, ſeſe non poterant liberare. Functionum quippe ſimilitudo, res alioqui diuerſiſſimas, eodem nomine concludebat. Itaque Viſitatorem admonuit, omnino ſibi è re Chriſtiana videri, ſi barbam capillitiumq; alerent, ne pro idolorum cultoribus, & quod amplius eſt, eorundem ſacrificulis, quorum hoc eſt ſignum ex peculiari eorum inſtituto, haberētur. Monuit etiam non minus neceſſe, vſu depræhenſum, uti noſtri cultu habituq; Litteratos imitarentur, & è byſſo veſtem haberent vnam ſinguli, quam veſtem ad viſitandos Magiſtratus adhiberent, ſine qua cum litteratis aut magiſtratibus ex æquo congredi apud Sinas inuſitatum. Admonuit deniq; in in aliam ſedem ſtatuendam ſibi alio primo quoque tempore

P. Viſitator decernit de habitu Sociis geſtando.

commigrandum: vel ut Xauceani cæli intemperiem, quæ duos breui tempore nobis eripuerat, deuitaremus, vel si hoc minus placeret, uti nostrorum statio in duas sedes diuisa firmior redderetur, neque expeditionis totius fortuna in domicilij vnius infortunio resideret.

Hæc omnia ita rationi consentanea Visitator iudicauit, uti facultatem fecerit, quæ petebantur exequendi, monendumq; de omnibus Præpositū Generalem ac Pontificem maximum in se susceperit. Atque ita Xauceani Patres, omnia sensim in morem inducebant, amicis comprobantibus, quibus gratū fuit, cum nostris ex æquo congrediendi, per ritus etiam suos sibi fieri facultatem, quod cum sacrificulis suis, ut liceat, in morem non erat inductum. Nam tametsi Magistratus atque litterati superiore semper cultu nostros prosequebantur, vel virtutis vel litterarum opinione permoti, quæ duæ res in simulacrorum cænobitis desiderantur, Vulgus tamen cui hebetiores sunt oculi adhæc inspicienda, nihil eos ab reliquis differre arbitrabatur, & magnates nostra culpa prohibebantur ab æquali congressu, ne positos à nobis ipsis profano habitu vrbanitatis limites, præter morem suum prætergrederentur. Cum igitur in Magistratuum palatia se conferrent, visitationum ritus è litteratorum consuetudine, quæ à vulgari differt, petentes, ipsos quoq; Magistratus ad eosdem reddendos inuitabāt. Sed eximendus hic est mihi complurium error in Europa, qui nostros arbitrantur ad litteratorum in hoc regno gradum adspirare. neque enim nostri se pro Sinensibus litteratis gerunt, sed Europæis, nemini porro non arridet è Sinis, viros alioqui litteratos, vbi fuerint se pro litteratis gerere, regionis habitum cultumq; imitantes.

Patres se accōmodant ritib⁹ Sinensium.

Patres pro Europęis litteratis se gerunt.

Quamuis in Cantoniensi Prouincia infame sacrificulorum nomen excutere nondum potuerunt; in cæteris tamen Prouincijs nostri ab ipsis initijs litteratorum nomen & opinionem feliciter ac utiliter induxerunt.

De

De alia vero ſede ſtatuenda quod attinet, anno inſequenti, qui fuit milleſimus quingenteſimus nonageſimus quintus, menſe Maio oblata eſt eius tētandæ nō inopportuna occaſio, cuius P. Matthæus frontē arripiens, Nanquinum quam celerrime nauigauit. Senatus militaris aſſeſſor primus, quem Sinæ Scilàn vocant, poſt varias in hoc regno dignitates domum ſeſe priuatus receperat, & in prouincia Quam-ſi multorum ſermonibus celebrabatur. Hoc tempore ſummus Iaponiæ totius Imperator Cabacondono, dicebatur Coria Regnum Sinenſi vicinum & vectigale, infeſtis armis impetere, cui ſubſidium ferre, Sinenſis Imperator exercitu ſupra mortalium octuaginta millia, ſtatuiſſet, eos, qui rei bellicæ fama incliti erant, conquirebat: quos inter hunc de quo agimus, in Regiam vrbem cum eodem officio reuocauit, quod Proregum dignitatem longo ſuperat interuallo. Huic erat filius annorum fere viginti, qui ꝑ verecūdia ſimul ac dolore, in inſaniam inciderat, eò quod primo litteratorum gradu in examine excludebatur. Hunc parens uti ad ſanam mentem reuocaret, nihil non tentauerat, ſed euentu plane nullo: & quoniam eum vnice diligebat, in Regiam ſecum iam inde à patria, quæ Sciauquino adiacet, deducebat, ubi in mentem illi venit, fore fortaſſe, uti Patrum quod vnum cæli Dominum venerarentur virtute ac precibus poſſet filius in priſtinum ſtatum reuocari. Ergo à militum præfecto, ad ſe Nauigio Patres vocati, ita excepti ſunt, ut ſtupuerint, quotquot aderant Magiſtratus. Inde expletis ſalutantium officijs, multa de Europa noſtra, de Chriſtiana Religione plura ſciſcitatur, E qua in filij caſum ſermone ex alio in alium lapſus deuenit; obteſtatus, ut ſi quid poſſet in hac re, ne facere detrectarent. Reſpondit P. Matthæus hoc negotium tanta temporis breuitate confici non poſſe, ſed cupere ſe cum filio in Chianſinenſem Prouinciam excurrere, ibiq; ſperare, ut ad mentis ſanitatem reuocetur.

P. Matthæo Ricio alia ſedis ſtatuendæ occaſio offertur.

Placuit ea res Parenti, & quamprimũ Xauceano Gubernatori imperauit, uti diploma sigillo eius munitum Patri ad iter daret, quo diplomate fiebat illi in Chiansinensem Prouinciam excurrendi facultas, ipse verò præiuit, quem Pater postridie, vna cum Amacaensibus adolescentibus duob⁹ Societatis nostræ tyronibus, & duobus famulis subsequutus est, & assecutus in prima Prouinciæ Chiansi ciuitate, cui nomen Nangan. A Neophytis Nanchiunensibus magnopere adiutus est, ad Montem transmittendum vna cum sarcinis. Mons iste Muilin vocatur, medius inter duo flumina, & utriusque prouinciæ limes, commodum diei vnius iter, celeberrimus fortasse toto regno transitus. nam in eius pede ad Austrum Nanchiuni nauigari incipit flumen, è quo in Cantoniensem Metropolim, & inde in australe mare descenditur ex altera vero montis radice in vrbe Nangan, aliud ingens flumen nascitur, quod Chiansinum & Nanchinum Prouincias aliasq; vrbes permultas lustrat, donec in mare ad ortum deferatur. unde è plurimis huc prouincijs in cæteras trans montem ad Austrum, & vicissim prouincias plurimarum mercium sarcinæ transmittuntur, contra vero quidquid è regnis externis Cantonem peruenit, in eodem itinere in regni penetralia defertur, & viatores quidem, equis & sella gestatoria baiulorum humeris deportantur, cætera iumentis baiulisq; ad stuporem prope innumeris, die quolibet inferuntur, atque ita negotiosissimæ sunt hæ duæ ciuitates, & tamen tantus ordo, ut breuissimo tempore complurimi mortales cum sarcinis transmittantur. Mons communis est utriq; Prouinciæ, quorum discrimen est ingens porta inter prærupta saxorum extructa. Inuius olim erat, sed ars & vis peruium reddiderunt. Iter vniuersum saxis stratum, & arboribus consitum, hospitijsq; ita frequens, ut nocturnis æque ac diurnis horis commeare cõmode possis & secure. neq; enim militum excubiæ vel viatorum frequen-

Duo flumina celeberrima.

Ciuitates duæ negotiosæ Nangan & Canton.

frequentia latrocinijs locum reliquit, ſed neque imbres uſpiam iter claudunt torrentibus demerſum. In montis apice fons aquæ potabilis ſcaturit. ibidem fanum eſt perelegans, & in fano præſidium militare. Hinc in utramq; Prouinciam liber eſt oculis excurrendi locus.

Sed transmiſſo monte tantiſper in Auſtrali diuerſorio (hoc enim Nanghan ſonat) quieſcamus. Habuit hic P. Matthæus magnum ſpectatorum, & ex vrbe aduentantium concurſum, quos Xauceo ſparſus rumor euocabat: & euulgatum, eum in comitatum à ſummo Magiſtratu itineris admitti, cuius iuſſu in vnum è nauigijs ſuis immiſſus eſt, donec in vrbem Canceu perueniretur. hoc itinere toto in illius ipſius nauigium frequens itabat, & de moribus ac ſcientijs Europæis, deque ſanctiſſima lege noſtra longa colloquia ferebantur, quibus omnibus mire ſe oblectari, & Patris contubernio gaudere pręferebat: nec raro domeſticis eum familiariter epulis adhibebat. Verum enim vero tanta fuit obuiorum Magiſtratuum multitudo, à quibus viſitatus obruebatur, ut nunquam hoc itinere toto cõmodum cum filio colloquendi tempus inuenerit. Hoc igitur ipſius Parentis authoritate dilatum: nec cum eo ſolum, ſed etiam cum reliquis è familia primoribus arctè amicitiæ iura contracta, quæ res non parum felicem eius excurſionis progreſſum promouebat.

P. Matthæus in vrbem Canceu peruenit.

In hac vrbe Canceu Prorex reſidet Prouinciali Prorege ſuperior. eum quatuor Prouinciarũ Proregem vocant: Chianſi videlicet, Fuchien, Cantonis, & Vquàm. non quod illi pareant nominatæ Prouinciæ omnes, ſed quia è ſingulis finitimas regiones duas, id eſt, Prouincias minores gubernat. Huius Proregis, præter ordinem, conſtituendi hæc ratio fuit. hic olim locus latrocinijs infeſtus erat, & cum in diuerſas Prouincias pateret fuga, non ita facile reperiebantur, aut plectebantur: inter plures enim eſt rara conſenſio: ergo Proregibus ſin-

Proregis conſtituendi ratio in vrbe Canceu.

gulis binæ regiones ablatæ, in quas sese latrones recipiebant, & vni traditæ, qui militaribus excubijs feliciter sane salutariq; consilio latrocinia repressit: & quoniā Magistratus quorum imperio militares turmæ subsunt, omnes ad bellicū tribunal Pechinense pertinent, hîc exceptus est assessor illius tribunalis celebriore apparatu. nam obuiam illi missi supra militum tria millia; ab vrbe cum leucam vnam etiam nunc abesset, ij solemni habitu, vexillis, armis, ac ducibus insignes procedebant, quos inter permixti erant sclopetarij non pauci, qui festa scloporum displosione transeuntē exciperent, & insignem sanè pompam ex utraq; nondum latissimi fluminis ripa explicabant. Cum in vrbem peruenisset ille ipse Prorex cum cæteris Magistratibus vrbanis, eum visitatione, muneribus, cōmeatu, conuiuijsq; cohonestarunt: additæ ad nauigiorum excubias nocturnas, aliquot militum turmæ. sed hoc quod isti fecerunt accuratius ubique factum intelligas velim. tanta est similium Magistratuum apud Sinas & inferiores veneratio. In hac vrbe flumen è colligatis scaphis pontem patitur, nec nisi semel quotidie transmittendis hinc inde nauigijs patet, postquam vectigalia persoluerunt. Hic P. Matthæus uti liberius incederet, sibi scapham sumpsit, & cætera nauigia sequebatur. Post hanc vrbem transmissam, aliud flumen sese huic immiscet, & eius magnitudinem auget, inde in locum deuenitur triginta fere miliaribus longum, in quo scopuli multi toto flumine sparsi, frequenti naufragio infamiam comparant. nam aquarum vortices ita rapidi sunt, ut nisi nauarchos habuerint peritissimos, nauigia, fluminis impetu rapta, deferātur ad scopulum allidenda, cum sarcinarum iactura & demersorum viatorum interitu. hic locus ab octodecim torrentibus Scie pa than vocatur. Res sanè mirabilis, in medio continentis vadosum adeo flumen ac scopulis velut acutè præfixis sparsum reperiri.

Sceilanus pōpa celebri excipitur.

Locus frequenti naufragio infamis.

Huius

Huius initio fluminis vadoſi fanum eſt idolorum, in quo nautæ ac viatores ſolent diſcriminis feliciter enauigandi fortunam commendare. Hoc fecit ille, qui nauigabat Sceilanus, ſed fructu plane nullo. Nam tametſi ipſius nauigiũ nautarum multitudine & laborantium induſtria ſcopulũ eluſit, alterum tamen quo vxor & filij vehebantur, nemine licet pereunte alliſione diffringitur, propterea quod altitudine ſua flumen vadoſum nauigium ſuperabat, in cuius ſupremam contignationem omnes confugerunt. Et quoniam mulierum & puerorum erat timida multitudo, miſerabiles pereuntium eiulatus in non extremo periculo reboabant. Audijt forte clamorem primus ex vniuerſa multitudine P. Matthæus, & accurrens in celocem ſuam omnes recepit, ipſe egreſſus in ſcapham deſcẽdit exiguam, quæ ad iter demonſtrandum præibat.

Naufragij periculum.

Hoc infortunio territus Magiſtratus, Canceum ſubito miſit, qui aliud grandiuſculum nauigium vxori ac filijs peteret. Neque gratias ingentes Patri Matthæo agere prætermiſit, eumque in ſarcinarum ſuarum nauigium interim miſit, dum aliud Canceu adueniret, quod exiguam moram fecit, ſed cum diurnis horis veniſſet, noctem ad mulierum ingreſſum oportuit præſtolari.

Sed neque hic ſtetit infortunium. nam ad Patrem quoq; Matthæum pars magna peruenit. Eius quippe nauigium cum in alueo profundo extra ſcopulos nauigaret, ſubita vi ventorum à latere concutitur, cui cum velum obuerti tempori minime potuiſſet, ceſſit, ac ſe reclinans in latus, omnes quotquot erant in flumen excuſſit. Pater Matthæus in alueum vſq; peruenit, & cum enatandi artem minimè calleret, in alueo poſitus ſe Deo commendabat, ſatis lætus quod in ſimili cauſa interiret. Ibi neſcio, vnde funem ſui nauigij arripiens erigi cæpit, & tandem capite tenus emerſit, inde in quodam ligno quod fluitabat inequitans, etiam ſcrinium ſuum ſupernatans.

P. Matthæus Ricius cũ ſuis naufragium facit.

 arripuit,

arripuit. Et quoniam altum erat nauigium, altera pars ex aquis eminebat, in quam ipſe ac plerіq; conſcenderunt. Socium habebat Ioannem Barradas, adoleſcentē vnum ex ijs, quos dixi, is inferiorem fortunam ſortitus è flumine nunquam emerſit, fortaſſe in ipſo alueo ſeſe neſcio, quibus impediuit. nam etiam pueri ac infantes Matrum vberibus admoti cum reliquis euaſerunt. Huius ſocij iactura, qui magnam de futura virtute ſpem dabat P. Matthæus, ita conſternatus eſt, vt ſerio dubitauerit, expediret nec ne vlterius progredi. Verum collectis animis meliora de diuina bonitate ſperans, ſeſe ad reliquum iter accinxit.

Adoleſcens aquis ſubmergitur.

Magiſtratus is, qui Patrem ducebat in duorum nauigiorum naufragijs, omnes prope ſarcinas ſuas amiſit, & quæ ex alueo vrinatores eduxerunt, iam aquis corrupta laborem eluſerunt. Et tamen in his infortunijs meminit ad Socium conſolatores mittere de comitis adoleſcentis interitu, ad cuius funus curandum etiam nummos pro munere ſubmiſit. Proſequuti ſunt igitur iter in ciuitatem, cui Chiengan nomen eſt, nobilem ſanè & populoſam, vbi nocturnus ventus tanto impetu irruit, vti nauigia omnia diſperſerit, nec diſcrimen abfuit alterius hic quoq; naufragij. Ergo ſiniſtro territus augurio nauigationem omittendam ſibi iudicauit, Pechinenſe iter terreſtre aggreſſurus. neque enim ſuo ſumptu id facturus erat ſed regio ex more. nam certis in locis equos, lecticas, baiulos, commeatum, & reliqua reperturus erat. in hac deliberatione de remittendo Patre Xauceum cogitare cæpit, ne ſeipſum periculo exponeret calumniæ, quod inter bellicos tumultus externum hominem in Regiam adduxiſſet. id vbi ſenſit Pater, è familia Magiſtratus duos ad ſe accerſit, & vitrum trigonum, in quo mentiti colores, in vtraq; fluminis ripa & in vrbis conſpectu magna cum voluptate ſpectabantur. Dixit igitur cupere ſe id hero ſuo donare, ſed primum ſcire ſe oportere, an cum

Aliud infortunium.

eo Pachinum vsque ire fineretur, alioqui se Xanceum sine vitro minime rediturum. id faciebat vti heri voluntatem ex ijs expiscaretur, qui tametsi scirent, quid ipse statuisset, arbitrati tamen hanc esse gemmam valoris immensi, eum admonendum iudicarunt. Pridie quam discederet, per eos ipsos vitri spectatores Patri renunciari iubet, se sarcinarum suaruum partem, cum famulis aliquot flumine transmittere, cum ijs si vellet licere sibi Nanchinum vsque nauigare. nec abnuit Pater, si id cum eius facultate ac diplomate liceret. Ergo eum inuisens vitro trigono donauit, ac nolenti pene per vim ingessit. qua ex re satis se nostris adstrictum prædicabat, nec vllum finem faciebat gratiam referendi. Inde cum de loco agerent, in quem volebat noster conscendere, auctor illi fuit, vt in Mètropolim Chiansi Prouinciæ se conferret, habere se eo loci amicos complures, ex eo, quod primariam olim ibi gessisset dignitatem. verum Nanchinum vti ire liceret modeste institit, donec impetraret. ergo vrbis Chiengan Gubernatori dedit in mandatis, vti P. Matthæo in iter publicum diploma daret, quod ipse fecit sane luculenter. referebat enim quanto tempore intra Sinense regnum, & vbi fuisset cōmoratus, facultatem illi faciebat Nanchinum & Cechianum Prouincias inuisendi, monebatque omnes Magistratus, uti ei molestiam inferri non permitterent. discessit igitur Nanchinum versus secure admodum, & sæpe militum manipulo comitatus, eodem quippe cum duobus famulis Scillani vehebatur, & omnibus ex locis obuios habebant milites ac præfectos, ratos eo nauigio, si non ipsum Magistratum, ex eius filijs aliquem vehi. hoc itinere toto raro excendit P. Matthæus, ne quem obicem inueniret. Verum cum in Metropolim supra nominatæ Prouinciæ deuenisset, quę extremo loco ad Boream sita est eleuati super Horizontem poli, gradu nono supra vigesimum. excendit, seq; pro Scillani domestico gessit & cum dubitaret,

P. Matthæus Nanchinum proficisci impetrat.

quo se potissimum reciperet, ignorabat enim, qua in vrbis regione commorarentur amici quidam, ad quos litteras deferebat, in fanum celebre se contulit, cui à columna ferrea nomen impositum. Fabulantur enim quendam, quem Huiunsin vocant, ante plures annorum centurias huic populo multa profuse largitum, ex eo, quod illum ferunt ex hydrarghyro argentum minimè adulterinum magna copia eduxisset, alijsq; modis plane diuinis hanc vrbem ab immani Dracone liberasse, eumque terra obrutum ad columnam ferream, quæ ibi visitur alligasse, ac deinde in cælum, cum vniuersa domo sua, imo & muribus ipsis euolasse. Huius fani moles plane visenda est, è cuius regione nundinæ sunt perpetuæ, in quibus nihil deesse iudicaris. eiusdem ministri sunt ex ijs sacrificulis, quos libro primo Thausu nominaui. ij barbam & capillitium alunt.

Fanũ celebre.

Cum id fanum ingrederetur P. Matthæus, magni ad eum concursus facti, & ab ipso nauigio cæpti, donec in templum perueniretur, aucti sunt: hi aduenam videre, rem ea in vrbe sacram gestiebant, arbitrabantur eum omnes huius idoli celebri fama euocatum, è remotis regionibus aduenisse. Sed vbi animaduersus est nullam simulacro venerationem exhibere, monitus est ab astantibus, id ne facere detrectaret, quod maximi Magistratus factitabant. verum cum hac denunciatione nihil moueretur, metum iniecerunt, asserentes fore uti graue aliquod infortunium pertinaci immineret, sed ad hæc etiam surdum per vim eum raptare parabant. nisi ex eodem nauigio nescio quis tumultuanti multitudini dixisset, aduenam illum nulla venerari idola, quo audito conquieuerunt. neque enim apud Sinas cuiquam vis in causa Religionis, maxime si externus fuerit, sed in ea re summa libertas, aut potius sectarum perturbatio, quæ tamen ad rem nostram valet non parum. Pater Matthæus igitur, cum aduerteret nullo se fructu

Aduenas vidédi cupiditas.

P. Matthæus idolum venerari recusat.

multi-

multitudinem maiorem ac maiorem accersere, in nauigium se recepit. denunciauit tamen ijs, qui eum officiosius comitabantur, vna se venisse cum bellici Tribunalis assessore, quem nemo qui ea in vrbe erat, non nosset. Eius famuli heri sui amicos inuiserunt, sed nemo eos pluribus officijs frequentauit, quam Proregis Medicus, à quo multis donati muneribus abierunt.

Lacus celeberrimus.

Vix extra Metropolim nauigatur, cum occurrit viatoribus lacus magnitudine sua reliquisq; visendus. in omnibus in orbem ripis quantũ oculi assequi possunt innumera sunt oppida, Vici, Villæ, Castella, hinc in prouinciam Fuchien, & inde in mare ad ortum transitus est. inter cętera oppida vrbs est, cui nomen Nancan, ad pedem montis Liu appellati. in eo monte varij sunt Anachoretę, qui singuli ædicula in sua corporis afflictationibus maxime insudant. Ædiculas istas tot esse ferunt, quot diebus solaris anni cursus continetur, & inter prodigia referunt, sereno vbiq; cælo semper eum montem nubibus aut nebulis tegi, atque ita è lacu mons ille alioqui vicinus conspici nunquam potest, cursus huius fluminis secundus est quidem hic etiam Nanchinum nauiganti, sed in hac latitudine ita piger est, vix ut aduertatur. vnde facilis est velis inflatis, in quamlibet illius partem nauigare. vbi lacu exieris, ex Vquam prouincia labitur fluuius ingens, dui aquas ignobiles amisso nomine in hoc ipsum flumen immittit. Ergo ob insignem eius latitudinem hinc Yamsu vocatur, quod filium Maris sonat, & multis in locis ad duo triáue milliaria excurrit latitudo. non vacat ea nauigatio periculo. nam procellis suis mare Parentem suum imitatur, & ferunt etiam eum, qui in id flumen inciderit, aquarum vorticibus ita rapi, vt paucis ars natatoria saluti esse consueuerit. hinc fit, vt Sinæ plerumq; timide illud nauigent, & frequenter naufragium patiantur. in eo nauigia prægrandia nauigant, & fortasse naues non maximæ,

Mons Liu, ubi varij Anachoretæ.

Flumen Yamsu filius maris.

mæ, ac triremes nostrates è mari huc vsq; penetrarent. multis alijs deinde fluuiolis augetur, nec noctu nauigatur, sed in portum aliquem sese cuncti recipiunt; quod etiam facile fieri poterit, quoties procella ingruerit. ad hunc vsque lacum, æstus maris noua plenaq; luna perueniunt, alijs diebus aduerti non potest, Nanchini tamen nullo non die sentitur, tametsi aqua potabilis vim salsi maris adhuc eludit. Nanchinum vbi peruenisset, in hospitium quoddam suburbanum exscendit, & hic eum assessoris famuli reliquerunt.

P. Matthæus Ricius Nanchino turpiter eiectus, in Chiansi Prouinciæ Metropolim se recipit.

CAPVT DECIMVM.

Nanchinum Metropolim P. Ricius peruenit.

HÆc Metropolis Nanchinum appellatur, tametsi apud Lusitanos fere, qui famam vrbis nobilissimæ à Fuquianæ prouinciæ incolis acceperunt, Lanchinum appellatur. In ea quippe Prouincia littera N. in L. solet commutari. Alio nomine quatenus est regio, communi eius nomine Intiensu appellatur, ex eo quod Regionis ibi Gubernator sedem figat. Hæc est illa ciuitas, à qua Sinarum iudicio cæteræ totius orbis vrbes non magnitudine minus, quam pulchritudine superātur. Et sanè paucis potest inferior iudicari. Plena enim est maximis palatijs, fanis, turribus, pontibus, quæ tamen omnia ab Europæis generis eiusdem fere superantur, sed in alijs superat. Excellit etiam cæli clementia, soli feracitate, ingeniorum bonitate, morum suauitate, sermonis elegantia, incolarū multitudine, ex omni ordine vulgi litteratorū ac Magistratuum, qui postremi & numero & dignitate cum Pequinēsibus comparantur, tametsi ex Regis absentia, ipsa æqualitas redditur inæqualis. Atque ita toto Sinarum regno, & regnis conterminis vulgo collatis in vnum omnibus, prima iudicatur.

Nanchini vrbis descriptio.

Hæc

Hæc vrbs trium quoque murorum circuitu cincta est: primus est Regij palatij sanè superbissimi. Illud quoq; triplici muro cingitur in arcis modum, & fossis quas aqua oppleuit in gyrum excauatis. Illud intra quatuor aut quinq; Italicorum milliariorum circuitum in orbem patet. Et quidem audeo dicere, nullum vspiam Regem palatio superare, non si singula cum singulis, sed si omnia cum omnibus comparentur. Hæc aliquando alio volumine compræhendemus. Alter murus cingit ipsum denuo palatium & maximam ac pręcipuam vrbis partem, is portis duodecim interrumpitur, eas laminæ ferreæ armant, & bellica tormenta è regione intra vrbem constituta muniũt. Hic murus alter octodecim Italica milliaria suo ambitu complectitur. Tertius murus externus non est vbique continuus, sed vbi periculum aliquod imminere posse iudicatum ars naturæ munitionẽ suppleuit. Eius circuitus sciri vix potest. Indigenæ tamen dicunt submissos aliquando in equis duos, alterum hinc, illinc alterum discessisse, vtrumque vero in solis occasu conuenisse, ex quo conijcere quilibet poterit, prodigiosam eius vrbis vastitatem, maximè quod circularis ferè figura cæteris capacissima, reddat aream laxiorem. Intra huius muri ambitum magnæ licet sint hortorum, montium, nemorum, & lacuum intercapedines, maxima tamen illius pars frequentissimè habitatur.

Regium Palatiũ Nanchini.

Murus triplex.

Præsidiarij eam (quod vix credi potest nisi oculati testes serio confirmarent) solam vrbem milites ad quadraginta millia custodiunt. Habet polum supra finitorem duobus ac triginta gradibus eleuatum, atque ita in medio regno, si Mathematicam latitudinem spectas, est fere constituta. In illius occasum flumen mox nominatum præterluit, cuius dubitari potest, vtilitas vrbem farciat, an amænitas magis cohonestet. Nec solum pręterluit, sed inducti locis pluribus in vrbem canales, nauigijs etiam maioribus in vrbem ingressum aperiũt,

Memorabile præsidium vrbis.

Pp quos

quos maiores arte laborem fatigante effoderũt. Hinc factum est, vt olim totius regni caput fuerit appellata, & antiquorum Regum multis sæculis sedes planè percommoda. Et tametsi Pequinum ad Boream ea ex causa, quam libro primo monui, commigrarit, de suo splendore tamen ac frequentia vel nihil amisit, vel si quicquam ei deest, etiam admirabilior olim fuisse iudicetur.

P. Matthæus à medico noscitur.

In agrum igitur suburbanum delatus, exscendit P. Matthæus, qui quidem extra tres illos murorum ambitus ita late patet, ac frequenter habitatur, ut altera vrbs prægrandis possit appellari; conspectus est à Medico quodam, amico vnius è filijs Proregis illius Sciauchini, qui nostros expulerat, hic ait; profecto amicus est quinti Leu (nam quintus erat ipse filius & Leu Proregis cognomen) ergo postquam domunculam conduxit, misit ad medicum, qui sciscitaretur, Proregis filius, an resideret Nanchini, nec ne? poterat enim ab eo fauorem aliquem sperare, vt optatum finem consequeretur. Audito eum hic substitisse, inuisit magno vtriusq; gaudio eo maxime adnitente, cum varijs primoribus familiaritatem contraxit, à quibus frequens ad epulas vocabatur, & honore omniq; officiorum genere colebatur, Vrbem ingrediebatur non raro,

Nanchinum vrbem ingreditur.

sed sella gestatoria tectus, tum ne quid rumoris cieret, tum ad aliquam, quæ inter Ethnicos necessaria est maiestatis opinionem: his adde iter ad amicorũ ædes plerumq; ita longum, vt robustum viatorem postularet. hoc amicorum auxilio fretus, cæpit agere de collocãda ibidẽ statione: ad eam rem commemorabat, dudum se in Cantoniensi prouincia vrbis nobilissimæ fama permotum, peroptasse sedem in ea figere, & quod reliquum vitæ supererat, quiete transigere. nam de sanctissima lege nostra euulganda, voluntatem primis semper initijs occultabat. in amicis par erat desiderium, nec ad eam rem obicem vllum causabantur. spondebant etiam per se ac

suos

ſuos auxilium & fauorem: interim vero dum varij modi ſedis tuto figendæ in deliberationem vocantur, renunciatum eſt P. Matthæo, Nanchini degere familiarem quendam ſuum in Cantonienſi prouincia, nomine Sciutagim, qui non mediocrem gerebat in ea regia magiſtratum: hunc olim in alio inferiore magiſtratu ſphæra ſeu globo cæleſti, & clepſydra horaria, quæ in hanc diem Sinæ magni æſtimant, donauerat, & in eo varia veræ neceſſitudinis officia expertus erat, & ſupra biẽnium quidem cum ad hoc ipſum munus ineundum Xauceo nauigaret, voluit ſecum Nanchinum Patrem abducere, eo verò tempore res Xauceanæ id non permittebant. hac re audita, & cum Proregis filio communicata exilijt præ gaudio, ratus id ſe à Deo conſecutum, quod quotidianis per eos dies ſacrificijs, & diu ante poſtulabat. Ad eum igitur ſe contulit in ſolemni litteratorum habitu, nec vacuis manibus, quod multi ſæpè proſpectant.

P. Matthæus Sciutagin familiare adit.

Hic, de quo nunc agimus, adeo auarus eſt, vt domi non frugalem ſolum, ſed prope mendici vitam viuat, & in eo totus ſit, vti ex alia in aliam dignitatem euehatur. vnde etiam deinde Nanchini aſſeſſoriã Scillanus dignitatem geſſit, id eſt, Tribunalis vnius ſummo Præſidi aſſeſſor fuit. Is inquam primò conſpectu reſtitit, attonito ſimilis, ex inopinato Patris aduentu, Verum ſtuporem blandientis munuſculi cupiditas abſterſit. eum igitur feſtiuè excipit, & intromiſſum etiam ad conſeſſum adhibet, ſciſcitatur cauſam aduentus, & quî valeat. reſpondit P. Matthæus, vt ei blandiretur, veniſſe ſe illius videndi deſiderio permotum, & in eam rem, à bellici Tribunalis aſſeſſore, patentes ſe litteras Nanchinum vſq; impetraſſe; in votis autem ſibi eſſe ſtationem Nanchini ſub eius protectione & vmbra collocare. ea re tantus in miſerum irrepſit metus, vt ſubito in ſuſpiria, elata etiam voce, proruperit, dicebat male ſe ſibi conſuluiſſe, quod Nanchinum veniſſet, non eſſe vrbem

Sciutagin P. Matthæo auxilium negat.

illam, in qua externis ſedes permitti poſſet, tumultus inde non paruum iminere diſcrimen. In eo vero, quod ad ſe viſendum veniſſet, omnino aberraſſe: cæteros inde Magiſtratus criminationis anſam arrepturos, quaſi vero ille Nanchinum aduenas euocaſſet, P. Matthæus aſſeſſoris Pechinenſis litteras patentes eduxit, à quo ipſe multis dignitatum gradibus ſuperabatur, ſed nulla re placari, nulla ſatis ſibi fieri voluit. ergo Patrem remiſit, multa cauſatus ſe auxiliari nullo modo poſſe, monebat quoque, vt quamprimum Nanchino excederet, & alio quopiam ſe conferret, deinde herum ædium, in quas ſe Pater receperat, in ſuum tribunal vocari iuſſit. Nondum domum redierat, & iam infidelis amici apparitores præceſſerant. Ergo Pater eam perturbatam reperit, ac metu perculſam, ex eo, quod apparitores illi, vt aliquid emungerent, metum auxerant, aſſerentes, indignatum in Patrem herum ſuum, quod Nanchinum appuliſſet. & ſane ipſe quoq; P. Matthæus nonnihil verebatur, ne quid innocens ſua cauſa pateretur.

Hoſpes P. Ricij ad tribunal vocatur.

Is ergo à Patre Mattheo, diſſimulato metu, animatus, in tribunal ſe contulit, inter ſpem fluctuans & metum. Eo conſpecto Sciutagim Magiſtratus prope in furorem exarſit, criminabatur eum cum externis commercia miſcuiſſe, quod crimen apud Sinas in perduellione reputatur. cauſatus eſt hoſpes aſſeſſoris Pechinenſis domeſticos, aduenam illum domũ ſuam adduxiſſe, patentes ab eo litteras oſtendiſſe, quod, ne aſſeſſorem offenderet, adduci ſe paſſus non eſt, aut finxit id incredibile ſibi videri, & præſetulit quod miſellum quæſtioni ſubijcere vellet, quaſi tormentis expreſſurus, ecquid commercij cum externis aliorum regnorum contraxiſſet. Verum prius publicum ad ſe Notarium ſui Tribunalis accerſit, cum quo ſine dubio prius conuenerat, interrogat, notus ei ſit nec ne externus ille, qui ad ſe paulo ante adueniſſet? Notarius erat ex ipſa Cantonienſi prouincia Sciauchinus. Reſpondit igitur

tur eum ſibi probe notum eſſe: annis ſuperioribus, eundem à Prorege Sciauchino pulſum, pro ſeditioſo habitum, & quod malum aliquod Sinenſi regno moliretur. hic velut ad rem nouam vociferari denuo cæpit diſſimulator aſtutus. plane inquit, morte dignus es, qui talem aduenam domi tuæ exceperis. Verum de re tanta ſe accurate diſquiſiturum; qua denunciatione miſellus ita expauit, ut toto corpore contremiſceret. Verum paulatim placatior fieri cæpit. omnis enim hic furor eo tendebat, vt ne quiſquam arbitratri poſſet, aduenam illum ab ſe accerſitum. Ergo præcepit vti aduenam, quem hoſpitio exceperat, Cantonem vſq; reduceret, & à Chianſi Prouinciæ magiſtratibus fidem publicam exigeret, qua conſtaret aduenam illum Cantonienſi Prouinciæ reſtitutum. Sed cum ille inopiam cauſaretur, neque domo ſe abeſſe poſſe aſſereret, acquieuit. impetrauit tamen, & ab eo ſcriptum exegit, quo in ſe reciperet, ſe aduenam illum domo eiecturum, in ſcapham renauigaturum immitteret: quod fecit, vt ſcriptam fidem exolueret. Eiuſq; rei teſtimonium ab illis accepit, qui nauigijs poſtridie diſcedentibus ex more præfecti erant.

Sciutagin imperat P. Matthæum è domo eijci.

Hoc infortunio præter opinionem affectus eſt Pater non parum, quem etſi amici hortarentur, vti Sciutagin imperata negligeret, & vel alibi Nanchini, vel in alio quolibet vicino loco ſubſiſteret: verebatur enim peiora, ſi aduerſo Magiſtratuum flumine nauigaret. ſtatuit igitur eam nondum eſſe numinis voluntatem, ſine cuius nutu hæc ei præter animi ſententiam minimè cecidiſſent. Ergo in Prouinciam Chianſi proram obuertit. Et cæpit non aduerſo minus flumine quam animo remigare. Sic enim ſtatuit è Prouinciæ illius Metropoli non admodum diſſita, rem Nanchinenſem poſſe tractare, & in omnem rei bene gerendæ occaſionem intendere, adhibitis in eam rem amicis, maximè quos fecerat, à quibus deinde rebus bene comparatis euocaretur. Ibat mœſtus bonus Pater

toto hoc itinere, in memoriam reuocatis tot laboribus & periculis aditis, & quidem nullo operæ fructu, cum illi vota omnia in vanum recidissent. nõ aberat à Metropoli Chiansi procul, & totum vnum diem cogitabundus quid faceret absumpserat, qua in cogitatione fatigatus obdormiuit.

Somnium diuinum P. Matthæo obiectũ.

In eo sopore videre sibi visus est hominem ignotum, à quo hæc audire sibi videbatur. Itane tu hoc regno vagaris eo animo, vt antiquam religionem extrudas, nouam intrudas? Pater Matthæus, qui vt mox hunc animum suum primis initijs occultabat, respondit: aut te dæmonem esse aut Deum oportet, cui hæc quæ nemini dico, comperta sunt: Minimè sum dæmon, verum Deus. Pater vero Matthæus velut qui eum repererat quem quærebat, ad eius pedes corruit, & lamentabundus in hęc verba prorupit: Si hoc Domine mi votum nosti, quid est cur adiutricem tantis rebus manum non exporrigis? Et his dictis ad illius pedes prostratus lachrymis acrius, quam verbis loquebatur: tum Dominus eum solatus, dixit: Ego in vtraque tibi vrbe regia propitius ero. Prope totidem verbis, quot olim Beato Parenti nostro Ignatio auxiliarem Dominus Romæ promisit manum. Deinde sibi visus est in vrbem regiam, liberè ac tuto ingredi nullo prohibente. Excusso somno lacrymis nõdum exsiccatis, Socio qui æquè prope mœstus erat, vt eum solaretur, visa narrauit. Visum enim illi somnium illud aliquid habuisse diuini. Et sane per omnia prædictioni respondit euentus. Nam cum annis proximè insequentibus Pequino quoque, re infecta, redisset, in ea Nanquinensis vrbis parte exscendit, quam sibi in somno se vidisse meminerat, Et in ea vrbe ita liberè sedem fixit, vt res inter clarissima prodigia referri posse videatur. Nec de Pequinensi sede, quam deinde admirabiliter ac feliciter erexit, quicquam hîc, ne in sequentibus suam videar deflorare nouitatem.

P. Matthæus Nanquinum redijt.

In hoc ipso itinere, nactus est amicum quendam Metropolis

polis ipsius ciuem, qui conductitias familiaris sui ædes, in quas demigraret, ei designauit. Ergo exscendit ille prius, & submissis baiulis, Patris Matthæi sarcinas in ædes illas exportauit. Gestatoriam quoque sellam exscensuro misit, & ijs in ædibus die insequenti, qui Apostolorum Principibus erat sacer, sacris litauit; quod votis omnibus expetierat, vti eos in eius rei, quam tractabat, tutelares ac patronos adhiberet.

In Chiamsi Prouinciæ Metropoli noua sedes erigitur.

CAPVT VNDECIMVM.

Nancianũ metropolis à litteratis celebris

HVIVS Prouinciæ Metropolis Nancianum appellatur, nõ è maximis illis ac portentosis vrbibus, sed celebris tamen toto regno litteratorum multitudine, qui ex ea ad regni dignitates varias euehuntur, in ambitu tamen nihil Cantoniensi Metropoli cedit, sed in comercio longe est inferior. Gens est frugi & paruo viuere solita. Religioni licet falsæ addicta, complures tamen Sinense ieiunium obseruant. Ex ipsis porro litteratis sodalitium quoddam constat, in quo doctissimus quisque certis diebus de virtutibus assequendis ratiocinatur, & si externam faciem spectas, nihil ad modestam compositionem addi posse iudicabis, verum quoniam veræ fidei lumine carent, errant in ipso virtutis itinere, velut oues pastore destitutæ.

P. Matthæus Medicum amicum adit.

In eam vrbem, postquam P. Matthæus exscendit, aliquot sese dies domi continuit, Deo enixè suum institutum commendans, cum neminem reperiret, quem ad rem suam, cum opus esset, adhiberet, medicum illum, de quo supra, sibi statuit inuisendum. Erat ille medicæ artis fama celebris, & vrbanis magistratibus, sed Proregi maximè in paucis gratiosus: nam præter artis necessitatem, peculiarem in congressu lepôrem &

rem & gratiam habere dicebatur. is igitur monitus, externum quendam, qui cum amico suo assessori Pechinensi venerat, ad eum visendum accessisse, mire recreatus est, sed cum eum vidit, etiam est admiratus oris totius discrepantem à Sinensibus lineamentis conspectum, quem tamen & ritibus Patrijs imbutum, & libris etiam instructum aduertebat.

P. Matthæus ad habitũ Sinensem se conformat.

Vsu iam diu Magistro didicerat P. Matthæus, quã parum ad rem faceret, si se in congressibus externo cultu nimis abijceret. curauit igitur, vt ingressus in hanc vrbem modestam redoleret maiestatem. ergo seipsum bombicina vrbanitatis veste ad visitationis officia insigniuit, & eum pileũ adhibuit, qui à litteratis solet. is non absimilis admodum est ei, quo Hispani Sacerdotes vtuntur, nisi quod altior sit aliquanto. Seruos quoq; domesticos è gossipina talari veste indutos, secum ad visitationes duos ducebat, & sella gestatoria gestabatur, ipse baiulorum humeris, quæ omnia à tenuibus licet litteratis perpetuo adhibentur, & si ab eo cultu abstinueris, fieri nõ potest, vt pro litterato habearis. ita species externa, cum in morem inducta est, pro re ipsa, quam refert, æstimatur. porro cum de litteratis ago, nolim quod aliqui putant, intelligi magistratus. nam ij longe ampliori in publicum prodeunt apparatu: & magistratus quidem omnes sunt litterati, sed non è contra.

Medicum igitur familiarem suum, hoc apparatu, quod infame sacrificulorum nomen à se propulsauit, inuisendum putauit. is è reculis Europæis munusculum, vbi à Patre accepisset, habuit, quod amicis rei nouitate attonitis, ostenderet. ab ijs exijt fama in vrbem vniuersam, aduenisse hominem totius oris compositione visendum. Medicus igitur, vt gratiam rependeret, cõmemoratis libro primo ritibus P. Matthæum ad solemne epulum inuitauit: & vna cum eo litteratos nonnullos, item regio sanguine quosdam, quorum est in hac vrbe ingens

P. Matthæus humaniter excipitur.

gens multitudo, de quibus infra latior erit dicendi locus. Patris conſpectu & congreſſu magnopere recreati omnes, ei anſam dederunt, vt animis ad beneuolentiam comparatis, de ſua ſtatione aliquam ingereret mentionem: præſetulit igitur non omnino ſibi diſplicere, ſi in hac vrbe commorandi occaſio præberetur. ea res nulli non placuit, ſed Medicus tanta ſubito cupiditate exarſit, ut vix adduceretur ad credendum, ſerio & ex animo locutum. & quidem vt negotium propenſius faceret, mendacium enim Sinæ ſpecioſo prudentiæ veſtiunt inuolucro) finxit inquam ab aſſeſſore illo Pechinenſi ſcriptas ad ſe litteras, quibus Matthæum multis comendabat, ac rogabat, vti eum in ea metropoli retinere procuraret, ex eo maximè, quod in Prouincia Cantonienſi parum commoda valetudine vteretur.

Non hoc ſolum adhibuit telum, ad ſtationem impetrandam, ſed varijs modis, incolas ſibi conciliare procurabat. permultis igitur, qui ad eum veniebant, nonnulla è Mathematicis petita diſciplinis, cum audientium voluptate proponebat, Scioterica inſtrumenta ad horarum diſcrimina concinnabat; ſed nihil æquè admirationem mouit, vt illius memoriæ, quæ ab arte adiuuatur, ſpecimen exhibitum. Ea res litterarum Sinenſium ſtudioſis, accidebat gratiſſima, nam ſupra omnes nationes, libros integros improbo labore memoriæ commendant, & vt vere dicam, primis ſtudiorum ſuorum annis, alia re nulla occupantur. Complures characteres è ſuis nullo ordine depingebant, eos P. Matthæus ſemel iterumue perlectos, repetebat, eo quo erant ſcripti ordine, & quod magis ſtupebant, etiam retrogrado. eam artem ediſcere multi optabant, quibusdam velut ægre concedebat, ita omnibus omnia fiebat, ut omnes Chriſto lucrifaceret.

P. Matthæus varijs modis ſibi conciliat incolas.

Ars memorandi à P. tradita.

Interim dum hæc aguntur, incidit in primarium virum, qui Xaucei nobilem geſſerat Magiſtratum, & eidem fuerat

vtcumq; familiaris, huncigitur à quo per humaniter acceptus est, adhibere statuit ad stationem impetrandam, & recepit ille quidem se procuraturum, vti aliquis è primis vrbis Magistratibus id negotij susciperet, cum Prorege peragendum, sed inuentus est nemo, qui se aduenarum negotio voluerit intricare: interim euocatus est ille ad gerendum in prouincia Pechinensi Magistratum; abiens amico suo litterato cuidam, P. Matthæum commendauit. ei P. Matthæus fidendũ ratus potius, quam familiari medico (neque enim illi authoritate admodum valent) datis ab eo consilijs acquiescebat. Auctor igitur illi fuit, vt neglecta magistratuum facultate, in vrbe resideret. eam ob rem ex ædibus media vrbe positis, quas incolebat, in alias migrauit extra vrbis muros, non procul ab suis sitas. Celebris iam erat tota vrbe P. Matthæi fama: mutatis igitur ædibus à visitantium turba minimè reperiebatur. inde variæ suspiciones in vulgus sparsæ, & vani metus, ne quid ab vno aduena Respublica caperet detrimenti. Ea res è triuijs ac vulgo in Magistratuum omnium, ac etiam Proregis tribunalia penetrauit. Ergo acriter inquiri cæptum, quo se externus homo recepisset, vnde & quorsum aduenisset.

Prorex de P. Matthæo iubet inquiri.

Prorex, cui cognomen Lò, nescimus vnde, sed acceperat tamen beneuolã sane de P. Matthæo relationem. Itaq; suspicatus est, cum de externo ageretur, illum ipsum nec alium fore. ergo militum ad se præfectum vocat, qui præerat regionis illius excubijs, in qua externus ille dicebatur cõmorari, iubet vti inquireret, quis esset ille aduena, & vnde venisset? monuit tamen vti vrbane illum & humane tractaret, & ab omni molestia inferenda abstineret, ac die insequenti ad se referret, quidquid reperisset. is igitur ad P. Matthæum visitationis libellum de more misit, & per famulum domesticũ renunciari iussit, à Prorege quid haberet in mandatis, se quidem ad eum visendum voluisse venire, sed certis negotijs impedi-

tum

tum minimè potuisse, rogare se vti commodo suo ad se accedere, ne grauaretur. fecit P. Matthæus quo solebat apparatu, & scripto dedit ea, quæ à Prorege petebantur: eo scripto cõmemorabat, annos se plures in Cantoniensi prouincia, Sciauchini, & Xaucei commoratum; à bimestri vero vna cum bellici Tribunalis assessore, quem nominabat aduenisse: eius facultate Nanchinum nauigasse, & in reditu vires recreaturum in vrbem hanc exscendisse, donec in Cantoniensem Prouinciam renauigaret.

Vbi auditum à vicino litterato, & ædium Domino, Proregem de eo inquirere, magnopere trepidatum est, & non inurbanè minus, quam inhumanè vrgebant, vti ea ipsa nocte discederet, imò vim prope faciebant, sarcinas in mediũ vicum educentes, sed neque permittebatur excubitorũ Præfectum qui inquisierat admonere: ac tandem eo res deuenit, ut nisi nostri vim vi repellere pararent, omnino pellerentur.

Prorex viso P. Matthæi libello, intellexit eum ipsum esse, quem coniectarat, & ea re lætus, Præfecto militum mandat vti eum ad se in tribunal adducat. ibat Pater satis anceps, ac dubius animo tractabat quid causaretur, quod ea in vrbe tantopere substitisset, & nihil minus cogitabat, quam quod inde consecutum est. In Tribunal ingressus, Proregem habuit obuium in aula media (nam ad eum excipiendum è solio descenderat) in genua P. Matthæus proruere parabat, ad eum ritum exhibendum, qui Magistratibus pro tribunali exhiberi solet, sed prohibuit eum Prorex, & ad se accedere iussit. Prorex igitur prior est in hæc verba prolocutus: Dudum equidẽ cupiui te videre, cuius spargente fama, virtutem ac litteras audieram prædicari, & iam de ea fama nihil dubito, nam ex tuo vultu, & totius corporis compositione intelligo, minimè mihi verba data. nam ipsa per se in te virtus elucet. P. Matthæus vix seipsum ex euentu supra spem inopinato capiebat, & tametsi

P. Matthæus Proregẽ adit.

Prorex P. Matthæum alloquitur.

P. Matthæi animi demissio.

metsi tanta encomia mereri se non agnoscebat, exultabat tamen tali tempore, virum huiusmodi eam de se concepisse opinionem, & omnia in Deum referebat, cuius suauis ac fortis prouidentia se abijciebat aliàs, aliàs erigebat, vt à fine ad finē attingeret omnia, prout eius immensa sapientia disposuisset. Proregi ergo nihil aliud respondebat, quam solemni Sinarum formula: quî possum tantum honorem sustinere? quæ verba cum sæpius repeteret, & rubore verecundiam testaretur, mire Proregem in concepta virtutis opinione confirmabat. De itinere deinde cum Assessore multa sciscitatus, omnia sensit cum ijs consentire, quæ de illius infortunijs, multorum sermonibus acceperat. Quærit etiam, ecquem Nanchini conuenerit magistratum? ille eum nominauit, à quo turpiter eiectus fuerat, sed hic tacuit tamen. Prorex illius erat familiaris, & gaudere se asseruit, quod cum eo egisset, quem ab integritate fama celebrabat. atq; in hunc maxime modum sermone alium ex alio trahente, horam non minus collocuti. sub finem progressus, quærit Prorex, quó in posterum velit nauigare? P. Matthæus se in Cantoniensem prouinciam reuerti dixit: cui Prorex: quidni apud nos, ait, commoraris in nobilissima maximè ciuitate? Subiunxit Pater: Et sanè si per te mihi liceat, cupio in ea vel maxime cōmorari. Prorex vero: commorare sodes, id tibi per me licet, atque ita digressus ab eo noster, gaudio exultabat.

P. Matthæi authoritas & scientia apud Proregem augetur

Vix abierat, cum familiaris medicus ad Proregem de more ingreditur, & illatus de P. Matthæo sermo, Proregis desiderium magis inflammauit. narrauit enim Sciotericis eum instrumentis horas, signa zodiaci, & alia multa sine errore demonstrare, artem quoq; ab eo sciri, cuius præsidio, vnico prope conspectu, integrum libri caput, fideli memoriæ cōmendatur; de Trigono vitro stupenda cōmemorabat; de Europæis libris mira; de omnibus denique noua referebat. ergo

Prorex voluit horarium indicem sibi concinnari: memoriæ quæ ab arte discitur præcepta, sermone Sinensi conscribi, vt filijs suis ea traderet. Trigonum vitrum & cætera nostratia sibi ac toti familiæ ostendi voluit, sed vt vitrum acciperet, quod ei P. Matthæus prope per vim offerebat, adduci non potuit: Sed neq; hortatore medico, qui asserebat eam à P. Matthæo libenter offerri. quin potius aptam ad rem præsentem, historiam ex annalibus suis retulit. Vir inquit olim Religiosus magni pretij gemmam habebat, ad eum cum vir primarius & virtutis Professor diuertisset, homo religiosus gemam illi offerebat, ille acceptam mox restituit, dicens: Hæc gema semper erit tua, neq; enim illam alteri dabis, nisi qui se virtutis sectatorem profiteatur. id qui professus fuerit, profecto eam non est accepturus, atque ita semper tibi remanebit. Idem de te dico Matthæe, ac de me profiteor. nam vterq; virtutem sectamur.

Hac maxime ratione à Prorege digressus, ad reliquos vrbanos magistratus inuisendos applicuit animum, & ex ijs aliquot reperit sibi in Cantoniensi prouincia notos, qui apud cæteros Patrem comendabant. Ipsum quoque medicũ, quem videbat Proregi familiarem, nouis muneribus sibi conciliauit, & ita demeruit, vt nullum ille finem Patris cõmendandi faceret apud omnes, qui eum ad colloquium adhibebant, Magistratus: atque ita cum iam Proregis beneuolentiam in eum fama vulgasset, breui temporis spatio nemo prope ex vniuersa ciuitate repertus est, vir alioqui primarius, qui non P. Matthæum sibi duxerit humanissime inuisendum.

Cum Regiis propinquis P. Matthæus familiaritatem contrahit, & cum alijs quibusdam, qui se Concionatores appellabant.

CAPVT DVODECIMVM.

IN hac Metropoli Nanciana plurimi sunt Regij sanguinis ab omni sæculorum memoria, & in ijs duo Regum appellatione, & apparatu degebant, quam consuetudinem vt intelligas, primum librum repete. Ij (nec enim inferiores cōmemoro) amicum quoq; habere hominem aduenam nihil dubitarunt; eorum alter Regulus Chiengan, alter Longan vocabatur. & quoniam neminem, ne Magistratum quidem sua visitatione dignantur: vterq; primarios Aulæ suæ asseclas preciosis muneribus instructos miserunt, qui P. Matthæum, suo nomine in palatium inuitarent, quod palatium regia maiestate dignū, vel magnitudine, vel ædificiorum maiestate, hortorum amænitate, & reliquo supellectilis vel satellitij apparatu. Primus nostrum inuitauit, & humanius accepit Regulus Chiengan, ab eo exceptus est P. Matthæus in aula regia, veste ac diademate insignito. iussus est considere, & solita illorum potione vrbanitatis indice donatus est, de his supra sæpè; neque enim decet, vbiq; filum narrationis intercidere. remisit etiam Europæa munuscula, quæ pluris ab ijs æstimantur, & nigro in marmore, quod apud Sinas reperitur, horologium horizontale cum zodiaci signis, dierum ac noctium magnitudine ortus & occasus in singulos menses hora, initio mensis ac medio descripta cælauit. initium dixi ac medium; nam zodiaci signa apud Sinas quatuor supra vigintinumerantur. quæ res tota eo in regno hactenus inuisa cum voluptate visebatur. nullum enim ipsi sciotericum aliud nouerant, præter illud, quod ab æquatore nominatur. Sed neque hoc ipsum apte nouerant, nisi in trigesimo sexto gradu eleuati poli collocare. Addidit etiam Sinensi charactere vniuersi totius globum è circulis cælestibus, sphæram, imagines, vitra, & alia huiusmodi Europæ nostræ opera. sed his ipse superari se minimè patiebatur. bombicinis enim pannis, argenti pondere varijs, edulijs, munera nostra abunde remunerabatur, & ea regijs ritibus & pompa cohone-

P. Matthæus à Regulis in palatium inuitatur.

Zodiaci signa apud Sinas viginti quatuor.

honestabat. Nihil tamen æquè probauit, vt volumina duo, Europæo more compacta, sed è charta Iaponensi, quæ sanè leuis est, & ita dura, vti dubitare possis, vtrum in ea magis admirere. alterum ex his voluminibus geographicas habebat tabulas aliquot, imo & nouem cælorum orbes, quatuor elementorum combinationem, & similia è Mathematicis petita disciplinis, addita erat eorum sermone superiorum explicatio. Volumen alterum, breuem de amicitia tractationem, Sinensi charactere cõtinebat: in eo fingebat P. Matthæus (quod olim Cicero fecit in Lelio) se ab rege interrogatum, quid de amicitia sentirent Europęi, atque ita breui Dialogo congessit ea, quæ ex varijs Philosophis, sacris Doctoribus, & alijs probatis Scriptoribus, in ea librorum nostrorum penuria poterat collegisse. id opusculum in hanc vsque diem, cum stupore legitur, & magna legentium comprobatione commendatur. Hic liber Europæo simul ac Sinensi charactere scriptus, maiorem pariebat voluptatem. Sed non ita multo post prelo traditus est Sinensi, opera Gubernatoris cuiusdam vrbis è Canciana regione, ac deinde sæpius excusus est in prouincia Pechinensi, Cechiana, ac plerisq; alijs, & eodem semper litteratorum applausu, quin etiam alijs in libris à grauibus authoribus citatur, ita super ætatem authoritate excreuit. Et hoc est cæterorum, quæ idem P. Matthæus Sinice scripsit, volumen primum, quo volumine multorum contraxit amicitias, & per ora hominum volitare cæpit, hæc fere cum vtroque Regulo gesta. sed Chiengan diutius in amicitia perseuerauit, aut potius ad mortem vsque, imo etiam in filium velut hæreditate transmisit, & quidem quoad vixit parens, frequens P. Matthæum euocabat, & quoties is venerat in conuiuium adhibebat, sellæ gestatoriæ baiulis pretium soluebat, nummos famulis P. Matthæi distribuebat. his enim solent indicijs prodere cum insignem de alicuius aduentu capiunt voluptatem.

Liber de amicitia, Sinensi charactere à P. Matthæo conscript⁹.

Nec

Nec authoritatis minus, plus etiam aliquanto dedit contracta cum alio hominum genere familiaritas. ij sunt litteratorum illius vrbis velut satrapæ, qui se in eorum sodalitio veram legem explicare profitentur. Sodalicij caput erat eo tempore septuagenarius quidam, cognomine Ciam: is cum suis sodalibus, de P. Matthæo multa audierat, à familiari nostro Chiutaisò, qui aliquamdiu ea in vrbe substiterat, postquam in nostros incidisset, à quo tanta fuerant nostri ambitione cōmendati, vt iure vereretur P. Matthæus ne conceptam falleret expectationem. Hi ergo qui cæteros elato supercilio despiciunt, magna submissione, ad P. Matthæum accesserunt, quibus gratum hoc accidit, audire illum de Sinarum libris aptè disserentem, quæque diceret domesticis telis suis propugnantem, & res subinde accidit exigua quidem, sed quæ non exiguam opinionem conciliauit. Ex frequenti Visitatorum importunitate, & eorundem officiorum necessaria compensatione, ita P. Matthæus fatigabatur, ut ab ægritudine parum abesset, ea de re cum amico illorum Capite querebatur: is auctor illi fuit, vt domi se adesse aliquando per ianitorem negaret. Respondit P. Matthæus, id homini, qui virtutem p̄rofitetur, quod mendacium sit, interdici. Gentilis Philosophus subrisit. cui P. Matthæus ostendit Christiana lege prohibitum, non solum mēdacium illud, quod alteri perniciem accersit; sed id etiam, quod inter obsequendum vel iocandum elabitur: eam legem in Europa omnes quidem debere, sed Religiosos maxime, & eos qui se aliorum magistros esse volunt obseruare: quin etiã viros plerumque primores ab ea re velut indigna abhorrere. obstupuit ille legis nostræ sanctitate, & à stupore in laudes erupit, nam vt erat ingenio subtili & exculto, facile ex hac vna re, sanctissimæ legis nostræ puritatem colligebat. inde ad alios eo narratore res alioqui exilis erupit, & instar prodigij narrabatur, P. Matthæum è regionis suæ consuetudine, ac legis

P. Matthæus veritatis tenax

præ-

præſcripto, nolle mentiri: imo cum ea de re in ſodalitio ſermo illatus eſſet, dixit is qui audierat, ſatis planè erit ſi nos mentiri puduerit, nam vt plane abſtineamus, vix puto poſſe à nobis impetrari.

Socius P. Matthæo Nancianum mittitur, & à noſtris ædes propriæ comparantur.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

PRoſperis nouæ ſedis euentibus delectatus P. Matthęus, Socios quoque ſuorum fecit participes gaudiorum, ſed maxime Collegij Amacaenſis Rectorem P. Eduardum, à quo velut ſuperiore ſuo, Sociorũ & ſumptuum præſidia poſtulabat. Miſit igitur ille Nancianum P. Ioannem Soerium Luſitanum, & cum eo Xauceo alterum è fratribus noſtris Franciſcum Martinez deſtinauit; de ſumptu verò per rei familiaris anguſtias, non licuit aliud ſubmittere, quam quod in ædes ac ſumptus eius anni domeſticos ſatis eſſet. Impetrauerat à Nanciano Magiſtratu quodam interim diploma, ut comitem è Cantonienſi prouincia euocaret, quo diplomate muniti, nullo prohibente Nancianum deuenerunt, & in transmittendo monte illo, de quo ſupra, Neophytorum Nanchiunenſium præſidia repererũt, qui etiam ſunt hac occaſione à tranſeuntibus viſitati. aduentus comitum, celebritatem Dominici Natalis, anni milleſimi quingẽteſimi nonageſimi quinti lætitia cumulauit.

P. Matthæus Nancianũ peruenit.

Ex aduentu comitis motus aliquis in vrbe ſentitur. quidlibet enim de aduenis ſuſpicari, & loqui fas erat, eos videlicet aliquid ſiniſtri machinari, & medicum illum, de quo ſupra, eò quod noſtris faueret, Alchimiſticæ artis ineptias ab ijs didiciſſe, ſed de his in circulis muſſitatum, nullus in publicum tumultus erupit.

Pater Matthæus interim, cum Proregem habet beneuolũ, ſtabiliendam ſibi eius authoritate ſtationem perſuaſit. Ergo

P. Matthæus de ſtatione in vrbe facienda laborat.

cum ad Proregem deliniendum munera concinnasset, qualia Regulis eum fere dedisse supra cōmemoraui, ad eum cū libello se contulit, eo libello diploma petebat, quo in vrbe residere, & proprias sedes comparare sineretur. Prorex acceptis donarijs beneuolentiam compensauit: de diplomate rescripsit, vti Gubernator ea de re inquireret, & se redderet certiorem. Is Guam appellabatur, vir alioqui bonus, sed timidus nimium: ne forte sibi malum aliquod accerseret. Ergo tentauit vtrum in agrum suburbanum posset nostros volentes relegare, & locum ijs in profanorum Sacerdotum Cænobio designabat; sed eum locum nostri, ne iterum sese sordido abiectoque nomine fœdarent, & Euangelij cursum sisterent, recusarūt: vnde Gubernator frigidè vtcumq; in nostrorum causa respondit, ac deinde sæpius rogatus, semper tamen diploma pernegauit. Et momento pristinos vrbis vniuersæ fauores abrupit, & prope stationem euertit, ita maiorū exempla efficacia sunt in vtramq; partem: adhibitis demum intercessoribus permisit, vti suo arbitratu vrbem incolerent, sed è suo tribunali diploma ne sperarent. Proregi vero ciui & amico suo nō scripto, sed sermone facile satisfecit. Sed neque hic substitit P. Matthæi industria. nam memoriæ, quæ ab locis & imaginibus iuuatur, cōmentariolum filijs Proregis dedicatum, detulit ad parentem. cōmentarius hic toto regno deinde euulgatus, à multis in vsum adhibebatur: addidit etiam horologium nocturnum, è polo arctico cōspecturis, ab eo exceptus est solito etiā vrbanius, ac de litteris patentibus ad ædes comparandas respondit, se nondum eas à Gubernatore accepisse, sed propediem effecturum, vti scriberentur, & reuera cum Gubernatore serio rem illam egit, cui visum est nihil opus esse diplomate, sed satis esse viuæ vocis oraculum. Ergo Patrem admoneri iussit, sibi ædes & agros pro arbitratu compararet, nullo diplomate opus esse, ac neminem fore qui impediat. Idem responsum

Cōmentariolus de arte memoriæ Proregi offertur.

ſum Pater accepit à Gubernatore, qui etiam addidit, ſe ſuum fore protectorem: petijt etiam Sciotericos horarum indices duos, alterũ vt in patriam mitteret, Prouinciam videlicet Cechianam, alterum vt eo in quotidianos vſus vteretur. Ea breui confecta ad eum detulit, qui in muneris remunerationem argenti pondus miſit longe ſumptibus maius, quod Patri remittere per vrbanitatis leges non licuit. Superiorum enim munera nunquam remittuntur.

Hac igitur impetrata Magiſtratuum facultate, viſi ſunt ſibi noſtri iam poſſe conquieſcere, & quibusdam etiam videbatur fortaſſe non imerito hunc modũ eſſe tutiorem nam qui diploma ſcripſerat, quolibet motu aut metu territus, ſubito acerrimus erat in dimittendis noſtris actor; ideo quod auctor haberetur, & totam facti inuidiam humeris ſuſtineret. quotquot vero diploma non ſcripſerant, ſine periculo, quod Sciauchini ſæpe fecerunt, fauere Magiſtratus, ac noſtri quod acrius diploma vrgerent, ſeipſos ipſi de ſuſpicione ac metu incuſabant, cũ alioqui tutius eſſet poſt tot annos intra regnum decurſos, pro indigenis, & non pro aduenis ſeſe fidenter gerere.

Ergo hoc iam negotio perfuncti, de alio magis laborabant. nam neq; cõmodæ locabantur ædes, nec ad coëmendas numi ſuppetebant, & tamen vtendum tempore videbatur, ne frigeſcente Magiſtratuum beneuolentia, impedimentũ aliquod ſuboriretur, & commodæ ædes quædam venales proſtabant, tempori & vſibus non ineptę, ſed loco percõmodo, non procul à Gubernatoris palatio, precium quoq; moderatum ferebatur. nam aureis non amplius ſexaginta res cõcludi poſſe videbatur, & ad conducendam domum ab Superiore quinquaginta receperant. Viſum eſt igitur potius propriã comparare licet anguſtiorem, quam laxius in annum habitare. nihil id obeſſe, quin poſtmodũ maiores ædes pęr otium quærerentur. ita factum, vt deſignatũ, & in eam quoq; extemplo demigratum.

De locanda ſede laboratur

Deinde ad vſus noſtros quantum ædificij ratio tulit concinnatur, & ne quid fortaſſe tumultus oriretur, ita ſecreto res tota confecta eſt, vt prius vicinia noſtros veniſſe, quam venire voluiſſe reſciuerit, atque ita deſignandæ alicui calumniæ tempus eripitur. Vicorum tamen Præfecti ad Gubernatorē rem detulerunt, & querebantur homines aduenas in ſuam viciniam demigraſſe; quibus Gubernator ita reſpondit, ut ipſi conſenſerint: aſſerebat enim ſe iuſſu Proregis inquiſitione facta didiciſſe, P. Matthæum annis ſupra viginti (augebat nonnihil Gubernator) in Cantonienſi Prouincia ita vixiſſe, vti nemini vnquam moleſtus extiterit, conſtare ſibi eum virum bonum eſſe, quem im̄erito reijcerent, maximè cum Prorex facultatem illi dederit, & in ea vrbe commorandi, & ædes comparandi. ergo quietiores hæc ad viciniam retulerunt.

Vicinia querelas deponit contra Patres.

Aedibus iam coëmptis, P. Matthæus vrbanos omnes primarios Magiſtratus viſitauit, & ſuis ſingulos munuſculis miſſis Amacao donauit, ſed ita tamen, vt ne in morem inducerentur maiora quam impoſterum dare liceret aut deceret. Denique hac in vrbe ſtationis noſtræ rationem Socij vſu doctiores, aptius ad frugem faciendam, quàm in Cantonienſi Prouincia fecerant, compoſuerunt. Hoc ipſo tempore Catechiſmum ſuum reuiſit P. Matthæus, auxitq; & ita concinnauit, vt iam ab litteratis viris profectus videretur. nec vt prius ab infami ſacrificulorum nomine, neq; à cultu eo in libro lectores abhorrebant. Atq; ita disruptis prioribus tabulis, recens in vſum introductus eſt.

Magiſtratus munuſculis Europæis donantur.

Catechiſmus diuulgatur.

Xaucei P. Lazarus Cataneus ingenti labore fatigatur, Et alij duo Socij euocantur.

Capvt Decimvmqvartvm.

HÆc Nanciani varijs erum euentis agebantur. interim P. Cataneus Xaucei Sinenſes in litteras incumbebat, & procurabat

curabat nouo litteratorum habitu, rem Christianā ad exemplum P. Matthæi promouere, eo habitu Magistratus visebat, & ea res ex animi cedebat sententia, reiq; Christianæ cursus intra solitum alueum ferebatur, sed eum litteratuli nonnulli illius ordinis ex vrbe vicina, regionis tamen Xauceanæ, gens parum exculta, & præ cæteris Cantoniensib⁹ barbara (sic enim reliquo regno Cantonienses omnes appellantur) eũ inquam cursum perturbarunt. nam vespertinis horis cum in domum semipoti vellent ingredi, ac prohiberentur, vim pararunt frequenti domum & ianuam lapidatione impetentes. Egressi domo famuli vim vi repulerunt, & eos in scaphas suas ad fluminis ripam è regione domus nostræ redegerunt: ibi adscitis in auxilio amicis & ciuibus suis impetu maiore in ędes nostras irruerunt, quibus famuli nec cedere voluerunt, nec resistere potuerunt. nõnulli saucij vix à Patre tumultũ sedante, ægre in domum recepti sunt, sed neq; ipsi im̃unes ad sua redierunt.

Cursus Sociorum perturbatur.

Die insequenti vel iracundia permoti, vel metu rei per vim gestæ deterriti, priores ad Gubernatorẽ accusabundi concurrerunt. apud eum ingens multitudo in vnũ corpus coacta inconditis clamoribus iniuriam à nostrĩs & vulnera se accepisse vociferabantur, & in eum modum bacchantes per celebriores vrbis vicos, obuios magistratus appellabant, è quibus primi duo, in quorum tribunalia deuenerant, accusationis libellum reiecerunt, asserentes constare sibi aduenas illos nemini molestos esse, & si quid ipsi ab illis iniuriæ recepissent, id iniuria factum sibi minime persuadere. non defuit tamen vnus aliquis tertius, nempe Gubernatoris assessor, qui priuatã, vt arbitrabatut iniuriam sibi à nostris illatã auctoritate publica vlcisci minime dubitauit. querebatur enim noluisse nostros eius in ædibus, horariam machinam diutissimè eius arbitratu detineri: accepto igitur libello, duos è domesticis famulis nostris in tribunal accersit, quos inaudita plane causa, atrociter in accusato-

Socij defenduntur.

cuſatorum conſpectu verberari iuſſit: ſubſequutus eſt paulo poſt è fratribus noſtris Sebaſtianus Ferdinandus, vt eos vel rationibus vel precibus tueretur. Verum iuuenes illi cum iudicem ſibi propenſum nacti eſſent, etiam in ipſum fratrem noſtrum irruerunt, & inhumane raptantes aſſeſſori ſtiterunt, vociferati eum eſſe à quo iniuriã, & à quo præ cæteris vulnera accepiſſent. Nec dubitauit, etiam illum inaudita cauſa verberibus ſubijcere, & alia inſigni ignominia afficere: id fit in hunc modum. Tabula ingens vlnam ac dimidiatam quadrata, foramen habet in medio ad colli ambitum coaptatum: ea tabula, quæ aperiri & claudi poteſt, collum includũt, è qua caput eminet, ita vt tamen ori manus admouere non liceat, nec cibum aut potum capere, niſi manibus alienis. fratrẽ igitur noſtrum hac ignominia damnatum, totum eum diem pro foribus palatij ſtare iuſſit, cum inſcriptione in hanc ſentẽtiam exſcripta, quod Baccalaureos verberarit. Hoc ignominiæ genus eſt in hac gente non infrequens. his peractis tumultuantes remiſit.

Vnus è ſociis ignominioſè tractatur.

Malis occurritur.

His malis vti mederetur P. Cataneus, hoc conſilium inijt. aduertit omnium turbarum cauſam ædis ſacræ prætextu capi. Illam igitur ſacram in priuatum ſacellum transtulit, non eo ſolum quod cõmemoraui conſilio, ſed etiam vti ſe à ſacrificuli infamia liberaret, & ad hanc ædis deſtructionem aliud addidit, quod ſane fuit opportunum. nam ea omnia, quæ domi noſtræ ab amicis cum voluptate ſpectabantur, ſuſtulit è conſpectu: tum vt otioſam multitudinem excluderet, tum maximè vt luctum de iniuria profiteretur. His rebus quietior quidem, ſed nondum moleſtijs liber viuebat. affectum etiam nuper ignominia fratrem è conſpectu eripuit, & ad P. Matthæum miſit rogans, uti Socios permutaret, quod & factum eſt. dixi poſterius conſilium fuiſſe ſatis opportunum, cum enim non ita multo poſt, nõnulli Xauceum Magiſtratus aduenifſent, & cupere ſe dixiſſent, aduenas & res Europæas ſpectare, cum ſimul

omnes

omnes domum nostram venissent, dirutam ædem, ædes vero nudas conspexerunt. qua re permoti, tertium assessorem, qui cum reliquis venerat incusarunt, quod in eo negotio præceps & parum iustus fuisset, nec abnuit ille, sed palam cõfessus culpam querebatur, se à litteratulis illis extra iustitiæ limites præcipitem abreptum. demisse igitur Patrem coram omnibus veniam rogat, & vt eum demulceret ad solemne epulum, quod hospitibus Magistratibus exhibebat, in vicino fano eum solemniter inuitauit, vbi magnam ignominiam maiori honore, quem in eo epulo illi exhibuit, videtur compensasse.

Assessor ignominiam honore compensat.

Sub idem quoque tempus Magistratus quidam, toti Xauceanæ Regioni communis Pimpithau vocant, Xauceum deuenit, & domum nostram magna pompa inuisit, Patrem Cataneum secum sedere iussit, quod primis temporibus erat perrarum. quibus officijs, nõnihil iniuriæ priores oblitteratæ. Sed nondum ab assessore recedamus. Is attentius excussa, quam inconsideratius fecerat, iniuria, valde veritus est, ne quam crudelitatis notam & inde officij iacturam incurreret. Ergo uti omnia resarciret, sua sponte edictum scripsit, in hanc sententiam rei totius euentum narrabat, & deinde culpam omnem in Magistellos illos referens, nostros ab omni culpa liberabat (magna vis veritatis) inde asperrimis verbis commonebat omnes, viderent etiam atque etiam, ne quam Patri, ne quam domesticis, molestiam facesserent, alioqui graues pœnas se daturos.

Assessor iniuriam Socijs illatam edicto compensat.

In hunc fere modum P. Cataneus, absque Socio Sacerdote in annum Domini nonagesimum septimum commoratur. nam qui designatus erat illi comes Amacai parum firmis viribus vtebatur, & periculosum videbatur in eam Xauceani aeris inclementiam valetudinarium amandare. & alias Visitator P. Valignanus Indiæ præesse ex Præpositi Generalis auctoritate desierat, & solum Iaponiam & expeditionem Sinensem cum

cum eodem Visitatoris titulo gubernabat: vnde ex India operarios euocare integrum illi non erat. In hac solitudine & laboribus P. Cataneus grauiter, & prope desperata salute laborauit, eoq; res deuenit, vt Amacaum ire cogeretur, in cuius locum P. Ioannes Aroccia, Lusitanus, vt erat valetudinarius Xauceum mittitur, iubeturq; se domesticis parietibus continere, & rem domesticam tantisper moderari. Interim ex India Visitator aduenit, & P. Cataneo expeditionis Xauceanæ Socium P. Nicolaum Longobardum Siculum designauit. quem reuersus in stationem suam P. Cataneus secum abduxit: & quoniam de exiguis viribus P. Ioannes non bene audiebat, eum in Collegium euocabat, alteri cuilibet rei applicandum. Verum ille fortiter stationẽ suam retinuit: & re vera solitò firmius Xaucei quam Amacai vixerat. Ergo mœstus excludi se prima sua, vt aiebat, vocatione, illo maxime tempore, quo confectis studijs inchoare oporteret; hæc omnia Visitatori ita feliciter proposuit, vt cum reliquis duobus omnium votis remanere sineretur, qui iam præcesserant & domum appulerant nullo prohibente.

P. Cataneus Amacaum proficiscitur.

Finis tertii libri.

DE

DE CHRISTIANA
EXPEDITIONE APVD SINAS
AB SOCIETATE IESV SVSCEPTA.

Liber Quartus.

P. Matthæus secundò Nanchinum redit.

CAPVT PRIMVM.

PAtri Visitatori iam Indicis negotiis libero, Sinensis expeditio inprimis cordi fuit, vt eam prius benè constitueret, quam in Iaponiam nauigaret. In primis vsu Magistro iam didicerat, desperatam esse, sed & parum aptam ad finem de re Christiana promouenda consequendum, Legationem, quæ ab Rege Catholico, vel à Pontifice maximo annis superioribus sperabatur, ad Regem Sinarum destinare. Videbat etiam diuinis maxime præsidijs, & Sociorum qui res Sinicas altius iam penetrabant industria, expeditionem illam supra spem crescere, & plus indies accipere firmitatis, statuit exiguo illo, quem habebat apparatu tentare, si quid in eam rem conferre posset dignitatis.

P. Visitator Superiores constituit pro re Sinensi.

Aduertit primum varijs ex causis, non ita procliue esse, ab Amacaensis Collegij Rectore, illam expeditionem gubernari, qui negotia præsens intueri, sed nec intelligere satis potest, Et vt possit tanta locorũ intercapedine disiunctis necesse est sæpè proximas rei bene gerendæ occasiones elabi. Statuit ergo vt totius expeditionis Superior ex ijs vnus esset, qui in regni penetralibus viueret. P. Eduardum ab eo munere, inclinata iam in senectutem ætas exclusit, ne in interius regnum remandaretur. Inter eos porro, qui eam vineam excolebant,

P. Matthæus Riccius Superior expeditionis Sinensis renunciatur.

P. Matthæus cæteros ętate, ac rerũ vſu ex diuturniore in hoc regno mora ſuperabat. Eum igitur totius expeditionis Superiorem renunciauit, & habenas laxauit, vti de tota expeditione, prout ad maius illius bonum videretur diſponeret, & nouas ſicubi ſpes affulgeret, noſtrorum ſedes collocaret, In reliquis etiam ſuas ei ſecum facultates communes eſſe voluit. Et præ cæteris enixe cõmendauit, vti modis omnibus ad Sedem Pequini figendam adſpiraret. Videri enim non aliter ſecuram noſtrorum in hoc regno ſtationem fore, niſi aliquis ab Rege Fauonius fauori afflaret. In hunc finem ea omnia, quæ congerere potuit, Nancianum miſit; Deiparæ Virginis iconem ex Hiſpania miſſam; aliam quoque Chriſti Seruatoris effigiem; Et horariam molem non maximam, quæ internis rotis agitata, horas vel dimidiatas, vel integras, nec non & ipſos quadrãtes magno artificio, ſuis interuallis diſtinctas, ſono euulgabat. Eam machinam Claudius Aquauiua Præpoſitus generalis huc in eum finem deſtinarat, vt ſub cuius auſpicijs hæc expeditio cæpiſſet, eiusdẽ præſidijs promoueretur. Nec diſſimilem huic Philippinarum Inſularum Antiſtes ad Viſitatorem transmiſerat, Sinenſi expeditioni profuturam. His addidit, quicquid Amacai corradere potuit earum rerum, quæ ad rem facere videbantur. Ea omnia Nancianum vſque tranſmiſit.

Munera Nancianum Amacao mittuntur

Ideo vero, quod non erat libera Amacaũ nauigatio, Collegij Rectori mandauit, vti noſtris ea meſſe occupatis, de omnibus ita prouideret, ac ſi eos vt prius moderaretur: eundemq; eſſe voluit Sinenſis expeditionis ac Iaponiæ Procuratorem, vti exigeret ea, quæ vel Regis Catholici iuſſu, vel eleemoſynæ nomine, ab alijs donabantur, quod ſæpè Amacaenſes Luſitani & liberaliter faciebant, quorum ſane in hac expeditione promouenda pietatem, neque nos decet obliuiſci, neq; poſteros ignorare.

P. Emanuel Diaz Collegij A-

P. Emanuel Diaz, dudum è Luſitania venerat, & in India

non

non semel Superior fuerat renunciatus, & nũc degebat Amacai, ex eo quod in rem Sinensem propensus videretur, & alias reliquis ad id Collegium regendum dotibus instructus erat, à Visitatore Rector est appellatus eius Collegij, quod erat nobilissimarum duarum Missionum Sinensis ac Iaponiensis Seminarium. P. vero Eduardus Exrector, administrato per annos plures eo Collegio in magna temporum varietate, nõ ita multo post vitam in Religione nostra sanctissimè actam, sanctissima quoque morte conclusit. Is à puero prope Societate inita in Senectutem vsque magnum ingenium, & præclaras animi dotes in Doctoris, Concionatoris, ac Superioris officijs continuo exercuit, magna semper omnium vel domesticorum, vel cæterorum comprobatione.

macaensis Rector pronunciatur.

P. Eduardus moritur.

P. Matthæus igitur pro eo, quod à Visitatore iubebatur, omnem lapidem mouebat, omnia circumspiciebat, vt aliquo tandem modo in Regiam vsque penetraret. Prius putauit sibi tentandum Regulum illum familiarem Chiengan, qui proximus in Regio sanguine Regi habebatur. horologium illi & alia nonnulla ostendit, quæ Regi munuscula deferenda compararat, sed demum intellexit, ineptissimum illum esse, ad eam rem conficiendam, modum. Rex quippe non modo suos illos propinquos in nullam Reipublicæ partem vocat, sed ab ijs etiam sibi cauet, à quibus nihil dubitat, si liceret, regnum affectari. atq; ita res erat periculi plena, & quæ expeditionem vniuersam, pro eo quod promouere posse sperabatur, fortassis erat euersura Sed neque ipse Regulus regiæ suspicionis conscius, sese voluit ea re immiscere.

P. Matthæus in Regiam penetrare conatur.

Suspicio Regis

Interim auditum est illum Guan, de quo paulò superius dictum est, in Insulam illam Australẽ, Hainan nomine patriam suam ex aula repetentẽ, Xaucei nostros inuisisse, & magnam familiaritatẽ contraxisse, auditum est inquam eum ab Rege Nanchinum reuocari, vt præses esset primi Tribunalis, quod

Guan præses primi tribunalis futurus Nãchinum vocatur.

à creandis Magistratibus Li Pu appellatur, quod Sinicè Magistratuum tribunal sonat. Ergo Pater Matthæus P. Cataneum monuit, vti in eius transitum intentus esset. receperat enim se cum in Aulam reuocaretur, eo Patres abducturum, vt Sinensium fastorum errores ad syderum normam reuocarent, & alia è Mathematicis disciplinis petita euulgarent. Venit igitur Xauceum, & à P. Cataneo inuisitur: ex eo quærit, vbi P. Matthæus cõmoretur, eoq; Nancianum metropolim nominante, exultauit asserens se cum eo ibi congressurum. P. Cataneus obtulit se comitem Nancianum vsque, vti hoc negotium aptius inter ambos discuteretur. nec abnuit Magistratuum Præses. Ergo commendata P. Nicolao Domo, comitem adsciuit P. Ioannem, vti Nanciani remaneret. præcesserat ille Præses, & eum diurna nocturnaq; nauigatione P. Cataneus cum assequi laboraret, biduo præcessit, quod spatium temporis ad rem fecit aptissime. interim enim tota res à Patrib⁹ agitata est, atque constituta, & sarcinæ conuasatæ. Visum est igitur omnibus, vti P. Matthæo se P. Cataneus comitem adiungeret. Aduenit interim Tribunalis Præses, quem nostri munusculo suo, è rebus Europæis instructi visitaruut, è quibus omnibus nihil æquè arrisit, vt vitrum illud Trigonum, de quo sæpè supra. nam cum id Xaucei primo congressu cum nostris conspexisset, imaginatus est lapidem esse apprime preciosum, ibat Præses honore lætus, quo eum Rex reuocando affecerat, cum antiquo suo Magistratu, & spe non dubia, quin deinde Pechinum ad eandem dignitatem accerseretur, è qua primo saltu in summum Colai munus euaderet. Cum igitur Patres in mollia fandi tempora incidissent, de suis rebus sermonem iniecerunt, Nanchinum ire, Regi munera deferre velle commemorabant; voluit is videre regia munera, quæ summopere placuerunt, & vt rem procliuiorem redderent, asseruerunt ab eo se præter fauorem sperare nihil, se ac suos, sumptus facturos,

Præses Guan comitibus Socijs Nancianũ venit ad P. Matthæum.

Socij Nanchinum se ire velle Præsidi insinuant.

ros, & in eam rem, quantum opus foret, operæ ac laboris expensuros. Quibus ita respondit, non solum placere sibi vti secum Nanchinum nauigarent, sed Pechinum quoque, quo post mensem ab aduentu suo ire oportebat, vt Regi redeuntis anni Natalem diem gratularetur, qui in decimã septimam diem octauæ lunæ, quæ apud nos Septembri mense splendet, incidisset, & ei videbatur, non incõmodum esse tempus Regi hactenus inuisa munera deferendi.

P. Matthæus comite P. Cataneo Nanchinum nauigat.

Ergo P. Matthæus statuit rem, vti apparebat oportunissimam minime negligere. adscito igitur in comitem P. Cataneo, à quo plus auxilij sperabat, duos alios Socios Nanciani dereliquit, & nauigio conducto, pro se ac suis iter arripuit. Patribus accesserant fratres nostri duo: Sebastianus Ferdinandus, & Emmanuel Pererius, quem ideo fratrem nostrum nomino, quia non ita multo post in Societatem est cooptatus. De his fratribus nostris obiter, & in cursu vnum monebo, nihil mirum videri debere, si illi natione Sinæ Lusitano cognomine appellẽtur. hi enim in oppido Amacaensi nati, filij sunt Sinarum quorundam, qui vna cum fide Lusitanum quoque cultum volentes induerunt, & nunc sunt Lusitanis similiores quam Sinis, cum vero Baptismum suscipiunt, à Patrino, vt vocant, nomen simul & cognomen accipiunt, quanquam & hi Sinensis familiæ cognomen non dimittunt, sed eo vtuntur solum, cùm Sinensi sermone dicitur aliquid aut scribitur: nos Lusitanum vt notius in Europæo sermone vsurpamus.

In discessu Nostri, temporis angustijs exclusi, amicos minime salutarunt, sed nec Magistratus, ne ab ijs impedimentum aliquod nasceretur, nec de diplomate, vt olim curatum. eius enim Magistratus Societas omni diplomate securior videbatur, imo ex eo itinere Nanciana sedes securior, & vniuersa expeditio multum accepit firmitatis. quis enim est ex omnibus Magistratibus, qui Præsidem Tribunalis Magistra-

tuum non vereatur offendere, atque ita omnino cecidit. nam toto tempore, neque Xaucei neque Nanciani contra nostros Mussitatum.

Præsidem Socij in nauigatione Nanchinum versus sibi magis magisque conciliarunt.

Nanciano soluerunt nostri postridie eius diei, qui Diuo Præcursori sacer est, octauo salutis anno supra nonagesimum. toto eo itinere, quo nauigatum est Nanchinum versus, Præsidem sibi magis magisq; conciliarunt, eius filios atque domesticos munusculis delinierunt, sed maximè gratiam ambierũt eius, quem consiliorum suorum participẽ ac prope arbitrum faciebat. Vxoris fratrem, qui naturæ bonitate ductus Patribus fauit, quamdiu in viuis fuit, totos dies in Præsidis nauigijs de hoc negotio prospere conficiendo tractabant, & subinde auctor erat Præses ipse, vt ex horarijs machinis Regi altera Palatino altera cuidam ex Eunuchis donaretur, qui eam rem suscipere vellet promouendam. Sed abnuit P. Matthæus alium protectorem huic negotio nominare, nec eam machinam alteri quam illi ipsi donare, qua re mire captus est, & huic negotio illigatus, nec promissum diu dilatum. nam extemplo illi horologium Socij donauerunt, cuius vsum sensim edoctus, ille ipse cum opus erat moderabatur.

Iapones regnũ Coria infestãt.

Nanchinum vbi ventum, omnia formidinis plena repererunt. nam Iapones suis finibus egressi regnum Coria infestis armis impetiuerant. id Sinæ quod esset vectigale magno sumptu tuebantur, & exigua spes eo tempore apparebat, Iaponum impetum retundendi. Ea res effecit, vti nemini satis animi fuerit, ad Nostros hospitio excipiendos. nam grauibus edictis nuper cautum erat, ne quis in ædes suas reciperet homines, qui vel habitu, vel vultu suspicionem ingererẽt, quin paucis ante diebus Iaponios exploratores interceperant, qui in omnem partem vagi omnia contemplabantur. ergo æstus maximos exiguo nauigio male tecti superarunt. neque hic suam Præses auctoritatem interposuit, sed & ipse trepidare cæpit,

Socijs & Præsidi metus inijcitur.

ne adue-

ne aduenas adduxisse sibi fraudi esset. P. Matthæus tamen in vrbem frequens itabat ad Præsidem inuisendum, sed semper gestatoria sella tectus, quanquam non ita tegi potuit, quin de eius aduentu monitus fuerit summus militum Præfectus totius regni. id autem nostri eo tempore ignorarunt, & post annos plures ab eo ipso audierunt. narrabat enim se exploratores misisse ad eum intercipiendum, à quibus cum relatum esset eum in Præsidis palatium itare, ab iniuria abstinuit, vel Præsidis metu, vel quod nihil esse periculi crederet in eo, quem vir tantus sua familiaritate dignabatur.

Consilium initur de libello Regi transmittendo.

Interim de re tota consilium hoc inierant, Regi libellum Nanchinum mittere placebat per eum, qui velut Cancellarij quem vocamus officio fungitur, & libellos Regi destinatos Nanchino transmittit, & iam eum libellum P. Matthæo scripserat insignis litteratus, & aulicis negotijs assuetus, qui libellus cum non prolixus esset, octo tamen aureis vix à scriptore impetratus. tanti litterati Sinenses scriptiones suas solent æstimare. Verum ea res in ventos abijt. nam tametsi Magistratus ille Pręsidi esset peramicus, adduci tamen non potuit, vt sese aduenarum libellis immisceret, & vt tergiuersationem consilio cohonestaret, auctor erat, vti Præses ipse nostros Pechinũ secum deduceret, eum ibi libellum illum facilius & efficacius Regi traditurum, qua tergiuersatione vel potius repulsa, nostri Nanchini in Præsidis humeros reciderunt.

A Nanchinensi Prorege P. Matthæus euocatur, inde cum nostris Pechinum nauigat.

CAPVT SECVNDVM.

PRÆSES iam desperans de negotio illo Nanchini conficiendo, nec ausus fidem tot acceptis donis obligatam frangere, omnino statuit Nostros in Aulam secum abducere, & nego-

negotium illud de munere Regi offerendo, adhibitis Eunuchis amicis suis, omnino tentare; verum quoniam illum iter terrestre arripere oportebat, vt ad certam diem Pechinũ Regi sex Tribunalium nomine gratulaturus diem Regis natiuitate lætum perueniret: sarcinas suas flumine transmittebat domesticis duobus cõmissas. monuit ergo nostros, vti simul eodem nauigio veherentur, & vbique se pro domesticis suis gererent. id nauigium non male refert triremim nostram, quam à nauigandi celeritate Sinæ nauem equestrem vocant. in ea vti liberius nauigarent nostri, stationẽ vnam precio conducere, quam communi cum famulis Præsidis contineri maluerunt, & ea statio Patres ambos cum reliquo suo comitatu commode capiebat.

Præses Sociorum negotiũ seriò tractat.

Inter sarcinas suas & Regia munera ingenti tabula expressam totius orbis descriptionem deferebant, quam characteribus Sinicis & breuibus commentarijs exornarat P. Matthæus. ea tabula Præses recreari solebat auidius, quod in ea vniuersi vastitatem non vaste descriptam cerneret, & tot regnorũ nomina diuersorumq; rituum nouitatem legeret, & vt eam velut terræ faciem altius imprimeret, in eam conspiciendã studiosius ferebatur. Præses igitur initio cum Nanchinum aduenit, è Sinensi ritu maximi ad eum Magistratus concurrerunt, nouam aduenienti aut potius antiquam dignitatem gratulati, sed vt gratulationes vacuæ esse non solent, eas muneribus cohonestabant. Degebat eo tempore in vicina vrbe diei itinere Nanchinensis Prorex Præsidi peramicus. Is inquam nõ in Regia Nanchinensi, sed alibi residebat. nam tametsi Prorex erat, inferior tamen Præsidi & alijs in Regia Magistratibus permultis censebatur. Inde fit vt Nanchini Proreges considere nolint; sed alio se conferunt, vbi Superiorem nullum habeant Magistratum. Is igitur olim ab alio quodam Nanchinensis Prouinciæ in vrbe quadam Gubernatore Geographicã terræ super-

ſuperficiem, quam P. Matthæus Sciauchini olim primam ediderat, & quia ea mirificè recreabatur, inſculpi marmori prægrandi iuſſit in Vrbe Luceù, & ſimul addidit elegantem ſcriptionem in illius operis encomium, quam ſcriptionẽ ille quidem fecerat, ſed auctoris primi nomen P. Matthæi videlicet in marmore reticuerat. inter cætera igitur quæ ad Præſidem miſit munera, vnam ex ijs deſcriptionibus velut à ſe cuſis transmiſit. libri primi memoriam appello, cum de Typographia ageretur, ibi legitur, qua arte Sinæ, ea quæ marmori ſunt inſculpta exprimant potius quam imprimant. Præſes igitur cum aduertiſſet hanc orbis delineationem ſatis ſimilem illi eſſe, quam P. Matthæus ſecundam ediderat, eo accerſito dixit: Neque nos, inquit, vniuerſa orbis delineatione carebamus. nam ecce tibi à Nanchinenſi Prorege vnam accipio ſatis illi ſimilem, quam à te excuſam conſpexi. Verum facile P. Matthæus fœtum ſuum parens agnouit, & narrauit hanc ipſam deſcriptionem primum à ſe Sciauchini editam, & amicis diſtributam huc etiam penetraſſe. qua re Præſes mirè lætus, hoc etiam opus ex eo pluris fecit, quod vir tantus vniuerſo regno celeberrimus tanti æſtimaſſet: Hic enim Prorex Sciaù cognomine his quidem temporibus paucos habuit fama pares, quæ illius ingenium ſanè viuax, & in gerenda Republica dexteritatem ambitioſè celebrauit. & quidem ex ijs, quæ de eo cum publica munera gereret conſtanter narrantur, nihil illi videtur mendax alioqui fama temerè affinxiſſe. atque ita ex hac ipſa dignitate anno proximè inſequente in Aſſeſſorẽ Tribunalis vnius, Scilam vocant, Pechinum eſt euocatus. Porro cum in Prouincia Vquam à Regium quendam Eunuchũ populo grauiter ferente, periculoſe tumultuatum eſſet, Rex ad eum tumultum ſedandum ſua ſponte nullo ſuggerente, hunc ipſum Sciaù nominauit, quod fecit ille feliciter quidem; verum poſtea rebus proſperè geſtis æquo fidentior à propin-

Prorex ad Præſidem munerio loco mittit Geographicã deſcriptionem

Proregis Sciaũ ingenium, & dexteritas.

Proregis integritus.

quis Regijs in eadem Prouincia crudelissime fertur enecatus.

Sed ad rem redeo; Præses amico Proregi cum de munere scripto gratias ageret, monuit eius descriptionis Geographicæ auctorem apud se domi commorari, eo consilio, vt secum Pechinum concederet. ea re audita Prorex extemplo Militum Præfectum cum litteris ad Præsidem legat, & enixe rogat, vti extemplo operis auctorem ad se mittat, dudum in votis sibi fuisse cum eo congredi, sicubi occurreret, quod eius celebri fama ad eum videndum vrgeretur: simul gestatoriam sellam, & baiulos mittebat, equos etiam & baiulos alios ad eius sarcinas aduehendas addiderat. Eo etiam nunc tempore cum Proregis legatio aduenit, P. Matthæus cum Socijs ac Sarcinis in triremem illam Præsidis transierant, die insequenti discessuri. Verum auctore Præside Proregi negari non potuit, quæ petebatur P. Matthæi excursio, sed neq; videbatur nostris, vti hanc elabi sibi sinerent occasionem necessitudinis cum celeberrimo viro contrahendæ. Ergo P. Cataneo dedit in mandatis, vti præiret, se postea per dispositos equos facile triremem assecuturum. Ipse igitur sella gestatoria vectus, cum duobus famulis ad Proregem pergit, & comitem itinere toto habuit eum Præfectum militum, à quo fuerat accersitus.

P. Matthæus opera Præsidis in Proregis familiaritatem venit.

Proregem igitur noster & Sinensibus ritibus & munusculis Europæis salutauit, quæ ipse libens, vt in re noua fieri solet accepit, sed Patris conspectu magis recreatus, nullum finem faciebat cum eo colloquendi. colloquijs materiā dabant mathematicæ disciplinæ, & variæ de Europa quæstiones, quæ omnia mire comprobauit, vnde decem totos dies eum apud se prope per vim retinuit, vt colloquendi cum eo cupiditatem exhauriret. detulerat secum P. Matthæus, vt de Regijs muneribus sermonem ingereret, quædam ex ijs, quæ Regi destinarat, inter quæ effigies fuit illa sanè nobilis Christi Seruatoris vitro pellucido & strijs eleganter ornata; eam igitur cum Proregi

P. Matthæus cum Prorege colloquiū instituit.

regi visendam in eius cubiculo detexisset, primo conspectu attonito similis substitit, deinde vtraq; manu striatas, quibus tegebatur valuas occludens, vultum auertebat. non intellexit P. Matthæus quorsum, & arbitratus est, eum effigie visa exhorruisse: dixit igitur: effigies hæc alium nullum nisi cæli ac terræ Dominum repræsentat. Cui Prorex, nihil inquit dicto opus est, seipsam quippe loquitur, non esse mortalis cuiuspiã imaginem. sed non est conueniens locus iste ad imaginẽ Numinis exponendam. Habebat ipse in Superiori domus parte, qua liber in cælum aspectus patebat, sacellum perelegans, in quo sacello ex litteratorum institutis cælo venerationem exhibebat. in id sacellum tribus portis aditus patebat: vna in Austrum, in Ortum altera, tertia in occasum ferebatur. in eius ambitu Porticus erat cancellis apte distincta, vltra cancellos hortulos ambiebat, & fruticum florumq; conspectu oculos euocabat. Eo igitur in Sacello à Curialibus suis erigi Aram voluit, & in Ara cereos & odores incendi imperauit, supra Aram collocata Christi Seruatoris effigie, Ipse sumptuosissimis officij sui vestibus indutus accessit, & debitam venerationem solitis, & sæpe cantatis hoc volumine ritibus quarto repetitis exhibuit, inde ad imaginem per otium contemplandam accessit, sed ita tamen, vt non ex opposito, sed ad latus venerabundus adstaret, atque ita multum temporis in ea spectanda consumens, auelli non posse videbatur. Idem reliqui deinde domestici eadem veneratione præstitere. Et quotidie ad eam repetitis ritibus ijsdem pari semper veneratione redibant. vnus porro ex eius cubicularijs in turribulum perpetuos ignes & odores Hero imperante curabat.

Prorex effigiẽ Saluatoris veneratur.

Per eos dies omnes Prorex primarios viros, ac Magistratus ad prodigiosæ imaginis spectaculum admittebat. eos inter Præses fuit Ludilitterarij Prouinciæ Nanchinensis, qui deinde Pechini P. Matthæo fuit peramicus, & tandem Prouinciæ Fu-

Prorex Magistratus ad spectandam effigiem Saluatoris inuitat.

chianæ Prorex nominatus est. Noster etiam in hoc sacello totum diem, vel officio diuino recitando, vel aliter orando, quantum licuerat consumebat, & Deo pie gratulabatur honores illi ab Ethnicis etiam hominibus exhibitos. Cupiebat quidem Prorex diu P. Matthæum apud se retinere, vt mathematicas aliquot machinas extrui curaret, verum ex eo, quod resciverat Socios Pechinum versus discessisse, facultatem Patri fecit abeundi, & abeunti magnum argenti pondus in itineris sumptus dedit, quod in tenuitate nostra non fuit importunũ: sed vtiliora etiam fuerunt, quæ dedit rem tantam aggredienti monita, cuius ipse difficultatem minime dissimulabat, & sententiam suam exponebat, eam rem euentu suo carituram. Inde in sella gestatoria dimissum ad flumen vsque deducendũ curauit, ibi celocem conscendit vna cum eo, quem è suis curialibus elegerat, vti Patrem tamdiu comitaretur, donec fuisset Socios assecutus: id fuit in vrbe, cui nomen Chingan. vnde reuersus ille, id Proregi renunciauit. Idem iste Prorex, postea Pechini gloriari apud alios Magistratus solebat, quod eam Christi Seruatoris iconem, quæ Regi fuerat oblata, tot diebus intra Palatium suum habuisset.

Prorex P. Matthæum honorificè à se dimittit.

Flumen illud Nanchinése, quod maris filium dicere me memini Iansù Sinice apoellari, Nanchinum vsque in Boream vergit, inde nonnihil in austrum reuertens, magno impetu in mare incurrit: quadraginta fere miliaribus, ex eo Nanchinum præterfluit. vnde ut in Regiam Pechinensem flumine aditus pateret, ex hoc in aliud flumen, Sinarum Reges, prægrandem riuum deriuarunt, id flumen flauum appellatur, quem colorem aquæ semper turbidæ inuexerunt. Et hoc est Regni Sinensis alterum magnitudine & celebritate flumen, qnod extra regnum ad occasum nascitur, è monte, qui Cunlun appellatur, quem montem vero similibus coniecturis colligitur, eum ipsum esse, vel alium minimè remotum, è quo Ganges

Flumen Nanchinése maris filius dicitur.

Flumen flauũ magnitudine celebre.

Ganges creditur ſcaturire. Id flumen à prima ſua ſcaturgine lacum efficit, quem à conſtellationibus appellant. inde in Sinarum fines penetrat in Prouincia, maximè ad occaſum, cui Scienſi nomen eſt, & iterum è Borealib⁹ muris in Tartarorum terras egreditur, deinde regreditur etiam ad Auſtrum, & Superiorem, è qua venerat Prouinciam, inde aliam, cui Scianſi nomen eſt, luſtrat, & aliam, cui nomen eſt Honan deinde irrigat: poſt in ortum flectitur, & non procul à filio maris in Orientalem Oceanũ influit. è Boreali Regione fluminis magni, quod Ianſu vocauimus. Fluuius hic nihil Sinicas leges veritus, è Barbaris Regionibus egreditur, & velut odium vlciſcens, quo Sinæ aduenas proſequuntur, illuuionibus perſæpè magnam regni partem fœdat, & alueum pro arbitratu mutat, cum plenus eſt arena, quam voluit. Huic deſignati magiſtratus, aut illius ſpiritui (ſpiritus enim multis rebus præficiunt) varijs ritibus litant; turbidos vero fluctus nonniſi intra mille annos ſemel ſerenare fingunt. vnde Sinenſe diuerbium eſt, ſi quando rem infrequentem explicant: cum flumen flauum ſerenabitur. vnde qui hoc fluuio feruntur, oportet aquam in multos dies conſeruare, dum lutum & arena ſubſidat: cuius non minus tertia parte intet fæces computatur. Ante huius fluminis ingreſſum & egreſſum riui reperiuntur, qui Pechinum commeatum deferentibus nauigijs, tranſitum præbent: ea nauigia ad decem millia dicuntur excreſcere, & ſolum è quinque Prouincijs Chianſi, Cechiano, Nanchino, Vquam & Sciantum mittuntur. Hæ quippe Prouinciæ Regi annuum vectigal oriza, frumentoq; pendunt: Reliquæ vero decem, argento numerant. Præter hæc nauigia alia innumera occurrunt Magiſtratuum perpetuo euntium ac redeuntium, alia quoque permulta priuatorum negotiatorum: Priuati tamen negotiatores ex Hianſu flumine in hos riuos ingredi prohibentur, ſed ij ſoli nauigant, qui intra Riuum ipſum ad Boream habitant.

Riui ex flumine flauo manantes.

habitant. id fit, ne immenſa nauium multitudo tranſeunti-bus aditum præcludat, aut aliquod Regiæ Pechinenſi malum moliatur, & tamen ita immenſa eſt nauigiorum multitudo, vt ſæpe dies complures præſtolari tranſitum, aliæ alijs præpeditæ naues cogantur, maxime certis temporibus, cum aquæ penuria in canalibus laboratur, cui vt mederentur, multis in locis valuis ligneis aquam continent, quæ in pontes etiam vſu duplicato inſtruuntur, hæ deinde valuæ pleno riuo patefiunt, & nauigia aquæ currentis impetu deferuntur, atq; ita in aliam ex alia cataractam magno nautarum labore nauigatur, & faſtidioſa itineris tarditate. Inde labor etiam creſcit, quod intra riui anguſtias rarò nauigantibus venti fauent. vnde funibus fere nauigatio promouetur, quin etiam non raro accidit, vt in egreſſu cataractarum, vel ingreſſu, cum laborantes aquæ vortices inuoluunt naues, demergantur: verum Magiſtratuum aut Primorum nauigia, machinis è ripa ligneis, in aduerſas aquas attrahuntur, idque regijs ſumptibus, itinere toto factitatur, & in hoc quidem riuo ad nauigationis vſus conciñando, in annos ſingulos anni, vt arithmetico vocabulo vti liceat, millionem expendi nihil dubitatur. Ea res ſtupori fortaſſis erit Europæis, qui è Chorographicis tabulis intellexerint, iter fore in aulam Pechinenſem breuius atque expeditius, & ſine ſumptu, ſi mari nauigetur, ſed maris & Pyratarum metus ita in Sinatum animos alte penetrauit, vt in aulam commeatum mari deferendum pro maiori incommodo putent.

Aqua valuis ligneis continetur.

Hoc itinere toto permultæ & celeberrimæ ciuitates occurrunt trium ſcilicet Prouinciarum Nanchinenſis, Sciantũ, Pechinenſis, & præter vrbes, tot ſunt ad ripas oppida, pagi, ædes, vt dici poſſit totum illud iter habitatum. hinc fit, vt nullo in loco deſit nauigantibus recens cõmeatus frumenti, orizæ, carnium, piſcium, pomorum, olerum vini, & rerum huiuſmodi, quæ viliſſimo pretio diſtrahuntur. hoc eodem riuo in Re-

Inter Nanchinũ & Pechinũ ciuitatũ multitudo.

giam

giam ligna, trabes, tabulæ, columnę, (nam lignea solum Sinæ in pretio habent) ad opera Regia deuehuntur eo potissimum tempore, quo Regium Palatium arserat, & è tribus partibus duas ignibus absumptas cómemorabant. atque ita toto itinere nostri crates immensas trabium, inter se colligatarũ, lignorumq; cæterorum reperiebant, quas multa mortalium millia ingenti sudore protrahebant, & vix intra diem vnum, quinq; sexúe miliaria promouebant. & quidem è Prouincia Suscuen, quæ abest ab vrbe Regia longissime, vix intra biennium, & sæpè intra triennium huiusmodi crates appellebant. vnde quælibet columna ex illis prodigiose magis ad tria aureorum millia singulæ excrescebant, & è cratibus vnam, quæ longissima visa est, obuiam habuerunt, quæ in longum ad duo miliaria extendi iudicata est. Ipsi quoque lateres ad Palatij Regij molem, nam Sinæ latericium opus lapideo præferunt, hoc itinere vehebantur à mille quingentis passuum millibus delati, & permulta sunt nauigia, quæ alium vsum habent nullum, nec diurnis aut nocturnis horis à nauigatione conquiescunt. & quidem hac nauigatione huius generis tanta multitudo occurrit, vt non vni palatio, sed vrbi non minimæ extruendæ sufficere posse videretur.

Ligna apud Sinas in pretio sunt, ad ædificia.

Latericiũ opus lapideo præfertur.

E prouincijs etiam australibus, ad Regem anno quolibet, ea omnia mittuntur, quæ in sterili Pechinensis Prouinciæ solo desiderari posse creduntur: poma, pisces, oriza, quin etiam bombicini operis vestes, panni, & alia sexcenta, & singulis dies præstituta est, qua die nisi appulerint, ij qui vehendis illis præsunt, grauibus pœnis mulctantur. In his nauigijs, quæ supra equos vocari diximus, præsunt semper Eunuchi Regij, qui summa celeritatę octoni semper aut deni nauigant. per hunc riuum æstatę solum transitus est, quo tempore apud Sinas flumina fere ripas exeunt, ideo fortasse, quod eo tum demum temporę niues è montibus, è quibus illa flumina oriuntur,

Pechinense solum sterile.

Riuus æstate solum nauigabilis.

tur, colliquescant. per æstiuos igitur calores in itinere minimum menstruo, & plerumq; bimestri, quæ deferuntur edulia procliue erat ante corrumpi, quam Pechinum peruenirent. ideo omnia eius generis admixta glacie refrigerant. & quoniam illa ipsa glacies paulatim æstu dissoluitur, omnibus ijs in locis per quæ similibus nauigijs est transitus, ingens glaciei copia in hos vsus asseruatur, & transeuntibus pro nauigantium arbitratu distribuitur, atq; ita res omnes velut recentes in Regiam vsque deferuntur.

Eunuchi nauigiorum stationes vendunt.

Horum nauigiorum Eunuchi stationes vacuas viatoribus vendunt, & pretium in proprium lucrũ referunt. Sinæ quippe indignum putant, munera, quæ ad Regem mittuntur, in vnum nauigium cuncta conferre, sed ad maiestatem pertinere putant, si quamplurimis nauigijs Regię res transmittantur. Rex etiam alia ex causa id fieri non abnuit. cum enim innumera prope nauigia Regijs rebus onusta Pechinum sine iusto pondere nauigent, occasio præbetur negotiatoribus, spe lucri merces suas in vacuas naues, non maximo pretio inferendi, quæ res soli fertilitatem forte superat, indigentiam tollit, minuit charitatem, vnde dici potest Pechini nihil nasci, sed nihil deesse.

Socij ergo nostri, tametsi in eadem cum Præsidis domesticis essent naui, stationem tamen sibi peculiarem pretio cõduxerant, qua in nauigatione, propter æstum ingentem, multos dies toleratum, alius post alium prope omnes ægritudine graui laborarunt, verum diuino auxilio tandem omnes sub finem sunt in pristinæ valetudinis statum restituti. Nauigantes igitur tandem riuo egressuri in Sciantun prouincia flumini non facto sed nato occurrerunt. id flumen excurrit prope Pechinum, vsq; ad arcem, quæ Tiensin vocatur. huic Pechino aut è Tartarea potius occurrit aliud flumen, quod pari deinde passu fluens, communes aquas immittit in mare, vel po-

tius

tius ſinum illum, qui eſt inter Coriam ac Sinas, poſtquam vno ſimul die concurrerunt.

In hac arce nouus erat, & extra ordinem Prorex, ex eo, quod Iapones infeſtis armis, vt dixi, Coriam inuaſiſſent. ab eo Prorege claſſis ingens in Coriæ ſubſidium parabatur, vnde totum illud flumen bellicis nauigijs, plenum militari tumultu perſonabat. per medios cuneos noſtri nullo prohibente tranſierunt, ac denique in portum aut ripam potius Pechinenſem appulerunt, quæ ripa etiam tum itinere diei à Pechinenſibus muris diſtat. & tametſi ad muros vſque, ingentem riuum arte deriuarunt, ne tamen nauigiorum multitudine oppleatur, non niſi regias ſarcinas ingredi ſinunt, reliqua baiulorum humeris, vel plauſtris ac iumentis in vrbem deportantur. Dies quo tandem Noſtri primum in vrbem Regiam penetrarunt, lætior fuit, etiam ipſius feſtiuitatis auſpicio, incidit enim in Peruigilium eius diei, quem Eccleſia Virginis Natali conſecrauit. Sed neque nos hic gaudium noſtrum diſſimulare licet aut decet, cum iam in occluſum, tot ſæculis Regnum fidei Chriſtianæ Præcones, per tot maria deniq; penetrarint, & ſe primum in Vrbem Regiam intulerint.

Ad arcem Tienſiù perueniunt.

Pechinum vrbem Regiam ingrediuntur.

Primaria quæ in hoc itinere tranſeuntes noſtri emporia luſtrauerunt, hæc fere numerantur. E prouincia Nanquinenſi Iamcheu, in eleuati poli ſupra finitorem gradu dimidiata ſupra ſecundum ac triceſimum. Hoaingan in quarto ſupra triceſimum, non toto Siuceu, in dimidiato ſupra quartum ac triceſimum amplè dimenſum. E Prouincia Sciantum, Zinim in triceſimo & quinto gradu duabus tertijs gradus portionibus ſuperadditis. Lincin in ſeptimo ac triceſimo duabus quoque tertijs gradibus partibus ſuperadiunctis. E prouincia denique Pequinenſi; Tiencin in nono ac triceſimo gradu atque dimidiato: Pequinum in quadrageſimo gradu peramplo. E quo conuincuntur erroris, qui ſola imaginatione ducti, Pequinum in

Emporia præcipua.

Error Mathematicorum.

in quinquagesimo gradu statuerunt. Nunc vero iterè Cantoniensi metropoli, quæ biduo abest ab Amacaensi portu Pequinum vsque, per stadia Sinensia dimetiar, quorum quinq; milliarium; quindecim leucam faciunt. fluminibus igitur itinere instituto, quod iter fere nostri faciunt, E Cantoniensi Metropoli Nanhiunum 1170. Inde Nancianum 1120. hinc Nanquinum 1440. Deinde Pequinum 3335. quæ in vniuersum collecta summam colligunt 7065.

Iter è Metropoli Cantone Pequinum.

Pechinensi negotio frustra tentato Nostri Nanchinum reuertuntur.

Capvt Tertivm.

IN hoc Regiæ Ciuitatis ingressu, iniuriam illius maiestati facerem, & lectori desiderium ingererem, nisi de ea pauca præfarer. Sita est igitur Regia hæc vrbs in extremo regno ad Boream, nec abest à nobilibus illis contra Tartaros muris, nisi centum miliaribus. magnitudine & vicorum compositione, ædificiorum mole, munitionibusq;, à Nanchino superatur quidem, sed vicissim superat incolarum multitudine, militum ac Magistratuum numero. ad Austrum duobus muris cingitur, altis ac fortibus, quorum ea est latitudo, vt facile currentes equos duodecim simul capere possit, nec alter ab altero impediatur. constant illi ex opere lateritio, nisi quod in pede saxis ingentibus tota murorum moles insistit, medijs in mœnibus pro latere confectam terram iniecerunt, & altitudine quidem non parum superant eos, quibus Europçæ vrbes assurgũt. ad Boream vno non amplius muro ambitus continetur. In his mœnibus nocturnis horis à militum turmis, non minus vigilatur, ac si omnia bello arderent: diurnis ad portas Eunuchi excubant, aut excubare se dicunt. nam reuera vectigalibus exigendis incumbunt, quod alijs in vrbibus fieri nequaquã solet-

Situs vrbis Regiæ Pequinensis.

Magnitudo.

Latitudo murorum.

Regium

Regium Palatium, intra interiorem Auſtralis Regionis murum conſurgit, penè pro vrbis portis, & inde in Borealem vſque murum excurrit. vnde videri poteſt vniuerſam vrbem occupare. nam reliqua ciuitas ex vtroq; Palatij latere diffunditur. anguſtius eſt aliquanto Palatio Nanchinenſi, ſed anguſtias amænitate ac ſplendore compenſat. Nanchienſe quippe ex abſentia Regum, inſtar cadaueris anima deſtituti indies corrumpitur: Pechinenſe vero ex eorum præſentia magis magiſq; exornatur.

Regium Palatium.

Vrbis vici Pechini perpauci lateribus aut ſilice ſtrati ſunt. vnde dubitari poteſt, quo maximè tempore moleſtior ſit inceſſus. nam hyems, lutum, æſtas puluerem, utrumq; moleſtiſſimum incedentes æque fatigat. & quoniam in ea Prouincia pluit infrequenter, tota in puluerem terra diſſoluitur, quem ſi ventus licet non maximus excutiat, nullus domi locus eſt, quo non ille penetret omnia fœdaturus. ex hoc incommodo remedium quærentes, morem inuexerunt alibi, vt arbitror inſolentem. nullus eſt enim è quolibet ordine, qui pedibus aut equo incedat ſine velo è pileo ad pectus vſque pendente, & faciem contegente, quod ita comparatum eſt, vti raritate ſua ab oculis penetretur, non tamen à puluere. id quoque velum aliud habet in ea vrbe percõmodum, quod non niſi quando volueris, agnoſcaris. vnde ab innumeris ſalutationibus liber, quo quiſq; voluerit apparatu moleſtiam minuit, ac ſumptibus parcit. cum enim apud Sinas intra vrbes equitare minus magnificum habeatur, & ſella geſtatoria vehi, ſit ſatis in ea vrbe ſumptuoſum; licet ſine nota minuere apparatum. ea quoque conſuetudo noſtris cecidit opportune; nam inter bellicos tumultus, externos homines per vicos curſare, fuiſſet importunum. ergo hac vſi conſuetudine, nemine aduertente, liberè quò res exigebat velo tecti commeabant. Vix alibi familiarius eſt, luto ac puluere neceſſitatem inducente, equo vel alijs

Vrbis vici.

Pechinenſes velo contra pulueres vtuntur.

etiam iumentis insidere, quæ passim in triuijs portisq; vrbis ac Palatij pontibus ac fornicibus frequentioribus sessores præstolantur, & paucis obolis diem totum sessorē suum vehunt: Et quoniam incredibilis est vrbis frequentia, muliones plerumq; iumenta fræno circumducunt, & viam aperiunt; ij quoque peritissimi sunt vicorum, nec fere est quisquam è Primoribus, cuius ædes ipsi minimè norint, & prostat etiam cōmentarius, in quem vrbis Regionum, vicorum, platearum, nomina omnia referuntur fidelissime, nec equos solum, sed sellas vbique gestatorias ac baiulos reperis, qui magistratuum salutatores ac reliquos viros fere primarios gestare gestiunt. quanquam pretij plus satis exigunt, quam Nanchini aut alibi consueuit.

Muliones sessores præstolantur.

Vrbs abundat rebus, vt supra dixi omnibus, sed fere importatis, nec in hac vrbe ita commodè viuitur, nisi ab ijs quos copia frugaliter viuere minimè cogit. ligna tamen in focum maxime desunt, sed eam rem compensat bitumen illud (nec enim aptius nomen inuenio) è terræ visceribus effossum, quale apud Eburones in Belgio, & alibi videmus, quo incenso in culinam focus extruitur, imo & in hybernis frigoribus, quæ asperiora sunt, quam ipsa poli vicinitas postulat, commodissime lignorum penuriæ, illius copia subuenitur. vnde fere solent lectos opere lateritio ita construere, vt subtus inanes secretis fistulis calorem admittant, quo è foco nouo hypocaustorum genere subtus lectos aspirat, & quidem nihil opus est totam noctem ignem illum fouere, diutissime quidem perseuerat. Et ea lectorum ratio per omnes Borealium Prouinciarum Regiones obseruatur.

Lignorum penuria.

Lectorū ratio.

Sinæ Boreales, natura hebetiores aliquanto & minus acuti Australibus, sed militari virtute longe superant. ita sunt enim res humanæ compositæ, vt seipsas vicissim superent atque superentur. Hoc nostrorum in hanc vrbem Regiam aduentu

Sinæ Boreales.

uentu constare denique certo cœpit, quod iam diu opinati fuerant, hoc regnum illud ipsum esse, quod magnũ Cataium apud aliquos auctores appellatur, & hanc vrbem Pechinẽsem Regiam esse illius, quem magnum Can vocant, qui nunc est Rex Sinarum. quæ vrbs ab ijsdem Cambalu nominatur. Id ne cui incredibile videatur, probare nunc aggredior. Ac primum quidem inditium, quo in eius rei coniecturam diu incideramus, ex eo collectum est, quod illi ipsi auctores, qui de hoc vastissimo Regno Cataio alijsq; Sinarũ Prouincijs scripserunt, asserebant illud ad hanc mundi plagam Persicis Regnis ad Orientem adiacere, & Persidem quidem latius nunc extendo, quam ea, quæ nunc Persidis nomine insignitur. eas enim omnes Regiones complector locorum immanitate vastissimas, quæ in Asia ad Sinenses vsq; terminos Persicum sermonem admittit, ad Austrum vero à Tartaris videri: Et quoniam in Sinarum regno frequenti inquisitione nihil de vastissimo regno audiebamus, fieri nobis minime posse videbatur, vt res tanti momenti à vicinis omnino regnis ignoraretur, & è maximo imperio nullam neq; belli, neq; cõmercij memoriam per tot sæcula reperiri. De hoc eodem Cataio legebamus, illud à flumine Chan ab ortu in occasum vsque peruadi. Chian porro lingua Sinica flumen maximum sonat. alij enim fluuij Cho appellãtur. illud porro flumen suspicamur esse, quod filium maris appellauimus. in hodiernam quippe diem Iansuchian appellatur. legebamus præterea ad austrum regna nouem; sed ad Boream eo in regno reperiri, quæ planè cũ quindecim Sinensis regni Prouincijs non numero solum, sed ipsa quoque re conueniunt. Sunt enim hæ prouinciæ regna etiam vasta quindecim. aliquas enim ex illis vniuersam Italiam nihil est dubium magnitudine superare. Ad Austrum quoq; ex his nouem sitæ sunt, sub eo nempe flumine, quod modo nominaui: Ad Boream vero sex supra flumen illud ipsum numerantur.

Magnum Cataium.

Regni Catai amplitudo.

Tartari confines Pechinensibus.

Regna quindecim.

rantur. Indicium etiam ex cuiusdam auctoritate clarius accepimus. anni ſunt plus minus quadraginta, hoc ſcilicet quo ſcribimus milleſimo ſexcenteſimo octauo, ex quo Pechinum ex Arabia Turcæ duo aut Mahometani ſaltem peruenerunt. Illi terreſtri ſemper itinere ad Sinarum Regem leonem adducebant, auditum alias à Sinis animal, ſed viſum infrequenter. hi ab Rege excepti ſunt perhumane, & Magiſtratu quodam donati ſupra regium ſtipendium, quod etiam in filios & vniuerſam progeniem propagarent: id factum ad Leonem quamdiu vixit, moderandum, & ne in Patriam redirent res nouas in Sinarum regnum molituri. hoc ipſo tempore cum noſtri Pechinum aduenerunt, ſuperſtites erant ambo. ad eos P. Matthæus vnum è fratribus noſtris miſit, ut aliquid earum rerum ab ijs expiſcaretur, quin etiam cum ſecundo noſtri in hanc aulam redierunt. ipſe P. Matthæus cum illis eſt ſæpè congreſſus, è quibus clariſſimè conſtitit, regnum illud, in quo tum viuebant, magnum Cataium, & vrbem ipſam Cambalu appellari, nec ea de re vel tantillum dubitabant, aut aliud ſe ex itinere Cataium reperiſſe vel audijſſe cõmemorabant. Idem ex alijs quoq; è Perſide aduenis auditum à noſtris ſæpius ac ſæpius, nec vnquam ea de re variatum.

Duo Turcæ ad Regem Sinarũ perueniunt.

Quin etiam ex ipſis Sinis ingeſto à noſtris ſermone, illud quoq; nomen ab ijs auditum reperimus, ac tametſi ab externis hominibus Sinarum regnum ita appellatur, nominis tamẽ origo partim è Sinenſi ſermone, partim è Tartaro deducta dubitari vix poteſt. Sinæ quippe ſcriptis libris, quoties Tartaros nominabant, Lù dicunt, & Septentrionis plagam Pà. nec ſolum Pè. Tartaris vero Cam, à nobis magnus redditur: quam vocem ne ipſi quidem Sinæ ignorant: & quoniam eo tempore, quo ſe Tartari in Sinarum regnum intruſerunt, Rex Tartarus ſedem Pechini fixit, ideo Campalu appellauit. & quoniam apud varios P. conſonans in B. cõmutatur, ideo Cambalu

Rex Tartarus Pechini ſedem fixit.

cæpit

cæpit appellari. quanquam Sinæ qui consonante B. ferè carẽt, etiam nunc Canpalu pronuntiant. inde plane apparet, Marcum Paulum Venetum eo tempore in hoc regnum penetrasse, quo Tartari Sinis imperitabant, & fortasse cum illis ipsis eo penetrasse. Eius deinde cõmentarijs Europæ, Sinarũ Regnum innotuit eo nomine, quo Tartari vtebantur, Cataium videlicet & vrbem Regiam Cambalu appellantes. & si quis vrgeat fortasse latius Catai fines à Marco Paulo protendi, quàm Sinarum hodie pateant, id vt sit verum, quia nondum excussi, nihil obstat, quin vicinas Tartarorum Regiones communi nomine ad Boream paulo latius appellarent. Hoc tamen tempore nulla extra muros Sinenses Regio reperitur, quæ Cataium vocitetur.

Sinarum regnum innotuit.

Lusitani postmodum huius regni famam, Chinæ nomine in Europam amandarunt, desumpto vt arbitror ab Siam incolis nomine. Vrbem vero Regiam cõmuni cum Sinis nomine Pechinum appellarunt. vnde nihil mirum, Cosmographos nostros nominum discrimine permotos, duo regna distinxisse, & quidem ita contigua, vt alterum sine altero cognosci nullo modo posse videretur. Has certissimas vt videbatur coniecturas P. Matthæus in Indiam Europamq; trãsmisit, nec tamen fides illi tunc satis adhibita, donec alia ratione ita constitit, vti iam ne in dubium quidem possit reuocari, quod infra suo loco fusè narrabimus.

Chinæ nomen in Europam transmissum.

Nostri mox vbi Pechinum ingressi sunt, in Præsidis illius cuius auctoritate venerant aulã se contulerunt. is enim itinere terrestri non exiguo temporis ac vitæ compendio iamdiu aduenerat. excepit eos intra Palatij fines habitatione non incommoda, nec eos abesse voluit, eorum consuetudine delectatus, cæpit igitur ipse nostrum negotium cum Eunucho familiari cõmunicare. Is recepit se rem tantam pro virili curaturum, & in eum finem Socios videre ac regia munera voluit.

Socij Pechini à Præside excepti.

Ergo

Ergo ad dictam diem Præses & Eunuchus ad ea spectanda in nostrorum stationem se cõtulerunt: ab Eunucho P. Matthæus exceptus est perhumanè, eo nimirum ritu qui adhiberi solet in prima illorum visitatione, quos dudum videre gestierunt. inde simul omnes in eadem mensa sunt familiariter epulati: Hæc igitur vidit: horariam machinam, Christi Seruatoris ac Dei Parentis imagines, Grauicimbalum Sinis hactenus inauditum, vitra trigona duo. & Dei quidem Parentis effigies, cum in terram exponeretur, baiulorũ iniuria in tria fragmenta dissiluit, sed ea res, quæ illius valorem in Europa sustulisset, apud Sinas etiam auxit. nam fragmentis denuo inter se compositis, antiquitatem cæpit vbique venerandam hac ratione redolere, vnde pluris etiam habebatur quam si integra viseretur. Eunucho ac cæteris spectatoribus mirè omnia placuerũt: sed tamen audierat ille nostros argentum verum ex viuo conflare, eam rem ipse cæteris præferebat: Sciebat enim id Regi gratum inprimis fore; ita humanam cupiditatem nullæ opes satiant, vt sint quales sunt Sinarum Regis prope imẽnsæ. Ergo vbi vidit nihil ea de re à nostris ingeri, respondit; videri sibi his ex causis, Regi de aduenis sermonem minimè inferendũ, eo maxime tempore, quo paries pene proximus bello ardebat, & è Coria quotidianis rumoribus crebrescebat, multos mortales bellicis congressibus interire, & Iapones omnino in Sinarum regnum velle penetrare. & quoniam ipsi omnes vno nomine aduenas vix distinguunt, arbitrati eosdem vel prope eosdem esse, hinc fit vt nostros pro Iaponibus haberent. ipse quoque Præses ea re & amicorum consilijs monitus, periculosum cæpit iudicare externis eo tempore negotijs implicari. re igitur desperata, secum nostros Nanchinũ reducere meditabatur. Verum Patribus visum est rem nondum esse desperatam. ne itaque tot labores ac sumptus in vanum contulissent, mensem vnum, post Præsidis discessum, Pechini sunt cõmorati

Dei Parentis effigies cõfringitur.

Socij pro Iaponensibus habentur.

rati in conductis ad eam rem ædibus. Præses enim ad certam diem vrbe Regia egredi per leges tenebatur, qui enim ad Regias huiusmodi gratulationes in Aulam veniunt Magistratus, intra mensem Pechinensibus muris egredi, & ad sua munia redire compelluntur.

Amacaensis Collegij nouus Rector P. Emanuel Diaz, nummos in itineris, sumptus necessarios submiserat, ac deinde cōiectans Socios Pechini fortasse inopiam passuros, syngrapham misit, qua scribebat, eos aliam summam Pechini exacturos pro ea, quam receperat quidā Negotiator Amacai, sed mentitum fuisse Negotiatoris nomen, qualem nullum eo nomine Pechini repererunt, euentus ostendit, id alias etiam iterum accidit: ac tametsi Amacai nostri pecuniam receperunt, ideo tamen hic eam rem insero, vt constet, id negotiandi genus Sinensium mercatorū fidem excedere, & toto regno passim esse inusitatum. Abierat iam Præses Sociorum protector, & nostri varia in finem suum moliebantur, sed plane frustra. nam familiares omnes, vel P Matthæi vel Præsidis amici, Magistratus, Nostros in ædes suas nedum ad colloquium admittere voluerunt, licet scriptas à Pręside ad promouendum negotium litteras obtruderent. tanta est aduenarum vbique formido. ergo tandem visum Nostris, eam rem frustra tentari, & nondum horam aduenisse, qua Deus optimus maximus vellet eam vrbem Euangelij sui radijs illustrare. atque ita priora consilia damnantes, Nanchinum repetere statuerunt, & in aliam occasionem sua vota differre, maximè quod minus tutum videbatur, inter bellicos tumultus infortunium aliquod præstolari, quo iam erectæ sedes periclitari, & huic erigendæ ianua in posterum posset præcludi.

Socij ad congressum non admittuntur.

Ergo ad reditum cōmodum nauigium exiguo pretio conduxerunt. nam in reditu vacuæ naues, quolibet naulo viatores vehunt. Nauigij cōmoditatem Nauarchi tenuitas fecit incō-

Socij Nanchinum redeunt.

modam. armis enim plerisq; ac socijs Nauticis carebant. vnde Linsinum vsque vrbem menstruum iter fuit. Sed neque tempus illud malè collocatum; nam à Patribus Sinensium vocabulorum index in ordinem redactus, adiutore maximè fratre nostro Sebastiano Sinensis linguæ apprime perito. alia quoque multa concinnarunt, quibus in posterum nostri faciliore methodo patrium sermonem ediscerēt. nam aduerterunt ex eo quod Sinense idioma vniuersum è solis vocibus monosyllabis constet, ad multiplicandos earum vocum sonos accentus nonnullos & aspirationes ab Sinis inductas, quarum rerum ignoratio perturbationem tantam afferebat, vt neque intelligi possent loquentes, aut intelligere. Instituerunt igitur accentuum virgulas ac notas quinque, quibus intelligerent nostri, quo quæque dictio accentu efferretur. tot enim ipsi accentuum varietates esse aduerterunt. ad eam rem contulit P. Cataneus non parum. ille quippe artis musicæ peritus, cum dictiones in aures sonis assuetas admisisset, facilius accentuum varietatem internoscebat, & sanè ad hunc sermonem ediscendum, iuuat non parum aures musicis sonis nonnihil assuefecisse. eum igitur scribendi modum, qui tum à duobus antiquissimis Socijs institutus, reliqui hodieq; obseruant, ne si quisq; pro arbitratu scripserit, magna perturbatio ingeratur, & alteri alterius scripta prodesse non possint. iuuit etiam Nostros non parum in Sinicis libris ediscendis P. Matthæi quam in Tetrabiblium Sinense scripsit, latina paraphrasis, suis etiam commentariolis illustrata. De Tetrabiblio illo, primus liber cum de litteratorum gradibus agit, consulatur.

Socij linguæ Sinicæ danto peram.

Musicæ peritia non parum cōducit ad linguam Sinensem.

Hyeme præuenti Nostri in flumine hybernant. P. Matthæus itinere terrestri Nanchinum repetens, tertiam sedem erigit.

CAPVT QVARTVM.

SInenſes omnes fluuij in Borealibus plagis ſub ipſa hyemis initia ita gelu concreſcunt, vt nauigijs peruadi minime poſſint, ac plauſtris etiam fidum tranſitū præbeant. Et quoniam noſtri ſerius paulo ſoluerant, & tardiſſimè nauigabant, in flumen concretum inciderunt, & nauigandi tempus in veris principia neceſſario præſtolandum. Lincinum vrbs eſt è maximis, & commercio celebris in paucis, ad eam enim non prouincialia ſolum mercimonia, ſed è toto quoque regno peruadunt. Ea res frequentiam facit vndique commeantium.

Socij hybernare coguntur.

Lincinū vrbs.

In hac temporis neceſſitate, Patres angebat temporis maximè iactura, quam per hybernos menſes mora inutilis faciebat, & itineris ſuſcepti negotia tantopere interrumpebat. Ergo inito conſilio viſum, vti Pater Matthæus cum famulis duobus ad auſtrales regiones terreſtre iter arriperet, tentaturus an Nanquini aut alibi nouam ſedem poſſet ſtabilire. Socius cum fratrib⁹ ac ſarcinis, dum ſe vis hyemis remitteret, ibi præſtolaretur, & per apertum glacie ſoluta flumen, Nanquinum repeteret. Et quoniam Chiutaiſu familiaris ille Xaucei diſcipulus, ſæpe olim & mutuis collocutionibus, & deinde litteris, P. Matthæum ad ſe in patrium ſolum euocarat, vti ſedem ibi perpetuam ſtabiliret, ſtatuit ſibi eo eundum, vt in nobiliſſimo emporio Suceu vocant, vota ſua Deo Duce tentaret, quam ad rem omnino illi facere plurimum videbatur, eius vel amicitia, vel auctoritas, quem hactenus fidum præ cæteris amicum reperiſſet.

P. Matthæus aliam Sedem ſtabilit. Suceu.

Ergo per mediam Sciantum prouinciam penetrans, Siuceu & Yamceu nobiliſſima emporia luſtrauit. quanquam hyberna frigora iter interturbabant ſæpè, ac laborem augebant; verum mira facilitate quaquaverſus iter nullo prohibente inſtituens ſeipſum ſolabatur. Ergo transmiſſo Yamceu flumine,

 in

in Cinchiamfu regionis illius metropoli in effossum arte riuum ingressus est, quo riuo in emporia nobilissima Suceu, imo & in metropolim vsque Cechianæ prouinciæ Hamceu nauigatur. Hic riuus ideo, quod australior nullo tempore concrescit, adeò subinde angustus est vt nauigiorũ multitudine occupatus, neque gradiendi, neq; regrediendi faciat facultatem, quod hîc P. Matthæo contigit. Ergo alium inuenit itineris prosequendi modum, ijs in locis non infrequentem, facilem etiam & non incommodum. Plaustrum est vnius non amplius rotæ, ita constructum, vt vni in medio plaustro considendi, ac velut equitandi, alijs etiam duobus è lateribus fiat locus. Auriga plaustrum retro ligneis vectibus vrget, ac promouet, non secure minus quam velociter. atque ita breui Suceu peruenit.

Artificiosum quoddam plaustri genus.

Nobilissimum hoc Emporium vnum est ex ijs, de quibus est Sinense diuerbium; quod in cælo Beatorum sedes, hoc in terra Suceù & Hanceù nominatur. est enim è principibus & celeberrimis huius imperij locis; siue splendorem, siue opes, siue copiam, siue frequentiam, & quidlibet aliud spectes. tota extructa est vrbs hæc in placido aquæ potabilis flumine, quod fere soli vento paret fluctus commouenti, quod flumen si volueris, apte fortasse lacum appellabis. Per eam igitur totam vti Venetijs, vel aqua, vel terra commeatur, sed in hoc Venetias superat, quod aquæ potabilis vsu potius, quam maris sale perfruatur. vici omnes & ædificia, vt apud nos fieri solet, pineis trabibus in flumine defixis insistunt, merces Lusitanæ, Amacao & quælibet aliæ, ab externis regnis importatæ, maximam partem in hoc emporio distrahuntur. illi enim in reliquas regni vrbes frequentissimum est, quolibet anni tempore commercium, atque ita nihil est, quod desiderare possis si voles comparare, vnica vrbis porta in terrestre iter patet, in reliquis aditus non nisi nauigijs patet. innumeri sunt passim pontes, magnifici sanè. & qui ætatem ferunt, sed in angustis illis

Suceù omniũ nobilissimum in China emporium.

riuis

riuis non nisi in arcum vnum assurgunt. Butyri & lacticiniorum nusquam alibi tantus vsus. ex oriza quoque vinum nullibi præstantius, & vnde in reliquum regnum Pechinum vsq; importatur: vix biduo abest à mari. munitissima vrbs est, & totius regionis, quæ vrbes octo numerat, caput. hanc tuitus est olim pertinacius è Principibus quidam, cum is qui huius Regiæ familiæ truncus est, Sinense imperium, pulsis Tartaris, inuaderet. ideo velut rebellis ciuitas in hanc vsque diem imane tributum pendit. nam dimidiatam omnium, quæ terra fert pendit portionem, inde fit, quasdam in hoc regno Prouincias minus pendere simul duas, quàm quantum hæc Regio sola Regi vectigalis exoluit. vniuersa quippe Regio suæ Metropolis auctoritatem secuta, Regi pertinaciter æquè restiterat. in hanc etiam vsq; diem frequenti præsidio seruatur, & in ea præsentior est semper, quam alibi rebellionis metus.

Succù caput regionis toti⁹.

Aberat tum forte Chiutaiso, sed non procul in vicinam vrbem Taniàn nomine cõmigrarat: ab eo exceptus est incredibili humanitate, qua maiorem ne in Europa quidem è familiarissimis amicis, & addictissimis potuisset expectare. Hospitabatur in quodam Idolorum Cænobio, satis angustè: lectum ipse suum, licet renitenti Patri, cessit: ipse alium in ipso solo sibi sterni iussit. Ex itineris laboribus & incõmodis, in ægritudinem incidit Pater Matthæus, & ita vt eo in loco moriturus videretur, sed tantis obsequijs ab amico suo affectus est, vt intra mensem, quo tempore ibi substitit, vires ita recuperarit, vt robustior sibi, quam prius videretur. Hæc obsequia P. Matthæus tum alijs munusculis, tum vitro trigono remuneratus est; illud ipse in Cantoniensi Prouincia summopere expetierat, ac pretio etiam comparare tentarat: eo igitur nunc in primis recreatus fuit, & vt illi vitro adderet maiestatẽ, in argenteam thecam reclusit, & aureas catenulas in extremis nodulis illigauit, addidit etiam elegantem in eius encomium scriptionem,

Sociorũ amicus.

P. Matthæus à Chiutaisò humaniter excipitur.

Vitri trigoni mira æstimatio.

nem, qua probare nitebatur, eam gemmam fragmentum esse materiæ illius, è qua cæli constant. his ornamentis multorum cupiditatem incitauit. nam non ita multo post quingentos aureos in pretiũ vnus aliquis dicitur obtulisse: verum ille tum quidem vendere renuit. tametsi maximè optaret, ea solum ex causa, quod non nesciret, id generis vitrum, inter munera regia computari, vereretur q; ne emptor P. Matthæum misso ad Regem vitro præueniret, & eius deflorata nouitate minoris ab Rege haberetur, postmodum tamen vbi oblata Regi munera resciuit, aucto etiam aliquantulũ pretio, tum demum vendidit, eaq; summa, multa debitorum nomina dissoluit, & nouis apud Socios nominibus amicitiæ ideo illigatus, beneficium semper agnouit.

Cum eo porro negotia sua pertractans, opem suam liberaliter detulit, asseruitq; se perpetuum Patris comitem fore, donec ijs in regionibus aliquod ex animi sententia domiciliũ statuisset. aduertens igitur P. Matthæum, ab eligenda sede in Patrio Suceù emporio non solum non abhorrere, sed etiam vtcunque propendere, non ex eo solum, quod ipsa soli commoditas, & frequentia inuitaret, sed etiam, quod amici Patrium solũ esset, à cuius propinquis viris nobilibus ac primarijs amicitiæ iure sperare poterat, quidquid ab amicis speratur. ergo familiaris noster cum viris nobilibus ac prudentibus consilia sua communicans, auctore quoque P. Matthæo statuit, Sedem Nanchini sperandam, sed neque tentandam. varias afferebant causas, sed hanc maximè, quod in tanta Magistratuum multitudine, quantam Nanchini esse constat, sperari vix poterat, vt omnium beneuolentia in nostrorum patrocinium conspiraret, atque ita facile futurum, vt ex ijs vnus aliquis nostris infensus, eos suis sedibus cum ignominia exturbaret: Hæc omnia incõmoda Sucæi cessare putabantur. ergo ad eam conficiendam censuerunt, opus esse vti ad primi Tribunalis

De Sede figenda Sucæi agitur.

bunalis

bunalis Præſidem illum inquam itineris nuper Socium nauigarent, ab eoq; litteras ad Suceanos Magiſtratus expeterent, & ab alijs etiam Magiſtratibus amico noſtro peramicis, quibus litteris negotium noſtrum procliuius redderetur.

Anni principium eiusq; feſtiuitas retardat negotiũ Patrũ

Eo tempore Sinenſis anni principium appetebat, incommodum ad negotia tempus, dum omnes amicis ſalutandis, muneribus mittendis ac remittendis, conuiuijs inſtruendis eſſent occupati. viſum eſt igitur otiantibus negotia minimè obtrudenda, ipſi verò ad publicam illam celebritatem peragendam in vrbem Cinchian nauigarunt, qua in vrbe nemini non erat notus noſter Chiutaisò, & quod idem erat ipſe P. Matthæus. nullo enim in loco, in quo aliquamdiu conſtitiſſet, neglexerat illius famam euulgare. Ergo ad vtrumq; magni concurſus vrbanorum Magiſtratuum facti, ſed neque cæteri vrbis primores defuerunt. expletis igitur, ac tantiſper ſedatis alacritatis publicæ tumultibus, vterq; Nanchinum cogitabant. P. Matthæo Gubernator ingens nauigium obtulit publico ſumptu, quod Magiſtratibus fieri ſolet, vt Nanchinum nauigaret, nec renuit, ſecuritatis cauſa ratus id eſſe opportunum. Nanchinum igitur ſexto februarij vltimo ſæculi quingenteſimi anno deuenerunt, nec opus fuit antiqua illa circumſpectione, nullo enim prohibente pedites in hoſpitium deuenerunt. id fuit in Cænobio ingenti, cui nomen Cinghensù. in eo cœnobio magna eſt hoſpitum frequentia, qui in conductis ſtationibus, ideo commorantur, quod in ipſius ciuitatis centro extructum ſit. ea in vrbe alia omnia in melius mutata repererunt: certis enim nuncijs iam percrebuerat, Iaponios Coria pulſos, non ſine damno in patriam renauigaſſe, ipſum vero Imperatorem Cambaco extremum diem clauſiſſe, cuius cõſilia de Coriano regno ac Sinenſi occupando Sinas, gentem imbellem, tantopere terruiſſent. neque hoc ſolum metu liberi exultabant, verum etiam quod ærario Regio, ſublatis extra

Nanchinum redeunt.

Iaponij Coria puſi.

Nanchinenſis ſtatus mutatus

ordinem

ordinem sumptibus, in posterum parcebatur; Sinarum quippe exercitus fere ad centum millia militum recensebat. Repererat Pater varios de se rumores, sed beneuole tamē sparsos: eum Pechinum auctoritate Præsidis nauigasse, vt Regi preciosa munera deferret, ac tametsi nihil effecerat, id tamen omnes in Coriani belli tumultus referebant, qui si alio quolibet tempore idem tentasset, facile audiendus credebatur: horarias machinas videre gestiebant omnes, eo maxime stupore defixi, quod seipsa tintinnabulum pulsari diceretur. De imaginibus, de Grauicimbalo, ac reliquis mira sparsa erant non supra fidem solum, sed etiam supra modum.

Eo igitur in Cœnobio, à veteribus amicis visitatur, inde post dies aliquot ad Præsidem vtrique peramicum itum fuit, is vbi audiuit Patrem Matthæum solum tot terras lustrasse, nullibi obicem iniectum fuisse, in conducta iam per se domo habitare, ab amicis frequenter visitari, mire lætatus est hoc prospero rerum euentu, adnitente maxime Chiutaisò, qui pleno vt solebat ore in Patris Matthæi laudes se effudit, aiebat eum scientijs, quas in Sinarum regnum intulerat, litteratis omnibus oculos aperuisse, quos ad eam diem ignorantia clausos habuissent. His ex causis eum ab omnibus expeti, & vbiq; retineri, noluisse tamen quicquam sine Præsidis auctoritate, quem protectorem adlegerat, de se rebusq; suis statuere.

P. Matthæo auctoritas conciliatur apud Præsidem.

Ad hæc eum Præses hortabatur, vti Domum Nanchini pretio compararet, eam vrbem multis ex causis esse commodam, & aëris clementia nobilem, nolle se ut alibi, quam in suo conspectu subsisteret, vt præsenti semper cum fauore complecteretur, neque expectato responso, duos è curialibus suis Nanchinensis vrbis peritos euocat, iubet, vti venalē domum Patri conquirant. hanc Præsidis propensionem, maluit silentio differre, quam repulsa excludere, tametsi aduersari videretur deliberationi iam prius constitutæ. Vix dum domum redierant,

Præsidis fauor erga P. Matthæum.

dierant,

dierant, cum ecce tibi Pręſes ipſe ſequitur, ad viſitationis officium vtrique rependendum. eam porro viſitationem ritibus omnibus omiſſo nullo, & maximo, quo incedere ſolet apparatu, cohoneſtauit. In Aula verò cum conſediſſent, Profanus Cænobij Archimandrita, vir inter idolorum ſacrificulos ſummus, ad ſolitam potionem offerendam accedit, & tribus æquè in genua prouolutus, vaſculum offert, eum honorem Præſidi exhibere tenebatur, velut ſupremo fanorum moderatori. Præſes Patrem inuitauit, vti biduum triduumúe in ſuum Palatium reciperet; cupere ſe, vti luna plena, quæ illius anni prima erat, ignes è puluere tormentario admirabili arte fabricatos, ab ſuis noctu conſpiceret; ingenioſiſſimas quoque lucernas in eam, & proximas noctes concinnatas. pleniluniũ quippe primum his ad alacritatẽ publicam ludicris ſpectaculis celebrari ſolet, nulla ne ſuſpicione quidem ſuperſtitionis. nec renuit P. Matthæus, nec vrbanè poterat. exceptus eſt igitur à domeſticis officioſiſſimè, eaq; ſpectauit, quæ ſine ſtupore ſpectari non poſſunt. Nanchinenſes quippe in his artificijs regnum ſuperant, & orbem, vt arbitror, vniuerſum.

Ignes ingenioſe excitati ſpectantur.

Vbi auditum fuit, P. Matthæum à Præſide viſitatum, tum deniq; Magiſtratuum Nanchinenſium maieſtas vniuerſa concurrit, & ne viſitati quidem plurimi officioſe præuenerunt. tres ſolum ex omni multitudine numerabo. Præſes tribunalis quod à criminibus puniendis nomen accepit: inde eiuſdem Aſſeſſor, ac prætereà quæſturæ Regiæ, quod ſecundum eſt tribunal, ſummus Præſes, hi quatuor, adnumerato primo ac ſummo Viſitatore, præter officioſiſſimos ritus, digna tantis viris munera, magno apparatu ſubmiſerunt. quos ſubſecutus eſt, qui paucis poſt annis ſummum Colai munus Pechini geſſit; hi omnes P. Matthæum vrgebant, vt Nanchini ſubſiſteret, ædes coëmendas offerebant, & ipſe per omnes vicos ac Magiſtratuum palatia palam nemine vel obloquente, vagabatur.

Magiſtratus Nanchinenſis honorẽ & ſtationem defert P. Matthæo.

P. Matthæus visum agnoscit diuinum.

Hic quoque redijt in memoriam P. Matthæo visum illud nocturnum, quod Nanchini, cum primum venisset, turpiter eiectus habuerat. cum enim vrbem ingressus ex hoc itinere fuisset, agnouit illam ipsam esse, quam in somnis illi Dominus ostenderat, cum per eam liberè vt sibi videbatur incederet, quod tum accidit non sine illius admiratione, quod vicos agnosceret, & palatia quæ non nisi somnians inspexerat, atque tum demum sibi persuasit planè id visum fuisse, non somnium, quale à rei alicuius cupidis effingi solet, persuadere quoq; sibi cæpit, ex hac prodigiosa animorum mutatione, quam is qui corda hominum moderatur effecerat, diuinam esse voluntatem, vt Nanchini & non alibi consideret, cui cedere debent omnino mortalium rationes, neque enim est consilium aduersus Dominum. Cutaisò, vbi à P. Matthæo rem intellexit in sententiam illius concessit, damnatis prioribus de alia sede consilijs.

P. Matthæus viro litterato & Mathematico commendatur.

Viuebat eo tempore Nanchini, celebris quidam litteratus è Prouincia Chiansi oriundus, is parentem habuerat olim Proregem, & bis in Licentiatorum ordinem fuerat admissus, ideo quod prima eius nominatio propter quasdam cum Collegis rixas irrita pronunciata fuisset. Is Nanchini gratia valebat plurimum apud Principes Magistratus, ijs enim ipse scriptiones varias componebat, quod fieri solet vel in amicorum funere, vel in gratulationibus, eorundemúe discessu, quales apud nos essent orationes, aut poëmata, quibus ipse scriptionibus opes magnas comparabat, & multa à Magistratibus largitione sollicitatus impetrabat. præterquam quod etiam Magistratuum filijs Sinenses libros legebat. idem de tribus Sinarum sectis (de quibus libro primo) ratiocinabatur, & sermonem miscebat, vt aiebant, appositè. Idem filium habebat, cui litteraria non admodum feliciter studia succedebant. vt eum igitur famæ traderet cõmendandum, hanc artem cõmentus est: fecit vt

nescio

nescio quis ingens de Mathematicis rebus volumen scriberet, quem ferebant earum rerum esse peritissimum: id volumen ipse deinde filij sui nomine in lucē emisit. Verùm ne Chiutaisò, propterea quod P. Matthæo patrocinaretur, aliquid de fama filij minueret, voluit ipsum P. Matthæum inuidenti Mathematico commendare. ergo die quadam in eius ædes monitum deducit, & ex itinere cum obuios habuisset familiares quosdam totius rei conscios, subridens, dixit: Ouiculam annis pluribus educaueram, eam nunc alteri fruendam trado: cum porro in congressum admissi fuissent, eo sermonem traxit, vt diceret se nequaquam venisse vti Nanchini cōmoraretur, sed solum vt veterem amicum comitaretur, & sedem illi firmam in his conterminis vrbibus aliquam inueniret, quo facto se vnde venerat rediturum. Et quoniam iudicarat, Nanchini esse neminem, cui ea res tutius commendari posset, obsecrare se etiam atque etiam, vti P. Matthæi patrocinium susciperet. Ex eo inopinato congressu & colloquio tantam cæpit voluptatem, vt seipse non caperet. ad eam rem tamen vbi se collegit, omnem se promisit lapidem moturum, & sane luculentius etiam fecit, quam dixerat. inde multis confirmare aggressus est, non esse alium Nanchino locum aptiorem: cui cum vterq; obijcerent, Nanchinensem Regiam in aduenas esse timidam satis atque suspicacem. Erratis inquit ille. nam Suceù emporium mari prope adiacet, & vectigalibus obrutum innata etiam propensione facile in tumultum erumpet, aut erumpere credetur. nunc vero Nanchini Superiorū mensium extinctas suspiciones vnam pacem & Reipublicæ quietem vbique personare. Nanchini etiam ipsam Magistratuum multitudinem potius auxilio, quam discrimini fore. si enim vnum contigerit è Magistratibus aduersari, non defuturos in præsenti amicorum turba patrocinatores decem. extra regiam vero cæteris in emporijs singulos prope Magistratus Re-

Nanchini statio offertur.

ges esse, facilius est enim paucos, quam plures in vnius perniciem conspirare, qua secunda ratiocinatione dissoluebatur alterum de Nanchino argumentum, quod instar dilemmatis vtrinque poterat retorqueri.

Negotium P. Matthæi per alium virũ primarium promouetur.

Verum nemo hoc negotium promouit magis, quam ex admonitoribus Regijs, Coli vocant, quĩ Ciofelinus vocabatur. is quoniam contigit per eos dies alium ex eo Magistratu nullum Nanchini cõmorari, quos decem minimũ octo esse oporteret, omnium vicem subibat, & erat in magna apud omnes veneratione, habebatur etiam insignis in Ethicis Philosophus, & quidem in characteribus effingendis (quæ res apud Sinas plus quam Europæos æstimatur) ita excellebat, vt paucæ ad exemplar regulæ, illius manu conscriptę, in ipsa Nanchinensi vrbe Iulium, vt vocant, nummum in pretium exigerent, alibi vero & post annos aliquot, eius etiam non parum valor excreuit. libros scripserat, quibus omnes ad virtutem hortabatur, sermones præterea habebat in quodam litteratorũ cœtu, is denique Præsidis amici opera & aliorum cõmendatione, cæpit quoq; cum alijs pluribus P. Matthęum admirari, ex admiratione, videndi cupiditas tractandique exarsit, & in intimam familiaritatem libellus, quem de amicitia Pater scripserat eum inuitauit. Cum igitur in graui quodam consessu de P. Matthæi statione ageretur, hæc dicitur prolocutus. Constat externum hunc hominẽ, in Cantoniensi & Chiansi Prouincijs diu commoratum, quid obstat igitur, quin etiam Nanchini cum tot alijs commoretur? Saracenos notabat, qui iam à Tartarorum tempore remanserunt, & pro indigenis computantur.

P. Matthæus statuit Nanchini commorari.

His igitur maximè auctoribus, P. Matthæus diu anceps, tandem statuit omnino commorari Nanchini, & commodo in loco ædes quærere, & magni aliquando domicilij prima iacere fundamenta. ex hac enim vrbe, velut in amplo nouali fi-

dei

dei, ſperabat reliquas quoque ſedes noſtras magnum nomen accepturas. De ædibus autem coëmendis pro habitatione nihil aggreditur, vſque in aduentum P. Catanei, quem Lincino expectabat.

Præſes etiam Sociorum patronus, audito quanta P. Matthæum Magiſtratus omnes beneuolentia complecterentur, maiores in poſterum animos in hoc negotium adhibuit, & in ea re alij ab alijs decepti, omnes ad fauendum conſpirabant. arbitrabantur Magiſtratus, Præſidi cordi eſſe, noſtrorum stationem. hinc fiebat, vt in Præſidis gratiam illam promouerēt, idem de Magiſtratibus ſibi Præſes effinxerat: qui Aſſeſſoris ſui vacuum habitatore Palatium obtulit, quod Pater, vt rem ſuo iudicio nimis honorificā renuit, eò quod facile dare nonnullis potuiſſet anſam obloquendi, & perniciem aliquam toti negotio adferre. Commodas igitur ædes conduxit, & ex Aſſeſſoris Palatio ſupellectilem neceſſariam Præſidis auctoritate vtendam accepit, dum ipſe accommodatam coëmendis ædibus compararet, nec in his decreuit concurſus, ſed accreuit, ſiue multitudinem ſpectes, ſiue multitudinis nobilitatem, eaque indies magis magisq; augebatur. Hæc omnia fuse Nancianum ad Socios ſcripſit mire ancipites, quid ijs demum factum eſſet, cum nullas hactenus, ex quo diſceſſerāt litteras accepiſſent. ex hac ſede omnem Sacrificij apparatum, & quem in ſua tenuitate potuerunt, in ſumptus ſubſidium amandarunt.

Præſes Sociorum patronus, habitationem offert.

Habitatio recuſatur vt nimis magnifica

Ex Mathematicis diſciplinis magna Noſtris auctoritas Nanchini accreſcit.

CAPVT QVINTVM.

NON fuit vna diuini Numinis ad ſe adducendos in longa ſæculorum ſerie ratio. Ita neque cuiquam mirum videri debet, ſi hanc eſcam piſcibus in ſagenam concludendis, noſtri

Scientijs Europæorum Sinenses vti pharmacis salutaribus capiuntur.

obiecerint. qui enim Physica, Mathematica, Ethica ab hac Ecclesia remouenda duxerit, non satis nouit ingeniorum Sinensium nauseam, quæ salutaria pharmaca non nisi his illita condimentis admittant. Nulla igitur alia re P. Matthæus vniuersam Sinensium Philosophorum turbam in stuporem æquè adduxit, quam Europæarum scientiarum firmissimis rationibus confirmata nouitate. Nunc enim auditum primum post tot sæcula, terram rotundam esse; habebant enim velut pro primo principio, vetus quoddam axioma: Cœlum rotũdum, terra vero quadrata. Sciebat nemo, centrum in eius medio grauia omnia ad se corpora vel euocare, vel sua propensione lapsu recipere; vniuersam in ambitu superficiem habitari; Antipodes homines hominibus sine lapsu consistere; cui rei intellectu annuente, imaginatrix facultas multorum nondũ acquiescit. Hactenus inauditum lunæ defectionem posita inter solem ac lunam terra prouenire; in cuius explicationem absurda commenti, grauius ipsa luna deficiebant, inter quos expositores, dixere nõnulli, Lunam Soli oppositam, præ stupore lumen amittere. Alij solem ipsum in medio perforabant, asserebantq; lunam huic foramini Solis oppositam, lucem ab sole recipere non posse. Nouum fuit, solem vniuersum terræ globum magnitudine superare. quanquam id vt crederent aliqui se facilius adduci permiserunt, ideo quod etiam ab antiquis regni sui Mathematicis in librorũ monimentis scriptum esse constabat, Sole ab ijs dimenso supra mille milliaria in Mathematicis instrumentis reperisse. Sydera vero ipsa, quæ nostri oculi ita exiguo spatio metiuntur, vniuersam terræ superficiem excedere, id demum paradoxum videbatur. Nondum intellectum, sed ne dictum quidem è solida materia cælos constare, stellas in eo fixas consistere, non erraticas vagari, decem cælorum orbes numerari, alium alio inuolui, diuersis motibus ferri. Excentricos enim & Epicyclos Sinarũ ingenijs sub hæc

Opiniones Sinensium variæ circa res Mathematicas.

initia

initia minimè obtrudebat. Polum in varijs locis pro Climatũ varietate variè supra horizontem & infra eleuari vel deprimi. Ipsam dierum etiam ac noctium extra Aequatorem inæqualitatem nondum agnoscebant.

Iam quoq; primum exposita est Geographica totius vniuersi facies: siue illa in globi ambitu, siue in plana superficie pingeretur. terras nondum viderant meridianis, paralellis, gradibusq; distinctas: æquatorem, tropicos, polum vtrumq;, zonas quinque ignorabant: ac tametsi plerosque ex his circulis in cælo aut cælesti globo in Mathematicis machinis ductos inspexerant, hos tamen in terras translatos nondum spectarant. non alias vnquã astrolabium super inductis laminis multiplex, & ad singulas regiones accommodatum; non sphæram terræ globulo, vel vt in aëre suspenso conspexerant, non polos duos mobilem alterum, alterum immobilem somniarant. qua ex re magnum ipsi lumen consecuti, in planetarum motus intenderunt. sciotericum horizontale in plano, vel declinans ad parietes, aliaq; huius generis infinita, ne fieri quidem posse credebant. Sed nihil æquè stupebant, vt signa zodiaci, quæ ipsi duplicant quatuor ac viginti in sciotericis apte descripta, & ita vt ne punctum quidem stylus vmbræ index, à linea eius diei, quem suis characteribus scriptum legebant, discrepare. obstupuere quoq;, quadrantibus nostris, & alijs modis turrium altitudinem, puteorum aut vallium profunditatem, itinerum longitudinem facillime mensurari. Ars quoq; numeratoria scriptis exprimi posse videbatur mirum. ipsi enim certo, de quo supra, instrumento, incommodius vtebantur.

Ex Geographica descriptione Sinẽses magnum lumen acceperunt.

Hæc porro ita incredibilia, vbi audiebant certissimis rationibus fidem etiam è pertinacibus exigere, ex vno clarè confirmato de cæterorum veritate nihil dubitabant. hæc paucis initio cõmunicata, breui in omnium litteratorum musæa penetrarunt. vnde colligi liquido potest, quanta Europæ nostræ

auctoritas

Europæ magna authoritas accessit apud Sinas.

auctoritas accesserit, quam in posterum à cæteris regnis segregantes, Barbaram æstimasse pigebat, & in posterum pudebat appellare. Sanè omittere non possum, quid è nostris cuidam post annos plures acciderit: recens ex Europa venerat ille, & adhuc sermonis ignarus, interpretem in congressus adhibebat: contigit eum dies fere viginti in ædibus grauissimi Doctoris iam Neophyti cõmorari: is vt erat sciendi cupidissimus, magnam eius temporis partem cum eo conterebat, philosophiæ nostræ ac Theologiæ materias, ordinem, sententias expiscabatur: ad quæ cum noster ita respondisset, vt sibi satisfactum fateretur, die quadam in hæc verba prorupit: Nunc sanè pudet me hic tibi adstare. Noster verò subridens, quæsijt, quorsum in hæc verba prorupisset: quod arbitrer ait te in ea, Sinas omnes, ac me priuatim classe numerare, in quam nos Tartaros exleges ac Barbaros redegimus: cum noster id modeste negasset, ait: id aliter fieri posse vix credo. ibi enim video vos incipere, vbi nos terminamus. eloquentiæ studium notabat, quod eos in senectutem vsque occupatos tenet, cum id à nostris in puerili prope ætate edisçatur. sed hac digressione perfuncti, in viam reuertamur. In Sinarum scholas nullo irrepsit fundamento, præter id, quod antiquitas ipsa tandem ruitura defodit. elementa quinque numerari, nec de ea re apud eos dubitare fas est, aut disceptare. elementa verò sic numerant; metallum, lignum, ignis, aqua, terra, & quod intolerabilius est, alterum ex altero nasci affirmant. Sed neq; aërem, quia non vident, agnoscunt. vbi enim nos aërem, ibi vacuum esse volunt. quod si de cerebro suo dicerent, non obstinatè pernegarent; nihil tamen P. Matthæus antiquitatis maiestatem formidauit. quatuor enim elementa è totidem qualitatibus contrarijs nata pronunciauit, quæ nec plura esse vel pauciora, sed nec esse posse confirmauit. vbi vero de singulorum locis egit, tametsi de tribus inferioribus non admodum repugnarunt,

Error Sinarum circa elementa.

De quatuor elementis à Patre disputatur.

gnarunt, incredibile tamen illis visum, ignem sub ipso cælo situm, altissimam elementaris mundi partem occupare. Sed neque hoc igne cometas ardere, & eas exhalationes, quæ stellæ cadentes appellantur. cometas enim ipsi in stellarum numerum referebant. De his igitur P. Matthæus cõmentarium Sinicè scripsit, quo commentario elementorum quinque vanitatem exufflauit, & nostrorum quatuor veritatem stabiliuit, loca sua singulis assignauit, & etiam suis figuris illustrauit. Hic cõmentarius auide arreptus est, ac sæpè ab illis ipsis recusus, & eodem quo supradicta omnia applausu exceptus. his alijsque inuitati nonnulli, se P. Matthæo imbuendos tradiderunt, hortatore maxime Chiutaisò, qui iam ex discipulo factus erat Magistellus. Litteratus ille, quem supra dixi, veritus ne ab eo famæ ipsius splendor extingueretur, discipulos ex suis duos tradidit Astronomiæ Sinensis non imperitos; è quibus alter erat ille ipse auctor voluminis, quod filij nomine prodierat: his additus est tertius, qui cæteros etiam ingenio superabat. Is venerat missus à Philosopho celeberrimo Magistro suo Collegij Pechinensis Regij, quod Hanlin vocatur, litterato: illi habentur velut litteratorum Regni medulla, & in id admissum esse, inter summas dignitates computatur. sed de his primo libro. Degebat is fortasse per eos dies in vrbe Prouinciæ Nanchinensis, à Regia fere quatridui: iam longo studio assecutus erat, nihil in Mathematicis Sinarum disciplinis solidi reperiri, & iam diu eas ad scientiæ firmitatem ac methodum, sed frustra reducere nitebatur. Is P. Matthæo discipulum per litteras commendauit, eumq; vt in Mathematicis suo loco instrueret, enixè rogauit; Naturæ erat is ferocioris, sed breui tempore ad humanitatem traductus est, illudq; Pythagoricum vsurpauit, αὐτὸς ἔφα. Ille idem, seipso, nullo Magistro, primum Euclidis librum assecutus est, & identidem à P. Matthæo demonstrationes Geometricas exigebat, quod cum Pater nimis

Discipuli Mathematicis erudiendi traduntur P. Matthæo.

 mis

mis otiosum, & discipulis operosum iudicaret, eius votis, libris Sinensi idiomate editis, factum satis. Inter docendũ discipulis etiam Sinis studia sua de sanctissima lege nostra euulganda declarauit, nihil opus esse aiebat ille discipulus idolorum sectam confutare; videri sibi satis esse, vt Mathematicas disciplinas euulgaret: hi enim impiæ sectæ Magistelli, non solum se Theologos tot cõmentis infames, sed Philosophos etiam & Mathematicos videri voluerunt. Solem noctu sese intra montem abscondere asseruerunt, cui etiam nomen Siumì affinxerunt: quem aiebant in mari radicem habere, viginti quatuor miliariorum millibus, sub aqua profundam; & cum ad ipsas maiorum syderum defectiones accessissent exponendas, somniarunt numen quoddam Holochan nomine, solarem efficere eclipsin, solem ipsum manu dextra tegendo; lunarem vero, lunam læua manu occultando, & sanè non id vni accidit, vt è Mathematicis disciplinis idolorum sectæ depræhenderent vanitatem, sed alij quoque ita ratiocinantes disserebant. His discipulis maximè adiutoribus, Scioterica multa, & varia, quæ distribueret, concinnauit; quin etiam excudit non paucas eorum formas, quibus omnium magnatum ædes oppletæ: omitto distinctas circulis cælestibus sphæras, & vniuersam terræ superficiem in globum redactam, aliaque permulta.

P. Matthæus discipulos in Mathematicis instruit.

Error circa solem & lunam.

Astrologorum imperitia.

Non Pechini solum, sed & in hac Regia, Collegium est Mathematicorum Sinensium, nobilius illud ædificiorũ mole, quam Astrologorum peritia. nam fere ingenium tenue, scientia tenuiore. nihil enim aliud faciunt, nisi quod fastos & ephemerides suas ad antiquorum calculos reuocant, ac si forte euentus calculos fallunt, dicunt, ita quidem, vt ipsi supputarunt, rem regulariter euenturam, prout ipsi prædixerãt. sed hunc aberrantium siderum casum, aliquam è cælo in terras significationem præmonstrare, quam ipsi deinde pro arbitratu

tratu fingunt, errori fucum obtegentes. Hi autem non nimium P. Matthæo credebant, veriti nimirum, ne dignitatem illis eripere conaretur; hoc tandem metu liberati, amicè Patrem à quo aliquid discerent visitarunt. cum ad eos reuisendos accessisset, rem sanè nouam & opinione sua superiorem spectauit.

Mons est ad vnum ciuitatis latus intra muros sublimis, in summo monte, Area in latum patet, contemplandis syderibus aptissima, in Areæ ambitu ædes sane magnificæ à Collegis habitantur. Ea in area, qualibet nocte oportet ex ijs vnũ excubare, & cælestia omnia phœnomena, vel Cometas, aut incensos in suprema aëris Regione ignes obseruare, de quibus deinde Regem exactissimè moneant, & quid vnaquæq; res portendat, exponant. In area visuntur opere fusili machinæ mathematicæ, sua vel magnitudine, vel elegantia visendæ: quibus sanè simile quippiam Europa tota nec vidimus nec legimus: ea iam annos prope ducentos & quinquaginta, imbres, niues, ac reliquam aëris inclementiam ita patiuntur, vt nihil omnino de pristino splendore amiserint. ea non ingrata digressione; oculis vt potero, narrando subijciam, ne desiderium lectoribus iniecisse, nec videar sustulisse.

Mons sublimis contemplandis syderibus aptus.

Machinæ Mathematicæ visendę quatuor

Mathematicæ igitur hæ machinæ maiores erant quatuor: Prima visebatur ingens globus, suis meridianis gradatim parallelisq; distinctus: huius globi ambitum tres viros amplecti minime potuisse iudicatum est: in immani cubo item ex ære super axem suum insistebat: in Cubo porta erat exigua, sed quæ intrando sufficeret ad ipsum globum, cum opus esset rotandum: in eius externa superficie sculptum omnino nihil, non stellæ, non regiones, vnde apparet aut nondum fuisse finitum, aut studio ita relictum, vt globi cælestis ac terreni vicem obtineret. Altera machina erat ingens sphæra; non angustior diametro, quam quantum spatij vtriusque manus ex-

Prima machina.

Secunda.

tensione completur, passum geometræ vocant. Horizontem habebat & polos: circulorum porro vicem subibant armillæ quædam duplices, inter quas, quod vacuũ erat spatium, sphæræ nostræ circulos repræsentabat; hæ omnes in trecentos sexaginta quinque gradus, & minuta pauca diuidebantur: in eius medio terræ globulus nullus videbatur, sed tubus quidam ad instar sclopeti perforatus, quem quaqua versum voluere, & quolibet in gradu ac eleuatione statuere facile erat ad explorandas eo tubo, velut pinnulis solemus, stellas quaslibet artificio sanè non inepto. Tertia machina erat Gnomon altior duplo superioris machinæ diametro, statuta in ingenti marmore ac prælongo ad Borealem plagam: Tabula autem lapidea canalem habebat in ambitu, vt aqua in eum canalem imposita exploraretur, esset saxum in plano nec ne, & stilus eo modo, quo in horologijs ad perpendiculum collocatus. credibile est Gnomonem hunc ideo extructum fuisse, vt eius ope solstitiorum & æquinoctiorum vmbra ad amussim notaretur. nam ideo saxum ipsum ac stilus in suos gradus distribuebatur. Quarta deniq; & omnium maxima stabat machina quædam è tribus quatuorue Astrolabijs ingentibus iuxta se positis; & singula geometricum passum, qualem descripsi, in diametrum ferebantur: nec illis deerat linea fiduciæ, vel alio nomine halhilada: sed neque dioptra. ex ijs vnum æquatorẽ in meridiem inclinatum referebat alterum, quod cum superiore crucem referebat, in septentrionem & Austrum Patri visus est esse meridianus, tametsi in gyrum voluebatur: alterum erectum stabat ad meridiem, quo circulus verticalis forte intelligebatur: sed hic quoque, vt quemlibet verticalem demonstraret, rotabatur: & hæc omnia gradus ita distributos habebant, vt in singulis ferreos nodulos prominentes haberent, vt etiam noctu manuum fide gradus ipsi sine luce palparentur. Tota hæc astrolabiorum machina in area quoque

Tertia.

Quarta.

plana

plana è marmore cum suis in gyrum canalibus statuebatur. In singulis autem his instrumentis, Sinicis characteribus exponebatur, quid vnaquæque res denotaret: adscriptæ quoq; erant quatuor ac viginti zodiaci constellationes, quæ signis nostris duodecim duplicato numero respondent. Verum in his error erat vnus; quod omnia in sexto gradu supra trigesimum poli eleuati statuerentur. Vrbs quippe Nanchinensis in gradu iacere trigesimo secundo & quarta gradus portione, certius est, quam vt in dubium possit reuocari. ac videntur fortasse hæ machinæ ideo factæ, vt alibi collocarentur, sed ab aliquo deinde rerum mathematicarum minus perito, nulla habita ratione loci inibi collocatas. Spectauit etiam P. Matthæus post annos aliquot similes Pechini machinas, aut easdem potius, ita nihil aliæ ab alijs discrepabant, nihil vt dubium videatur, ab eodem fusas artifice: & quidem eo tempore fusas constat, quo Tartari Sinis imperitabant. vnde non temere coniectare possumus, eas ab aliquo externo perito disciplinarum nostrarum fuisse conflatas.

P. Matthæus rogatu Magistratus Geographicã vniuersi descriptionem facit

Sed tempus est vt à machinis regrediamur. Magistratus eo tempore maximus P. Matthæum rogauit, vti Geographicam vniuersi descriptionem olim in Cantoniensi Prouincia cusam reuideret, & fusioribus cõmentarijs locupletaret; velle se denuo illam publicis palatij sui tabulis sculpere, & in publico ponere spectandam: fecit quod erat rogatus, & auxit etiam proiectionem maioribus tabulis ad intuentium commoditatem exprimendam, errores correxit, addidit multa, vti ne pigeret renouasse. mire placuit hoc amico Magistratui, & mox publicis sumptibus sculptores adhibuit eximios, ipse vero eleganti procemio opus auctoremq; laudauit. Hæc recusio fama ac numero Cantoniensem superauit: eius ex hoc regni centro in reliquas partes exemplaria distributa, quin etiã à nostris Amacaum, & in Iaponiam amandata, ad quorum

 normam

normam alia alibi insculpta narrantur: ex ijs vnũ in Sinarum regno peruenit ad eum, qui tum Prorege Cuiceù moderabatur prouinciam. Is P. Matthæo iam tunc è Cantoniensi Prouincia notus, idem opus alia methodo suscepit recudendum: descriptionem illam angustiori proiectione coarctauit, & in librum retulit; omnia quæ legerat regna in quinque vniuersi zonas distributa; & singulis regnis proprias commentationes, quæ simul omnes in laxiori descriptione legebantur attexuit: idem quoque operis auctorisq; encomia fusè præfatus auctoritatis suæ partem, quam litterarum opinione, scripsitq; libris compararat, in opus ipsum scriptoremq; deriuauit: quæ omnia fuerunt eius messis, quam videmus, herba & nascentis Ecclesiæ fundamenta.

Nanchini viri Primores P. Matthæi familiaritatem ambierunt.

CAPVT SEXTVM.

VOlebat in hac Regia Deus optimus Maximus spes magnas altè defodere; id vt clarius intelligatur, ingratus diuinis eius operibus viderer, si prætermitterem, quos ad eam rem inusitatos forte modos euocarit. attingam hoc igitur capite Magnates illos, qui eo tempore P. Matthæi congressum ambierunt; nec tamen eam rem exhaurire statui, ne propositæ breuitatis limites in re non magna transgrediar. Taceo primum summos sex Tribunalium Præsides, qui nihilo quam Pechini minus, excepta Regis præsentia, qua superant Pechinenses, suæ prouinciæ negotia moderantur; tres alios, de quibus nihil hactenus, nominabo. Dignitas est quædam hæreditario iure in primogenitos transmissa, ab ipsis belli Ducibus, qui Tartaros expulerunt, ij Quocùm appellantur, quorum posteriores filij honoribus omnibus ab Rege, sed infra primogenitum coho-

Primores vrbis Nanchinẽsis P. Padeunt.

cohonestantur: vnde fit, vt nunc sæculis sensim labentibus in numerosam familiam excreuerint: ac tametsi nihil omnino publici muneris attingunt, nisi forte militares præfecturas, habent tamen non minimam dignitatẽ, & opum ostentationem: & hi verè soli nobilitatem Europæam repræsentant. Sed de his plura supra, hæc ad memoriam vellicandam repetita. huius familiæ caput Nanchini est vnum, cuius est visendus apparatus; quoties eum egredi domo contingit, sella gestatoria octo baiulorum humeris exportatur; hortos, palatia supellectilem, regia omnia possidet: is die quadam P. Matthæum in ædes suas inuitauit, sed primum patruum suum ad eum inuisendum misit, adeuntem excepit in horto totius vrbis amænissimo, eo in horto, prætermissis alijs, quæ spectari nec fortasse legi possunt sine voluptate, vidit arte factum è varijs marmoribus impolitis montem: is in speluncas affabre excauatus; cubicula, aulas, gradus, piscinas, arbores, & alia plura continebat; in quibus ars cum voluptate certabat. hoc ideo faciunt, vt æstiuos æstus, si quando studijs insudant, vel conuiuia instruunt, speluncarum frigiditate fallant. augebat lepôrem figura in labyrinthum tendens: nam tametsi non latissimam aream occuparet, duas tamen trésue horas omnia circuire volentes detinebat, & inde alia porta patebat egressus. Erat hic nobilis sed adolescens, cui satis fuit ex Europęis rebus audita nõnulla spectasse.

Hortus totius vrbis amænissimus.

Alter qui sese in P. Matthæi familiaritatem ingessit, erat Nanchinensium militum omnium præfectus, qui etiam aliam obtinebat dignitatem, proximo infra superiorem gradu, ea Heù appellatur: hic arctiorẽ cum P. Matthæo amicitiam inijt, & eum sæpius solitis ritibus, congressu, & conuiuijs excepit, è cuius amicitia nôstri securi nõ parum erant futuri. hic enim pro munere vrbis excubias, & securitatem curat, & hic ille ipse est, qui nuper cum Nanchini esset, P. Matthæum interci-

pere conabatur, nisi eum amici Præsidis auctoritas deterruisset, vt supra narraui.

Tertio loco mihi nominandus est Eunuchus è maximis, qui cum auctoritate non minima Nanchinensibus Eunuchis præest, quorum aliquot millia censentur, idem Regis Palatio præsidet, & vrbanis omnibus portis, quin etiam militaribus lustris, vna cum maximo, de quo dixi, præfecto: alia quoque publica negotia attingit non pauca, & auctoritatem quoque magnam maximo profitetur apparatu: is erat prope decrepitus, & pro Eunuchorum Sinensium more parum vrbanus. ergo parum vrbane P. Matthęum excepit. nam eius curiales monuerunt, vti certum honoris titulum illi daret, qui celsitudini nostræ videtur proxime respondere, eam quoniam noua res est, exponam. Regi quoties loquuntur, precari solent decies millies mille vitæ annos his tribus syllabis; van van siù, & hoc est idem ac si maiestatem voces, cæteris in Palatio Regijs prolibus aut Reginis mille annos inferiore titulo precantur. Eunuchorum verò arrogantia tanta est, vt sibi mille annos velint optari, & poplite flexo salutari, Verum hic P. Matthæus refugit. neque enim sine summorum Magistratuum offensione poterat plus Eunucho, quam illis deferre, sed tamen honoratus. vsus bonum Patrem edocuerat, apud Sinas, cæterosq; in Oriente Gentiles, non negligendam esse aliquam intra rationis limites maiestatem; Ingressus est igitur & solito ritu Eunuchum salutauit: inter loquendum vero, quoniam Eunuchus obsurduerat, adstabat illi ad latus vnus aliquis, qui Patris illi verba in aures intonaret, & is immutans honoris titulum mille annos pro arbitratu iterabat: quibus rebus quam contentus extitisset, magno munere, quod Patri obtulit, est testatus, Pater autem illud respuit, & Trigonum vitrum à se petitum negauit, & in posterum ab Eunuchi congressu abstinuit. satis tamen hoc fuit, vt Eunuchi reliqui Patrem venerarentur, sciretur q;

Regi fit fausta precatio.

retur&q; tota vrbe tres illos vrbis Primates in aduenæ Nanchini statione consentire.

Eodem tempore, Nanchini habitabat patrio in solo quidam, qui primum in Doctorum renunciatione locum fuerat assecutus. ea res per se maxima dignitas est, alijs enim ipse Reipublicæ muneribus exturbatus, domi priuatus degebat, sed eo tamen, quo decebat apparatu, & omnium veneratione. Is in concionatorem trium sectarum, quas apud Sinas esse diximus, degenerarat, & iam magnam earum cognitionem profitebatur. habebat domi suæ celeberrimum eorum templorum cænobitam, qui publicis quæ gesserat muneribus sponte abdicatis cæsariem raserat, & è litterato, infrequenti apud Sinas exemplo idolorum Minister euaserat. & quoniam reuera vir erat Sinensibus disciplinis probe eruditus, & ad scientiam septuaginta annorum senectus accesserat, magnam ea re famam, & discipulos plures aggregarat, nouæ quam ipse comminiscebatur sectæ professores: vterque P. Matthæum magno honore affecit, sed maxime apostata litteratus omnes egit in stuporem, qui audierunt illum visitando præuenisse, solus ille, cum in litteratorum cætu de lege nostra acriter disputaretur, tacuit, legem nostram veram esse confirmauit, Patri denique in flabello epigrammata duo eleganter sane conscripta dedit, quæ ipse quoq; postea in Epigrammatum suorum libellum retulit: de hoc apud Sinas more memini me libro primo tractare. Hęc epigrammata quæ P. Matthæo ac Socijs honoris caussa scripta sunt, in magnum volumen excreuissent, nisi modestiæ Christianæ fuisset consultum.

Quidam è litteratis idolorũ minister fact°.

Epigrammatis honorantur.

Alij quoque duo dignitate, sed fama tamen nihilo inferiores ad eum visitandum deuenerunt. ex ijs vnus se ad annos ætatis trecentos peruenisse fingebat, quorum magnam partem, ne mendacij coargueretur, extra regnum se collocasse dicebat: & quoniam Sinæ magnates ad vitam protrahen-

Sinæ in producendis annis ætatis delirant

hendam intenti prope delirant, nihil admodum de rei veritate laborantes, hunc hominem magna ambitione sequebantur; ex eo quod prolixioris vitæ præcepta discipulis suis prælegebat. is ergo ad Patrem etiam primus venit, vti se quod adiebant congressu cum Mathematico summo nobilitaret; is iactabat se non è cælo, sed è terra Sinensi Geologia futura prædicere. de qua etiam consule librum primum. Alter è duobus minus quidem impudenter, sed tamen & ipse fingebat. nonagenarium enim, cum vix sexagenarius videretur, se esse prædicabat. nouerat etiam incurabiles fere morbos curare, & qua arte nescio, sed in eo tamen genere certis auctoribus de eo mira narrabantur; hic erat prioris Socius, & alter alteri famam, vel è vita longiore, vel ex artis medicæ præceptis colligebat. Illi P. Matthæum vbiq; prædicabant, & asserebant se illi in scientia planè cedere, vnde venit aliquibus in mentem suspicari P. Matthæum fortasse etiam in aliquot sæcula vixisse, sed eam rem secretis ex causis dissimulare. similes enim nugas, de aduenis potissimum vultu non nihil à se discrepantibus, facile solent suspicari.

Confutio Litteratorũ Principi musica exhibetur.

Hoc eodem tempore omitti non debet res quædam, quæ fortasse ab Europæis quæri solet, de Sinarum videlicet harmonia. Solemne in diem quendam Confutio Litteratorum Principi sacrificium parabatur, si sacrificium appellari potest, quod ipsi non vt Numini, sed vt Magistro offerũt. sacrificium ideo vocatur, quod id nomen apud Sinas latius pateat. In id ergo sacrificium solemnis musica exercebatur, ad quam pridiè sacrificij probandam summi Tribunalis Præses amicus euocabatur, vt videret, an in sacrificium posset adhiberi. inuitatus est P. Matthæus: nec abnuit, maximè quod sacrificium non esset. concentum hunc curabant Litteratorum Sacerdotes, Tansù vocant, & in aula vel potius templo Regio, quod Deo Cæli Domino extructum est, musici concentus experimentum

tum fiebat. P. Matthæo locus cum Præsidis filijs ad spectandũ est assignatus. prodiere cœnobitæ velut sacrificaturi in vestib⁹ sanè pretiosis: ij post exhibitos Præsidi solitæ venerationis ritus, tum ad pulsanda quilibet instrumenta se accinxerunt: è quibus erant ex ære campano tintinnabula, pelues, alia è saxo, è pelle quædam velut tympana, è fidibus nonnulla, tibiæ inflabantur, & organa quædam, in quæ ventus non follibus, sed ore insufflabatur: quædam alia brutorum figuram referebant, & bacillis in eorum dentes adactis, ex inani ventre sonũ reddebant. hæc simul omnia pulsabantur, eo concentu, quem fingere sibi quisq; potest. neque enim alia erat, quam nõ concors, sed discordia discors. nec ipsi Sinæ planè pernegant. doctissimus enim quisq; fatetur, simphoniæ concordiam veteribus notam, posterioribus sæculis excidisse, & sola instrumenta sine arte remansisse.

Musica discors

Verum Regium quoque Templum spectari debet. nam vere Regium est; siue magnitudinem spectes, siue operis maiestatem. Sub Vrbem extructum est in nemore, aut potius pineto, muris cincto, quod in ambitu duodecim miliaribus Italicis patet. Totum fere templum exceptis muris opere latericio è ligno constat: in quinque naues distribuitur: duobus vtrumque ordinibus columnarum, quæ ligneæ ac rotundæ duorum virorum amplexum excedunt, & crassitiem altitudo intra simmetriam non fallit: supra cælatum est egregie tectum, & plane mauratum, ac tametsi ducentis iam annis erectum est, neque Rex Nanchini sacrificet aut resideat, vix quicquam tamen de primo splendore deperdidit: in medio templo locus est eminentior è marmoribus pretiosissimis, in eo loco duplex est Thronus; marmoreus vterque: in altero Rex sacrificaturus sedet, alter inanis ei, cui sacrificat relinquitur, vt ne dedignetur assidere. exterioris templi peristilia elegantissimis meandris exornata; ac ne aues in eo nidificarent,

Templum regium.

aut omnia fœdarent, fenestræ omnes ferreo filo in retis modum solis radijs solum patebant. id solemne est fieri in vniuerso Regis palatio. Templi portæ omnes æreis laminis inauratis obductæ, & laruis elegantibus ex eadem materia exornatæ. Extra Templum è marmore rubro plures erant aræ, quæ solem, lunam, stellas, & Sinicos montes referebant, lacus etiam quidam mare repræsentabat: qua re dicuntur innuisse, Deum qui in eo templo colitur, reliqua condidisse, quæ extra templum statuuntur, ne ea quis pro numine veneretur. Huius nemoris arbores, propositis pœnis grauissimis nefas est cædere, etiam ramum quemlibet, vnde permagnæ sunt & antiquitatis testes. In ambitu templi variæ sunt cellæ, quæ olim fuisse Thermæ dicebantur, in quibus Reges sacrificaturi, & reliqui Ministri lauabantur.

Aræ extra templum.

P. Matthæus Riccius cum celebri sacrificulo de lege nostra disceptat.

Capvt Septimvm.

VTebatur, vt supra dictum est, habitu litteratorum P. Matthæus, sed eorum maximè, qui se legis prædicatores appellant. habitus est sanè modestus, & pileus nostro non absimilis, in crucis quoque formam constructus; nec se habitu solum, sed multo magis colloquijs se diuinæ legis præconem prædicabat. totus enim erat in vtraq; simulacrorũ secta confutanda. Litteratorum vero sectam non solum non perstringebat, sed laudabat etiam, eiusque Principem Confutium commendabat: qui quæ de altera vita nescierat, tacere, quam comminisci maluisset, & legis suæ præcepta ad vitam recte cuique constituendam, & familiam, regnumq; ex æquo & bono gubernandum direxerat. Hic vestiendi procedendiq; modus in externis visus est planè nouus, sed qui magnopereà

Habitus Patris Matthæi.

litteralitte-

litteratis approbaretur. externi quippe ad hanc diem omnes, qui ex occasu in Sinarum regnum penetrarant, omnes inquã, à litteratorum placitis, ipsoq; Confutio discedentes, in simulachra celebranda ferebantur. & hac de re frequens erat inter magnates sermo, illum in omni congressu verum litteratum appellabant; qui vnum Deum veneratus, verũ cultum, mentitis Dijs colendis fœdare nollet, quod pleriq; faciunt apud Sinas hoc tempore litterati.

Senex quidam litteratus cum P. Matthæo de lege nostra disputat.

Eo ipso tempore florebat Nanchini septuagenarius quidam senex, ex vrbanis magistratibus, magna litterarũ ac virtutis opinione: ad eum velut ad oraculum plurimi è varijs partibus concurrebant, & se in eius disciplinam tradebant, è quibus ille millenos numerabat: is aperte repudiatis litteratorum institutis, vanos Deos venerabatur, & venerandos prædicabat: & quoniam concursus vndique fieri solitos non ferebat, certos quolibet mense dies designarat, quibus audire & audiri volebat: reliquis diebus ne auocatus quidem comparebat. hic cum P. Matthæo congredi desiderauit, & adhibito vtriusq; familiari Chiutaisò effecit, vt libens ad se veniret. sperabat enim eum se posse diuino auxilio ad Christi fidem aggregare. ergo primo congressu de religione sermones illati, & quidẽ primo prope argumento extorsit, vt diceret, sectam idolorum similem esse malo, partim putri partim sano; accipere se quod in eo sanum esset, & putre repudiare: qui aderant eius discipuli ex tam liberali Magistri concessione, pudore suffusi sunt. ipse etiam stupore affectus est, inuenisse se hominem, qui sectam idolorum ita acriter impugnaret.

Solemne erat eo tempore, solito acrius litteratos in varia sodalitia cogi, vt inter se de Ethicò disciplinis, & virtute sectanda conferrent. is de quo modis agebatur, sermonem suscepit, & eruditissime, vt solebat, sed ex idolorum secta tamen Confutium litteratorum Principem confutauit. Aderat forte

è publicorum operũ Tribunali grauiſſimus litteratus, & idem in grauiſſima dignitate conſtitutus, non tulit litteratum in Confutij dedecus Idola propugnare, ſed grauiter excandeſcens, vociferabatur; rem omnino ferendam non eſſe, in hoc omnium & Sinenſium, & Litteratorum cœtu hominem, & litteratum eo dementiæ perueniſſe, vt Confutio repudiato idola propugnaret, quorum cultum conſtabat è regnis externis aduenisse: quod ipſum, inquit externus ille litteratus Matthæus Riccius admirari ferebatur, quem etiam aiebant Confutij doctrinam prædicare, & idolorum deliria impugnare, quæ iam dudum ipſi aduenæ è ſuorum regno exterminaſſent. Hic qui loquebatur nondum P. Matthæum aut conuenerat, aut viderat: vnde mirum eſt, eum de eo ſic palam prolocutũ. His auditis, idolorum propugnator erubuit, ſed diſſimulato pudore ſubiunxit: ſe cum eodem aduena collocutum, & videri ſibi nondum de Sinicis rebus probe edoctum: paulatim inquit placitis melioribus erudiemus: atque ita diſſoluto cætu, ſinguli ad ſua redierunt, non ita multo poſt cum ignoraret etiam tum P. Matthæus ea, quæ in ſodalitio contigerant, inuitatus fuit ab idolorum propugnatore ad conuiuium inſtantiſſimè. nam Sinæ vt ſupra dictum eſt, controuerſias ſuas fere inter pocula dirimunt. ne ſuæ ſtationi ſtabiliendæ obicem opponeret, cauſatus eſt occupationes, & alia permulta, quæ omnia inuitator reiecit, & importunis legationibus euicit, etiam auctore Chiutaisò, vt P. Matthæus non potuerit, ſine inurbanitatis nota amplius repugnare. Iuit igitur & quidem ad diſceptandum comparatus; ipſe quoq; inuitator ſemel victus, cum ſibi diffideret, celebrem euocauit idolorum ſacrificulum, qui multis alijs quos in diſcipulos adlegerat, præeſſe dicebatur: præter quos alia quoque illum laicorum multitudo ex vtroq; ſexu Magiſtrum appellabat. Is Sanhoi vocabatur, multum à reliquis huiusmodi cænobitis diſcrepans, quos ſupina rerum ignoratio

P. Matthæus inuitatur ab idolorum propugnatore.

Alius cænobita litteratus inuitatur.

ignoratio infames reddit. Hic enim litteris operam dederat accurate, & insignis erat vel philosophus, vel orator, ac Poëta, idem reliquas sectas præter suam alte imbiberat.

Vbi P. Matthæus aduenit, iam aderat euocatus cænobita multis litteratis stipatus, atque interim, dum reliqui veniunt, viginti & eo plures exhibito de more ritu consederunt. Assedit Patri sacrificulus, & magno supercilio superbiam, vili lacerna tegens præsetulit, velle se cum Patre de Religione congredi. cui P. Matthæus in hunc modum est prælocutus: Prius ait quàm in arenam descendamus, aueo ex te scire, quid sentias de primo principio cæli ac terræ, ac cæterorum conditore, quem vno verbo Cæli Dominum appellamus. Respondit ita lacessitus: non equidem nego hunc cæli ac terræ moderatorem reperiri, sed eum nihil admodum habere maiestatis aut Numinis. nam & ego inquit, & alius quilibet illi æquales sumus, neque vlla in re illi cedimus. & hęc ita perfricta fronte dicebat, vt etiam aliquid esse amplius videri vellet. Quæsijt Pater ex eo, ea facere posset nec ne, quæ cæli Dominum fecisse constaret? nam hoc necesse videbatur; annuit ille, & se terram & cælum posse condere. Age, inquit P. Matthæus Prunarium huic simile fac sodes, aderat enim tum forte prunarium cum prunis candentibus: hic vociferari cæpit, indignum esse vt hoc ab eo fieri postularet: cui altius etiam tollens vocem respondit: indignum esse promittere, quod non possis. ad clamorem cæteri concurrerunt, & quærebant, ecqua de re disceptarent. Chiutaisò rem retulit, & visus est P. Matthæus non iniqua postulasse. Instaurata denuo disputatione, cæpit Profanus Mystes chimeræ suæ principium magna circum locutione proponere: quærit vicissim ex P. Matthæo Mathematicas norit disciplinas nec ne, senserat enim eum pro insigni Astrologo prædicari: respondit noster, ea de re se aliquid assecutum. tum ille, cum inquit de sole ac luna disseris, in cælum conscen-

Litteratorum consessus ad disputandum.

Disputationis principium.

conſcendis, an illi ipſi planetæ ad te deſcendunt? neutrum inquit Pater, verum cum quippiam videmus, ſpeciem quandam rei viſæ efformamus in ipſa mente noſtra, & ſi forte de re viſa loqui aut cogitare placet, mentem noſtram introſpicimus, & ab ea receptas imagines ac ſpecies exigimus. hic velut victor gaudio exultans in pedes erigitur. Ecce tu inquit nouum ſolem, nouam lunam creaſti, & eadem ratione quidlibet aliud creari poteſt, quo dicto ſuperciliosus reſedit, velut re iam clariſſimè probata conquieſcens. Pater vero exponere aggreſſus eſt ſpeciem illam non eſſe ſolem ac lunam, ſed ſolis ac lunæ imaginem, atque inter vtrumq; quantũ ſit inquit diſcrimen, quis non videt? & quidem ſi nullo ſenſu ſolem ac lunam percepiſſem, nec ipſam etiam ſpeciem elicere potuiſſem, ac longe minus ipſum ſolem ac lunam condidiſſem. In ſpeculo probabat intentum, in quo ſolis ac lunę imago ſpectabatur, ſi ex oppoſito ſtatueretur. ecquis porro eſt ita hebes, vt dicat, ſpeculum ſolem ac lunam creare poſſe? hac expoſitione adſtantes viſi ſunt magis, quam Cœnobita, recreari qui deinde cauſæ ſuæ bonitatem in clamore ſtatuens, occultare nitebatur ignorantiam. eò res deuenit, vt tandem inuitator ipſe vereretur, ne quid alteri inurbanè in alterum elaberetur: ergo auctoritate ſua litem diremit, & Cænobitam alio adduxit, eo conſilio, vt è diſceptatione in poſterum ceſſaretur.

P. Matthæus explicat reſponſum ſuum

Interim venerant reliqui ad conuiuium euocati, & ſinguli ſingulis in menſis, quæ erant plurimæ, aſſederunt. primum locum occupare iuſſus eſt, quod externus eſſet P. Matthæus, in medio conuiuio colloquentes inter ſe litterati, diſcutere cæperunt celebrem apud Sinas litteratos quæſtionem de humana natura, quid ſentiendum? ipſa ſeipſa bona ſit an mala? an neutrum. aiunt enim ſi bona eſt, vnde malum quod ex ea naſcitur? ſi mala, vnde bonũ quod ſæpè operatur? ſi neutrum eſt, vnde nunc benè nunc malè ſeipſa facit? & quoniam logicæ prę-

Quæſtio proponitur de humana natura.

cæ præceptis carent, morale bonum ac naturale confundunt distinctione vti nescientes, item natura ingenitum vel acquisitum perturbant, de natura verò originis culpa corrupta, deque diuinis auxilijs & gratia, ne per somnium quidẽ audierunt. vnde in hanc vsque diem Philosophi de hac quæstione certant, & adhuc sub iudice lis est. de qua eo die integrũ horæ spatium problematicè disceptarunt, totum illud tempus siluit P. Matthæus, & à plerisq; iudicatus est huius quæstionis subtilitatem ne assecutus quidem, & tamen pleriq; optabant, quid posset in hoc enodando nodo experiri. igitur cum velle se loqui modestè prætulisset, conticuêre omnes, intentiq; ora tenebant. tum P. Matthæus disputata vtrimq; magna memoriæ fælicitate repetijt. quæ res in stuporem egit vniuersos: tum ait: Nihil dubium esse potest, quin cæli terræq; Dominus optimus in immensum vsque debeat iudicari, & si natura humana adeò infirma est, vt de ea dubitetur, bona sit an mala, eamq; dixerit Magister Sanhoi, non ita multo ante hominem esse cum illo numine cæli ac terræ conditore, hinc apertè conficitur, dubitari quoque de Deo posse, bonus sit an malus. assidebat P. Matthæo litteratus quidam è Licentiatorum ordine, cui cum argumentum arrisisset, ne ab aliquo fortasse minus fuisset intellectum, idem copiosius & eloquentius retulit: tum ad Cænobitam conuersus, subridens dixit: quid adhæc respondes? ille vero risu ac supercilio eludebat. Verùm institit P. Matthæus ac cæteri, vti ratione potius, quàm nutu satisfaceret. tum ille nescio, quod è sectæ suę somnijs diluuium narrare cæpit, sed eum P. Matthæus interturbauit, dicens: inter nos ratione non anctoritate agendum, cum alter ab altero legis professione discrepemus, nec alter alterius libros pro veris admittat: potuisse se quoque è legis suæ voluminibus multa proferre, sed hodie ratione, quæ apud omnes vna est, res erat dirimenda: nec ideo tamen ad respondendum aggreditur, sed

P. Matthæus euoluit quæstionem.

varijs acutisq; sententijs in idiomatis lepore fundatis tergiuersabatur, ita vt victus tamen videri nollet, & cum multa garriret, probare intendit eum, qui bonus esset, posse quoque malum esse: vnde Deum nec bonum nec malum esse concessit. tum P. Matthæus apto ad ingenium simili institit, solem ita clarum esse, vt obscurus esse non possit, ex eo quod innata illi claritas esset. ea res magnam apud omnes vim habuit, quoniam substantiam ab accidente non separant. Ad extremum alia multa dicta, probataq;, sed videri sibi solus ipse victus noluit, apud reliquos enim etiam conuictus iudicabatur, quibus ita P. Matthæi rationes placuerunt, vt in multos menses, huius disceptationis fama, congredientibus inter se litteratis, colloquendi materiam daret. Hic error ex idolorũ secta depromptus, Deum & reliquas res omnes ex vna eademque esse substantia, non sine magna Numinis iniuria, sensim etiam in litteratorum scholas irrepsit, & videntur sentire, Deum esse animam vniuersi, & velut vnam magni corporis mentem. Ipsius quoque qui inuitauerat discipuli frequenter postmodum ad P. Matthæum recurrerunt, quibus ita satisfactum, vt errorem deposuisse viderentur, quem vt etiam reliqui deponerent, cõmentariolum P. Matthæus scripsit, & in Catechismi caput vnum inseruit: eum commentariolum legerat, postea ex discipulis eius, qui conuiuium instruxerat quidam, & ait: qui hæc negauerit hunc quoque solem clarum esse negaturũ putem. huius disceptationis fama ad animum Pręsidis peruenit, qui deinde victoriam ipsemet est gratulatus, nec ille solus, sed alij plures, quibus iam barbaræ, vt arbitrabantur legis placita non barbara videbantur, & illi quidem Patri gratulabantur, ille vero Deo gratulatus, quod legis suæ paulatim in Sinensi Regia iaceret fundamenta.

Error grauis.

P. Matthæo de victoria fiunt gratulationes.

Ex Hy-

Ex Hybernis Nostri Nanchinum incolumes appellunt, & ædes commodè comparantur.

CAPVT OCTAVVM.

CORIANO bello exhaustum Regis ærarium, procurabat idem ipse Rex instaurare. fama est in Sinensium Regno argenti ac auri fodinas esse complures, sed aiunt si forte metalla illa humanæ cupiditatis irritamenta effodiantur, tot ad prædam concurrere prædones, vt antiqui Reges eas clauserint & vetuerint in posterum aperiri: eas porro ærarium vacuum non ferens, simul effodi iussit, & antiquas leges effringi, imposuit præterea tributum nouum, vt in omnibus Prouincijs, è centum duo, penderent merces omnes distrahendæ: id tolerabile fuisset, Si Rex ad hoc tributum exigendum Magistratus adhibuisset, sed maluit Eunuchis fidere, è quibus duos tresue primarios in singulas Prouincias amandauit, quos alij comitati sunt auctoritate magis, quam cupiditate inferiores, Eunuchis maioribus laxatæ habenæ, & è Magistratuum manibus qui eas moderabantur ereptæ. Impotens hominum genus ac barbarum sine litteris, pudore, misericordia, quibus cum accessit superbia, quæ vitiorum portenta orientur? ergo semiuiri quos cupiditas immanes reddiderat, intra paucos menses Regnum vniuersum perturbarunt, & tristiorem faciem quam cum Coriano bello premeretur induxerunt; hoc enim externum erat; illud vero, intrinsecum & maius malum metu. plena erant omnia impostoribus, plena falsarijs, plena latronibus, nec aliud vulgo credebatur esse Telonium, quam infame latrocinijs nemus; & ærarium ipsum publicum, cui Rex Eunuchorum fide consulebat, expilabatur. Eunuchi vero fodinis deputati non in montes, sed in opulentas vrbes ferebantur, & sicubi vir aliquis copiosus habitare diceretur, ijs in ædibus aie-

Tributum à Rege impositum.

Eunuchorum cupiditas Regnum perturbat.

bant argenti fodinam reperiri, deq; domo euertenda & effodienda cogitabant, ac miselli ad ædes conseruandas, magnum argenti pondus Eunucho coacti donabant: nonnullæ ciuitates etiam ac Prouinciæ de certo argenti pondere cum Eunuchis conuenerunt, quod Regi velut è fodinis expressum penderent, hac enim se ratione ab eorum importunitate liberabant, his populi vexationibus, rerum omnium pretia excreuerunt, & è pretio penuria incruduit.

Rex de importunitate Eunuchorum monetur.

Non defuêre tamen, nec sibi nec Regi Magistratus, frequentibus enim libellis monuerunt, primum quàm indignè populus haberetur, quàm euidens esset vbique tumultus periculum; nec periculum solum, iam enim quibusdam in locis eruperat: & quia Rex silentio suo omnia eludebat, liberrimis & acerrimis libellis eum reprehendebant, quin etiam ausi sunt aliqui, extra vrbes Regias Eunuchorum iniurijs obsistere. Verùm Rex ea esca delinitus, quæ die qualibet in palatiũ ab Eunuchis inferebatur, statuit hoc negotium acriter persequi, Sindicorum Regiorum libertatem, & eorum qui Eunuchis obsistebant audaciam, atrocibus pœnis reprimebat; multi ex ijs dignitatibus exturbati, multi annos plures in vinculis Pechini detenti sunt, & hoc Regiæ auctoritatis calculo Eunuchi grauius insolescebant, & pronius in latrocinia ferebantur.

Rex Eunuchos defendit.

Metus nostris & Præsidi iniјcitur.

Hæc vbi Nanchini increbuerunt, valde veritus est Pater Matthæus, & cum eo primi Tribunalis Præses amicus noster, vt Nostri qui Lincini in hybernis erant, in alicuius ex ijs harpijs vngues inciderent, & iam Præsidi videbatur fieri omnino non posse, vt inde Nostri quorum sarcinæ magno in pretio habentur, ab Eunuchis intacti auolarent. sed eum dissimulato metu P. Matthæus solabatur; monebatq;, quantam in imaginibus suis conseruandis, Deus optimus maximus potentiæ suæ demonstrationem esset exhibiturus. Ergo cum post multos hybernorũ & itineris menses appulissent, obstupuit ami-

cus

cus Præſes, vbi audijt, eos nihil tuliſſe aduerſi, ſed ne periculum quidem reſciuiſſe. Eam ergo rem inter prodigia referens, fidei noſtræ in poſterum ſuſpicere cæpit vim, & Numinis prouidentiam, deque ea ſæpius audire cum voluptate voluit, & adduci quidem facilè potuit ad eius veritatem cognoſcendam, ſed non æquè ad eius ſanctitatem amplectendam. nam ab ea domeſtica eum impedimenta, pellicum amores, auertebant.

Socij ex hybernis Nanchinũ incolumes perueniunt.

Noſtri porro Nanchini cum exſcendiſſent, & ſtationis noſtræ ibi ſtatuendæ, ſpem ſupra ſpem inaudiſſent, omnium laborum obliti in Domino exultabant, maximè cum viderent P. Matthæum ea in vrbe ex qua pulſus ſemel fuerat, & aliàs deluerat, nunc ab omnibus coli & pro prodigio celebrari. eos excepit inſolito gaudio P. Matthæus in ea domo, in qua conducto habitabat. Iam ædes plures ad coëmendum inſpexerat, nec tamen omnino placuerant; & angebat vehementius, qua ratione à Magiſtratibus diploma figendæ ſtationis, & ædium coëmendarum impetraret. iam enim longo vſu aſſecutus erat, ſe hoc ipſo quod peteret repulſam ex eo paſſuram, quod ex Magiſtratibus nemo ſe libens externorum negotijs implicaret, & hac ratione in controuerſiam vocabat, expediret nec ne Nanchini aduenam commorari.

Verùm vtique incommodo inſignis Dei prouidentia ſubuenit. is enim qui nuper in litteratorum ſodalitio P. Matthæum hactenus ignotum deprædicarat, tandem ad eum viſendum acceſſit, paucis prius diebus quam noſtri appuliſſent, defunctus ſolitis ritibus & humanitatis indicijs, poſt varia quæſijt; vellet nec ne ædes aliquas ad ſtationem firmam comparare, hoc enim inaudiſſe ſe aſſerebat. cum P. Matthæus annuiſſet, id ſubiunxit, quod ſine admiratione legi non poteſt: nuper inquit erexeram Palatium publicis Tribunalis mei ſumptibus ad domicilium Collegarum, ſed ecce tibi extructum

Domiciliũ ſpectris infeſtum Socijs emendum offertur.

pro Collegis Dæmones, & nescio quæ spectra occuparunt, nec in eo cuiquam licet impune commorari. conatus sum illud vendere inferiore sane pretio, sed inuentus est nemo, qui vellet cum ijs spectris colluctari. Si ergo nihil sibi à spectris timeret, ea enim erat fama sanctitatis, per se licebat vt emeret, nec de pretio laboraret, permittere quippe se vt de eo suo statuat arbitratu.

Sensit P. Matthæus Diuinam manum, ergo ita respondit: Ego ait, Deum cæli ac terræ moderatorem veneror, cui non dæmonia minus, quam cætera omnia subduntur: sperare se de illius bonitate fore, vt nihil à dæmonijs eius iniussu pateretur: habere se quoque secum Christi Seruatoris effigiem, ad cuius conspectum dæmones solemne erat aufugere, ideo si vsibus suis Palatium illud arrideret, se nihil dæmones veriturum. quo responso accepto, illum Visitator Leuteu vocabatur, ad visendum Palatium adducit, & reperit illud P. Matthæus opinione sua, quam reliquas ædes cõmodius. nam & in eminentiore situ ciuitatis fluminis illuuionem eludebat, erat in primario totius vrbis vico, cuius latitudo fere in iactũ lapidis extenditur. Regis palatium, Magistratuum tribunalia circumcirca conspiciebat, Cubicula, aulæ, decem fere nostris sufficiebant: nouum erat ædificium, & quod in annos plures consistere posse iudicabatur: è vico ad alterum vicum longitudine sua penetrabat, & habebat in vtrumque egrediendi commoditatem. Cum igitur id publicorum operum Tribunal venderet, domus Magistratuum auctoritate comparabatur, de quo nostri non minimũ laborabant. ergo nihil à nostris dubitatum, quin hæc habitatio nobis à Deo fuisset comparata. interim appulit P. Cataneus cum Socijs, quorum sententia iudicatũ est, eam oportunitatem minimè negligendam, & cum pretium Nostri, ipsius venditoris arbitratu definiendum reliquissent, ipse qui iam intimè familiaris haberi volebat, exegit eius fere

Domus à Socijs emitur.

pretij

pretij dimidium, quod in extruendo consumpserat: & quoniam nostris pretium omne deerat, libens in annũ integrum se dimidiatam partem dilaturum recepit, atque ita non amplius triduo res vniuersa concluditur, & in eam nostri sese subito contulerunt. Tum misit venditor publicum venditionis instrumentum, & edictum addidit supra limen affigendum, quo edicto vetabat, vt ne quis eos ab ædium emptarum possessione prohiberet, vtrumq; sui Tribunalis sigillo communiuit, cuius firmitate nostri stationem suam fortiter ac suauiter Deo disponente confirmarunt. Hinc etiam amicitiam Nostri huius Tribunalis sibi conciliarunt, cui non ingratum fuit, dimidiam pretij partem recuperare, postquam desperauerant vniuersam.

Spectra nostrorum ingressu, è domo diffugiunt.

Re tota hunc in modum fere confecta, P. Matthæus ad amicum Præsidem instrumentum, edictumq; detulit, qui plane obstupuit, eam rem tanta breuitate ac facilitate cõclusam: nec indoluit eius intercessionem ac fauorẽ minime opus fuisse, sed vbi postea intellexit, importunos habitatores dæmones inquam, Dei seruis cessisse, longe magis diuinas vires & opportuna præsidia prædicabat. qua enim nocte nostri in ædes nouas commigrarunt, ad aram in aula erectam preces ad eam rem aptas recitarunt, ac deinde lustrali aqua vniuersam domum præeunte Christi Seruatoris effigie consperserunt, & diuinæ bonitati visum est, ad fidei suæ incrementum spectra omnia in perpetuum diffugerent. cui enim omnia seruiunt, is eos in eam domum immiserat ad habitationẽ nostris præparandam, idem quoque post consilij sui euentum emisit. Ea res celebris fuit vrbe tota, è qua deinde in regnum peruenit vniuersum, & sanctissimæ fidei nostræ magnum nomen dedit. constabat enim prope vniuersis, habitationem in eo Palatio tentasse Magistratus grauissimos. ex operum publicorũ Tribunali, & ad eijciendos habitatione occupata dæmones nihil

ab ido-

ab idolorum ministris fuisse relictum intentatum, & etiam nunc in muris & columnis vulnerũ cicatrices apparent, quas ritu suo furentes Exorcistæ in dæmones intentabant, nec tamen his omnibus quicquam profecisse narrabantur. nemo enim dies paucos etiam à molestia liber fuit, ipsis qui passi fuerant testibus luculentis. cum autem rescitum est, ad Sociorum ingressum malignos illos spiritus abijsse, diuini tanta res numinis potestati attributa, in cuius se tutela nostri esse prædicabant: & quidem ea de re cum venditor ipse die quadã loqueretur, P. ipso Matthæo audiente asseruit; in ædibus extruendis ritum omnino nullum, ex ijs quos Sinæ superstitiosè adhibere solent prætermissum. Verùm nunc demum se causam assequi, cur eas dæmones occupassent: P. Matthæi Deus dæmonibus mandauit, vti præter eum neminem ijs in ædibus sinerent commorari.

Hoc negotio ex animi sententia perfuncti, alio non parum angebantur: Promiserat P. Matthæus viris non semel grauissimis, se munera Regi destinata monstraturum, sed verebatur, ne ob nimium spectantium concursum, ansam præberet alicuius tumultus aut sinistræ suspicionis. Demum postquam se in partes omnes verterunt, nihil aptius visum, quam vt aliquorum dierum laborem singulis inuicem sibi succedentibus, dies integros demonstrare, ac deinde ex euentu consilium caperent in futurum. Moniti ergo munera Regia tandem appulisse, extemplo adfuerunt, sed longam desiderantium expectationem rerum nouitas ita superauit, vt multis è stupore laudandi facultas eriperetur, neque videndo posse expleri viderentur. Hi alios & alij plures euocarũt, tandem cum nostri iam vltra ferre non possent, fores occludebant, sed vim spectaturi parabant, protestati primum, eam vim non ab inurbanitate, sed ab admiratione prouenire, multis importunitatem excusabant, & labori condolentes veniam postulabant, miras

Concursus spectantium res nostras Europæas.

miras interim Europæ laudes, & vel artis, vel Religionis encomia congerentes.

P. Lazarus Cataneus Amacaum petit: Nanchini vero primitiæ Neophytorum baptizantur.

CAPVT NONVM.

REBVS in hunc maxime modum constitutis, quiescere Nostri non poterant, nisi quod Nanchini Deus perfecerat, id denuo Pechini tentarent: id in annum insequentem destinabant: eos spreto parum felici superioris expeditionis euentu, hæc fere permouebant: vsu didicerant, qua ratione superioris anni, si quæ fuerant errata corrigerent: tempus ex pace diuersum, Magistratuum fauor creuerat, ac denique tandem intelligebant, nisi quispiam ab Rege fauoris ventus afflaret, Nanchinensem ac cæteras sedes extinguendas; fama Regiorum munerum longe lateque excurrerat, fieri omnino non posse videbatur, vt ea res ad regias aures, quopiam Eunucho narratore non aliquando perueniret, è quibus multi eunt ac redeunt Pechinum: hinc vero simile videbatur, Regem rerũ nouitate permotum, eas parum vrbane & sine Sociorũ auctoritate ac desideriorum vtilitate petiturum. videbatur ergo præueniendus & arctius Rex obligandus. hæ causæ persuaserunt, vti P. Cataneus Amacaum renauigaret, præsens euentus rei commemoraret, à Socijs consilium in re tanti momenti postularet, & inde necessaria in sumptus aueheret, regium munus re quapiam augeret, & obligatam ædium pretio fidem exolueret. & quoniam nullus videbatur spectatorum, de quibus nunc agebatur, finis fore, visum est, vt horariam machinam P. Cataneus Nancianum efferret, imagines vero & trigonum vitrum visum est Nanchini apud vnum è Regijs admonitoribus amicis deponere: is Scioscelin vocabatur, tergiuersatus

Pechinũ Socij adspirant.

P. Cataneus Amacaum renauigat.

Munera apud amicum deponuntur.

ſatus eſt ille nonnihil ex imaginum veneratione, verum vrgentibus Socijs, id ex eo, quod iam eſſet Regi deſtinatum, ad eum ex officio pertinere, tandem ceſſit. vt ergo conſtaret omnibus, eas res iam domo noſtra exportatas, ſolemni pompa per publicos vrbis vicos omnia decenter in eius palatium deportantur, ille imagines excepit venerabundus, & in loco decenti collocatas perpetuis odoribus è Sinenſi ritu colebat; eas ille quidem amicis paucis ſpectandas dedit, ſed inferiorũ ordinum turma magnatum ædes vix ſuſpicit, ex ea re mox Domi quies, è tumultu ſedato P. Cataneum comitatus eſt Nancianum vſque è fratribus vnus, eius reditum ibi præſtolaturus.

Fama ædium coëmptarum Amacaũ peruenit.

Iam peruenerat Amacaum Nanchienſis domicilij recens erecti fama, quam magna gratulatione Noſtri ac Luſitani celebrarunt, aduentus tamen P. Catanei confirmauit, & auxit gratulationem, cum narrantem audirent, ædes non ſine prodigio coëmptas, magnatum fauorem ſupra ſpem, & etiam ſupra fidem, niſi ab oculato teſte audiretur: vna res eo tempore lætam his nuncijs vrbem angebat, nauim è Iaponia reducem auditum erat ſoluiſſe, nondum audiebatur appuliſſe: ea vehebatur P. Aegidius de Matta eius vice Prouinciæ iterum Procurator; eam nauim auditum eſt, deinde triſti naufragio perijſſe, nec è vectoribus vel vnum enataſſe. ex huius nauis commercio vniuerſæ ciuitatis fortuna pendet: vnde difficile videbatur tria domicilia ſuſtinere, Nanchinenſium ædium perſoluere pretium, itineris Pechinenſis ſumptum facere; verum has rerum anguſtias P. Emanuelis Rectoris magnanimus animus laxauit, qui eo tempore in latitudine cordis, vt ita dicam, ambulare minimè dubitauit. Tantum ergo corraſit, quantum ad omnia ſatis eſſet, addidit etiam permulta inter amicos diuidenda, & quidem in Regium munus horologiũ aliud grandius miſit, quod etſi longe minoris eſſet, quam quod habebãt

Munera pro Sinenſibus cõparantur.

minus,

minus, habebat tamen aliquam è magnitudine maiestatem, & augebat apparatum. submissa est etiam effigies Deiparæ, qualem Diuus Lucas pinxisse fertur, grandiusculam illam Roma transmissam, aliquot etiam trigona vitra, specula, vndulatam vestem, carbasinos pannos, arenarias capsulas horis metiendis, vasa vitrea permulta, quæ res initijs maxime necessariæ sunt, & negotiorum rotas, vt mollius fluant, inungunt, organa etiam concinnabantur, sed quod tardius aduenerunt, Nanchini asseruantur. Socium etiam addidit P. Cataneo P. Didacum Pantoia, qui è Prouincia Toletana missus in Iaponiam, Amacai nauigationem præstolabatur, is designabatur Nanchini remansurus, aut P. Matthæo comes Pechinum abiturus. P. etiam Cataneus seipso multa procurauit, calices duos, libros complures, & alia nonnulla.

Interim Nanciani Socij Sinensium litterarum studijs insudabant, & tamen P. Suerius etiam initas amicitias fouebat, & nouas contrahebat. adnitente igitur Regulo Chiengàn, de quo multis supra, admissus est ad Eunuchum Principem ab Rege nouis vectigalibus exigendis præfectum, hic obtulit se P. Matthæum ad Regi munera sua deferenda inducturum, & cum ea res secura videretur, Regulus ipse diploma misit, quo illi ab Eunucho facultas fiebat, Nancianũ ad se veniendi: monebatur etiam, vti munera sua deferret, quibus visis, ipse Eunuchus ad Regem libellum securo posset destinare. noluit Deus hunc nunciũ peruenire, nam seruus ex itinere nusquam apparuit, ac licet alijs litteris deinde fuerat euocatus, tardè tamen & nonnisi postquam principium rei aliter dederat, omnia peruenerunt. & sane iam Nostris Eunuchi noti esse cæperant, nec ab ijs videbatur infidum hominum genus similibus negotijs admouendum. gratijs igitur Regulo actis, & per eum Eunucho significabat P. Matthæus, se alia ratione rem non amplius integram inchoasse.

Non ita breui tempore ſeſe Amacao P. Cataneus expediebat, & ne illius mora fidem de pretio ædium frangeret, ad diem conſtitutam perſoluendo cambij litteras miſit, id agente Sinenſi quodam mercatore; ſed fictæ litteræ fictum Nanchinenſis negotiatoris nomen, fictus locus iam ſecundo Noſtros admonuit, vti à ſimili contractu ceſſarent, ac licet nunc etiam nummos à falſario receperint, fefellit tamē P. Matthæus fidem, quam ædium venditor expectabat. ea res moleſtiſſima Patri accidit. nam in ſumptus domeſticos facile reperiebat, qui pauciores nummos mutuos daret, ſed in hac ſumma fœneratores in auxilium videbantur adhibendi. Hæc Patris conſilia ſciuit, vnde neſcio, venditor, & moneri iuſſit, vti de pretio nihil laboraret, ſe facile & Collegas in P. Catanei reditum promiſſionem dilaturos. his ergo curis liberatus, intendere cæpit in aliam rem longe ſibi gratiorem.

Nobilis quidā ſenex primus Nanchini Baptiſmum ſuſcepit.

Iam diu conſtabat P. Matthæum ac Socios Chriſtianæ legis euulgandæ cauſa in hoc regnum nauigaſſe. ergo iam aliqui noſtra ſtatione audaciores facti, non horruerunt peregrinam exquirere veritatem. primus ac præcipuus huius Regiæ Neophytus fuit ſenex quidam ſeptuagenarius, cognomento Cìn; nobilis inprimis, & Nanchini natus: habebat enim quandam militarem præfecturam, quales paucæ apud Sinas reperiuntur, quæ à maioribus accepta in filios ac nepotes propagatur: Idem habebat filium egregie pro gradu ſuo eruditum, & qui in militarium Licentiatorū examine, quod tertio quoque anno in qualibet Prouincia inſtituitur, tertiò primum locum obtinuerat, quæ dignitas eſt in eo ordine longe maxima, & iam Nanchini præfecturam gerebat militarem. inſignis fuit huius ſenis conuerſio ad fidem. nam res neceſſarias apprimè edoctus, magno pietatis ſenſu baptizatus eſt, & in baptiſmo Paulus appellatus. filius non ita multo pòſt Parentis auctoritatem ſecutus, Martini nomen habuit: illum vniuerſa deinde

Senis

Senis familia, viri ac fœminæ, & alij etiam propinqui ſubſecuti ſunt. Et hæ ſunt Nanchinenſes primitię, quæ in hanc vſque diem Chriſtianæ pietatis frugem ferunt. Imaginem à P. Matthæo acceptam, ſacello primum domeſtico, deinde ſtrijs elegantibus cohoneſtauit. eò ſubinde Noſtri ad Miſſæ ſacrificium peragendum, & familiam inſtruendam ibant. fœminæ quippe ab Sinis arctè aſſeruantur. erexerat ad ſacelli latus Socijs celebraturis cubiculum ſane commodum, in quod ſecedere, & quieſcere, cum vellent, liceret, exhauſti potiſſimum longa collocutione & domeſticorum inſtructione. quo tempore vanis ſimulacris ſeruiebant, id accurate ab ijs factitabatur. ergo imaginem Chriſti Seruatoris cum elegantiſſimis idolis permutarunt, & domum noſtram, ſportam plenam amandarunt: ea P. Matthæus Amacaum prima ſpolia Nanchinenſi Tyranno detracta transmiſit, quæ ſpolia magnam noſtris gratulationem, & Deo grates elicueruut.

Filius Patrem ſecutus cum reliqua familia.

Nolim prætermittere, qua ratione P. Matthæus ſiue Nanchini, ſiue deinde Pachini, ſuauiter res fidei noſtræ ingerebat, & ijs auctoritatem cum audientium voluptate comparabat. quoniam in congreſſu de Europa noſtra, vt fit, nunquam non ſermones ingerebantur, habebat in promptu orbis Chriſtiani conſuetudines, pia eiuſdem inſtituta: cõmemorabat Noſocomia, Xenodochia, pupillorum expoſitorum receptacula, montes pietatis; ſodalitia charitatis, miſericordiæ; à quibus viduæ inopes, in vinculis detenti iuuabãtur: ad hæc variarum varios Religionum cætus inſtitutos ad ſuam & aliorum ſalutem procurandam, dies feſtos venerando, Deo, pijsq́ue rebus audiendis, deputatos, ne fortaſſe in Religionis cura Chriſtiani ſilueſcerent, eorundem eleemoſynæ nomine largitiones aureorum ſæpè in pauperes, & alios vſus plurimorũ addebat, his in ſingulis vrbibus & oppidis Antiſtites, Parochos, vt puram putamq; Religionem ſine errore conſeruarent libros, qui prode-

P. Matthæi ratio ingerendi res fidei, mores Europęorum docendo.

prode-

prodeunt in lucem reuideri, ne quid inutile, ne quid bonis moribus aduersum euulgaretur; restitutiones rerum inuentarum, aut etiam cuiquam per iniuriam ereptarum: Et quod à plerisq; in immensum prædicabatur, sed paucis imitatoribus, nemini ab ipsis Regibus, ad infimum quemque licere vagam in domesticas pellices libidinem exercere, sed vna singulos vxore contentos esse, nec eam repudiari posse vnquam, tametsi filijs careat: Connubia etiam non à pueris, sed in ætate sufficienti contrahi. Maximè porro illis placebat, vnum supra Reges etiam Religionis caput reperiri, è cuius nutu res omnes sacræ dependebant; non nasci, sed è virorum doctorum, prudentium piorum, senum cætu deligi, qui omnes à prima ætate Deo dicati, castitatis voto obligati sanctimoniam profitebantur. Ab eo deinde magna integritate prudentiaq; Catholicæ Ecclesiæ cætum gubernari. Pontificiam hic nostri dignitatem tuto inculcant, neq; enim suspicionis est periculum, quod esset in Regia dignitate. Et sensim animos præparant futuræ aliquando legationi, quam si rex Sinarum prior aliquando mitteret, maximum inde Sinensis Ecclesia caperet incrementum. Et quidem libris scriptis, & quotidianis congressibus, id apud Neophytos, & etiam Ethnicos complures, effecerunt, vt iam Romanum Pontificem, Christi Vicarium, Ecclesiæ caput, demississimè venerentur, & altissimè suspiciāt eum, qui ex vnuerso Prælatorum cætu ad summam illam euectus est dignitatem. Hæc maximè leguntur in Cosmographicis tabulis, in quibus ad vrbem factæ annotationes, hæc omnia monendi commodam occasionē præbuerunt. Eam quoque de orbe Christiano opinionem auxerunt nostri, adscriptis Ethicis persæpè sententijs, nostro etiam charactere ac sermone, sed quem Sinensis expositio mox sequeretur. eas vel in flabellis ex more, vel in folijs describebant, vt deinde ad ædium parietes affixæ legerentur.

Pontificē Romanum complures venerantur.

Expedi-

Expeditionem Pequinensem Nostri denuo aggrediuntur.

CAPVT DECIMVM.

NANCHINVM tandem aduenit cum Socijs P. Cataneus, & instructus, vt supra: qua ex re nihil dubitauit P. Matthæus, alterum in vrbem Regiam, impetũ facere, & insignem, qui aduenerat, non negligere apparatum. primum igitur Magistratuum quorundam animos recens aduectis munusculis deliniuit, vt ab ijs diplomata & commendatrices litteras acciperet: consilium quoque suum cum Chiutaisò, qui Nanchino quidem abierat pridem, sed ad certa negotia reuersus, domi nostræ tunc commorabatur, & cum eo, cui dictum est, ab eodem velut æmulo P. Matthæum commendatum; vtrisq; visum est, hoc negotium nulla ratione absque alicuius Magistratus è summis facultate tentandũ. Tres igitur consilium petituri ad Regium admonitorem Sciocelìn, consilij causa perrexerunt, huic omnino necessarium videbatur Regi munera deferenda: quoniam de ijs longe lateq; sparsus rumor increbuerat; ac de facultate quidem publico diplomate concessa nihil opus esse, vt anxiè conquirant, se libenter, & ex officio daturum, vbi Pechinense flumen dissoluta glacie sese aperuisset, nihil optatius præsenti negotio accidere poterat. id enim ex eo tribunali procedebat, ad quod ea res omnino pertineret. optabat quidem P. Matthæus, sed non satis audebat petere, ne amico molestiam, sibi repulsam accerseret. ergo ea promissione læti, cæperunt nostri munera sua concinnare, & Regio ornatu cohonestare: maximè verò necessarium videbatur, horariam machinam capsula includere; illam inquam grandiorem, quæ nuper aduecta erat. minor enim iam Nanciani Thecam inuenerat perelegantem è ligno cælato ac deinde inaurato: sed neque Nanchinenses voluerunt superari: intra colum-

Munera regia concinnantur & cohonestantur.

nas

nas quatuor ſtatuebatur machina: vtrimq; ad componendum horologium elegantes valuæ aperiebantur, indicem horarum cubitalibus litteris Sinicè inſcripſerunt, Aquila roſtro ſuo horas indicabat, & capſulam tegebat: cælatum in fornicem tectum, ſtrijs & periſtilijs, alijsq; foliorũ ac florum, imo & Draconum cælaturis inſigne. Draconem enim Reges pro ſymbolo elegerunt, & ab alio adhiberi, niſi à Rege & Regia familia non poteſt: cuius domus & ſupellex vniuerſa, aut ſculptos, aut cælatos, aut pictos acu, aut colore oſtendit. opus illud viſendum etiam in Europa fuiſſet. nam acceſſerant è Sinica Sandaracha & auro ſplendores, prout operis ratio exigebat.

Machinæ horariæ.

Draco Symbolum Regis.

Aberat tum amicus Præſes: abdicato enim ex Regis facultate Magiſtratu, in Patriam remigrarat, ex eo, quod ab æmulis prohiberetur per ſolitos honorum gradus aſcendere: ſub diſceſſum tamen litteras reliquerat, ad amicos in Regiam, quibus noſtrorum negotia commendabat, & iam aperiente ſe vere, promiſſis ſtetit Regius admonitor; diploma enim ſcripſit omnino è Noſtrorum voluntate, & addidit ipſe alijque plures, vel in ſumptus itineris munera, vel in negotij euentum litteras ad grauiſſimum quemq; Pechini Magiſtratuum. P. Cataneus interim iuſſus eſt Nanchini remanere, iam amicis notus, aptusq; ad eam ſedem promouendam: Socium accepit P. Didacum, & alios è fratribus duos; Sebaſtianum atque Emanuelem: Nanciano euocauit etiam P. Ioannem, P. Soërij Socium. res enim Nanchinenſis non facile ſine comite poterat promoueri. interim P. Soërius ſolus remanſit, dum nouus Amacao comes mitteretur.

Auxilium Præſidis.

P. Cataneus cũ Socijs Nanchini remanet

Eo tempore Pechinum nauigabat Eunuchus quidam, qui bombicinos paños ſex ferè nauigijs (quæ à celeritate, equi vocantur) deuehebat; ex ijs nauigijs vno vecti ſunt Noſtri, electis cameris duabus, quę Noſtros non incommodè caperent vna cum ſarcinis ſuis, & omni prope ſupellectile, ad nouam ſedem inſtruen-

Socij Pechinũ cum ſupellectile neceſſaria nauigant.

instruendam: quin etiam sacrum omnem apparatum, & sacelli ornatum deferebant. Hæc nauigia ab Admonitore Regio, qui diploma dederat, mittebantur. Eunucho igitur ille ipse Socios commendauit, & Pechini iussit eidem, vt Eunuchis maioribus commendaret: recepit ille se facturum, & plus etiam fecit quàm promiserat. toto quippe itinere Nostros humanissime habuit, nec adduci vnquã potuit, vt naulum reciperet, & gratis in admonitoris Regij gratiam nostros deuexit, sed non tamen sine fructu: intercessore quippe P. Matthæo, Sciocelin humanitatis præmium ei concessit quiddam, quod pluris erat, & studiose ambierat. Hos omnes Regij admonitoris fauores Nostri munusculis ipsi gratissimis cõpensarunt: sed nihil æquè æstimauit, vt triangulare vitrum, quod apud eum nostri deposuerant. in eo enim se pretiosissimam gemmam habere arbitratus est. ipse quoque abeuntibus Nostris non spernenda munera remisit: sed supra omnes se Paulus & Martinus Neophyti alijq; nuper additi extulerunt.

Socij Nanchino soluunt anno sæculari.

Soluerunt Nostri Nanchino anno sæculari sexcentesimo, decimo quinto Kalendas Iunias, & hac quidem nauigatione liberrime se gesserunt, & varios vbiq; Magistratus visitarunt, qui visitationis officium admiserunt. Id Eunucho fiebat adnitente, qui obuios quosque amicos suos ad visendos nostros & munerum nouitatem alliciebat; nec nulli etiam seipsis excitati fama veniebant, imo ne celarunt quidem, quo maxime fine Regi munera & Pechini confidere cuperent. nam de fidei nostræ capitibus, multa quotidie cum varijs philosophabantur. Eunuchus etiam quotidie humanitate crescebat, non Nanchinensi solum beneficio obligatus, sed præsenti quoque recreatus. Nostrorum enim fauore cataractas in primis transmittebat, ad quas huiusmodi nauigijs longæ nectuntur moræ, ex multitudine nauigiorum impeditis. nam commeatum naues ac Magistratuum præire solent, quarum sæpè tanta est

multitudo, vt quatriduum & sæpè amplius transitus expectetur: id Eunuchus præeundi ius seipso procurabat. nauigiorũ enim nauarchos ad regia munera visenda inuitatos rogabat etiam, vt eorum voluntate nauigium suum facilè transmitteret, quod illi in gratiam Nostrorum facilè concedebant. Ea res Eunuchum semper hilarem intra vrbanitatis limites continebat.

In vrbe quadam Prouinciæ Sciantùm Prorex est, qui nauigijs omnibus præest, siue commeatum in Regiam ferant, siue aliud quidlibet: huic subsunt Magistratus quamplurimi, qui ex officio curant, ne vrbi Regiæ desit cõmeatus. Eo tempore Prorex erat è Prouincia Sciansì, in idolorum sectam & res futuræ vitæ satis propensus: is de fidei nostræ rebus iam è filio suo inaudierat, qui cum P. Matthæo Nanchini familiariter congressus fuerat, adnitente amico quodam suo, qui Liciù vocabatur, & tum forte ille ipse Liciù in ea vrbe cum Prorege morabatur. Vrbi nomen est Zinìn. P. Matthæus igitur pro amicitia cum eo appulisset, misit ad eum, qui significaret, cupere se cum ipso loqui, & de Pechinensibus negotijs conferre. Vir enim prudens publice habebatur, & negotiorum aulicorum peritus. habitabat porro in ædibus Proregi Palatio contiguis, & Proregi erat ita familiaris, vt ad quotidianos cõgressus aperta in pariete porta communes ædes cum palatio suo Prorex fecerit. Is ergo audito Patris aduentu, extemplo Proregem admonuit, qui nuncio lætus gestatoriam sellam, & baiulos misit, qui Patrem officiose inuitatum in Palatium deportarent: nec P. Matthæus id renuit: quo cum peruenisset, Proregem cum Liciù familiarissimè inter se congredientes inuenit, à quibus exceptus est perhumanè, & auditus per otium: multa de Europa nostra, de alterius vitæ rebus, quas audire cupierat commemorans: inde in nauigium redeunti dixit Prorex: Matthæe (cum Sinensi pronomine honorifico

P. Matthæus cum Prorege in vrbe Sciantùm rem pertractat.

Proregis dictũ

rifico Sithai compellans) ego etiam in Paradysum ire cupio: innuens se non vniuersam fælicitatē in honoribus ac opibus, sed in æterna salute collocare, cuius causa intelligebat, hos ab eo labores omnes sustineri. vix bene in nauim redierat, cum ecce tibi magnus in vrbe tumultus auditur (is erat è Satellitio Proregis, qui maxima pompa, longioris moræ impatiens, ad Nostrorum nauigium veniebat) obstupuit Eunuchus, nauigiorum Præfectus, & alij, quotquot in portu rem adeo nouam conspiciebant. Nullũ omisit Prorex vrbanitatis ritum, munus ipse obtulit, & cæteros ritus obseruauit: inde omnia vidit ipse, & eius Aulici cum ingenti stupore, nec auelli à spectando poterat, sed & eum subsecuti sunt alij ex vrbe Primores. P. verò Matthæus die insequenti ad eum solemnius inuisendum redijt, munus Proregium Europæis reculis remuneratus est, quibus nouitas pretium auxit, vt non impares viderentur. Totum illum diem domi retentus est, & familiari epulo cum filijs & amico Liciù exceptus, tanta beneuolētiæ significatione, vt P. Matthæus sibi non in extremo orbe apud Ethnicos, sed in Europa inter familiares ordini nostro addictissimos degere videretur: libellum, qui vt Regi offerretur iam Nanchini scriptus fuerat, videre voluit, & cum nonnulla displicuissent, ipse accuratè alium concinnauit, & à domesticis librarijs eleganter describi curauit: addidit etiam litteras Pechinum plures, quæ plus aliquanto quam Nanchinenses profuerunt.

Mira Ethnicorum humanitas erga P. Matthæum.

Proregis vxor in somnis per eos dies viderat Numen quoddam cum duobus è latere pueris, & Prorex viderat in nauigio nostro Deiparam effigiem cum puellulo IESV, quem D. Præcursor venerabatur: arbitrata est igitur eam rem suo somnio significari, & à marito impetrauit, vti pictorem in nauim mitteret ad eam effigiem, quàm genuine posset efformandam: Sed quoniam in ea re Sinæ pictores sunt admodum infelices,

Somnium vxoris Proregis.

veritus est P. Matthæus, ne ad deformandam venisset, & fortè habebant eiusdem imaginis exemplar ab adolescente quodam domi nostræ non infeliciter expressum: illud exemplar ad Proregem mittitur, à quo excipitur magnificè, & promissio additur, se cum vniuersa familia Dei Matrem ac Filium veneraturum. Abeunti comitem addidit è sibi subditis Magistratuum, qui Proregis nomine quibusdam in locis angustioribus, per Leucas complures Nostrorum nauigium prę cęteris promoueret: quæ res iter Nostrorum sanè breuius effecit. E quidem cum rediјt P. Matthæus, nauigium reperit procul à portu, quo se Eunucho iubente contulerat, postquam concurrentium multitudo, & prope tumultuantium insolentia prævidendi cupiditate vltra tolerari non posse videretur. Optauerant & iam designauerant nostri, hanc in se Proregis humanitatem primo quoq; tempore remunerari, vtrumq; in fidei nostræ rebus instruere cupientes. nam per temporis angustias & nauigantis Eunuchi celeritatem, id impetrari nūc non potuerat; nam fere vterque intra triennium excessit è vita: Prorex quidem nondum abdicato Magistratu; Liciū vero Pechini seipsum adacto in fauces ferro iugulauit. nam cum in eum eiusque libros, Magistratus nescio quis, peracrem Regi libellum obtulisset, rescripsit Rex, vti compingeretur in vincula, & opera quotquot scripserat cremarentur. Ille igitur aduersariorum fabula factus, publice plecti refugit: aut quod professus erat discipulis suis raro apud Sinēses exemplo ostendere voluit, se nullo mortis metu perturbari: atque ita aduersarios suos de ignominiosa morte sollicitos ea cura liberauit.

Effigies Deiparæ Virginis ad Proregem mittitur.

Linciū seipsū interimit.

Quæ Nostris in Arce Thiensin contigerint.

Capvt Vndecimvm.

Ex ijs Eunuchis vnus, quos ad emungēda vectigalia potius, quam

quam exigenda, Rex miserat. is Mathan vocabatur, & Linci- ni emporio celeberrimo habitabat, in eum populus & milita- ris ordo impetu facto, iniurias repetierat, incendio Palatij, & morte domesticorum: nec ipse meliorem fortunam sortitus fuisset, si non in ementito habitu furentes fefellisset, & tamen nondum in eo plus poterat metus, quam cupiditas. nihilo e- nim mitior euasisse ferebatur.

Eunuchus cru delis exactor vectigalium.

Cum igitur Eunuchus nauigiorum Pręfectus, eò appu- lisset, ad exactorem Mathan se contulit, armatis manibus non ferro sed donis: iterum ac tertio admissus non est, ex eo quod munera infra recipientis cupiditatem iudicasset. vrgebat de- signatum in Regiam perueniendi tempus, in quo si moram traheret fortunarum detrimentum, ac etiam vitæ periculum fortassis erat aditurus. ergo solita Eunuchorũ fide, amicitiam cum Nostris initam nihil moratus, statuit eos in exactoris vn- gues immittere, vt seipsum expediret, atque ita inscijs Nostris cum Eunuchis quibusdam exactoris Curialibus rem confecit. significauit ijs vno, è suis nauigijs, aduenas quosdam vehi, qui qui preciosa rerum planè nouarum ad Regem munera depor- tabant: posse si voluerit Mathan Eunuchum ex hoc negotio ab Rege gratiam inire, & vt fidem faceret, nihil opinantibus nostris, Eunuchis imagines & horarias machinas magna dissi- mulatione monstrauit. hic ad herum suum læti nuncij recur- rerunt, & præter illa quæ viderant, alia etiam nihil dubium esse, quin ferrent pretiosiora: nihil necesse fuit incitatum cu- piditate animum multis verbis inflammare. misit igitur subi- to, qui renunciaret, velle se regia munera spectare.

Socij ab Eunu- cho Nauarcho produntur.

Sensit P. Matthæus imminere periculum. ergo subito con- fert se ad Cantoniensem quendam sibi olim notum Sciauchi- ni: & deinde amicitia renouata Nanchini: is in ea vrbe Magi- stratum gerebat, cuius erat in vicinas omnes vrbes potestas perampla. ab eo igitur consilium & auxilium petit. Dudum

P. Matthæus periculum co- natur auertere

 ille

ille P. Matthæum præstolabatur, & iam dies non paucos in portu famulum habebat, qui eius aduentum renunciaret. ergo cum ad Palatij ianuam peruenisset, eius famulus ad Herum excurrit, asserens eum, quem expectabat aduenam aduenisse. induxit igitur illum in intimum Palatium velut hospitio excepturus: vbi vero audiuit Eunuchum Mathan, suis è negotijs ac muneribus immiscere, indoluit multum, & ait; ne speres te ex eius manibus intactum euadere. nam hoc tempore Eunuchi regnant, & eos Rex prope solos in consilium adhibet, nec maximi Magistratus eorum iniurijs resistere valent, nedum aduena intentatam poterit iniuriam propulsare, auctor tamen fuit, vt libens Eunucho cuncta monstraret, gratias ageret ex fauore; sic enim minus malum fore sperari poterat. procurare quippe ab eo se alicuius auxilio eripere, sine fructu tentari poterat, sed non sine periculo perfici. & re vera consilium fuit hominis amici & prudentis.

P. Matthæus in tutela esse Magistratus noscitur.

Nondum egressus erat Palatio, cum ad eum aduenit citato cursu ab Eunucho ipso nuncius, ire se in nauigium Nostrorum, vti quamprimum eo se referret: amicus ad hæc ita respondit: Hero, inquit, tuo renuncia, te P. Matthæum hîc reperisse, nec nisi eius iussu me illum dimissurum. qua in re voluit ostendere, non omni illum auxilio destitutum, qui talium Magistratuum beneuolentia fulciretur. & sane Diuinum fuit inuentum, intelligi ab Eunucho, P. Matthæum in huius esse tutela. nam ex omnibus vrbanis Magistratibus, hunc vnum verebatur, quod sæpè transeuntes è suis manibus rapuisset ea prudentia, vt integritatem redderet minus odiosam. vnde fiebat, vt in omnium esset ore illius integritas, cui vt gratam se præberet ciuitas, postea templũ erexit, in templo statuam, & honorificam inscriptionem apposuit.

Nauigium Eunuchi magnificum.

Eunuchus iste præter Palatia ac templa à se erecta, nauigium extruxerat maximum, in quo Regem ipsum nihil pi-

guisset

guiſſet nauigare, tot cellas, cameras, aulas, & alia commodiſſima extruxerat. Ex immortali ligno cælatæ erant varijs meandris feneſtræ, ac porticus, & ſuis locis omnia ſplendenti ſandaraca illita, vel auro ſplendebant. eo nauigio vehi per hoc flumen ſolebat, & in eodem ad nauigium noſtrum aduectus eſt. hîc ei P. Matthæus occurrit, & ab eo exceptus eſt inſigni vrbanitate ac beneuolentia. primum multis verbis ſe obtulit, vti ſuo fauore ad Regem munera penetrarent: deinde vt commodius omnia ſpectaret, ſingulatim omnia in nauigium ſuum deferri iuſſit, omnia illi mirum in modum arriſerunt, aſſerenti, Rege dignum & Sinenſi Rege munus eſſe, imagines venerabundus ſalutauit, & in genua prouolutus, ibique promiſit Virgini, ſe illi in Regio Palatio locum inuenturum, & Patribus ſe libellum quamprimum Pechinum miſſurum. Nimis multum ſpondebat, vt ex animo loqui videri poſſet, ijs maximè, qui Eunuchos nouerant, & hunc præ cæteris, teſte fama, impudentem. Reſpondit P. Matthæus ingentes agere ſe gratias, pro fauore delato; ſed eius labori parcere, maximè quod Pechini multi & grauiſſimi Magiſtratus, eam rem perficiendam ſuſceperant. verùm ille ſubriſit, iactans è Magiſtratibus eſſe neminem, qui æquè gratia valeret apud Regem. libelli inquit, mei à Rege die inſequenti, quo traditi ſunt, reſcribuntur, cæteris Rex aut nihil, aut tardè reſpondet. hîc iteratis gratijs promiſit P. Matthæus, eius nomine, cuius imaginem fuerat veneratus, fortunæ melioris fauores, ſi hoc ſuum negotium promoueret. His ita confectis dimiſſus eſt Eunuchus Sociorum nauarchus, & ita dimiſſus, vt nullo pretio perſoluto facile patuerit eum proditionis præmium, im̃unitatem accepiſſe. Poſt menſem Eunuchus Mathàn in arcem Thiensìn nauigaturus erat, vt inde ſex menſium vectigal Regi transmitteret. ergo quoniam volebat eo ſecum noſtros abducere, ſarcinas omnes in prægrande nauigium è ſuis transferri imperauit. in quo

Munera petuntur ab Eunucho ad Regem deferenda.

P. Matthęus recuſat munera committi Eunucho.

Eunuchus Mathan munera Sociorum in ſuum nauigium petit transferri.

Puer Sinensis pretio emptus Socijs donat⁹.

quo Nostri præstolari iubebantur, dum mensis laberetur. Eunuchus qui Patres aduexerat lætus discessit, & Nostris pro munere puerum dedit, quem Nanchini pretio compararat, eum ideo se dare aiebat, quod politissimè loqueretur, & P. Didaco Nanchinensis linguæ puritatem poterat instillare.

Volebat Eunuchus Mathan regia munera in palatium suum deferre: sed hîc nostri modeste restiterunt, asserentes horarias illas machinas facilè corrumpi, nisi quis eas perpetuo concinnaret; sacras vero imagines apud se retinere velle, vt eas venerarentur, & coram illis res suas cæli Domino cõmendarent. Eunuchus ad hæc nihil admodum institit, sed potius Nostris munus eduliorum & commeatus ad iter transmisit. Amicus quoque Magistratus ille, sæpè ad nostros in nauigium veniebat, & amicos suos euntes ac redeuntes secum adducebat; quare & alijs, quasi in omni sermone commemorabat, de maximorum Magistratuum in Nostros fauore, frænum sane iniecit Eunuchi cupiditati, ne dicam, crudelitati, ab eo enim timeri poterat, vt nostri vitam simul cum sarcinis amitterent. Ad Nostros igitur cohonestandos potius adiecit animũ. nam die quadam P. Matthæum in suum palatium, intra vrbem ad suum conuiuium euocauit. aderant Eunuchi plures è maximis. & sane si splendorem spectes, dignus fuit quolibet vbiq; magnate, inter epulandum exhibitæ comędiæ, inducti funambuli, præsultores, gesticulatores, & huiusmodi farinæ fæx, qua ipse domum oppleuerat, & eos ad alacritatem procurandam alebat, ac ducebat denique in bonis dies suos, nihil attentus, quid in puncto futurum. & quidem huius generis ludos, nec in Europa, nec in India, vbi sane sunt admirabiles, quicquam simile videre se meminerat. Ex ijs vnus tres cultros grandiores, duobus palmis longos, in aërem proijciebat, alterum post alterum, ac diutissimè illos capulo recipiebat nullo vsquam errore. alius in solo iacens, supra humeros pedes erexit, &

P. Matthæ⁹ ab Eunucho Mathan inuitatur ad epulum & spectacula.

Mimi ac gesticulatores.

xit, & cum ijs vas prægrande fictile arripuit, & in aërem proiecit, & deinde hinc & hinc reuoluit, quod manibus ipsis facere perdifficile videbatur, idem cum tympano fecit ac mensa quatuor pedum alta & grandi, exhibita quoque est comædia nutibus solis laruatorum gigantum, splendidissimo habitu, nec ex ijs quisquam loquebatur, sed alius quidam è theatro ea omnia pronunciabat, quæ ab vnoquoque dici res postulabat. Verum nihil admirabilius fuerit puero, qui postquam politissimè saltasset, velut in terram lapsus, in ea posuit manus, & inter eius pedes, exilijt alius è gypso puellulus affabre concinnatus, qui manibus pro pedibus vtens, eosdem saltus, quos vnus fecerat, admirabili arte imitabatur, inde in terram quoque lapsus, ipse cum viuo puero colluctari cæpit admirabili artificio, quo vtrumq; viuum iudicares.

Comædia ex Solis nutibus.

Admirandum pueri saltantis spectaculum.

Cum iam discedendi tempus aduenisset, Mathan Eunuchus libellum scripsit, & Patri legendum dedit. is erat in hanc fere sententiam scriptus. Inter nauigia quæ Lincino transibant, vno vectum aduenam quendam, Matthæum Ricium nomine, quem addebant Maiestati suæ munera quædam deferre, eum quod vir bonus videretur, iuuare voluisse, ac ne forte quippiam illi infortunij in tanta nauigiorum multitudine eueniret, nauigium illi vnum è suis dedisse, & bene stipatum in arcem Thiensin amandasse, ibiq; responsum præstolari, quod rogabat vti quamprimum mitteretur. hunc libellum Eunuchus ijsdem ritibus misit, qui à Magistratibus mitti solet, de quibus libro primo scribitur. ergo cum hoc & alijs libellis famulum suum dimisit, & ipsi simul cum eo Patres nauigabāt in arcem vsque Thiensium. cum Nostris quatuor milites nauigabant, qui eos noctu denique obseruarent. hoc solemne est, quoties libellus mittitur, ne, qui defert, fugere possit, aut cuius causa defertur, si milites additi non fuerint. Nuncius Regius in vinculis nauigat fide præstita, se minimè fugiturum.

Eunuchus libellum P. Matthæo ad Regē scribit.

Non ita multo post in eam arcem Eunuchus aduenit. interim libelli responsum moram faciebat. volebat enim Rex id negotij rituum Tribunali de more demandare, sed quia gratiam ab Rege nullã hac ratione Eunuchus iniuisset, eius intra palatium fautores adnitebantur, vti Eunucho ipsi ea res committeretur, quod tandem ita factum est.

Responsum regis magna cũ pompa legitur

Vbi ergo responsum aduenit, Arcis illius omnes Magistratus ab Eunucho sunt euocati, & ij ad audiendum Regis responsum in Damascena veste purpurea, cum reliquis dignitatum insignibus adfuerunt: ille vero pro tribunali magna pompa Regis libellum ac responsum legi iussit, eo pręcipiebat Rex, vti secundo libello indicaret, quæ munera externus ille deferebat. primo enim libello ita se gesserat, ac si ignorasset, ne sine Regis auctoritate in Regia munera inquisisse videretur. P. igitur Matthæum in tribunal, quo habitu rei solent, euocauit in Gosippina veste, & populari pileo, qui rotundus est: tum ex more eum flexis genibus audire regia mandata imperauit, tum coram omnibus iussit, vti sua manu scriberet, quæ ad Regem munera detulisset, quorum ipse dominium accipiens, ea in suum palatium transportauit. vrgebat etiam vti aliud, si quid haberet adiungeret. ergo ad sacras effigies, & machinas horarias, Trigona vitra, & breuiarium Romanum elegantissime compactum, addidit clauicordium, & orbis Theatrum Ortelij. Misit ergò libellum alterum, sed responsum non quale volebat accepit. tunc formidare cæpit, ne quid sibi hac ratione mali creasset, ac pœnitere, quod huic se negotio intricasset. & quanquam initio P. Matthæus ad eum vel ibat, vel ab eo vocabatur, postea tamen eum à congressu suo exclusit. Appetente hyeme, ne concreto flumine arceretur, reditum parabat, sed primum Nostros omnes intra arcem in Idolorum Cænobium transtulit, & eo sarcinas omnes, quæ superfuerant deferri iubebat, excubias addidit militares noctur-

nas

nas ac diurnas, non intra domum solum, sed etiam in ambitu. Hîc degebant Nostri. cum ecce tibi ex improuiso venit ipse, magistratu maximo comitatus, è militari senatu, quem Pinpithau Sinæ vocant, qui cum P. Matthæus iam necessitudinem arcte contraxerat. Eunuchus vero secum fere bis centum totidem latrones adduxerat, & Patri vultu ad iram composito dixit: Pechino ad se scriptum, eum gemmas habere pretiosas complures, quas ne Regi daret, occultabat; Addidit etiam se monitum, quod domi Sociorum multitudinem absconderet. Negauit omnia P. Matthæus, & eius ipsius oculos testes appellans. is vero sarcinas omnes in atrium educi iubet, & quotquot aderant prodire, tum arcas & scrinia singula reserans, omnia per otium lustrabat, & eam iniuriam furore, & rerum perturbatione atrociorem faciebat, ita vt qui aderat Magistratus condolentiam significaret. ad singula, quæ nondum viderat furens Eunuchus querebatur, hæc omnia sibi subducta, quidquid placebat arripiebat, & in altera parte reseruabat. sed tandem vbi vidit nihil earum rerum reperiri, quas ipse sibi finxerat, supra furorem pudore accensus, vnde mitigari debuerat, auxit iniuriam; sed ex omnibus nulla re magis, quam Christi in Cruce pēdentis effigie visa excanduit: criminabatur id spectrum ad Regem carminibus tollendum, procul dubio constructum, cui enim videri possit, eam rem vsum aliquem habere alium, quam veneficiorum imposturam? Interim P. Matthæus indignū putabat homini furenti, hoc admirabile mysterium ingerere: nullo enim fructu id facturus apud eum, qui etiam clara innocentiæ testimonia criminabatur, ac longe minus incredibilia admisisset: dixit tamen vrgenti, hanc esse effigiem hominis in lege nostra sanctissimi, qui hoc atrox mortis genus ad multorum salutē elegisset, in cuius beneficij memoriam, eum à nobis pingi & sculpi solere. Pinpithau tamen dixit, neque id sibi videri decens, hominis in hoc miserabili

Eunuchus iniuriosè P. Matthæum tractat

Eunuchus sarcinas Sociorū perlustrat.

Eunuchus effigiem Christi in Cruce pendentem criminabatur.

P. Matthæus tuetur honorē imaginis Christi.

ſtatu memoriam conſeruare. Eunuchus omnino nihil admittebat, ſed plectendos plane vociferabatur impoſtores. Vbi tamen alias huiuſmodi depictas effigies inuenerunt, minus alieni eſſe cæperunt, vt crederēt id Religionis cauſa, non veneficij aſſeruari. Iuſtratis iam omnibus, vterq; conſedit: & vtrumque Socium etiam iuſſerunt aſſidere. Acceperat Eunuchus inter reliqua, thecas ſacrarum reliquiarum duas; alteram in crucis modum, alteram in libri figuram, vtramque ex ebano confectam: acceperat etiam argenteū calicem, quo auguſtiſſimum ſacrificium noſtri peregerant, ac primum reuiſens ea, quæ ſepoſuerat, reſtituit Eunuchus argenteorum nummorum ſacculum, quo ſacculo aurei fere ducenti ad itineris ſumptus aſſeruabantur, & id ea verborum ſignificatione fecit, ac ſi donaſſet. latronum hoc eſt beneficium, qui dare ſe putant, quæ non rapuerunt, & tamen Noſtri, quia nihil æque deſperauerunt, pro reſtitutis nummis gratiam reddiderunt. ſacrarum etiam reliquiarum thecas P. Matthæus, ſed fruſtra repetijt: in Calice vero multum inſtiterunt aſſerentes, in eo ſe cæli ac terræ Domino ſacrificium offerre; rem apud nos ita ſacram eſſe, vt ne tangi quidem ab ijs poſſit, qui non ad eam rem fuerint peculiari ritu conſecrati: quo audito ſacrilegus eum manibus contrectans, ait; quid ais; tangi non poſſe, cum me tangentem intuearis. apud impios enim eſt poſſe quod licere. Non tulit P. Matthæus impudentiam, ſed accenſo perſimilis, nummorum loculos accepit, & eos ad Eunuchi pedes abijciens, dixit: propè cum lacrymis; accipe ſodes æquale argenti pondus, aut quantum voles, & ſacrum mihi vas reſtitue. qua re commotus Pinpithau dixit, Hinc videas licet, eum non pretium, ſed ſacrum vas exigere, cum duplum offerat argenti pondus, ego illi reſtituendum arbitrarer. Ad hæc Eunuchus mollior factus, calicem loculosq; reſtituit. His ita confectis, ad priorum munerum ſeriem addidit, quæcunque ſepoſuerat, quæ non

Latronum beneficium.

P. Matthæus Calicem cum lachrymis repetit ab Eunucho.

non minus quadraginta titulis exſcripta ſunt. nam ſepoſuerat vndulatam veſtem, Goſippinum ex India pannũ, vaſa vitrea, ſcioterĭcos & arenarios horarum indices, & huiuſmodi non nulla, ea omnia in ærarium arcis recludi iuſſit, pręter horariam machinam grandiorem, & Deiparæ effigiem, quam venerarentur. eam effigiem Noſtri in ara, in qua quotidie litabant, collocarunt. Deinde Lincinum reuerſus eſt Socijs in arce relictis, & cuſtodibus attributis, à quibus tamen quo vellent ire minime prohibebantur. Inuenta ſunt à Noſtris deinde nonnulla deeſſe. e loculis ſubduxerant paucos nummos furunculi, furum maximus Eunuchus etiam ſibi nonnulla ſelegerat, & amico Magiſtratui palam dederat, ſed tamen omnia illa fuerunt opinione ac metu pauciora.

Eunuchus Sociorum munera in ærarium arcis recludi iuſſit.

Hoc rerum euentu ſatis ancipiti Noſtri, non ſolum veriti ſunt, vt quod Pechini ſperabant, minime impetrarent, ſed etiam valde metuerunt, ne quidquid hactenus perfectum fuerat vnius diei ruina laberetur. ergo humanis auxilijs deſtituti, Diuina inſpexerunt. ſacrificijs quotidianis, orationibus prope continuis, corporis afflictationibus nunquam intermiſſis, Diuinam clementiam implorabant, vt tot animorũ ſalutem, in hac vt videbatur expeditione ſita, minime negligeret. Iam annus ad exitum inclinabatur: nec vlla Pechino ſpes affulgebat. Scripſit igitur P. Matthæus litteras Lincinum binas: vnas ad Eunuchum, ad Pinpithau alteras. famulum domeſticum itinere terreſtri miſit, flumen enim coaluerat, qui reſponſum referret. ijs litteris ab vtroque petebatur. vti nouis libellis reſponſum regium educeretur, iam ſe multum temporis loci incommoditate & frigore fatigatos, reſponſum præſtolari. Hæc ad Eunuchum. ab amico vero ad hæc impetranda fauorem, vel ad noua tentanda, conſilium litteræ poſtulabant. famulus noſter Eunucho pro Tribunali ſedenti, litteras reddidit, ſed exceptus eſt iniurioſis ab eo verbis, etiam in Noſtros conie-

Socij ad diuinam opem cõfugiunt.

P. Matthæus ſcribit litteras ad Eunuchum & amicũ Pimpithau.

Nuncius ab Eunucho indignè tractatur.

ctis. impotentissime ergo absque responso pugnis & calcibus è tribunali extruditur. amicus vero noster litteras pro Tribunali palam accipere ac remittere dubitauit, clam tamen in Palatium suum reuocato nuncio dixit: Res nostrorum nullum posse peiorem statum formidare. Eunuchus enim libellum in eos meditabatur, Socios delaturum, quod veneficijs Regi interitum fuissent machinati, eum rumores hos tota vrbe sparsisse, multa in Socios sæpè debacchãtem, dixerat etiam se omnes ad suos compedibus & catenis onustos remissurum. hæc seruo dixit, & scripsit etiam, vti se auctore de vita in tuto collocanda dispicerent, fuga Cantoniensem Prouinciam repeterent, & Sarcinarum iacturam in lucro reputarent, quotquot haberent in Cruce affixi hominis effigies, in puluerem, & si fieri posset in nihilum redigerent, si hoc forte minus arrideret, libellum Regi per amicos Pechini Magistratus darent, & ab eo in Patriam redeundi facultatem postularent.

Consiliũ Pimpithau.

Hoc responso, præter opinionem atroci, intellexerunt Nostri, se maius opinione discrimen incurrisse, & è duobus amici consilijs postremum eligentes, Sebastianum fratrem nostrum Pechinum amandarunt, inscijs custodibus nostris, qui non admodum seuerè munus suum exercebant. deferebat is litteras vel P. Matthæi, vel Nanchinensium amicorum, & litteras donis armauerant, sed omnia hæc humana præsidia frustra tentabantur. statuerat enim Dominus rem tantam seipso perficere. omnes igitur ab irritando Eunucho refugiebant, Nostris auctores erant, ne libellum dare tentarent Regi, nihil eum eo tempore nisi Eunuchis auctoribus moderari; optimum factu putabant, si Eunuchum ipsum placare aggrederentur, etiam ipsarum quas iam spe deuorarat, sarcinarum iactura. Pechinum detulerat frater noster litteras, de rei totius euentu ad Socios, vt eas inde, nam ex arce non poterant, destinaret, quod fecit, & hac ratione vbique Nostri re audita,

Humana præsidia frustra tẽtantur.

Diuinam

Diuinam opem acrius implorabant. Ex fratris Nostri reditu, intellectum est à nostris, nullam in humanis præsidijs, nullam in industria propria spem superesse. ergo nihil vltra tentare, certi vnam in Diuina ope fiduciam reponentes, cogitatum suum in Domino iactauerunt, & ad euentum omnem, mortem etiam ipsam in hac causa tolerandam, sese accuratissimè, magnoq; gaudio compararunt.

Nostri ex improuiso Pechinum ab Rege cum suis donis euocantur.

CAPVT DVODECIMVM.

Socij à Rege Pechinum euocantur.

VIx nostri auxilia humana damnarant, ac se totos Diuino patrocinio commendarant, cum ecce tibi Dominus, qui hoc vnum præstolari videbatur, ex improuiso subuenit, & tot seruorum suorum, qui vbique hanc expeditionem Deo commendabant, orationes exaudiuit, effecitq;, vt Rex plane ex inopinatò rescriberet, vti Pechinū statim cum donis suis properarent, Magistratus illis è rituum tribunali ad securitatem adderetur, & excusso ab eodem tribunali negotio, scripto libello Rex ex integro moneretur. Repentinū illud post sex menses totos, nullo dato nouo libello rescriptum, vnde prodierit, Nostris nondum plane constitit, sed credendum est Deum, qui Regum corda manu tenet, hanc ad animorum salutem suo nutu promouendam, per seipsum nouitatem procurasse. narratur enim, Regem die quadam se solo superioris libelli recordatum, subito exclamasse, vbi est inquam, vbi est illa campana, quam seipsa pulsari fecerunt, & ab aduenis ad me allatam, nescio quo libello significatum. huic Eunuchus ille respondit, qui perpetuus est Regis comes, Si nondū tuo rescripto libellus Eunuchi Mathàn expeditus est, quî fieri poterit vt aduenæ absque tua facultate in vrbem Regiam ingrediantur? quo dicto, Rex allatum libellum, vt supra subscripsit. id

id rescriptum, citatis equis Lincinum Eunucho transmittitur, is tametsi inuitus extemplo in arcem misit, qui nostris Regia munera, quæ in ærario adseruabantur, cum fide restitueret. & quoniam flumine concreto nauigari nondum poterat, iussi sunt arcis Magistratus equos & baiulos publico sumptu dare ad sarcinas Pechinum vsque deportandas. lætissimis his nuncijs Nostri post tot labores respirare cæperunt, & gratijs Deo actis, omnium immemores incõmodorum, quæ hic narrari non facilè omnia potuissent, nouis animis sese ad iter accinxerunt, receptis igitur sarcinis suis, è sacris thecis sacra fragmenta noctu subduxerunt, & in eorum locum è terra sancta, lapillorum fragmentis vacuas cellulas oppleuerunt, ne qua fortasse facta mutatio conijci posset: & hæc aliquando ad Christianorum manus reuersa, fraudem parerent, inscriptiones enim tolli non placuit, rei gestæ seriem scripto in easdem Thecas recluserunt.

Socij post ærumnas & labores respirant.

Socij recuperant suas Sarcinas.

Sed in hac rerum nostrarum restitutione, omitti nõ debet insigne Diuinæ prouidentiæ argumentum. nam calumniam ab Eunucho in Nostrorum extremam forte perniciem conflatam, Deus optimus maximus in vtilitatem conuertit. inter alia quæ secunda rerum nostrarum lustratione Eunuchus seposuerat, Mathematici libri omnes numerabantur, quos vndique P. Matthæus corraserat, vsui futuros, si forte Rex eum ad recudendos Sinensium fastorum errores adhiberet. Regni legibus antiquissimis, quarum tamen hodie vsus exoleuit, capitalis pœna proponitur ijs, qui præter Matthematicos Regios, huiusmodi disciplinas didicerint, aut docuerint. id ex eo factum est, quod arbitrentur eum, qui Siderum motus norit, facile posse prosperioris fortunæ coniunctione cognita, Regnum occupare. Hos igitur libros Eunuchus exactor inter munera regia noluit asseruari, sed in arca separata reclusit, cũ hac inscriptione: Hos libros Eunuchus Mathàn vectigalium

Mathematici libri P. Matthæi etiam recuperantur.

Regiorum

Regiorum exactor reperit inter sarcinas aduenæ cuiusdam Matthæi Riccij nomine, & quoniam huiusmodi libri, regni legibus interdicuntur, hic eos asseruari curauit, donec Rex peculiari libello monitus statuat, quid ijs fieri velit. ea de re nihil Nostri rescierant, sed in sarcinarum restitutione cum libri deessent, eos ab arcis magistratibus repetierunt, qui hac de re Eunuchi consilium nescientes, eos quoque reddi voluerunt: & missus est Deo ita volente Minister, qui quod legere nesciret, nihil admodũ de arcæ inscriptione laborauit. Cum deinde Eunuchus sexto de more mense ad vectigalia transmittenda in arcem redijsset, nostros vna Pechinum dimisit, arbitratus libros illos minime restitutos, sed vbi post discessum, libros illos minimè reperit, grauiter arcis Magistratus incusauit, & commentus eos à Rege priuatim postulari, remisit eum ipsum seruum, qui tradiderat, vt quam celerrimè nostros assequeretur, librosq; repeteret, sed is Eunuchi metu pœnas à se repetendas veritus, ex itinere aufugit, neque de nostris assequendis laborauit. Eunuchus postea rebus in meliorem statum reuocatis, male metuebat, ne ab ijs dato libello accusaretur, quod si fecissent Nostri, & querelas de eo deposuissent, facillimè futurum fuisset, vt Regis gratia excideret. itaq; in posterum de libris mirum silentium, Nostriq; eo metu liberati, etiam habuerunt, vnde Magistratibus harum rerum cupidis satisfacerent, & non pauca deinde Sinensi sermone donarent.

Arcis Magistratus in iter equos octo, & baiulos triginta assignarunt, quotidie quaqua transirent, equi & baiuli permutabantur, & Nostri Magistratuum Palatijs excipiebantur, & splendide nullo sumptu vescebantur, quin potius maxima veneratione ab omnibus colebantur, quod eos hac ratione viderent ab Rege accersitos: Pechinum igitur peruenerunt Sinensi anno exeunte, Ianuarij quarto ac vigesimo, anno post sæcularem primo, quo die appulerunt in quodam Eunucho-

Socij Pechinũ perueniunt.

rum palatio, ſub vrbem excepti ſunt, vbi ſua munera concinnantes, & omnium ſeriem texentes, ea in diem inſequentem præpararunt, quo die magno apparatu ac tumultu, per vrbem omnia in Palatium inferuntur, vna cum reliquis, quæ Mathàn Eunuchus transmiſerat. Vbi Rex imagines conſpexit, obſtupefactus, exclamauit; Deus viuus eſt iſte: ac tametſi modus eſt loquendi apud Sinas vſitatus, verum tamē neſcius profitebatur, & id nomen in hanc vſque diem, ijs imaginibus adnexum perſeuerat. Noſtros vero appellant, qui Regi Deum viuum obtulerunt. verum Rex à ſtupore etiam in pauorem tranſijt. miſit enim earum conſpectum non ferens, effigiem Deiparæ ad Parentem ſuam, quæ Dijs mortuis nimis affecta, ipſa quoque Deum viuum ſuſtinere non valuit. ea enim viuacitate territa, iuſſit eas in theſauro ſuo hactenus aſſeruari, & nonnulli etiam Eunuchorum fauore, Magiſtratus ad eas ſpectandas admittuntur: retulerunt Patribus Eunuchi, Regem ipſum imagines ſingulas veneratum, thus etiam & alios odores incendiſſe. reddat illi Deus pro honore gratiam, ſuæ tandem aliquando fidei luce perfuſo. Minimam Chriſti Seruatoris imaginem, opus plane rarum, à Præpoſito Generali tranſmiſſam, ipſe ſibi reſeruauit, & in aula ſua primaria collocauit. Hæc ab Eunuchis accepimus, nec fidem exigimus aliam, niſi quam Euuuchis dare cuilibet placuerit. Cum ad ſpectandam horariam machinam grandiorē Rex perueniſſet, quod nondum eſſet concinnata, horas nec pulſabat, nec indicabat, ergo iuſſit, vt quam citiſſimè Patres noſtros euocarent, quod citatis equis factum eſt, & Noſtri quoque perpetuo equorum curſu eò contenderunt: quatuor murorum ambitu Palatium cingitur vniuerſum: in priores duos diurnis horis liber cuique patet ingreſſus, ſoli excluduntur idolorum ſacrificuli, qui Cæſariem radunt, & mulieres omnes: in reliquos duos intimos præter Palâtinos Eunuchos, ingreditur nemo, & nocturnis quidem

Munera Patrū à Rege viſuntur.

Rex aſpectu ſacrarum imaginum in ſtuporem verſus.

Rex veneratur imagines.

Patres ad Regem vocantur.

quidem horis ſoli Eunuchi & milites recluduntur. Noſtri in ſecundum ambitum, nec vlterius penetrarunt. ibi in atrio quodam à conferta multitudine, quæ ad ſpectaculum concurrerat horaria machina ſpectabatur, eò Rex Eunuchum è maximis, qui perpetuò Regi aſſiſtunt, & magnam prudentiæ opinionem habet, miſſus eſt ad noſtros excipiendos: is Licin vocabatur, qui benigniſſimè Noſtros & humaniſſimè Regis nomine excepit. is è Socijs quæſijt, quo fine hæc Regi munera detuliſſent, à quibus ita reſponſum eſt: eſſe ſe aduenas è magno Occidente (ſic enim Europam noſtram Sinæ vocant) viros Religioſos cæli ac terræ moderatoris veneratores, qui nihil è terrenis rebus vellent, nullum munus, nullam compenſationem petere nec ſperare: quam rem admiratus Eunuchus, excepit perlubenter: ad horarias vero machinas quod attinet, inuentum eſſe magnorum artificum, ad horas ſiue nocturnas ſiue diurnas nullo cuiusquam labore cognoſcendum; eas enim ſeipſis æra campana numerabant, & indice quoque omnia horarum ſpatia demonſtrari: verum opus eſſe vnum aliquem deſignare, qui machinam moderaretur, quæ res ita facilis erat, vt biduo aut ſummum triduo doceri poſſe ſperarēt. Hæc Eunuchus ipſe ad Regem mox detulit, qui extemplo deſignauit Eunuchos quatuor è Palatino Mathematicorum Collegio (nam intra ipſum palatium Eunuchorum Ordines, vt foris Magiſtratuum, numero tamē minore diuiſi dicuntur) quibus etiam iniunxit, vti intra triduum in aulam ad ſe inſtrumenta deferrent, & eorum ex officio curam gererent. hinc factum eſt, vt Noſtri toto illo triduo intra Mathematicorum ſtationem recepti, diu noctuq; hebetiores Eunuchos edocerent: ab ijs habiti ſunt Noſtri honorificè & ſplendidè, & in ſumptus omnia liberaliſſimè ſuppeditabant, Eunuchi Mathàn exactoris protectores: ideo forte ne quid ab ijs profectum in exactorem querelarum ad Regem perueniret.

Socij in Palatio Regis nomine excipiuntur ab vno ex Eunuchis.

Eunuchi Regis nomine docentur a Patre Matthæo moderari horologium.

nam cōſtanti rumore credebatur, Noſtros violentis ab eo largitionibus fuiſſe vexatos, quod tamen reuera falſum erat, atque ita miſero exactori nihil artes ſuæ valuerunt, ſed potius ingens argenti pondus expendit, vt huius negotij vanum rumorem ſuffocaret. quatuor horariarum machinarum præfecti continuo exercitio, quantum ſatis erat, didicerunt, & ne quid accideret, omnia in commentariolos retulerunt. nam in aliquo coram Rege hallucinari, nihil erat minus, quam ſe in præſens vitæ diſcrimen conijcere. aiunt enim Regem in Eunuchos ita ſæuire, vt ſæpe leuibus ex cauſis eius iuſſu ſpiritum inter verbera expirent. Itaque primum omnium Sinicis litteris omnia rotarum, clauorum, ferramentorum nomina exegerunt, quæ omnia Sinicè P. Matthæus nouauit. nam ſicubi res deſunt, verba quoque deeſſe conſueuerunt.

Regis Seueritas in Eunuchos.

His tribus ac permultis deinde diebus, varios Eunuchos Rex ad Noſtros mittebat, qui de Europa noſtra varia, prout ipſi occurrebant, ſciſcitarentur; de moribus, de feracitate, de architectura, de veſtitu, de gemmis, de connubijs, ac funere, deque Regibus noſtris, & ipſis etiam Socijs multa querebantur, imo iam ad Regem ridicula etiam minutaq; referebantur, quę Eunuchi ex Noſtrorum contubernio notauerant, quoties biberent, quoties veſcerentur, quantum cibi abſumerent, & alia huiusmodi, quæ otioſo ab otioſis referebantur: impetrarunt etiam ab Eunuchis Noſtri, vt Rex intelligeret, Pechini ſe viuere ac mori cupere, nec aliud ab Rege quicquam expectare, quod opportuniſſimum fuit ad hanc rem ex animi ſententia conficiendam, eo maxime tempore, quo magiſtratus, vt mox dicetur, eos amandare ſtatuerant.

Socij Regis nomine de Europa interrogantur.

Nondum finitum erat triduum, cum Rex de horarijs machinis quærit, eas extemplo ad eum detulerunt, & ita placuerunt omnia, vt mox Eunuchis honorē ſtipendiumq; auxerit, quo vtroq; læti ad Noſtros redierunt, ideo maxime, quod ex

Eunuchi Sociorum nomine à Rege munerantur.

ijs

ijs duo in hanc vſque diem quotidie ad Regem ingrediuntur ad horariam minorem machinam temperandam, quam nullo vnquam tempore patitur à conſpectu ſuo remoueri, & in eo ſpectando audiendoq; inſignem præſefert voluptatẽ. hinc illi Eunuchi magni eſſe cæperunt, apud omnes quippe nationes à Palatinis Regi aſſiſtere magni fit, & ſtudioſè ambitur, quod apud Sinas etiam ſupra reliquas nationes optari ſolet. nam cæteri eos verentur, qui cum voluerint, poſſunt bene vel male, vno verbulo, amicis vel hoſtibus, prodeſſe vel nocere. Machina grandior in Palatio locum nullum reperit, in quo deſcendentia pondera, commodè rotas voluerent: hinc anno inſequenti illam ad operum publicorum Tribunal remiſit, ac turrim extrui iuſſit è ligno perelegantem, ad exemplar à noſtris delineatum, & quidem opus erat ſane Regium, nam materiam ſuperabat opus, varijs cælaturis, porticibus, ſandaraca oblitis, & auro ſanè affabrè, in quo Sinæ nihil cedunt Europæis, & in eam turrim nec non maximam, aureos trecentos ſupra mille, Tribunal illud expendit, quæ ſumma ex operum vilitate aliquanto maior eſt, quàm videatur Europæis: eam Turrim ligneam ſtatui iuſſit, extra ſecundum murum in horto quodam peramæno, vbi aliæ quoque res magni pretij viſuntur, & eo non infrequenter animi cauſa Rex ipſe ſe conferre narratur, eò etiam viri perſæpe graues penetrant, & magna ſua voluptate, hoc cum alijs rebus ſane viſendis, ſpectant Europæ monumentum.

Turris pro machina horaria ſumptuoſa extruitur.

His à Rege ſpectatis, tantam ex nouitate cæperat voluptatem, vt non munera ſolum, ſed ipſos quoq; præſentatores videre ſummopere cuperet: nec ſatiebatur ijs, quæ à narratoribus Eunuchis referebãtur: verum ne cæptam annis iam pluribus conſuetudinem ſeſe ab omnium conſpectu, præter Eunuchos ac pellices ſubducendi, interrumperet, nec pluris aduenas, quam Magiſtratus ſuos facere videretur, cupiditatem

Regis cupiditas Patres videndi.

ineptæ solitudinis pertinacia refrenauit: misit tamen ad eorum stationem, quos habebat pictores excellentissimos, intra Sinensis tamen picturæ limites, & vtrumq; è nostris integro ad se corpore depictum, quam maxime genuinè fieri posset, afferri iussit, & sane id fecerunt non admodum infeliciter, eorumq; effigies extemplo ad Regem introductæ, quibus visis dixit: hoei hoei plane isti sunt Saraceni. nam qui è Perside in regnum adueniunt, de quibus infra pluribus, Nostris tota oris compositione & barbæ densitate sunt Europæis similiores plane, quam Sinis: verum qui astabat negauit Eunuchus esse Saracenos: suilla enim vescuntur. tum Rex scire voluit, quibus Reges nostri vestibus vterentur, & num aliquem Regij palatij typum attulissent: prius verbis non facile poterat explicari, & suggessit, nescio quis è domesticis, in sanctissimi IESV nominis effigie, quam angeli, homines, & infernis pœnis addicti venerantur, Regum ibi nostrorum effigiem videri, nec Regum sed Pontificis, Imperatoris, Ducum vultus vestesque spectari, & ea res etiam ansam dabat Patrib⁹ explicandi, cuius hoc esset nomen, quod Christiani Principes omnes ita venerarentur, eius nempe qui cælum, terram, Tartarum ipsum nutu moderatur, quod etiam ille ipse venerari ne refugeret. Hæc breui expositione à P. Matthæo concinnata, simul cum imagine ad Regem delata sunt: & quoniam non satis assecutus est imaginis exiguæ, ac subtilioris lineamenta, maximè suis vmbris, quas ignorant Sinæ, distincta, iussit, vti à Regijs pictoribus alia maior & additis coloribus pingeretur, quod factum est extemplo, & Nostri fere triduum intra Palatium hac ex causa detenti, atque ita Regi demonstrata sunt & exposita, quæ à Nostris coram non poterant explicari. De Palatio quod quærebat etiam traditum. habebant enim Nostri forte tunc Hispanici Palatij, cui à D. Laurentio excuriali nomen est, expressum elegantibus typis & tabulis pluribus exemplar: Verum

Effigies Patrũ depictæ ad Regem mittũtur.

Nomen IESV explicatur.

Typus Palatij offertur Regi petenti.

rum

rum rescitum est à Nostris deinde, Eunuchum quod explicare se posse diffideret, eas tabulas sibi reseruasse, solum obtulit aliam effigiem Palatij ædis D. Marco sacræ, & totius illius areæ apud Venetos, vna cum Reipublicę illius insignibus, & retulerunt Eunuchi Regem subrisisse, cum audijt, Europæos Principes in supremis contignationibus habitare, visum est enim hoc illi descensu ascensuq; perincommodum, nec sine periculo, ita suum cuiq; pulchrum facit inolita consuetudo.

His per aliquot dies ita confectis, Nostri iuxta palatium in conductis ædibus habitabant, & aderant perpetui comites Eunuchi Mathàn familiares, maxime duo, qui eius omnia negotia procurabant, & Regis nomine libellos scribebant, Regis rescriptum circa Nostrorum negotium expetentes, verum paulo post ad nostros venerunt Regis nomine Eunuchi quatuor, ex eorum numero, qui musica instrumenta, quæ fidibus pulsantur, coram Rege personant. Hi sunt Mathematicis longe superiores. nam huius generis instrumenta pulsare, est apud Sinas in primis honorificum, quorum intra palatium Collegium est satis opulentum: hi Regis nomine petebant, vt clauicordium pulsare docerentur, quod Nostri cum reliquis Regi obtulerant: ergo P. Didacus ad eos ibat quotidie, è discipulo tumultuario factus Magister. nam iubente P. Matthæo in eum finem à P. Cataneo bene perito didicit, quantum satis esset. nam in hac arte Sinæ nihil habent admodum absolutum suis numeris: nec solum pulsare, sed etiam discordium fidium concordiam didicerat temperare. & priusquam ad docendū veniretur, solitis ritibus Nostros licet renitentes, in Magistros elegerunt. obtestati, vt in docendo cum diligentia patientiam adhiberent, neq; moleste ferrent, si rem hactenus inauditam tardius arriperent, quos ritus Magistris exhibuerant, eosdem ineptè sane clauicordio præstiterunt, vt eo ac si res viua esset propitio vterentur. Nostri quotidie apud illos splēdido epulo

Musici Regij docentur a P. Cataneo Regis nomine.

exci-

excipiebantur, & ab Eunuchis in posterum grauissimis visitabantur. vnde paulatim vniuerso Palatio noti esse cæperunt, quæ Eunuchorum familiaritas & beneuolentia in hanc vsque diem constantissime perseuerat.

Socij conātur se liberare ab Eunucho Mathàn vectigalium exactore.

Cupiebat P. Matthæus ex importunis Eunuchi Mathàn vnguibus iam diu seipsum expedire. nam designauerat homo cupidissimus, si fortasse Rex, se adnitente, ingentem aliquam summam nostris in muneris remunerationem obtulisset, in partem per fas ac nefas venire, ac Nostros in Australes Regni Regiones remittere: quare Nostrorum vota in vanum cadebant. ergo voluit summum rituum Præsidem, cui Rex id negotij postremo rescripta commiserat, visitare, sed id ab Eunuchis prope custodibus impetrari non potuit: quin etiam à visendis cæteris amicis prohibebant, & è domesticis suis habebant vnum perpetuo qui excubaret & comitaretur. Verum artificio fefellit custodem: misit enim in posterũ P. Didacum in Palatium, ad edocendos clauicordijs discipulos, addiditq; illi comitem è fratribus nostris vnum, ipse P. Matthæus domi remanebat, donec cum P. Didaco Eunuchorum famulus discessisset, in cuius absentia, prout inter eos conuenerat, amicos visitabat; litteras Nanchino allatas tradebat; & nouas amicitias procurabat: quæ res oportunissimè cecidit ad remedium infortunij, in quod Nostri paulo post inciderunt. ex omnibus nemo ita iuuit vt Magistratus è summo Tribunali grauissimus, is quod summa integritate vrbem non maximam gubernasset, saltu, non gradibus, in hunc prope apicem dignitatis euasit, & quidem nihil honoribus immutati mores, pristinam integritatem reseruabat: & quoniam eius dignitas in Magistratibus, vel reijciendis, vel eligendis versabatur, omnibus erat ex metu venerationi. Non satis constat, quo auctore rescierit ille P. Matthæum aduenisse, rescijt tamen, & prior ad eum visitandũ vrbanissimè accessit, satis admiratus est P. Matthæus

Socij iuuantur à summo Tribunali Magistratu.

hanc

hanc viri tanti humanitatem, ergo sub discessum ex eo quærit, qua ex causa prior ad eum visendum, qui ignotus erat, venisset. Respondit ille, ex eo, quod certis auctoribus audieram, esse te virum eximium, à quo vera quædam bene viuendi institutio propagatur. repensa vrbanitate, creuit & mutuo deinde congressu magis magisq; confirmata est amicitia. idem cum alijs fecit. & est res notatu dignissima, quod ex ijs ad quos Nanchino litteras attulerat, repertus est plane nemo, qui vel tantillum fauerit, ac plerisque etiam eum in congressum minime admiserunt, veriti, ne quod ex aduenarum commercio sibi malum parerent. voluit hîc Deus Opt: Max: Socios docere, quàm fragiles sint hominum industriæ. nam si in Exactorem Eunuchum minimè incidissent, si ab eo libellus Regi datus non fuisset, non solum vero simile, sed certum est, ab alio nullo Regi libellum offerendum, ne cum aduenis commercij suspicionem ingereret: quod si euenisset, plane Nostris, vt prius, erat re infecta redeundum. Hæc cum Nostri rei euentu didicissent; gratijs actis, vt par erat, didicerunt, etiam è diuina manu pendere.

Clauicordij pulsatores Eunuchi, vnica cantilena contenti erant, & ex ijs duo iam iuniores, quod erat satis, didicerant, sed alij alios præstolabantur, vnde plus impensum temporis, & supra mensem ea res prorogabatur, instituerunt admodum, vt in Sinensem sermonem eas cantilenas verterent, quæ clauicordio pulsabantur. hac igitur occasione P. Matthæus octo scriptiones edidit, de materijs Ethicis, ad virtutem & bonos mores inuitantibus, eas aptis sententijs è nostris auctoribus illustrauit, & clauicordij cantilenas appellauit. ita deinde placuerunt, vt à plurimis litteratis expeterentur, & exscriberentur magna sententiarum approbatione. Vt autem omnibus fieret satis, (asserebant enim Regem hac occasione moneri, vt Regnum suum è virtutis præscripto moderaretur) Europæo

P. Matthæus sententijs cantilenas illustrat.

& Sinensi charactere hoc opusculum Carminum descriptum, vna cum alijs rebus typis mandarunt.

Nostri à rituum Magistratibus comprehensi, in Arcem Legatorum retrusi sunt.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

INTER plurimos, Tribunalis rituum, Collegas, in diuersa munera distributos, vnus est Magistratus, qui Legatis ab externis Regnis aduenientibus præest; siue ille obsequiũ clientelare, siue tributum, siue quidlibet aliud muneris afferant: præest idem palatijs, aut potius castellis duobus, quibus aduenæ, ex quo Regiam ingressi sunt, excipiuntur. Magistratus hic, habet quoque plurimos Collegas, quorũ Præses eo tempore è Fuchiana prouincia oriundus erat. Is vbi resciſſet, nostros ab Eunucho Mathàn introductos, sua Regi munera obtulisse, nec quicquam ad Tribunal suum de more retulisse, tulit id pergrauatè, & furorẽ quem in Eunuchum exercere non poterat, in nostros, tametsi innocentes, retorsit. Ergo quatuor Satellitum Præfectis iubet, vti iam diligentiſſimè conquisitos in tribunal suum adducant, ac tametsi non nesciebat munera iam ad Regem penetrasse, edicto tamen suo, quo Nostros comprehendi imperarat, fingebat ea se omnia ignorare, quasi vero post datum libellum, sese Nostri fuga subduxiſſent, id faciebat, vt atrocior Nostrorum culpa videretur. Nostri interim nihil opinantes, rescriptum Regium suspensi præstolabantur, quod sperabãt fore, postquam fidicines Regios, quod satis erat docuiſſent; cum ecce tibi die quadam, decem & plures in domum lictores irrumpunt, iubentes, vti quamprimum ad Præfecti sui domum properarent, habere eum, quæ cum ijs agat: arbitrati sunt initio Nostri, commentum esse aliquod nebulonum, qui ab externis quippiã emungere

Officium Magistratus rituũ Tribunalis.

Socij iubẽtur comprehendi.

Lictores in domum irrumpant Sociorũ.

gere ſperarent, vnde tergiuerſabantur: verum illi extemplo funes in fratrum Noſtrorum collum iniecerunt, vnde intellectum eſt à noſtris, id reuera publicum eſſe mandatum, atq; ita ſatellitij Præfectum conuenerunt. Is mandata Legatorum Magiſtratus expoſuit. neque Noſtri repugnarunt. nam datis iam ſuis muneribus, Magiſtratuum opera ſperabant, ſe poſſe Eunuchorum importunitatem excutere. ergo Præfectus in craſtinum eos proprijs in ædibus comprehendit, clauibus fores exterius occludens, adhibitisq; contra fugam excubijs. reſcijt hoc Eunuchi Mathàn procurator, & extemplo aduolans ſeras effregit, & minis excubias in fugam coniecit, hoc maxime commento, quod vim illatam aduenis, multaq; furto ſublata criminaretur, inde in tutiorem locum Noſtros deducere, & legatorum Præſidem negligere volebat. Verum Pater Matthæus repugnauit, tametſi diceret Eunuchus, eos auctoritate Regia detineri, & in Palatium quotidie euocari aſſerebat, effecit igitur, vti vterq; in Præſidis tribunal, die inſequenti pergerent. Ingreſſus eſt igitur Eunuchus Tribunal prior, & Regis nomine monuit, vti ne hoc negotium attingerent, quod Eunucho Mathàn erat commendatum, minatus eſt etiam, dato ſe libello delaturum Satellites, eorumq; Præfectum, quod aduenis multa per vim rapuiſſent. Ad hæc Præſes audita Collegarum ſententia, reſpondit: ſe noſtros, vt vt eſſet, minimè dimiſſurum, ſed ſecundum leges in aduenarum arcem eos omnino eſſe recludendos: & cum nihil proficeret Eunuchus, abijt, & Noſtros in Magiſtratuum manibus dimiſit. Hi pro tribunali ſedentes, coram omnibus, qui aderant plurimi, etiam quorundam Regnorum aduenæ, iuſſerũt Noſtros in examen prodire. Inſtituit Pręſes vnius horæ non breuius examen, & Noſtri genibus flexis reſpondebant. Examinis ſcopus eo tendebat, vt de P. Matthæo grauiter quereretur, quod contra leges, ſuo tribunali neglecto, Eunuchos ad Regi offerenda mu-

Socij coram Tribunali examinantur.

 nera

nera adhibuiſſet: Noſter iam egregie comparatus, ita reſpondit, vt ne ipſi quidem haberent, quod vlterius criminarentur: narrabat etiam vim ſibi ab Eunucho factam, quam quotidie, ne maximi quidem Magiſtratus, nedum aduenæ, poterant effugere: hactenus porro ſe in palatio Regio perpetuo ab ipſo Rege occupatum, noluiſſe tamen in hoc tribunal venire, ſed ab Eunuchis cuſtodibus prohibitum, nullatenus potuiſſe; Ad hæc hominem, qui multos iam annos varijs in Prouincijs intra Regnum, nullo prohibente vixiſſet, & alias etiã in Regiam aduenıſſet, non videri pro aduena, ſed indigena tractandum, ac ſe videri poſſe ab ijs legibus immunem.

P. Matthæus reſpondet.

His rationibus conuictus Præſes, molliorem ſe deinceps præbuit: iuſſit Noſtros bono animo eſſe, ac nihil vereri, ſeipſum Regio libello, breui reſponſurũ & Regiam voluntatem ſignificaturum: ſolum dixit, quod noſtros pupugit, nolle ſe, vti Pechini reſiderent, interim tamen ſe in aduenarum arcem conferrent, curaturum ſe, nihil vt illis ibi deeſſet. Palatium hoc vtrumque vaſtum, muris cingitur, & portis multis occluditur, nec niſi peculiari fauore, Sinis ingreſſus permittitur, aduenis vero egredi, nonniſi negotijs confectis, cum ad ſuos remittuntur, licet: niſi forte cum in præſidis ſui Tribunal, aut in Regium palatium euocantur. cellulæ ſunt in eo palatio multæ. nam ſæpè contingit, è vicinis regnis Sinarum Regi vectigalibus, aduenas ſupra mille numerari, ſed has cellas verius dicas ouium caulas, quam humanis vſibus coaptatas. porta, ſedes, ſcamna, lectus, ſupellex denique nulla eſt. Hinc oritur, quod reliqui populi, præter Sinas, Oriente toto in ipſo ſolo ſedent, vèſcuntur, pernoctant, & non legatorum apparatu, ſed lucri ſpe huc trahuntur, vt muneribus ſuis, Regiam remunerationem, quæ pro tanti Principis dignitate, longe ſuperior eſſe conſueuit, eliciant: tum hac ſumma Sinicas merces coëmunt, & in patriam redeuntes, magna lucra reportãt,

Præſes mitior factus ex reſpõſo P. Matthæi.

Palatij aduenarum deſcriptio

ideo

ideo quod ex quo in Sinarum Regnum pedem inferunt, ſumptus omnes ex ærario publico, in eorum vſus depromantur, & nihil aliud in his legationibus, aut potius negotiationibus, Sinæ ſpectare videntur, quàm vt vicinas nationes, in officio contineant, atque ita nihil admodum curant; quid muneris Regi ferant: nam viderunt Noſtri inter Regia munera enſem dari, aut potius ferri fragmentum, in incude malè cuſum, cui etiam ligneum capulum in ipſo caſtello, ſecuri concinnarant, & huius generis erant malè materiati thoraces, è filis ſtuppeis inter ſe colligati, equi etiam qui cum Pechini aduenirent, macie interibant; & cum ſimiles nugas hi barbari ferant, ſumptus tamen in tanto itinere faciunt imodicos. nam Regius ſplendor magis, quam Legatorum obſcuritas attenditur.

Socij in cuſtodia aduenarũ lautius cæteris habiti.

In id Palatium Noſtri à Magiſtratibus commendati, lautius omninò cæteris habiti ſunt: nam in eam Palatij ſtationem abducti ſunt, qua Sinæ Magiſtratus, cum eò veniunt, excipi ſolent. in ea lecticæ, culcitræ, & ſtragula veſtis è ſericis vtrumque pannis, ſedes & reliqua ſupellex in hunc modum. famuli quoque ſemper Noſtros præ cæteris venerabantur, isque fauor quotidianis creuit incrementis. Vbi auditum eſt, Noſtros in eam arcem dimiſſos, amici Magiſtratus atque Primores, impetrata facultate, ſubinde noſtros viſebant: ipſe quoq; Præſes, vbi Noſtros noſſe, amicis narratoribus cæpit, præ cæteris eos aduenis ita coluit, vt reliqui obſtupeſcerent. ipſi enim Præſidem non niſi flexis genibus alloquebantur. Noſtri etiam in cõſeſſum & conuictum admittebantur. cupijt etiam vti Mathematicas ſibi machinas ſtruerent, qua re eum ad nouos fauores obligarunt, in eo loco Noſtri ſacellulum concinnarant, & quotidianis ſacrificijs, ſua Domino negotia commendabant.

Interim dum Noſtri huius Palatij finibus continentur, ab occaſu venêre Saraceni quidam, quibus Europa, India, Perſia,

Saraceni cum muneribꝰ adueniunt.

Mogores, Armuſia, imo etiam Hiſpani ac Veneti ex nomine noti erant, hi ad Regem adferebant, marmoris pellucidi fragmenta, quæ ab Sinis ſupra quam dici poteſt, æſtimantur, ipſi Fuſcè vocăt, & inter Noſtros certatur hodieq; , ſitne Iaſpis an Saphyrus, aut fortaſſe neutrum? Præterea adamantis fragmenta, & cæruleum colorem, afferebant etiam ex ipſis regni terminis Reubarbarum intra ipſos muros coëmptum, ideo quod Regijs ſumptibus ad id deferendum plauſtra præberentur, illud Pechini diſtrahebant obolis duobus libram pendentes, quales apud Italos baiocchi vocantur. Ab his quoque Saracenis iterum Noſtri confirmati ſunt, Sinenſe Regnum ab ijs Cataium appellari, & Regiam vrbem Cambalù, nec in vniuerſo terrarum orbe, quod quidem ipſi ſcirent, Cataium aliud reperiri. vnde primis litteris noſtros in India & Europa monuerunt, vti Geographicas tabulas emendandas curarent, quæ extra Boreales Sinarum muros Catai Regnũ ſtatuebant; & ſi forte Marcus Paulus Venetus opponitur, quod in vrbe Cambalù innumeri pontes reperirentur, fortaſſe vrbs illa nũc contractior eſt, nec tamen ita paucos numerat, quin hodieq; decem millia poſſint recenſeri, è quibus nonnulli permagni & elegantes ſupra flumina; riuos, lacus, & lacunas, quæ ſuper ſtratis vicis occultantur. Omnibus his aduenis, commeatus è publico copioſè præbetur, isque ſplendidior eſſet; niſi miniſtri plurima furto interuerterēt. ſub diſceſſum varia illis conuiuia inſtruuntur, & ſemper aliquis è primoribus regni, ea cohoneſtat, pro Regnorum à quibus mittuntur dignitate. in his Legati ad latus aſſident ei, qui Regis nomine illos excipit, qui ritus apud Sinas inter obſequia clientelaria numeratur. His adduntur comœdiæ, cantus, inſtrumenta muſica, & præter epulas carnes varij generis crudæ, quas legati ad ſuas cellulas remittunt, ſed eas arcis famuli, velut harpaſti, ludo rapiunt, vnde legati per eos dies ad res ſuas tuendas armati incedunt:

Reubarbarum Pechini diſtrahitur.

Sinenſe regnũ Cataium appellari confirmatur.

Pechinũ vrbs regia ſiue Cambalù.

Aduenæ & Legati quomodo tractentur in arce.

conui-

conuiuia hæc nostris minimè exhibuerunt, ex eo quod huius tribunalis ordinem seruare neglexissent: verum amici nonnulli procurare cæperunt, vti quoque Nostris instruerentur, & cum nihil admodum repugnarent. si P. Matthæus largitione conuiuiorum curatores delinire voluisset; verum respondit se largitionem non malè collocatam putare, vt similibus conuiuijs abstinerent.

Post quam in hanc arcem Nostri iam triduo retrusi fuerant, in Regium Palatium euocati sunt, vti Regio tribunali eosdem ritus exhiberent, ac si Rex in eo consideret. id fit in Atrio lato quidem, sed haud paulo longiore, in quo ad triginta millia virorũ contineri posse videntur. & sane splendidum est opus ac Regium: in eius extremo camera est altissima, sub qua ianuis quinque prægrandibus, in ipsam Regum stationem penetratur: in ea Camera solium est Regium, vbi quotidie fere ad audiendos subditos, & Regni negotia expedienda, excipiendas etiam legationes, vel magistratuum ob dignitates acceptas Regem venerantium ritus considebat. Verum ex quo Rex iste solitarius se ab omnium conspectu subduxit, ad eius thronum vacuum inanes ritus exhibentur. Et quoniam hoc regnum vastissimum est, nullo non die, multi aliqua ex causa Regi gratulabantur. In hoc Atrio superbis vndique molibus cincto, ad portarum excubias, milites ad ter mille pernoctant, præter cæteros, qui foris in circuitu excubant, in speculis iactu lapidis inter se distinctis: in singulis etiam portis singuli sunt elephantes, ad quinque portarum custodiam, qui ad hoc Regium tribunal euocantur, ad palatij portas ante lucem prestolantur, & mox vbi illucescit, elephantes ac milites emittuntur. admittuntur vero qui ad Regiam gratulationem adueniunt, ij in habitu peculiari rubei coloris, manu eburneam tabulam gestantes, palmos duos longam, digitos quatuor latam, ad os tegendum prodeunt, & inde suos ritus regio throno ex-

Socij è custodia Palatij ad Regium euocantur.

Regium palatium.

Ritus ad thronum Regis vacuum exhibentur.

Milites & Elephantes excubant.

no exhibent: hi ſunt inclinationes & ſolitæ genuflexiones, ſed ita per otium factæ, vt non exiguo ſpatio temporis perduret, & ne quis error fortè irrepat, à rituum præfectis primum exercentur, qui noſtris deſignati ſunt Sinæ quidam Saraceni origine velut habiti pro noſtrorum ciuibus. Hi etiam Noſtros comitati ſunt, velut aſſeſſores, nec vnquã deſunt rituum obſeruatores, qui minutiorum etiam errorum pœnam exigunt. è rituum magiſtratibus, quotidie præeſt vnus aliquis, qui elata voce proclamat, quando flectendum, quando erigendum, quando cætera facienda. Eo ipſo die ſupremum Tribúnalis totius Præſidem P. Matthæus viſitauit, ac libello ſuo monuit, eſſe ſe apud ſuos litteratum, & ideò litteratorum habitu aduenisse, vnde ipſe quoque Præſes & Collegæ eum, quo ritu litterati ſolent, exceperunt. promiſit etiam ſummus Præſes, ſe intra breue tempus Regi libellum de ſuis negotiis peramice miſſurum. In Palatium reuerſi, ad eius Præfectum deducti ſunt, ſuos illi quoque ritus exhibituri, quibus aſſurgens inclinatione profundiſſima reſpondit, adiunxitq; ſe hũc nemini ritum ex aduenis exhibere, tametſi legatus fuerit apud ſuos è regni primoribus, toto eo die varij ad Noſtros Notarij veniebant, alij alia interrogantes. quidã etiam quid aduentu ſuo ſpectaſſent, ſciſcitabantur ipſius Præſidis nomine. viſa eſt Noſtris hæc interrogatio, vt erat, iuridica. ergo ſtatuerunt clarè ac dilucidè quid ſpectarent, aperire. dixerunt igitur ac ſcripſerunt, veniſſe ſe miſſos à Superioribus ſuis, vti vnius Dei cæli terræq; moderatoris legem prædicarent; munera vero Regi detuliſſe, obſeruantiam, quam illi tot annis huius Regni habitatores debent, proteſtaturi; nihil porro ſe quicquam ſpectare aut ſperare, nec publicum munus, nec munerum compenſationem, vnum dumtaxat ſe cupere, vti Pechini vel alibi pro Regis arbitratu, quod iam tot annis fecerant, liceret commorari. Hoc accepto reſponſo, Præfectus doctrinam ſibi quam prædi-

Rituum obſeruatores.

Socij cauſas ſui aduentus aperiunt.

prædicarent, ostendi petijt. ad eum igitur miserunt Ecclesiasticarum precum breuiarium perelegans, & quidquid de fidei nostræ rebus hactenus editum Sinice loquebatur, ea omnia præter volumen nostrum, sibi retinuit.

Libellus Regi offertur de rebus Sociorum.

His ita confectis, ab eo libellus Regi datus est de rebus nostris, & quoniam iam intellexerat, Nostros Magistratuum beneuolentia niti, & Sinica negotia loogo vsu penetrare, grauiter inhibuit, propositis etiam minis, ne quis Notariorum, libelli exemplar nostris daret, & tamen nostri omnia illius capita resciuerunt. primum querebatur acriter de Eunucho Mathàn, quod contra leges externorum negotia, rituum tribunali peculiaria tractasset, hinc de nostris etiam, quod Eunuchorum opera contra easdem leges Regi munera detulissent. oportebat enim aduenas non sine Proregis illius Prouinciæ, qua patet ingressus, diplomate in Regiam penetrare: videri tamen sibi aduenis rerum Sinensium imperitis condonandũ, ac munus etiam compensandum. P. Matthæo permittendum iudicabat, honoris causa Magistratuum insignia, addendos etiam vtrique Socio pannos bombicinos nescio quot, & supra hæc omnia munus vniuersum Regiè persoluendum; deinde in Cantoniensem Prouinciam remissi, magistratibus tradendi videbantur, vt ibi sedem figerent, aut ad suos renauigarent. Ita Palatij Præfectus Nostrorum impensis in Eunuchum Mathàn Magistratibus odiosissimum, accusationem dicebatur adornasse.

Libelli oblati sententia.

Regis fauor erga Socios.

Ex Eunuchis rescitum est, Regem indignissimè tulisse, cum audijt Nostros à rituum tribunali comprehensos, ac dixisse: quorsum hos homines oportuit comprehendi, an fortassis latrones habentur? Verum sine videamus, quid ijs facturus sit aduenarum Præfectus: atque ita libellũ hunc vbi redditus est, seposuit, quod idem est ac si rescriptum negaret; & tamen in re simili solemne est Regi extemplo rescribere, & om-

 nia

nia Præfecto committere, vti faciat prout ex legibus & antiquo ritu faciendum iudicarit. Credi vix poteſt, quantum ea res pupugerit huius Tribunalis Magiſtratus: &, quod erat, iudicatum eſt ab omnibus, id in Noſtrorum gratiam ab Rege factum: imo nihil dubitatum; quin id agentibus Noſtris per Eunuchos familiares ideo procuratum: quod Præfectus eo libello de Noſtris quereretur, & quod eos in aduenarũ arcem compegiſſet, & ignominioſum P. Matthæo fuiſſe, qui tot iam annos in hoc Regno cum Primoribus verſatus, nemo non videbat. In poſterũ igitur Noſtri à Præfecto lautius habiti ſunt, qui etiam illis poteſtatem fecit, contra leges Palatij, eundi ad amicos viſendos, quos maximè vellent. hac igitur facultate impetrata, amicos adijt P. Matthæus conſilium auxiliumq; petiturus, & id multi pro virili præſtiterunt, ſed extulit ſe ſupra cæteros is, è primo tribunali vir grauiſſimus, qui P. Matthæum viſitatorem habuerat, volebat etiã habere conuiuam, eum horas ternas quaternasue colloquendo detinebat, quæ res Præfectum Palatij in ſtuporem rapiebat. Menſis interim labitur, neque libelli reſcriptum apparet. Secundum igitur libellum concinnat à priore longe diuerſum, in quo de Eunuchis nihil, de Noſtris non modo non malè, ſed etiam perhonorificè loquebatur: aiebat eos inuſitata vrbanitate Regem proſecutos; ſeipſis, nulla Regum ſuorum auctoritate in Regiam perueniſſe, munera pretioſa nouaq; detuliſſe, augebat etiã prioris libelli compenſationem, cuius Noſtri exemplar habuerunt. Nec ſanè displicuit: vnum ſolum creditum eſt Regi displicuiſſe, quod Pechino ſemper Noſtros excludebant. nolebat enim Rex eos abire, ſed neque contra leges detinere, niſi à Magiſtratibus rogaretur. Eunuchi etiam horariæ machinæ præfecti adnitebantur, vti noſtros retinerẽt, infortunium quippe veriti, ſi ea machina nullo moderatore aberraſſet. Lepidum eſt, quod eum feciſſe narrant, ne eo priuaretur. Regis

Lepidum Regis factum.

Parens

Parens Regina, audierat ad Regem tintinnabulum esse delatum, quod seipsum pulsaret, Ita enim eam machinam vocant Sinæ. Id à Rege petijt per Eunuchos ad se mitti spectandi gratia. Rex veritus ne illius cupiditate capta parens illud expeteret, & negare esset inurbanum, Machinæ illius Præfectis mandat, vti silentium illi laxatis rotis imperarent, atque ita muta machina spreta est à Regina, & ad filium remissa.

Sed ad rem redeo. Non defuerunt sibi nostri, quin Rituum Magistratus monerent, vti libello suo stationem nostris in Regia permitterent, id vnum suo iudicio Regium rescriptum impedire. Verum illi obstinatè renuerunt, asserentes, id admodum Regni sui legibus aduersari. Vnde cum tertium libellum ac alios plures deinde scripsissent, singulos nostris magis magisq; beneuolos, nullum ab Rege vnquam rescriptum extorserunt, quod hi libelli semper ea clausula caruissent. Vnde re iam desperata, circumspicere P. Matthæus cępit, posse amicorum opera nunc se ac suos ex his incommodis & ignominia etiã quali quali educere. Eam rem cum rituũ Magistratib⁹ multi tentarunt, sed vnus tandem euicit ille, de quo modo è primo Tribunali Magistratus. Quippe cum ad Palatij Præfectum die quadam perrexisset, eum grauiter increpuit, quod nondum nostros ex hoc ergastulo in vrbem eduxisset. Et cum ille respondisset, P. Matthæum Eunuchos in rem rituum Tribunali propriam adhibuisse, accensus ira respondit amicus Noster: Quis nescit, exactorem illum aperta latrocinia cædesque perpetrare, quis tamen est ex vniuerso Magistratuum ordine, cui satis animi ac virium sit ad eius vim reprimendam? Et tu quereris, aduenam vnum illi minime restitisse? Quibus dictis abijt, iram secum efferens in eum, cui Magistratum contulerat, & eripere si vellet, poterat. Quod Palatij Præfectus male metuens, in inferiori post multos sub eo gradu constitutus, subito ad P. Matthæum misit, qui moneret, vti quam-

Socij stationẽ per rituum Magistratus vrgẽt

 primum

primum libello dato peteret, sibi fieri in vrbe cum suis commorandi facultatem, causareturq; morbum, & pharmacorum medicorumq; ea in arce ad cætera incommoda penuriam. Libellum rescripsit ille, amplam faciens in vrbe, vbi maxime vellet, in conductis ædibus commorandi potestatem. Quatuor etiam famulos assignauit, qui domum suam quinto quoque die eundem illũ, quo prius fruebantur, ferrent commeatum: Orizam scilicet, carnes, salem, vinum, olera ligna: Et famulum addidit, qui in limine semper paratus esset ad quidlibet aliud procurandum. Eo euentu læti nostri ex his angustijs erepti, grates potenti Deo retulerunt. Et si quam famæ fecerant iacturam, in hanc arcem retrusi, recuperata iam contra leges ipsas libertate sarcierunt.

Potestas in vrbe cõmorandi Socijs conceditur.

Nostrorum statio in Vrbe tandem post libellum à nostris Regi datum confirmatur.

Caput Decimum quartum.

EGressi Nostri nihil antiquius habuerunt, quam vt efficerent, ne quo vnquam tempore redire cogerentur, sed quam liberrime possent, in vrbe rem diuinam procurare aggrederentur, id auxilio rituum Magistratuum impetrare nitebantur. hi enim nunc toties repulsa fatigati, volebant, vt vt esset, huic negotio finem dare. adhibuerunt etiam in eam rem regiorum libellorum reuisorem P. Matthæo peramicum: huic Nostri libellum dederunt accurate sane conscriptum, quo commemorabant, se Sinensis Regni nobilitate ac fama excitos, huc ante annos plures nauigasse, & in eo ita vixisse. vt omnium sibi etiam primorum amicitiam conciliauerint, anno porro superiore, in Regiam eo consilio penetrasse, vt è reculis suis concinnata munuscula Regi darent, inter quæ primas obtinebat Christi Seruatoris effigies, ad pacem toto Regno

Socij libellum dant Regi.

gno conseruandam, & prosperam Regiæ familiæ fortunam euocandam, idque cupiebant esse amoris sui in Regem & obseruantiæ munimentum, se nihil emolumenti spectare, ex eo quod viri essent Deo dicati, cælibes, sine filijs ac nepotibus, quibus alendis rei familiaris angustiæ laxari solent, postulare se tantum, vti locum vel in ipsa Regia, vel alibi designatum Rex ipse nominaret. Libellus hic eodẽ euentu datus est, nec redditus, ideo procul dubio, quod eam rem per leges ad tribunal rituum remitti oportebat, cuius iam sententiam Rex nouerat; nolle scilicet nostros in Regia retinere: verum rescripti vicem subierunt priuata Regis responsa, ad Nostros ab Eunuchis principibus delata: degerent securi Regia in vrbe, neque in posterum de Australibus prouincijs, aut patria repetenda sermonem ingererent, id ipsi Regi minus gratum fore. Hæc responsa Nostri pro rescripto habuerunt. ergo Diuino auxilio de omnibus victores in Domino exultabant, nec habitare Nostri permissi sunt solum, sed ex ærario etiam publico stipendium quarto quoque mense pendebatur, quod in singulos menses aureos octo superabat, qui prouentus in ijs regionibus non ita exiguus est, vt Europæis apparet.

Responsum Regis.

Verè dixit ille; Cum fueris fælix, multos numerabis amicos. nam quotquot prius sese à nostrorum amicitia subduxerant, tanto se vrbis applausu, & frequentia prodiderunt, vti dubitari minime possit, quin etiam amplitudinem Diuina bonitas laxatis angustijs in Euangelij campum aperiret. Præfectus tandem aduenarum ipse quoque accersito P. Matthæo in Tribunal dixit, & dixit vrbanius omnino quam solebat. licere sibi ipsius tribunalis auctoritate, quamdiu, & vbi vellet, in Regia vrbe commorari: Pechinum vrbem vastam esse, quæ aduenam vnum supra cæteros habitatores posset admittere. In dies igitur, maximè facultate hac euulgata cõcursus ad Nostros crescebant, & amici augebantur, paucos è multis attingam,

Concursus ad Socios obtenta cõmorandi potestate augetur.

gam, ne ſeries longa ſimilitudine faſtidium pariat. Primo loco nominari debet is, qui ſupremum dignitatis apicem ex vniuerſa Magiſtratuum maieſtate conſcendit: id genus officij Sinæ Cholaos vocant, & eo tempore vnicus eam gerebat dignitatem. ad hunc P. Matthæus viſendum aſpirauit, & vt ingreſſum faceret molliorem; Europæa munuſcula tulit, è quibus nihil æquè ſtupuit, vt ſciotericum concauum ex ebeno affabrè concinnatum. exceptus eſt non congreſſu & conſeſſu ſolum, ſed etiam conuiuio, multa de rebus noſtris, ſed maxime de orbis Chriſtiani moribus, cum voluptate audiebat: & cum illato ſermone dixiſſet P. Matthæus, connubia inter duos dumtaxat etiam è Regibus ipſis contrahi: ad grauiſſimos, qui aderant, Magiſtratus conuerſus, ita dixit: Nihil vltra quærendum arbitror de eo Regno, in quo ea eſt nuptiarum ſanctitas, ex hoc vno ſciri poteſt, quam rectè cætera gubernentur. Remiſit ille ad Noſtros munus, in quo noſtrum longe ſuperauit, aureorum fuit amplius quadraginta, è bombicinis pannis ac pellibus pretioſis. filio deinde Noſtri munus ſuum rependerunt, & is arcta deinde cum Noſtris neceſſitudine Parentem ſuum ſemper beneuolum octo & amplius annos in eadem muneris maieſtate conſeruauit; quæ res incredibilem noſtris auctoritatem peperit, & in quolibet caſu ſtationis noſtræ confirmauit firmitatem. Ad hanc rem pertinet, quod P. Matthæus ſi non prædixiſſe, ſaltem ante annos plures coniectaſſe narratur. cum enim Sebaſtianus ille Frater noſter, qui hæc Patris comes ſpectabat, olim in Cantonienſibus moleſtijs quereretur, nihil admodum ſe frugis facere, nec ſperare melius ſibi videri, vti in Iaponiam, vel alio quo ſpes vocabat, nauigarent. Cui P. Matthæus ita reſpondit: Sile, inquit, non ſatis intelligis, quid dicas: ego certè, ſi perruptas difficultates, & principiorum impedimenta ſpectarem, aliò ad denſum nemus perfugiendum aſpirarem, & quidem de ſpe quod ais, non

Familiaritas cum ſummo Magiſtratu Cholao, contrahitur.

P. Matthæi pia prædictio.

non ita desperata est: quin tu sis visurus ipse, nos cum Cholais confidentes, & id frater noster illè, qui hodieq; viuit, narrat, sæpè magna sua, vel cæterorum voluptate.

Per eos dies Nanchino aduenit, ad negotia priuata criminũ Tribunalis assessor, idem P. Matthæi familiaris, & qui mathematicus haberi vellet. eius opera P. Matthæus cum eiusdem Tribunalis sum̃o Præside, qui postea euectus est ad idem munus in senatu militari, familiaritatem contraxit. idem etiam Nostris amicum fecit assessorẽ primi Tribunalis, cuius est magistratus toto regno nominare. (Hic Fon cognominabatur) vbi euectus est in summum Præsidem rituum Tribunalis, cui Nostri subsunt Nostrorum in vrbe stationem confirmauit, omnium maleuolorũ etiam spes euertit; iussit etiam, vti Nostris in numerata pecunia, & oriza Regium stipendium solueretur. nam sæpè ministrorum culpa è commeatu multa subducebantur; & sæpè alieno tempore transmittebantur, quo factum est, vt ea summa in singulos menses, aureis non minus sex pluris esset, quo subsidio Nostri tanto interuallo à suis disiuncti, familiam non incõmode sustinebant, præter hanc Regij commeatus vtilitatem, constabat etiam omnibus, Nostros Regis voluntate in Regia commorari, quos videbant ex ærario publico sustentari. Ea fama toto regno sparsa est, addito etiam, vt solet, supra veritatem officiose famæ mentientis incremento.

Post Cholaum sequitur proximus primi tribunalis Præses, à quo Tribunali Magistratus omnes, vt sæpè dixi, nominantur. is iam ætate prouectus erat, eo tempore è Prouincia Honan: qui etiam vltro P. Matthæum nec semel euocauit, delectabatur in primis rebus ijs, quas in altera vita formidamus, aut speramus, sed officij ratio, hominem à diuturnioribus colloquijs, & salute procuranda diuertebat. De his quæ P. Matthæus cum hoc Præside ratiocinabatur, post annos aliquot

Familiaritas cõtrahitur cũ primo tribunalis Præside, & alijs.

capita

capita duo in librum inseruit, quem deinde commentat' est, vnde reb' ipsis è colloquentis dignitate, dignitas accrescebat. cum alijs etiam duobus rituum tribunalis assessoribus euentu non absimili necessitudo conuenit: ex ijs alter P. Matthæo narrare solebat, se habuisse in Prouincia Cantoniensi fratrem, quem asserebat fuisse Christianum, nec adduci potuisse, vti certis diebus carne vesceretur. hac ex causa is Christianis rebus libens fauebat, sed nondum fratris exemplum sequebatur. Idem rescijt fortasse litteratum quendam celebrem, nonnulla in legem Christianam, & P. Matthæi Catechismum, libro cuidam suo inseruisse, auctoritate sua effecit, vt expungeret, aliaque substituit, quibus contrarium dicebatur. quam rem nostri ex eo nunquam, sed ex alijs rescire potuerunt. Alij duo Nanchinensium Tribunalium Præsides, quoties in Regiam veniebant, cum nostris Pechini familiariter versabantur, & Nanchinum reuersi, cum Socijs beneuolentiam familiaritatemq; conseruabant. Ex his Sinensis Reipublicæ luminibus, facile videas, quot alij, primi ordinis viri, in amicitiam Nostrorum venerint.

Regis beneuolentia singularis erga Socios

Eo ipso tempore, horaria machina aliquantùm aberrauerat, fortè in Eunuchis non satis erat ingenij, aut etiam animi ad eam moderandam: ergo de voluntate Regis, illud in domum nostram ad reparandum detulerunt. Biduo igitur triduóue, vbi hoc innotuit, magni ad nos facti concursus, id forte Rex rescijt, & in posterum illam machinam efferri vetuit, sed cum opus esset, nostros in Palatium venire voluit, quæ res, magnam beneuolentiæ Regis erga nostros conceptæ opinionem opud omnes concitauit. Ne autem toties Eunuchi ab Rege Nostros admittendi peterent facultatem, statuit; vti quotannis quater in eam rem, sine alia facultate, possent euocari, qua occasione non quater solum, sed quoties volunt admittuntur, Socios deducunt, qui recens adueniunt, magna

liber-

libertatē. Eunuchorum enim familiaritas ac beneuolentia, mutuis visitationibus & congressibus in dies augebatur. Cum Nostris etiam amicè agebant Regum propinqui, aut Reginarum plures, qui tametsi magno apparatu in publicum prodeunt, ex eo tamen quod nullam Reipublicæ partem attingunt, cum Europæis in eodem gradu comparati, longo post eos interuallo relinquuntur: Alij quoq; complures militum Præfecti, vrbisq; Primores, ita vt ex omni dignitatum ordine nullus ordo defuisse videretur. Et quidem his initijs vulgus tametsi non infimum, Domus nostræ limen aspicere vix audebat, donec Nostri primo nouitatis strepitu compresso, rem Christianam aggressi sunt, maiori libertate, tum enim constare cæpit, nulli ne infimo cuiq; domum nostram claudi, vt ex ijs plures Christo denique aggregati. Et quidem priuatim P. Matthæus notatus est à Nostris, hoc suum institutum semper retinuisse, vt inter tot occupationes, nunquam plebeium aliquem reijceret, sed cum eo velut data opera diutius vrbaniusque confabularetur. Ex hoc vno intelligi potest, quantū Nostri fuerint frequentati. Nullo anno P. Matthæus frequentius ad conuiuia vocabatur, quā isthoc, quæ sine offensione grauissima negare non potuit. nemini hoc displicebit, nisi qui Europæa conuiuia cum Sinensibus eadem esse crediderit: sed sæpè dictum est, conuiuia hæc ad res serias etiam tractandas institui, nec in ijs epulas nisi forte leuissime contingi, & non nisi à pransis frequentari, & tamen Nostri paulatim eam conuiuiorum frequentiam temperarunt, vt iam nonnisi grauissimis ex causis, & perrarrò euocentur. Principia omnia hanc inferunt libertatem, maximè ijs in Missionibus, in quibus totus operæ fructus consistit in demerendis ijs, à quibus oportebat ita dubiam stationem confirmari.

Conuiuiorum frequētiam nostri temperarunt.

Amicitia Nostrorum cum viris duobus grauissimis arctissimè, & fructu contracta.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

Vir litteratus Fumochàn.

EX eorum numero, qui magnam rei Christianæ priuatimq; Nostris auctoritatem conciliarunt, duo fuêre. alter eorum Fumochàn vocabatur, celeberrimus eo tempore in litteratorum ordine, & Nanchinensis Prouinciæ in vrbe Fumiàm natus: is à puero Idolorum sectam persequebatur, & iam primum litterarum gradum assecutus, librum scripserat, in quem antiquorum testimonia coniecerat, quæ de vno Numine cæli ac terræ Moderatore quippiam cõmemorabant, & hæc ipsa testimonia nouis notis illustrauit: In Doctorum deinde numerum adscitus, post varia in Regia Pechinensi publica munera, demum in prouincia Vquàm officium gerere iussus est, quod Iauli appellatur, quo in munere ea integritate se gessit, vt non ab auaritia solum alienus, sed boni quoq; publici, & iustitiæ tenax haberetur, maxime vbi de viduis ac tenuibus causæ tractarentur. Eo ipso tempore Eunuchi è Regio palatio velut stygiæ quædam furiæ eruperant, ad exigenda vectigalia; effodiendas auri argentiq; fodinas, aut verius ad plebem diuexandam comparati, præ cæteris vero ferox habebatur ille, cui Prouincia Vquàm obtigerat, & ad ferociam Nobilitas & gratia periculosa contentione accesserant. & Magistratus quidem, cui honores ac nummi communi bono potiores erant, Eunuchis blandiebantur, & ad omne malorum genus fræna laxabant: non defuere tamen, qui hunc torrẽtem sistere, vel suis viribus, vel libellis, quibus Regem liberrimè obiurgabant, fidelissime conati sunt. Hos inter, ea quidem Prouincia primas tenuisse visus est is, de quo nunc agimus. Is enim vbi vidit, non satis virium sibi esse ad Eunuchi vim comprimendam, tribus libellis accuratissimè scriptis, Eunuchum accusauit.

Eunuchorum rapacitas & ferocitas.

cuſauit. ſed neque ille ſibi defuit, & vnico libello, quo perduellionis accuſatorem criminabatur, & Regiorum mandatorum perturbatorem appellabat, effecit, vti Rex Magiſtratu exutum, vinculiſq; conſtrictum in Regiam euocaret, vbi Regis iuſſu vir tantus aſperrime vapulauit, & in arctiſſimam cuſtodiam retruſus ab amicorum conſpectu & congreſſu arcebatur.

Fumochàn falsò accuſatur & in vincula conijcitur.

Hunc Regis furorem tulit ille ſanè moderatè, & ea re celebritatem auxit nominiſq; ſanctitatem: nec dubitauit ipſa Prouincia eo ipſo tempore propugnatorem ſuum miris modis cohoneſtare. Primum enim libris multis commemorauit omnia eius in Rempublicam bene facta; imaginem quoque, quod fieri poterat, genuinam exprimi ac diſtrahi iuſſit per Prouinciam vniuerſam, vti priuatim à ſingulis pro Diuo coleretur: publica etiam templa erexere aliquot, & ad ſtatuam in ara collocatam cereos odoreſq; perpetuos incendebat, magno omnia applauſu & beneuolentiæ ſignificatione.

Prouincia ſuũ Propugnatorẽ Fumochan cohoneſtat.

Inaudierat ipſe in ea Prouincia P. Matthæum Nanciani & Nanchini fama eſſe celebrem; opes ſuas in publica commoda profundere; cogitarat etiam vnum è ſuis diſcipulis P. Matthæo in diſciplinam tradere. quoniam autem id temporis Pechinenſis expeditio vrgebatur, re infecta diſcipulus ad Magiſtrum retulit, aduenam illum litteratum Pechinum nauigaſſe. ergo cum in vincula traheretur, nondum depoſito Reipublicæ commodorum conſilio, diſcipulum ipſe ad P. Matthæum adducebat. vix aduenerat ille, & vix Noſtri ex aduenarum arce diſceſſerant, ſua iam libertate donati, cum diſcipulus ille aduenit, conſilij ſui rationem exponit, & P. Matthæum ſolitis ritibus ac donis in Magiſtrum deligit. ad Fumochan igitur P. Matthæus ſubito contendit, priuſquam in cuſtodiam traderetur: vnam horam fere congreſſi, tanta ſubito neceſſitudine coaluerunt, vt à pleriſq; crederetur plurium

P. Matthæus intimam cum Fumochan familiaritatem contrahit.

annorum contubernium intercessisse. triennium tenuit hæc amicitia, quamdiu in vinculis detentus est, quam litteris mutuisq; officijs vtrimque fouebant. inscijs Nostris de amicitia commentariolum P. Matthæi recudit viri tanti proœmio illustriorem, tabulas deinde Typographicas, postquam quot exemplaria volebat expressa fuerunt, ad Nostros misit: neque hunc solum, sed quotquot habere potuit, Nostrorum tractatus, in quibus neque sumptui parcebat, neque à Nostris immoderatè fortasse commendandis abstinebat. Ipse quoq; primus P. Matthæo classici Doctoris titulum, quem ad auctoritatem legi diuinæ conciliandam repudiare fas non erat, assignabat; eiusdem Catechismum auctiorem & illustriorem recudebat, in eoque legis Christianæ institutum euehebat, tantum idolorum cōmenta deprimebat. & quoniam ipse in his angustijs iam fidei Christianæ præceptis imbutus, baptismum suscipere non poterat, domesticos omnes præmisit, quotquot sua libertate fruebantur: & interim quotidie Christi Seruatoris imaginem, quam à Nostris accepit venerabatur.

P. Matthæus titulum classici Doctoris assequitur.

Nec omittendum videtur illustre per eos dies, de Christiana lege eiusdem testimonium. Miserat, vt dictum est, P. Matthæus ad eum Catechismi sui quaterniones reuidendos, sed eo consilio, vt eius animum potius quam stilum mutare intenderet: respondit ille; placere sibi omnia, ac etiam petere, fieri sibi facultatem eius excudendi: verum nondum P. Matthæus vltimam manum sibi videbatur addidisse: ergo rescripsit, fœtum hunc adhuc præcocem, à lucerna maturitarem expectare: Verum ille institit acute sanè, & ad legis Christianæ cōmendationem appositè, Apologum fingens in hunc modum. Aegrum quendam morbus pertinax ad extrema deduxerat: venit forte nescio quis, qui se cum pharmaco vitam dare posse sponderet, agedum aiunt amici, fac quod facis, præsens enim periculum, non promissa, sed facta exigit: ille vero: ibo inquit

Illustre Christianæ legis testimonium.

Apologum ad legis Christianæ cōmendationem accommodatur.

inquit domum, & polito ſermone & charactere eleganti pharmacum conſcribam: Nos, aiunt illi, pharmacum, non characterem ſermonẽ tuum volumus. Hactenus Apologus: quem ille deinde ita exponebat. Aeger ille Sinenſe regnũ eſt, quod harum rerum ignorantia per tot ſæcula perditè laborauit: tu vitæ pharmacum habes, & præſenti periculo ſermonis elegantiam præponis: vide quàm id facias ad publica commoda accommodatè: Hæc ille, & plura in hanc fere ſententiam. Triennium igitur totum, vbi carceris anguſtias animi ſui amplitudine laxaſſet, demum innumeris libellis ad eum liberandũ Rex ipſe fatigatus, priuatum in patriam remiſit. E vinculis ereptus, triduum totum Pechini licebat nec amplius commorari. eo tempore tanti fuerunt gratulantis Regiæ concurſus, vt ad eum ſacris aquis eluendum, temporis nihil ſuperfuerit. ne tamen P. Matthæus hanc prædam ſibi elabi pateretur, conuentum erat inter vtrumq; , vt alibi in ædibus ſuburbanis ea res conficeretur: verum litteratus quidem vinculorum libertatisq; Socius monuit, omnino periculoſum videri, cauſas in eos quærenti Regi dare: Nanchini ſocios degere, à quibus elui poſſet. nec diſplicuit in firma ætate & valetudine conſiliũ. & tamen P. Matthæus, cui tempus in vrbe Viſitatores eripuerant, abeuntem diu proſecutus, de fidei noſtræ rebus inſtruxit ac dimiſit, infortunium, quod deinde contigit nihil plane metuentem. moniti ſunt tamen Nanchinenſes Socij, vti ad eum Chriſto aggregandum primo quoque tempore properarent, ſed mors velociori curſu præcurrit, & paucis diebus correptum ægritudine abripuit. faxit Deus, vti de vitæ præteritæ culpis indolenti, votum pro Baptiſmo cenſeatur.

Fumochàn è carcere dimittitur.

Mors baptiſmum præcurrit.

Alter, vt ſupra dixi, litteratus Lingosòn appellabatur: ſed eum in poſterum Leonem nominabo, ideo quod poſt annos aliquot, id nomen ſacris vndis ablutus ſortitus fuerit. Leo igitur è Prouincia Cechina Hanceù Metropoli natus fuit: & quo

Alter litteratus Leo, familiaritatem cũ P. Matthæo contrahit.

tempore nostri Pechinum appulerunt, in operum publicorum tribunali graui munere fungebatur, & magna ingenij laude in paucis numerabatur. Annis iuuenilibus, superiorem ausus fuerat totius regni Sinensis descriptionem, & quindecim prouinciarum tabulas exactè sanè in lucem edere, & arbitrabatur, ijs propè finibus vniuersum orbem contineri. Cum deinde in Geographicam totius terræ superficiem à P. Matthæo editam incidisset, miratus est, quam sua exigua essent, cum vniuerso comparata: & vt erat acri ingenio, ex ipsa compositione, si nondum rei veritatem, veritatis tamen similitudinem iam conuictus agnoscebat. Ergo arctissimum necessitudinis vinculum cum Nostris eo fine nexuit, vti Cosmographiæ præcepta, quantum per publica negotia liceret, assequeretur. Primum eius in hoc genere opus fuit, hanc vniuersæ terræ faciem, quam maximis posset finibus explicare. nam eum ita excudit, vti in quadrũ viri altitudinem superaret: Eam Sinensi, vt alibi dictum est, more eleganter complicant, & cum volũt explicant, valuis quibusdam ligneis affabre concinnatam. recudendũ opus auxit P. Matthæus Regnis, locis, notis, ad margines de sole, stellis, alijsq; in quibus orbis Christiani fides ac mores coaptata locorum occasione scribebantur. Huic operi varia litteratorũ proëmata splendorẽ addiderunt, Hæ tabulę cum ab artificibus sculperentur, clam inscijs nostris duplices tabulas exararunt, atq; ita bis, vno tempore prodijt opus gratissimum: quod etiam nondum satis fuit ad emptorum vota explenda: vnde alius quoq; Neophytus tabulis octo maiorib⁹ vniuersi amplitudinẽ coarctauit. atq; ita iam tertio in hac Regia spectare cœpit. Nec alias Mathematicarum disciplinarum partes Leo reliquit intactas, quin potius struendis machinis curiales suos omnes occupabat: ipse vero magnam Gnomonicæ P. Clauij partem deuorauit: de Astrolabio tractatũ didicit: ac etiam ipse vnà sibi sane accuratũ confecit, & vtramq; artem

Opuscula varia Mathematica à Leone litterato industria P. Matthæi edita.

in commentarios retulit, eleganti ac dilucido ſermone: & in ducendis quidem lineis mathematicis ac figuris nihil omnino noſtris cedebat Europæis. Aſtrolabium duobus tomis ediderat, quorum exemplaria Romam ad Præpoſitum Generalem, Patremq; Clauium Magiſtrum quondam ſuum P. Matthæus gentis primitias miſit: in Arithmetica Practica Sinice vertenda, quam Latinè P. Clauius ediderat, Magiſtrum ſuum feliciter adiuuit, nulla quidem re omiſſa, quam in eo opuſculo legimus. Alia opuſcula complura idem Sinis legenda dedit. Ex his mirùm, quàm de Noſtris litterarum opinionem conceperit, quàm famam in omni ſermone ſparſerit, quàm varios in Noſtrorum amicitiam pellexerit. ſed non in his rebus ſtetit P. Matthæi induſtria. Hæc potius eſca fuit, ad eum piſcem in ſagena includendũ. ergo ipſe accuratiſſimè fidei noſtræ rebus inſtructus, ſacrum baptiſmi fontem ſitiebat, ſed Noſtri accuratius hominẽ diſpicientes, demum intellexerunt, eum poligamiæ nexibus implicari, & cũ pellices haberet procul in patria domo, de ea re nullus ſermo, ſed neq; ſuſpicio noſtris irrepſerat. Ergo plus habuit lucis ad cognoſcendam, quam animi ad amplectendã veritatẽ. interim tamen Religionẽ Chriſtianam pro vera agnoſcit & prædicat, & pleroſq; hortatur, vti eã amplectantur, nihilo minus quam ſi inter Neophytos cenſeretur: nec pauci ex eius familia Chriſtianã hactenus fidem ſunt amplexati, & inter Neophytos ardentiores numerantur. In Patriam deinde reuerſus eſt, quod Magiſtratus magnitudine in inferiorẽ aliquãto gradũ excidiſſet, vitæ liberioris & intemperantioris aliquando notatus, quod Magiſtratuum dignitatem dedecere iudicetur. ibi litteris frequentibus Noſtros conueniebat, P. Matthæi Catechiſmum excudit ſuo ſumptu, & diſtraxit inter amicos, populoq; emendum permiſit; nondum tamen fidem, quam ita promouebat, profitebatur. illũ enim Dominus extremo P. Matthæi fœtui, vt infra dicetur, reſeruauit.

Leo fidẽ Chriſtianam agnoſcit.

Inſigni

Insigni dedecore per eos dies notata simulacrorum secta Nostros imminenti periculo liberauit.

Capvt Decimvm sextvm.

Fama euulgatur Patres idola insectari.

HAc tantorum Magistratuum, tamque frequenti necessitudine paulatim euulgari cæpit, venisse nostros ad legem nouam euulgandam, quæ veritati similis vna videri vellet, nullius sectæ commixtione fædata, sed præ cæteris idolorum sectam insectari, non verbis solum, sed efficacius & latius scriptis cum magna veritatis specie voluminibus. & tametsi litteratorum secta nihil cum idolis commune habet, prout in antiquorum libris habetur, non pauci tamẽ litterati sectæ suæ in multis deficientis pertæsi, simulacra etiam his temporibus colere cæperant. Ex ijs quidam è Regio Collegio Hanlìn celeberrimus litteratus, in hac secta sectanda ita delirauit, vt vxore dimissa, legis huius in cælibatu perfectionem profiteretur, & secum exemplo pernicioso multos trahebat in ruinam, allectus nimirum, vt pleriq; illa secta, quæ de altera vita fabulatur. is inquam non facile vulgi sermonibus credens, voluit ex libris, quos P. Matthæus Sinice loquentes prodiderat, doctrinæ nostræ placita non solum legere, & excutere firmitatem. habuit enim illos libros à Palatij aduenarum Præfecto, sed etiam cum P. Matthæo congredi, cuius firmissimas rationes supercilio, modicoq; risu eludebat: commentarios etiam P. Matthæi ipse adhibito alio doctore & magistratu, ex Senatu militari refutationibus notauit, marginesq; oppleuit omnes: & alter quidem atramento, alter vero rubeo colore, ad vtriusq; notarum discrimen, suas adnotationes distinxerunt: ac licet multis in locis comprobarent ea, quæ de labilis æui contemptu, de voluptatum vanitate, ac cæteris dicebantur, nihil tamen minus, quoties in sectam idolorum impingebatur, acriter sanè P. Matthæum cæterosque Europæos litteratos culpa-

Celebris quidã litteratus cum P. Matthæo congreditur.

culpabant; quibus id maximopere displicebat, quod diuinum Numen assereret ab anima nostra quippiam esse diuersum, in quo primarius blasphemorum error versatur, qui naturæ auctorem cum ipsa natura confundunt. & hæc ille quidem non culpauit solum, sed scommatis etiam excepit, solem hunc esse hac orbis vniuersitate maiorem: ita ille ex Collegio Regio atratus notator atramento pingebat. alter euocatus ad censuram, rubeo colore minus tristis vrbanius scribebat, pleraq; comprobabat, coniectis etiam in auctorem encomijs; sed vt amico faceret satis, nostram opinionem cum simulacrorum commentis conciliare frustra nitebatur. His etiã accessit alius è supremis Aulæ luminibus, idem quoq; litteratæ sectæ gentilitijs sordibus fœdatus: qui cum audisset Nostros in simulacra iniurios multa dicere ac probare, elabi sibi passus est minas quasdam in supremum Numen iniurias. dixit enim, si quidem cæli Dominus in cælo potens est, idola quoque nostra in terris possunt multa, notans scilicet idolorum propugnatores.

Verum imminentibus his grauibus sane procellis, Deus Optimus Maximus, aduersus quem non est consilium, vultus sui serenitate subuenit: suos enim nostrosq; hostes momento repressit. id ita accidit: è Regio Collegio notator ille abdicato Magistratu crinem rasit, & in sacrificulorum ordinem se recepit, dumq; totus in famam fertur, discipulos conscribens, libros edens, litteratæ sectę principes confutans, simulacrorum præcones prædicans, subita Dei manu sistitur: cum enim Pechino instaret iam vicinus, vbi à multis rei nouitate permotis expectabatur, vnus è Regijs admonitoribus ac syndicis libellum scripsit acerrimum, quo desertorem illum grauiter sane accusabat, sed maxime peruersam eius doctrinam notans, petebat; vti & libros exuri palam, & ipsum plecti pro meritis imperaret. Rex ita rescripsit: In Regiam vinctus adduceretur, & typographicæ illi omnes tabulæ eriperentur. venit igi-

Vindicta diuina in idolorũ sectatorem.

tur non timidè solum, sed & ignominiosè: cuius sensum augebat annorum supra septuaginta grauis ætas. ergo in ipsis vinculis seipsum cultello iugulauit, doctrinam infamem infami morte claudens: nec enim, vt ait ille, poterat fato nobiliore mori.

Litteratorum secta defenditur.

Occasionem Regij rescripti, ad Litteratorum sectam tuendam, minimè neglexere Magistratus, sed supremi Tribunalis Præses, alio libello Magistratus ac litteratos accusauit, qui repudiato Confutio Principe suo ac Magistro, alienam hæresim, magno totius Regni malo, sequerentur. permisit Deus in huius Regni bonum, vt hunc libellũ ita remiserit rescriptum, quasi Christianus aliquis responsa dictasset, tametsi idolorum sectatores sparserant, Regem ad idola transisse, & propria manu doctrinam quandam, vt ipsi vocãt, descripsisse: quod si falsum est, constat tamen eius Parentem, Reginas omnes, Eunuchos etiam, ac Regis propinquos in hanc sectam coniurasse. rescripsit igitur in hunc modum: Si Magistratibus placet, simulacrorũ esse mancipia, pudere illos debere, cum insignia Magistratuum induunt: abirent si vellent in deserta, vbi Cænobitas Idolorum cultores viuere oportebat. Hoc Regis rescripto, audacior factus Præses accusator, statuit vtilissima toti regno ea de re Senatus consulta; maxime præscripsit ludis litterarijs & examinibus, vbi litterarij gradus conferuntur, his enim ille præest, vt si quis in scriptionibus suis, de idolis quicquam, nisi forte ad ea confutanda scripsisset, hoc ipso excluderetur ab omni gradu litterarum. His renouari cœpit aula, & regnum vniuersum. Idolorum enim propugnatores tristitiam vultu ac pudore loquebantur: nec defuêre, qui non ferentes ignominiam, sua spõte priuati se in suas ędes receperunt, quos inter numerari debent tres illi, qui de Nostris accusandis conspirarant. neque hic Diuina manus stetit: nam id temporis in Regia, quam plurimi prophani Cænobitæ ma-

gna nominis celebritate versabantur, non plebem solum, sed & primores multos, imo & Reginas in Palatio adhibitis internuncijs, in errorem inducebant, ab Eunuchis ditioribus largitiones multas corradebant, templa extruebant, idola fundebant, & discipulorum multitudinem post se trahebant.

Nullus hoc tempore celebrior erat Sene quodã, qui Thacon vocabatur, alius verò illi ferè par: vtrumq; Reginæ quædam in Magistros elegerant, & summa quidem Regina ipsius Thacon vestem quotidie venerabatur: quoniam neque illa egredi Palatio, neque idolorum minister ingredi per leges poterat. idem etiam sperare dicebatur, se ab ipso Rege in Magistrum eligendum. Vir erat non eruditus minus, quam astutus & vafer, qui vt de sectis omnibus nouerat, ita se singularum defensorem pro tempore gerebat; cupiebat ille quidem P. Matthæum conuenire, sed volebat vt prior visitaret, & quod nonnulli Magistratus faciebant, sibi flexis genibus loqueretur: hæc renunciari P. Matthæo iussit, cuius hoc fuit responsum: nihil se ab illo discere velle, quod si à se quicquam vellet, venire ipse ne grauaretur. oportet enim nostros omnē cum hoc infami gente necessitudinem vitare. Incredibilis erat impostoris huius superbia (quid enim aliud in dæmonum ludo didicisset) nec eam vlterius viri cordati tolerabant, sed acerrimo in eum odio concepto, ad eum perdendum anhelabant. ergo in eum è Syndicis Regijs nescio quis libellũ scripsit, sed huic Rex responsum nullum dedit. creuit ex eo hominis arrogantia, vt iam sibi persuaderet, esse se Palatinis ita carum, vti hostium suorum maleuolentia, iam sibi superior esse videretur.

Cænobitæ cuiusdam astutia & superbia.

Non ita multo post libellus infamis in Regem Reginas, & alios quosdam incerto auctore prodijt: eo perstringebantur, quod Principi iam inaugurato Regnum eripere, & in alterum Regis filium transferre statuissent, quem constat Regi esse

Libellus infamis in Regē & Reginas.

longe cariorem. prodijt ille velut libellus à Syndico sine nomine ad Regem missus, & excusus fuit, sparsusq; tam secreto, vt ad hanc diem nihil de auctore certi constiterit. Rex eam rem indigne ferens, prope in furorem actus est: inquiri iussit acerrime, & ea res facta est ex Regis voluntate, præter ius fasq; exquisitè multi tormentis veritatem exprimere iubebantur; & quodlibet, vt tenue esset indicium, nullo prope delectu, pro re comperta vrgebatur: cum necdum prodiret auctor, de Regijs Magistratibus Rex quotidie querebatur; remissos nimis in hac re compellabat, & sane misera per eos dies erat huius vrbis facies. nullo enim non die permulti in vincula deducebantur innocentes, neque quisquam è domo exire audebat, neq; ea de re miscere sermonem, vbiq; enim exploratores Regia promissa collocarant. In suspicionē facti profani maxime Sacerdotes vocabantur, atq; ita præcipui quique in vincula retrusi sunt. Eos inter Thacòn comprælendi iussus est. quorum cum scripta explorarentur, & scrinia euoluerentur, certi nihil hac de re compertum est, alia tamen immania scelera feruntur deprehensa. nam ex ijs vnus repertus est supra duodecim pellices alere, insignis professor impurissimi cælibatus: multi conuicti sunt, quod secretis largitionibus publica munera suis sectatoribus impetrassent, id exturbatis dignitate Magistratibus regno constitit vniuerso. Thacòn vero quibusdam litteris, de hoc ipso Rege indigna scripsisse, compertus est; ijs in litteris Regem incusabat modestè parum, quod idola nollet venerari: imò & Parentem suam minus obsequiosè tractaret, quod crimen apud Sinas infame esse solet in paucis. De his admonitus Rex, rescripto iussit, vti ex legum præscripto plecteretur. Senatus autem qui pœnas scelerum exigit, hac facultate, maleuolentiæ in eum cōmunis fræna laxauit: ergo ita vapulauit, vt in vincula elatus prius emiserit spiritum, quam vincula induerit. Post obitum omnibus ex eo fabula

Cęnobita Thacon idolorum sectator dat pænas, & alij sacrificuli.

fuit,

fuit, quod vanus ostentator corporis sui neglector videri vellet, & tamen inter verbera dictorum immemor contra corporis dolores, non absimili cæteris mortalibus eiulatu certauerat. Iussu deinde Magistratuum, iussus est exhumari, ne quis fortasse dolus simulata morte, irrepsisset: vix enim credebatur, eum prima verberatione perire potuisse. Reliqui etiam sacrificuli cæterorum criminum pœnas, pro rei atrocitate luerunt: omnes tamen Regia eiecti, sectæ suæ ignominiam partim secum eduxerunt, partim in vrbe reliquerunt. Alter vero sacrificulorum Coryphęus, Hancian nomine, in Cantoniensem Prouinciam ab Regia remotissimam relegatus est, & quod in Xauceanis oppidis magnam sibi veneratione comparasset, in extremos illius Prouinciæ fines postea retrusus est. Ille vero qui in Deum contumeliosus, ei solam in cælis tribuerat potestatem, didicit etiam experimento proprio, in terris eum quoque dominari. Nam maximo quem gerebat Magistratu, insignibus, & litterario gradu in perpetuum exturbatus est, quod in libelli disquisitione contra Regem editi, ex eius propinquis nescio quis incusatus fuisset, quanquam conuinci nulla ratione potuisset.

Sacrificulorũ Coryphæus relegatur.

Alius Magistratu exturbatus.

Libelli autem infamis confessionem, tormenta litterato cuidam homini nefario expresserunt, qui iam diu, repudiatis studijs, & Magistratus, quem gesserat cum integritate, varijs se criminibus laxarat, & nouis artibus opes, & quæ mortales ambiunt, sibi per fas nefasq; comparabat. In eum igitur atrox statuitur & exercetur sententia. Ad palum alligati corpus mille sexcentis frustulis ita laceratur, vt tamen ossibus & capiti inclementer parceretur, vti proprijs oculis fœdam lacerationem conspicere supra doloris sensum cogeretur: tum denique per otium laceratus ceruicibus amputatis vitam laborantem excussit. Quod apud Sinas ignominiosum habetur in primis, ex eo quod à membrorum diuisione magnopere abhorreant.

Author infamis libelli plectitur.

horreant. Eius caput ex astantibus, nescio quis arripuit, & sparsis in fuga obolis Apparitores insequentes elusit. Credibile est, illi præmium à propinquis propositum, qui caput in sepulturæ Societatem cadaueri vniendum efferret, & ignominiæ quæ parata erat, eriperet. nam alibi ad spectaculum erigendum ferebatur.

Idolorum veneratio elanguit.

Sed ad simulacrorum causam redeo. ea tot præiudicijs damnata, tot ignominijs affecta, tot protectoribus orbata, ita elanguit vt vmbram, legi Christianæ, quod sperabat facere non potuerit, sed detractis honorum frondibus, quibus tot iam annis in Regia luxuriabatur, lucem aperuerit, & crescenti locum cesserit vel inuita. Eam rem non pauci vel Neophyti vel Ethnici, præter nostros varijs in locis ab eo factam Numine prædicabant, cuius placita sanctissima in Regia tum primum cæperant euulgari, ne nondum patiens Euangelij planta primis persecutionum turbinibus tolleretur.

In Xauceana Sede quid hactenus gestum sit.

Capvt Decimvm septimvm.

Elonga tandem aliquando, cum Socijs peregrinatione, recreati, ad australes Socios interuisendos occasionẽ conuertamus, ac primum Cantoniensis prouinciæ in Xauceana Sede statum intueamur. In ea Sede P. Nicolaum Longobardum Siculum vna cum Fratre nostro Francisco Martinez reliquimus: ibi solus Sacerdos annos aliquot substitit, cum ad eum nemo per id tempus posset, aut deberet penetrare, & tamen nouus & solus, magnam rei Christianæ messem in Ecclesiæ horrea congessit: quam ad rem adiuuit non parum, earum rerum fama, quas in vtraque Regia gestas esse narrauimus. nam ea vt fieri solet in rebus secundis, omnium Magistratuum

Status Xauceanæ Sedis.

tuum

ctuum tribunalia nostris aperiebat, & fauorem conciliabat, in quo vno secundum Deum Euangelij euulgandi commoditas securitasq; consistit. atque ita sese Neophytis adiunxerunt. Viri aliquot Principes, ac Matronæ, quod ea in vrbe ad hanc diem fuerat inauditum. P. Nicolaus igitur cum aduertisset, à Nostris tot iam annos, cum vrbanis vix quicquam esse perfectum, excurrere statuit ad suburbanos, vti experiretur, an is qui non multos sapientes, non multos nobiles elegit, sese tenuioribus maiore cum fructu aperiret. ea res cæpit anno ante secularem vltimo, post eam festiuitatem, quæ Apostolis orbis peragratoribus Petro ac Paulo sacra est, & pagus primus non procul ab vrbe, Michia vocabatur, ex hac etiam in adiacentes excursum, cuius excursionis per annos cõtinenter aliquot hæc fuit fere ratio.

Excursio in adiacentes vrbi pagos, & ratio docendi res fidei.

Mittebat prius è Neophytis aliquem in locum, qui suum populo aduentum denunciaret, moneretq; vt præparatis animis concionatorem ex occidente remotissimo expectarēt. Primum igitur vbi aduenit aduentus sui causas explicuit, ad mensam ante se positam, vti vnum Numen cæli terræq; moderatorem venerandum persuaderet, extra quam Religionis veritatem salus nulla reperiebatur: tum decem Diuinæ legis capita pronunciabat, & breuissime exponebat. His peractis, dicebat, habere se effigiem illius, qui hanc legem hominibus dederat primùm; deinde eam imaginem in mensa vel alio loco ad venerationem accommodo, cum cereis & odoribus statuebat, hortabaturq; omnes, vti eum venerarentur, quem hæc imago referebat, & promitterent, se idola Deorum simulacra, non Deos, in posterum repudiaturos: quam ad rem non admodum reluctabantur, inducti vel legis nostræ sanctissimæ fama, vel insita gentis facilitate Numen quodlibet venerandi. His ita peractis Christianæ doctrinæ compendium in quosdam diuidebatur; neque enim satisfieri poterat omnibus.

Hæc cum exponerentur ad confertam multitudinem, ignis adeò incæpit ardere vehementer, vt in ipsam vrbem eruperit, & quamplurimos ad amorem legis Euangelicæ accenderit. Primus quidem actus solemnis Christianæ legis ineundæ fiebat, cum in catechumenos recensebantur: in hunc modum fiebat. Super aram collocatur legis Christianæ compendium, qui ad eam ediscendam admissus est, coram ara solitis venerationis ritibus Christum Seruatorem ac Magistrum veneratur, & compendium ex ara capiens, domum redit, & interim dum eluitur sacris aquis, ad eam sacrificij partem admittitur, ad quam Catechumenos admitti mos est: inde dies permultos catechisticis prælectionibus imbuuntur, donec baptismo deputatus dies aduenia, quo rite peracto, precarios globulos, imagunculas ex ære pensiles, sacræ ceræ particulas, velut spiritualis militiæ arma suscipiunt: eam rem permulti summa celebritate palam celebrabant. nam è baptismo domum redeuntes tympanorum ac tubarum festo sonitu deducebantur à Neophytis, imo & à propinquis Ethnicis eo ritu, quo fieri solet cum quis à Magistratibus accepta noua aliqua dignitate reuertitur: & quidem eam rem paulatim Dominus ita promouit, vti intra primum triennium supra trecentos Christo sint aggregati: qui numerus in his vel initijs, vel difficultatibus pro maximo haberi debet. De his peculiaria quædam seligam, neque enim in historiam omnia referenda.

Actus Christianæ legis ineundæ.

Non silentio prætereundus, qui primus vocanti Deo manus dedit, vir annorum septuaginta, aliàs sæpè frustra ad salutem inuitatus, ob imperitiā legendi ac memoriæ imbecillitatem, quibus paulatim improbo studio tandem superatis, Saluator vocatus est, alijsq; ætate consimilibus author fuit, vt eandem Religionem profiterentur. hanc ab idolis defectionem reliqui, maximè quod sodalitij capita fuisse constaret indignè tulerunt. ergo magno numero & impetu in eorum domos irruerunt,

Conuersio cuiusdam Senis ad fidem Christianam.

fuerunt, propè minaciter ſciſcitati, quæ eſſet hæc nouitas, quæ de ijs ferebatur: ab his reſponſum, ſe iam vnum cæli ac terræ Dominum venerari, nec quicquam poſthac habere velle commercij cum infernis monſtris, quæ ſectatores ſuos in cruciatus ſempiternos pertrahunt: inſtiterunt acriter, vti meminiſſent, nomina ſua in Sodalitij tabulas relata, neque prodigerent tot obſequia Dijs ſuis delata: ſed hi conſtitêre ſibi, & per eos licere dixerunt, nomina ſua & obſequia, ſi vellent, è tabularum memoria eradere: ſibi iam certum eſſe, vnum Deum venerari, cæterarum ſectarũ cultus repudiare. minabantur illi Deos ſuos breui vindices adfuturos. Atque ita victores Neophyti monitores importunos ab ſe ablegarunt. Interrogatus eſt ex illis vnus, num quid ex iniurijs odij remanſiſſet: miſerationis inquit ille aliquid, ex eo quod errare illos conſtet, ac neſcire quid faciant.

Alterius conuerſio.

Hi conſtantia ſua, ſe in officio continuerunt: alter etiam euentu præter ordinem à Domino adiutus, Iuuenem ſtrenuum idolorum veneratorem ab ea mente deduxit: neque ille rationibus conſilijsue cedebat: vrget Neophytus, vti ſaltem legis Chriſtianæ commentarium euoluat, ac poſtmodum ſtatuat de illa, prout vellet. nec renuit iuuenis: verum humani generis hoſtis eum initio ſtatim terrere ſtatuit, ne vlterius rem vrgeret: ergo accepto libello manibus ita ſubito contremuit, vt concuſſum legere minimè poſſet: caſu territus Neophyto librum reſtituit, & manus tremere ceſſarunt: id cum vrgente Neophyto iterum ac tertio feciſſet, coram alijs aliquot, & nominatim Parente ſua, eodem ſemper euentu factum eſt, vt tremerent accipientis manus, reſtituentis tremere ceſſarent: vnde Parens prodigio territa, ne quid filio peius accideret, Neophytum rogauit, vti filium ad concionatorem magni occidentis deduceret, contra importunum hoſtem remedium aliquod petiturus: tum Neophytus offerri ſibi cõmoditatem

Filius rogatu Parentis ad Patrem noſtrum deducitur.

ratus, ad Parentem etiam Christo adiungendam, à qua licet multum renuente, impetrauit, vt omnia idola, etiam vnico paruo, quod ob amorem filij retinere volebat, eijceret è domo, & Neophyto domum deferenda traderet. tum Neophytus propria illi manu Christianæ legis commentarium tradit, nec vnquam in posterum vel manus tremere, vel quicquam aliud extra ordinem euenire sensit. Filius igitur vna cum Parente in Catechumenos recensiti, postquam per otium Christianæ legis mysteria didicerunt, denique Christo sunt aggregati.

Alterius mira conuersio.

Nihilo mihi videtur inferior diuinæ electionis effectus, quem modo subiungam. Neophytus alius amicum suum eo iam deduxerat, vti sacræ Doctrinæ compendium acciperet, verum vbi de tradendis idolis actum est, adduci non potuit, vt ea tam inurbane tractaret: redijt igitur ad amicum, & doctrinæ sacræ compendium dolenti Neophyto restituit, & iam redibat domum mœstus cum in Ethnicum incidit familiarem suum, cui tristitiæ suæ partem communicans, rei totius narrarauit euentum: ille vero secretis iudicijs Dei permotus, qui nouit qui sunt eius, doctrinæ compendium legit, & cælesti luce illustratus, assensit extemplo, & nihil differens, quod bene cæperat, Neophytũ in ædes suas deduxit; & videbis nunc, inquit, quam serio id agam, quod statui: exturbatis igitur è maiestatis solio simulacris, pro ara sportam dedit, & omnia in ædes nostras amandauit, significans hæc pro fidei suæ pignore præmittere, donec confecto negotio quodam, in quo moræ erat periculum, ipse ad eam ediscendá adueniret. Aberat porro ab ædibus nostris quinque amplius leucas.

Mulier cum vniuersa familia conuersa.

Neophytus alius ad Patrem nostrum accessit die quadam questus de vxore sua etiam tum Ethnica, quod vnum ex idolis communi incendio destinatis, subtraxisset, à quo in partu pariendi facilitatẽ sperârat. Iussit Pater subtracto idolo Choimæ,

mæ, Deiparæ effigiem ſubſtitui, & vxorem recitare ſepties quotidie orationem Dominicam, & ſalutationem Angelicam in memoriam ſeptem eiusdem feſtiuitatum. vxor tandem mariti authoritati ceſſit: adueniente partu, filium enixa eſt inſolita facilitate, & ne dubitari poſſet, cuius id præſidio euenerat, partus ipſe in diem incidit Virgini in Templo præſentatæ ſacrum, quo euentu nihil dubitauit Chriſti fidem vniuerſa familia amplecti, & peculiari cultu virginem venerari, & quidem is erat, vt vnus ſaltem ſingulis ſabbathis è familia veniret ad ſacrificium in Virginis honorem celebrari ſolitum, & ad id cohoneſtandum ſemper aut odores, aut cereos, aut quippiam aliud, qui venerat, afferebat.

Ex ijs omnibus, attingo pauciſſima, ne ſimilitudo tædium pariat. nunc de pueris pauca. Puellulus annorum nondum ſex in puerili iurgio ab Ethnicis coëtaneis alapam acceperat: is memor eorum quæ audiuerat, cum oratio Dominica exponeretur, dixit: ego vobis dimitto, ſicut mihi Dominus dimiſit: poſt aliquot dies eum etiam iunior eiusdem ſororcula ſuperauit. nam cum ſimiliter à fratre patientiæ ſuę iam immemore alapam accepiſſet, illa ijsdem verbis plane reſpondit: quare puer miro rubore ſuffuſus eſt, vbi vidit ſe à ſorore iuniore ſuperari. Alia puella Agnes nomine nondũ bene quinquennis ſupra ætatem Chriſtianæ pietatis officia coluit: Die quadam Ethnici explicata ſupplicantium pompa, ſimulacrum quoddam deferebant, cui nomen Yncon, quod propriæ tenebrarum Principem ſonat: hoc illi monſtrũ ad auertendam cæli inclemẽtiam circumferebant, & cum ad eam Regionem perueniſſent, in qua Pater Agnetis habitabat, ad eum honorandum, quod eſſet vir primarius, in eius domum idolum immittere procurabant: verùm puellula cæteris minimè aduertentibus, ad ianuam accurrit, atque in hunc modum proteſtata dixiſſe fertur: Nos Chriſtiani ſumus tenebrarum Prin-

Condonandæ iniuriæ exemplum in puero & puella.

Puella quædã publicè idolorum eiurat venerationem.

 cipe

cipe non indigemus, vbi Deus habitat, ibi malignos spiritus habitare vel cæli inclementiam esse non oportet: atque ita discesserunt. Aliâs etiam cum vrgerent Ethnici parentem, uti in supplicationis alterius sumptum, quæ idolo Vici protectori parabatur, aliquid conferret, ipse primum illis Decalogi præceptum legendum dedit, quo id facere prohiberetut: sed nihil admittentes vim parabant: accurrit ad tumultum Agnes, & vociferantibus se ingerens dixit; eos qui cæli dominum adorarent, nihil in obsequium simulacrorum conferre posse, & veritas ex infantis ore profecta, vim habuit, ad importunos idolorum procuratores comprimendos. dixerunt enim, nunc demum sibi constare, id Christiana lege illicitum, quod puella in ea ætate, quæ fraudis capax non est, id ita constanter affirmaret: Ex his fidei ætatisque præludiis facilè constat, quam ad fidem nostram suscipiendam sinæ sint comparati, cum in hoc nascentis Ecclesiæ vere his flosculis fructum deinde portendant.

Agnes puella tumultum sedat.

Hoc etiam tempore fœminarum salus quæ pro desperata habebatur, à nostris primum cæpta est aperiri, hoc vero de illis dici potest, etiam viros sæpè in pietate superasse. ea res constare poterat exemplis pluribus, nisi mox illustre testimonium daturæ essent duæ tresuúe matronæ nobiles, de quibus mox alia occasione agendum.

Nec in pagis solum Euangelii lux diffundebatur, sed in vrbem etiam tot iam annos prope desperatam, eiusdem radii penetrarunt: ubi è plebe non solum multi oculos aperuerunt, sed è prima nobilitate; siue litterarium gradum spectes, gestosque magistratus, siue opes & familiæ dignitatem. ex omnibus duos solum commemorabo; qui se supra cæteros extulerunt.

Horum alter Ciūm vocabatur, qui post litterarium gradum renunciatus erat nescio ubi magistratus, sed nondum

Duo è magistratu fidē suscipiunt Christianam.

cum

eum gesserat: is annos complures cum nostris agebat, donec anno supra secularem primo statuit omnibus se remoris expedire, & ad Christianam libertatem aspirare: eius præscripto mater & auia primum, deinde ille cum fratre suo, sacro fonte abluti fuerunt, mater nomen Mariæ suscepit, auiæ verò Annæ obtigit. nec diu distulit filius domesticum exemplum: nam Augusto mense ineunte Christo nomen dedit magno pietatis sensu, & Neophytorum gratulatione. cum eo filius ipsius fere decennis Christo aggregatus est: parens Georgius, filius Vitus est appellatus, nec minore pietatis ardore cœpta prosequebantur, cæteris exemplo præibant, & palam se Christianos profitebantur, qua re mirùm quantam sanctissimæ legi nostræ talis familiæ auctoritas celebritatem dederit. neque hic stetit in nobili Neophyto pietatis exemplum. cum enim post dies paucos demortui fratris filius in ægritudinem incidisset, tanto studio animi salutem illi procurabat, ut corporis immemor esse videretur: verum adolescentis parens mirè simulacris addicta, salubria de filii salute consilia, ne in aures quidem admittebat, verum à patre admonitus, uti cum ipso iuuene ageret, neque parentem curaret, nam elui facile illum posse, etiam illa nihil sentiente, dum omissis aliis ritibus, quæ solum necessaria sunt, exhiberentur: nec difficile fuit ab ægro consensum impetrare. Patruus igitur eum instruit, P. vero Nicolaus velut visitationis officio perfungens, adolescentem baptizauit, & permisit clemens Dominus uti vita spiritualis corporis imminentem interitum propullaret. ex ea enim ipsa hora quotidianis incrementis in vitam ac salutem reuocabatur. stupori fuit res omnibus, sed parenti maxime, quæ tandem fraudem edocta, qua salus rediisse credebatur, ex admiratione legis illius, cuius vis ab animo in corpus redundaret, in imitationem pellecta est, atque ita Annæ ac Mariæ matronis adiuncta, Paulæ in baptismo nomen accepit. Præcæteris

Zelus D. Georgii Neophyti erga fratris filium.

Anna se semper in studio pietatis euexit, domi ædiculam extruxit, eo consilio, vti subinde missæ sacrificium impetraret, quoniam Sinensium fæminarũ captiuitate domi retinebatur, & ornatus ædiculæ, qui ex pietate prodierat, ipsam quoq; prodebat pietatem: visum est illi parum decere, vti ædiculæ vicina esset: eam ergo deturbauit, & alio transtulit. hæ tres matronæ certis temporibus pias de Christianis rebus collocutiones instituebant, quin etiam vt augerent numerum, vicinam euocabant, quam audierant in eandem legem transijsse, neq; illas deterrebat vicinæ ignobilitas, quæ apud Sinas non facile permiscetur, quin etiam rusticas ex agro suburbano mulieres iam fidei communione pares, nihil ab ignobilitate impares esse arbitrabantur: eas igitur in colloquium, in congressum, in conuiuium etiam admittebant, nec erat qui culparet, sed potius comprobaret Christianæ modestiæ argumenta. in negotijs denique domesticis nihil inconsulto P. Nicolao aggrediebatur: denique huis familiæ exemplum in alias multas in vrbe serpsit, & mirum quanta subito animorum commotio vrbem vniuersam excitarit.

Trium matronarum nobilium feruor in fide suscepta.

Alter de quo dicere statui, celebrior etiam superiore habebatur, cognomento Pheù: is & litteris & propinquitatis splendore prudentiæq; fama pene Xauceanus Cato habebatur: ille in publicis negotijs omnibus primus, aut in primis vrbem sibi deuinxerat: sternendis vicis, extruendis põtibus, idolorum fanis faciendis vel reficiendis: cum Dominus potenti manu sibi tandem aggregauit anno supra seculàrem tertio, quo die D. Hieronymi festiuitatem proponit Ecclesia. annos iam fere vndecim ita cum Nostris, quorum consuetudine delectabatur, ita egerat, vt tamen nihil de sua salute cogitaret, quibus elapsis ignis Diuini scintillas, quæ subinde expirabant, se sensisse narrabat, quatuor igitur annos ea deliberationis alternatio perdurauit: prima illi desideria è

Alterius è Magistratu conuersio.

congressu quodam cum P. Nicolao inciderunt: mirabatur quorsum in vicinos pagos tanto labore suo excurreret: cui responsum; etiam nunc nescis, quo consilio spontanei exules è patria huc nos ipsos relegauerimus? aduerti ciues in dies magis ac magis veritati aures occlusisse: video nũquis fortasse per vicos ac pagos suæ salutis cupidus esse velit? hoc enim scias velim, mortalium animos apud Deum pares esse, nec ea discrimina reperiri, quæ sibi homines ipsi finxerunt: Hæc verba Deo feriente, cor hominis sauciarunt: & asserebat, nunquam horum verborum memoriam se in posterum depositurum. Eo ipso tempore in Pechinensem aulam illi nauigandum fuit, & quoniam P. Matthæo notus erat, exceptus est à nostris perhumanè. Vidit ipse; quantum à primarijs Magistratibus haberentur Nostri, quos à Xauceanis ciuibus prope sperni sciebat, & opus illi fuit, vti ad Magistratus conueniendos Nostrorum fauorem implorarer: vnde excussit vmbras illas, quas externum nomen attulerat postquam vidit Christianæ rei in aula Pechinensi splendorem, deinde in patriam redux fideliter sparsit, quæ ibi collegerat, & magnam rebus nostris auctoritatem conciliabat. P. Nicolaus reducem identidem cohortabatur, sed contra nitentem duo maximè impedimenta mouebant; vnum erat de Diuina prouidentia, quam videret legi suæ, si sua erat, aut opitulari non posse aut nolle. Difficultatem alteram homini suus fastus effingebat: neque enim facile Sinicis ritibus abijcere se volebat, vt aduenam eligeret in Magistrum. Hæc ille duo repugnandi capita Lucæ Neophyto cuidam amico suo aperuit: sed ille vtrumque nodum ita dissoluit, vti tandem dederit manus. quod enim ad primum attinebat, litteratorum sectæ Principem commemorabat obtrectatorum quoq; maleuolentiam euadere minimè potuisse: meminisset quoque à suis Philosophis scribi, eum qui à Deo ad res magnas eligitur: prius varijs casibus exercendum:

dum:

dum: de altero vero nihil esse quod repugnaret, neque enim Socios solere pro sua modestia se pro Magistris gerere, aut solitos ritus admittere, sed eos vni Deo mortalium Magistro dumtaxat exhiberi. Eum diem lætus habuit cum Neophyto litteratus, & conuiuium cum eo protraxit in concubiam noctem, alia nulla re in colloquium admissa.

Die insequenti vna cum Luca suo, domum nostrã venit, extremam Patri deliberationem suam declaraturus; quæ res quo diutius optata, eo alacrius audita. Imbutus est igitur, & suo tempore baptizatus, Stephani nomen inuenit, è P. Nicolai voto, qui eam rem nouerat, si se Christo aggregasset: huius ad Christum conuersio multorum sermonibus in vrbe celebrata est, & iam percrebuerat, nihil de ea lege dubitandum. quam Xauceanus Cato tot annos excussam admiserat: atque ita fructus ex ea re speratus cultores minimè fefellit.

Incendium restauratur.

Eo ipso tempore res accidit, qua Christianæ legis sanctitas, & nouitiorum inter se amor eluxit. forte à Neophyti domo cæperat incendium, & is in medio nationis prauæ viciniam habebat omnem sibi ex desertis simulacris infestam, ac tametsi subuenire facile potuissent, inter se tamẽ conspirantes abstinuerunt: Sinamus, aiebant, canes hos, qui Deos suos deseruerunt, ardere: atque ita tota domus arsit, exceptis solis habitatoribus, in fuga salutẽ consecutis, maxime vicini Neophyti concurrerant quidem, sed serius: verum quod facere non potuerunt, abunde compensarunt. nam singuli quæ poterant in extruendas ædes contulerunt: Hi nummos, lateres alij, quidam ligna comportabant, alij operas sustinebant. nam stipendium ipsi quod essent Neophyti, nõ admittebant, denique multi supellectilem comportarunt vniuersam, itaq; iam videri poterat, quod ait ille Poëta, incendisse suam domum. nam & melior & instructior assurrexit, & quod incendium absumpserat, charitatis flamma reparauit.

Hæc

Hæc in vrbe: ſed & in pagis cum numero pietatis ardor excreſcebat. cuiusdam pagi incolis, cui nomen CinCùn, viſum eſt ædem centum Neophytis, tot enim numerabantur, iam denique extruendam. adhibito igitur in conſilium Patre noſtro, aream capacem elegerunt, & magna celeritate ædem ad tectum euexerunt: in ea, anno quo ſupra Aprilis vigeſimo, primum ſacris operarus eſt P. Niçolaus, eo quo maxime potuit apparatu: Sacrificium ſubſecuta eſt oratio de diſcrimine inter Chriſtianorum ædes, & profana ſimulacrorum fana: ea perorata, ſeſe in genua concio tota prouoluit, Deo præſens beneficium gratulata: nominati ſunt etiam quatuor ædis ac rei Chriſtianæ Præfecti: Aes campanũ ad cætus adiectum eſt, & præter aquam luſtralem copioſam ad Neophytorum morbos, & cæteros caſus præſentiſſimum fere remedium, ſacros faſtos adiunxit ad ſolemnes dies internoſcendos. Hæc excurſio præter Neophytos, Ethnicos quoque attigit: è quibus baptizati plures & in tyronũ numerum adſcripti, omnes quotquot concurrerant permoti diſceſſerunt.

Pietatis ardor in pagis elucet

Hoc ipſo tempore in aliam agri ſuburbani partem fidei quoque fama penetrauit: eam detulit Neophytus quidã Marius nomine, qui cum ad amicos ſuos eo ſe contuliſſet, de rebus noſtris ſermonem ingeſſit, & permouit multos, ſed maxime ſenem quendam Pagi totius primarium, is præpeditus valetudine, quod per ſe non potuit, per filium ac propinquum alium fecit: hos enim miſit, vt ad ſe Patrem inuitarent, & ſimul ad iter iumenta, cæterumq; miſit apparatum. Iuit eo P. Nicolaus, cum eo ipſo Mario; vix aduenerat, cum bonus ſenex in varias quæſtiones erupit acutas ſanè, & pro tempore accommodatas: bis quoque diſputatum eſt cum alijs ſolemnius: Senex tandem cum vniuerſa familia baptizatus eſt, & Pauli nomen accepit. His occupationibus cum detineretur P. Nicolaus, ecce tibi alius nuncius aduenit: æger quidam

duabus ex hoc loco leucis baptiſmum petebat: iam enim aliâs Patrem conuenerat. Iuit quamprimum, ne hæc animula perderetur, ſed & reliquos ita inuenit comparatos, vt non prius inde diſceſſerit, quam triginta probè inſtructos eluiſſet, quos inter vetula quædam numerata eſt, cui Dominus in eam horam viſus eſt vitam protraxiſſe, mox enim à ſuſcepto Baptiſmo ipſo ſenio confecta, in alteram, vt ſperari poteſt, ac meliorem vitam euolauit.

Quibus per eos annos laboribus Xauceana ſedes fuerit agitata.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

Consilium de ſede Xaueana permutanda.

APertum erat oſtium magnum & euidens, vt ait Apoſtolus, ſed aduerſarij quoque multi. & quidem P. Viſitatoris conſilium erat, cum Xauceo ad ſedem nouam inſtituendam P. Matthæus diſceſſit, noſtris alibi tuto ſtabilitis, Xauceanam ſedem extinguere, vel ob aëris inclementiam, vel ob cõtinuas prope turbas, vel propter ipſam frugis faciendæ deſperationem: Verùm his rebus ita conſtitutis, cum laborum fructus affulſiſſet, qui ſupra narratus eſt, re denuo in deliberationem vocata, nemini viſum eſt, vel ob aëris inclementiam, vel ob turbas imminentes ſpes tantas profundere. itaque confirmata denuo noſtrorum ſtatione, facta ſunt, quæ ſupra commemoraui. Ex hoc porro capite colligere licebit, quantas artes hoſtis humani generis ad hæc euertenda principia inuenerit, & quanta maiore potentia Dominus hæc impoſtoris inuenta diſcuſſerit.

Xauceana ſedes ſtabilitur.

Nulla res alia æque rem vniuerſam diſturbabat, vti prælium à ſanctiſſima lege noſtra implacabile in vanos Deos inſtitutum: quàm enim facile eſt Sinis perſuadere, vti Deum cæli Dominum pro ſupremo Numine venerarentur, ita difficile eſt

est ab ijsdem impetrare, vti simulacra omnia de solio Maiestatis exturbent, nulloq; ea honore dignentur. non enim ferunt simulacra hæc ne inter ipsius quidem Dei ministros posse numerari, & eo cultu coli, quo à nobis Diui nostri solent. tametsi tot sæculis gentilitatis tenebris fuerint inuoluti, eo tamen dementiæ non peruenerunt, vt in numinibus, criminũ suorum patrocinium, vti fabulantur Poëtæ, vellent reperire; sed de ijs maximam partem vita narratur, vera sit nec ne nihil attinet, Ethicis virtutib⁹ mire concatenata, atq; ita suspicientes alioqui legis nostræ veritatem, ex æquo atque sanctitatem, volebant tamen à maioribus traditam Diuorum suorum memoriam retinere. Difficultatem auget peculiaris in hac gentilitate consuetudo; neque enim solum interdicendæ sunt ijs, qui ad legem nostram adspirant, publicæ in fanis venerationes, quod alibi satis est, sed cum singulis domibus colluctandum, vti penates ac lares suos, cum quibus natus est quisque & educatus, & quos pro suis tutelaribus habent, ex oratorio detractos ablegent, & indignis, vt arbitrantur modis, tractent, reperti sunt permulti, qui ne fumum quidem aut cinerem illorum ferebant, ne dicam vt ipsi domesticis ignibus damnarent, sed in flumina demergerent, numquam amplius emersuros. hæc tamen omnia non parerga solum Ethnicis, sed etiam ab omni humanitate aliena videbantur.

Difficultas auertendi Sinas à suis simulacris.

Cultus idolorum differt apud Sinas à Poetarum fabulis.

Inter cæteras difficultates est illa non minima, quod in Supplicantium pompa vicinos omnes vrgeant, vt in simulacra quæ circumferunt, sumptus conferant, quam difficultatem Neophyti ferè euicerunt, præter cæteras grauem molestiam passus est hoc tempore P. Nicolaus. Sinæ inter idola sua numerant quoddam, cui nomen Hoaquan imposuerunt, ideo quod mortalium oculis præesse fabulentur, atque ideo tertium illi oculum in fronte statuerunt. hoc monstrum die quadam ingens turma per vrbem circumgerebat, eò consilio, vti

Idolum Hoaquam mõstrosum Socijs molestiam attulit

ſtipem ad extruendum illi fanum compilarent: in ædem noſtram denique deuentum, & ad honorandum domus herum, qui libentius hoc honore caruiſſet, idolum in atrium importarunt, priusquam impediri poſſent, tumultu euocatus Pater acceſſit, & quæſijt ex ijs, ecquid vellent: pupugit eos acriter primum, hunc Argum ſuum minime ſalutatum: nam cæteris in ædibus, in quas immittebatur, mille ritibus, cereis, odoribus, nummis etiam excipi ſolebat. Verum quoniam venerant petituri, primam hanc inurbanitatem diſſimularunt: inde expoſitis ſuis poſtulatis, hoc reſponſum acceperunt: placere ſibi hanc indolem pietati addictam; ſed ex animo condolere, eos in eligendo Numine aberrare; ſe. qui vnum cæli Dominum veneraretur, à ſimulacris quolibet modo colendis prohiberi: hic erupit ſoluto ſilentio popularis inſolentia; vrgebant enim incõditis clamoribus, vti daret quod petebatur. Hanc ſupplicantium pompam ducebat litteratus quidam, qui ſe noſtrorum amicum eſſe volebat: ille igitur P. Nicolaum amicè hortabatur, vti multitudini cederet, meminiſſet, aduenam ſe in aliena terra conſtitutum, & quoniam is ita locutus fuerat, vt facile poſſet à multis exaudiri, contentiori etiam voce reſpondit Noſter: ſe ad opera publica, ſternendos vicos, reficiendos pontes, ſemper liberaliter, quoties fuerat rogatus, contuliſſe: verum in idolorum gratiam, ne feſtucam quidem à ſe ſperarent, ex eo, quod id æquè legi ſuæ repugnet, tali ratione parũ aut multum dare. Senſit litteratulus non ex auaritiæ ſordibus negari: cæpit igitur inepta diſtinctione litem velle componere. Age, inquit petenti populo, & nõ idolo, da quod petit: ſed neque hoc admiſit Noſter, non ideo ſolum quod illicitum arbitraretur, ſed vt licitum cuipiam videri poſſet, expediebat ſemel Noſtros ab his moleſtijs in perpetuum expedire. Itaq; poſtquam varia dicta reſponſaq; ſunt, denique vim inferre minime auſi, cum ſuo ſe oculorum cæco curato-

P. Nicolaus iniquam petionem renuit.

curatore extra ædem noſtram ſe receperunt, & mille diras imprecati, ſecum pudorem & repulſam extulerunt. Ex his colligas velim, quantis moleſtijs Neophytos afficiant, ſtipem alias pendere ſolitos, cum ab ipſis externis, quos lege diſcrepare conſtabat, ita acriter exigerent. hæ difficultates, quas dixi, communes vbique ſunt ac fere perpetuæ, peculiares aliquas & breuiores tempore, in poſterum commemorabo.

Ibat P. Nicolaus in vnum è Pagis ad colligendam aliquot menſium meſſem, verum zizania ſuccreuiſſe deprehendit: ea inimicus homo adhibitis duobus litteratulis ruſticæ huius Academiæ Magiſtellis ſuperſeminarat: hi enim cum audiſſent, diſcipulos è ſuis quoſdam, ſe inconſultis Chriſtianam legem ſuſcepiſſe, ita excanduerunt, vt ignominiosè multa in legem noſtram ſanctiſſimam, eiusq; præconem effutiuerint, & furorem auxerunt, ex quo Patris aduentum audierunt. His renunciari iuſſit, veniſſe ſe comparatum, vti rationem eorum, quæ dixerat, daret, idque palam coram omnibus, quibus placuerit intereſſe: ſed illi nihil minus quàm veritatem ſectabantur. itaq; ab ignominioſis nominibus inertiam ſuam incuſantes, popularem tumultum ciebant, vt in foro libellum ſcriberent omnes, quo externum idolorum expugnatorem apud vrbis proprium Gubernatorem accuſarent, cuius eſt proxima in ſuburbanos vicos & ordinaria poteſtas. Ad hunc tumultum ſopiendum, vſus eſt P. Nicolaus animi conſtantia, miſit, qui eis renunciaret, vti adderent in libello, eam à P. Nicolao doctrinam euulgari, quam ille ipſe Magiſtratus, ad quem deſtinebatur, tali die, viderat, laudarat, approbarat; eandem quoque eſſe, quam reliqui Magiſtratus vrbani legerant, & auctoritatis ſuæ calculo confirmarant. hoc nuntio in vanum omnia recidere. qui enim concurrerant Magiſtratus audientes, ab accuſatione periculoſa ſe ſubduxerunt. ergo per otium & opinione liberius res Chriſtiana procurata eſt, quin etiam excurſum

Tumultus cõtra P. Nicolaũ excitatur.

ſum in nouam ſtationem magno quoque fructu, licet nocturnis ſemper horis in hunc pagum Noſter rediret. his Magiſtelli euentibus fracti, ſeſe in ludos ſuos litterarios taciti recepe- runt.

Cum P. Nicolaus ex hac excurſione, ſe in domum recepiſſet, perturbatam contra ſe reperit vrbem vniuerſam: recentibus enim litteris nunciabatur, P. Matthæum ac Socios in itinere Pechinenſi ab Eunucho Mathàn progredi prohibitos, in vinculis retineri: conclamatum iam de rebus noſtris eſſe, & Socios vel morte plectendos, vel in perpetua vincula detrudendos, minimè dubitabant: Verum hanc nubeculam diſſipauit aduentus ex aula Neophyti nobilis, quem modo commemoraui. is enim per eam ipſam vrbem, in qua noſtri detenti fuerant, ſeſe tranſiſſe narrabat: quia verò nondum erat Neophytus, valdè mirabatur, quorſum hoc acti hominis in crucem triſte ſpectaculum noſtri circumferrent, è qua prætextum nocendi Eunuchus acceperat, ſed fruſtra. Hic itaque Neophytus Georgius ſuo nos ſermone ab hoc periculo liberauit. Idem cum fratre ſuo & alio propinquo, magno apparatu domum noſtram ingreſſi ſunt, ex quo rumor percrebuit, ſe Chriſtianam fidem velle profiteri. quæ res promulgata aduerſarios fregit, Senioresq; obſeruatores compeſcuit. neq; enim illi contra hos fautores, quicquam tentare audebant. hinc Noſtri maiore cum libertate cæptum Euangelij curſum ſunt proſequuti. Non ita multo poſt Prouincialis Viſitator aduenit, qui aſſeſſores acceperat viros tales, à quibus nihil admodum timere periculi ſibi Noſtri videbantur. alter enim Xauceanæ vrbis erat Gubernator, amicus ac Noſtrorum familiaris: is cum à P. Nicolao die quadam legis noſtrę præcepta decem accepiſſet, miratus eſt abſolutiſſimam numeris omnibus ſanctitatem, ac virtutis apicem altè ſuſpexit, aſſerens, eum qui hæc obſeruare velit, Magiſtratum gerere nequaquam poſſe.

Nobilis quidā Neophytus Socios a periculo liberat.

hoc

hoc responsum palam pro tribunali dictum, æmuli nostri non nesciebant, & simul spem nocendi artesq; deponebant. de altero Visitatoris assessore nihil P. Nicolaus inaudierat, resque illi nostras inauditas arbitrabatur, sed iam ille in aula Pechinensi nostros viderat, & familiariter aliquoties cum P. Matthæo congressus erat: ille vbi Xauceum aduenit, audiuitq; P. Matthæi socium ibi degere, munus eduliorum splendidum sibi eo ipso tempore ab vrbis Gubernatore transmissum, ad nostros maxima cum pompa per celebriores vrbis vicos miserat. Visitatus à Socijs multa de P. Matthæo rebusq; nostris retulit, ac plura, cum ipse visitationis officium rependeret, inter cætera commemorauit, se cum Socijs omnibus egisse, & duo maxime notasse: singulos eadem interrogatos eodem tenore respondere. vnde constare arbitrabatur, eos vnam sequi veritatem: alterum erat, quod nullo in congressu de Deo suo meminisse omitterent, vnde ipse iudicabat, eosdem Deo suo plenos, in alios hanc plenitudinem velle refundere. His igitur Magistratuum fauoribus hostes nostri, metu territi, ne nocere quidem tentarunt, ne periculum in seipsos deriuarent.

Beneuolentia alterius assessoris erga Socios

Nec diu tamen destiterunt, sed qui mordere non poterant, cæperunt oblatrare: aiebant magni Occidentis legem quatuor foliculis contineri: facile apparere barbaram esse, Idolorum vero ingentia volumina eloquẽtissimè scripta, precandi formulas, energumenos liberandi verba solemnia, quis non iure non suscipiat? Hæc quoties cum Neophytis congrediebantur, ingerebant: quibus nihil aliud responderi poterat, nisi plura esse sanctissimæ legis commentaria, sed nondum per nostrorum paucitatem ac sermonis infantiam breuissimo tempore in Sinicum sermonem transire potuisse. Verum hæc frigidè & gratis dicta criminabantur; Ad extremum Neophyti opprobriis fatigati, libellum supplicem, nouo ritu

Lex Christiana contemnitur.

ad

ad P. Nicolaum detulerunt, ab eo petebant, vti legem, quã euulgabat, similibus opprobrijs eximeret. Nondum eo peruenerat ille, continuis occupationibus auocatus, vti ad scribendum animum applicaret. verum ne filios suos reiecisse, & legis opprobria neglexisse videretur, aggressus est opuscula quædam Neophytis mire accepta, quibus obtrectatorum ora obdurauit: adiutorem adhæc adhibuerat Sinensem litteratum, quo ex more Nostri Magistro vtebantur. Hæc opuscula fuerunt primum precum libellus, ad varios casus instructus, officium etiam funebre ac sepulturæ, Sinicis characteribus expressum, sed latino sermone nihil, nisi quantum lingua tulit, immutatè: ea res Neophytos, tametsi nihil intelligerent, maximè recreauit: idem etiam in Europa factitari videmus ab ijs, qui Diuina officia recitant latino sermone, tametsi illius imperiti: hoc enim persæpe faciunt non sine sensu pietatis: addidit deinde confitendi de peccatis & latebras conscientię excutiendi formulam, ac denique Deiparæ Virginis opera nonnulla admiranda, & Diuorum aliquot vitam è virtutis præscripto traductam, ac prima fuit celebris illa D. Damasceni narratio de Barlaamo ac Iosaphat. eodem etiam tempore alij è Socijs alia opera scripserant: & quidẽ vtilissimus habebatur ille, libellus qui eo tempore à P. Ioanne Xóério Nanciani prodijt, quo instruere intendebat eum, qui ad Christianã legem aspirabat: eum libellum Pater in lectulo potius quam in musæo scripsit, nam lentis febribus correptus conquiescere nesciebat, donec exilis vitæ lucerna splenderet, breui enim phthisi extinctus est. Nihil de P. Matthæi Catechismo, nihil de sacris fastis dico, qui tamen eo tempore opportunè prodierunt. his igitur ac similibus opusculis iam Neophyti, insultatoribus obsistebant.

Pij libelli contra opprobria eduntur Sinico charactere.

Nondum destitit humani generis hostis inuidentia. Nam per eos dies mira celeritate fama totã vrbem peruaserat. Nostros

Calumnia spargitur de Neophytis Sciauchinensibus.

ſtros Sciauchino antiqua ſede pulſos ac omnes, qui Chriſtianam legem ſuſceperunt, pœnas dediſſe. Verum hic rumor Neophyti cuiusdã aduentu Sciauchino ſubitò euanuit. Non abſimile fuit iuuenis cuiusdam inuentum, qui Sciauchini Parentem habebat in publico Magiſtratu: Is Xauceo tranſiens, de noſtris dixit: hos aduenas oportet illos eſſe, qui ante aliquot annos Sciauchini turrim extruxerãt, & in ſpeluncis ſubterraneis horrenda flagitia committebant, quos deinde deprehenſos fuga ſibi conſuluiſſe narrabatur. Verum in eadem Prouincia ſub eodem ipſo Prorege, prope in Sciauchinæ vrbis conſpectu, fugitiuos latitaſſe, cui credibile videri potuiſſet, maximè quod vix cuiquam ignotum eſſet, Noſtros ab ipſo Prorege Xauceum miſſos, eius diplomate munitos ædem extruxiſſe: vnde hæc in tenebris orta lux veritatis facile diſcutiebat. Amplius nocuit, quod nunc ſubiungo. Hiſtriones neſcio qui venerant Amacao, & in Xauceanis nundinis multa pinxerunt ac finxerunt, quidquid Sinę in Luſitanis horrent, c. rtis in tabulis fœde depictum viſebatur: & omiſſis ijs, quæ de habitu breuiore ad riſum commouendum propoſuerant, dicam, quid in Chriſtianæ legis profeſſoribus culparunt: Primum homines gladio accinctos, in Templis precatorios globulos decurrere; imitabantur eos, qui altero poplite flexo Deum venerarentur; in alijs litigantes ac digladiantes referebant; permixtas etiam viris fæminas, quod Sinæ ſummopere horrent, criminabantur: hæc omnia vel in pictis tabulis viſebantur, vel ab hiſtrionibus ſpectanda præbebantur. quid non ibi dixerunt, quid omiſerunt, quod in legis Chriſtianæ opprobrium cedere arbitrabantur. Verum non tantum potuerunt abiectiſſimi homines Chriſtianæ legis auctoritatẽ deprimere, quantum eo ipſo tempore Deo iniurias reſarciente, Magiſtratus omnes vrbani ad vnum extulerunt, & notatum eſt à multis, eo ipſo vico ac loco, vbi hiſtriones in Chriſti legem oppro-

Alia calumnia reprimitur.

Hiſtrionũ calumnia picturis oſtenſa.

bria congesserant, paucis post diebus P. Nicolaum grauissimo Magistratui occurrisse, eumq; sella gestatoria descendentem, solitos vrbanitatis ritus expleuisse; alium eodem loci Patrem in medium vicum honoris causa deduxisse.

Hactenus leuia commemorauimus, grauius est omninò, quod sequitur, nec à Nostris rescitum prius, quam Deo causam nostram agente, res tota compressa esset, ne arbitraremur fortasse aliquid ad medendum industriam humanam attulisse. Xauceana sedes, vti supra commemoratum est, in area vicini fani assurrexerat: ea res dudum sacrificulos pungebat, sed ad Magistratuum auctoritate deterriti, intra stomachum iras continebant, & quidem toto eo tempore, quo nostri minus cum idolis egerant, quam in hac Neophytorũ turba nunc agebatur, ferre vltra non potuerunt, idolorum suorum fumum ac nidorem, quem ex vicinia ventus in fanum deferre poterat, aut fama rem minime secretam non patiebatur ignorare. Ergo cum alijs multis coniurati, libellum in Nostros scripserunt, eumq; ad Progubernatorem hominem largitionum cupidissimum, qui hoc negotium haud grauatè suscepit. Venerat forte Magistratus quidam sane grauis, quorũ ordo à Sinis Tauli appellatur, eum certis temporibus solemne est concionem euocare, & populum vniuersum ad virtutem exhortari, qua cohortatione perorata, Progubernator ad oratoris genua se prouoluit; ibi dicere cæpit; externos quosdam Sacerdotes huius fani aream vsurpare, cætus tumultuantis plebeculæ cogere consueuisse, petere se, vti hunc Reipublicæ metum eriperet. hoc ipso tempore rei totius inscij nostri domesticum sacellum exornabant, rati quod euenit, ipsum Tauli in reditu Nostros inuisurum. iam enim secundo P. Nicolaus illum conuenerat. Quid igitur eum respondisse arbitraris? cui videri poterat in aduenarum fauorem Progubernatorẽ verecundia ac pudore suffundendum? sed hæc eius

Socij propugnantur ab Oratore Tauli.

sunt

ſunt opera, qui hominum corda moderatur. dixit igitur coram vniuerſo populo; cōſtare ſibi hos magni Occidentis prædicatores (ita enim ſæpè Noſtros vocant) viros probos eſſe, in eo ſitu ex Proregis facultate ædes ſuo ſumptu extruxiſſe, nemini moleſtos eſſe, nec à Magiſtratibus aut popularibus quicquam poſtulare: quod ad cœtus hactenus commemoratos, nemini mirum videri debere, ſi viri probi per tot annos amicos plures ac familiares ſibi conciliaſſent. Obmutuit ad hæc Progubernator, & pudorem vultu præferens, exhibito ritu ſe ad latus cum reliquis Magiſtratibus recepit. occaſione ex noſtro negotio ſumpta, Magiſtratus ipſos in hunc modum exhortari cœpit. Meminiſſe nos oportet, quod beneficijs è cælo donati ſimus, cum præ cæteris litterarum & honorum gradibus fruamur; hæc nobis officia Rex tradidit, vti plebem ſuo nomine gubernemus, ne igitur rem indignam vel cæleſtibus vel Regis beneficijs aggrediamur, ne innocentes largitionum cupiditate perſequamur, id enim certo nobis conſtare debet; male parta male dilabi, neque nobis neque poſteris noſtris profutura. Hæc & ſimilia vbi peroraſſet, concionē dimiſit, q̄ nihil æque mirata eſt, quam ita luculente aduenarū patrocinium ab eo ſuſceptum contra eum maxime Magiſtratum, qui primas in vrbana Republica gerebat. Egreſſus igitur fano patrocinator Tauli, domum venit cum vniuerſo Magiſtratuum & pene totius populi comitatu: eum excepturus in veſtibulo prodijt P. Nicolaus in eo habitu, quo litterati ſolent. Mira fuit & ſupra ſpem humanitas, quam ipſe quoque Pater admirabatur: nondum conſcius eorum, quæ in fano contigerant. ingreſſus eſt in tenuem noſtram bibliothecam, & librum accipiens digito monſtrauit, quid ſibi vellet explicari. Reſpondit P. Nicolaus, id eſſe diploma, quo facultas ab eo Magiſtratu fiebat librum edendi, cui ea res incumbit: eam enim eſſe Europæis conſuetudinem, ne qui errores aut ineptiæ contra

Orator Tauli dicit ad Magiſtratus.

Tauli Socios inuiſit.

bonos mores euulgentur. ille ad accuſatorem noſtrum conuerſus, is enim erat proximus, quanto ordine omnia in ea Republica geri certum eſt, quæ hanc circumſpectionem in edendis libris ſolet adhibere. E bibliotheca in ſacellũ deductus eſt, ſed neſcio cuius maleuolentia ſubducta clauis, ianuam aperiri non ſinebat. miſit ad feneſtram, ſed neque illa recludi potuit. iam abibat ipſe Tauli, verum veritus P. Nicolaus, ne ea res æmulis occaſionem daret ſpargendi, Noſtros ibi neſcio quid occultaſſe, quod oculis illius ſubtractũ vellet. inſtitit, vti tantiſper expectaret: neq; enim velim, inquit, te abire niſi ſpectato ſacello, quod in tui gratiã exornaui: vim igitur fieri iuſſit, & ſeram ipſam excuti, quod ille humaniſſimè actis gratijs compenſauit: ingreſſus eſt igitur, & vidit omnia, ac denique poſt exhibitos imagini ritus, & varias quæſtiones, quas breuitatis cauſa omitto, diſceſſit. Satis eſt intelligi eas omnes eo ſpectaſſe, vti cuncti intelligerent, & Noſtrorum maxime delator, quàm iuſtè in fano cauſam noſtram ſuſcepiſſet. De ſubducta claue oſtendit quantũ ſibi diſpliceret. qui ergo eam ſurripuerat, ne deprehenderetur, in hortulo noſtro inter herbas abiecit, vbi deinde reperta eſt, domo digreſſus, diu etiam queſtus eſt, mirari ſe, reperiri nonnullos, qui virtutis ac legis profeſſores maximè aduenas vexarent: & hæc ita cõmemorabat, vt à plurimis audiretur. digreſſis iam omnibus, gratulatum amici venerunt de tam inſigni protectore, ac narrarunt adhuc neſcijs, quid in fano contigiſſet. Diu deinde durauit hæc hominis amicitia, imo accuſator ipſe varijs officijs accuſationis iniuriam reſarcire deinde conatus eſt: Pechinum etiam cum ſe poſtea contuliſſet, Noſtros familiariter inuiſit, & P. Matthæo narrauit poſteriora officia, ſed de accuſatione mirum vtrimque ſilentium: neque enim reijciendus erat, qui ex accuſatore amicus fieri velle videbatur.

Tauli protector Sacellum intrat.

Nondum humani generis hoſtis artes ſuas, nondum maleuolen-

leuolentiam depoſuerat: forte ſiccitas erat diuturna, & terræ fruges in periculum vocabantur. Multa erat in vrbe ſupplicatio, indictum ieiunium, interdictum per dies aliquot macellum, ante ſingulas ædes cerei odoresque ab idolo quopiam imbrem eblandiebantur. Ipſe infimus & peculiaris oppidi Gubernator vna cum ſenioribus è populo pedibus habituq; vulgari certis in regionibus è cælo genu flexo & inclinato ſæpius corpore, imbrem pluuiam poſtulabant. Sed incaſſum omnia. nam etiam ipſi ſacrificuli nihil choro perpetuo à ſurdis idolis audiebantur. Damnatis igitur ſimulacris vrbanis, celebre quoddam in eo caſu monſtrum ex agro ſuburbano in vrbem aduexerunt: Monſtro Locu nomen erat. Circumfertur ſimulacrum, adoratur, donatur, ſed eodem, quo Socij, euentu obſurduerat. Vnde prouerbium plebi natum: Locu iam ſenuit. In pagis etiam ſuburbanis eadem pietas impia feruebat. In Neophytorum pago quodam, Ethnici vetulam cōiectatricem conſuluerunt, quid hoc rei eſſet, quod à nullo ſuo Numine audirentur: Illa reſpondit; Indignatam Quonyn (Deæ nomen eſt) tergum ſibi quotidie amburi: notabat Neophytos idola ſua concremantes. Ergo hoc reſponſo velut oraculo non ſecus in Chriſtianos incenſi ſunt, quam ſi proprijs manibus fruges omnes incendiſſent. Ergo coniuratum eſt à multis fore vti Patrem ſi denuo reuerteretur, è medio auctorem malorum publicorum tollerent, & vna Marium Neophytum, qui prope perpetuus erat Patris Nicolai comes. Audijt hoc ab Neophytis Pater, & vna cum Mario aduolauit, ne martyrij ſpem abijceret, aut Neophytos in hoc tumultuantium diſcrimine poſitos metu deſeruiſſe videretur. Venit igitur & inuenit quotidianis Neophytos diſceptationibus laceſſitos viciſſim hoſtes animosè laceſſere. Aiebant quæ ſe ab incendio eripere non poteſt, vnde aquas habebit ad imbrem depluendum, quas ſi haberet vſura illis videbatur ad incendium à ſuo

Terræ ſiccitas.

Poſtulatur pluuia à Monſtro Loca.

Anus conſulitur.

P. Nicolaus Martyrij cupidus.

corpore restinguendum, ac si fortasse nobis non pluit, quidni vobis subuenit, aut ijs in locis, vbi Neophytos incendiarios miseræ Deæ nullos esse constabat. Ita Neophyti cum Ethnicis ludebant: pluit denique ad agrorum satietatē, & vna cum siccitate restincta est sitis sanguinis Christiani. Coniurati siluerunt, imò iam mollius loquebantur licere cuiq; quam maximè velit legem sequi. hanc mutationem fecerat audita iam Pauli in fano sermocinatio & suscepta rerum nostrarum protectio. Tantum valet in vtramq; partem moderatorum auctoritas, quam experimur à Deo huic Ecclesiæ nouellæ suaui prouidentia his initijs procurari, nec eam tentari sinit supra vires, sed paulatim facit cum tentatione prouentum.

Nanquinensis Ecclesiæ progressus.

CAPVT DECIMVM NONVM.

P. Catanæi laborum fructus

NVNC tandem tempus monet, vti alterius Regiæ Nanchinensis domicilij statum perlustremus. in eo nostri Sacerdotes duo residebant, P. Lazarus è Nanciano euocatus, P. Ioannes Roccia. P. Cataneus benè cæpta fouit & auxit, amicitias Magistratuum iniuit, Neophytos non paucos Christo aggregauit, in his Pauli primi Neophyti filium Martinum nomine, vxorem etiam, ac familiam denique vniuersam. Inde Amacaum valetudinis curandæ gratia est reuersus. Idem vtriusque rei studium, qui successit Socius accurate promouit: atque ita primo biennio Neophyti supra centum excreuerant.

Paulus primus Neophytorū ductor diem obit extremū.

eo ipso tempore diem extremum obijt Paulus, Neophytorum Nanchinensium ductor, annos natus quatuor supra septuaginta: is magnam salutis suæ spem dedit, maxime ardore illo incredibili rei Christianæ, quoad vixit, promouendæ. Solebat enim optare aliquot vitæ annos, ex quo Christo nomen dedit, eo solum nomine, vt exemplo suo & auctoritate nonnullos

nullos ad imitationem permoueret: nec minus, quam Xauceanæ Matronæ, de quibus supra, domesticum sacellum perelegans extruxit, ad domestica sacrificia fœminis celebranda: addidit etiam ad latus cubiculum, quo se celebraturus è Nostris Sacerdos reciperet: vix ædiculam finierat, cum Dominus illum ad se senili morbo percussum, euocauit: & tamen efficere non potuit ægritudo, quin primo, quod ibi celebratum est sacrificio interesset. eo in morbo de peccatis confiteri omnino voluit, & id non semel, & qui primas in baptismo tulerat, primus quoque pœnitentiæ in ea ciuitate sacramentum obiuit. Inde magna animi tranquillitate diem extremum clausit. Filius eius Martinus Parente non fuit inferior: in ea etenim regia primus vetitos Christianis legibus in funere procurando ritus omisit, nihil hominum obloquia veritus, ac solum ijs vsus est, qui sunt è more Christiano: & quidem magno aliorum exemplo. Et reuera non pauci defuerunt obtrectatores, qui eam rem ex suo quisque sensu criminarentur; prius quam funus efferret, (nam Sinæ suorum cadauera diutius aliquando domi retinent, vt supra sæpius dictum est) ab importunis hortatoribus, sese heroico sanè facinore liberauit. primus enim ausus est, publica inscriptione, fidem Parentis, ac suam profiteri: nam loco publico statuit schedulam legendam, qua significabat, Parentem suum repudiatis idolis, Christi fidem amplexatum, extrema suæ voluntatis significatione vetuisse, ne ad suum funus simulacrorum sacrificuli, vel quidquam aliud, quod eam sectam redoleret, admitterentur: se igitur Parentis sui fidem sectari, & extremam exequi voluntatem. Domi quoque nostræ, & eos dies optimo seni Ecclesiastico ritu parentatum est, qui ritus Neophytis eos primum spectantibus, magnopere placuerunt. Redijt deinde recuperata tantisper valetudine P. Cataneus, & insigni, quam attulerat Dei Parentis effigie, cui etiam sacellum nouum concinnauit, Neophyto-

Filius parenti suo parentat ritu Christiano.

phytorum feruor accreuit; ſed eo ipſo anno eadem oppreſſus ægritudine, denuo Amacaum renauigauit.

Conuerſio cuiuſdã illuſtris.

Venio nunc ad illuſtris conuerſionis per eos dies in hac Eccleſia nouella exemplum. Senex quidam annos natus octo ſupra ſeptuaginta, è regione domus noſtræ habitabat, militarem olim præfecturã moderatus, in filium hæreditatẽ omnem transmiſerat, is explorata Chriſtianæ legis veritate per famulos, facilè acquieuit; Filius natu maximus, cum ad ſimulacra tradenda ventum eſſet, vehementer repugnauit, ſe iam familiæ caput ab ipſo parente conſtitutũ, familiam q; velle ſuo modo moderari. Longum inter vtrumq; fuit certamen, ardor tandem fidei & gratiæ parentis euicit. ergo ſumptis animis die quodam ſeruis duobus iam Neophytis & accerſito vni è Noſtris mandat, ipſo filio præſente, vti quotquot erant domi miſerorum Deorum ſimulacra in pyram apud Noſtros extruendam exportarentur. Obſtupuit ſpectaculo filius, & parentis auctoritatem reueritus, vim afferre non eſt auſus, ſed omnem tamen furoris impetum iniuriarũ multitudine in ſeruos euomuit, quæ duobus ſpolijs onuſti, contumelijs ac idolis, domum noſtram cum ipſo ſene peruenerunt: ibi damnatis incendio incendiarijs, eo maiore ſolatio ſacras baptiſmi aquas admiſit, quo eas cupiditate ardentiore expetiuerat; filius quoque tandem remittente ſe vi furoris Noſtris conciliari voluit, ſed ſalutem tamen ſuam non admiſit. Alius per eos dies cognomento Ciù, elutis per Baptiſmum maculis, in grauem inciderat morbum, vbi vitæ ſuæ videret imminere periculum, per confeſſionem etiam peccata poſt Baptiſmum commiſſas expiare voluit, & Euchariſtiæ ſe Sacramento munire, vxori præcipiens, vt ſepulturam ritu Chriſtiano perageret, effecítque ipſa vna cum famulis vti in eandẽ ſecum fidem conſpirarent. Hæc omnia cum magna Neophytorum admiratione facta ſunt.

Mira alterius conuerſio.

In pagis etiam vicinis Christiani nonnulli adiuncti sunt, ædicula extructa apud primarium Neophytum, cuius ædiculæ curam illius vxor sola suscepit, & eam nitidam splendidamque conseruat. eò Nostri quandoq; ad Missæ sacrificium excolendosq; Neophytos illos itabant, & tanta cura Neophyti euocabantur, vti omnes conuenirent, nec hæc solum officia, verum etiam quæ olim Martha Christo Domino exhibebat, eidem illa cognominis, similia Nostris charitatis officia exhibebat.

Matrona quædam Marthæ officio fungitur.

Anno insequente rei magnæ principium datum est. nam in hac domo Paulus ille preclarissimum huius Ecclesiæ lumen Christo adiunctus est, de quo multa lectorem sperare iubeo, hunc enim Deus elegit ad huius nascentis Ecclesiæ ornamentum. Natus erat in vrbe Scianhai octidui fere à Nanchino intra eandem prouinciam: erat is litteratus insignis, ingenio admirabili, & innata indolis bonitate. ille in litteratorum secta maximè desiderauerat, quod illa maxime reticet, de vita altera, & immortalis animi statu (neque enim apud Sinas vlla secta immortalem animum planè negat) audierat, ex idolorum somnijs multa de cælesti gloria ac fælicitate commenta, sed vt erat acri ingenio, nesciebat, nisi in ipsa conquiescere veritate. Anno igitur 1597. in Licentiatorum examine Pechini renunciatus erat primus; qui locus habet annexam secum maximam dignitatem; sed tamen minus fortunatus fuit in Doctoratu consequendo, quam ille repulsam inter beneficia Dei numerabat, & suæ salutis causam asseuerabat. cum enim vnicum filium haberet, veritus merito fuisset, ne familia interiret, à quo natura Sinæ abhorrent supra modum, sed vna cum fide, bona illi omnia deuenerunt: posteritas aucta est Nepotibus è filio duobus, & proximo examine Doctor est renunciatus. Anno quarto post Licentiatus gradum adeptum in Doctorum numerum erat cooptatus, sed infortunio maxi-

Nulla secta apud Sinas immortalitatem animũ negat.

mo excidit: eo quod pro trecentis ſcriptionibus vnam incautè ſuperaddidiſſet, quod legibus erat vetitum, atque ita ſupra modum mœſtus in Cantonienſem Prouinciam ſeceſſit, ne reditum quidem ad ſuos ferens. ibi Xaucei primum in Noſtros incidit, & P. Cataneum, qui tum ibi conſidebat, allocutus eſt, imaginem Chriſti Seruatoris ſalutauit: Nanchini deinde anno ſeculari P. Matthæum conuenit, ac de rebus fidei noſtræ, de qua iam inaudierat, cæpit miſcere ſermonem, ſed ita per tranſennam, quod in patriam properaret, vix vt aliud tum audiuiſſe credatur, quam Numen id quod nos profitemur, rerum omnium primum eſſe principium. Verum Deus eum per ſeipſum voluiſſe videtur illuſtrare. auguſtiſſimum enim illi ſanctiſſimæ Trinitatis myſterium per quietem adumbratum eſt. in Templo quodam tria ſacella conſpexit, in primo figuram vidit vnius, quem ab aſtante Deum Patrem audijt appellari; in ſecundo effigiem ſpectauit alterius cum Regio diademate, illum audijt Deum filium nuncupari: vtramq; figuram in vtroque ſacello iuſſus eſt venerari: in tertio nihil vidit & nihil veneratus eſt. fortaſſis enim noluit Deus optimus maximus eum columbæ ſpecie, qua Spiritum ſanctum ſignificamus, adhuc Ethnicum hominem offendere. nullum enim apud Sinas Numen colitur, vlla in ſecta, niſi humana ſpecie effictum, huic deinde Nanchini cum Trinitatis myſterium enuclearetur, meminit quidem ſomnij, ſed ſiluit tamen, quod alia occaſione audijſſet à Noſtris, ſomnijs fidem non habendam. poſt multum tamen temporis cum Pechini narraret P. Matthæus, multa Deum olim ſeruis ſuis in ſomnis renunciaſſe; quæſijt ex P. Matthæo, liceret nec ne quibuſdam ſomnijs fidem adhibere, & tunc narrauit magna exultatione, quod commemoratum eſt. Sed ad eius conuerſionem ad Chriſtum redeo. Anno ſupra ſæcularem tertio Nanchinum iterum ad priuata negotia redijt, & P. Ioannem Roëcia viſitauit: in ædem admiſ-

Litteratus ille Paulus mirè à Deo viſione SS. Trinitat. illuſtratur.

Num ſomnijs habenda fides.

ſus,

ſus, Dei parentis effigiem veneratus eſt, & nonnulla de fidei noſtræ capitibus inaudijt, quibus ſubito ita affectus eſt, vt omnino eam amplecti ſtatuerit, atque ita totum eum diem ad noctem vſque magna animi contentione & gratulatione præcipua fidei noſtræ capita percepit: Domum retulit Chriſtianæ doctrinæ compendium, & P. Matthæi Catechiſmum manu ſcriptum, nondum enim in lucem ea editio prodierat, noctem integram hos duos libros perlegit, & nihil non placuit, die igitur inſequenti redijt, & iam Chriſtianæ doctrinæ compendium memoriæ commendarat. Rogabat P. Ioannem, vti ad harum rerum explicationem ſeſe accingeret, & quam maximè poſſet celeritate (nolebat enim ſine baptiſmo domum redire) quo eum exeuntis anni anguſtiæ reuocabant. P. Ioannes vt experiretur, ſerio loqueretur nec ne, dixit; opus eſſe, vt octiduo toto ſemel ſaltem domum veniret quotidie ad hæc audienda: Verum ille, non ſemel inquit, ſed ſecundo: quod etiam præſtitit accuratiſſimè, ac ſi forte domo abeſſet P. Ioannes, Magiſtrum adhibebat, aut è fratribus vnum, aut è ſtudioſis noſtris, à quibus res Chriſtianas audiebat. per otium igitur inſtructus, eo ipſo die baptizatus eſt, quo patriam repetijt, vnde binas ſtatim litteras ſcripſit, quibus facile oſtendebat, quam altè Chriſtianæ legis myſteria imbibiſſet. Paucos poſt menſes Nanchinum redijt, denuo recudendus, & recto itinere domum noſtram venit, ne quemquam alium prior ſalutaſſe videretur. Itaque Pater eum domi noſtræ excepit, & dies minimum quindecim retinuit, magno domeſticorum ſolatio, & hoſpitis fructu, quotidie miſſæ ſacrificium audiebat, & multa quærebat, vti nihil de Chriſtiana fide ignoraret. Pœnitentiæ quoque Sacramento frequentando inſtructus, quoties ad nos redibat, idem magno ſuo ſolatio iterabat. maximè id fecit, cum Pechinum ad tentandam denuo Doctoratus aleam rediret. ſed tunc veniebat cum exultatione, portans ma-

Paulus litteratus itie eximius ſacro fonte abluitur.

nipulos suos, duobus enim litteratis & alijs aliquot amicis suis persuaserat iam in patria, vti Christiana sacra complecterentur, & iam abdicatis idolis, sacras orationes eo Magistro didicerant, & non ita multo post baptismo simul omnes eluti fuerunt.

Miraculum de quodam ęgro qui & corporis & animi sanitatem accepit.

Claudam hoc caput breui narratione rei cuiusdam, quæ miraculi speciem videtur habuisse. Extra primos Nanchinensis vrbis muros iacebat æger, sex totos annos membris omnibus dissolutis; in eam vrbis Regionem forte P. Ioannes concesserat ad alios Neophytos visitandos. misit æger, qui ei renunciaret, velle se fieri Christianum: accurrit lætus nuncio Noster, Christianę doctrinæ compendium tradidit: didicit æger, instructus est, baptizatus est per otium, & suo tempore eo lauacro non animus solum, sed & corpus salutem inuenit. nemo fuit ex vniuersa illa vrbis regione, qui non eam rem pro Diuino prodigio celebraret, sed maiore tamen applausu, quã fructu. nam omnes illius regionis incolæ perpetuo ieiunio sese idolis astrinxerant, & in ea secta tuenda hoc hominum genus pertinax habetur in primis.

P. Emanuel Diaz ab Amacaensi Rectore in Sinensem expeditionem mittitur.

Capvt Vigesimvm.

IN Iaponia Insula, quæ vna cum hac expeditione vice Prouinciam Societatis nostræ constituit, diem suum obierat P. Petrus Gomez. Propræposito Prouinciali, cui suffectus erat P. Franciscus Pasius, olim in hanc ipsam expeditionem missus ex primis, quam deinde collecto iam dudũ amore, magno semper studio promouit. P. quoque Visitator Amacaum miserat in eius Collegij Rectorem P. Valentinum Carualium, & quoniam vacabat P. Emanuel Diaz Exrector, & apud

& apud Sinas nostrorum paucitas in quatuor domicilia dispersa vix consistebat, eiusq; superior P. Matthæus necessario in aula detinebatur, longissimè à reliquis domicilijs, ad quæ non licebat excurrere, multa necessario indecisa remanebāt. Accedebat, Nanciani periculoso morbo sensim cõfici P. Xôerium, ideo missus est ad visitanda tria illa domicilia magis ad Austrum, sed sub ipso P. Matthæo missionis Superiore, sine cuius arbitratu nihil statueret, hac visitatione perfunctus, iubebatur P. Xöerium interim comitari, dum quid noui statueretur. Hanc electionem P. Emanuel ita accepit, velut cui funes ceciderunt in præclaris, magnopere enim afficiebatur ad hanc expeditionem, & eam Amacaensis Rector studiosè promouerat, nihilo minus reliqui Socij in eius aduentu exultarunt, & communibus litteris ad Visitatorem scripserunt, ne qua ex causa sibi tantus operarius tolleretur.

P. Emanuel visitat aliquot domicilia apud Sinas.

In his sedibus multa erant, quæ nouus Visitator, non satis tuto statuere poterat, nisi prius communicasset cum P. Matthæo consilia, multa igitur cum P. Cataneo in deliberationem vocabat, & in sua commentaria referebat, quæ deinde cum P. Matthæo conferret. ea igitur ex causa posteaquam singula domicilia lustrauit, Pechinum est euocatus, quod perutile fuit, ad res domesticas in commodiorem ordinem redigendas. flumine vectus est nullo prohibente, adhibito in socium Fratre nostro Iacobo Niua natione Sina, sed apud Iapones nato, qui apud Nostros in seminario artem pingendi non mediocriter fuerat assecutus, quem inde ab Iaponia P. Visitator huic expeditioni destinarat: & postquam se aliquot annos nobis probasset, in Societatem est cooptatus. Duos menses P. Emanuel Pechini substitit, & constitutis cum P. Matthæo permultis, in Australes nostrorum sedes rediјt. Nanchino Nancianum ibat P. Cataneus eo consilio, quo prius non semel iuerat; verum Xaucei substitit, vbi paulo melius habere se sensit.

P. Emanuel Pechinum nauigat.

Pechini res Christiana promouetur.

sit. Iam Pechini P. Matthæi socius P. Didacus Sinensem sermonem didicerat, imò & characteres ipsos accuratè. ergo ab vtroque cæpta Christiana res promoueri, fideiq; nostræ capita inculcari, quibus faciles aures cuncti, animum vero aliqui etiam præbebant, nec ij ex infima gente, sed fere litterati, quos inter repertus est vnus, cognomine Chò, qui vxorem habebat sororem, primariæ huius Regis coniugis; quod tametsi non tanti est, quanti apud Europæos, habet tamen etiam simul cum opibus non exiguam dignitatem. In his etiam numerandi sunt filij duo protomedici Regij, quorum alter iam primum inter litteratos gradum erat assecutus. Ludi Magister etiam quidam Præsidis vnius Tribunalis propinquus, & alter eiusdem Presidis nepos, qui prius à Patruo legis nostræ suscipiendæ facultatem impetrauit, & videbatur præsentire non diurnum fore legis recens à se susceptæ laborem, tantus erat in eo suscipiendo ardor. nam intra mensem recenti etiam nūc innocentia puram, vti sperare fas est, animam exhalauit: magnum fuit eius desiderium, quod vna cum eo magnæ spes interijssent. His adde memorabilem cuiusdam litterati nobilis ad Christum conuersionem. Filius erat Magistratus non infimi, & ipse in Bello Coriano militum turmam duxerat, eoque munere bene gesto ab Rege sibi ac posteris stipendiū impetrauit, non ita facilis fuit huius victoria: erat enim Ethnicis erroribus perditè intricatus, præcipuè superstitiosis illis è stellis & nascentium ortu prædictionibus, verum edoctus est, in his sæpè dæmonum artem ad fallendos homines immisceri, ne si nihil succederet, hi ritus omnes pro ineptijs, vt vere sunt, haberentur. tandem igitur velut excusso graui somno ad res Physicas ac Metaphysicas deductus, oculos aperuit veritati, & accuratissime instructus, quo die sancti Apostoli Matthæi gloriam celebramus, in Christiano fonte renatus est, anno supra sæcularem secundo, Paulus dictus est. nos eum Li Paulum

Nonnulli conuersi ad fidem.

Nobilis litterati conuersio.

hacte-

hactenus vocabimus, adiecto cognomine, ne cum altero Paulo, de quo nuper, confundatur. nam vtriusque frequens erit vtcumque sermo: Vix alius fuit his initijs, qui ardentius Christianam pietatem sibi coleret, vel studiosius in alijs promoueret: De eo dicam pauca, nam cui non erit gratissimum, has huius noualis primitias, & velut precoces fructus prælibare? bibliothecam habebat sane copiosam, ad quam expurgandam, triduum totum ab eo nostrisq; consumptum; libri sacris legibus vetiti, in fauillam auolarunt, & omnes prope de hac coniectandi arte præcepta tradebant, ac fere manuscripti, & ideo cariores, aut labore aut sumptu. partem in eius atrio, partem domi nostræ exussimus, idque eo auctore factum est, vt pluribus constaret, in melius mutatæ Religionis propositum, ne importunius vt olim ab Ethnicis ad antiquas nugas euocaretur: è Neophyto subitus, vt Sinæ solent factus est diuini verbi præco: Parentem suam, vxorem, filios, magistrum, seruos, ancillas, familiam deniq; Christo adiunxit vniuersam; idque intra breue tempus. è famulis repertus est vnus, cui cum ab Hero vehementius suaderetur, vti cæterorum exemplum sectatus, Christi fidem amplecteretur, desperate pertinax iurauit, inusitato quodam sacramento, se id nunquam præstiturum, & in sacramenti confirmationem digitum sibi vnum amputauit, & in ignem abiecit, sed tamen seruilẽ pertinaciam herilis industria peruicit: cum seruo varijs blanditijs agebat, secum varijs corporis afflictationibus & frequenti flagellatione à Deo serui salutem exorabat, ille demum vtroque victus, vna cum vxore conserua pertinaciæ pertæsus, tandem aliquando manus dedit. neq; domesticis solum finibus sese inflammatum eius studium tenuit; nam ad amicos, & alios quotquot poterat penetrauit, & si quid minus faciebat, id inde fiebat, quod nimis auderet, nec tamen omnia in nihilum recidebant, maxime quod nemo erat, qui non mutatos in melius

Libri Ethnici cremantur.

LiPaulus è Neophyto factus diuini verbi præco.

melius mores admiraretur, & breuius exemplis quam verbis promoueretur. in idolorum sectis longo studio multa deprehenderat, quæ nostris aperuit, & valuit ea res non parum ad errores apposite confutandos: Sacerdotes nostros non solum venerabatur, sed fratres etiam & alumnos, imo & seruos, & quidquid domi erat, id pro sacro habere videbatur: Domi suæ priuatam ædiculam elegantissimè concinnauit, eò Nostri subinde ad Missæ sacrificium instruendamq; familiam ventitabant: misit domum filium, qui consultò ediseceret eos ritus ac preces, quæ à sacrificij ministris sciri oportet, & cum primum ipse in æde nostra publica sacris operanti ministrauit, domestica celebritas fuit, qualis apud nos esse solet, cum aliquis primum sacris operatur.

Actus pœnitētiæ Neophytorum.

Ante admittendas in caput sacri Baptismi aquas inductum est à Nostris, vti Neophyti actu aliquo peculiari de peccatis conterantur, id faciunt nixi genibus ante aram, præeunte, si quis nondū satis exercitatus habetur, vno è nostris: ex ea consuetudine natū est, vti aliqui maxime litterati, sua sponte domi scriptam hanc peccatorum detestationem, ac velut fidei protestationem, secum legendam adferrent & sane plerasque oportuisset in hunc locū referre, quæ fortaſsè nō sine magno pietatis sensu, vt à nobis audiri, ita ab Europęis legi posse iudicantur: sed ad euitandam in re eadem similitudinē, hoc loco vnicam Li Pauli attexam, de quo nunc agebamus, è qua reliquas licebit perfacile coniectare. hæc igitur ita se habet: Ego discipulus Li Paulus toto animo & accurata sinceritate suscipere volo sanctissimam legem Christi, vnde quantum licet animi oculos sursum ad cæli moderatorem erigo, eum quoq; precor, vti aures suas ad me audiendum adijcere ne dedignetur. Fateor igitur, me hac Regia Pechinensi natum, nunquam præteritis annis quicquam de diuina lege inaudisse, nec in homines sanctos ac perfectos eius præcones incidisse,

Formula contritionis ante Baptismum.

vnde

vnde ego in omnibus vel operibus, vel ſermonibus diurnis æquè ac nocturnis horis errabam, vt homo cœcus ac demens, nuper diuina miſeratione fortunatiſſimè incidi in eminentes abſolutiſſima perfectione, & claros homines ex Europa, Matthæum Ricium, & Didacum Pantoya, ab his accepi ac didici ſanctiſſimam Chriſti legem, & admiſſus ſum ad eius imaginem Diuinam videndam atque venerandam: hinc cognoſcere cæpi Patrem meum cæleſtem, eiusq; legem quam ad orbis ſalutem dedit. Quid igitur, audebo non ex animo ad eam legem venire, eamq́; ſequi & obſeruare? Verum conſidero me ex hoc ipſo tempore, quo natus ſum, ad hanc trium & quadraginta annorum ætatem, in huius legis ignoratione iacuiſſe, vnde euadere non potui multos lapſus, in varia ſcelera & errores incidi, quamobrē ſupremū Patrem rogo, vti liberaliter ſua mecum pietate & clementia vtatur, & deleat condonetq́; vniuerſa, male parta, fraudes ac errores, impudicitiam ac ſordes, temeraria verba, prauaq́; alijs nocendi deſideria, imo quodlibet aliud crimen, ſeu graue ſit aut leue, ſiue patratum à me conſulto, aut inconſulto; nam ſpondeo me ex hac ipſa hora in poſterum poſt acceptam magna veneratione ſacram aquam peccata vitaturum, meque ipſum emendaturū, eumq́; veneraturum, ac eius legem ſeruaturum, fide adhibita vniuerſis, quæ illius ſancta lex docet, & omni ſtudio collato in decem eius præcepta obſeruanda, à cuius ſtudij obſeruatione cupio, ne punctum quidem aut momentum ceſſare, antiquos mores prauos, & huius ſeculi errores abiuro, & quidquid minus conforme eſt ſacris Diuinæ legis inſtitutis damno, idq; in perpetuum, nulla re ſimili vnquam reuocata. hoc vnum te pie Pater & clemens rerum omnium effector rogo, vt quoniam hæc ſunt vitæ melioris initia, & Tyrocinium legis auditæ, nec adhuc ſatis capio, quæ ſunt in lege tua ſubtiliora & perfectiora, vti velis intellectum mihi largiri ad eas res penetran-

das, ad quas hominum vires pertingere non possunt, vt deinde tuo fauore res intellectas, in opus redigere sine vlla intermissione fortiter possim, vti ab erroribus & fraudibus liber viuens ac moriens, breui pergam ad fruendum tua in cælis præsentia: interim rogo vt hac lege suscepta, facultatem mihi facias eam euulgandi, vt faciunt serui tui per orbem vniuersum, & hominibus omnibus persuadendi, vti eam amplectantur. Magna veneratione te obtestor, vt hoc votum meum respicias, quod ex animo tibi conceptis verbis offero, vti à Diuina tua maiestate audiatur. Hæc autem erat subscriptio: In

Regno Tamin Anno Vanlie Regis trigesimo, octauæ lunæ die sexto.

Finis libri Quarti.

DE

DE CHRISTIANA EXPEDITIONE APVD SINAS AB SOCIETATE IESV SVSCEPTA.

Liber Quintus.

E Iaponia reuersus Amacaum Visitator huius Expeditionis res componit.

CAPVT PRIMVM.

Domicilia Sociorũ quatuor

Res Christiana Sinensis quatuor iam domicilijs continebatur, itáque disposita erat, vt vniuersum Regnum, quantum latissimè ab austro in Boream patet, amplecteretur. nam ab ortu in occasum vix dum nostri penetrarunt. Hic igitur rerum status paucis annis ex Regiæ sedis firmitate ita stabilitus est, vt iam nũc in reliquis, Christianam legem videas efflorescere, ignem semel accensum latius indies serpere, multos Neophytos palam, nemine prohibente, fidem suscipere, ædes nostras, sacrificia, conciones, ac reliqua sanctissimæ Religionis Christi exercitia, conscijs omnibus fieri, in ædem nostram Ethnicos quoslibet, etiam litteratos, Magistratusq; grauissimos aduenire, Christi effigiem venerari. Hæc igitur Visitator ac cæteri Socij cum aliquot annorum lapsu confirmata inaudissent, perpensis huius Regni legibus ac moribus, mutationem hanc esse viderunt dexteræ excelsi: actæ ab ijs non solum gratię fuerunt, quod tandem aliquando Sol ille Diuinus, tot sæculorum tenebras dissipare cœpisset, verum etiam certatim non pauci ad eam vineam studiosius excolendam sese accinxerunt. è paucis his nostrorum sedibus breui fama in quindecim prouincias

E paucis sedibus fama Sociorũ in quindecim prouincias emanauit

uincias emanauit, & eundo vires capiens excreuit, vt ſolet ſupra veritatem, imo etiam Regni fines egreſſa, varijs vijs ſparſit, quæ optata ſunt quidem, ſed nondum ad hanc vſque diem perfecta. in Europa enim celebrabatur, Sinarum Regem fidem Chriſti amplexatum, facultatem cuilibet factam eandem amplexandi, & Euangelij quaque verſus euulgandi. Itaque varij ex alijs ordinibus ſacris hiſpanica nauigatione per Inſulas Philippinas Religioſi ad auxiliarem nobiſcum manum conſerendam accurrerunt, ſed nondum porta ita latè patuerat, vti eam fama mentiebatur.

Viſitator Amacaum nauigat ad rem Sinenſem ſtabiliendam.

Viſitator è Iaponia rerum magnitudine permotus, Amacaum renauigauit: vti è proximo hanc expeditionem componeret, deque neceſſarijs ſubſidijs ei prouideret. viſa enim res eſt Iaponenſem ſpem longe ſuperare: nulloque alio tempore poſt Apoſtolorum in orbem vniuerſum excurſionem, peculiarem aliquam expeditionem rei Chriſtianæ cauſa ſuſceptã, maioris fuiſſe momenti. Vix appulerat, cum ad res exponendas coram, Patrem Emanuelem euocauit, & Patrem quoque Matthæum volebat, ſi ab Regia diuelli potuiſſet. Audito igitur Viſitatoris aduentu, P. Emanuel vnà cum P. Cataneo Amacaum properat, à quibus Viſitator omnia, ſumma animi lætitia, ſupra opinionem intellexit, ſtatuitq; omnibus, quibus potuit præſidijs, rem tantam promouere: vno verbo conceſſit, quidquid à Socijs petebatur, & omnia ei videbantur exigua modeſtaq; Sociorum poſtulata. quoniam vero maxima erat operariorum penuria, qui difficillimum ſermonem ediſcerent, ac tandem rem ita arduam, quo altius poſſent, euherent, primum omnium Patrem Emanuelem in ſuſcepta expeditione confirmauit, eoq; excepto alios octo magnis dotibus præditos, qui tunc Amacai degebant, nominauit: plures alios in aduentum Indicæ nauis, quæ Socios aduectura erat, promiſit. ſed non erat hęc vna magni eius animi cura. nam ad

Socij in Sinas deſtinantur.

Noſtro-

Nostrorum sustentationem necessarij sumptus erant conquirendi. quod enim ab Rege Catholico stipendiũ Nostris pendi iubebatur, id sæpè Ministri in alias Reipublicæ necessitates conuertebant, neque oportebat his initijs Neophytos grauari Apostolico exemplo. quanquam in Neophytis minus erat periculi quam in Ethnicis, à quibus dici procliue erat, Socios in Europa tenues ad Sinensem copiam nauigasse, & vt stipem emungerent, varias fabellas confinxisse. Ergo computatis singulorum domiciliorũ sumptibus, reperit, in ea rerum venalium vilitate, in victu vestituq; aureos triginta pro singulis sufficere annuatim. Statuit præterea, vt inposterum Iaponensis Procurator, qui tum Amacai considebat, rem Sinicam curaret, fecit etiam facultatem aliquos in Societatem Nostram adolescentes Sinas Amacai educatos admittendi; adiunxit alia permulta in templorum ornatum & domesticam supellectilem, & ad solita cum amicis, magistratibusq;, munuscula. nec pauca corraserunt etiam P. Emanuel ac cæteri Socij eleemosynæ nomine ab Lusitanis negotiatoribus, quibus hæc nostra expeditio semper cordi fuit. multa etiam disputata, quæ aliquam habere difficultatem videbantur, & deinde insigni prudentia decisa sunt. Et vt liberius hęc expeditio gubernari possit, P. Matthæo rerum Sinicarum iam perito vniuersam tradidit administrationem, eumq; ab Amacaensis Collegij Rectore dependentia exemit.

P. Matthæo rerum Sinicarũ administratio traditur.

His rebus ita constitutis, nominati socij sese ad expeditionem accingebant, sed subitum infortunium rem omnem si non exturbauit, saltem non mediocriter interturbauit. per eos dies Amacaensis oneraria in Iaponiam iam iamq; solutura à pyratis Batauis, qui hæc maria iam aliquot annos infestabãt, intercepta est, & quoniam cum vniuersis mercibus expilata est, magnam in Amacaensi oppido rerum omnium egestatem inuexit, sæpè aliâs enim dixisse me memini: in hac oneraria

Oneraria nauis à Pyratis intercipitur.

totius oppidi spes & opes nauigare. nullus vrbe tota ab hoc infortunio intactus fuit, nostra vero Societas priuatim incredibilem iacturam fecit: iam enim in onerariam illam imposita fuerant Iaponensis expeditionis præsidia. Visitator noster his casibus assuetus nihil animo cecidit, ac tametsi non eum operariorum numerum, aut necessariorũ sumptuum apparatum misit, quem ante destinarat, cum P. tamen Emanuele tres alios Sacerdotes destinauit, & quod satis esset ad præsentes angustias laxandas, familiaris rei subsidia subministrauit. ex his nouis colonis P. Bartholomæus Tedeschius Xaucei cum P. Nicolao Longobardo remanere iussus est: quibus deinde accessit P. Hieronymus Rodericus Lusitanus. Nanchinum autem nauigauit Socius P. Rocciæ futurus, P. Petrus Riberius. his deinde postmodum accesserunt alij duo, P. Alphonsus Vagnonus Pedemontanus, & P. Felicianus à Silua Lusitanus. Rector vero P. Emanuel Nanciani eo consilio substitit, vt inter tres sedes illas sibi subiectas medius commoraretur. cum his etiam venerat P. Gaspar Ferrerius, qui Pechinum ad duos Socios tertius amandatus est. P. Cataneus Amacai detentus est, vt & valetudinem curaret, & Sinarum, qui eo in oppido cum Lusitanis negotiantur, animos ad Christi Religionem inclinaret: id vt melius fieret, eum habitum retinuit, quo Nostri in Regni penetralibus vtuntur. In hoc Sociorum ingressu non defuere quidem in Telonijs impedimenta, sed ea solum de sarcinis, quas aduehebant, quarum vectigalia Eunuchi solito seuerius exigebant: verum fratrum nostrorũ industria res ita compositæ sunt, vt optari in Europa melius multis in locis vix posset. Præ cæteris vexatus est P. Gaspar Ferrerius, dum Pechinum nauigaret ab Eunucho nauigij Præfecto, qui sarcinas nostras in ripam per vim, medio in itinere eijciebat, nisi paucis aureis, quos ipse hac iniuria emungere parabat, placatus fuisset. In Regiam denique peruenit, sed ecce in portu nau-

Noui coloni è Socijs in Sinas nauigant.

Socij ab Eunuchis vectigaliũ exactoribus vexantur.

cu naufragium subuersa nauis sarcinas omnes nostras in flumen excussit, quarum pleræque perierunt, & iactura supra ducentos aureos fuit, quę in his angustijs rem quoque domesticam strictius coarctauit. inter cætera perijt insigne ex inaurato striatoq; ligno imaginis ornamentum, & alij sacri apparatus. hanc fortunam inuexit ingens aquarum eluuio, ex increscentibus imbribus eo anno præter ordinem, quæ ipsi quoque Regiæ permagnum attulit detrimentum: nam plurimas ædes secum abduxit flumen extra suos fines vagum, quibus reficiendis Rex sane liberaliter aureorum centum millia in egenos distribui è suo ærario iussit. iam exscenderat P. Gaspar, & solus cum sarcinis ac famulis remanserat è fratribus nostris Sebastianus, hi nonnulla tamen ex aquis eripuerunt, & plura seruassent, nisi nautæ ipsi ferociores flumine alia multa furto subducta demersissent. ereptum est tamen magno Dei beneficio sacrum bibliorum volumen octo tomis à Plantino typis excusum, & eleganter concinnatum: id Cardinalis sancti Seuerini Socijs in expeditione Sinensi occupatis dono miserat. arca cum alijs quibusdam seruabatur, quæ diu in flumine natauit, & nautarum quorundam cupiditas fecit, vt enataret: verum vbi aperta libros prodidit, quos minimè legebant, eos haud grauate fratri nostro restituerunt, exigua largitione sollicitati: & Dei quoq; beneficio ita enatauit, vt vix sacrũ volumen aqua tetigerit. exceptũ est à nostris ac Neophytis magna pompa ipso die Virginis in cælos assumptæ, sub missarum solemnia. qui enim illud gestabat, ab Acolyto incensebatur, & deinde in mensam impositum genibus flexis singuli sunt deosculati, gratiæq; Deo redditæ, quod illud mille periculis per tot maria è recenti naufragio eripuisset. plures quoque ad id videndum domum nostram adueniunt, & typorum maiestatem admirati, dicere solent; insignem sine dubio eo volumine doctrinam contineri, quam homines tanto studio concinnarunt.

Naufragium in portu Pechinensi, & sarcinarum iactura

Sacrum Bibliorum volumen naufragio ereptum cohonestatur ritibus.

narunt. Neophytis auctoribus Nostri sua furto sublata recuperare tentarunt, & ad eam rem amicus ille noster Fumo Càn, qui in vinculis adhuc detinebatur, eam rem in se suscepit, cuius auctoritate Nauarchus ac nautæ cæteri comprehensi sunt. & quoniam amici Magistratus, latrunculos vrgebant acrius, Nostri commiseratione permoti, ab vlteriori inquisitione destiterunt, & amicus hac moderatione legis etiam Christianæ pietatem prædicabat. Scrinium tamen quoddam cum sacris reliquijs restitutum, & alia nonnulla minoris momenti, quæ conatum non plane irritum reddiderunt.

Quanta legi Christianæ dignitas è libris P. Matthæi hoc tempore excusis accesserit.

Capvt Secvndvm.

Sinæ in legendis libris multum occupantur.

Litterarum in hoc regno studia, cum ita floreant, vti libro primo commemoratum est, pauci apud eos omnino reperiuntur, qui non ea studia plus minus degustarint, imo quod huic Regno peculiare est, satis constat sectas omnes scriptis potius voluminibus, quam habitis ad populum sermonibus fuisse euulgatas; cum enim ipsi à cætibus cogendis abhorreant, ad hoc significandæ rei nouæ refugium recurrerunt. ea res nostris nihil nocuit. nam apud gentem libris legendis addictissimam, nescio an efficacius lecta per otium persuadeantur, quam si à Nostris minus semper facundis in sermone peregrino ad populum è loco Superiore exponerētur. quod non ita intelligas velim, quasi diebus festiuis ad Neophytos sermones omittantur, sed de Ethnicis loquor, qui libris scriptis alliciuntur, & priuatis deinde colloquijs perpoliuntur. E vulgari igitur librorum legendorum studio euenit, vti nullo negotio rei Christianæ capita memoriæ commendent, domi suæ libros pios legant, propinquis amicisq; communicent, quæ res

res à Nostris animaduersa, omnes omnino ad litterarum studium inflammauit. ac tametsi longa sit ac molesta commentatio, tamen assiduitate & ingenio, Diuina benignitate adiutis, labores ac molestiæ omnes vtiliter collocari videbantur, maximè quod alias sit res admirabilis, & orbi reliquo plane inusitata, quod liber quilibet editus non solum per quindecim vastissimas huius regni Prouincias cum fructu percurrat, sed ab Iaponensibus etiam atque Corianis, imò & Caucincinensibus, Leuchicis etiam & alijs Regnis intelligatur, non secus atque ab Sinis, tametsi sint inter se sermone toto cælo diuersi. quod ideo fit, quia characteres hierogiyphici singuli res singulas designant. & si in hunc modum totus orbis conspirasset, poteramus scriptis characteribus animi nostri sensus ijs aperire, quibus cum loqui sermonis varietate prohibemur.

Hoc litterarum Sinensium studium, primus omnium tempore P. Matthæus inchoarat, qui postea in ijs, quæ ipse didicerat, confirmatus, cum litteratorum admiratione, qui nondum externum legerant, à quo quippiam discere potuissent. Hoc igitur capite ea res consulto tractatur, ne posteri nesciant, quantum in hac vna re subsidij positum esse iudicetur, & qui hæc legerint Europæi, non male in hac ingeniorum fertilitate sua studia collocata arbitrentur. Cępit igitur P. Matthæus, vt supra dictum est, à Cosmographicis & Astrologicis præceptionibus. & quanquā nihil admodum rari attulerit, quod non è triuio litterati in Europa norunt, apud eos tamen, qui acceptos à maioribus errores non ferendos tuebantur, visa res est supra fidem admirabilis. itaque ingenue fatebantur permulti, quos rerum meliorum ignoratio, fecerat hactenus pertinaces, ac superbos, apertos sibi in rebus grauissimis oculos, quod ad eam diem clausos intolerabili cæcitate nescissent. inde (omissis de quatuor elementis, deque amicitia commentariolis, de quibus supra) de varijs rebus Ethicis, deque prauarum

Libri à P. Matthæo Sinicè conscripti.

rum animi affectionum moderatione, tractatus breuissimos quinque supra viginti composuit, quos sententias Sinæ appellarunt. hoc opusculum ab amicis lectum, priusquam lucem videret, ita probatum est, vt incredibile illis videretur, apud externas nationes, quas ad eam diem barbaras omnes arbitrati fuerant, ita recondita aptaq; inueniri potuisse, & certatim omnes ea exscribebant, ipse vero Fumocàn, de quo sæpe supra, cum exemplar vnum accepisset, typis mandauit, accepto in operis laudem eleganti proëmio, quo cõfert hoc opus cum alio simili ab idolorum sectarijs olim edito, cui nomen à duobus supra quadraginta paragraphis impositum est: neque cõfert solum sed ita præfert, vt litteratos omnes inuitet ad id legendum, & vanitatem virtutis superstitiosis coloribus adumbratæ cum veritate illius, quæ è Christianis fontibus hausta est, suo iudicio conferant, calculoq; confirment, videantq; vtrum opusculum priuatis commodis accõmodatius, & publicæ rei vniuersim vtilius esse iudicetur. huic proëmio aliud addidit Paulus noster, & opusculi finem epilogo clausit, vnde magna huic operi auctoritas ab vtroque accreuit; legi vero Christianæ tanta, quantum sperare par erat à viris tantis, & priuatim à Paulo nostro, qui fuse laudanda illius acceperat instituta, & seipsum ea non solum probare, sed etiam amplexatum profiteretur.

Catechismus à P. Matthæo castigatior editur.

Eo ipso tempore incommodo cuidam occursum est non mediocri. prima compendij doctrinæ Christianæ scriptio à nostris adhuc imperitioribus prodierat interpretũ fide concinnata: ea res Nostris ex quo oculos aperire cæperunt, satis trunca visa est. itaq; P. Matthæus accurate opusculum reuidit, auxit, & damnatis cæteris, hoc vnum euulgauit. Doctrinæ Christianæ amplior tractatio scripta quidem erat, sed nondum excusa, quam P. Matthæus ita concinnarat, vt Ethnicis potissimum eam accommodaret. Neophyti enim catechisticis præle-

prælectionibus quamdiu ſunt Catechumeni, & frequentioribus cohortationibus, poſtquam Chriſto aggregati ſunt, ſatis inſtrui poſſe videbantur. Itaque argumentis è lumine naturæ nobis indito erutis, tota res magis quam ſacrarũ litterarum auctoritate nitebatur. his enim iter complanabatur ijs myſterijs, quæ à fide pendent, ac ſcientia diuinitus reuelata. Non deerant etiam ex ipſis Sinarum voluminibus antiquis, quæ ad rem noſtram facere videbantur, teſtimonia, quibus opus vniuerſum non ornabatur ſolum, ſed etiam apud credulos rerum ſuarum lectores confirmabatur. in hoc etiam volumine ſectæ apud Sinas euulgatę omnes confutabantur, ea excepta, quæ ab lege naturæ orta, Confutio Principe maxime declarata eſt, eaq; litteratorum ſecta nuncupatur. hanc enim, vt apud antiquos iacet, vix in paucis merito reprehendas, ita in errorem vix incidit homo parciſſimus ea dicendi, quæ non ſatis ſcire ſe arbitrabatur. hanc igitur ſectam Noſtri ad ſuas partes trahunt, & ſolum ea dicunt addenda, quæ poſt ipſum Confutium contigerunt, ipſe quippe annis ſupra quingentos Chriſti Seruatoris in terras aduentum præceſſerat. vnde aptè videtur mihi Doctor Paulus in omni conſeſſu reſpondere: quoties enim interrogatur, in quo potiſſimum lex Chriſtiana ſita ſit, quatuor ſyllabis aut dictionibus rem totam aptè definit: Ciue fò pu giu: id eſt; Idola reſecat, Litteratorum legem ſupplet. In hoc igitur tractatu hæc fere continentur; primum probatur vnum eſſe principium ac Numen, à quo omnia orta ſunt atque gubernantur: hominis animum eſſe immortalem: prauis actionibus pœnam, præmium bonis parari: & hoc in altera vita maximè: animorum pythagorica transmigratio Sinis familiaris confutatur: ad extremum de Deo etiam homine perutilis ingeritur tractatio: inuitantur poſtremo Sinæ omnes ad eam legem: quæ hîc perſtringitur potius, quàm exponitur, ab noſtris expetendam; hoc opus maximè neceſſarium

Doctrinæ capita quæ in volumine P. Matthæi continentur.

erat ad res noſtras breui tempore in Regnum vniuerſum immittendas: & quoniam obiter etiam tangebantur multa, quæ ſæpè à Noſtris quæri ſolebant; ingeſtaq; velut pro condimento curioſa nonnulla ad alliciendum lectorem, legi fere ſolebat non ſine voluptate: hac etiam ratione ſatisfiebat aſſidue poſtulationi eorum, qui de lege noſtra quippiam audiebant: nam ſolebant librum aliquem petere, in quo hæc ipſa otioſius legerentur: cum occupatis etiam Magiſtratibus breuiores collocutiones hoc libello ſupplebantur, quibus ſemper plus otij erat ad legendum, quam ad colloquendum, ex inſita maximè legendi propenſione.

Volumen P. Matthæi idolorum ſectatores pupugit.

Ea res idolorum ſectatores, quibus in re vaniſſima propugnanda arma deſunt, grauiter pupugit, à litteratis quoque nihil periculi nobis imminere poſſe vidimus, quos pudebat propriam profeſſionem refutare. Itaque inuentum fuit plane Diuinum, vt haberet etiam ſuos fides noſtra propugnatores, aduertiſſe Noſtros initio litteratorum placita nihil admodũ cum Chriſtianorum lege pugnare: ne ſi omnes omnino ſectas confutaremus, auctoritate obruti ac multitudine ſilentio perpetuo damaremur. Hæc igitur tractatio iam quartùm, etiam ipſorum Ethnicorum opera, varijs in prouincijs lucem aſpexit. Fumohàn ille litteratus ſuis ſumptibus excudi exemplaria multa voluit, quæ deinde Noſtris tradidit, vt ea gratis, cui maximè vellent donarent: eam vero nũmorum ſummam, quam ad eam rem contulit, ſcripſit Noſtris debere ſe reſtitutionis nomine, quod olim neſcio, quid à quodam accepiſſet eo nomine, vti aliquod ei obſequium præſtaret, videri autem ſibi, nullum aliud opus vtilius facere ſe poſſe, quam ſi legis ſanctiſſimæ tractationem in quamplurimos euulgaret: hæc fecerat etiam tunc Ethnicus, quid eum facturum arbitraris, ſi vita ei annos aliquot in Chriſtiana Religione conceſſiſſet.

Aliud P. Matthæi opus, quod paradoxa nuncupauit, non paucio-

pauciores habuit obtrectatores, quam superuis; ideo quod multa contineat, quæ Sinis noua & hactenus inaudita morum præcepta; hæc fere sunt: Moris cõmentationem continuam ad vitam recte instituendam prodesse quamplurimum: Vitam hanc continuam esse mortem: in ea præmium operibus nostris, ac pœnam debitam non omnino persolui, sed in aliam reseruari: Difficile esse, sed vtile silentium, loquendiq; parcitatem; Cuique opus esse actiones suas excutere, seque ipsum de male actis plectere: hæc & similia plura varijs rationibus, sententijs, apophtegmatibus similibus, & exemplis confirmata; citatis ad eam rem Philosophis ac sanctis Patribus, & ipsis sacratum scripturarũ libris mire placuerunt: & auctoritatem huic libro conciliauit, singula paradoxa singulis collocutionibus inducta cum grauissimis Magistratibus, cum quibus olim P. Matthæus de his ipsis materijs copiosè tractarat. Porro si quod in huius operis laudem proëmia edita sunt à celeberrimis viris, in vnum opus compilarentur, longior esset proëmiorum lectio, ipsius commentarij, de quo agitur, lectione. in his proëmijs non vtilitas solum huius lectionis commendatur, sed Europæa ingenia, librorum multitudo, lex Christiana, summis laudibus extolluntur. Nostri vt illud euulgarent, quamplurima exemplaria hinc inde submittebant, & hoc maximè modo munusculorum obsequia solitis temporibus obire consueta explemus: amici quoque nostri typograghos domum nostram mittebant, vti exemplaria sibi excuderent in familiares quoque suos euulganda; primam huius operis editionem ita primus annus exhausit, vt anno proxime insequenti bis recusus fuerit; In Regia Nanchinensi semel, ac iterum in Nanciana Prouinciæ Chiansinensis Metropoli.

P. Matthæi opus quod paradoxa nuncupauit.

Huius operis lectione vnus è grauissimis Magistratibus in Regia Pechinensi, qui Tauli nuncupabatur, mirificè captus est: domum is sua sponte venit, mirantibus nostris rem in eo

viro insolitam; nemo enim ad eam diem erat tam prope tam proculq; nobis, vt ait ille de Nouio. postquam P. Matthæus cum eo consedit, ita exorsus est: Túne es huius voluminis auctor, & volumen protulit. modeste annuit P. Matthæus, se in eo concinnando pro modulo adlaborasse. Tum ille. Operis huius scriptorem, inquit, oportet virum esse plane sanctum: ego vero nec soleo nec vnquam volui, viris sanctis obtrectare: ergo condones mihi velim superiores inimicitias, quas futura posthac familiaritate cõpensabo. inde ad alia digressum est. Hæc ille. Alij vero non pauci sæpe dicebant, nihil à simili externorum genere sibi timendum: qui enim hæc studia sectantur, fieri non posse, vti mali quippiam publicæ rei moliantur.

Paulus in Philosophico, Martinus in Militari Senatu, Doctorum gradus assequuntur.

CAPVT TERTIVM.

ANNO supra sæcularem quarto, in Regiam Pechinensem venit Paulus noster, iam Sinensis diu Licentiatus, vt supremi Doctoratus aleam in publicis examinibus denuo tentaret: venit quoque Nanchino Martinus, eundem gradum in Militari Senatu ambiturus: hi erant ex optimis primarijsque Neophytis fere lumina è Prouincia Nanchinensi, quibus mire placuit stationem Nostris ea in Regia stabilem constitutam esse, & rem Christianam fęlicibus auspicijs procedere. His quoque nihil magis erat curæ, quam Sociorum ædem sacram frequentare, animas per confessionem expiare, & se diuino epulo reficere, id sanè, quoties Paulus fecit, lachrymas nec ipse, nec qui aderant, tenere potuerunt. Neuter eorum ante susceptam Christi fidem, supremum hunc gradum suscipere valuerat, nunc verò, auxilio diuino freti, cum in arenam descendis-

Paulus & Martinus Doctores renunciantur.

ſcendiſſent, peculiari decertandi more, vterque in proprio Senatu Doctor eſt renunciatus. Martinus porrò, Cin cognomento, paucis poſt menſibus præfectura Militari donatus eſt in Prouincia Cechiana, & ſex deinde menſibus vix elapſis, in aliam maiorem dignitatem Nanciani euectus eſt, nec ita multo poſt, prope ad ſumma euaſit, ita vt non per ſolitos honorum gradus aſcendiſſe, ſed ſaltu exiliſſe videretur. Ciù Paulus in Doctoratus renunciatione non obtinuerat è primis locis nomen, ideo ex huius Regni conſuetudine, oportebat illum extra Regiam non infimos gerere Magiſtratus, & deinde paulatim ad maximos aſpirare. Verum Diuina prouidentia, quæ eum ad rei Chriſtianæ præſidium in vrbe Regia elegerat, inuenit modum, vti Pechini retineretur, & ſupra ſpem in maxima dignitate collocatus,

Renunciatis igitur trecentis & octo Doctoribus Regno: aliud examen inſtituitur ad eligendos Litteratos Regios: qui in Collegio conſideant, quod Hanlinien appellatur: ex toto vero numero, quatuor fere ſupra viginti dumtaxat renunciantur, electi ſcriptionis (vt in reliquis gradibus) bonitate: hi ſunt maximi toto Regno Magiſtratus, & ſi quando ad Rempublicam euocentur gubernandam, ſemper in apice dignitatum primo ſaltu collocantur: de his libro primo plura dicta ſunt. Nolebat hanc aleam ſubire fortunæ ſuæ deſperatione Ciù Paulus: Verum ceſſit denique Sociorum ac Neophytorum precibus, memor ſe has dignitates, nonniſi ad rei Chriſtianæ bonum optaſſe. in hoc igitur examine meliore fortuna vſus, quarto loco renunciatur, quod illi ceſſit perhonorificè, ac Noſtris incredibilem lætitiam conciliauit: nondum trutinarum finis. hi enim quatuor, ac viginti non ita renuntiantur, vt ſtatim è Regio Collegio cenſeantur; ſed ſolum vti ius habeant, ad eum ingreſſum procurandum: poſtquam aliquo tempore ſub Colao ſummo Magiſtratu exercitati, extremam aleam

Litterati Regij renunciantur.

Paulus inter litteratos regios cenſetur.

aleam certantis cum Minerua fortunæ tentarint: ex his enim quatuor & viginti, duodecim, summum quindecim eliguntur: hæc examina plura sunt, & in singulos menses instituta, in quibus ipse semper renunciatus est vnus, & non rarò primo loco. id quoniam sæpè accidebat, ne commilitonum inuidiam in se concitaret, & prima omnia præripere velle videretur, ab examinibus in posterum abstinuit (hoc enim est cuique liberum) & ea modestia commilitonum animos sibi deuinxit. nec quicquam de sua deperdidit dignitate.

Securus igitur nunc de sua & Collegij Societatis in vrbe Regia statione, vires omnes cõtulit ad Socios fouendos, remque Christianam promouendam: insuper raro pietatis exemplo ac vitæ sanctimonia Neophytos omnes in imitationem, Ethnicos in admirationem rapit, à quibus viris Principibus sæpè dicitur, quis est qui possit Ciù Pauli vitæ sanctimoniam exæquare: Parentem suum annorum supra septuaginta in Regiam euocauit eo consilio, vti Christo prius nomen daret, quam extremum diem clauderet, & tandem ab eo impetrauit non sine labore, vel suo vel nostrorum, vti eiuratis idolis suum agnosceret conditorem, quod oportunè cecidit in ea ætate, vix enim sesquiannum, baptismo superuixit. Hæc de Paulo nunc satis, postea suo tempore plura commemorabuntur.

Paulus parentem ad fidem Christianam conuertit.

Hæc igitur Pechinensis Ecclesię incunabula paulatim in infantiã educebantur: ad quã rem non solus Ciu Paulus adiuuabat: sed alij quoq; Neophyti, quib9 Ciù Paulus in Sacramẽti Pœnitentiæ frequẽtatione facẽ prætulit. Filius eiusdẽ, & quod magis mirere, vxor eum secuti sunt. & sanè in hac mulierum solitudine res perdifficilis habebatur, & in Regia quidem Pechinensi huius difficultatis cuspidem hæc, de qua nunc agimus, prima perfregit: cupiebant etiam sacro tandem epulo refici: sed ad æstimationem ex dilatione concipiendam No-

Li Pauli feruor in frequentatione Sacramentorum.

stri

ſtri in ea re concedenda ſolent eſſe tardiores : cauſabatur ergo qui huic familiæ erat à Confeſſionibus, oportere primum ſæpius pœnitentiæ Sacramentum iteraſſe, ne quid in animo criminis in hoc tanto hoſpite recipiendo reſideret : ergo Li Paulus ne diutius differretur; non ſolum celebrioribus, aut etiam Dominicis, ſed etiam feriatis intra hebdomadam diebus, quotidiana peccata pœnitentiæ Sacramento expiabat eo conſilio, vti Confeſſionum numerum adlegaret : & longitudinem dilationis hac frequentatione amputaret : Denique tantis votis vltra negari non potuit cæleſte cõuiuium, Paſchalis celebritas nominata eſt, quo die tantam fudit vim lachrymarũ, vt Neophytis circumſtantibus pietatem inflammaret: inde quoties celebrius aliquid Eccleſia cõmemorandum colit, idem iterabat : pridie vero quam ſacro epulo reficeretur, Eccleſiaſtico ieiunio corpus macerabat, & die quoque inſequenti ad beneficij memoriam ieiunium repetebat : exploratores habebat neſcio quos domi, è quibus omnia, quæcunq; noſtri faciebant expiſcabatur, vti ipſe imitaretur : itaque quoties domi ieiunabatur, aut aliquid aliud fiebat, id omne Li Paulus domi ſuæ factitabat. iam de ſacra peccatorum indulgentia inaudierat, ergo multis precibus aliquid huiuſmodi impetrauit, & quoniam legebat in formula ei omnia peccata condonari indulgentia Pontificia, qui Ethnicum aliquem ad fidem conuertiſſet, dici vix poteſt, quantum ex ea re feruenti iam deſiderio ardoris accreuerit : nam huius ſacri lucri cupiditas eum velut adactis calcaribus, vrgebat ad currendum, totos igitur dies ipſe hanc prædam venabatur. mirum quanti ſacri Chryſmatis in Confirmationis Sacramento vnctionem peroptaret, & vix ſe continuit, quin ea ex cauſa ad Epiſcopum Amacaenſem quatuor menſium itinere ſe conferret : & feciſſet omnino niſi Noſtri Familiæ detrimentum in octo menſium abſentia veriti diſſuaſiſſent : maximè quod

Vſus Sacramẽti Pœnitentiæ initio frequentior quã ſacræ communionis.

relicto iam per Christianas leges artis suæ lucro, nō admodum rei familiaris copia redundaret: interim necessarijs familiæ negotijs oportuit eum ad vetulam Parentem redire in Prouinciam Vquam: vbi legis nostrę sanctitatem quibus potest euulgat, & iam aliquot intrusit cælo, dum vel moribundos infantes eluit; vel in eodem discrimine constitutos adultos instruit, ac deinde necessaria vel materia, vel forma peracto Baptismo vitæ melioris ianuam aperit: frequens ad nostros scribit, & miro desiderio tenetur ædis sacræ reuisendæ: sed eum decrepitæ parentis obsequia retinent: id enim non sine scandalo & impietatis infamia apud Sinas omitti potest.

De amico nostro Ligotsùn quamquam nondum Neophyto pauca subiungam. Anno Superiore renunciatus est Præses examinis in Prouincia Fuchiana, quo Licentiati in Metropoli renunciantur: in ea Prouincia fere sunt celebriores totius Regni litterati: ea res illi fuit perhonorifica, & cum huius examinis euentum de more scripto volumine persequeretur, nescio qua occasione de Europæ nostræ litteratis magnifica scripsit encomia: postmodum in Prouincia Sciantùn aliam iussus est gerere dignitatem: abiens Nostris maiorem supellectilis Palatij sui partem dedit, & siquidem per Nostrorū paucitatem licuisset, aliquem è Socijs secum abducebat. Et vt videas amice lector, quanta integtitate Sinarum Magistratus administrentur, nolo nescias hunc ipsum, de quo agimus, paulo post officijs maioribus excidisse, & in officiolum quoddam deiectum triennio latuisse ea solum ex causa, quod in cōuiuijs frequentibus leuitatis nimiæ fuisset accusatus, & ludo latrunculorum plus æquo deditus fuisse diceretur, triennio durauit tanti viri abiectio, qui postmodum est ad summa euocatus.

Integritas Magistratus apud Sinas.

Hoc ipso anno Magistratus è toto Regno præcipui ad clientelarem Regi obedientiam præstandam tertio quoq; anno aduene-

aduenerant. Itaque per eos dies, quibus in Regia licet commorari, non sine maximo labore per vicos inceditur: eam occasionem Nostri minime neglexerunt, vt aliarum vrbium, in quibus Nostri resident, Magistratus & Negotiatores, quorũ maximus erat concursus in Regia sibi deuincirent: qua in re prope maximus est Pechinensis domicilij fructus, vt arbor videri possit, sub cuius vmbra reliqui recreantur. Hic non defuerunt, qui apud grauissimos Magistratus de Nostris oblo- querentur, doloris maxime sensu permoti, quod idola sua male à Nostris haberi legissent: Verum eam causam dissimulantes publicam quietem prætexebant, quam fortasse hac nouæ legis prædicatione Nostri perturbare niterentur, dum adiunctos sibi legis communione complures tandem aliquando ad rebellionem sollicitarent. Hi obtrectatores viri Primarij dicebantur; plebi enim vix contra nostros mussitare sine fructu licet. Verum Socij Diuini Numinis & amicorum quorundam patrocinio tuti aduersariorum conatus fregerunt.

Quid superioribus annis in Sede Nanciani gestum fuerit.

CAPVT QVARTVM.

Impedimenta rei Christianæ promouendæ.

IN hac Sede prope trienniũ solus Sacerdos P. Ioannes Soërius consedit, & graui ægritudine afflictatus, quæ tandem in febrim phthisicam degenerauit; ad hanc illius ægritudinem accedebat, aliud Christianæ rei promouendæ impedimentũ: propinquorum Regiorum multitudo, qui fere suis opibus & illiberali otio insolescunt, tanta tamen fuit huius Patris sanctitas, & supra vires ardor, vt rem planè difficilem supra spem euexerit. Neophyti ferè fuerunt è vulgo; pauci viri graues Christi fidem per eos annos admiserunt: in ijs tamẽ fuit octogenarius quidam senex, primum litterarum gradum consecu-

tus: is inusitato feruore rem Christianam arripuit, & vt erat scribendi bene peritus, multa composuit de Christianæ legis institutis, quæ à Nostris audiebat: & vt Litteratos alliceret, mirum quanto studio librorum suorum testimonia, quæ Christianæ legi fauerent corrasferit. inter eos etiam infans fuit, qui cum nasceretur parentes in ædibus contiguis habitabant: eum parens domum in vlnas tulit baptizandum: Sed Patri visum est id minus tutum esse, cum vterque parens à suis erroribus auelli nollent, ne tamen eos hac sua in Deum pietate fraudaret, aqua lustrali infantem aspersit, & Deo super aram oblatum Ioannem appellauit: filium igitur parens arbitratus est esse Christianum, & cum ædes mutasset, post annos septem eum in ædem nostram reduxit, gratias acturus Deo, quod è graui ægritudine admirabiliter in spem vitæ fuisset reuocatus, cum enim iam à sensibus abalienatus nullam spem vitæ daret, visus est sibi videre Dei parentis cum puerulo ad se venientis Maiestatem; eum puerulus repetito nomine inclamabat, qua voce velut euigilans habere melius cæpit; nemini è domesticis dubium visum est, quin ea ipsa esset, cuius apud nos imaginem sæpè conspexerat, & puerulus fidem fecit, à propositis duabus Dei Parentis imaginibus eam elegit, quæ à D. Euangelista Luca depicta fuisse perhibetur. declarauit igitur redeunti P. Ioannes, infantem olim minime fuisse baptizatum, se vero nunc, id facere paratum, si reciperet, nullo se vnquam tempore filium ad simulacra veneranda inducturum: annuit ille quidem, sed diem aliquem bene ominatum è Sinensibus fastis vti ad eam rem negligeret eligendam impetrari non potuit; ergo infantem domum reduxit, die tamen insequenti promissis stetit, & filio baptizato ipsi quoque doctrinæ Christianæ tractationem domum retulit, vti ad eandem fidem sese compararet. Hic pusillus grex Neophytorum egregie Christianæ pietatis officia persequebatur: Missæ sacrificium frequenta-

Infans aqua lustrali aspersus patri suæ conuersionis causa fuit.

quentabat, dubia ſua exponebat, ab Ethnicis ritibus in funere religioſiſſimè abſtinebat, & palam ſe Chriſtum confiteri profitebatur: quæ res multum valebat ad fidei Chriſtianæ famam euulgandam.

Per eos dies Neophytus neſcio quis, vrbe egreſſus ad ſua negotia; domum ingreſſus eſt Ethnici cuiuſdam, qui in ſummo Aulæ capite, quæ Viſitatores recipit, Idola ſua de more collocarat; ſedem Neophytus forte ita ſtatuit, vt ſimulacris terga verteret: Monitus eſt ab Hero domus, ne hanc iniuriam Dijs faceret: cui Neophytus; Deum, inquit, vnum veneror, & idola nihil vereor, ſeque ipſum & ſimulacra ſigno Crucis muniens in media aula ſedem ſtatuit: & ſimulacris humeros etiam rectius obuertit: diſſimulauit amicus (neque enim Sinæ admodum ardenter ſuorum idolorum honorem procurant, vt ideo velint amicis moleſti eſſe) cum deinde ad reficiendum corpus ventum eſſet, volebat Ethnicus fercula tantiſper coram ſimulacris ſtatuere, quaſi qui fauſtam apprecationem ab illis exigeret; verum Neophytus intulit hoc ſi feceris, ego appoſitos cibos plane non attingam, omiſit igitur & hunc ritum, ne hoſpiti moleſtus eſſet: atque ita Neophytus bis victor de inanibus Dijs triumphauit. huius ipſius Neophyti vicina quædam cum abeſſet, Maritus coniectatorem conſuluit, vt de illius reditu aliquid intelligeret: Domum reuerſa cum reſponſo videtur ipſum dæmonem retuliſſe. nam ſubito correpta furore nihil dubij reliquit, quin ab opportuno hoſte potius quam hoſpite poſſideretur: vix defuit è prophanis ritibus ac exorciſmis vllus, qui non ad eum expellendum adhibitus fuerit: ſed nimirũ ille noluit ſuis artibus pelli: Neophytus autem ſeſe ingeſſit recitata prius Deiparæ corona, tum magna fide dæmonem increpuit, quod vicinã illius domum, in qua Chriſti Seruatoris eſſet effigies, ſuam intelligebat, auſus fuiſſent vexare: tum ſigno ſalutari Crucis in eam expreſſo, multis

Cuiuſdã Neophyti feruor contra idola.

Dæmon exire iubetur à Neophyto.

multis iniurijs affectum dæmonem exire iubebat: Ad hæc omnia energumena & loquax alioqui possessor obmutuit, similia plura, lustralis aquæ vsu fides Neophytorum frequenter operabatur: ea ne sim longior quàm par est omittenda iudicaui.

P. Emmanuel Visitator rem Christianam promouet.

His prosperis rei Christianæ principijs superuenit P. Emmanuel, qui ex ea sede Australia domicilia nostrorum tria moderabatur, & vna cum Socijs P. Ioanne ac Fratre nostro Paschali, qui non ita multo post Societatem ingressus est, hanc vineam excolere solito accuratius inceperunt. Cessit primus labor ita feliciter, vt anno insequenti supra secularem quinto Neophytorum numerus in duplum excreuerit, & iam ducentos excedebat, in quibus etiam litterati nonnulli ac Regij propinqui numerati sunt: ex his regijs hominibus (ita enim à Sinis Vansu vocantur) primus in Nostrorum familiaritatem incidit, adnitente socero suo Paulo Baccalaureo Neophyto, de quo supra: is per otium rei Christianæ mysterijs imbutus, eo die baptizatus est, quo Hispanienses Ecclesiæ expectationis partus festiuitatem celebrant: Iosephus appellatus est, & primus è sanguine regio Regis Regum Christi apud Sinas venerator, ea propinquitas regia, ne quem fallat Europæa consuetudo, minor est haud paulo, quam apud Reges nostros; habet tamen suas immunitates, opes, dignitatem, tametsi nihil publici muneris omnino attingat. Hunc frater minor ætate secutus est, statuitq; in eandem cum Iosepho fratre religionē conspirare, Nostri autem eius baptismum differendum esse arbitrati sunt in diem Epiphaniæ sacrum, narrantes, eo ipso die Regulos tres, è remotis Regionibus ad venerandum IESV puellulum recens natum aduenisse, cui narrationi ita respondit: si hi tres fuerunt, efficiam vti simus quatuor, nominabat igitur alium fratrem minorem & Consobrinum suum, filiolum vero, quem secum adduxerat P. Emmanueli tradidit, vt eum pro suo haberet, & rogauit, vti eodem nomine puellulus Em-

Primus è Regio sanguine Christi venerator.

Tres è regio sanguine fidē Christianam profitentur.

manuel videlicet vocaretur, quod etiam factum est, eaque appellatio à puero vsurpata, Ethnicis etiam propinquis in vsu erat: tres vero reliqui adulti in eum diem fidei nostræ capitibus imbuti, solemni apparatu sunt baptizati, & trium Regum nominibus nuncupati: Melchior primus, alter Gaspar, tertius Balthasar appellatus. horum exemplum deinde secuti sunt Iosephi vxor, & alij vtriusq; sexus propinqui: hi matrem habebant viduam ac vetulam, & mirum in modum idolis colendis addictam: nam in eorum venerationem, iam continuo decennij ieiunio, carne, pisce, ouis, ac similibus Sinensi ritu abstinuerat, ac solum leguminibus, oleribus, oriza, & alijs è farina edulijs vescebatur: eam filij sollicitarunt ad eiurandam profanam superstitionem, nec vanus fuit labor: profanum quippe ieiunium interrupit, & miseros Deos, incendio damnatos domi nostræ ardere voluit, ac simul precatorios globulos, quos ipsa compellatis inanium Deorum nominibus decurrebat: misit quoque, nescio quod diploma, quod ad Regem Inferni destinatum sacrificuli impostores ipsi vendiderunt, ea lege, vt ab eo benigne exciperetur, & pœnas si quas meretur, euitaret: id inferni directorium appellatur. huic Nostri meliore permutatione pro profanis sacra remiserunt, Christi Seruatoris effigiem, Deiparæ sacrum sertum, & pro ieiunio, quod ægrius illa dimiserat, Ecclesiasticum permiserunt, Dei vero præcepta, viam esse non ad infernum, sed ad cælestem Regem, à quo bene actorum præmia suscipiunt Christiani. eam igitur domi suæ frater noster ita instruxit, vt tamen, ne arctam solitudinem mulierum violaret, minime videretur. nam ex aduerso portæ cuiusdam tapete interiecto colloquebantur. & quidem Catechista noster vnà se instruere arbitrabatur, sed cum Baptismo destinatus dies aduenit, sex omnino prodierunt, filia cũ Nepote, & aliæ quatuor earum pedissequæ: hæ omnes de auditis interrogatæ, ita aptè responderunt,

Mater trium Regum vna cũ filia, Nepote & pedissequis baptizatur.

Inferni directorium.

derunt, vt nihil opus fuerit baptiſmum vltra differre: tantus porro fuit earum feruor, vti nullum ritum, nam fere à contactu abhorrent, nullam vnctionem exhorruerint: expleto Baptiſmo, Miſſæ quoque ſacrificium in eleganti Oratorio ad eam diem comparatum, volentibus celebratum.

His omnibus creſcebat indies fidelium multitudo, vt eos iam ædis noſtræ anguſtiæ non caperent, diuiſi ſunt igitur in tres cuiuslibet hebdomadæ ferias, ne ſimul omnes conuenirent: feſtis tamen diebus ſolemnioribus ſimul omnes venire permittebantur. Solent Neophytis, quo die ſacro fonte abluuntur, ſingulæ ſingulis imagines dari; & præ numero iam domeſticus Theſaurus exhauſtus erat: neque enim abundant illa, quæ tantis terræ ac maris ſpatijs deuehuntur. ergo Noſtri coacti ſunt Chriſti Seruatoris effigiem indigenis ſculptoribus in lignea tabula ſculpendam dare: neque enim in lamina ærea id Sinæ norunt: adiuncta eſt breuis expoſitio, qua ſcribebatur Deum figuræ expertem noſtram tamen ſuſcepiſſe cum forma naturam, & legem ſanctiſſimam è cælis orbi attuliſſe: id neceſſario fiebat ex eo quod nuda inanium Deorum ſimulacris oratoria oportebat ſacris imaginibus opplere, ne ab Ethnicis ſpectatoribus nimis nuda Religio noſtra aut ſine numine eſſe videretur: ſolent etiam Sinæ ſupra domus limen renouatas anni redeuntis initijs neſcio quorum ſpirituum imagines collocare: in earum locum ſucceſſerunt inſculpta quoque ſingulis tabulis auguſtiſſima IESV ac MARIÆ nomina, quæ ſimul ædium patrocinium ſuſcipiant, & Neophytorum fidem proteſtentur. imo habet hoc etiam priuatum commodum, quod Noſtros Neophytos viſuri hoc ſigno Neophytorum domos internoſcant. his recreati ſunt non parum, quod nihil iam Ethnicis inferiores eſſe viderentur: neque Noſtris ea res minori ſolet eſſe ſolatio, cum inter Ægyptiam multitudinem Dei populum agnoſcunt velut agni Paſchalis ſanguine in limine delibutum.

Chriſti Seruatoris effigies traditur ſculpenda.

Nomen IESV & MARIæ ſuper liminibus domorum collocatur.

Quid

Quid in Xauceano Domicilio hoc ipso tempore ageretur.

CAPVT QVINTVM.

CÆptam, vt superioribus capitulis narratum est, rei Christianæ propagationem P. Nicolaus in vrbe atque agro suburbano acriter persequebatur, atque etiam partam Christo multitudinem accuratè excolebat: De hoc postremo prius agendum. Pænitentiæ Sacramenti vsus stuporem multis & admirationem attulit asserentibus, cuiquam mortali occulta sua crimina reuelare, videri supra vires mortalibus, à natura datas. Hebdomadæ quoque sacratioris feria sexta mirum, quanto pietatis sensu Crucifixi adorationem peragerent, post auditam de Christi tormentis appositam ab Ecclesiaste nostro cohortationem. Itaque iam instructi Xauceani Neophyti, in varijs disceptationibus ab Ethnicis sollicitati, superiores euadebant: eadem quoq; constantia varias ab æmulis contumelias, & quæ acrius sentiuntur, damna tulerunt moderatè: neque enim humani generis hostis ab hoc opere interturbando conquiescebat: Ministrum habuit per eos dies acrem sacrificulum illum celebrem, de quo narratum est supra, eum è Regia Pechinensi proscriptum in Cantoniensi Prouincia iussum exulare: venerat enim ad numerosum illud Cænobium, Nancuà vocant, quod abest ab vrbe vicesimo non amplius lapide: eum fama celeberrimum permulti etiam exulem venerabantur, ac fouebant, & quotidie complures in eius transibant disciplinam, quibus fortunæ fauoribus elatus, ex huius fecis more, magno apparatu, insolescebat: audierat forte de rebus nostris multa minutius, quam nostri arbitrabantur: non nesciebat id à Socijs spectari ac sperari, fore vti aliquando inanium Deorum secta collabasceret. statuit igitur periculo præsenti auctoritate sua occurrere: verùm iudicauit congredien-

Vsus pænitentiæ.

Veneratio Crucis Christi.

Sacrificulus exul insolescit iterumq; relegatur.

dum sibi primo cum P. Nicolao, vti exploraret, quale homi-
num illud genus esset, quod spes suas ita sublimiter erigeret:
sed nolebat, pro sua modestia ad hominis externi visitationem
sese abijcere, quam miris artibus procurabat, sed frustra, stul-
to secundum stultitiam suam responsum est: neque enim de-
cet in hoc regno verbi diuini præcones vllam cum abiectissi-
mis & impurissimis hominibus vitę communionem affectare.
Venit igitur tandē desperatione primæ visitationis adductus,
inimicitias amico vultu tegens: arbitrabatur ille vulgari Sina-
rum opinione delusus, Barbarum se hominem ac litterarum
nescium reperturum: sed vbi sensit eum de rebus, vel infra, vel
supra naturā aptè disserere, ne à doctiore confutaretur, hanc
inuitationem, vt quæcunque à P. Nicolao audiret, ea om-
nia diceret nihil à suæ sectæ placitis admodum discrepare: dis-
plicuerunt tamen acriores in Deos suos Philippicæ in nostro-
rum voluminibus conscriptæ, & vlturum se minabatur. Ve-
rum Diuina bonitas eo nos etiam metu liberauit. cum enim
sibi securus videretur, ac totus esset in adiungendis discipulis,
fanis extruendis, Cænobitis sustentandis, noua ab Rege pro-
scriptio deuenit, vti in extremam Sinensis Regni Insulam ad
Austrum. Hainan nomine, relegaretur.

Calumnia spargitur in nostros.

Hoc labore perfuncti Nostri, etiam resq; Christiana vni-
uersa grauius discrimen adierunt. Ad vrbis enim gubernato-
rem deferebatur, præcipi nempe legis Christianæ legibus,
vti maiorum suorum imagines illius sectatores concrema-
rent, quæ res vti impia est, ita etiam habetur à Sinis atro-
cior, quam ab Europæis. huius rei nescius P. Nicolaus il-
lum ipsum Gubernatorem visitabat, & is nostros statuerat non
plectendos, sed solum admonendos, calumniam enim illam
ipse veram esse sibi persuaserat: hortabatur igitur, vt ab ea re
abstineret, quæ homini externo malum ingens aliquod posset
accersere, quem in alieno Regno decebat minus esse insolen-
tem. P. Nicolaus rationem facti sui reddens, minime negauit,

quidquid in simulacra ausus fuisset: eam enim legem etiam ex ipsis litteratorum placitis arbitrabatur extinguendam. aderant in hoc congressu pro tribunali nempe complures; de maioribus tamen hac iniuriæ afficiendis pernegauit, præceptum etiam de parentum honore allegans: inter vtrumque grauis orta disceptatio, nec breui tempore: ac tametsi noluit victus videri Gubernator, non est ausus tamen Euangelij cursum inhibere. ea re Neophyti mire confirmati sunt, quod dicerent Doctores suos ipsam etiam pro Tribunalibus non erubescere veritatem. Per eos dies venerat nouus Tauli, qui Xauceanam & Nanchiunam Regiones, supra cæteros Magistratus moderabatur. ergo ne Regionis nostrę Præfecti cum similibus querelis præuenirent, statuit ipse ad eum visendum praire, & simul donauit inter cætera munuscula Catechisticam P. Matthæi commentationem Pechini recens editam. audierat forte ille ipse de P. Matthæo nouus Tauli, déque ingressu in Regiam, de Magistratuum ac Regis fauore, quæ omnia pro tribunali Patri narrauit: detentum videlicet eum à Rege in Regia, ærarij Regij sumptibus sustineri, è maximo quoque coli, & condolere videbatur illius sortem, quod à reditu in Patriã prohiberi videretur. Verum P. Nicolaus intulit, Socium suum Pechini lubentem detineri, nec Patriam suspirare, aduentus enim ipsius ac cæterorum sociorum consilium ex hoc ipso volumine satis constare, quod ipse in ea ipsa Regia excudisset. Recreatus est nouus Tauli Patris conspectu atque congressu, & eius humanitatis præfectis nocendi spem eripuit, ratis quod euenit, eum rerum nostrarum patrocinium suscepturum.

Nouus Tauli Socijs patrocinatur.

Non tamen ea res satis fuit, vt vicini fani sacrificulos omnino perterreret: cum enim aduertissent Neophytorum multitudine Parochialium suorum numerũ, & quod inde sequebatur, ipsiq; acrius sentiebant, lucra imminui: effecerunt, vti eorum Archimandrita ad P. Nicolaum prohibendum accederet,

deret, quod fecit ille domi noſtræ precibus primum ac tandem minis, ſed æque vtrumque riſu ac ludibrijs excepit, Magiſtratuum fauore ſubnixus.

Socij publicè à Neophytis excipiuntnr.

In hunc ipſum annum inciderat P. Emmanuelis cum tribus ſocijs reditus, cum id à Neophytis reſcitum eſſet, certatim permulti ſcaphas conſcenderunt, & ijs iam adhuc remotis occurrerunt, ſed ita vt tympanis ac tubis publicam lætitiam declararint, ac etiam varijs edulijs nauigantium nauſeam recrearint, eaque pompa domum noſtram claro die, multis ad ſpectaculum concurrentibus deduxerint. ea res vti ſtuporem Ethnicis, ita Noſtris lætitiam ingentem conciliauit, ac nullum Deo gratulandi finem facientes mirabantur, eo in Regno tot ſæculis ab externis impenetrabili, nunc publico apparatu Euangelij præcones admitti nullo prohibente: ſed ea libertas paucos annos tenuit. nam res Cantonienſes graui tumultu perturbatæ, nondum ad hanc diem ſerenitatem priſtinam aſpexerunt, ac fortaſſe nos ipſi, dum nimis laxauimus, ſtrinximus priores anguſtias: permultos dies in hoc domicilio Neophytorum viſitatione ac muneribus recreati, de diſceſſu cogitarunt. relictus eſt è quatuor vnus P. Nicolao futurus comes, reliqui tres in Regni penetralia nauigarunt, & diſceſſus nihilo inferiore Neophytorum pompa publicè cohoneſtatus eſt.

P. Nicolaus liberius rem Chriſtianam proſequitur.

Auctus Comite, qui rem domeſticam curaret, P. Nicolaus liberius ſeſe in rem Chriſtianam effudit, & vicinas omnes in ſuburbanis villis Eccleſias viſitauit, confirmauit, auxit, maxime apud ſenem Paulum, apud quem ſatis habuit quod ageret inſtruendis Catechumenis, ac ſacro fonte eluendis; enodandis etiam dubiorum nodis, qui ſubinde inter colloquendum abſente Noſtro inciderant, quæ dubia etiam ad memoriam ſcriptis in aduentum Doctoris commendarant, tantaq; erat boni ſenis, rerum noſtrarum diſcendarum cupiditas, vt nunquam

quam

quam auelli posset à Nostris, si quando Tyrones suscepissent imbuendos. Neque apud illum stetit fructus. nam hinc euocatus est ab eiusdem propinquo, qui decimo aberat lapide: & quoniam is, qui nostrum euocarat, vir erat apud suos celebris, & natura ad pietatem propensus, commodorumq; publicorum Procurator, visum est apud eum tentare, si vspiã latius sese fides propagaret. iuit igitur comite ipso Paulo, & magnam reperit eorum multitudinem, qui ad spectandum audiendumque concurrerant. ingressus igitur in aulam, vidit in Oratorio inter Idolorum simulacra supra quinquaginta insignem Dei Parentis imaginem cum puerulo IESV, quem D. Pręcursor venerabatur; neque erat, qui de hac effigie aliud sciret, nisi esse Dei Parentis ac Reginæ supra cæteras eminentis: solatij plenum & admirationis P. Nicolao fuit huiusmodi spectaculum. tum enim sibi videre videbatur ad litteram lilium inter spinas: eam deinde constitit depictam fuisse ad illius similitudinem, quæ inter munera regia deinde adnumerata est. hac igitur occasione narrare cæpit P. Nicolaus Dei hominis augustissimum sacramentum, ac vniuersam D. Præcursoris historiam, quæ narratio audita est magna omnium voluptate, maximeq; placuit audire, quod è Parentis vtero Præcursor in Virginis vterum nescio quibus oculis penetrasset, & viso Domino exilisset: inde ad reliqua fidei nostræ mysteria longa oratione deuentum est, atque omnes hospites domestici ita permoti fuerunt, vt extemplo simulacris eiuratis Christo profiteri statuerint. ergo subito in Idola furore correpti, ad vnum omnia è solio maiestatis exturbarunt, & in excitatum in atrio incendium deportarunt: inde oratorio ipso sacris orationibus emundato, solam Dei eiusq; Parentis ac Præcursoris effigiem statuerunt, & ad aram sacris vestibus, quas secum detulerat, ornatam, iussit vti prostrati de impensis Diuinis honoribus ijs quibus impendi nefas erat veniam postularent, atque in po-

P. Nicolaus eximium fructũ in aula cuiusdam viri celebris fecit.

sterum vnum rerum omnium conditorem ac moderatorem veneraturos receperunt. In hac ipsa Aula, dum de fide nostra peroraretur, adfuêre forte tres sacrificuli è vicino fano ac Cænobio, quod vtrumque Vaginus hospes, ita enim vocabatur, extruserat, cum ijs longa fuit disceptatio, sed non tulerunt tenebræ lucem: ergo placuit etiam omnium iudicio, nullam in ea lege suscipienda se moram facturos, vbi Rex ad eam publicam fecisset facultatem. his prosperis rei Christianæ cursibus Paulus senex magnopere exultabat: cum vero sacrificuli abirent, eos Vagini vxor cōsecuta grauiter reprehendit, quod cum externo domi suæ minus vrbane contendissent; denique paucis primo huius excursionis Baptismo decem & octo Christum in Baptismo professi sunt, à quo exclusus est Vaginus ipse Polygamiæ vinculis nondum expeditus: cum enim filijs careret, quod apud Sinas infælicitatis est non minimæ genus, persuaderi nondum primo congressu potuit, vt spem posteritatis saluti æternæ postponeret.

Octodecim Christum professi.

In alio etiam pago, cuius Neophyti extructa iam æde solitum fidei cursum tenebant, Christo sunt aggregati nonnulli, quos inter scripto dignus est nonagenarius senex, qui iam quadriennium totum, ex quo P. Nicolaus eo penetrarat, legis nostræ prælectiones, ne in aures quidem admiserat, pertinacem exigens senectutem in suis erroribus: ex eo enim quod idola non coleret, asserebat se nullius criminis sibi conscium videri, & huius innocentiæ præmium ita longam asserebat esse senectutem. adductus est denique hortatoribus filio ac Nepotibus, vti Christianam susciperet Religionem, sed Baptismum ipse post tres menses differebat, vt maiori celebritate pararetur: hoc ei Dæmonis artes persuaserant, non facile ferentis hanc ex vnguibus prædam sibi eripi: sed constantia pertinaciam vicit: asseruit enim se P. Nicolaus minime discessurum: nisi postquam cum vitæ præteritæ maculas salutaribus aquis piasset.

Senis nonagenarij conuersio.

expiasset. factum est igitur tandem ex omnium voto, & Antonius appellatus inter dies paucos ipso senio defecit, cuius vitam eo vsque diuina benignitas conseruarat, donec eam meliorem in morte reperisset.

In alio Pago mulier quædam in ægritudinem inciderat: ad eam Sacerdos noster euocatus eo consilio, vti aqua lustrali conspersam (illius enim vim fama vulgauerat) in viuentis spem reuocaret: neuter votis suis excidit, conspersa conualuit non animo minus quam corpore. & vna cum marito alijsq; pluribus, posteaquam idola ignibus damnarunt, sacris vndis fuit abluta: ergo simul omnes supra triginta vno sunt Baptismo expiati, & in Xauceano domicilio, cōputatis vrbanis atque suburbanis quadraginta supra centum eo anno Christo sunt aggregati. verum hunc felicissimum rei Christianæ cursum grauis è Metropoli orta in Nostros procella, penè in perpetuum stitit, de quo suo loco fusè. res enim est annalibus dignissima, & in qua Diuinæ prouidentiæ indicia elucent luce meridiana clariora.

Res Christiana Nanchinensis bellè procedit, & amicus noster Chiutaisò Christo aggregatur.

CAPVT SEXTVM.

HOc tempore in Nanchinensi Domicilio è Nostris quinq; degebant; Sacerdotes quatuor, & frater noster vnicus: hi cum alumnis ac famulis familiam vtique numerosiorem solito constituebant, ideo qui præerat P. Ioannes coëmptis ædib⁹ vicinis nostras laxauit angustias: tres igitur sacerdotes vnam rem curabant, litterarum Sinensium studijs incumbentes; non igitur pro nostrorum numero messis fuit, quod eam soli duo procurarent, & quidem domesticis negotijs satis superq; distenti; nam Nostri P. Ioannis prælectiones quotidianas audiebant,

Chiutaisò Patrum amicus Ignatius appellatus, & Christo aggregatus vna cum filio.

diebant, & Frater noster Neophytos fere populares excolebat: non pauci tamen Christo nomen dederunt: inter quos diu desideratus amicus noster Chiutaisò, de quo supra sæpè, quem in posterum Ignatium appellabo: huic nostri omnes, & res Christiana Sinensis adhuc Ethnico multum debebat: nam magna pars earum rerum, quæ in Cantoniensi & Chiansinensi prouincijs perfectæ sunt, ei debentur. Nanchinensis vero sedes ab eo maxime secundum Deum constituta est: secunda etiam in Regiam nauigatio à Nostris instituta eo maxime adnitente: hæc omnia in nos beneficia iam diu Socij, quibus poterant modis, remunerabantur. Duæ res illum retardabant à fidei Christianæ professione, Pellex nimirum è qua filios duos susceperat: deinde idolorum placita, quæ in lucem edere cogitabat, vt inde sibi famam venaretur. alia vero ad fidem nostram pelliciebant, cognita legis nostræ veritas ac sanctitas, quam ipse in omni concessu prædicabat, amor quem sentiebat sibi à Nostris verbis factisq; deferri, hæc igitur omnia eum hinc inde fluctuantem nullo loco animo consistere permittebant, & opportunè hoc ipso tempore cum filio natu maximo annorum iam quatuordecim Nanchinum venerat: eum igitur vt Christiana sacra susciperet, volens Nostris dedit, sæpè confirmans, iam diu sibi constare, extra legem nostram nemini salutem obtingere posse, nec Christianum fecit solum, sed reliquis alumnis adiungi optauit, in ea ipsa lege, quam susceperat educandum. ea res gratissima Nostris cecidit, vel Parentis amicitiæ debita, vel adolescentis vtilitati profutura: Matthæus igitur ex grata P. Matthæi recordatione auctore Parente nuncupatus, apud Nostros & Sinenses litteras & Europæam maxime pietatē ediscebat; idque maximo emolumento ex adolescentis industria & labore, quod Parens ac reliqui propinqui multi ac nobiles in beneficio à nostris accepto reponebant.

Per hos ipſos dies Nanchinum miſſus eſt neſcio, qua ex cauſa frater Noſter Franciſcus Martinez Ignatio perfamiliaris, dum in Cantonienſi Prouincia ſimul cum Noſtris habitaret: eum igitur, cum etiam nunc poſt tot annos Ethnicum reperiſſet, magna libertate, quam amoris ſignificatio leniebat obiurgauit, quod nondum vagam illam viuendi conſuetudinem, & in repugnando Diuinæ vocationi pertinaciam aliquantùm dimiſiſſet: magnam vim habuit Deo intus operante hæc aſperior Fratris noſtri cohortatio, & quidem tantam, vt denique vocantem Deum audire non vltra detrectaret. ergo nihil deinde tergiuerſatus, Doctrinæ Chriſtianę tractationem legendo repetijt ſolito attentius ac intentius, eo perlecto nihil vltra diſtulit ſacri fontis poſtulationem. Pellicem in legitimæ vxoris locum delegit, idola omnia vnà cum tabulis, è quibus cudebantur, & bibliotheca, quæ profanæ ſectæ dogmata continebant, ignibus vſtulanda ad nos miſit, fecit quidquid ſpoponderat cumulatè, & quidem tanta die quadam eloquentia coram Neophytis pluribus idola confutauit, vti dubium fuerit omnibus lætitia ſtuporem nec ne ſuperaret. eius Baptiſmo dicta dies eſt, quæ Virgini ab angelo ſalutatæ dedicatur, & inciderat eo anno fortaſſe in ſextam illam quadrageſimæ feriam, qua Euangelium de Lazaro in vitam excitato recitatur: eo die Frater noſter Franciſcus ad Neophytos perorauit, & orationis capita tribus eo die myſterijs illuſtri ita diſtribuit, vt primum de Deo ageret homine, deinde ob ſextam quadrageſimæ feriam de Domini tormentis, ac denique de Lazari ſuſcitatione diſſereret: aderat Ignatius, & orationẽ ſuſcipiens, ipſe ſibi Lazari hiſtoriam applicauit, idque fecit eo facundæ pietatis ſenſu, vt eum in audientes transfunderet.

Priuſquam ad Baptiſmum ſuſcipiendum accederet, proſtratus humi ſolum fronte quatere magna doloris ſignificatione cæpit: hic enim ritus ab ijs apud Sinas adhibetur, qui erra-

Ritus quatiendi fronte ſolũ

ti veniam solent postulare, tum protestationem fidei suæ palam recitauit, eamq; scriptam socijs tradidit fidei suę monumentū: eam hic quam fidelissimè fieri poterit, latine reddam, tametsi sciam, non eam habiturum leporem, in habitu externo, quam in patrio videtur præseferre. Chiù Ignatius, anno quem cieù vocant, natus secundæ lunæ, die sexto (quod in annum cecidit millesimum quingentesimum quadragesimum nonum, mense Martio) in vrbe Ciancieù Regionis Suceù prouinciæ Nanchinensis in Regno Tamin (ita Sinæ suū regnum vocant, vt alibi dictum est) Ego omni veneratione, & intima scelerum meorum pœnitudine ductus, cupio veniam à Deo postulare, vti salutarem mihi aquam suam ad ea eluenda donet; gratiamq; largiatur ad sacrosanctæ legis ingressum. perpendo me hominem annorum quinquaginta septem tanto tempore oculos habuisse, nec Diuinam legem spectasse, aures nec Diuinum nomen audijsse, sed contra sectam Scechiâ (nomen est idoli maximi) sum secutus, tametsi intelligerem rationi eam ac veritati repugnare: eamq; longe lateque propagaui, quæ culpa mea maxima est, & immensum propè peccatum; quod sine dubio imam barathri profunditatem merebatur: annis superioribus fortunatè sanè incidi in veritatis Magistros è magno occasu venientes, Matthæum Ricium, ac Lazarum Cataneum, vna cum eorum comite Sebastiano Ferdinando: Hi mihi primum res Diuinas manifestarunt, & nunc iterum incidi in Ioannem Roccia, & eius Socium Franciscum Martinez, Hi me in olim auditis confirmarunt, quibus Doctoribus intellexi cælum, terram, mortales omnes, ac cæteras res vniuersas à Deo factas, eidem subditas esse oportere: nullam aliam sectam aut legem consonam esse veritati; scelera omnia à solo Deo per eius ministros condonari: ab eo item solo cæli gloriam ijs conferri, quorum de peccatis dolor verus fuerit & efficax: & quoniam his medijs hominem credo à Deo gratiam

Ignatius fidei protestationē edit.

gratiam ac cætera beneficia posse impetrare, Deum obtestor, vti me hac veritate ita imbuat, vt eam opere exequi liceat, & illius Diuinum Numen constanti animo & stabili venerari, meque ad eius sacra præcepta moresq; conformem. Ex eo ipso die quo Baptismi fontem accepero, qui sordes animi omnes expurgat, in posterum spondeo, inanium Deorum sectam eiusq; placita, rationi aduersantia, me ex animo stirpitus euulsurum: obseruaturum etiam, ne quo modo cogitationes ac vota, in immodicam rei familiaris cupiditatem, & huius vniuersi vanitatem, & res falsas ac temerarias pronius deferantur: obediam Patri superno, & me ad rectum ipsius legis iter conuertam, & noua sensuum custodia, naturæ lumen à Deo mihi inditum, ad pristinum splendorem, pro virili reducam: à me ipso initium faciens, & in cæterorum commoda accepta bona deriuans. Ad fidei Christianæ capita quod attinet, tametsi in singulis mysterijs eorum magnitudinem non assequar, tamen ex animo me subijcio, credoq; omnibus, quæ in ijs continentur, ac Spiritum sanctum obtestor, vt hæc mihi sua luce declaret. Nunc igitur ex quo recens credere incipio, cor meum est instar spicæ teneræ ac fragilis; quamobrem Reginam Dei Parentē deprecor, vti interius animos ac vigorē conferre ne dedignetur, apud filium suum Deum intercedens, faciatq;, vti hoc animi mei propositum constans ac stabile nunquam vacillet: aperiat animi mei facultates, & cor mundum clarumque impetret, vti veritatem admittat, atque retineat rationem: os meum aperiat ad Diuinam legem, toto nostro Regno euulgandam, vti nemo sit, qui non veri Numinis legem agnoscat, eiq; subdatur.

Hac ita solida huius litterati ad Deum conuersione, omnes merito in Domino exultarunt: ipsi Ethnici magnam illius legis opinionem conceperunt, quod viderent Ignatium, qui idolorum sectam, tot annis propugnasset, eiurasse.

Neque reliquis Neophytis suam laudem subtrahamus. hi enim omnes, quoties res ferebat, magnam ardoris sui significationem exerebant: quæ quoniam quotidiana sunt, & in reliquis domicilijs sæpè cantata, sine iniuria omittuntur, vt arbitror; sed non insignis Pueri ad Christi fidem conuersio, qui iam litteris primã operam dabat, Filius vnius è Regijs admonitoribus ac Sindicis, quæ dignitas inter grauissimas computatur. Is cum Pechino Nanchinum veheretur, multum habuit sermonem de fidei nostrę mysterijs cum Li Pauli, compendium eius doctrinæ memoriter didicit, ac tandem Baptismum impetrauit.

Insignis pueri conuersio ad fidem.

Magistratuum amicitiam conseruauit P. Ioannes & auxit: nec nihil illa profuit varijs in casibus, sed maximè contra Regionis illius, in qua nostri commorabantur, præfectos: hi enim apud Magistratus efficere conati sunt, vti Nostri nocturnis excubijs suo inter vicinos ordine inuigilarent, aliaq; onera subirent ab instituto aliena. Hac de re monitus P. Ioannes, Magistratum quendam amicum nostrum extemplo admonuit, qui negotio in se suscepto allocutus est superiorem Magistratum apud quem effecit, vti sententiam ex legum præscripto in fauorem Nostrorum pronunciaret, & eos in perpetuum his oneribus eximeret, quod essent litterati & externi; id perfectum ex animi nostri sententia luculente. atq; ita Nostri inimicis prope agentibus, quod petere reformidarant, impetrarunt.

Pechinensis Domicilij res gestæ: Domus coëmpta, Euclides Sinicè editus.

Capvt Septimvm.

Nondum stabilita Pechinensi sede, Nostri in re Christiana procuranda remissiores studio erant, ne qua forte nouitatis

uitaris suspicione sua vota disturbaret, sed impetrato eo, quod maximè cupierãt, libera scilicet in Regia, habitatione, nihil vltra conceptos spiritus distulerunt, sed vires omnes in id cuius causa venerant contulerunt: adlaborabant tamen, vti potius Neophytorum ardore, quam multitudine principia cohonestarent, ad eam rem iuuit his initijs Ignatius Ludimagister, quem supra diximus Christo aggregatum. hic enim pueros sibi in disciplinam traditos, non Christiana pietate minus, quam litteris imbuebat: Christi Seruatoris imaginem in ludo propositam omnes venerabantur: ac tametsi non omnes legi nouæ acquiescerent, omnes tamen eius legis capita audiebant. Michaëlem quendam, ita deinde vocatum, rudioris ingenij non permittebat de Christi fide suscipienda tractare, siue vt eius desiderium incenderet, siue quod arbitraretur, eum ad res Diuinas nondum per annos aptum esse. Verum vespertinis horis domo egressus die quadam fulgure ictus aut territus, semianimis in terram lapsus est: eo in lapsu puer narrat se vidisse Deum spiritibus plurimis cinctum, ex eoque hæc verba audiuisse: ego illi vitam nunc quidem condono. Domum relatus est, & collectis tantisper viribus, magistrum inclamat. venit ille, ac recitata oratione semel Dominica & salutatione Angelica, Michael repente conualuit, & hæc quæ dixi, Magistro narrauit. qua ex causa Mater eum Deo obtulit, & Christo iussit volentem aggregari. ipsa deinde secuta est, hodieque Christianæ pietatis retinet institutum. his quoque temporibus Neophyti illustri exemplo aliquot in Christi gregem pellexerunt. Neophytus nescio quis homicidij aliorumq; criminum delatus erat falsò: Iudex fauore ac largitione corruptus ab accusatore dicebatur: ei Neophyti tanta diligentia succurrerunt, vt propinqui non cessarent admirari: denique pronunciata est sententia, sed parum in Neophytum æqua: plus enim largitio potuerat, quam hominis innocentia. sed in re

Puer quidam fulgure ictus vocem Dei audit.

Neophytus innocens mirabili modo a mortis supplicio liberatur.

desperata Dominus etiam seipso cum Neophytis adiutoribus conspirauit. cum enim is qui sententiam tulerat, inferior Magistratus ad superiorem sententiam confirmaturus perrexisset; ait ille se ipsa nocte in somnis vidisse nescio quem, cuius os habitusq; imaginem illam referret, quam externi Litterati sua in æde venerantur: nouerat enim ille nostros, & iam ædem imaginemq; spectauerat, ab illo visum se audire hæc ipsa verba: Quidni subuenis cuidam ex Ecclesia mea oppresso? ergo lectam in Neophytum sententiam extemplo antiquauit, eumq; innocentem declarauit, accusatorem vero falsitatis conuictum acerrima verberatione plecti iussit.

Neophytus alius graui molestia oppressus in morbum incidit periculosum & grauem. ergo pœnitentiæ causa Sacerdotem nostrum euocat, eiq; narrat, vidisse se nobilem matronam cum infantulo in habitu candido, qualem nos nullam ibi habebamus. eam ipse credebat esse Dei parentem ac puerulum IESVM: dicebat igitur matrona: sudorem huic exprimite, ego enim illum sanum volo: sudor copiosus, imminens vitæ periculum extemplo excussit. Sacerdos noster vt se confirmaret, sciscitatur, nihil ne dubij in fidei rebus reperiat, cui respondit ille; quidni credam, inquit, cum ille ipse Deus ad me videndum ac iuuandum accesserit: cum igitur breui vires collegisset, in ædem sacram venit, & vniuersi temporis ex quo Christi fidem profitebatur peccata à memoria repetens confessione generali expiauit, idque sua sponte fecit nullo hortatore. Verum hoc ipso tempore nescio an alius aliquis maiore lætitia Socios affecerit Christo aggregatus, quam senex quidam annorum octoginta & duorum: is erat Negotiator copiosus æris potissimum ac metallorum venditor. cum igitur ad Christi fidem aspirasset, complura Deorum suorum simulacra ære inaurato splendida Nostris misit, addidit etiam libros profanæ doctrinæ Magistros: instruitur, baptizatur, Fabius

B. Virgo Neophyto cuidam apparet.

Senis octogenarij conuersio.

bius appellatur: ac deinde triennium fere vitæ superstitis admirabili animi moderatione iacturam bonorum ab æmulis procuratam tolerauit, tametsi abesset ab æde sacra tertio fere lapide, ac varijs negotijs distineretur, nullo die festo Missæ sacrificium neglexit. Deniq; in lethalem morbum incidit, qui supra annos eum afflixit, de peccatis confessus magno ardore sacrum ad iter viaticum expetebat, sed neque domi loco conuenienti celebrari poterat, neque pro maiestate per vicos deferri: solabantur igitur illum Socij necessaria peccatorũ confessione perfunctum, posse sine viatico, quod legitime impeditus minimè susciperet, cælestem gloriam introire: Desiderium autem Christi videndi, ingrauescente morbo, ita creuit, vt in aulam Sociorum deferri voluerit, vbi exclamasse cæpit: date mihi Diuinum corpus. hoc eius facto nostri stupuere, & moribundum senem in lectum vicini cubiculi detulerunt, interim vero, dum quiescit nonnihil, augustissimum Christi corpus ad eum deferendum, qua fieri potuit pompa, comparatur: totum iter quod ex æde in cubiculum Sacerdoti tenendum erat tapetibus insternitur; Neophyti singuli cereos manibus gestantes longum supplicantium ordinem explicuerũt: Ad conspectum Domini sui bonus Fabius visus est reuixisse: nam elata voce exclamauit, se æmulis suis, à quibus iniuriam accepisset, ex animo condonare, & suorum criminum veniam suppliciter à Deo postulare, corpore Christi munitus, & sacro oleo inunctus post dies aliquot animam suo conditori reddidit, vxor Catechumena funebribus ritu Christiano persolutis, fidem quoque Christianam amplexa est.

Eucharistia cũ pompa ad ægrotum defertur.

In hac regia sexennium totum Nostri in conductis ædibus habitarunt, non sine graui vel incommodo, vel sumptu ex frequenti permutatione, quæ varijs ex causis, sed maximè fiebat ideo, quod nullibi aptum ædi sacræ locum Socij reperirent, & eodem tempore tot infortunijs Amacaensis fortuna concussa

est,

est, vt Visitatori quod maximè volebat, nunquam integrum fuerit, hanc sedem, in qua tantum erat huius expeditionis pondus, pro voto stabilire: & tamen ad ædes coëmendas, quæ his initijs nostris vsibus satis essent, aurei quingenti sufficiebant: hoc igitur tempore sacerdotes è Nostris Pechini tres omnino commemorabantur, & nuper in Tyrones admissi erant adolescentes duo natione Sinæ, in Amacaensi oppido nati: his accedebant Alumni alij duo, qui non secus ac Nostri ipsi educantur: præterea domestici famuli, quos omnes conductæ domus angustiæ vix capiebant. neque enim sumptus ad maiores ędes Pechini cariores aliquanto suppetebant. ergo cum Nostri circumspicerent, si quid venale esset vsibus nostris accommodum, audierunt in optima vrbis regione, ac prope medio in situ inter Magistratuum fere tribunalia venalem domum prostare, quæ sua amplitudine Nostros caperet, nec pretij magnitudine deterreret. nam vetustior erat aliquanto, & fama erat, spectris nescio quibus obnoxiam, Sinicisq; ritibus infelicem haberi. ergo adhibitis in consilium amicis, maximè Ciù Paulo, non consilium solum, sed etiam auxilium nummorum inuenerunt. ergo illis ipsis agentibus intra triduum res tota concluditur, & Nostri anno quinto supra secularem Augusti vigesimo septimo, in ædem nouam commigrarunt, & in ea primum sacellum elegans, ac peramplum concinnarunt: hac re sedes Pechinensis magnopere stabilita est, & Nostri laxius aliquanto habitantes Tyronibus à domestico tumultu remotiorem locum designarunt. eam rem non cæteri Socij solum. sed ipse quoq; Visitator magnopere comprobauit, ac dissoluendis debitorum nominibus & coëmendæ supellectili sumptum misit: postmodum tribus in superiori contignatione cubiculis, in inferiori totidem domus aucta est, & Nostri in aëre liberiore respirarunt. Domus enim vniuersa intra parietes socios reclusa, nec super vnam contignationem

Numerus Sociorum Pechini.

Alia domus vsibus Sociorũ accommodatior emitur.

Visitantium multitudo.

tionem assurgens, quales fere sunt Sinarum ædes, nihil præter cælum ipsum murosq; spectabat. cum nouis ędibus creuit etiã concurrentium, nosq; visitantium ex omni ordine hominum multitudo. Eius rei laborem, spes fructis aut ipsa fruges solatur. Itaque oportet fere vnum aliquem è nostris dies totos in Aula quæ Visitatores excipit considere, atque ita nihil opus est Nostris ad fidem euulgandam per vrbem vicosq; cursitare, sed sua sponte permulti veniunt, & quidem interrogati, cuius rei causa, plerumque respondent duabus syllabis Linchiaù: ac si dicas, accepturus doctrinam veni. ac tametsi nonnulli etiam rerum nouarum cupiditate alliciantur, nihil tamen refert, quocunque modo Christus annuncietur, & magno solatio est, quod non è vulgo: sed è prima nobilitate ac litteratorum Magistratuumq; maiestate concursus constent. vnde fiuctus è simili gente collectus, quo latius diffunditur eo diuinior esse censetur.

Patres immunitatibus donantur.

Coëmpta igitur domo, contractus instrumentum misêre Nostri ad grauissimum in eo munere Magistratum, vti eum contractum suo sigillo confirmaret, constaretq; Nostros in vrbe Regia è Magistratuum voluntate ædes coëmisse. sed adhuc vna cura premebat, annos enim ferè quinque nemine tributum domus exigente, siluerunt, & ob id ad tribunal vocati, rationem reddituri. cur tot annos domestico sese onere nondum liberassent. veritus est P. Matthæus, ne supra debitum vectigal mulctam etiam lueret tarditatis: ergo scripta ad amicum suum Magistratum schedula, qui erat etiam illi familiaris, cui regionis nostræ reuidendæ à Tribunali cura fuerat demandata; ea schedula petebat, vti efficeret apud familiarem suum, ne homines externi & apud suos litterati vulgi oneribus subijcerentur. fecit & ita, vt non solum nihil de præteritis annis quereretur, qui inquirebat, sed scripto diplomate Nostros in perpetuum immunes declarauit, domumq; nostram e tri-

butorum regiorum cōmentarijs expunxit. ea res magni momenti fuit, non ipsa tantum tributi liberatione, sed quod eo diplomate publica fiebat externis hominibus facultas in ea regia commorandi, visa etiam nostris est quodammodo ædes nostra sacra in hoc totius regni capite, Ecclesiasticam libertatem consecuta.

Excursiones in pagos vicinos.

Non ita multo post oblata est Nostris opportuna commoditas in pagos quosdam regionis Pantinsù Prouinciæ Pechinensis excurrendi, triduo fere ab vrbe regia distantes. ea excursio facta est eo duntaxat consilio, vt fides nostra latius vagaretur. nec spem fefellit euentus. primis annis Neophytorum numerus centum & quinquaginta superauit, ac deinde paulatim annuis incrementis sese magis ac magis propagauit.

Eo quoque tempore res fieri cæpta est, quæ tametsi primo aspectu ab instituto aliena videatur, vsu tamen Magistro constitit non parum ad institutum profuisse. Ciù Paulus Doctor id vnum videtur agere, vt editis iam voluminibus de fide ac moribus aliquot, aliud etiam de scientijs Nostris velut prægustatorium ferculum preponeremus, in quo simul nouitas cum euidentia decertaret, de varijs igitur scientijs nostris actū est, sed nihil eo tempore ita placuit, vt Euclidis elementorum volumen: ideo quod Mathematicæ apud Sinas disciplinæ æstimantur quidem supra cæteras fortasse nationes, sed practicè omnia fere proponuntur, nec à proponentibus demonstrantur. vnde licuit cuilibet sua, quæ non probaret somnia comminisci: Euclidem vero constabat Geometricas suas propositiones ita proponere, vt etiam pertinaces conuincantur. Ergo ad P. Matthæum in hoc opere iuuandum designatus est amicus Pauli Licentiatus quidam, qui eodem cum eo tempore eum fuerat gradum consecutus, ad vlteriorem gradum adspirare ex Sinarum legibus ei non licebat. Idem P. Didaco prælectionem è libris Sinensibus quotidiè exponebat, & domi

Volumen de scientijs & Euclide Sinico idiomate.

nostræ

noſtræ vti liberior eſſet congreſſus, commorabatur. Verum cum eo Licentiato tentata res minus feliciter ſuccedebat: iam enim Doctorem Ciù Paulum P. Matthæus monuerat, neminem niſi acuto ingenio præditum hoc opus poſſe vel aſſequi, vel ad optatum finem perducere. Itaque Ciù Paulus, opera & ſtudio P. Matthæi, quem aliquot horas quotidiè prælegentem audijt, adeò profecit, vt quod iam fuerat aſſecutus, ſermone quam limatiſſimo expoliret: ergo annuo ſpatio ſex primos elementorum libros dilucido politoque ſermone Sinenſi donauit. neque enim in eo idiomate deſunt vocabula, quibus ſcientiarum noſtrarum omnium termini explicentur. volebat ille quidem ad reliquos Euclidis libros pergere, ſed hi ſoli ſufficere P. Matthæo viſi ſunt ad inſtitutum. hos igitur ſex in vnum volumen redactos, Ciù Paulus dupbus elegantiſſimis proëmijs exornauit: alterum P. Matthæi nomine, auctorem huius libri antiquiſſimum declarabat. eius etiam Commentatoris P. Clauij Magiſtri ſui meminerat, cuius demonſtrationes ac notas ſaltem præcipuas Sinenſi ſermone donarat, vſum etiam horum problematum ac theorematum aperit, & ália nonnulla è Mathematicis deprompta diſciplinis. Altero proëmio Ciù Paulus id vnum agit, vt Europæas ſcientias litteratosq; commendet. Huius voluminis exemplaria typis excuſa ingentem Sinenſibus admirationem attulerunt, eorumq; faſtum non parum depreſſerunt: ad eum porrò librum intelligendum multi ſe in P. Matthæi diſciplinam, alij Ciù Pauli tradiderunt, & ſane adhibito Magiſtro nihilo quam Europæi noſtri difficilius aſſequuntur, & magnopere demonſtrationum acumine delectantur.

Apparatus funebris in morte parentis Ciù Pauli.

Moritur interea Ciù Pauli ſenex parens, & ob id illum regia ſede oportebat egredi, & domi triennio priuatum reſidere, quo triennio vnus è Noſtris Nanchino ab illo abductus familiæ, ciuiumq; ſuorum ſalutem procurauit. In funeris appa-

ratum (exclusa omni rituum superstitione) magnam exhibuit maiestatem, & in solo feretro extruendo è pretiosa Cedro & incorrupta aureos supra centum & viginti expendit. In æde quoque nostra Cænotaphium illi extruximus è panno damasceno nigro. nam tametsi candidus color à Sinis habetur luctuosus. nos tamen in Ecclesiasticis ritibus consuetudinem retinemus Europæam. Cænotaphium cohonestabant cerei vndequaque complures, & varij odorum fumi, sumptum omnem Parenti honorando filio subministrante: his ita comparatis, in solemni Neophytorum cætu ecclesiastica officia celebrabātur: ipse asperrimo habitu indutus è Canabino panno crassiore ex more assistebat: inde Missæ sacrificium pro fidelibus vita functis, qua potuit celebritate, peractum est, & ea re Neophyti mire alacres, quod alias nondum similem cōspexissent apparatum, ac fortasse nescirent, tam insigni à Nostris pompa virorum grauium funera procurari: abijt tandem Doctor Paulus ad suos cum Parentis cadauere cedrino feretro incluso, quod in Patrium sepulchrum erat illaturus: abiens palatij sui supellectilem vniuersam Nostris vtendam reliquit, donec expleto luctu ad munus suum se referret.

Pater Alexander Valignanus Visitator & primus expeditionis huius fundator moritur Amacai.

CAPVT OCTAVVM.

P. Alexander Valignanus conatur rem Sinensem stabilire.

OPtabat ętate iam inclinata Visitator rem Sinensem quam optimè posset, ante obitum constituere. habebat enim longo tot annorum vsu incredibilem erigendarū missionum inter Ethnicos experientiam. ideoq; tentabat ipse in Sinense Regnum ad visendas Nostrorum sedes penetrare, & coram ea videre, quæ per litteras fuerat assecutus. nam idem est in hoc negotio, quod in oculis nostris quotidie experimur, quos

opor-

oportet sæpè falli, si de rebus longe positis voluerint iudicare. P. Cataneum sibi Socium designarat iam comperto, quam exiguo fructu rem apud Sinas Christianam Amacai tentasset, sed ne quid in ea re discriminis adiret, expeditio vniuersa, maximè quod vir tantus non nesciri poterat, annos plures in Iaponia commoratus, quam inter ac Sinas odium est plusquam vatinianum, & inimicitiæ supra capitales. scripsit igitur ad socios omnes intra Sinense regnum eorum hac de re sententiam consiliumq; exquirens. variæ fuerunt non sine causa Sociorum sententiæ. P. Matthæus nihilominus & alij quidam periculum, si quod esset rei tantæ commodis posthabentes, eum omnino euocarunt. Vt igitur ea res tutius fieret à varijs Magistratibus adnitente maximè Ciù Paulo, diplomata varia impetrantur, quibus P. Cataneo iam noto ac Socijs liber in Sinense regnum reditus permittebatur: imo tanta fuit amicorum consensio, vt etiam per vniuersum iter ex ærario publico sumptus suppeditari iuberentur: nauigium publicũ quoties flumine, equi tres & baiuli sex, si terram iter instituere placuisset. cum hoc diplomate Frater noster Franciscus Martinez in Cantoniensem prouinciam ad Socios adducendos nauigauit, & iam itinere toto sumptus è publico ei subministratus est diplomate quod habebat ostenso, & quoties magis placebat, pro quotidiano victu nummi numerabantur.

Ad hoc iter Visitator noster multa in huius expeditionis vsum adferebat, & designarat aureos minimum mille ad singula domicilia deferre, vt agros aliquos coëmerent in eo ipso regno, ad necessariam Nostrorum sustentationem inchoandam. maximo enim incommodo, nec minore periculo annuus Nostris Amacao mittebatur commeatus, & omnino certum est, maximam partem Sociorum in hoc regno firmitatem inde pendere: si coëmptis bonis stabilibus Sinæ sibi persuaserint, nos ad reditum in patriam quippiam contra se molituros

lituros minimâ aſpirare. & ſi hæc ſumma Europæis exigua videtur ad ſedem vnam ſtabilendam, ſcire tamen oportet, ex huius regni copia rerumq; vilitate ſufficere vni domicilio, ſi huius ſummæ duplum in coëmendas poſſeſſiones effuderint. volebat igitur Viſitator quod amplius non poterat, hanc Noſtrorum ſuſtentationem in annuo prouentu inchoare.

Viſitator P. Valignanus moritur.

Interim dum hæc acriter comparantur, Socijq; ad Viſitatorem ſuum excipiendum præ gaudio geſtiunt, in lethalem morbum incidit, qui vitã eius ſpeſq; noſtras breuiſſimo tempore amputauit. Exeunte igitur Ianuario anni ſupra ſecularem ſexti, cum nouem ſupra ſexaginta ſanctiſſimè decurriſſet, ad laborum ſuorum præmia in cælum, vti ſperamus, euolauit. Hic repentinus caſus Chriſtianis expeditionibus Iaponenſi ac Sinenſi cecidit perimportunè. illã enim ille promouerat, hanc etiam noſtram erexerat: vtramq; rara beneuolentia, & continuo multorum annorum labore: ſentiebant omnes ſe tali præſidio nudos inter tot pericula, & rerum omnium anguſtias derelictos: & notatum eſt neſcio quo ſecretiore Dei iudicio, duos viros ſanctiſſimos, B. Franciſcum Xauerium, ac Viſitatorem Alexandrum Valignanum, in huius regni ingreſſu diem ſuum obiiſſe, priuſquam quod deſignauerant, exequerentur: id etiam tertio notatum eſt poſt P. Matthæi obitum. nam P. Franciſcus Paſius alter Viſitator in eo ipſo procinctu anno milleſimo ſexcenteſimo duodecimo diem clauſit extremum. Faxit Deus vti ea res huius gentis peccatis exigentibus minimè fuerit impedita, ſed eo conſilio à Deo permiſſa, vt in cælum ſupremi Regis aulam eos ad ſe euocaret, qui efficacius ex eo loco rem Chriſtianam promouerent, vbi eos plus poſſe, nec minus velle conſtaret. Moriens igitur Viſitator facilè oſtendit, quanti hanc expeditionem faceret. nam loco ſuo tres alios vtiliſſimos operarios immiſit, & quæcunque iam comparauerat, eo deſtinauit, ſolum quæ de annuo prouentu deſtinarat,

narat, varijs impedimentis disturbata, infecta remanserunt. in his quæ missa sunt, variæ sunt Ecclesiasticę vestes, imagines, & alia huiusmodi, quibus viuens vtebatur. ea omnia apud nos asseruantur, tanti Patris apud posteros nostros gratissimum monumentum.

In Cantoniensi Metropoli graui tumultu in Nostros excitato Frater noster Franciscus Martinez occiditur.

CAPVT NONVM.

HIs ipsis quibus hæc scribuntur annis, Holandi pyratæ Indiam Orientalem latrocinijs infestare cæperunt: res aliquot annis eis cecidit è sententia, ideo maximè quod Lusitanæ naues ad hæc vsque tempora armatæ contra indigenarum insultus, non contra vim Europæam nauigabant. Indi quippe minoribus nauigijs sicubi hoc faciunt pyraticam exercent: hi Lusitanarum nauium moles ne tentabant quidem, sed erepto maris dominio vbique fere facultatem nauigandi à Prorege, vel eius nomine à Præfectis exigunt. hæ naues inermes prope, si quando in Batauos aut Anglos pyratas incidebant, facile inermes armatorum prædæ subiacebant: quanquam annis deinde posterioribus, ex quo Europæo se more munierunt, iam diu nihil effectum est ab illis, sed potius ipsi damna multa pertulerunt. Pyraticæ nauigationis spolijs elati, arces etiam Lusitanis eripere tentarũt; Malucensem, Malacensem, & Mosanbicenam, sed quo euentu nemo nescit, nec ad meum pertinet institutum: etiam Sinense regnum ingredi, sed frustra tentarunt, immemores vt arbitror non exiguitatis suæ solum, sed tuti etiam apud suos diuerbij, qui multa complectitur, male stringit. in Prouinciam igitur Fuchianam, quæ ad Austrum in extremo angulo Orientem versus ad mare adia-

Holandi Indiam latrocinijs infestãt.

Holandi Sinẽse regnum ingredi tentant.

Fuchiana Prouincia.

cet appellentes in ea pedem figere sunt conati: magna promittebant, siue ab lucro mercium inferendarum, siue ab Iaponijs Lusitanisq; Amacao, & Hispanis è Philippinis insulis expellendis: quasi vero, Regni Sinensis potentia à Batauis lacunis auxilium expectaret. vbi senserunt promissis grandibus paruam haberi fidem, ad minas etiam ac puerilia terrimenta displosis bellicis Machinis refugerunt: Verum æquè vtrumque à Sinis reiectum: ipsi vero cum vim profuturam desperarent, Malacam versus redeuntes, in Reguli Patanæ portu consederunt, à bellicis expeditionibus domandoq; Sinarum Imperio ad pyraticam artem antiquam redierunt. nam ad fretum Sincapuranum angustijs celebre Sinicas onerarias Lusitanorum in Indiam à Sinis renauigantes præstolabantur. Et quoniam Amacaense oppidum iam minis inuaserant, ac spe deuorarãt, Amacaenses nullo præsidio tecti, murum extruere in Colle Amacaensi Collegio proximo in arcis modum inchoarunt, ac eodem tempore cum ædes nostra fortuito incẽdio arsisset, denuo erigebatur: vtrumque Sinæ impedire conati sunt, ædes tamen ipsis inuitis assurrexit: Arx tepescente pyratarũ metu intermissa est. E Regione Collegij scopulus erat potius quam Insula, sesquimiliaris fere ambitu: eum scopulum Nostri iam ab omni sæculorum memoria desertum, ad honestam Collegij recreationem & ædiculam extruendam occuparant: id nimirum Sinæ arbitrati sunt à Lusitanis ad arcem contra se extruendam occupari. Ergo dissimulato tantisper furore, tempus commodum explorarunt, quo tempore Lusitani omnes in templa conuenerant; ipsi Magistratus, qui Amacai Sinas regunt militares illi, & ex infimo prope ordine, ausi sunt tamen in Insulam illam nauigare, & armata manu, nec opinantes cum fratre nostro seruos domesticos obruere: Domum igitur exiguam illam quidem incenderunt, & cum in sacello D. Michaelis imaginem reperissent, eam indignissimè lacerarun

Amacaenses se muniunt.

Sinæ occupãt Sociorum domum Amacai & incendunt.

rarunt. Frater noster nisi Iapones famulos cohibuisset facile vim imbecillium Sinarum repulisset: sed noluit damni exigui causa turbas excitari. Victores igitur Sinæ sese in oppidum receperunt, ac tametsi fumus incendium prodidit, ipsique ex oppido spectantes Lusitani incendendas Magistratuum ædes iudicarent, cohibiti sunt tamen à Socijs, & sese in domos suas receperunt. Ex ijs Magistratibus erat vnus origine ac professione Saracenus: nam ex Tartarorum reliquijs multi in eo regno remanserunt, qui post quartam generationem pro indigenis habiti, ne à litterarijs quidem gradibus publicisque munijs prohibentur. Is malorum incentor erat, & imaginis è Christianæ legis odio lacerator: iam se Lusitani in domos receperant, cum ecce tibi frater noster clam imagine Lacera de re tota superiorem admoniturus exscendebat, laceram demum imaginem Lusitanorum serui conspicati, furorem diutius minime tulerunt, sed concursu facto in Magistratuum ædes irruerunt, & Saracenum illum male mulctatum etiam in Collegium nostrum capillitio passo & liuoribus fœdum adduxerunt, cum Nostri vrbis Præfecto Lusitanisq; auctoribus domum suā remiserunt: res deinde tota cū vicini oppidi Ansani Gubernatore cōpositæ tumultū cōpescuit. Nostris Insula remansit ea lege, vt quoniā hoc esset Regis Sinarū solum, Nostri Regiū ibi nomē esse litteris aureis inscriptū Sinicè paterētur.

Saracenus quidam malorum incentor.

Exasperatis in Amacaenses nonnihil Sinarum animis, alia res accidit longe periculosior, quæ expeditionē Christianam vniuersam, imo & oppidum Amacaense Sinenseq; commercium in apertum discrimen adduxit. ortæ fuerant in Ecclesiastico quodam negotio inter Sacerdotem quendam sæcularem & Religiosum, nescio quæ discordiæ: Religiosus iniuria affectus Rectorem Collegij nostri Conseruatorē appellauit, ideo quod sede vacante Episcopatus moderator Sacerdoti, qui iniuriam fecerat aperte faueret: Ex hac lite vrbs in duas partes

factionesq; diuisa est, atque ita vt sine dubio misera esset oppidi facies, cum in Ecclesiastica lite secularibus prope armis certaretur: ea pars quæ Episcopatus Moderatori fauebat infirmior erat, quam vt vel iure vel iniuria victoriam speraret: ergo homines nefarij dum moderatori nimis fauere volunt, eo, vti credibile est, nesciente, pæne cum aduersarios perdere volunt seipsos Remq; publicam euerterunt, nauim ipsam qua vehebantur perforantes. Persuadent igitur nimium credulis in hac materia Sinis, hunc ciuitatis tumultum inde nasci, quod P. Lazarus Cataneus, qui etiam tunc Amacai in Sinensi habitu residebat, totius Imperij Sinici Tyrannidem affectaret: eum ab Lusitanis Ducem ideo nominatum, quod itinerum peritus esset, & vtramq; iam Regiam peragrasset, classem in eius auxilium breui venturam, non ex India solum, sed ex Iaponijs quoque Insulis: interim Socios qui intra regnum commorantur, iam permultos in suas partes traxisse, qui huius tumultus euentum præstolantur. Amacao in Cantoniensem quoque Metropolim libello scripto, hæc fama emanauit. Quid non audet calumniatorum maleuolentia & liuor, qui etiam propria pericula spernit, vt procuret aliena.

Tumultus causa falsò persuadetur Sinis.

His in oppido Amacaensi euulgatis, Sinæ omnes in metropolim aut in patriam refugerunt, & omnia metu tumultuque repleuerunt: ea indubitata planè visa sunt. nam & arx nuper extructa, & templum nostrum pro arce alia habita est: tumultus etiam ob scopulum illum excitati, rem plane credibilem aptissimis coloribus effingebant; pauciora gentem suspicatissimam terruissent: admonito igitur Prorege, Prouincia Cantoniensis tota, terra marique delectus faciebat, in metropoli ædes omnes extra muros dirutæ supra mille fuisse perhibentur, non sine insigni vulgi iactura, commercium omne cum Lusitanis interdictum, commeatus in oppidum Amacaense inuehi prohibitus, ipsæ Cantonienses portæ calce & lapidi-

In Metropoli omnia metu & tumultu replentur à Sinis

lapidibus obstructæ, qua parte Amacaum spectant, diurnæ ac nocturnæ vigiliæ auctiores pro muris dispositæ, edictum litteris cubitalibus propositum, quo edicto grauissimis pœnis interdicebatur, vti nemo Amacaensem aliquem domo exciperet, obseruaretq; maximè Sacerdotes illos externos, qui medio in capite raso capillitio circulum gestant: ex ijs quippe vnum nomine Cotienieu (sic enim P. Cataneus à Sinis appellabatur: ipse enim Lazari significationem pro Sinensi nomine acceperat Diuinum scilicet adiutorium) Regnum affectare: cum pleriq; P. Matthæum esse arbitrabantur, in Sinensi vtique regno notiorem, hac igitur ex causa Cantoniensis metropolis bellico tumultu ardebat, imo res ipsa datis libellis ad Regem penetrauit, quibus deferebantur ij, qui murum & arcem extrui permiserant, ea res Pechini molestissima simul & periculosissima nostris accidit; sed Cantonem redeamus.

Lusitani Amacaenses commeatum postulant per legatos.

Hæc vbi Amacaenses Lusitani, qui rem gerebant publicam senserunt, legatos in metropolim amandarunt, qui omnem à se accusationis inuidiam remouentes postulabant; ne solito commeatu priuarentur, eo maximè tempore, quo pyratarum insultum formidabant: nulli credibile videri, se iam tot annos pacatiores eo maximè tempore conspirare, quo iam fere triennium, Indicis nauibus destituti, in extremam prope inopiam, ac vrbis solitudinem deuenissent: permissum est igitur Sinis Negotiatoribus, vti redirent Amacaum, sed eo maximè consilio, vt certiora de sparso tumultu referrent: res igitur accuratius excussæ, veritatem aperuerunt, & ne tumultus quidem somnium apud Amacaenses extare. ergo populus dirutas sine causa ædes suas lamentabiliter querebatur, & summus maris Præfectus, Haitaù vocant, adlaborabat, vti persuaderet, non sine causa ædes auctoritate dirutas fuisse. sciebat enim ingens sibi malum imminere, si forte rei veritas in Regiam perueniret.

Francisc⁹ Martinez Nanciano euocatur Amacaum.

Hoc ipso tempore Visitator, vt paulo ante narraui, ad ingressum in Regni interiora se accingebat, & ad se deducendum Fratrem nostrum Franciscum Martinez Nanciano euocaret: ergo ille in Metropolim Cantoniensem tametsi terriana vexaretur, spreta ægritudine, nauigauit. cum igitur aduenit, turbata omnia reperit, & de morte Visitatoris accepit litteras, dubius igitur quid ageret ad Collegij Rectorem scripsit Amacaum, vellet nec ne redire vnde venerat, an iter inceptum prosequi Amacaum vsque, hoc enim à Patre Nicolao Xauceanæ sedis superiore in mandatis acceperat. Interim Socios Xauceanos monet imminere grauem aliquam procellam expeditioni vniuersæ, ex ijs quæ in metropoli reperisset. consilium alijs dare,, sibi sumere nesciuit. Monitus fuit ab amicis non semel vt se in locum aliquem tutum reciperet, eò quod facilè resciri queat, eum Amacai natum; ille verò innocentia sua & Diplomatibus munitus adduci non potuit, sed cum reliquis Neophytis, quantumuis cum febri conflictaretur, maioris hebdomadæ cultum diuinum celebrauit. Interim ad eum visendum inter reliquos venit Neophytus quõdam, nunc verius desertor Cantoniensis ciuis: hic vt nummulos aliquos emungeret, terrere fratrem nostrum cæpit, sed spe sua exturbatus, fratrem nostrum detulit ad vnum è maris custodibus, asserens eum esse Catanei affectatoris Regni exploratorem, arbitratus est miles iste, se præmium à Magistratibus velut re graui deprehensa accepturum: ergo de ædibus deque exploratore certior factus, rem ad Progubernatorẽ vrbis (nam aberat Gubernator) retulit: exploratorem quendam scilicet Amacaensem certis in ædibus cum aiijs aliquot socijs latitare: hoc nuncio mirè lætus, arbitratus est posse summum maris Præfectum ac reliquos, qui se huic negotio immiscuerant, Magistratus, liberari ab hac populari calumnia, quod nempè sine causa multorum ædes diruisset. ergo eo ipso momento

Francisc⁹ monetur vt fugiat.

Franciscus proditur & comprehenditur.

mento apparitores duos misit ad fratrem nostrum ac Socios comprehendendum: iueruntilli equites armis militibusque cincti, vti res grauior appareret: repertus est bonus frater in lectulo cum febre, conflictans: eum igitur lectulo assurgere iubent, & omnibus domi repertis inijciunt vincula: aderat forte Patruus alterius fratris nostri, cum duobus pueris eiusdem propinquis: aderant etiam famuli duo, quos secũ Franciscus noster adduxerat: inde referunt in cõmentarium quidquid domi repererant, eius ianuam claue ac sigillo muniunt, ne quis ea quæ repererant exportaret. Sparsit fama subito Sacerdotem externum, qui venerat exploraturus, esse comprehensum, & tanti concursus repente facti sunt, vt per vicos transiri ægrè posset: tenebræ rem horribiliorem reddebant, multis enim facibus incensis collustrati, & militum tumultuantium clamoribus euulgati ducebantur.

Franciscus cũ Socijs quæstioni subijciuntur.

In Progubernatoris palatium abducti, nulla præuia inquisitione, quæstioni subijciuntur omnes. Id ita fit: ligneis vectibus duobus non sine maximo doloris sensu pedum calces cõstringuntur, ac deinde malleis contusi vectes, pedes ipsos percutiunt. In hac atrocissima quæstione, frater noster patientissimus obmutuit, non sine omnium stupore, qui scirent cæteros magno eiulatu dolorem solere testari: ipse vero Socios exhortabatur, vti meminissent se lege Christiana à mendacio prohiberi, viderent etiam atque etiam, ne quęstioni cederẽt, ac tormentis. Iniquus deinde Iudex quærit è Francisco quis sit, & quorsum in eam vrbem venerit: respondit se Xauceo non Amacao venisse, & Magistratuum grauissimorum litteras secum habere testes, cuius causa venisset: eas ad se extemplo deferri iussit, quibus lectis satis dubius fuit, quid ageret: cæteris seorsim interrogatis, idem omnino reperit, parumq; abfuit, quin liberum dimitteret, veritus Magistratuum, quorum erant litteræ, indignationẽ. aderat forte accusator, &

Puer examinatur.

magni referebat eum probare, quæ dixerat: ergo tartareo plane inuento, quærit ex altero è pueris. Franciſcus Pharmacum aliquod coëmiſſet nec ne? Ea vox quæ Pharmacum apud Sinas ſignificabat, puluerem quoque tormentarium innuit, ſi addideris ſyllabam vnam, quæ ſclopetum ſignificat, puluis enim tormentarius Sinicè ſclopetorum pharmacũ appellatur, Ciunhiò videlicet. & quoniam frater noſter æger pharmaca coëmerat, annuit coëmiſſe; tum accuſator voce elata; Ecce, inquit, puluerem tormentarium dicitur coëmiſſe; nam pharmaco aliam vocem addidit, quæ ſclopetum ſignificat. Hoc audito Frater noſter, ac cæteri puero annuerunt, ne quicquam falſi pronunciaret: Id Iudex aduertit, omnes ſcilicet cum de puluere audierunt, permotos fuiſſe, & ſuſpicionem propè iam excuſſam reuocauit, omnino ratus aliquid inter eos latere. ergo puerum ad ſe propius euocat, & quærit quale tandem eſſet illud pharmacum: puer intulit ad ægritudines depellendas; tum iratus Iudex, quaſi cæterorum nutu ſententiam mutaſſet, tormentum aliud innouauit, adſtrictis inter digitos arundinum fruſtis, quare territus, ſclopetorum pharmacum fuiſſe confirmauit. Hac re iam, vt videbatur, cõperta, impunitatem puero promiſit, ſi omnia enarraret: Puer vero vti ſeipſum eriperet veris falſa permiſcuit, ex interrogantium voluntate dixit, eum eſſe Societatis noſtrę Religioſum, Amacao veniſſe, eo ſclopeta multa miſiſſe, & alia bellici apparatus armamenta. His auditis Iudex fratris noſtri pileum è capite detrahi iuſſit, vti videret, num ſub capillitio tonſuram gereret clericalem. & eam gerebat, quod minoribus ordinibus eſſet initiatus. ergo de re tota nihil in poſterũ Progubernator dubitauit. Subridens igitur fratri noſtro dixit: ſi ad hæc perpetranda veniſti, quorſum hæc Magiſtratuum grauiſſimorum diplomata? cum noſter etiam nunc pernegaret, dixit Iudex: lux craſtina omnia deteget: & in vincula eos ſeorſim ſingulos abduci imperauit.

Puer vi tormẽtorum falſum dicit.

Die

Die igitur insequenti Fratris nostri sarcinulas ad se ferri iubet, ibi litteras Europæo charactere, librosq́; nostrates, vestes etiam interiores è Lusitano more reperit: quæ omnia eum iam nihil dubium acrius confirmarunt. ergo Amacao venisse certus, diplomata omnia falsa iudicauit: in quam rem propēsum accusator impulit, asserens Fratrem nostrum celebrem magum esse, qui se adstantiũ oculis cum vellet eriperet, quoties in eius conspectum aqua deferretur: caueret igitur etiam atque etiam ne aquam videret, atque ita dies multos in vinculis incredibilem sitim passus est, donec paucis ante obitũ diebus in vinculis aliqui misericordia permoti, clam aquæ paululum obtulerunt.

Franciscus pro Mago habetur

Horum omnium quæ inuenerat certiorem reddidit Progubernator Architalassum, à quo iussum est, vti sibi omnes sisterentur, abducti sunt eo matutinis horis, & in publico vico ad vespertinas vsque, aduentum Magistratus præstolati sunt. concursus erat ingens ad exploratorem conspiciendum. agnitus est ab amicis quibusdam Frater noster, sed Apparitoribus prohibentibus ad colloquendum admissi non sunt. vix dum Architalassus in tribunal venerat, cum re inaudita iussit atrocissimè singulos solitis fustibus verberari, pueris exceptis: quos ætas huius pœnæ impatientes sine morte reddebat. permouebat omnes miserabilis Fratris nostri facies, quem longa ægritudo & superiora tormenta mortuo similiorem, quam viuo referebant. Architalassus deinde Progubernatoris examini fidens, seque hac ratione à populari calumnia liberans, sententiam capitalem in fratrem nostrum, & alios duos patruum puerorũ, & Ignatium è famulis prouectiorem pronunciauit: famulus vt perduellionis socius; patruus quod hospitio perduelles excepisset hac pœna damnati sunt. Cum hac sententia in vincula reducuntur, vbi noctem totam cum maximis doloribus conflictatus saucius, & suo sanguine infe-

Franciscus & Socij sistuntur coram Architalasso.

Sententia fertur capitalis.

ctus,

ctus, magna tolerãtiæ significatione transegit, & ad solatium compedes ac manicas pedibus, ac manibus gestans, mouere se tantillum prohibebatur: die insequenti ad Progubernatorem reducitur denuo excutiendus: hortatur igitur vt iam deprehensus omnia aperiat, alioqui se illum in altero crure brachióue ideo cruciaturum, vt Proregi alterum relinqueret ad tormenta. Respondit Frater noster Franciscus, esse se professione Christianum, Deum vnum ab infantia venerari, In Societatem IESV cooptatum, Matthęi Ricij, qui Pechini degebat, discipulum esse: abstinuit enim à Xauceanis Socijs nominandis circumspectè, ne fortasse quod in eadem essent Prouincia euocarentur: se adnitente Magistro suo hæc Magistratuũ diplomata impetrasse: nihil finxisse: nihil adulterasse. Hac eius confessione Progubernator irritatus, eum denuo verberari iussit non dissimili atrocitate, quam qua altero die vapulasset: sed iam frater noster ferendo non fuit, nam vulnera vulneribus addita, primis eum ictibus semianimem reliquerũt. veritus ergo Progubernator, ne inter verberationem moreretur, quæ res sine dubio ei Magistratum eripuisset, ab vlteriori verberatione abstinuit, & eum tabulæ impositum in vincula, quam celerrimè remisit. In carceris ingressu bonus Frater Spiritum Deo reddidit, nullo humano solatio adiutus, sed credibile est, diuina illi minime defuisse. Id in Martij postremum diem incidit, anno supra sęcularem sexto, ea ipsa hora, qua Christus Seruator noster in Crucis tormentis expirauit. Annum ætatis agebat tertium & trigesimum, ex his quindecim domi nostræ Deo famulatus magnopere se Nostris Neophytisq; probauit: eum Socij nostri certatim optabant: orationi deditus erat impense, vnde credi potest, eum hoc crudelissimo mortis genere expurgatum extemplo cælestibus gaudijs fuisse donatum. Magistratus vbi de illius morte audierũt, carceris Pręfecto iniunxere, vti eo in loco terræ mandaretur,

Franciscus iterum verberari iubetur.

Franciscus in carcere verberatione euocatus Spiritum Deo reddidit.

à quo facile à cæteris internosci posset. si forte de eo Prorex velut exploratorum capite aliquid sciscitaretur. ergo extra muros humo mandatus est cum illis ipsis vestibus manicis atque compedibus, in quibus Spiritum emiserat. & videtur id Deo permittente factum, ne Dei seruus Diuinis officijs & communi sacri cœmiterij sepultura careret, quod deinde cadauere Nostris restituto factum est, insigni pompa, vt infra dicetur.

Franciscus sepelitur.

Cantoniensi tumultu sedato P. Cataneus cum altero Socio ad stationem suam intra regnum rediјt.

CAPVT DECIMVM.

ADmonitus (vti diximus) de hac Lusitanorum Amacaensium rebellione, iniunxit summo militum Præfecto Cantoniensis metropolis Sompìn vocant, vt ex vniuersa Prouincia coacto milite ad expugnandum Amacense oppidum extemplo proficisceretur: verum ille sane prudenter iudicauit, neque tantos sumptus temere faciendos, neque incertam rebellionem certo bello persequendam. Itaq; exploratores misit Amacaum, qui pacata omnia retulerunt, nisi quod vrbem in duas factiones inter se diuisam nunciabant, quod ipsum acrius etiam persuadebat nihil eos rerum nouarum moliri. his nuncijs populus à Progubernatore & Architalasso tumultus auctoribus etiam vehementer abhorrebat, Progubernator vero ex Francisci morte metu concepto, Ignatium nostrum famulum alia perduellione conatus est inuoluere, vera illa quidem ab Idolorum Ministris in Xauceana Regione intentata, sed quæ nihil ad Ignatium pertineret: id vbi minus è voto cessit, carceris Præfecto iubet, vti omni eum alimento interdicat: sperabat enim se cum Deo crudelitatis & iniuriæ in fratrem nostrum inditium omne sopiturum: Verum è concapti-

Exploratores Amacaum mittuntur.

Xaucei domus Sociorum lustratur.

nis aliqui clam ei subministrabant, quod ad vitam sustentandam satis esset, donec Xauceo nostri subuenirent. Scripsit etiam ad Xauceanum Gubernatorem, vti domi nostræ exploraret, num quid armorum belliciue apparatus, apud nos delitesceret: fecit ille, & nihil isthîc fuit repertum, nocturnas etiam circum ædes nostras excubias adhibuit, mirantibus nostris, quod ad eam diem nihil de fratris nostri vinculis, de morte minus inaudierant: sed non latuit diu ea res, certis nuncijs Amacai tumultuatum, & externorum Sacerdotum exploratorem comprehensum nunciabatur: huius tumultus caput & Dux P. Cataneus nominabatur, qui tanto tempore Xaucei fuerat commoratus. Hoc rumore ciuitas vniuersa trepidauit, & Neophyti omnes nostri amiciq; Ethnici à Nostrorum congressu abstinuerunt, veriti ne pro perduellibus haberentur.

P. Nicolaus ad Proregem libellum mittit.

His auditis P. Nicolaus statuit omnino ad Proregem ipsum ipsemet pergere, rationem facti redditurus, & Franciscum nostrum liberaturus. Sed ex consilio amicorum libellum per negotij curatores misit, qui eo ipso tempore traditus est, quo Architalassus ad hæc ipsa negotia aduenerat. Prorex iam certior factus, Franciscum nostrum in tormentis expirasse, & Amacaensis tumultus nebulam dissipatam, dissimulauit, & libello minimè respondit: non tamen inutilis fuit hæc innocentiæ nostræ significatio. nam cum Architalassus in Metropolim redijsset, grauiter questus dicitur, quod in re tanti momenti parum consulte processisset, illum enim, quem verberatione mactauerat, satis constare, exploratorem Amacaensem nunquam fuisse, sed Europæorum Sacerdotum discipulum, qui volentibus Proregibus Xaucei cõmorabantur. Missi Procuratores dato libello, in metropolim ire perrexerunt, vt alium libellum Magistratibus, qui hac de re cognoscebant offerrent, sed cum fratrem nostrum iam obijsse reperissent, ad cæteros captiuos rebus necessarijs, auxilijq; promissione re-

creandos, ſeſe ad carcerem contulerunt: hi reuixiſſe ſibi viſi ſunt, dum rem deſperatam ad ſpem reuocari ſentirent.

Hic maximè ſtatus erat rerum noſtrarum in Cantonienſi prouincia ita deſperatus, vt grauius nullum diſcrimen expeditio vniuerſa ad eam diem adijſſe videretur: ſed non diutius Diuina manus auxilium diſtulit: Miſit enim reducem è Regia Magiſtratum ſum̃um ex ordine, quem Tauli vocant, qui rem vniuerſam ita compoſuit, vt de eo dicere ſoleret P. Nicolaus, qui tumultus põdus vniuerſum è vicinia ſuſtinebat, eum ſemper viſum ſibi angelum cælo miſſum ad rem Chriſtianam ſuo loco denuo ſtabiliendam: id factum eſt in hunc fere modum. Ciau Tauli è Regia redibat nouis honoribus auctus, & in antiquis confirmatus: Nam in metropolim mittebatur Architalaſſi munus adminiſtraturus, ideo quod auctor huius imaginariæ rebellionis, cum eijci metueret, miſſionem petierat & impetrarat: nouus igitur Architalaſſus magnam Pechini cum noſtris neceſſitudinem contraxerat, & cum P. Matthæo nominatim. vbi is igitur Xauceum appulit, pro vetere amicitia à P. Longobardo viſitatus eſt, ab eoque humaniſſimè exceptus: multa eo narrante pro tribunali de P. Matthæo audiuit, deque reliquis in Regia ſocijs, ab eo ſe ſciotericum horarum indicem accepiſſe dicebat, cuius vtendi modum ediſcere cupiebat. Viciſſim narrat ei P. Nicolaus falſæ rebellionis rumorem, fratris noſtri mortem iniuſtiſſimam, ac cæterorum in Metropoli vincula: auxilium ab eo petijt, & ne quid excideret, prolixiore libello memoriam confirmauit. Promiſit omnia ſe facturum accuratè, quod eorum innocentiam probe comperiſſet: noluit tamen eum ſecum in Metropolim abducere; ita enim fauere volebat, vt tamen iudiciorum morem vellet obſeruare: nihilo tamen minus P. Nicolaus paulo poſt ſubſecutus eſt, vt Fratris noſtri cadauer recuperaret, ſed quoniam nondum maturam rem eſſe vidit, accepto à Luſitanis,

Ciau Tauli rem Chriſtianam ſtabilit Xaucei.

 qui

qui ad nundinas venerant, annuo commeatu, Xauceum reuersus est.

Tauli nouus Architalassus iubet Amacaensem statum explorari.

Nouus igitur Architalassus cum in Metropolim peruenisset, turbata omnia reperit, nondum sedato apud suspicacissimos homines metu: ac tametsi iam rei totius ordinem satis certo fuerat assecutus, finxit tamen se aliquid de Amacaensi rebellione suspicari, vti omnia iuris forma cognita componeret. misit primum Xauceum ad vrbis Gubernatorem diploma, quo inquiri iubebat, qui nam essent Longobardus, Cataneus, Franciscus & Ignatius. Vrbis Gubernator, qui nouerat illius cum Nostris amicitiam, instituta perfunctorie inquisitione omnia misit, quæ ad Nostrorum innocentiam declarandam profutura videbantur: Amacaum idem Architalassus militum Præfectum virum sagacem misit, qui res Amacaenses exploraret. Ille, cum eo aduenisset, P. Cataneo renunciari iussit aduentum suum, ab eoque facultatem petijt exscendendi, cupere se eum certis de rebus in ipso Collegio nostro alloqui: arbitrabatur enim illum non Nostris solum, sed etiam vrbi præesse vniuersæ. Respondit P. Cataneus, nullam exscendendi Sinas petere solere facultatem, ac si petenda esset id ad se minimè pertinere: simul subsecutus est nuncium, eumq; in Collegium nostrum abduxit, vbi exceptus est ab omnibus, qua fieri potuit humanitate: nihil è Collegio vniuerso fuit, quod non ipse videret: & cum in Bibliothecam deductus esset, dixit Cataneus: hæc sunt arma, quibus ego ad Sinense Regnum adspiro; cum in scholas, hi sunt milites, quibus Regnum vestrum expugnabo: intellexit igitur Nostros viros esse Religiosos, qui suam aliorumq; salutem curarent. Inde deductus est ad videndam vrbem vniuersam; nulla fuit familia Religiosorum, nulla Xenodochiorum vel Nosocomiorum domus, quam non ipse lustrauit. Ergo in Metropolim reuersus, alia omnia quam quæ sparsa fuerant, nunciauit, maximeq; P. Cataneum aliosq; Socios commendauit.

Ergo

Ergo his auditis nouus Architalassus causam vniuersam à Progubernatore ad quartum Assessorem vrbis reuocauit, cui omnia superiora maximè displicuisse constabat. causa igitur cognita renunciauit, quanta iniuria Nostris facta fuisset ac fieret: quam perturbate omnia ab Architalasso & Progubernatore administrata fuissent. Nouus igitur Architalassus in Tribunal suum accusatorem, qui præerat Maritimis in Metropoli excubijs cum reliquis captiuis adduci iubet, ac primum Accusatorem compellans, hæc pronunciauit: Accede hominum sceleratissimè, qui iniustissimã Francisci Martinez mortem insidiosissime procurasti, ac cæteros sine causa tanto tempore vexatos detinuisti, nunc è cælo vindicta in caput tuum redit. Vbi puluis tormentarius, vbi sclopeta, vbi cæteri bellici apparatus? Itáne tres pueri Regno nostro perniciem moliuntur: Si quod fecisti spe lucri fecisti: nunc ego tibi pro meritis omnia persoluam: & quidem nunc ad Proregem ibis, qui si te merita verberatione minimè confecerit, ego vti id efficiam, te hic præstolabor. Ad hæc accusator obmutuit, & solum quatiens dimissa fronte Sinensi ritu veniam postulabat. Inde ad Assessorem causæ cognitorem deductus, nihilo audiuit molliora: Interrogatus etiam, qua ex causa maleficiũ hoc commentus esset; Respondit: id se fecisse in Progubernatoris gratiam, qui omni arte procurabat populo probare, non vanũ fuisse tumultuantiũ Lusitanorum metũ. Deniq; omnes ad Proregem ducti sunt, sed Nostri iam liberi ideo mittebãtur, vt ab eo iniurię sibi factæ pœnas de Accusatore repeterent. ac nemini dubium videbatur, quin à Prorege cognita causa extremo supplicio plecteretur, verum largitione propinqui cuiusdam Proregis intercessionem, & cum ea vitam impetrauit: verum vti in metropolim rediret animi satis non habuit, quin potius vna cum eo propinqui eius omnes sponte sua exularũt, sparsusq; est rumor eo adnitente, quasi diem suum obijsset, qui

Nouus Tauli causam sociorum pro tribunali propugnat.

Accusator Sociorum veniã postulat & vnã cum propinquis exulat.

qui ex eo creditus est, quod nusquam hactenus appareret.

Architalassus & Progubernator muneribus suis priuantur

Annus insequens de Magistratibus omnibus ex more inquirebat: hac inquisitione Architalassus & Progubernator, hac ipsa ex causa alijsq; malè factis, muneribus suis exciderunt, & inepti per vniuersam vitam ad Rempublicam gerendã declarati sunt. P. vero Cataneus Amacai audiens rem ita feliciter compositam, misit in Metropolim libellum, quo impositis sibi calumnijs respondebat, referebat etiam diploma sibi à Præside Tribunalis cuiusdam Nanchino missum, vti in eam Regiam reuerteretur, & si quidem per eum liceret, velle se de suis rebus in eo ipso Metropolis Tribunali reddere rationem. hoc libello recreatus est Architalassus, & ad eius finem ita subscripsit: Innocentia tua sole clarior est, rem omnẽ probe comperi, nihil est, quod in Metropolim venire labores re iam iudicata, nec erit quisquam qui hac de causa tibi sit molestiam illaturus: Inde edictum publicum proposuit, quoad verbum P. Catanei libellum & suam subscriptionem retulit: iussitque populum quietum esse ac securum, falsa esse omnia, quæ de Lusitanis & Cataneo sparsa fuissent. Hoc edictum locis publicis affixum duos menses refigi vetuit.

Innocentia P. Nicolai declaratur.

Iusserat Visitator ante mortem, vti ad stationem suam, cum alio reuerteretur, is erat P. Sabatinus de Vrsis Italus: Ergo visi sunt composito nunc tumultu secure posse introire; atq; ita in conducta scapha Xauceum nullo prohibente peruenerũt: secum deferebat P. Cataneus libellum, & Architalassi rescriptum. Extemplo in vlteriores Prouincias transituri, Nanhiunum nauigarunt, ibi cognitus est P. Cataneus ab hospitiorum præfecto, qui per montem transitum illum celebrem interdixerunt, asserentes, priora contra eum edicta nondum reuocata; nec satis fidebant, nondum audito Architalassi rescripto. Ergo Xauceum iterum redierunt, ibiq; Architalassum ipsum iudicem repererunt, à quo P. Nicolaus patentes litteras

P. Nicolaus cũ Socio transitu prohibiti diploma obtinent.

petijt,

petijt absoluti à calumnia Catanei, & impetrauit; auditoq; ibi Cataneum degere, cum in diem insequentem in suum tribunal euocauit; nec tamen res illa nostris periculo carere videbatur, ex eo quod Architalassus eum edicto publico in diem insequentem ad suum tribunal euocabat, asserens, eo se die Catanei causam excussurum. iuit igitur bonus Pater ad omnia comparatus: vix in conspectum venerat, cum iudex ad eum recreandum vultu hilaritatem præ se ferens leni risu interrogauit; an Sinarum Regnum tandem aliquando occupasset: tum nonnulla de Iaponibus, qui Amacaum aduenerant, & de Æthiopibus Lusitanorum seruis quæsijt: de Iaponibus ita respondit, eos procella aduectos commiseratione humana exceptos fuisse, sed extemplo in Iaponiam remissos. De seruis dixit eos, si quid Sinis inferrent molestiæ, id vel inscijs, vel inuitis heris factitari. Ad extremum approbauit eius consilium de Amacaensi oppido relicto, vbi obtrectatores habuisset totius calumniæ inuentores. Rescitum est à Nostris deinde, eum ad Proregem scripsisse, se Cataneum vidisse, & innocentem declarasse, & rem omnem Amacaensem compositam reperisse. His ita confectis, Prorex de re tota Regem libello longiore admonuit, & falsos rumores aperuit, imo rationibus permultis probauit sane dilucide, Amacaenses Lusitanos neque velle, sed nec posse quicquam in Sinense Regnum machinari. hunc libellum nostri legerunt, & Lusitanè scriptum ad Socios Amacaum remiserunt.

Hoc diplomate muniti Socij duo iter suum pacatissime cõfecerunt, & Nanciani litteras P. Matthæi Superioris repererunt, quibus P. Cataneus Nanchini considere, P. Sabatinus Pechinum nauigare iubebatur. Facta est etiam P. Nicolao ab Architalasso facultas cadaueris Francisci repetendi. ergo in Metropolim se contulit, & cadauer accepit agnitum ex ipsis vestibus, & vinculis, quibus honestus potius, quam onustus

Francisci Xauecci honorificè sepelitur.

terræ

terræ fuerat commendatus. relatus est igitur Franciscus Xauceum, & persolutis Ecclesiastico ritu iustis à Neophytis æquè ac Ethnicis amicis solito ritu complorabatur: quæ res cōmode cecidit, vti intelligerent omnes, eius ac cæterorum innocentiam à grauissima calumnia liberatam: deniq; primo quoque tempore Amacaum ad communem Nostrorum sepulturam relatus est. atque hunc finem habuit Cantoniensis tumultus ille ita sedatus, vt profuisse potius, quam in posterum nocere posse videretur. sed nondum laborum finis: eo ipso tempore Nostri Xaucei duplex discrimen adierunt.

Alia in P. Nicolaum falsa accusatio.

Vrbis infimus Gubernator ac Præses vir erat cupidus, & miris artibus vndecunque poterat largitiones per fas nefasq; corradebat; eo vel auctore vel dissimulatore accusatio falsa in P. Nicolaum libello secretiore, nocturnis horis in atrium cōiecta fuisse dicebatur; eo libello quatuor Regionis, in qua Nostri commorabantur, Præfecti numerabantur, qui commissum à P.N[illegible]o adulterium cum muliere ex ea Regione asserebant. M[illegible]itus est Noster se hac de causa in tribunal euocandum: præuenit igitur & petijt etiam atque etiam, vti hac de re inquireret, & pro rei veritate sententiam pronuntiaret. Euocati sunt Præfecti in libello nominati, vt accusationem pro sua recognoscerent. Hæc fictè omnia agi ab homine cupidissimo dicebantur, vti largitionem aliquam ad præsens periculum propulsandum emungeret: quod nuper fecerat cum sacrificulo quodam, qui idem crimen, criminisq; pœnam nummis redemerat. Euocati igitur Pręfecti, negant similem accusationem à se conscriptam, nec vllis vnquam tormentis aut verberationibus adduci potuerunt, vt aliud enunciarent: imo in tormentis dixerat quidam, se si tam ingenti calumnia innocentem affecisset, neque se posse, neque posteros suos cælestem vindictam euadere. Illa ipsa mulier criminis, vt aiebant, consors, tormentis cedens, fassa quidem est crimē cum

P. Nicolai innocentia deprehenditur.

alijs

alijs aliquot commissum, sed semper se Sacerdotē externum vel vidisse, nel nouisse pernegauit. Ergo ad P. Nicolaum cupidus homo sæpè submittebat, qui nummos exigeret pro innocentiæ suæ declaratione: noluit tamen Pater, ne obolum quidem vel dare, vel promittere, ne quam è simili largitione criminis alicuius labem non alias facile eluendā admitteret: quæ res Neophytis Ethnicisq; permultis innotuit, non sine admiratione constantiæ. ergo vbi spem largitionis amisit, pronunciauit denique sententiam in hunc modum. Mulctabantur Præfecti certa pecuniæ summa, quod accusationem à se scriptam pernegassent. De P. Nicolao referebat, eum & hac calumnia liberum, & quolibet alias crimine magna integritatis fama semper vixisse: quæ sententia Nostris Deo gratulandi causam dedit, cuius opera periculosa rei Christianæ calumnia fuisset eius præco liberatus.

Alia calumnia contra Socios.

Alius labor huic deinde non ita multo post successit. Venerat sedato Cantoniensi tumultu Xauceum è Metropoli nescio quis militum Præfectus: eo narrante persuasum est vicinis nostris, vrbanæ trans flumen Regionis vrbem vniuersam nostra causa in eiuidens fuisse discrimen adductam. ergo hinc coniurationis occasionem sumentes, libello scripto ab eo ipso Architalasso Cantoniensis causæ iudice postularunt, vti Nostros ea vrbe pelleret, quorum causa toties vrbana trans flumen Regio vexabatur: à Magistratibus sæpè mulctata, nupertimo tumultu concussa, nulloq; ad eam diem commodo recreata. tametsi iudex intelligeret, quanta iniuria postulatio hæc scripta esset, & quam bene meritas legibus pœnas criminum suorum luissent, edictum tamen illis dedit, quo iubebantur obseruare, num quisquam alius Amacao Socius recens adueniret, neque sineretur in alias prouincias penetrare: quod si fecissent, omnes tum sua sede pellerentur, atque ita conquieuerunt. his permoti Socij sedem hanc tandem aliquando

relinquendam alioque transferendam iudicarunt. Nam Cantoniensis tumultus superior plerosq; à Nostris auerterat, aut Neophytis languorem excitarat, & vicinia vniuersa non diu quietura iudicabatur, eo tamen tempore Nostri, ne pelli viderentur, nihil mouendum censuerunt.

Ex India Cataium Lustraturus mittitur è Nostra Societate Benedictus Goësius Lusitanus.

CAPVT VNDECIMVM.

Sinarum Regnum Cataium olim dictum.

SOciorum litteris, qui Mogoris Regiam incolunt, auditum est in India de celeberrimo Regno illo, quod Saraceni Cataium vocant, cuius iam olim nomen auctore Marco Paulo Veneto notũ fuerat Europæis, sed aliquot deinde sæculorum memoriæ ita exciderat, vix vt esse crederetur. scribebant Patres illi Catai Regnum illud ad ortum spectare, Borealiorem aliquanto ipso Mogorum Regno: in eo fidei Christianæ cultores reperiri multos, templa, Sacerdotes, ritus, persuadebãt.

P. Nicolaus Pimenta Cataium excolere adlaborat.

Ergo P. Nicolaus Pimenta Lusitanus Indiæ Orientalis Visitator moueri cæpit cupiditate gentem illam Sociorum Nostrorum opera excolendi, maxime quod pronum esset coniectare gentem à suo capite tantis locorum spatijs diuulsam in errores aliquos incidisse. ergo de re tota Pontificem Maximum Regemq; Catholicum censuit admonendum, Regis iussu Indiæ Prorex (qui tum erat Arias Saldagna) habebat in mandatis, vti hanc expeditionem è Visitatoris præscripto, sumptu ac fauore prosequeretur, quod ille pro sua in fidei propagationẽ & nominatim in ordinem nostrum propensione præstitit cumulate. Ad eam rem igitur Visitator explorandam, fratrem è Nostris vnum delegit Benedictum Goësium nomine, Lusitanum, virum apprimè Religiosum ac prudentem, qui ex longa, quam traxerat in Mogorum Regno moram, sermonem

Persicum

Persicum exacte callebat, & Saracenorum mores omnino penetrarat, quæ duo necessaria videbantur ei, qui hoc iter tentandum susceperat.

Audierant Nostri quidem è P. Matthæi litteris è Sinarum Regno Regiaq; transmissis, Cataium alio nomine Sinense regnum appellari, quod iam supra varijs rationibus confirmatum est: sed quod hęc cum Sociorum Mogorensium litteris pugnarent, dubitatum est primo, & deinde à Visitatore in Mogorensium Sociorum partes inclinatum: asserebatur enim in Cataio Saracenos complures reperiri, de Regno Sinensi credebatur ineptissimam sectam minimè penetrasse, & negabatur in eodem regno vllum esse Christianæ legis ab omni sæculorum memoria vestigium: hæc quia Saracenis auctoribus, qui oculati testes hæc se vidisse narrabant, credita sunt certiora: visum est igitur Regnum illud Sinensi conterminum etiam nomen suum vicino concessisse, atque ita negotium prosequi visum est, siue vt omnis dubitationis scrupulus eximeretur, videreturq; num ex ea parte compendiosiore via commercium cum Sinis institui posset.

Cataium regno Sinensi visum est conterminum.

De Christianis porro, qui apud Cataium, id est Sinas, vt infra videbitur, reperiri certum habebatur, Saraceni vel more suo mentiebantur, vel certis inditijs delusi hallucinabãtur. cum enim ipsi nullam venerarentur effigiem, & in Sinarum templis multas viderent non absimiles specie, qua Dei parentem Diuosq; nonnullos pingimus, arbitrari potuerunt vtramque Religionem in vnum conspirare: videbant cereos ac lampades aris imponi, profanos illos Sacerdotes penè sacris vestibus, quas pluuialia libri nostri rituales vocant, indui, supplicantium pompam explicare, canere ad eum fere modum, quo in Ecclesia canitur ex D. Gregorij instituto, aliaq; similia, quæ dæmon ineptus sacrorum imitator & honorum Diuinorum affectator eò transtulerat: his omnibus igitur adducti

Saracenorum error circa legis Christianæ professores.

facile potuerunt Negotiatores maximè Saraceni, vt arbitrarentur, hos esse Christianę legis Professores.

Benedictus Armenij Christiani habitu iter instituit.

Benedictus noster igitur hac ratione iter suũ instituit, Negotiatoris Armenij Christiani habitum imitatus, nomen accepit Armenio ex more Abdula, quod Dominum significat, & addit, Isai, quod sonat Christianum: accepit etiam à Rege Mogorũ, Achabar nomine, Sociorum amico præcipue verò ipsius Benedicti, varia ad Regulos varios diplomata, qui vel ei vectigales vel amici esse sciebantur. ergo pro Armenio habitus est, quibus transitus liberior datur, à quo prohibitus fuisset, si pro Hispano haberetur: varias secum merces detulit, tum vt seipsum illis distrahendis sustineret, tum vt Negotiator haberetur. merces erant ex India Mogorisq; Regno permultæ, sumptum subministrante indico Prorege, & etiam ipso Achabar adiuuante: Adhibiti sunt illi à P. Hieronymo Xauerio, qui missioni Mogorensi iam multos annos præest, Socij duo natione Græci, locorum periti; eorum alter Sacerdos erat ad Benedicti solatium, & hic Leo Grimanus vocabatur, alter negotiator erat nomine Demetrius: His additi sunt quatuor famuli natione primùm ac professione Saraceni, postea vero Christianis adiuncti. Verum hos omnes in Regia Mogoris altera Laòr nomine, inutiles sibi dimisit, & Armenium vnum nomine Isaac, in hac ipsa Regia coniuge & filijs auctum substituit. hic præ cæteris omnibus fidelis fuit, & perpetuus totius itineris Achates. Discessit igitur à superiore suo Frater noster, vt ex eius litteris patentibus constitit, anno supra secularem tertio Ianuarij, mense die sexto.

Benedicti Socij.

Benedictus discedit è Regia Laòr.

Anno quolibet, Mercatorum comitatus ex hac Regia instituitur in alterius Regni Regiam, quæ proprium Regem habet Cascar nomine appellatam: simul omnes iter instituunt, vel mutui auxilij causa, vel vt se à latronibus tueantur. numerus fuit fere ad quingentos magno iumentorum Camelorum

rum & curruum numero. E Regia igitur Laòr diſceſſit per ſolemnes ieiuniorum dies, ipſo anno, & menſtruo itinere deuenerunt in vrbem Athec nomine, etiam tunc in Prouincia Laòr ſita. poſt dies fere quindecim flumen transmiſerunt latum, quantum ſagittæ tractus excurrit: id transmittitur nauigijs ad Negotiatorum cõmoditatem. Ex altera fluminis ripa dies omnino quinque ſubſtiterunt, admoniti de latronibus magno numero imminentibus: deinde poſt duos menſes in aliam vrbem, cui nomen Paſſaùr perueniunt: ibi dies viginti ad neceſſariam quietem ſubſtiterunt. poſtmodum in aliud oppidum exiguum tendentes, obuium habuerunt peregrinum quendam Anachoretam, ab eo intellexerunt, triginta dierum itinere vrbem abeſſe, nomine Capherſtam, in quam Saracenis aditus minimè permittitur, adeuntes vero capite puniuntur, Ethnici tamen Negotiatores minime prohibentur ingreſſu vrbium, ſed à templis tamen excluduntur: narrabat illius Regionis indigenas omnes non niſi atratos ad templa procedere, agrum eſſe feracem, & vuæ copiam reperiri. Frater noſter Benedictus eo propinante, vinum eſſe probauit, noſtrati ſimile: quæ res vti apud Saracenos corũ locorum eſt inſolens, ita ſuſpicionem ingeſſit, eam Regionem fortaſſe à Chriſtianis habitari. in eo loco vbi peregrinum illum repererunt, viginti alios dies ſubſtitere. & quoniam latrocinijs infeſtum iter ferebatur, à loci Domino milites quadringentos ad comitandum acceperunt. hinc diebus quinque ſupra viginti in locum cui Ghideli nomen eſt deuenere. toto hoc itinere impedimenta & ſarcinæ ad pedem montis vehebantur: Negotiatores cum armis ex ipſo montis apice latrones explorabant: Solent enim tranſeuntes ſaxis obruere, niſi quis ex ipſo monte vim vi propulſarit. In hoc loco tributum à Negotiatoribus penditur, & latronum impetu facto, multi mortales ſaucij, vix vitam ſarcinasq; tuiti ſunt. Benedictus Noſter fugam

Athec.

Paſſaùr.

Cupherſtam.

Ghideli.

Locus à Latronibus infeſtus.

gam in sylluas arripiens euasit, sed nocturnis horis redeuntes sese à latronibus subduxerunt. post alios dies viginti Cabul tenuerunt (ea est vrbs, emporium frequens, nondũ extra terras Mogoris regno subiectas) eo in loco Nostri totos octo menses substiterunt. nam è Negotiatoribus aliqui de vlteriore itinere cogitationem deposuere, & reliqui sua paucitate deterriti, pergere non audebant.

Cabul emporium.

In hoc ipso emporio incidit in Negotiatorum comitatum soror Regis Cascàr, per cuius Regnum in Cataium transitus erat necessarius: Rex dicitur Maffamet Can: eadem erat domini Cotàn alterius Regis parens: ipsa vero Agehanem vocabatur: Age, prænomen est, quo Saraceni eos cohonestãt, qui peregrinandi studio ad impostoris cadauer sese Mecham contulerunt: illa enim impię Religionis causa tanto locorum interuallo Mecha redibat, & necessario sumptu ad iter destituta, à Negotiatoribus auxilium expetebat: addita promissione, se omnia cum fide ac fœnore liberalissimè reddituram, cum in suum regnum mercatores deuenissent. visa est Fratri nostro non omittenda occasio, vti alterius regni sibi Regem deuinciret, iam enim Mogorica diplomata expirabant. ergo mutuos illi è distractis mercibus aureos ferè sexcentos dedit, qua liberalitate, quod etiam in contractu fœnus respuisset, vinci se minimè passa est: nam deinde marmoris illius apud Sinas nobilissimi fragmenta restituit, qua merce nulla alia est Cataium petentibus accommodatior.

Soror Regis Cascar in Negotiatorũ comitatum incidit.

Hinc itineris instituti molestijs cedens, reuersus est Leo Grimanus Sacerdos: & Demetrius eius socius in ea vrbe substitit Negotiationis causa. abijt Frater noster cum vno Isaaco Armenio in cæterorum Negotiatorum comitatu. iam enim accedentibus alijs tuto sibi pergere posse videbantur. prima vrbs quæ obuia fuit, Ciaracàr vocatur, quo in loco magna est ferri copia hîc molestiam passus est insignem Benedictus noster.

Alter è Socijs Benedicti reuertitur.

Ciaracàr.

ſter. nam in his extremis Mogorum regni finibus diploma Regium negligebatur, quo diplomate immunis ab omni vectigali hactenus iter fecerat: inde poſt dies decem in oppidum exiguum deueniunt, Paruàm nuncupatur, & hoc eſt vltimum Mogorum Regis oppidum. Poſt quinq; dierum quietem, in altiſſimos montes, iter eſt diebus viginti in Regionem, cui Aingharàn nomen eſt, deuenerunt: poſt alios quindecim Calcià tenuerunt. Gens eſt huius Regionis capillitio barbaq; flaua inſtar Belgarum, qui hanc Regionem varijs in pagis incolunt. poſt dies decem obuium habuerunt locum quendam Gialalabath appellatur: hic Bracmanes vectigalia exigunt ipſis è Rege Bruarate conceſſa. poſt dies deinde quindecim Talhan deuenerunt: vbi menſem vnum ſubſtiterunt Ciuili tumultu deterriti. nam ex rebellione Calcienſium populorum itinera minus ſecura ferebantur. hinc in Chemàn pergentes, ſub Abdulahan Rege Samarhan, Burgauiæ, & Bacharate, aliorumq; Regnorum conterminorum oppidum eſt exiguum, cuius Pręfectus ad Negotiatores miſit, qui moneret intra muros ſeſe reciperent, extra nõ ſatis tutum eſſe à tumultuantibus Calcienſibus: verum Negotiatores reſponderunt: velle ſe tributa pendere, & nocturnis horis iter ſuum perſequi. Verum oppidi præfectus plane inhibuit, aſſerens rebelles Calcienſes equis hactenus carere, quos ſi comitatui rapuiſſent, ijs ipſis acrius populaturos & oppido maiorem moleſtiam procuraturos: tutius videri, ſi vna cum ſuis vim Calcienſium propulſarent, vix dum ad oppidi muros aduenerant, cum nunciatur, Calcienſes aduenire: quo audito Præfectus vna cum ſuis glorioſus fugam arripuit. Negotiatores in hoc diſcrimine ſubitam è ſarcinis velut arcem excitarunt, & in eam magnam vim ſaxorum intulerunt, quæ vſui eſſent, ſi quando ſagittæ defeciſſent. id cum Calcienſes reperiſſent, Legationem ad Negotiatores mittunt, nihil eſſe quod vereantur, ſe itineris co-

mites

Paruàm oppidum.

Aingharàn.

Calcià.

Gialalabath.

Talhàn.

Chemàn.

Negotiatores ex Sarcinis arcem excitant, & ſpoliantur.

mitês ac defenſores futuros: neque enim fidendum tumultu-antibus arbitrabantur. ergo communi conſilio fugam arripiendam iudicarunt, hoc negotiatorum conſilium neſcio quis ad rebelles detulit. ergo impetu facto dimiſſis ſarcinis in ſiluam vicinam ſeſe receperunt, interim latrones è ſarcinis quidquid placuit eduxerunt, deinde euocatos è ſiluis negotiatores, latrones ipſi intra vacuos muros cum ſarcinis reliquis abire permiſerunt. Benedictus noſter nihil præter equum amiſit, quem tamen etiam poſtea cum goſſipinis pannis permutatū recepit. Intra muros degebant illi non ſine ingenti metu, ne fortaſſe à rebellibus omnes impetu facto mactarentur. Verum eo ipſo tempore ad rebelles miſit Dux quidam è maximis, nomine Olobet Ebadaſcan, Bucharatis Regione fratrem ſuum, qui minus Culcienſes rebelles adegit, vt Negotiatores liberos abire permitterent: ſed toto eo itinere varie à latrunculis commeatus cauda carpebatur. & quidem in Benedictum noſtrum, cum nonnihil ſubſtitiſſet, quatuor latrunculi ex inſidijs eruperunt, quorum ipſe vim eluſit in hunc modum: eripuit capiti Perſicum pileum & in latrones coniecit, hi de pileo harpaſti ludum exercentes ſpacium fratri noſtro dederūt adactis equo calcaribus ſagittarum ictum præcurrendi, ſeque reliquo comitatui adiungendi. poſt octiduum peſſimo itinere in Tengi Badaſcian peruenerunt, Tengi iter moleſtum ſonat, eſt enim anguſtiſſimum, & non niſi ſingulis tranſitus patet in altiſſima magni fluminis ripa: huius vrbis Incolæ vna cum cohorte militum, quæ comitabatur, in negotiatores inſiluerunt, & erepti ſunt Fratri noſtro tres equi, quos deinde munuſculis redemit; decem dies hic ſubſtitere, & diei itinere Ciarciunar tenuerunt: hic dies quinque imbribus detenti ſunt in aperto campo, & ſupra cæli inclementiam iterum à latronibus inuaduntur. hinc poſt dies decem in Serpanil deuenerunt, ſed deſertus locus erat, mortalibus omniq; comitatu deſtitu-

Latrunculi 4. Benedictū inuadunt.

Badaſcian vrbis incolæ in Negotiatores erumpunt.

Ciarciunar.

Serpanil.

destitutus; in arduum montem conscensum, cui Sacrithma nomen est, in hunc montem euadere non nisi robustiores equi potuere, reliqui longiore sed faciliore itinere perrexerũt. Hic fratri nostro è iumentis duo lęsis pedibus claudicabant, & famuli labore fatigati eos dimittendos iudicabant, sed demũ reliquos consecuti sunt. viginti dierum igitur itinere in Prouinciam Sarcil deuenientes, pagos ibi multos vicinos repererunt. Biduum ad reficiendos equos subsistunt: inde post aliud biduum ad pedem montis, cui nomen Ciecialith perueniunt, eum multa niue conspersum dum conscendunt, plurimi mortales frigore obriguerunt, & ipse Frater noster ab extremo periculo parum abfuit. nam sex omnino dies in hac niue tenuerunt. Denique in Tanghetàr, quæ est Regni Cascàr, delati sunt: ibi è ripa magni fluminis in aquas cecidit Armenius Isaac, & horas octo totas semianimis iacuit, verum deniq; Benedicti auxilio ad se redijt, & post alios dies quindecim Iaconich oppidum tenuerunt, & eiusmodi fuit iter, vt Fratri nostri sex equi labore interierint. post dies quinque comitatum præueniens noster Benedictus solus in Metropolim præcessit, quæ Hiarchan appellatur: ex ea equos misit subsidiarios, & socijs de necessarijs quoque prouidit, qui non ita multo post incolumes cum sarcinis & mercibus Metropolim tenuerunt Nouembri mense eodem anno supra sæcularem tertio.

Sarcil Prouincia.

Tanghetàr.

Iaconich.

Reliquum itineris Cataium vsque quod Sinarum Regnum esse compertum est.

CAPVT DVODECIMVM.

HIARCHAN Regni Cascàr Regia celeberrimum est emporium, vel negotiatorum cõcursu, vel mercium varietate. In hac Regia finem accipit Cabulensium Negotiatorum co-

Hiarchan.

Rex Cascar vendit Præfecturam comitatus Cataium vsque.

mitatus: & inde instituitur nouus Cataium versus, cuius comitatus præfecturam Rex multo pretio vendit, ac Præfecto Regiam in Negotiatores omnes per iter vniuersum communicat potestatem: is priusquam coalesceret annuum spatium fuit. ad iter enim periculosum ac longum non nisi multi conspirant, nec annis singulis adornatur, sed ijs tantum, quibus in Cataium Regnum norunt iam se esse admittendos: nulla est negotiatio pretiosior frequentioŕue in hoc itinere toto, quam fragmentorum pellucidi cuiusdam marmoris, quod Iaspin nos vocabuli ponuria solemus appellare: hæc fragmenta Regi ferunt allecti magnitudine pretij, quam Cataiensis Rex esse arbitratur è sua dignitate: quidquid Regi minus placet, liberum est in priuatos distrahere; lucro tali, cuius spes tantos labores sumptusq; bene collocatos putat, ex eo marmore variam supellectilem concinnant; vasa, vestium & zonarum ornamenta, quę frondibus ac floribus affabre insculptis sanè non exiguam referunt maiestatem: ea marmora quibus plenũ est, hodie regnum, Sinæ Tuscè vocant, & duplex est eius marmoris species: altera pretiosior, quæ è flumine Cotàn, non procul à Regia educitur, eo fere modo, quo gemmas vrinatores piscantur, & instar silicum crassiorum educi solet: altera species inferior è montibus eruitur, & in saxa maiora diffinditur in laminas duabus fere vlnis latiores, quæ deinde ad iter accommodari solet: abest mons iste ab hac regia dierum viginti itinere, & Cansangui cascio, id est, mons lapideus appellatur, quem verisimile est eum esse, qui eodem nomine in geographicis descriptionibus huius regni quibusdam nuncupatur. eruuntur hæc fragmenta labore incredibili, vel loci solitudine, vel marmoris duritia, ad quod tantisper emolliendum ferunt extructo desuper igne luculento domari: huius quoque eruendi facultatem magno pretio Rex alicui Negotiatori vendit, sine cuius facultate toto contractus tempore

Negotiatio in Iaspide.

Duæ species Iaspidis.

cæteris negotiatoribus effossio prohibetur. cum eò tenditur, annuus ad operarios alendos defertur commeatus: neque enim breuiore spatio ad exculta hominibus loca reditur.

Frater noster Benedictus Regi visitationis officium impendit (dicitur is Mahamethin) gratus fuit delato ex munere, nam horariam machinam è collo pensilem, vitrea specula, aliaq; Europæa detulit, quibus Rex ita recreatus est atque delinitus; vt datorem in amicitiam patrociniumq; suum receperit. Non aperuit initio Noster, velle se in Cataium proficisci, sed solum de Regno Cialis ad ortum huius regiæ ingessit sermonem, & ad iter illud diploma Regium impetrauit, adnitente maximè filio peregrinæ illius Reginæ, cui aureos sexcentos mutuos dederat, arctam etiam cum Palatinis varijs necessitudinem contraxit.

Benedictus Regem inuisit Mahamethin.

Sex menses abierant, cum ecce tibi Demetrius ex antiquis Socijs vnus, qui Cabuli substiterat aduenit, cuius aduentu Benedictus noster & Isaac Armenius gestierunt, sed breue gaudium fuit: nam ipsius Demetrij causa breui Noster aliquod adijt discrimen: eo tempore ex Regis facultate Imperator ludibundus appellatus est è Negotiatoribus vnus, cui cæteri Clientelaria obsequia & etiam dona ex more deferebant, tergiuersabatur Demetrius ne sumptum faceret, & quoniam huic licet rebelles in vincula trudere, vel etiam verberatione plectere, parum ab vtoque abfuit Demetrius: verum rem vniuersam sua prudentia composuit Benedictus noster, & intercessione supra munusculū veniam impetrauit. Aliud etiam grauius periculum fuit, nam cum in domum latrunculi irrupissent, Armenium vinculis constrictum adacto etiam in pectus ferro à clamore prohibebant. Sed, è tumultu à Fratre nostro Demetrioq; auditi fugam rapuerunt. Abierat ad recipiendos mutuos nummos ad Parentem Reguli Quotân Benedictus, aberat illius Regia itinere dierum decem, & eundo re-

Demetrius Benedictum assequitur.

Benedictus occisus falso sermone proclamatur.

deundoq; menstruum spatium effluxit; Eo spatio sparsere Saraceni de morte Benedicti falsos sermones, aiebant enim eum à Sacerdotibus suis interemptum, ideo quod impostoris Prophetæ suæ nomen inuocare detrectasset, & iam hi arcani Sacerdotes Cacisces vocant, Eum velut ab intestato ac sine hærede mortuum, suis fortunis spoliare aggrediebantur, quæ res Demetrio Armenioque satis molestiæ intulit, dum sese tuerentur, vterque Benedicti Socij mortẽ quotidiano luctu prosequebantur, vnde postmodum ex eius incolumitate gaudium duplex fuit, redibat enim cum preciosiore marmore cumulate restitutus, inde ad gratias Deo referendas multa in egenos eleemosynæ nomine distribuit, quod suum institutum ipse toto itinere liberaliter retinebat.

Benedictus Mahometem iubetur inuocare.

Die quodam consederat cum alijs Saracenis epulo reficiendus, ad quod eum Saracenus quidam euocarat, ingressus est nescio quis armata manu furens, & stricto in pectus mucrone iussit, vti Mahometis nomen inuocaret: Respondit Noster, in vniuersa lege sua nullum hoc nomine inuocari solere, quod ideo omnino facere detrectabat: ei ab astantibus subuentum, & furens ille domo extruditur, hoc ipsum de intentata morte, nisi Mahometem imploraret, sæpè ac sæpius accidisse narratur, sed eum Deus in itineris finem liberauit. Alio die quodam ab ipso Rege Cascàr euocatur præsentibus legis impurissimæ Sacerdotibus atque litteratis: Litteratos Mullàs vocant, interrogatus, quam legem profiteretur. an Moysis, an Dauidis, an Mahometis, & in quam partem sese verteret Deum oraturus? Respondit noster, se IESV legem profiteri, quem ipsi Isai vocant, & ad quamlibet partem orando conuerti, quod vbique Deum esse constaret, de hoc vltimo responso magna inter eos orta disceptatio, ipsi enim ad occasum obuertuntur. Demum conclusum est ab ijs, nostram quoque legem bonam posse videri.

Interim

Interim comitatus futuri Negotiatorum Præfectus renunciatus est ex indigenis quidam Agiafi nominatus: Is quoniam de Fratre nostro audierat, virum esse cordatum & negotiatorem vtcunque copiosum, eum domum suam ad celebre epulum euocauit, in quo præter fercula Musici gentis more concentus minimè defuerunt, sub epuli finem rogauit, vti se in hoc itinere Cataium vsque comitaretur, nihil magis optabat Noster, sed vsu Magistro didicerat tractare Saracenos: itaque rogari se voluit, vt optimis legibus gratiam facere non acceptare videretur, ad id igitur impetrandum Rex ipse à Præfecto adhibetur. Is enim Benedictum rogauit, vt Caruan basa, id est, Comitatus præfectum comitaretur recepit se facturum, sed ea lege, Si patentes litteras in vniuersum iter daret. Hac re offensi sunt prioris comitatus Cabulani socij: nolebant enim eius absentia priuari. nam multitudinem iam sæpè necessariam dixi. Monebant illum, ne indigenis fideret: Gentem peruersam hac arte fortunas eius omnes vitamq; deuorasse: Causatus est noster Regis se auctoritate permotum, comitatus Præfecto promissum dedisse, à quo non esset integrum resilire. horum negotiatorum metus non erat vanus; ex ipsis enim indigenis asserebant permulti, tres illos Armenios quos à legis similitudine confundebant, vix egressos vrbanis muris ab itineris Socijs mactatum iri. Ergo Demetrius hoc metu territus, iam secundo ab vlteriore peregrinatione destitit, & hortabatur etiam Fratrem nostrum, vti retrò se referret: verum, eum à se repulit asserens: nullo vnquam tempore se ab obediendo mortis metu deterrendum, maximè eo in negotio, è quo maxima Dei gloria sperabatur; indignum sibi videri spes multorum irritas mortis metu truncare: Archiepiscopum Goanum, Proregem ipsum sumptu facto. fraudare: sperare se eius auxilio rem perfecturum, cuius patrocinio huc vsq; perduxerat, quod si minus ex animi sententia cederet, vitã libenter in hac causa positurũ.

Benedictus se comitem addicit Præfecto comitatus Cataium vsque.

Ad iter igitur accinxit sese, & equos decem sibi ac Socio sarcinisq; suis comparauit: alterum iam domi habebat. interim abierat Negotiatorum Præfectus domum suam ad iter sese comparaturus, quæ aberat ab Regia quinque dierum itinere. Ex eo loco Nuncium misit ad fratrem Nostrum, vti quamprimum iter arriperet, & exemplo suo cæteros Negotiatores vrgeret. fecit libens, anno supra sæcularem quarto, medio fere Nouembri, peruentum ad locum Iolcì nomine, vbi vectigalia pendi & Regia diplomata reuideri solent. Hinc Hancialix alceghet, Hagabateth, Egriàr, Mesetelec, Thalec, Horma, Thoantac, Mingieda, Capetalcòl Zilan, Sarc Guebedal, Canbasci, Aconsersèc, Ciacor, Acsù, vigintiquinq; diebus hæc omnia loca peragrarunt, iter fuit molestum, vel saxorum multitudine vel arenæ sitientis inopia.

Iter instituũt. Cataium versus.

Loca saxosa.

Acsù oppidum est Regni Cascàr, cuius Prefectus erat Regis Nepos, annorum duodecim. Is iterum Fratrem nostrum euocauit, qui puerilibus eum donis prosecutus, saccarum & similia donauit, exceptus est ab eo perhumanè, & cum solemnis esset coram eo saltatio, rogauit Fratrem nostrum, vti gentis suæ more saltaret, quod fecit ipse, ne rem tantillam Regi negasse videretur, Parentem quoque huius Reguli inuisit, eique diploma suum ostendit, quod magna veneratione admissum est, huic muliebria munuscula dedit Cristallinum speculum, gosippinum ex India pannum, & alia huiusmodi. Euocatus est etiam à pueri Moderatore, qui publica negotia administrabat. In hoc itinere ex iumentis nostri Negotiatoris vnum in flumen rapidum incidit. nam cum nescio quo fune impeditos haberet pedes, diruptis vinculis in alteram fluminis ripam euasit, sensit hanc iacturam Benedictus, & inuocato IESV nomine equus seipso ad cæterorum Societatem incolumis renatauit, cui beneficio grates è præsenti periculo ereptus Deo retulit. In hoc ipso itinere desertum decurritur,

Benedictus iubetur saltare à Regis Nepote

Equus incolumis seruatur.

cui

cui Caracathai nomen eſt: id terram nigram Cataienſium ſonat, ideo quod ferant, Cataienſes ibi diutius commoratos: in hoc oppido quindecim dies cæteros Negotiatores præſtolati ſunt: inde tandem diſcedentes in Oitograch Gazò, Caſciani, Dellaì, Saregabedàl, Vgan, ac deinde Cucià deuenerunt, oppidum etiam exiguum, in quo ad reficienda iumenta menſem integrum ſubſtiterunt: nam & itineris moleſtijs, & marmoris pondere hordeiq; inopia propè vires amiſerant. Hic è Noſtro quæſitum eſt à Sacerdotibus, quid eſſet cauſæ, cur per ſolemnis apud ſe ieiunij dies minimè ieiunaret, id faciebant ſpe largitionis, vti relaxationem impetraret, aut mulctam perſolueret: non exiguus fuit vim prope inferentium, vti in fanum ſuum ire cogeretur. hinc Abeuntes poſt quinq; & viginti dierum iter in vrbem Cialis peruentum eſt, exiguam illam quidem, ſed bene munitam. Hanc Regionem moderabatur Regis Caſcàr filius illegitimus, qui audito Fratrem noſtrum cum Socijs aliam legem profiteri, terrere illum cæpit, aſſerens audaciorem æquo fuiſſe alienæ legis profeſſorem in has regiones penetraſſe: licere enim ſibi illi vitam fortunaſq; eripere, ſed lecto diplomate placatus, & accepto munere etiam amicus fuit. Nocte quadam diu Dynaſta de lege ac ſecta ſua cum Sacerdotibus litteratiſq; diſceptabat, & ſubito illi in mentem venit Benedictum noſtrum euocare: miſſo igitur equo eum in palatium inuitauit, & quoniam alieno tempore id fecerat; is qui primùm parum benignè eum excepiſſet, vix dubitarunt eum ad mortem euocari. ergo à Socio non ſine lachrymis auulſus, ipſe ad mortem comparatus obeundam, hortabatur Armenium Socium, vti idem animosè præſtaret, vt ſi forte præſens periculum euaderet, Socios de ſua morte redderet certiores. Benedictus igitur in Palatium ingreſſus, iuſſus eſt cum legis Mahometanæ Doctoribus diſceptare, & eo inſpirante, qui dixit: Dabitur vobis in illa hora quid loquamini,

Garacathai.

Cialis Regiam perueniunt.

Benedictus à Rege vocatur ad diſputandũ

tam

tam aptis rationibus Christianæ legis veritatem confirmauit, vt ad turpis silentij metas deuenirent. Regulus Fratrem nostrum semper tuebatur, quæcunque diceret approbans, denique conclusit Christianos esse veros Misermanos, quæ vox fidelem sonat, adiunxit etiam maiores suos eandem legem professos fuisse: disceptatione finita, solemni eum epulo excepit, & eam noctem intra palatium pernoctare iussus est: dimissos die postero iam tardius, ita vt iam Isaac de eius reditu desperaret: Reperit eum collachrymantem. persuaserat enim mortem certissimam tardius redeuntis. In hac vrbe tres omnino menses substitere. neq; enim Negotiatorum Præfectus abire non nisi cum copioso comitatu voluit, quo enim numerosior est, eo Præfecto quæstuosior: hac igitur ex causa minimè permittebat, vt quisquam præcederet. Frater noster moræ longioris tædio & sumptuum magnitudine prouocatus, ad discessum aspirabat; ergo nouis donis delinitum Dynastam induxit, vti sibi faceret eundi facultatem: impetrauit illo inuito Pręfecto ac Socijs, inter quos in posterum interrupta familiaritas fuit.

Benedictus à Rege humanè tractatur.

Iam abire parabat ex oppido Cialis, cum è Cataio superioris comitatus Negotiatores rediere. hi vt solent legationem mentiti in Cataiensem Regiam penetrarant, & quoniam in eodem cum Nostris aduenarum palatio Pechini fuerãt commorati, de P. Matthæo ac Socijs miranti Nostro se pro Cataio Sinas reperisse, certissima nuncia retulerunt. Hi Saraceni erant illi ipsi, de quibus libro superiore scriptum est, eos eodem tempore intra palatium idem trimestri fere spatio cum Nostris cõmoratos: narrarunt igitur Nostros Regi obtulisse horarias machinas, Clauicordium, pictas imagines, & alia huiusmodi ex Europa: eosdem in ea Regia à maximo quoque coli, & veris falsa coniungentes, dixerunt Nostros cum ipso Rege sæpè collocutos, & sociorum vultum satis aptè pingebãt, sed

Benedictus de statu Sociorũ Pechinensium docetur.

ſed nomina ignorabant; nam è Sinarum more Noſtri aliud nomen ſuperinducunt; addiderunt etiam ad fidem acrius exigendam ſchedulam à Noſtris ſcriptam ſermone Luſitano, quam è famuli cubiculum verrentis ſordibus eripuerant ad rei memoriam, vti ad ſuos reuerſi, narrarent eam gentem, quæ hoc vtitur charactere, ad Sinas penetraſſe. his nuncijs cũ Socio Noſter ſatis recreati ſunt, nihilq; deinde dubitarunt Cataium à Sinenſi Regno ſolo nomine diſcrepare, ipſamq; Regiam à Saracenis Cambalù appellatã Pechinum eſſe, quo priusquam abiret ex India ſciuerat Sociorum litteris Noſtros cogitare.

Benedictus palam Christiani nomen ſibi apponi petit in litteris patentibus.

Abeuntem Regulus ſuis litteris ſecuritatis cauſa proſecutus eſt, & cum de illius nomine ageretur, qua ratione vellet inſcribi, quæſijt vellet ne Chriſtiani nomen apponi. Volo, inquit ille, nam hoc Iſai nomine appellatus vniuerſum iter huc vſque decurri, cum eodem certum eſt terminare. Audijt hoc fortè è Saracenis Sacerdotibus ſenex venerandus, qui ereptum capiti pileum in terram abijciens, exclamauit: Ita plane oportet, hic fidelis eſt legis ſuæ obſeruator; nam ecce in tua ipſius præſentia, qui aliam legem profiteris, & in cæterorum conſpectu nihil dubitat IESVM ſuum confiteri. Noſtri aliter plane ſe gerunt: nam vna cum Regione Religionem mutare perhibentur: Inde ad Noſtrum conuerſus, eum inuſitato honore proſecutus eſt. Ita ſplendet etiam in tenebris virtus, & ab inuitis etiam hoſtibus honoratur. Abijt igitur tandem cum ſocio ſuo & alijs paucis, & diebus viginti iter in Puciàn eiuſdem Regni oppidum promouerunt, vbi humaniſſimè ab loci Præfecto excepti, neceſſario ex eius domo commeatu honorabantur. Hinc in Turphàn munitam vrbem præuenientes menſem vnum ſubſtiterũt. Inde in Aramuth: hinc in Camul munitum quoq; locum deuentum eſt: hîc, alium menſem ſe ac iumenta refecerunt, quoniam intra regni Cialis ditionẽ ſunt habiti

Puciàn oppidũ

Turphàn, Aramuth, Camul.

perhumanè, cuius in hoc oppido termini claudebantur. E Camul diebus nouem ad Boreales illos Sinensis regni muros deuenerunt, ad locum, qui Chiaicuon appellatur: ibi dies quinque supra viginti Proregis eius Prouinciæ responsum expectarunt. Ergo tandem intra muros admissi diei vnius itinere in

Socieù.

vrbem Socieù ingressi sunt, vbi de Pechino multus sermo, alijsq; iam notis nominibus, omni deniq; scrupulo Fratrem nostrum exemit, nihil in posterum dubium Cataiense regnum à Sinensi, vt modo dixi, solo nomine discrepare. Quidquid

Locus à Tartaris infamis.

Cialis inter ac Sinensis regni terminos iacet, Tartarorũ incursionibus infame est; ideo Negotiatores magno per hæc loca metu procedunt, interdiu enim explorant è vicinis montibus, sitné aliqua Tartarorum excursio, ac si securum iter iudicent, nocturnis tenebris silentioq; tuti ire pergunt. varios in itinere Saracenos misere mactatos repererunt, quod soli pergere minimè dubitassent, quanquam raro Tartari indigenas ipsos

Tartarorũ ratio viuendi.

mactent, asserentes eos esse seruos suos ac pastores, quibus arietum greges, & boum armenta eripiunt; sed neq; frumento, neq; oriza alioue legumine ipsi vescuntur, dicentes hoc iumentorum esse non hominum pabulum: sola igitur carne vesci solent, nec ab equis, mulis, aut Camelis abhorrent, & tamen fama est eos diutissimè viuere, & ferè annorum centum excedere senectutem. Saraceni populi, Sinis ex hac parte contermini, imbelles sunt, & à Sinis nullo negotio subijci possent, si Sinæ de subijciendis sibi nationibus laborarent. In hoc iti-

Benedictus semianimis inuenitur.

nere nocte quadam Benedictus equo excidit, præeuntibus socijs nec aduertentibus, eoq; casu semianimis in terra iacebat; & iam comitatus in hospitij locum deuenerat, cum sentitur abesse Benedictus, Eum socius Isaac per obscuram adhuc noctem quærens minimè reperiebat, donec vocem sensit, quæ IESV nomen inuocabat, eius sonum secutus, Benedictum reperit, qui iam de assequendis socijs desperarat: dixit igitur,

quis

quis te Angelorum huc adduxit, vt me periculo eximeres imminenti, adiutum igitur Armenius ad hoſpitij locum deduxit atque recreauit.

Fratris Noſtri Benedicti mors intra Sinenſe regnum, poſtquam ad eum excipiendumè Noſtris vnus Pechino miſſus aduenisſet.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

AD occiduam Sinenſis regni partem, qua in Boream flectitur, celebres illi muri finiuntur, & ſpatium erat ducentorum fere milliariorum, quo ſpatio Tartari muris excluſi, ſæpè in Sinarum regnum excurrentes tentabãt ingreſſum, & etiam nunc, ſed minore periculo tentant: extructæ ſunt enim ad retundendos eorum impetus vrbes duæ munitiſſimæ & ad præſidiũ milites in ſuas turmas diſtributi ſelectiores deputantur, habent proprium ſupra ſe Proregem, & alios Magiſtratus, quibus à Regia duntaxat imperari poteſt: in altera harum vrbium Prouinciæ Scenſi, Canceù appellata reſidet Prorex cum reliquis præcipuis Magiſtratibus: altera Soceù appellata, proprium habet Gubernatorem, & in duas partes diſtributa eſt: altera Sinæ (quos hîc Saraceni Cataios vocant) altera Saraceni cõmorantur, qui è regno Caſcàr, & ſimilibus ab occaſu Negotiationum cauſa conueniunt: ex ijs multi, quod redire nolint, iam vxoribus & filijs illigati prope pro indigenis habentur, ad eum fere modum, quo Amacai in Prouincia Cantonienſi conſident Luſitani, ſed in eo differunt, quod Luſitani ſuis legibus viuant, & proprios habeant Magiſtratus: Saraceni à Sinis gubernantur, à quibus nocturno tempore intra vrbem ſuam clauſi proprijs muris continentur, ac in reliquis nihil ab indigenis differunt, eorum Magiſtratibus per omnia ſubiecti. Lex eſt, eum qui annos nouem ibi ſubſtiterit,

Muri contra Tartaros.

Vrbes duę cõtra Tartarorũ impetus.

Saraceni Sinarum ſubiecti legibus.

ad ſuos reditum prohibendum. In hanc vrbem fere ab occaſu Negotiatores adueniunt, qui legatione ficta, ſeptem octóue regnorum antiquis cum Sinenſi regno pactis impetrarunt, vti ſexto quoque anno duo ſupra ſeptuaginta legatorum nomine Regi tributum pendant, marmor illud pellucidú adamantum fragmenta, cæruleum colorem, & alia huiuſmodi neſcio quæ inde, in aulam ſumptu publico, euntes, ſumptu quoque publico reuertuntur, vectigal eſt honorarium potius, quam vtile; nam nemo carius hoc marmor comparat ipſo rege, qui ab externis quicquam gratis accipere contra magnitudinem ſuam eſſe arbitratur; & quidem ita regio ſumptu excipiuntur, vt omnibus in numerum adductis, certum ſit eos die quolibet ſupra neceſſarios ſumptus à ſingulis ſingulos aureos in lucro reponi. Hinc fit, vt certatim à pluribus hæc legatio ambiatur, & magnis à Præfecto Negotiatorum, ad quem nominatio pertinet impetretur, cum tempus legationis aduenit publicas Regum ſuorum litteras effingunt, quibus Sinarum Regi clientelare obſequium deferunt. Similes legationes è varijs regnis admittunt Sinæ è regnis Caucincino, Siàn, Leuchieù, Coriano, & ab aliquot Tartarorum Regulis non ſine incredibili ærarij publici ſumptu, quibus artibus ipſi Sinæ (qui fraudem minimè ignorant) Regem ſuum ludunt, adulandi ſtudio, quaſi vero Sinenſi regno vectigal orbis penderet vniuerſus, cum è contrario verius ijs regnis à Sinis tributa pendantur.

Vectigal Regi Sinarum à Negotiatoribus quale pendatur.

In vrbem Soceù Benedictus noſter exeunte anno ſupra ſæcularem quinto peruenit, & quod ſatis diuinam prouidentiam prodit, ex itinere longiſſimo copioſus peruenerat: iumenta tredecim, famulos quinq; ſtipendio conductos, pueros duos in ſeruos coëmerat, & ipſe precioſſimũ præ cæteris marmor afferebat, quæ omnia aureis bis mille quingentis æſtimata dicuntur; ſupra hæc viribus integris non ipſe minus quam

Benedict⁹ peruenit in vrbem Sinarũ Soceù

quam socius Isaac vtebatur. In hac vrbe in alios incidit Saracenos è Regia reuersos, qui & ipsi iam audita de nostris cōfirmarunt, & alia non supra fidē solum, sed etiam supra modum hyperbolicè addiderunt, à Sinarum Rege nostris quotidie argenteum stipendium, non pendi, sed certo mensuræ genere dicebant effundi: ergo mox Pechinum ad P. Matthæum litteras scripsit, quibus eum de suo aduentu commonebat: has litteras tradidit Sinis quibusdam, verum quoniam Sinense nostrorum nomen ignorabat, & Regionem in quo cōmorabantur, Europæis quoque characteribus eos inscripsisset, qui deferebant, in Nostros incidere minimè potuerunt: alias addidit anno insequenti sub Paschalem celebritatem, quas detulerat è Saracenis nescio, quis ex vrbe illa fugitiuus: neque enim ipsi vel egredi vel ingredi iniussu Magistratuum permittuntur: his litteris itineris sui rationem & causam cōmemorabat, rogabatq; vti modum quærerent Nostri, quo se huius vrbis ergastulo eriperent, & Saracenorum consuetudinē cum suauissimo Sociorum contubernio permutare, cupere se in Indiam nauigatione redire, qua via solent Lusitani. Iam dudum superiorum ex India litteris de instituta profectione nostri redditi fuerant certiores: Itaq; quotannis eum expectabant, & si quando negotiatorum mentito legationis nomine comitatus in Regiam deueniret; de eo Nostri inquirebant diligenter, sed ad eam diem nihil certi fuerat inauditū, siue nominis ignoratione: siue quod reuera superiorum annorū legatis ignotus esset: magnā igitur his litteris Socij Pechinenses conceperunt voluptatem: hæ in exeuntem annum dimidiato fere Nouembri redditæ fuerant: actum est extemplo de mittendo ad eum è socijs vno, qui quolibet modo eum in Regiam adduceret. Verum id consilij deinde displicuit: ne externus externo plus noceret quam prodesset: ergo missus est ex Alumnis vnus, qui nuper in Societatem cooptatus Tyrocinium

Benedictus ad P. Matthæum scribit litteras

Vnus è Socijs ad Benedictū mittitur in Sinas adducendum.

cinium nondum incæperat, Ioannes Ferdinandus dicebatur, iuuenis insigni prudentia & virtute: cui huiusmodi negotiũ tuto committi posse videbatur; additus est illi Socius earum regionum peritus Neophytus quidam, accepit in mandatis vti Benedictum, ac socios in Regiam omni arte adducendos curaret, quod si Magistratuum excubiæ falli, aut facultas impetrari minimè posset, ipse cum Fratre nostro remaneret, datisque litteris denuo socios admoneret, non defuturos ex amicorum fauore modos eum adducendi.

Satis importuna videbatur huiusmodi peregrinatio, quo maximè tempore vis hyemis maxima in ijs regionibus esse solet, aberat enim fere quatuor mensium itinere ab Regia Pechinensi oppidum illud, in quo substiterat Benedictus, & tamen P. Matthæus iudicauit, nihil vltra differendum, ne diuturniori tempore anceps de Nostrorum statione dubitaret. & opportunum sanè consilium fuit: si enim dies paucos moram traxisset, in viuis Benedictum minimè reperisset: additæ sunt ad eum P. Matthæi litteræ quibus monebatur, qua ratione iter suum tuto instituere deberet, ad eum etiam reliqui socij duo scripsere, fuse de rebus Nostris in ea Regia cupidum huiusmodi rerum commonentes.

Benedictus noster in hac vrbe interim plus aliquantùm à Saracenis patitur, quam in itinere tolerarat, & ob annonæ caritatem, quæ est in ea vrbe, marmor suum vilius propè dimidiato distrahere cogebatur. corrasit igitur aureos mille supra ducentos, è quibus magnam partem æs alienum dissoluit, ex reliqua æris summa familiam vniuersam anno toto sustinuit. Interim negotiatorum comitatus cum suo Præfecto peruenit. Hîc in conuiuiis excipiendis labente tempore eo angustiarum redactus est vt mutuato viuere fuerit tandẽ coactus: & quoniam in septuaginta duorum legatorũ numerũ adlectus erat, aliquot marmoris fragmenta comparauit: & libras centum in terra

terra occultauit, ne Saracenorum insidijs pateret: etenim sine hoc marmore ab itinere Pechinensi fuisset omnino exclusus.

Ioannes Ferdinandus Pechino exijt eiusdem anni Decembris vndecimo: & ecce tibi nouum in itinere infortunium. E Metropoli Prouinciæ Sciansi, quæ Singhan appellatur, aufugit famulus, & mediam viatici partem secum extulit. Inde tamen aliorum duorum mensium itinere in vrbem Soceù magno labore peruenit, anno supra secularem septimo, Martio exeunte. Reperit Benedictum nostrum morbo lethali lectulo afflictum, qui superiori nocte, somnione an viso incertum, dixerat, die insequenti è Nostris vnum Pechino aduenturum, qua ex causa socio Armenio dederat in mandatis, vti in forum pergeret, nescio cuius rei coëmendæ causa, quam distribueret in egenos, Deum obtestatus, ne hoc somnium spem eius eluderet. Armenius in foro nescio à quo admonitus, Socium Pechino aduenisse, eiq; ostensus est Ioannes Ferdinandus, qui Armenium subsequutus Fratrem nostrum Benedictum Lusitano sermone salutauit, è quo agnoscens quod erat, litteras accepit, & eas sursum erigens solatio plenus ac lachrymis in canticum, Nunc dimittis, erupit; videbatur enim iam sibi quæ habuerat in mandatis executus, peregrinationem suam terminasse: litteras deinde legit, & totam eam noctem apud se pectori admotas retinuit. Quæ dicta quæsitaq; fuerint facilius erit conijcere, quam sermone longiore prosequi. ergo Ioannes Ferdinandus ad eum iuuandum applicuit animum, vt tentaret vtrum recuperatis viribus iter aggredi posset Pechinense, sed vires vna cum Medico aptisq; pharmacis defecerant, & aliud adhiberi malo remedium non potuit præter cibos Europæo more conditos, quos illi Ferdinandus præparabat, atque ita diebus ab eius aduentu vndecim Benedictus expirauit, non sine suspicione instillati à Saracenis veneni.

Vnus è Socijs Pechino ad Benedictum proficiscitur.

Benedict⁹ diē suum obit.

Habebant

Habebant illi perpetuos excubitores ad ea rapienda, quæ morienti superfuissent; factum est hoc ab ijs immanissimè, & in hac iactura nullius rei maior census fuit, quam perijsse itineris diarium, quod minutissimè conscripserat, huic volumini Saraceni admodum inhiabant. ex eo quod debitorum chirographis in eo scriptis multi cogi poterant ad soluendum, quod indignè rapuissent. Mortuum idem Saraceno ritu sepeliendum volebant, sed Ferdinandus importunos Sacerdotes exclusit: & ipse feretro impositum loco nitido, & ad corpus deinde reperiendum accommodato sepeliuit: Vterque deinde, Armenius inquam cum Ferdinando pia rosarij recitatione, quod rituales libri deessent mortuum prosequuntur.

Saraceni Benedictum spoliant.

Benedictus sepelitur.

Benedictus Goësius natione Lusitanus (visum enim est aliquid de eo Elogij loco commemorare) Vir erat ingenio acri, & animi magnitudine præditus, primo in Societatem ingressu ad missionem Nostrorum in Mogoris regnũ volens amandatur: in ea expeditione multos anños strenue Socios adiuuit, & ipsos etiam Saracenos, Ethnicos, Neophytosq; pro instituti sui ratione promouit: vulgo amabatur ab omnibus, & tametsi Sacerdos non esset, æstimabatur tamen ab animi prudentia cæterisq; dotibus vel paribus vel innatis: hinc etiã Mogoris Regis intimus amicus fuit, & cum legationem Goam ad Proregem adornaret, vna cum legato suo Benedictum etiam legati nomine ablegauit. Huic Regi animus erat ad Indiam sibi subijciendã, verum sua prudentia dici potest Benedictus hoc cum potentissimo Rege bellum auertisse: Paulò ante obitum per litteras Nostros Pechini admonuit, ne Saracenis fiderent, neque hoc iter tanquam inutile & periculosum tentarent. Celebre est etiam inter nos, quod ad viri sanctimoniam declarandam spectat, tot iam annis peccata confitendo expiare nõ licuit, en morior, inquit, Sine hoc solatio, & tamẽ q̃ Dei benignitas est, nihil me conscientia præteritorũ annorũ arguit, q; quidẽ alicuius esse momenti videatur.

Benedicti Elogium.

Tar-

Tartarea plane consuetudine inter Negotiatores illos inualuit, vt morientium in itinere Negotiatorum bona inter omnes diuidantur, hac ex causa Benedicti Socium Isaac vinxerunt, mortem minati, nisi Mahometem inclamasset. Ferdinandus autem dato libello ad Proregem in vrbe Canceù, statuit Isaac liberare: Prorex libellum subscripsit, imperans vti Soceù oppidi Gubernator causam ex æquo bonoq; iudicaret: & patruum adolescẽtis suum cum demortui bonis restitueret. Initio Gubernator Ferdinandi fauebat, sed coniuratione facta Saraceni ferè quadraginta Iudicẽm largitione corruperũt, effeceruntq;, vti verbera Ferdinando minaretur, & in vinculis etiam triduo detineret: nec tamen ab incepto destitit, sed cum deesset ad litem persequendam sumptus, vestes, quibus carere potuit, distraxit omnes, & menses quinque in hoc negotio detentus, ad colloquendum tamen cum Armenio prohibebatur linguæ Persicæ ingnoratione; neque enim ille Lusitanè vel Latinè loqui poterat: In Tribunal vocati Ferdinandus, Orationem Dominicam recitabat; Isaac vero Benedicti Goësij nomen repetebat, & aliquot Lusitana vocabula pronunciabat, quem sermonem cum nemo intelligeret, arbitrabantur Iudex, eos Cantoniensi sermone colloqui, seseq; mutuo intelligere: tandem tamen Ferdinandus Persicè loqui didicit, duorum ferè mensium spatio, atque ita cum Armenio colloquendi facultas in posterum suppetebat. Si quando Saraceni obijcerent, oris lineamenta ita discrepare, vti sine dubio hic Saracenus, ille vero Sina esse proderetur. Respondebat Ferdinandus; parentem suam Regni Sinẽsis indigenã fuisse, & se ab ea oris totius similitudinem accepisse, nihil tamen æquè Iudicem permouit, quam quod die quadam pro Tribunali dixit Ferdinandus, eum Saracenæ legis inimicum esse capitalem, cuius si esset professor, suilla certè abstineret, & proferens è manica suillæ carnis frustum, vterque non sine adstan-

Isaac à Saracenis inhumanissimè tractatur

Isaac & Ferdinandus in Tribunal vocãtur

Ferdinãdus se legis Saracenę inimicum profitetur.

tium ritu Saracenorumq; explosione suillam comederũt, qua re visa ipsi Saraceni in Armenium expuentes, è Tribunali abcesserunt, causamq; desperantem reliquerunt, asserentes Armenium illum ab impostore Sina delusum, neque enim Isaac aut Benedictus toto itinere suillam carnem comederant, ne Saracenos comites offenderent: id si aliquando fecerant, occulte fecisse credebantur: his permotus iudex pro Ferdinando sententiam tulit, & omnia quæ Benedicto superfuerant, restitui iussit: nihil tamen aliud repertum est, pręter marmoris fragmenta, quæ terræ fuerant commendata, quo vendito debita dissoluta, & ad iter Pechinense viaticum conflatum: nondum tamen satis fuit ad im̃odicos tot mensium sumptus. mutuos igitur aureos viginti sumpserunt, & in pignus nonnulla, quæ superfuerant fragmenta reliquerunt. Tandem aliquando sollicitis iam de re tota Socijs vterque superuenit, & mixtis mœrori gaudijs mortem Benedicti luxerunt, Armenio libertatem gratulati sunt: eumq; vti vnum è Nostris excepe-runt (monuerat enim Benedictus se ab eo toto itinere fidelissimè adiutum) Pechinum attulit Ferdinandus Crucem inauratam in charta eleganter depictam, quam solam inter Saracenos illos Benedictus detulerat, tria etiam trium Regum diplomata Cascàr, Quotèn, & Cialis, quæ in Pechinensi domicilio ad memoriam asseruantur: Sunt etiam litteræ P. Hieronymi Xauerij patentes, cum alijs eius ad iter mandatis, item Archiepiscopi Goani Alexij Menesij, & eiusdem Hieronymi ad Socios Pechinenses litteræ, quas dederant, satis certi Cataium Pechino non longe distare, duo Regna contermina arbitrati.

Sententia pro Ferdinando pronunciatur.

Isaac Pechinũ peruenit.

Mensem vnum Armenius Isaac commoratus Pechini vna cum schedulis quibusdam Benedicti & memoriæ fide P. Matthęum de his omnibus monuit, quæ tribus his capitibus narrauimus: deinde solito Nostrorum itinere Amacaum remittitur.

titur, vbi exceptus est à Nostris amicisq; maxima humanitate: inde conscendit nauim in Indiam rediturus, quæ nauis à pyratis Batauis in freto Sincapurano intercepta, Armenium reculis suis spoliatum in miseram redegit seruitutem: Verum à Malacensibus Lusitanis redemptus, iter in Indiam cæptum prosecutus est, vbi audita vxoris suæ morte, ab vlteriore ad Mogores itinere abstinuit, & in oppido Indiæ Orientalis Ciaul nomine substitit, hodieq; cum hæc scribuntur, est superstes.

Nanciani grauissimus in Nostros tumultus exoritur.

Capvt Decimvm qvartvm.

Anno supra secularem sexto, & qui proxime secutus est rei Christianæ progressum minimè inhibuit Nanciani, vel P. Soërij morbus magis ac magis ingrauescens, vel P. Emmanuelis in Sinensi sermone infantia. nam hęc omnia suppleuit improbus Sociorum labor, adiutus maximè Fratris nostri Paschalis industria: nam hoc biennio supra ducentos antiquũ Neophytorum gregem anxerunt, & vulgo insignem in pietatis exercitijs ardorẽ præferebant. Itaq; in ea metropoli Christianæ legis nomen mirum in modum euulgatum est. Interim desperata iam P. Soërij valetudine, visum est eum Amacaum ad aërem permutandum morboque medendum amandare, verum in irritum omnia ciciderunt: Augusto enim mense anni eiusdem mortalem hanc vitam cum alia commutauit, annos natus vnum supra quadraginta, è quibus tres ac viginti in Societate vtiliter collocarat. Conimbricæ in Lusitania tyrocinium inijt, eoq; vix dum expleto, Indicam missionẽ impetrauit, ac deinde expeditioni Sinensi designatus est: annos amplius decem in Nanciana sede rem Christianam procurauit, magno virtutum Religiosarum exemplo, quo fiebat, vt

P. Soerius diẽ claudit mortẽ.

 ab

ab omnibus vulgo pro viro sancto haberetur, multa tulit, fecitq; annis etiam aliquot, quibus è Societate solus in medio Ethnicorum degebat: à vicinis, alijsq; maleuolis sæpè domesticis angustijs ad extremam inopiam redactus: eo enim, quod submittebatur, contentus: nunquam questus est, aut annonã augeri postulauit: magnus fuit apud Neophytos doloris sensus, quem etiam permulti lugubri veste assumpta sua sponte testati sunt.

Domus alia emitur.

Anno septimo supra seculare Augusto mense, alia domus capacior & commodior aureis mille, opera P. Emanuelis, coëmpta est, eò quod prior nimis esset angusta, & aquæ eluuionibus pateret. Verum vbi Nostri sese ad migrandũ accingunt, oritur subito grauis in Nostros tumultus: nam litteratuli aliquot Baccalaurei Legem nostram euulgari non satis æquè ferebant, rem scripto libello deferunt ad Pimpitau Gubernatorem, qui vrbanis negotijs omnibus aduigilat: ab eo parum feliciter auditi sunt. Respondit enim: si lex illa quam euulgat, vobis minus probatur; nolite amplecti, nondum enim audio illos vim intulisse. Si coëmpta domus magna est, in eam nihil expendistis, neque ipsi lutum vobis vestrum eripient. Hoc responso insolentiores facti ad gubernatorem huius metropolis proprium sese cõtulerunt: is iam annos plures Pechini cum P. Matthæo arctam inierat necessitudinem, Lù cognomento: acceptum igitur libellum seposuit, nec adduci potuit à Notarijs rescriptum vrgentibus, vt quicquam responderet: sed neque hanc repulsam tulerunt moderatè. Sub mensis initium præcipui Magistratus vna cum Baccalaureis in Philosophi sui templum publicè conueniunt, hanc opportunitatẽ nacti, noua luna exhibitis in fano ritibus, non diuinis illis quidem, sed ciuilibus: ex ijs vnus, cæterorum nomine, maximum, qui aderat, Magistratum, Pucinsù vocant, ita compellauit: Monemus externos esse in hac Regia Sacerdotes, qui inauditam

Tumultus in Socios oritur grauis.

in hoc

in hoc regno legem proponunt, ac domi suæ magnos vulgi cætus cogunt. Ab hoc remissi sunt ad propriũ Magistratum, qui huius Ludimagister est, & Tichò appellatur, Iussit ille libellum scribi, recepitq; se effecturum, vti pellerentur. eo ipso die scriptus est, & à septem supra viginti subscriptus: alterum exemplar Ludi sui Magistro: alterum supremo Magistratui tradiderunt: huius erat hæc fere sententia: Matthæum Ricium, Ioannem Soërium, Emmanuelem Diaz, & alios quosdam homines è Regnis Occiduis externos, & in Regem perduelles, in quinque Prouincias distributos, continuum inter se cõmercium habere, & per flumina passim latrocinari, ad corradendas, quæ in populum effundantur, largitiones. Eosdem à Magistratibus & primaria nobilitate, militumq; Præfectis sæpè visitari, cum his fœdus ictum esse ad mortem vsque, ab his doceri nullo honore prosequendas maiorum imagines, quæ res in posteris præcessorum amorem extinguit, ab alijs idola perfringi, templa iam vacua relinqui, & miseros Deos nullo patrocinio iuuari. Eos ipsos primum in angustis sedibus habitasse, nunc vero alias capaces atque magnificas coëmisse, legem ab ijsdem tartaream prædicari, rude vulgus in fraudem induci, in eorum domum perpetuo coire, eamq; legem vrbanos muros egressam per pagos, & oppida vicina euagari: hac ex causa omnes in his regulis falsis ita detineri, vt neque studiosi litteris incumberent, neq; artifices opus suum curarent, neque coloni terram subigerent: neq; fæminæ ipsæ domestica negotia curarent: Vrbem vniuersam perturbatam, & cum initio centum huius legis professores duntaxat numerarentur, nunc ad viginti millia excreuisse: eos certas imagines distribuere, nescio cuius tartari aut Saraceni, quem dicebant esse Deum, qui ad mortales instruendos liberandosq; è cælo venerat, ab hoc opes, bonamq; fortunam dumtaxat dari posse, quibus promissis plebecula pelliciebatur: eos esse orbis

De Socijs pellẽdis tractatur

Summa libelli contra Socios scripti.

contagionem, iustumq; esse metum, ne tandem extructis templis rebellarent, quod añis superioribus in Fuchiana & Nanchinensi Prouincijs dicebant accidisse: eos igitur commodis publicis Regniq; conseruatione permotos, ad antiquas leges sartas tectasq; conseruandas hunc libellum adornasse: postulantes totius prouinciæ nomine, vti dato Regi libello hi externi omnes publica morte complecterentur, aut Regni finibus pellerentur in desertam aliquam maris insulam relegati. hæc erat libelli summa, sed magna facundia conscripti, allatis etiam librorum suorum testimonijs, quod hi litteratuli satis norunt ad persuadendum accommodate texere. Vterque libellum ita subscripsit: Prohibeatur legis Christianæ dilatatio: Externi sacerdotes vrbe pellantur, si ita Gubernatori, causa discussa, videatur, de quo nos oportebit admoneri: quotquot huius Regni negotia se nosse arbitrabantur, nihil plane dubitarunt, quin minimum ex ea metropoli pelli Nostros oporteret. Itaque amici complures remedium desperantes ab auxilio ferendo sibi temperarunt: sed nihil ea res Socios perturbauit diuinæ prouidentiæ nixos, cuius in alijs periculis præsens numen senserant adfuisse. Maximus labor penè fuit in statuendo, quid in re graui primum tentarent: amicis plerisq; videbatur intercessorem quærendum, qui largitione delinitus sententiam Magistratuũ fauore suo reuocaret. Verum P. Emmanuel libellum quo se purgaret adornauit, in cuius epilogo Magistratus etiam atque etiam obtestabatur, vti eam rem accuratè discuterent, & deprehensam culpã ex legum præscripto plecterent. Libellum hunc Gubernator & ludi etiam Magister susceperunt: Supremus vero Magistratus posteaquam diu Nostros genibus flexis in reorum habitu tenuisset, tandem in hæc verba erupit: Quid est, inquit, causæ, cur Baccalaureorum odio permoti minimè vrbe disceditis? quęnam lex est illa, quam euulgatis? quid mali perpetrastis? quorsum maiores

P. Emmanuel Apologiam adornat.

iores

iores venerandos prohibetis? quorſum imaginem tartari colitis? vnde vobis ſumptus ad illas ædes tanti? aliaq; ſimilia parum vrbanè obiecit. Ad hæc reſpondere, adhibito Fratre noſtro interprete, aggreſſus eſt. Tradidit illi doctrinæ Chriſtianę compendium, oſtendit inter legis Diuinæ præcepta, primum ſecundùm Deum honorem parentibus iniungi: Verum ille nihil nec audire, nec accipere voluit, ſed prętetulit omnia ſe falſa arbitrari. hac repulſa res magis ac magis deſperata videbatur. ergo Noſtri ad orationum, ſacrificiorum, corporiſque afflictationum remedia ſeſe acrius retulerunt: Iam Aduerſarij victores triumphabant: iam de ſupellectilis noſtrę diſtributione inter ſe iurgabantur, & ne ſibi deeſſent, nouis libellis & accuſatoribus accenſum ignem acrius inflammabant; Vrbis primores ad vrgendos Magiſtratus incitabant, ex ijs Magiſtratibus inferioribus ad quos noui libelli deferebantur, dixit vnus velut adulandi ſtudio: nihil opus eſt excutere, vera ſit illa lex nec ne: ſufficit illam ab externis euulgari, vt antiquanda iudicetur: ſe quidē ſimile hominū genus exterminaturū fuiſſe, niſi ad ſuperiores magiſtratus libelli perueniſſent. Gubernator igitur, quem amicum eſſe ſatis conſtabat, aduertens pleraq; in accuſatione contenta, apertam inuoluere falſitatem, Ludimagiſtrum admonuit, ſciret nec ne Emmanuelem Socium eſſe Matthæi, quem in Regia maximus quiſque colebat, & ærario Regio propter data munera ſuſtineri conſtabat; Socios iam annos duodecim ita Nanciani vixiſſe, vt nulla de ijs querela, quæ vera eſſet, aut contra leges audita ſit: videret etiam atque etiam maturius, quid in hoc negotio ſtatuendum: Ad hæc Ludimagiſter reſpondit: cupere ſe, vti Gubernator ipſe ſingula excuteret, & ad ſe deinde referret. Idem à ſupremo Magiſtratu auditum imperatumq;, & opportune quidem ille ipſe, cum primum P. Matthæus Nancianū venit, Gubernatoris munus adminiſtrabat, & figendæ ea in vrbe ſedis Pro-

Gubernator Sociorum cauſam tuetur.

regis

regis auctoritate fecerat facultatem: deinde per varios honorum gradus sensim in hac metropoli peruenerat ad summam dignitatem: Publica Nostrorum repulsa prudenter ab eo facta fuerat, ne personæ fauere videretur, sed deinde, quod ita statuisset veritati, nolebat etiam litteratorum postulationes omnino reijcere, quorũ etiam olim ludimagister fuerat.

Hoc eodem tempore, ex Accusatoribus nonnulli, iam de victoria certi, per Neophytorum domos Christi Seruatoris imagines conquirebant, & duas trésue sacrilegè lacerarũt, ideo moniti sunt à P. Emanuele Neophyti, vti eas tantisper furentium oculis subducerent, nec in prima aula de more asseruarent: non negari hac ratione fidem, sed sacrilegorũ iniuriam propulsari: sufficere quod publice suas coronas gestarent, imo neque ad hoc etiam Christianis legibus adstringi. Excusso igitur libello, & libelli apologia, pro Tribunali litteratos ipsos examini subiecit, & Nostrorum patrocinium suscipiens, ipse seipso calumnias refutauit: ait constare sibi externos illos probos viros esse, in ea domo Socios duos, non viginti quod aiebant, numerari. Responderunt illi Sinas illos esse externorum discipulos: tum Gubernator, quid est quod ab indigenis nostris timeamus? nescitis fortasse Matthæum Ricium ab omnib⁹ Pechini coli, regio stipendio ali? qua fronte extra Regiam Magistratus eos eijcient, qui in regia commorari permittuntur? annis iam duodecim in hac vrbe pacatos commoratos. Præcipiam, inquam, ne magnas illas ædes comparent, ne populus eorum legem sequatur. Deinde pro tribunali Nostros humanissimè admonuit, quibusdam in vrbe displicuisse, quod ædes illas coëmissent, videri sibi angustiores posse sufficere: de legè minimè prohiberi, vt eam ipse cum suis obseruet, sed ne eam indigenis traderet: Nostri enim inquiebat, improbi sunt, ac tametsi initio legem vestram sequantur, postea tamen obtrectabunt: similia dixit complura,

Gubernator pro Nostris sententiam dicit.

quæ

quæ omnes in fauore reposuerunt. deinde cum Collega suo colloquens, pro tribunali dixit in hunc modum: Lex quam euulgat, rectæ rationi consentanea est: ipse quoque vitam legi suæ consentaneam viuit: sed ideo quod externus est, nullo patrocinio tectus, ausi fuerunt illum Baccalaurei accusare Supremus quoque Magistratus Ludimagistrũ monuit, ne quicquam contra Em̃anuelem statueret, iam denique constare libellum vniuersum Baccalaureorum fuisse commentum, inuentumq́; ad largitionem emungendam. Nancianam gentem vulgo maleuolam esse, permitteret, vt ædes suo coëmeret arbitratu: iam enim olim se, cum Gubernator esset, Matthæo Ricio ædium coëmendarum fecisse facultatem.

His auditis nescio qui Regij propinqui, quos decoctis bonis nobilitas fecerat insolentes, P. Em̃anuelem præstolabantur, vti è Tribunali exeuntem male mulctarent, ac deinde ad diripiendam domum se conferrent: sed hoc vltimo Gubernatoris responso territi, nihil supra minas addiderunt: Ad extremum post dies paucos scripta est pronunciataq́; in hunc fere modum sententia, Magistratus summi ac Ludimagistri sigillis quoque munita, & in edicti morem publice pro vrbanis portis proposita. illius hæc erat summa: Se examinata P. Emmanuelis ac Sociorum causa comperisse, eos Sinensis Regni fama permotos, ex Occidente aduenisse, iam annos plures in hoc Regno nulla maleuolẽtiæ significatione vixisse, posse iuxta legis suæ ritus viuere, sed nõ ęquè placere, rudẽ plebeculam rerum nouarum cupiditate cæli Dominum venerari, in externorum disciplinam transire, quod indignum videbatur. Ex Poëtæ etiam auctoritate id videri, ex altis arboribus in obscuras valles descendere: ex ea re malũ aliquod Reipublicæ creari posse, nisi omnes publico edicto monerentur, ne ab antiquis sacrificijs degenerantes in externos ritus transirent: hac ratione posse in publicam perniciem cætus cogi, ipsi etiam ex-

Edictum Magistratus summi.

terno nocituros: Se igitur illius Regionis Gubernatorem superiorum Magistratuum iussu P. Emanuelem monuisse, vt à peruertenda plebe, & in externam legem inducenda abstineret, domus maioris pretium venditor restitueret, ipse aliam minorē pro statu suo sibi compararet, vbi quiete quod hactenus fecerat viueret: ad hæc monita obseruanda Emanuelem cōsensisse, ideo Præfectis Regionis præcipere, vti inquirerent, quinam illius numinis imaginem apud se retinerent, eamque eriperent, nec sinerent indigenarum quenquam in externorum transire disciplinam: neque cætus etiam orationis causa permitterent, quod si contra fecissent, omnes seuerissimis pœnis plecterentur, ipsiq; Præfecti, si remissiores forent, eiusdem criminis rei haberentur. Addidit ad hæc in suo edicto LudiMagister, ne sineretur rude vulgus eam legem suscipere, & supra limen domus Nostræ inscriptio legeretur, qua prohiberentur Nostri frequens habere cum indigenis cōmercium.

Edictum in fauorem sociorum.

Hac sententia Nostri, quod peius metuerent, satis alacres fuerunt: habita etiam fuit ab omnibus, in fauorem scripta sententia; & legis Christianæ cursum impeditum perfunctoria visa est prohibitio, ne litterati plane neglecti viderentur; quoniam Nostri, vt postulabant, vrbe minime pellebantur, maxime quod apud Sinas legem mutare non habetur in graui crimine, neque hæc prohibitio grauibus pœnis neglecta puniri solet, & ita Neophyti facto suo demonstrant, nam quo prius ardore solebant ad sacrificia coire, Tyrones Christianæ legis adducere, minimè destiterunt, imo etiam aliquid supra solitum addidere, nam ne primis diebus edictum Nostri neglexisse dicerentur, Neophytos in tres intra hebdomadam dies diuisere, ne Dominico omnes conuenirent, sed cepærunt illis ipsis diebus non secus ac Dominicis conuenire, nec impetrari potuit, ne metum aliquem prætulisse viderentur: imo cum Pręfecti Regionis aliquos terrere aggressi essent, largitionis

nis eliciendæ causa, intrepide respondebant: esse se Christianos & scripto nomen suum tradebant, vt ad Magistratus deferretur, nec fuit vnquam vllus ex ijs accusatus.

Quod in cæteris Ecclesiarum persecutionibus accidere solet, id in hac expeditione Christiana, & priuatim in hac ipsa sede notatum est accidisse. nam immissæ, Deo auctore, ad fidei Christianæ incrementum semper sedato tumultu plus aliquanto, quam pacis tempore persecutiones attulerunt. Contendebant aduersarij, Nostros vrbe pellendos, & ecce firmius nostrorum statio confirmata est. nam primo P. Matthæi ingressu, ne ipsius quidem Proregis authoritate facultas domus coëmendæ scripto à Gubernatore potuit impetrari. In hoc euentu, tum ipse Gubernator, tum alij duo supremi metropolis Magistratus Nostrorum stationem, & domus coëmendæ facultatem publico scripto cõcesserunt: vnde nulli videtur in posterum futurus animus, vt de ea in dubium reuocanda audeat mussitare: accedit etiam ad diuinæ gloriæ incrementum notatum à plerisq; , legis diuinæ præcones in Numinis esse clientela; & in Magistratuum, qui sunt Numinis Vicarij patrocinio velut vmbra recreari. Intellectum est Nostros, non ita Magistratibus ignotos, vt litteratuli coniectabant: nesciebantur vulgo de Magistratuum in Regia fauore permulta, nunc etiam pro tribunali cantata sunt: & sanè non minimum fuit prouidentiæ Diuinæ indicium, Cantonienses calumnias in hanc Metropolim nondum penetrasse. Si enim auditum fuisset, P. Cataneum è Socijs vnum rebellionis Amacaensis caput declaratum, maleuolorum audacia creuisset, amicorum decreuisset. Iuuit etiam non parum quædam in libello aperte falsa obiecta fuisse: hæc enim veris aut verisimilibus authoritatem suam detraxerunt, quod Nostros dicerent à Magistratibus nobilibusq; visitari, non satis cohærebat cum rerum nouarũ machinatione, cum latrocinijs, falsaq; doctrina. P. Matthæum

Persequutiones sunt incrementum Ecclesiæ.

thæum & P. Soërium nominarunt, alterum sciebant Magistratus Pechini viuere, alterum pleriq; audierant iam viuere desiisse: hac etiam persecutione latius legis nostræ sanctissimæ nomen sparsum est, & Nostrorum consilium de ea euulganda omnibus patuit. plurimi deinde rei nouæ cupiditate incensi ad eam audiendam accesserunt, quæ si fortasse non ab omnibus suscipitur, fere tamen probari solet. Neophytorũ porrò feruor indies mirum in modum creuit, & iam in Accusatores libellus apologeticus Nostris inscijs scriptus erat: eum P. Emanuel repugnantibus eripuit, ne importuno tempore quicquã inconsulto tentarent: multi inter se agebant, quid respondendum si Magistratus fidem eiurare mandarent: nonnulli etiam socijs, si forte pellerẽtur, substitui gestiebant ad rem Christianam vel fouẽdam vel promouendam. Nunquam in tribunal itabant Nostri, quin ad ianuam improuiso Neophytorum circulo cingerentur: ex ijs aliqui, si mora trahebatur, cibum potumq; deferebant: Ingressum Nostris facilem à ianitoribus impetrabant, & denique vt verbo dicam, nihil quod ad officium veri Christiani filijq; pertineret, omiserunt.

Neophytorũ feruor.

Pronunciatam sententiam ad Nostros duo tresue Magistratuum ministri detulerunt. & quoniam de more aliquid nummorum illis erat dandum, in eorum locum postularunt imaginem sibi Christi Seruatoris ad eam venerandam dari, tametsi ipsa quam ferebant sententia grauibus pœnis interpositis, imagines huiusmodi prohiberet. dicebant enim se velle fieri Christianos: sed cum Nostri dare recusarent, forte eo ipso tempore artifex quidã aliquot suis strijs exornatas domum afferebat: illi vnam per vim rapuerunt, nec alio expectato munere abierunt: ex ijs vnus intra paucos dies æger baptismum petijt, impetrauit, & intra dies quinque expirauit. Summus ille Magistratus ad alium in Prouincia Cantoniensi maiorem euectus est, abeuntem P. Emmanuel in nauigio visitauit, & munere

Imaginẽ Christi sibi nonnullij venerandã dari postulant.

munere prosequutus est, gratesq; retulit, ob impensum in superiore causa fauorem, inter cætera P. Matthæi de Christiana doctrina volumen dedit, & cum aliquid legisset, adstantibus Magistratibus dixit: quam falso dicuntur hi parentum honorem perhibere, cum in suæ legis præceptis contrarium legatur; Iussit Nostros de sua statione securos, iam LudiMagistrũ de innocentia resciuisse. Gubernatorem in protectorem nostrum nominasse; deinde vt munus repẽderet, aureos aliquot obtulit, quos P. Emanuel reiecit obstinatè, sed ille per vim interpreti accipiendos ingessit, quos non oportebat pertinacius reijcere. Ex his constare arbitror, res nostras sedato tumultu in hac metropoli fuisse meliores, & id amici agnoscentes, magna frequentia gratulati sunt, asseueruntq; tantum Magistratuum pro externis in Litteratos indigenas fauorem nullo pretio comparari potuisse.

Summus Magistratus euehitur.

Nanciani exantlato labore gesta.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

PRæcipui libellorum & accusationis authores, credi vix potest, quantã ex repulsa infamiã sustinuerunt, omniũ erant vulgo fabula, digitoq; notabantur insignes Litteratuli, q̃ ab homine aduena fuissent publicè superati: alij, q̃ nihil emũxissent, alij, q̃ in ædiũ venditione arbitrati, non fuissent euocati. Pudebat eos, & omnẽ affinitatẽ in edicto publico nominari. Ille ipse Ludilitterarij Magister ijs velut calumniatorib9 infensus, prope gradum litterarium eripuit, ergo vti se apud omnes purgarent libellum ediderunt, quo huius negotij euentus scribebantur, omnes in eo legebantur libelli, Magistratuumque rescripta: eum in vrbis primores sparserunt, & in aliquos quoque Magistratus, eiusq; ad nos quoque exemplar submiserũt: stilus erat ac scriptio huiusmodi, vt à litterato quopiam celebri

Litteratuli Accusatores infamia notantur.

Litteratuli se libello edito infamiæ notã delere conantur.

bri concinnata videretur: eo volumine hanc quoad fieri poterat famæ labem eluebant, in primis probare nitebantur, se nullo priuato commodo adductos, sed Reipublicæ incolumitati seruientes, & patrias leges propugnantes aduenas impugnasse: commemorabant, quantis calamitatibus iam inde à Sinensis imperij primordijs aduenarum hominum commercium Rempublicam afflixisset: eos patria consuetudine non nisi reclusos, arcibus & ergastulis retineri, non permitti, quo velint instar indigenarum vagari; & minus aliquanto vulgi Magisterium affectare, & vt inuidiam augerent, asserebant; Nostros regni sui magnitudinem supra Sinensis Imperij amplitudinem euehere, nec instar cæterorum externorum sub eius immensitate submitti: imitatione enim Regni sui, quod magni splendoris appellant, Nostros etiam Europam nostram magnum Occidentem appellare; ex eo quod Sinarum Imperator cæli filius nuncupetur, Deum suum cæli Dominum nominant, res suas tantum euehentes, quantum à Parente ac Domino filius superatur: Eos etiam annos ab alio nescio quo, quam à Sinarum Regis inauguratione numerare: Characteres, quibus discipulorum suorum ædes contra spiritus malignos tutantur (augusta IESV ac MARIÆ nomina notabant) similes omnes esse arcui, sagittis, securibus, & alijs bellicis instrumentis, quæ sine dubio præsagia sunt malorum: Inde concludebant omnino periculosum esse, gentem huius generis apud se liberam retinere: neque vlli iure mirum videri, quod Prouinciam suam huiusmodi peste purgare laborassent: id antiquiores fecisse sæpe litteratos, erutaq; ex annalibus historiarum monumenta referebant: Nascenti malo occurrendum prius, quam à tempore vires capiat medicinam respuendi. In operis epilogo furorem vniuersum in P. Emanuelem euomebant, Canem, Lupum appellabant, eius ventrem infortunijs calamitatibusq; plenũ pronunciabãt, aliaq; contumeliosa intemperantius addiderunt.

Visum

Visum est Nostris silentio potius rem sepelire, quam scripta apologia crabrones irritare, Deus enim non multo post, duos mali incentores inopina morte vindicauit. Eodem quoque tempore extincti sunt è tribus litteratorum legis prædicatoribus duo, quorum erat indigna professione sua simulatio: cum Nostris enim etsi familiarissimè agerēt, accusationis tamē ignem accendebant. Alij etiam aliquot varijs malis infortunijs, quæ afflicti materiam Ethnicis ipsis dedêre diuinæ manus agnoscendæ, quæ furoris sui fulmina in electa calumniosè capita vibrasset.

Vindicta diuina.

Cum ampliores ædes Nostri coëmissent, veteres distraxerant ea lege, vt ex ijs emigrarent, cum in nouas immigrassent: verum vt erat è propinquis Regijs nobilitate sua insolentior, qui emerat, ante constitutum tempus supellectilem in ædes Nostras immiserat, & de ijs emittendis importune laborabat: quo tempore Nostris nemo accusatorum metu deterritus, vel ædes vendere vel elocare volebat. Sub idem tempus septem è Nostris nouo concursu aduenerant, & res eo res deuenit, vt Nostris prope in hospitium publicum fuerit emigrandum, sed tandem ex amicis vnus ædes quas habebat vacuas, angustiores illas quidem, sed pro tempore accōmodas Nostris est mutuatus, recuperato denique non sine labore ædium, quod iam persoluerant pretio, aliam conquirebant, quæ non satis apta reperiebatur, & Nostri iam præsentis mali sensu litium vbiq; periculum formidabant, ac tandem coëmpta est domus vna sane capax, sed quia à duobus possidebatur, multorum annorum litem illa nobis præbuit.

Difficultas ædium comparandarum oritur.

Eo ipso tempore aliæ quorundam factiones de Nostris impugnandis oriebantur, quarum edicto quodam, Diuini Numinis prouidentia, quamprimum finis est impositus. Sed neque ille ipse annus infructuosus fuit. nam Neophytos cæteris addidit sexaginta. Eadem in vrbe Senem quendam, qui

supremum

Aemuli nostrorum senem quendam in suas partes deducere conantur.

supremum Colai munus diu gesserat, opibus & reliquo apparatu celebrem in partes suas æmuli nostri deducere conati sunt: idq; hac arte tentabant. Celebre illud fanum, de quo superius plura, fortuitis ignibus arserat, ad reparandas flammarum iniurias electus est senex ille vel auctor vel adiutor: cuius auctoritate aureos supra decies mille corrasa stipe compilarũt. Hæc dum corraderentur, Neophyti legis suæ sanctitate se ab impio sumptu excludebant: id etiam fecisse dicuntur Ethnici nonnulli legis Diuinæ professionem mentientes: inde auctoribus litteratis ad Colaum questuri sese contulerunt exactores: quibus ille; eleemosynæ nomine collata sponte, non per vim corradi debere, nemini ergo molestiam facesseret. Cum ijdem de P. Emmanuele sermonem ingessissent, deque lege noua seminari cœpta questi essent, respondit: constare sibi legem esse sanctam, eiusq; præconem virum probum: nec Sinicis legibus litteratorum admodum repugnantem; cumq; externum esse vrgerent: quid est, inquit, quod vobis ab vno externo in hac vrbe timeatis, cum constet in vtraque regia tot Saracenorum millia impune commorari, & ad litterarum honorumq; gradus admitti? Cum eo, opera Reguli cuiusdam, amicitiam Nostri contraxerunt, eumq; ad obitum vsque res Christiana, multosq; alios proceres delectabat.

Sacellum adornatur & aperitur.

Toto hoc tempore Nostri ab æde sacra publicè aperienda studio abstinuerunt, ne Magistratuum edicta neglexisse dicerentur, placuit etiam explorare, quales vicinos haberemus, interim domus sacellumq; postmodũ reserandum concinnabatur, aras duas erigi placuit, in sacellis singulis singulas, alteram Christo Seruatori; Deiparæ alteram dedicarunt: eam deniq; anno supra secularem nono, magno apparatu Neophytorumq; concursu, sed Ethnicorum tamen maiore aperuerunt, ipso Dominici Natalis die: ornatus Europæo more cõcinnatus, sua nouitate Sinarum oculis blandiebatur: vtramq;

aram

aram lampades duæ, nocturnis æque ac diurnis horis splendent, & oleum à Neophytis certatim subministratur, cum nouo sacello, nouus Neophytorum ardor & insolens in sagenam nouorum piscium conuenientium multitudo, & magno feruore pœnitentiæ sacramentum frequentabatur: si cui vero cælestis epuli communio fiebat, is ad Christianę pietatis apicem sibi videbatur peruenisse: ad sacrificium etiam multis non Dominicis solum aut festiuis diebus, sed profestis etiam quotidiani concursus erant.

Neophytorũ feruor.

Geographicam orbis descriptionem à P. Matthæo editam Rex ipse intra palatium recudi iubet, & Pechinensis Ecclesia nouis incrementis augetur

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

ANNIS proxime superioribus frequentes Nostri in Palatium vel euocabantur, vel sua sponte ad visendos Eunuchos itabant, maxime si quando, vt dictum est aliâs, horaria machina peccasset. Cum die quadam eo se contulissent Pater Matthæus ac P. Didacus, Collegij Mathematici Rectorem satis perturbatum nuncio quodam Regio inuenerunt: Petebat Rex duodecim Geographicæ descriptionis exemplaria in serico panno excusa, in sex tabulis permaximis, quod opus erat P. Matthæi non ita multo ante ab amico Magistratu ligotzum editum, iubebatur is à P. Matthæo tabulas postulare, quoniam ipsius ibi nomen velut auctoris legerant, id ad regem peruenerat ab Eunuchis ipsis Regi oblatum, quod à Nostris nuper acceperant, itaq; placuerat, vt vellet in filios cæterosq; intra palatium propinquos singula singulis exemplaria distribuere, vt ijs palatinas aulas implerent, spectarentq; cum voluptate. Hoc opus Nostri, ne Regi ad eam diem offerrent, deterriti fuerant vano metu, veriti ne fortasse non creditam orbis

Rex petit Geographicam descriptionem.

bis amplitudinem Sinensis imperij contemptum arbitrarentur, quam ipsi orbem vniuersum appellabant hactenus, & credebant: verum contra res accidit. Rex enim, quo valet iudicio ac solertia, non est arbitratus, posse Regno suo à veritate iniuriam inferri. Dixi supra hanc editionis formam bis excusam fuisse, neutrius tamen tabulæ apud nos remanebant: nam alias Ligotzum secum extulerat, aliæ Typographorum in nobili illa fluminis eluuione perierant, ea res Mathematicos Regios angebat: ne Rex minimè voti compos factus indignationem in Eunuchos conuerteret, neque satis credebant tabulas Nostris deesse, sed nescio quo fortasse prætextu celari arbitrabantur, donec quatuor Eunuchis domum visitantibus ipsa, quæ aquis superfuerant tabularum fragmenta monstrata sunt: alias tamen ostenderunt à Li Paulo euulgatas ampliori etiam descriptione, nam octo tabulis vniuersa constabat. Sed Regi sex tabulas petenti octo ingerere formidarunt. ergo Nostri alias intra breue tempus sese sculpturos receperunt, eo consilio vt rei Christianæ sæpius occasione quæsita ingererêt mentionem: ea editio tota mẽstruo spacio confici poterat. Huius rei scripto libello Regem admonuerunt: sed nostrorum labori sumptuiq; pepercit. iussit enim, vt intra palatium ad superiorum exemplar, tabulas recentes concinnarent, quod etiam perfectum est eo ipso tempore, quo de hoc ipso opere varia varij loquebantur: atque in dubium reuocabant ibi conscripta sculptaq;, ideo maximè quod contra simulacrorũ ineptias non pauca legerentur, & Christianæ fidei capita non sine stomacho à quibusdam audirentur: speramus aliquando fore, vt vel Rex ipse, vel è successoribus vnus aliquis è spectata tabula lectisq; ad eam commentarijs in cupiditatẽ veniat de hac ipsa lege inquirendi. hoc saltem spectaculum interim Sinenses animos deprimit, dum Regni sui vastitatem Orbis vniuersi angulum non maximum conspiciunt.

Inte-

Interim amicus noster Ligotzum ad Gubernatoris vrbani dignitatem in Prouincia Pechinensi fuerat post humile officium, q; gesserat, reuocatus, & is dum negotia & officij sui litteras in Regia expedit, à Nostris auelli non posse videbatur, de Christiana legẽ multa didicit, de rebus Mathematicis multa, ex Euclide maximè, quem nondum Sinicè loquentem audierat stupueratq;: propè vniuersos id temporis è satellitio suo ac familia Christianis sacris imbui permisit, hortatusq; est: ex ijs duo eius propinqui iuuenes litterati Christianã legem solito ardentius arripuerunt, id fecerant vel ingenij bonitate diuino lumine collustrata, vel viri tanti auctoritate permoti, cuius de lege nostra continuus erat sermo, asserentis, extra eam nullibi salutem reperiri, quam ipse laudabat magis quam amplectebatur veritatem; Ex ijs vnus Michael appellatus, in idola prius propensissimus fuerat, ab incunabilis enim frequẽti recitatione, & profana ieiunatione, alijsq; sacrilegis ritib^9, impia parentum pietate fuerat educatus; hunc ferunt mox in lucem editum in hæc verba prolocutum: Ego ex hac familia non sum, sed ex tali quam nominabat profanorum Sacerdotum propinquitate: id Dæmonis opera factum credi potest, si quidem verum fuisse arbitramur, vti puerulus in ea propensius educaretur. Is iam diu statuerat post relictum ex se filium in aliquod eiusmodi Cænobitarum sese lustrum recipere: sed auditis lectisq; legis Diuinæ capitibus, falsam non pertinacia, sed errore æstimatam eiurauit vanitatem, & propensionẽ in odium vertens, in omni sermone atque scriptione eiusmodi nugas confutabat. toto eo tempore quo in Regia licuit commorari, nullum iam dicendi nunc & scribendi finem faciebat, ne quæ de Christiana lege audierat in Doctorum absentia memoria laberentur, maximè sacros fastos descripsit festaq; mobilia, quæ vocamus, didicit Europæo more accuratè inuenire: neque doctrinæ Christianæ compendio Sinicè recitando contentus

Ligotzum ad dignitatem euehitur.

Eius familia legem Christianam suscipit.

Michaelis & Hieronymi propinquorũ Ligotzum conuersio.

tentus fuit, sed latine quoque, quantum Sinis licet ex aliquot litterarum defectu recitare assueuerat: alias etiam addidit orationum formulas, quæ nondum Sinicè leguntur. ante discessum ipse cum Socio Hieronymo de peccatis rite confessus est, inde cum propinquo suo ad vrbanum Magistratum post dierum decem iter peruenerunt: de hoc etiam Michaele frequens erit infra dicendi locus in Annalibus nostris, qui vna cum hac historia in lucem eduntur: ad hunc etiam dum Pechino abesset visendum venerat iam vetulus parens ab ipsa tot itinerum spatijs prouincia Cechiana: ardenti filij desiderio commode cecidit ad parentis, vt speramus, salutem hæc visitatio: ipse quipqe ingestis de Christiana lege sermonibus effecit, vt quam annis supra quinquaginta fuerat professus, abiuraret idolorum vanitatem, ipseq; de parente suo scripsit, eum has ineptias velut attritos calceos abiecisse, cum deinde in patriam reuertisset, vniuersam propinquitatem ad sui imitationem permouit.

Michael parẽtem suum conuertit.

Nondum abierat è Regia Ligozum, cum incidit res ad rei Christianæ commendationem celebrata. è domesticis famulis quidam inscio hero, Christianis sacris imbuebatur, eo ipso tempore in morbum incidit, qui fætore suo domesticos auertebat, & iam designatus baptismo dies aduenerat, cum è Socijs vnus, expurgato lectulo, cubiculum odorifero suffitu repleuit, ad odorem occurrere domestici, & stupuere legis Diuinæ supra naturæ honorem, eminere charitatem: id audiuit herus, & supra admirationem seipsum incusauit quod in eo discrimine famulum neglexisset. vnde multis additus est animus ad laudatæ virtutis imitationem, intra triduum baptizatus expirauit, inuocato prope continuo sanctissimæ Trinitatis nomine, spemq; fecit æternæ salutis intra dies paucos adeptæ. eam rem frequentibus sermonibus apud amicos herus ipse celebrabat. hoc domesticorum ipsius ardore, è satellitibus,

Famuli baptismum inscio hero suscipiũt.

litibus, aut Curialibus potius eius duo, qui ad eum non diutius pertinebant, quam interim dum in Regia commorabatur, permoti Christianam fidem arripuerunt, & magno deinde rei Christianæ emolumento, quod susceperant, euulgarunt: Andreas dicebatur alter, tenuior aliquanto, qui minori auctoritate rei Christianæ vtilitatem intra domesticos duntaxat parietes, propagauit; alter Lucas appellatus, copiosus in primis, & vniuersæ aulæ cognitus, varias, quibus opes corraserat fraudes vitæ permutatione resarciuit. Prima illi parentis cura fuit, quem annorum septuaginta, cum naturæ cursu diu in viuis retinere non posset, omni ratione curauit, vt pro mortali vita illi procuraret im̃ortalem: hoc illius intentum cunctantem adhuc toto impetu in Ecclesiæ castra compulit: erat eius parens audiendi facultate prope destitutus. Itaque iure veritus est, ne à Nostris ingesta minus facile in aures animumq́ue admitteret. ergo ipse ad ediscendum domum nostram veniebat, vt quæ didicerat Parenti, qua verbis qua nutibus, insinuaret. Vterq; hac industria captus est, neq; enim iudicauit prudentis esse alteri salutem sua neglecta procurare. Verum obstabant huic eius deliberationi permulta, quibus non sine peculiari Numinis auxilio seipsum expediuit. nam supra legitimam, pellicem habebat, quæ vbi se prohiberi à sua consuetudine intellexisset impotentius debachata, Nostros mille contumelijs affecit: minabatur etiam si se dimisisset, laqueo se ad eius portam perituram: id satis frequens est in hoc regno eorum, qui impotentius iniuriam ferentes mortem sibi desperatione consciscunt, eo consilio vt aduersarium Magistratuum pœnis exponant; solent enim pœnas luere, qui mortis causa fuisse creduntur, prope ac si miseros illos enecassent: verum auctoribus Nostris Diuinoq; Numine pellicis minas amoremq́ue contempsit, paratus etiam quidlibet subire; ne salutem negligeret, maxime quod inde vulgandum erat, Christi legem

Quidam pellicis minis & amoribus contemptis Christi legem suscipit.

 à simi-

à similibus nuptijs abhorrere. Verum importuna mulier volens nolens beneficijs fere placata, de vita minimè prodigenda, meliora consilia suscepit. Præter hanc, etiam puellam pro futura pellice educatam, matri suæ virginem restituit, & legitimam vxorem ad suam fidem amplectendam adduxit. Simulacrorum denique ingens cumulus extructa fornace, flammis absumptus est. In eorum locum successit Christi Seruatoris effigies non inelegans, quam exturbatis idolis in renouatam aram eleganti ornatu suffecerunt. ad eam perpetuo lumine lampas splendet in Numinis honorē accensa. Huius viri permutationem in meliora non satis æquanimiter tulere propinqui, quorum minas non spreuit solum, sed etiam amicos rationibus vitæq; melioris exemplo permotus plerosque in sententiam ac imitationem traxit. Fuerat hic cuiusdam sodalitij ad inanes Deos honorandos instituti Præfectus: inde sparsere quidam eum subductis è sodalitio nummis compluribus ab eo defecisse, quod cum audisset ille, frequenti sodalitio se immisit, & facti sui ratione reddita questus est, se immerito furti notatum, velle igitur ab ijs audire, quid maximè subduxisset, & in quo sodalitio iniuriam fecisset vnquam, velle se pro quolibet aureo, quem debere probaretur, decem refundere. Nemo fuit ex omnibus, qui sparsi rumoris inuidiam voluerit sustinere, sed pacate responderunt: cuiq; quam vellet legem eligendam nullo prohibente videri: de nummis non solum nihil habere quod repetant, sed etiam constare inter omnes eum liberaliter de suo multa olim expendisse. his auditis abcessit; & quotidie deficiens sodalitio, nihil in posterum mussitauit.

Simulacra liquefacta.

Infamiæ nota deletur.

Ad propinquos, ad rem Christianam alliciendos, nouum adhibuit inuentum: dixit velle se in familia monumentū relinquere posteritati legis nouæ à Parentibus suis primum, deinde à se susceptæ; nam permagnā Christi Seruatoris effigiem depingi

Parens monumentum Christianæ fidei filijs relinquit.

depingi iussit, & ad vtrumq; imaginis latus propinquorum effigies, qui Christi fidem suscepissent nixos genibus vna cum precario serto & appensa è collo reliquiarum theca, cum exigua cruce, qua maxime posset naturæ imitatione appinxit: ea res multos incitauit iam certos se propinquorum numero excludendos, nisi fidei propinquitate sanguinis communionem illustrassent. Dici vix potest, quam liberaliter eos, qui vinculis tenebantur adiuuerit; litigantes quoties composuerit: aliaque pietatis exercitia frequentarit. solum dicam de Dei Parentis sodalitio, quod ipse adhibitis aliquot socijs, primus in Sinensi Regno inchoauit, anno supra secularem nono, quo die Virginis natalem celebramus: id tametsi Nostrorum fuerit inuentum, non debuit tamen Lucas in hoc opere Dux & caput innominatus relinqui: ipse enim cum de ea consuetudine apud Europæos inaudisset, coactis socijs, regulas etiam legesq; scripserat, quas ad P. Matthæum detulit approbandas: fecit ille additis quæ maximè addenda visa sunt, è sodalitij Romani legibus ab annunciata Dei parente nominati: Non vltimum huius instituti consilium fuit, Neophytorum funera ritu Christiano cohonestare, & egenis in hoc pietatis genere subuenire, id enim apud Sinas religiosissimos funerum curatores habetur in pretio. Hi celebrioribus per annum diebus ædis nostræ sacræ curant apparatum: prima quaque cuiuslibet lunæ Dominica in Rectoris domo conueniunt, quem subito omnibus suffragijs primo cætu Lucam appellarunt. Eo è Socijs vnus se confert, sermonem de rebus diuinis habiturus, & difficultatum nodos interrogantibus sodalibus enodaturus, sodalitij nomen à Dei Matre mutuauit, & initio statim Neophyti omnino quadraginta conuenerunt, qui quotidianis incrementis Christianam pietatem augent & cumulant. Eo, qui Lucæ baptismum subsecutus est, anno, supra centum Tyrones Neophytorum numero accesserunt, qui magnam partem

Sodalitium B. Virg in Sinensi regno inchoatur.

partem

partem Lucæ vel exemplo vel cohortationi debetur, & insequenti Natalis Dominici celebritate omnino quatuordecim ad sacrum epulum admissi sunt, quæ parcitas his initijs magnum solet esse Neophytis ad virtutem incitamentum.

Rei Christianæ apud Nanchinenses progressus.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

IN cæteris res Christiana sedibus quotidianis, quæ vidimus crescebat incrementis, id neque Nanchinensis Ecclesia sibi defuit, quæ in annos singulos non exiguum Tyronum numerum veteranis adiungebat: imo annis prope singulis numerus numerum duplo superabat, & qui multiplicabat gentem, magnificabat quoque lætitiam: sed ne multa sibi similia singulis in sedibus repetantur, sufficiet monere, nihil hos Neophytos cæteris inferiores videri: eandem enim finem pari pietatis ardore cohonestabant; si quæ sint peculiaria, ea narrabuntur. & quidem è falso quodam rumore plus formidinis fuit quam mali. anno supra secularem sexto Magistratus vnum aliquem è plebe perduellionis reum comprehenderũt, & cum eo socios fere quindecim sedecimue, hic conuictus fuit tria perduellium millia in perniciem Magistratuum Nanchinensium coëgisse. In hac coniuratione liber deprehensus dicebatur coniuratorum nominibus adscriptis, qui publica inter se officia diuiserant, &, quem quisque ad necem destinasset, eius occupabat dignitatem: ex ijs coniuratis, vt fit in minime secreta multitudine, quidam sua dignitate non satis contentus, cæteros suscepit ipse prodendos. Horũ consilium fuisse constitit è conspirationis volumine, mactatis Magistratibus antiquorum Regum palatium inuadere, & in ærarium irruere antiquis aliquot sæculorũ Thesauris inhiantes, & sanè

Coniurati in Magistratum plectuntur.

nisi

nisi ea res inditio patuisset, publicam in vniuersum Regnum inuehebat calamitatem, coniurati crudelissimo mortis genere ex tormenti mora enecti sunt. in collum tabulas immittunt in circuli formam, eas deinde claudunt, & suo pondere in humeros recidunt, hę tabulæ ita sunt latæ, vt reus ori manum admouere minime possit, alenaq; manu indigeat ad vescendum, coguntur nocturnis diurnisq; horis stare, donec defluentibus in crura tibiasq; humoribus caro computrescit, & columnis deficientibus vniuersum corporis ædificium ruit. hoc genere mortis periere perduelles, & ex ijs aliqui dies omnino quindecim in eo tormenti genere perdurarunt, ideo quod fortasse vt aliquando euenire solet largitionibus inducti carnifices nocturnæ aliquid temporis quieti concedant.

Supplicij genus.

Hæc res ministris dæmonis occasionem dedit, rumorem tota vrbe spargendi, Nostros coniurationis huius fuisse auctores, ea de causa Neophyti vexati, & factum vt eorum numerus decresceret: sed hoc tumultu sedato, duplicatus est, discussa suspicionum nebula, serenitatis splendor.

Suspicio vana Nostros coniurationis fuisse auctores.

His annis superioribus, ex quo P. Cataneus valetudinis causa petierat Amacaũ, P. Ioannes Roccia sedi Nanchinensi præfuerat: is demum anno nono supra secularem ad Nancianam sedem administrandam ex P. Matthæi voluntate discessit: P. Emmanuel enim Præpositi Generalis mandato renauigarat Amacaum. Nanchini remansit P. Alphonsus Vagnonus Pedemontanus, qui iam annos quatuor in ea sede continuo studio Sinense idioma egregiè didicerat: habuit Socium P. Petrum Riberium: nam P. Felicianus Siluius ad curandam è graui morbo valetudinem cæli Nanchinensis impatiens, in Amacaense Collegium mittebatur, is valetudine deinde vtcunque recuperata, ad suam redijt stationem. ergo solitum cursum tenebat fidei euulgatio, Neophytorum numerus crescebat, Magistratuum amicitiæ innouabantur: eam rem pro-

mouit aduentu ſuo Ciù Paulus, qui patrio funere in patria detentus poſt biennium bis venit Amacaum: ridere ſolebat Magiſtrum ſuum quoties eius conſilia narrabat, quibus ei reditũ ad idolorum ſectam perſuadebat. Dici vox poteſt quantum rem Chriſtianam vbique promouerit, Ignatium ante annos aliquot Chriſto adiunctum ad ſtudia pietatis accendit, alijs multis res noſtras ita ingerit, vt prope aliud agens, complures tamen Chriſto adiungat: idem etiam B. P. N. Ignatij pijs exercitationibus eruditus, eum fructum fecit, vt earum vſum in Sinenſes admodum propenſos induxerit. vnde ſperare licet, his commentationibus mirabilia quædam in hoc regno perficienda.

Iterum redijt Ciù Paulus, cum in Regiam Pechinenſem expleto Parentis funere ad intermiſſam redibat dignitatem: appulit ipſa Domini Natalis nocte, & muris excluſus, in ſuburbano fano ſacram noctem triſtis peregit. vix dum illuxerat, cum Noſtros de aduentu ſuo moneri iubet, & ſellam geſtatoriam ad ſe aduehendum conquiri: verum quod longiorẽ traheret moram, veritus ne Miſſę ſacrificio tardior adueniret, ipſe pedibus per medium hyberni temporis lutum magnam itineris partem confecit. huius apud nos moræ conſiliũ erat, vt Magiſtratus omnes, qui ad ſe viſendum veniſſent, Noſtris conciliaret; & ſanè Magiſtratus grauiſſimi ad Chriſti fidem conuerſionem magnopere promouit, de qua paulò infra dicetur. Centenarius ferè ſingulorum annorum concurſus ad Chriſti fidem fuit: & ad Neophytorum pietatem excitandam Pechinenſium imitatione, Deiparę ſodalitium etiam Nanchini erigitur, è qua ſperati fructus collecti ſunt.

Nanchini ſodalitium Deiparæ erigitur.

Itaque interim dum mortales immortalis Dei honorem promouent, ipſe quoq; non raram ſuæ potentiæ ſignificationem prodigiorũ auctoritate prodebat; inter quæ inſigne eſt, quod puellæ contigit, quam dæmon importunus obſeſſor varijs

Dæmon puellam obſidet.

rijs figuris terrebat, & ad libidinem incitabat, sæpè negotiatorem, aliâs sacrificulum, nonnunquam senem, iuuenem aliquando simulans, ad execranda scelera hortabatur: aiebat enim nulla alia re, quam infantili sanguine placandum: profani in eius auxilium vocabantur Exorcistæ, sed ludebat quas minime formidabat deprecationes, ex ara cereos & candelabra subducebat, audijt fortasse ex eadem vicinia Neophytus quidam, nescio cuius opificij artifex, is cum Ethnicis colloquens, Diuini numinis vim in cæteros æquè spiritus ac homines exponebat: cui ita intulerunt: Quid est igitur cur vicinæ puellæ desinis subuenire? habet, inquit ille, certissima contra dæmones præsidia, ijs si placuerit vti, importunus hostis sine dubio victus abscedet: ergo simul omnes ad puellæ parentem se conferunt: rogant, velint necne ab importuno vexatore liberari; quod si voluerint, cæli Dominum suscipiant venerandum: annuentibus, submissus est è Fratribus nostris vnus qui ad eos Christi Seruatoris effigiem & venerandum IESV nomen detulit; ex ara dæmonum simulacra extrudūtur, & Christianæ doctrinæ capita ab vniuersa familia ediscuntur, ex eo ipso die, res mira, nunquam in ædes ingredi dæmoni licuit, sed tamen ex atrio minitabundus inclamabat: verum peracto baptismo in perpetuum disparuit. quæ res multorum sermonibus celebrata, satis stuporis incussit: quod tanta facilitate diuina vis perfecisset, quod nulla rituum Sinensium efficacia perfici potuisset.

Dæmon pellitur.

Hoc eodem anno Christo adiunctus est vir grauissimus, prope in supremo huius Regiæ Magistratu constitutus, & quo maior hactenus nemo in Christi gregem cōcesserat: nam Cāiū Paulus dignitate superior eam iam Christianus accepit, gerebat officium, quale apud nos vocari potest summi Cancellarij: Sinæ vero Tuncinsu vocant: ab eo libelli omnes ad Regem reuidentur, & alia habebat munera: quæ cum è quatuor sum̄is

Vir supremi Magistratus fidem Christianam profitetur.

huius Regiæ Collegis ſtatuebat vnum, Iam ante annos aliquot contraxerat cum Noſtris familiaritatem ille quidem, ſed nullam vnquam ad fidei noſtræ ſanctitatem propenſionem oſtenderat: narrabat potius poſt ſuſcepta Chriſti ſacra, ſe in perlegendo P. Matthæi Catechiſmo nihil reperiſſe quod placeret, id eo maximè quod ineptias quaſdam confutaret, quibus ille perditè addictus erat: notauit in eo P. Alphonſus hoc rerum Diuinarum ſalutiſq; faſtidium, ergo eſcam ei iniecit res Mathematicas, quibus mirè delectabatur. non alias patuit euidentius, Deum hæc remedia delegiſſe ad conciliandos ſibi huius Regni magnates. Sphæram igitur ac ſolidum terræ globum ei iuſſit ab artificibus concinnari: aptas addidit ad inſtrumentorum notitiam cõmentationes: his familiaritas inter vtrumque & amor creuit, quem cum ille die quadã grauiſſimis verbis exaggeraret: Reſpondit Noſter: Quæ hactenus ex me didiciſti, quantula ſunt illa, ſi cum fidei noſtræ rebus comparentur: cui nõ ſublimius videbitur cæli Dominum venerari, quam ſydera contemplari? cui non magis neceſſarium de ſtatuenda in cælis ſede, quam de ſpectanda tractare? cupere igitur ſe pro familiaritate tot annorum tantiſq; beneficijs eius ſalutẽ in tuto collocare: poſtulare vnum duntaxat, vt qua contentione Mathematicas arripuerat diſciplinas: ea ipſa legis Noſtræ veritatem exploraret: videretq; num ea digna ſit, quam Sinenſis Regni primores complecterentur: ac deinde de auditis ſtatueret, prout ipſe ſua prudentia diuina luce colluſtrata conſequeretur. Mouerunt hæc ingenuum hominem dicta cordatè: ergo recepit ſe omnino legẽ Chriſtianam attentius exploraturum, inde cõmendat noſter, vti hac noua voluntatis propenſione denuo de doctrina Chriſtiana volumen legat attentius, addidit illi breues cõmentarios quatuor, quos ipſemet nuper addiderat: De Deo vnum: de anima imortali alterum: de originis culpa tertium: De Deo homine

P. Alphonſus virum in re Chriſtiana erudit.

homine postremum. Non defuit sincerè legentis voluntati lux Diuinæ, nam veritatem assecutus, suo quoque exemplo monstrauit, quod iam vsu longiore comperimus, apud Sinas libros aliquanto facilius persuadere, quam institutas de lege nostra disceptationes.

Iam intellectus cognitæ dederat manus veritati, voluntas etiam nunc paucis laqueis irretita sese expedire laborabat; è laqueis vnus erat Sinarum ineptissima cupiditas. nam de vita meliore subdubij, quam longissimis possunt spatijs hanc extendere laborant, & hic Noster nouæ militiæ tyro impostores aliquot adhibuerat in Magistros, quorum nugis eam fidem adhibuerat, vt etiam de vita protrahenda commentarios edidisset; & quoniam has spes vitæ longioris superstitiosis ritibus procurabat, eos non facile vna cum Christiana lege dimittebat. Non minus alio scrupulo angebatur. nam in dierum fastorum nefastorumq; electione potius verebatur rerũ suarum euentus temere perturbare: Futura etiam ab vanissimis coniectatoribus exquirebat, neque facile hanc à puero consuetudinem dimittebat. Hi difficultatũ nodi aptis responsionibus ita enodati sunt, vt suam ipse damnaret in his credulitatem, & cæcam horreret falsitatem. ergo magno animo à se tandem resecat, quidquid Ethnicam superstitionẽ redolebat: huius deliberationis constantiam in euentis maximè duobus demonstrauit. Audierat in Regiam venisse hominem, qui maiorum cuiuslibet familię veras imagines se depingere posse iactaret, tametsi mortuorum ante aliquot sæcula, nulla memoria superesset, imo nomina etiam absq; errore, vt fidem priori faceret ediscebat. Magna igitur tenebatur cupiditate, effigies maiorum, quæ in vrbe quadam Iaponensium excursione incendio perierant recuperandi, & parum abfuit, quin ad se accerseret impostorem: verum mentem pupugit exortũ dubium, id sibi per leges Christianas liceret nec ne. Ergo per lit-

Cupiditas vitæ diu producẽdę.

Constantiæ exemplum.

teras id ex Nostro inquirit, qui dilemate ita respondit: Hunc hominem vel fallere oportet, vel dæmonis arte vti. prudentem falli minimè oportet, nec dæmonis opera vlla in re vti Christiano licet. Ea res igitur aut inutilis erat, aut illicita. satis hoc fuit ad rem prope cæptam extemplo dimittendam. De alio constantiæ testimonio, postea narrabitur. Munere quodam magnifico ad nos cum litteris transmisso testatū esse volebat, se in Nostrorum transire disciplinam. reiectum est illud consilio supra cōmemorato, cui accedunt etiam Societatis Nostræ constitutiones, quæ exercitiorum nostrorum præmium non admittunt. postulabat etiam ad se mitti Christi Seruatoris effigiem post hac venerandam: eam Noster Sacerdos ad eum detulit, quam magnifico publicarum vestium apparatu insignis excepit: ac deinde solemni epulo Doctorem suum cohonestauit. deinde post dies aliquot Christi castris dato in baptismo nomine aggregatus est, in eo nomen Ioannis accepit, & profitebatur, se incredibili hilaritate perfusum, vim aquæ sentire salutaris: eo expleto ritu, superius munus auctum aliquot sericis pannis remisit beneficium gratulatus: sed neque tunc admissum est: quem huiusmodi procedendi modum mire suspexit atq; prædicauit, postquam repulsa sua dona questus, consilij nostri rationem approbasset.

Baptismum suscipit.

Munera reiecta.

Non ita multo post decrepita illi Parens occubuit. ergo è Sinensi consuetudine publicum munus dimittens, ad triennem luctum domum se recepit: & ante discessum inuenit modum, quo superiora munera minime reijcerentur. nam cum de extruenda æde noua ageretur, non minimum argenti pondus ad extructionem inchoandam donauit, quo nomine recipi sine culpa, reijci non sine offensionis periculo posse videbatur: prosecutus est abeuntem Noster dimidiati diei itinere eumq; docuit, quem in Parentis curando funere modum è Christianis legibus obseruaret, eiq; cum commendaret præceptorum

Documenta abeunti tradita.

ceptorum legis Diuinæ custodiam, respondit Ioannes: atqui vt videas, quo animo Christi legem susceperim, & antiquos errores abdicarim, hic ipse dies à me studio electus est itineri inchoando, quo die per Sinenses fastos itinere prohibemur: id feci, vt ægrè dæmoni facerem, qui me tot annos elusit, atq; ita alter ab altero discessit magno vtrinq; solatio perfusi. Domum cum peruenisset, per litteras petijt officiosissimas, vt quoties commodè fieri posset, ad eum è Socijs aliquis mitteretur, qui rei Christianæ mysteria minime nunc occupato per otium ingereret, id vt fieret suo tempore procuratum est. Huius viri ad Christum conuersio, & Leonis iam Neophyti exemplum (quem hactenus Ligotzum appellaui) eius paulo post ad Christum conuersionem cum de Pechinensi sede agetur, suo loco commemorabimus. Hæc, inquam, duo, magnopere Neophytos reliquos recrearunt, & ad imitandos Viros Principes pietatis quoq; Christianæ Duces incitarunt, id maxime visum est sacra Dominici Natalis nocte, quam ipse cum Neophytis Leo, nullo suæ dignitatis apparatu in sacris vel sermonibus vel colloquijs, vel expiandis quoque peccatis fundendisq; ad Deum precibus, vtiliter sanè consumpsit.

In Patriam Doctoris Pauli Vrbe Scianhai nomine vtiliter biennij spatio P. Cataneus laborat.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

CVm in Patriam ad Patris funus curandum reuertisset Ciu Paulus, triennem moram in familiæ ciuiumq; suorum salutem, & cõmodum designauit: impetrauit igitur à P. Matthæo vnum è Socijs, qui eo secum mitteretur, ad eamq; rem P. Cataneus est designatus, qui Nanchini degebat recens Amacao reuersus, & cæteris minus occupatus videbatur.

Vrbis Scianhai descriptio.

Vrbs Scianhai Nanchinensis est prouinciæ, imo etiã Regionis

gionis ex infimo vrbiū genere, quod Haien appellatur: abest à Nanchinensi Regia centū quadraginta quatuor miliaribus Italicis: habet eleuatum polum gradibus nouem supra viginti: non procul abest à mari Orientali, è regione regni Coriani, & Insulis Iaponicis ita vicina est, vt malit esse remotior. cum enim vento secundo horis quatuor & viginti fretum illud nauigetur, patet excursionibus pyraticis frequentius, vnde magnis præsidijs ora maritima & classibus etiam defenditur. à vicinitate maris nomen accepit: Scianhai quippe supra mare significat. murorum ambitus duobus milliaribus continetur, ædes tamen suburbanæ nihilo sunt pauciores vrbanis. ergo quadraginta fere familiarum millia numerat (Focos vocare solemus) hinc transiens lectorem moneo, nihil mirum videri, si vrbes nonnullæ incredibili munero habitentur incolarum, cum infimum vrbium vel oppidorū genus ita frequenter incolatur; ager vniuersus planus est absq; vllo etiam colle, & verius dixeris totum agrum vicinum, vrbem esse hortis plenam, quam agrum suburbanum, turribus enim villis ac pagis ita continuatus est, vt vicies mille focos præter vrbanos suburbanosq; contineat, ago solum de huins oppidi ditione, in quo constat cum ipsa vrbe mortalium trecenta millia numerari. Et sola hæc ditio Regi pendit annuè centum & quinquaginta aureorum millia, in argenti pondere, & eandē summam in oriza, quæ trecenta aureorum millia conficit: hinc etiam incredibile videri desinit, Sinarum Regem tot annuas tributorum myriades numerare, de quibus libro primo. Ager feracissimus est orizæ maxime & gossipij, vnde plurimi panni texuntur, & textorum ducenta millia numerari volunt. hinc in Regiam Pechinensem & alias prouincias panni exportantur. gens est natura viuax, & nonnihil inquieta, maxime quæ vrbem incolit; in bonis ingenijs numeratur, & frequentes habet scholares atque litteratos, & quod inde sequitur Magistra-

Vectigal annuu.

Textorū ducenta millia in ditione Scianhai.

tus,

tus, qui administrata olim Reipublicæ partis opibus priuati fruuntur; quorum sunt magnifica palatia, sed vrbanæ plateæ sunt angustiores: Cælum clementissimum est, vnde fit, vt incolæ diutius aliquanto viuant, quàm alijs in locis: sexagenarius apud eos nondum inter senes computatur: annis octoginta fere aut nonaginta vulgo vitam trahunt, & centenarij quoque non pauci reperiuntur.

Homines diuturnæ vitæ.

In hoc oppido natus est Doctor Paulus, qui præire voluit priusquam P. Cataneum euocaret, & prima funeris pompa sese expedire. Statuerat ipse Nanchinum ad Patrem adducendum reuerti, vt ei necessariam ad Euangelium euulgandũ pararet auctoritatem, sed ægritudo propinqui litterati, quem ipse in eo periculo Christo aggregarat: & Baptismum persuaserat impediuit. mittit igitur Nanchinum extemplo famulorum suorum primarium, qui P. Cataneum ad se adduceret, scriptisq; litteris variè sese excusabat, quod ipse pro voto suo non veniret, in iter etiam sumptus liberaliter misit. Interim dum Sacerdos noster euocatur, Tyroni suo minime defuit Paulus, sed legis nostræ mysterijs imbuens, Virginis effigiem venerandam dedit, & precatoriorum globulorum pensum, quod ille manu nunquam dimittebat, continuis precibus Deum obtestans, ne sine Baptismo mori pateretur. Magnus erat ægrotantis de peccatis dolor, cuius vi baptismiq; voto sperari potest eum salutem consecutum. neq; enim baptismum impetrauit, tametsi nulla fuerit euocati mora, nisi quã itineris longitudo necessario trahebat. id enim temporis nondum Nostri Baptismi formam ad necessitatis euẽtus in Sinense verterant idioma, sed solum latina formula Sinicis characteribus vtcumq; exprimebatur, qua Neophyti paucissimi vti sciebant: sed huic tandem incommodo occursum est.

Votum Baptismi.

Nanchino discessit anno supra sæcularem octauo prope exeunte: ad eum excipiendum venit Paulus in ipsum nauigiũ,

P. Cataneus peruenit in oppidum Scianhai.

eumq; domi suæ triduo detinuit maxima amoris & beneuolentiæ significatione; dolorem Tyronis sine baptismo mortui abstersit aliquantũ P. Catanei sermo, quo declarauit baptismi votum, si contritionis dolor accessisset, vim habere baptismi, hoc enim nondum Paulus audierat. Ergo re accurate discussa, exequiæ illi ritu Christiano procuratæ sunt, quod sacrificuli molestius tulerunt, ereptum sibi tam insigne in primarij viri funere procurando lucrum. ergo statim initio sparserunt, legem nostram à maioribus colendis posteros deterrere, sed ea calumnia sua facile corruit falsitate: nam è diuinis præceptis contrarium mox honorato Deo legebatur. triduũ in Pauli ædibus in aduentu gratulando collocatum est. pleriq; vrbis Magistratus, ac primores eum per eos dies visitarunt: intellexit admonente Nostro Paulus rei Christianæ cursum domus suæ hospitio prohiberi, ad quod non nisi viri primores & ipsius quoq; Pauli familiares venturi videbantur: ergo eum in amici domo tamdiu commorari iussit, donec ipse accommodatas ædes comparasset: ædes hæ suburbanæ erant ad animi laxationem instructæ, sed non fuit ibi Sacerdoti nostro otium; nam tantus concursus fuit, vt omnino solum obrueret: vix illi ad officij Diuini pensum sacrificiũq;, minus ad corporis necessitates tẽporis aliquid supererat: prope omnia in horas nocturnas necessario differebantur: nec laborem fructus fefellit; nam hoc primo concurrentium, ac nouitatis tumultu quinquaginta Christo nomen dederunt: & intra biennium numerus creuit ad ducentos, quod nullibi hactenus intra huius temporis primitias vidimus accidisse. Vt concursus auctior esset, Paulus ædes intra vrbem coëmit ad vsus Nostrorum accommodatas, multa ad Diuinum obsequium notatu sane digna contigere: memor tamen institutæ breuitatis seligam illustriora. In primis vrbis Gubernator frequenti visitatione sermonibus locum dedit, quibus tota vrbe celebrabatur, cum

Visitantium concursus.

Fructus è laboribus P. Catanei.

ad

ad Christi sacra adspirare, quod etsi falsum fuit, promouit tamen rem non parum Christianam, multosq; ad inquirendum de ea incitauit. Sanctæ Crucis effigie mirabilia multa contigerunt. Neophytus in tertianam febrim inciderat vna cum filio sanctam Crucem à Nostro petijt, eaque in domum recepta, extemplo vterque conualuit. Cum ipsis etiam Ethnicis mirabilis erat Deus, non solum cum sanctis suis: noua nupta à dæmone vexabatur, qui eam somno ciboq; prohibebat, & aliena multa loquenti ingerebat: Neophytus eam hortatus est, vti Deum venerari, eiusq; fidem suscipere proponeret, annuit illa, & ab ipso momento, quo sanctæ Crucis formulam ediscebat, nec dæmonem vltra vidit, nec in somno ciboque capiendo molestiam sumpsit, postea baptizatur, & prima è suo sexu Christum agnoscit. Neophytus quidam ante Baptismum idola incenderat, eam iniuriam dæmon vlcisci, Deo permittente, in hunc modum cæpit: quoties orizam coquebat, euanescebat illa, & aqua teterrima instar atramenti duntaxat remanebat; ad Sacerdotem Nostrum venit consilij causa, ab eoque crucem accepit domo collocandam, cuius vim non ferens culinæ molestator, abscessit. E Pauli familia famulus subita ægritudine correptus à P. Cataneo visitur, instruitur, baptizatur, & ipso momento conualescere incipit, & intra dies paucos pristinam recuperat sanitatem: in huius beneficij memoriam ab hero suo impetrauit, vti Sacerdoti Nostro ædiq; sacræ famulari permitteretur, quod fecit ille accuratè sanè & vtiliter. Ethnici permulti à grauissimis morbis ad Crucis aspectum sola promissione, se Christianam fidem suscepturos, liberati sunt, quos inter adolescens ab incæpto resiliens, die quadam domi colubrum reperit, quem cum occidere parat fuga consulentem minime assequitur, nocte insequenti somnium habuit fortuitum ne, an ad salutem immissum, non facile est iudicare: videbatur audire dicentem secundo: vis in

Per effigiē S. Crucis mirabilia patrata.

Dæmon pellitur.

Morbi curantur.

me credere nec ne? cumq; ille secundo negasset: eadem vox ait: si credideris, colubrum occidam; si nolueris, abstinebo: ille vero cum sibi visus est annuisse ea res adolescentem terruit, & ad bene cæpta persequenda incitauit.

Eadem clementia vsus est Deus in Ethnicũ, cuius filius erat Christianus; quem cum non facile ab Idolorum veneratione auocaret, suscepit Parentis nomine, quoties ipse simulacra venerabatur, Christi effigiem adorare: nocte quadam, qua in ægritudinem inciderat, visus est sibi videre illum ipsum, cuius effigiem filius venerabatur, ex eoque audire, ego te paululum iuuare volo, & mox melius habere cæpit, viribusq; restitutis nihil de beneficio dubitãs, in eius legem & sacra transiuit. Verum hæc Diuina auxilia claudam vetuli simplicis ac pij exemplo. Is globulos precatorios continuo recitando decurrebat, sæpè Christi Seruatoris coronam: aliàs Deiparæ sertum, quod coronam aut rosarium vocamus, texebat: is narrabat, se inter recitandũ continuo eo odore recreari, quem sacris diebus ædes nostra redolebat, quocunq; tandem in loco versaretur; & apparet boni senis pietatẽ hoc incenso compensari, cuius oratio dirigebatur, vt incensum in conspectu Domini. His maxime prodigijs pusillus grex recreabatur, & ipsi quoq; pietatis ardore pares pro viribus esse nitebantur. Insignis fuit primæ noctis, quæ Dominum nascentem excepit, prima festiuitas, aderant Neophyti omnes, & Doctor Paulus præ cæteris: primum officij matutini pensum à P. Cataneo publicè recitatum est: deinde ad singulas missas sermonem habuit singulis sacrificijs accommodatum. In his omnibus pietatis exercitijs præibat ipse Paulus, & pro sua modestia Neophytos ignobiliores ita tractabat, vt ad confidendum inuitaret, qui alioqui ne oculos quidem in eum conuertere pro dignitatis magnitudine debuissent. Parenti eius mortuo, quod Pechini factum fuerat magno apparatu Ecclesiasticis ritibus

Vis recitationis rosarij.

Celebritas noctis sacræ.

est

est parentatum, & tametsi solus erat Sacerdos noster, tamen rei nouitas, rituumq; sanctitas suppleuit maiestatem, & Neophytos maxime recreauit, quod viderent Christianos ritus tanto interuallo Ethnicos superare. Iam quatuor Fratres nostri Tyrociniū expleuerant: ergo socius Patri missus est Franciscus Lageus, qui Patris labores, iam diuisos, effecit leuiores. Verum non ita multo post hanc expeditionem Nostri dimiserunt: neque enim in tanta operariorum paucitate Nostri minoribus in oppidis occupantur, & quoniam in Hancianam Metropolim Cechianæ Prouinciȩ expeditio parabatur, triduo solum ab hoc oppido dissitam, visum est è proximo coli posse cæptum nouale, & Nostrorum labores in celeberrimo Regni totius emporio Nostrorum industriam vtilius collocandam. Ergo ipsius Pauli voluntate; qui iam expleto triennio Pechinum redierat, sedes alia commutatur, imo etiam ipsi Neophyti, ne adeo insignis expeditio desereretur, in discessū Nostrorum è maiori Dei obsequio conspirarunt. De hac expeditione nihil hoc volumine cōmemoratur: ea enim post P. Matthæi obitum instituta est, in cuius morte primum Sinensis historiæ volumen clauditur: ne tamen postea gestis lector fraudêre, interim dum anni ad secundum volumen fluunt, annales biennij separatim damus, è quibus deinde in vnum compilatis historia contexetur.

Hanciana expeditio paratur.

In Sede Xauceana res eo tempore gestæ narrantur.

CAPVT DECIMVM NONVM.

TAmetsi Magistratuum beneuolentia, & Architalassi noui, qui de P. Catanei causa iudicauerat integritate, res nostræ in pristinum statum reuocatȩ videbantur, tamen ex inflicto linguæ vulnere nondum satis cicatrix inducta erat, nec induci

duci vnquam potuit, & recens casus tumultus pæne superiores renouauit: nam cum è domesticis famulis quidam Xauceo cum litteris mitteretur Amacaum, in reditu cum responsis ab excubitoribus deprehensus est: id crimen apud Sinas nihilo minus est perduellione, litteras nimirum ad externos extra regnum constitutos destinare. Seruus igitur cum litteris deprehensus, ab excubitoribus in omne lucrum intentis sollicitatus est, vt largitione non maxima seipsum redimeret. Verum ille nescio, qua spe fretus nihil eduxit è loculis, pertinacia illi nobisq; carò constitit, nam res initio satis exigua magnas deniq; turbas concitauit: comprehensus igitur intra Ansanensis Oppidi fines: Distat oppidum illud, æquali fere spatio metropolim inter & Amacaum diei videlicet itinere; ergo ad illius Gubernatorem deducitur, ab eo mittitur in metropolim Gubernatori tradendus, ille eum Architalasso sisti iussit, quod hæc ad externos causa pertineret: ibi prima verberatione salutatus in vincula remittitur, causa ipsius ad Gubernatorem Collegasq; dimissa; vti de eo causa cognita secundum leges iudicarent. Ab his conquisiti sunt interpretes, vti rescirent litterarum argumentum: aderant eo tempore in ipsa metropoli aliquot Lusitani, qui lectas è Magistratuum voluntate litteras adhibitis interpretibus Sinice reddiderunt: ea omnia à librarijs excepta, in vnum compegerunt, & vna cum ipsis authographis in Archiuium vrbis retulerũt: in his nihil fuit Deo ita volente, quod Sinas alioqui suspicacissimos offenderat, erant enim domestica omnia, & ad Rempublicam Sinensem parerga, tametsi id publica interpretum sententia constaret, attamen ne hac indulgentia futuris malis aditum aperirent, ipse, qui litteras tulerat, in publicam Regis seruitutem damnatus est per vitam vniuersam, & qui eum miserat P. Longobardus extra Prouinciam Cantoniensem in Regni interiora relegatur. hæc sententia, qui à superioribus Magistratibus confir-

Crimen perduellionis.

Famulus comprehenditur.

confirmari non poterat, nō eſt effectum ſuum ſortita. de eius euentu ſuo loco tractabitur. Hoc ipſo anno ſupra ſæcularem nono, moritur in hac ſede P. Bartholomæus Tedeſchius, Italus, ex agro Sabino, poſtquam in ea ſede continuus fuiſſet P. Longobardi comes ſupra ſeptennium. Hic cum Romæ apud Noſtros litteris operam daret, maxime recreabatur audiendis legendiſq; ijs, quæ ex India in Europam nauigabant, vnde fatebatur ſeſe hac occaſione à Deo in Indicā meſſē euocatū. Societatem igitur noſtram petijt, & impetrauit, nec minore ardore Indicam expeditionem à Superioribus euicit: magnum domi fuit eius ſemper deſiderium. Morbo febrili quo vehementius quolibet anno ſolebat æſtuare fuit extinctus. Cum ſentiret ſe ad metam vitæ perueniſſe: tradidit Socio Sacerdoti ſchedularum faſciculum, in quem retulerat, quicquid ipſe vel ab alijs admonitus, vel conſcientia teſte accuſatus in ſe notaſſet, vt certius omnes animi latebras aperiret. legit quæ tradita erant Socius, magno innocentiæ talis exemplo, ipſe enim ſeipſum prope anathomice inſpexerat: inde ad eius confeſſionem excipiendam euocatur, quam ab eo tempore repetiuit, quo ordinem noſtrum inierat: ſumpto igitur ſacri corporis viatico, eo die vitam clauſit, quem Eccleſia Iacobo Apoſtolo colendo deſignauit, ægritudinis vero nono. Ad mortuum complorandum Neophyti & familiares è ritu Sinenſi conuenere, exequiæ vero Eccleſiaſtico more celebrius inſtitutæ ſunt, quod per eos dies Nanciano Patres Emmanuel & Rodericus repetebant Amacaum; qui in hac ſede tranſitus opportunitatem præſtolabantur. externi quippe non ſatis tuto absque Magiſtratuum facultate repetunt Amacaum, poſt bimeſtre ſpatium abeuntes, ſecum demortui feretrum ad Sociorum ſepulturam euehebant.

P. Bartholomæ' Tedeſchius moritur.

Et quoniam de duobus his ſocijs ſermo incidit, ad hanc ſedem pertinere videtur periculoſum ſanè iter, quod Amacaum

vſque

vsque tenuerunt; habet enim non mediocrem Diuinæ pro-
tectionis significationem. Ibat igitur P. Emanuel è mandato
Præpositi Generalis in Amacaense Collegium, vt ei deinde
præficeretur. P. Rodericus grauissimis morbis nullũ apud Si-
nas remedium reperiebat, ad curandam valetudinẽ eo mit-
tebatur. In P. Emanuelis locum suffectus est P. Longobardus
vt Australibus Nostrorum domicilijs, tribus sub P. Matthæo
præesset: abituris visum est tutius transituros, si feretrum de-
ferrent; nam vel superstitiosa formidine, vel in vita functos
reuerentia Sinæ ad feretra non accedunt: abiere tandẽ Xau-
ceo comite vno è Nostris fratribus, & intra dies paucos secun-
do flumine Cantonem peruenerunt: tota difficultas est in sca-
pha permutanda, vt è Metropoli biduo nauigetur Amacaũ.
substitere igitur Nostri in portu quodã minus frequenti, me-
dia quoque ab vrbe Leuca; ne pro externis in frequentia ex-
cubitorum dignoscerentur; Inde Frater noster exscendit, &
cum Nauarcho quodam demortui feretro Amacaum deue-
hendo conuenit; cum eodem Collegij Rectorem de aduentu
suo monuerunt, vti statueret, quo maxime modo in Collegiũ
tuti peruenirent, hoc enim vti consilium caperent, coëgit ne-
cessitas. neque enim Lusitanos Negotiatores in nundinis, vt
arbitrabantur, repererunt: eo peruenit feretrum, & in com-
munem nostrorum tumulum immissum est. Interea dies ab-
iere quadraginta, nullusq; qui externos contra leges euehe-
ret ibi Nauarchus repertus: in tanto igitur temporis spatio,
nihil mirum fuisse deprehensos. Ergo die quadã ante lucem
in nauigium Nostrorum repente irruerũt exploratores incla-
mantes se subtractas nescio quas mulieres inquirere. Nostri
nondum è lectulo assurrexerant; id saluti fuit, nam in tem-
pore perfrigido inter paños sese inuoluerunt: sed pedes non-
nihil extra vestem stragulam educentes ostenderunt, nullam
ibi iacere mulierem; nam Sinenses fæminæ omnes pedes ha-
bent

bent prodigiose breues, & ne crescant diu noctuque colligatos; cuius causam alibi iam legeris. Ea res Nostros nō parum perturbauit, constabat enim iam excubitoribus quibusdam externos eo nauigio contineri; arbitrabātur ergo se prætextu mulierum conquiri. Verum hi Magistratuum ministri re vera fugitiuas mulieres quærebant, quas cum vidissent in eo nauigio nullas esse, sine vlteriori disquisitione abierunt, illis etiam videtur Dominus oculos occlusisse: nam Ecclesiasticarū precum breuiaria, libri Europæo more compacti, & alia externæ gentis indicia etiam in nolentes incurrebant.

In hoc igitur euidenti discrimine Lusitanū, qui ex metropoli reuersus, Amacaū versus, in alia fluminis parte in suo nauigio cōmorabatur, admonendū curant, vt nisi se perditos velit, qualibet ratione subueniat: Is ad Socios interpretem suum misit, qui eos in suum nauigium, non sine proprio discrimine adduceret, eam enim debemus laudem animumq; gratū Lusitanis: quam plurima ab ijs adiri sæpè Christianæ rei causa pericula. Egressi ergo suo nauigio Fratrem nostrum Xauceum inde extemplo remittunt, veriti, ne si ad se conquirendos aliqui venissent, Frater noster omne discrimen subiret. Lusitani Nauarchus visos agnitosq; è vultu Socios adduci non potuit, vt in nauigium reciperet, tametsi argento nauigium oppleuissent: itaq; coacti in ripam exscenderunt, ibi arborum vmbris illustrem noctem fallentes sese occultabant: sed cum neque ita satis tuti essent, Sociorum alter in arborem euasit, alter in spineto delituit: atque ita totam noctem insomnē peregerunt, & est in simili discrimine metus malo peior. Mira fuit diuinæ prouidentiæ demonstratio, noluisse Nauarchum socios intra Nauigium recipere, vix enim è conspectu abierāt: cum ad Lusitani nauigium excubitorum celox adremigat exploratura, si quid mercium, quas efferre leges vetant, fortasse reperirent, quæ si Nostros in eo nauigio reperisset, actum erat de re vniuersa.

Lusitanorū erga Nostros affectus.

Socij à Nauarcho excluduntur.

Non defuit in hoc diſcrimine Socios Negotiator Luſitanus; quem Noſtrorum diſcrimen vti proprium acerrime angebat. Nauarchus qui Noſtros excluſerat, ab Luſitano miſſus erat, vt ædes aliquas reperiret, in quibus Socij laterent, donec nauigij copia daretur Amacaum nauigaturis, abierat ille quidem, ſed non redibat, itaq; non temere formidabatur, ne ad eos deferēdos aliquem adijſſet Magiſtratum. Eam noctem partim oratione, partim euadendi induſtrijs delineandis transegerunt, & iam certum erat ad ipſos adire magiſtratus, ſi fortaſſe aurora nullum melius conſilium adduxiſſet, nam tutius erat vincula præuenire, quam ab ijs præueniri, interim diluculum imminebat, & creſcebant anguſtiæ, hinc enim patiendi deſideria cū expeditionis Chriſtianæ periculo decertabat, primā lucē, vbi nihil in humanis præſidijs ſpei ſupererat, Sub ecce tibi ſcapha piſcatoria cum vniuerſa, vt ſolet familia ad ripam in qua noſtri latebant appellit, cum eo Negotiatoris interpres conuenerat, vti Noſtros vel in priſtinū nauigium reduceret, vel ſi iam abijſſe comperiretur, deueheret Amacaum. Abierunt igitur ad nauigij locum, & Fratrem noſtrum abijſſe nunciatur, ergo diſceditur non ſine periculo & incommodis, nam exigua erat ſcapha, & claſſis excubitorum fallenda ſupererat. nam interdiu, ſi quod nauigium conſpexiſſet, piſcari aggrediebatur, vbi diſparuerat, nocturnis horis maximè remos vrgebat; hac ratione nauigantes in deſertam inſulam deuenerunt, in qua ſtatuerat piſcator totum eum diem commorari, & nocturno ſilentio iter proſequi: Inuitat igitur Noſtros fidus piſcator, vti animum nonnihil laxaturi in Inſulam exſcenderent, & ſanè ſuperiorum dierum fatigatio hoc ſolatiolo indigebāt. Obambulabat è Socijs vnus, & nonnihil ab ripa in interiorem Inſulam penetrarat, cum ecce tibi in cadauer incidit hominis crudeliſſimè mactati, nam caput in duas partes diuiſum diſſilierat ingenti, vt credibile eſt, ſaxo, quod ad

[Margin notes: Creſcit metus. — Incidunt in cadauer hominis occiſi.]

ad latus visebatur; id maleficij iudicatum est à latronibus esse perfectum, vnde collegerunt eum locum non vacare periculo, sed in ripa consistentibus nemo superuenit. Inde sub noctem nauigatur Amacaum, eoq; peruentum die Diuæ Vrsulæ sodalibus sacro, sub horam matutinam. Eo die Batauorũ pyratarum nauis in conspectu erat: ea ripas omnes spectatoribus excubijsq; oppleuerat, ergo piscator concursu deterritus verebatur, ne à quopiam forte Sinensi notaretur, deferreturq; ad ipsos in Metropoli Magistratus, quod è Regno externos euexisset: atque ita Nostros exposuit prius aliquanto, quam in vrbem peruenirent: vnde itinere terrestri in collem vrbi vicinum euaserunt, in quo est pium Deiparæ sacellum, quæ ea ex parte sese videndã præbens, vnde oneraria in Iaponiã soluit, Dux itineris appellatur, per hanc enim onerariã vniuersæ fortuna nauigat Ciuitatis: ibi Virgini Duci gratijs actis, quod eius secundum Deum præsidio, è tot periculis in locum tutum deuenissent, miserunt ad Collegij Rectorem, qui eum de suo aduentu admoneret: nam in habitu Sinensi venerant, nec eos decebat per vniuersam vrbem, maximè in Sinarũ conspectu ad Collegium penetrare, ac tametsi bellico tumultu ciuitas minimè munita trepidaret, quod ferebatur pyraticam classem inter vicinas insulas delitescere; non defuit tamen domi gratulantium sociorum beneuolentia, quæ præteritorum laborum memoriam vel extingueret, vel à tutis non sine grata recordatione commemorarentur, & similes angustiæ frequentes ab ijs tolerantur, qui sese sacris inter Ethnicos excursionibus, & in hac priuatim expeditione consecrarunt: Verum laborum animosa cupiditas generosos pugiles ex Europa educit, qui ad delitias & cæteras, quæ à mortalibus tanto studio expetuntur inæquali studio nauigarent.

Amacaum perueniunt.

Deiparæ aguntur gratiæ.

De felici P. Matthæi Ricij obitu.

Capvt Vigesimvm.

DEgebat P. Matthæus Ricius in vrbe regia Pequinensi, ea hominum de se opinione concepta, quam Dominus ad Euangelij promulgationem ei conciliarat, quæ tanta fuit tamque admirabilis apud gentem alioqui sagacissimam, & quæ externos omnes in barbaris reponebat, vt eam nõ solum sperare nemo, sed ne optare quidem ausus fuisset, intra paucos illos annos, ex quo vrbem Regiam attigerat, vna prope eaq; continua occupatio eum cum hospitibus, qui ex omni parte ventitabant, detinebat, quibus ex more quem violari est nefas, cum visitationis officium rependebat, hanc occupationem grauius etiam duplicabat. Ad hæc ad eum ex vniuerso Sinarum orbe ignoti iuxta & cogniti scriptitabant, multa de sanctissima lege nostra, multa de vana idolorũ & sacrificulorũ secta; multa de reliquis, quæ scriptis voluminib⁹ sparserat sciscitantes: quibus cum responderet, næ maximum onus subibat. Litteraria quippe apud Sinas scripto supra modum solet esse accurata, quam scriptionem nisi etiam rebus accuratiorem redderet, multum de fidei nostræ, deq; rerum quas tractabat opinione detraxisset. Præterea cum vniuersæ præesset Missioni, Sociorum litteris respondere cogebatur, quos cum ille amaret tenerrimè, faciebat hoc sedulo & prolixè. Nec ideo quod in tot esset negotia distractus, à familiari Neophytorum tenuium collocutione vnquã abstinuit, quos ille semper animaduersus est in summis negotijs eo vultu excepisse, quo maximum aliquem ex ijs à quibus inuisi solebat optimatem. Imo iam hoc erat ei solemne, Neophytum à quo visebatur, quo tenuior esset, eo diuturniore ab eo colloquio detineri. His omnibus si addideris librorum quos edebat scribendorum laborem, Nostris prælegendi assiduitatem, quam

P Matthæi Ricij occupationes.

P Matthæi Ricij erga Neophytos amor

ipſe ad extremum vſque ſpiritum inter infinita negotia nunquam intermiſit, vere dicas homini ad neceſſariam quietem vix tantillum temporis ſuffeciſſe. Sed nimirum ita ingenioſus erat in tempore diſpenſando, vt ad exercitia ſpiritualia non ſolum ſufficeret, ſed etiam redundaret, neq; enim ille ſtatis temporibus contentus, ſemper inueniebat, quod neceſſarijs alioqui occupationibus ſuffuraretur. Hæc omnia attonitos in eum rapiebant ſocios, dubios, quid primum mirarentur, an infatigabilem eius animum, an corpus, nam ab illo nullus non labor aſſumebatur, ab hoc nullus recuſabatur.

Tempus rebus ſpiritualibus tributum.

Hæc quæ dixi perpetua illi erant, ſed in hunc ipſum annũ alia multa prçter ordinẽ inciderunt, à quibus obrui, fatigari autem nunquam potuerit: nam ſub hoc tempus ſtati, ad Regem viſendum Magiſtratuum ex omni Sinarum Imperio concurſus, ad quinque millia fiebant. Hoc eodem anno Siniçus ille Doctoratus, qui ſolum in aula cõfertur, ſuos item concurſus habebat, nam tametſi non amplius trecenti ex omni numero ſeligantur, tamen ſupra quinque Litteratorum millia in competitorum examen admittuntur. Vnde fiebat vt hic eorum aduentus ad Pequinenſem Regiam ſummè Patris labores auxerit, eoq; hic concurſus incõmodior accidit, quod in ſacri temporis ieiunium inciderit, nam vt erat vir Religioſiſſimus ieiuniorum Eccleſiaſticorum obſeruator, adduci ab ſocijs nunquam potuit, vt ad intermiſſam ſemel refectionem ſe referret, aut horum mutaret, aut ſibi ipſe vel tantulum indulgeret. Accidebat etiam ſacræ ædis extructio, cuius maxima laborum pars, Doctore Leone ægrotante, de quo ſupra egimus, illi incumbebat non ſine moleſtia. Itaque cum die quadam ab hoſpitum viſitatione feſſus domum repetijſſet in lectulum ſe abiecit: initio arbitrati ſunt ſocij, ſolitam illius eſſe hemicranij ægritudinem, quam cum ea vexabatur aliquantula vnius diei quiete depellebat. Verum interrogatus, aſſeruit

Concurſus ad Regem viſendum.

P. Matthæus in morbum incidit.

alia esse omnia, ægritudinem è summo labore ac fatigatione ortam esse lethalem, quare non solum nihil est turbatus: sed non ita multo post interrogatus ab vno è Socijs, quî haberet, ait se ea ipsa hora coarctari è duobus, nec satis scire quid optaret, an æterna illa, quæ imminebant præmia, an diuturniores in hac expeditione Christiana labores. Inciderat eius ægritudo in tertium diem Maij, quo die Doctor Leo Neophytus, qui è morbo nonnihil indies recreabatur, medicū, quo vtebatur, ad eum misit, cuius cum pharmaca iam dies aliquot nihil prodessent, Socij sex tota vrbe celeberrimos conuocarunt, à quibus cum in eandem Sententiam non iretur, relicta sunt tria pharmacorum genera, dubijs Socijs quod è tribus eligerent. coram crucifixo statuerunt (frequentissimus tunc erat Neophytorum visitantium concursus) nixiq; genibus rogarunt, vt ab eo docerentur, quam ægro vellet esse salutarem; qua in oratione mirum erat, quo sensu nonnulli Dominū rogarent, vt sibi quos annos vellet adimeret ad communis Parentis vitam prorogandam. Denique è pharmacis vnum illi, sed nullo fructu datum, quæ res mœrorem omnibus, vni ægro solatium adferre videbatur, velut nunc assecuto se ad laborum metam deuenisse. Itaq; rara semper fuit in eo hilaritas, & quæ Sociorum ac Neophytorum non parum mœrorem leniebat. Sexto ægritudinis die, de vniuersa propè vita confessus, Socium qui audierat tanta spiritus alacritate perfudi t, nullam vt aliam in vniuersa vita maiorem se sensisse prædicaret, tanta fuerat Patris innocentia Spiritusq; suauitate delibutus. Die insequenti matutinis horis ad sacrum viaticum sumendum se comparauit: ac tametsi eum vehemens ægritudo ita afflixerat, vt lecto dimoueri non sine periculo posse videretur, vbi tamen audijt adesse Dominum ac Seruatorem suum, vires collegit, ac solus nullius adminiculo lectulo egressus, in genua prouolutus omnium in se animas copiosa lachrymarum profusione coniecit.

Pharmaca coram crucifixo statuuntur.

P. Matthæus Sacramentis munitur.

eo ipſo die pomeridianis horis vi morbi delirauit; ſed hæc ipſa deliria ex abundãtia cordis (vt ita loquar) egreſſa, facile prodebant, quid animo ſecum ipſe tractaret: Nam totum vnum diem ac noctem ſæpè de Neophytis, de templo, de Sinarum ad fidem atque adeo ipſius Regis conuerſione colloquebatur. Cum die inſequẽti in ſe plane rediјſſet, inungi voluit, ipſeque integris etiamnũ ſenſibus omnia aduertebat, Eccleſiaſticisq; orationibus per ſe ipſe rẽſpondebat. Inde quatuor qui aderant Socij ab eo velut à morituro Parente bene ſibi precari poſtularunt, quibus ille annuens priuatas etiam ſingulis addidit ad virtutem cohortationes. Et quidem alteri è Fratribus dixit, ſe illi apud Dominum mortem in Societate IESV impetraturum, ideo quod nihil tum occurreret melius atq; iucundius, quam quod ipſe eo ipſo tempore ſentiebat. Quæſiuit vnus è Patribus, aduerteret tunc ſatis, quo in loco ſocios ſua ope tantopere, indigentes relinqueret. Relinquo vos, ait ille, in oſtio ad magna merita patefacto, ſed non ſine multis vel periculis vel laboribus. Rogauit alius, vti ediceret ea potiſſimum hora, qua ratione amorem illum ſuum poſſent remunerari: Reſpondit, ea beneuolentia, quam venturis ex Europa Patribus ſemper oſtendetis, & quidem non vulgarem, ſed eum amorem toties à vobis duplicari ita decet, vt quem ibi in vniuerſis inueniunt, hic in ſingulis inueniant. Quo animorum zelo arderet facilè oſtendit, quod intermortuis prope vocibus ab eo eſt auditum; ego P. Petrum Cottonum, qui apud Regem Galliæ degit, in Domino plurimum amo, ad eum tametſi ignotum, pro eo quod Dei gloriam promouit, hoc anno ſcribere & gratulari ſtatueram, eumq; priuatim de noſtræ miſſionis ſtatu reddere certiorem, nunc peto à vobis, vt quoniam mihi hoc omnino præſtare non licebit, vti me apud eum excuſetis. Quod ſi non eſt factum ab eo, cui rem eam Pater commendauit, hoc eius dicto hîc narrato, ſupremam Parentis noſtri pro

Sacro oleo inungitur.

Documenta.

exple-

expleta haberi cupimus, voluntatem. In eum ferè modum ſuauiſſimè, modo cum Noſtris modo cum Neophytis collocutus, ad vndecimam Maij diem peruenit, qua die ſub veſperũ in medio lectuli conſidens, animam ſine vllo motu aut corporis contorſione Deo reddidit, & oculos velut ſopori permittens, per ſe ipſe claudens, in Domino ſuauiſſimè obdormiuit.

P. Matthæus Ricius animam Deo reddit.

Hîc Neophytos, qui morienti magno numero aderant, à luctu & lachrymis cohibere neceſſe fuit, nam verendum erat ne immoderatior luctus de noſtræ fidei veritate, deque Patris gloria nonnihil detrahere videretur. Ergo ij ab inerte luctu in laudem verſi, heroicas Patris virtutes pro ſe quiſque prædicabant: Eum virum ſanctum, Sinarumq; Apoſtolum compellantes: Inde importunis precibus extorſere ab altero è Fratribus, qui pingendi artem vtcumque callebat, vt viri effigiem ad commune ſolatium exprimeret. Solent Sinæ vita functorum cadauera ligneis arcis includere, Eas arcas ex incorruptibilibus, quoad licet, tabulis compaginant, ea in re nulli ſumptui parcentes, quem ſumptum neque noſtra tenuitas, neque religioſa parſimonia patiebatur. Sed tamen noluit Dominus ſeruum ſuum, quem ornandum non in cælo ſolum, ſed in terra quoque tantopere, vt videbimus anno inſequente, volebat, hac etiam celebritate funeris priuari. Vbi enim audiuit Doctor Leo extremus Patris partus, optimum parentem ſibi ereptum, miſit (nondum enim per ægritudinem ipſe poterat) domum noſtram conſolatores, qui nunciarent de feretro, ne quidquam noſtri laborarent, hoc ſe omnino ei curaturum, à quo paucis ante diebus bis vitam accepiſſet, neque vererentur, ſi qua eſſet mora, ne Patris cadauer grauem de ſe redderet odorem; in talis viri cadauere ſolitas naturæ leges non ſeruari. Et quidem ita prorſus accidit, nam biduo toto & amplius in ſummo æſtu inſepultum vultu ſemper viuido, oriſq; totius colore viuo ſimilior quam functo, vitam

Luctus Neophytorum.

Feretro includitur.

qua

qua iam beatior viuebat præferebat: Cadauer itaq; arcæ inclusum in ædem sacram delatum est, ibiq; funebri missæ, defunctorumq; officio optimo Parenti ab Socijs ac Neophytis Ecclesiastico ritu parentatum. Inde feretrum Sinensi ex more in aulam domesticam delatum, & aræ impositum, amicorum visitationi expositum est. Nefas est enim Sinis quenquam intra vrbium muros terræ mandare, atque ideo interim, dum suburbanum agrum coëmunt, aut funus parant, cadauera arcis ligneis includunt, & arcas ipsas suo illo pellucido bitumine ita illinunt, vt in annos plures cadauera nullum grauem odorem spirantia possint asseruari.

P. Matthæo parentatur.

Sanè annis superioribus mortis memor, deque sepulchro solicitus agrum coëmerat suburbanum, sed nescio quomodo factum est, vt interim cum pretium appenditur, orta controuersia venditor resilierit. tum Pater ad Socios conuersus ait: Nihil admodum refert, nam breui alium eumque meliorem sepulturæ locum possidebimus, quibus verbis, visus est id quod postea contigit, præsensisse; nam ei sepultura ab Rege ac reliquis socijs est attributa. Nec hoc solum, sed illud ipsum obitus tempus visus est prænouisse. Nam illis ipsis mensibus historiam à R. P. N. Claudio Aquauiua Præposito Generali illi impositam, de vniuersa re Christiana apud Sinas ad ea vsque tempora perduxit, litteras omnes exussit, scripta sua composuit, & duabus schedulis altera rem domesticam, altera vniuersam missionem concinnauit. Ea porro schedula, quæ de vniuersa missione agebat, ita inscripta erat: P. Nicolao Longobardo Sinicæ missionis Superiori; & infra, Matthæi Ricij quondam eiusdem missionis superioris. Porro hæc ægritudinis tempore perfici minime potuerunt, nam Socios monuit, vti scriniolum suum postquam diem clausisset aperirent, eamque schedulam reserarent, quæ ad eos attinebat, alteram ad Patrem Nicolaum Longobardum destinarent. Vbi auditum

Mortem præsentit.

eſt ab amicis Magiſtratibus, Patrem obijſſe, maximi ad eum de more complorandum virorum grauiſſimorum facti ſunt concurſus, ſuumq; his vocibus animi dolorem, teſtati ſunt. O virum ſanctum! ô virum verè ſanctum, eæq; nō fictis lachrymis interruptæ. Non ſe tenuit intra vrbem luctus, nam reliquis in ſedibus ab Socijs, ab Neophytis, ab amicis, bono Patri iuſta ſunt perſoluta. Nanquinenſes ſeſe Neophyti ſupra cæteros extulere, nam Pequinum ad Patris tumulum funebria dona ſubmiſere, & inſignem de illius laudibus panegyricum: cuius æmulatione ſtimulati Pequinenſes alteram adiunxerunt, quæ vtraq; ad vtrumq; aræ latus appenſa à Viſitatoribus amicis magna comprobatione legebatur. Cum initio huius operis P. Matthæi Ricij vitam inſpiciendam dederim, funus eiuſdem eo ſermone claudam, quo cum ipſe, extremum prope diem clauſit. Nam ſæpè paucis ante obitum menſibus Socijs audientibus repetebat, Cogitanti mihi ſæpius Patres mei, qua potiſſimum ratione rem apud Sinas Chriſtianam liceret promouere, nihil efficacius occurrit mihi, quam ſi ego diem obiero, cumq; Socij reclamarent, atq; dicerent ad eam ipſam rem vitam eius adhuc in multos annos neceſſariam videri: ipſe contra inſtare, & multis id rationibus cōfirmare nitebatur. Et ſane ſi quæ eius obitum conſecuta ſunt cum prioribus temporibus conferamus, rem ipſam attigiſſe dicendus eſt. Neque adeo mirum eſt plus eum perfeciſſe ex eo loco, in quo & plus ipſe velit, & plus etiam poſſit.

P. Matthæo Ricio ab Rege ſepultura, Noſtris ædes ſacra & profana deſignatur.

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

DEvs optimus Maximus, qui ſanctos P. Matthæi Ricij labores ſuo ſemper fauore fuerat proſecutus, noluit eorū fructum

fructum vitæ terminis claudi, sed vt alteri Sampsoni concessit, vt plus omnino moriens quam viuens perficeret. Id ita contigit: Expletis Ecclesiastico ritu exequijs, cadauer arcæ ligneæ inclusum ex more Sinico asseruabatur in æde nostra, dum aliquis ad id terræ mandandum, ager suburbanus (nam intra muros Sinis est nefas) compararetur: quæ res non parum angebat Socios, vel Rei familiaris angustijs deterritos, vel rei nouitate suspensos, nondū enim è nostra Societate quisquam ad eam diem extra Amacaensis Collegij fines humatus erat. procuratum enim, vt vel in eo Collegio morerentur, vel eò mortui ad communem Sociorum sepulturam deferrentur. Id in re præsenti nec poterat, nec vt posset, decebat, quin potius ideo nobis Diuina bonitas communem parentem eripuerat, vt eius morte magnum aliquid imperatumq; perficeret. Quo die iusta ei persoluta sunt, vnus è Neophytis (qui frequentes adfuerant) vir grauis ac litteratus, idemq; aulicorum negotiorum peritus, dum ædes suas repetit, cogitare cæpit, impetrari fortasse ab Rege posse humando Patri locum sepulturæ, quæ res præterquam quod Patri erat futura perhonorifica, fidem nostram Patrumque in hoc Regno stationem erat confirmatura. Visa est ei res non indigna, quæ ad Socios referretur. Redit igitur, consilia sua exponit, facileq; persuadet, vt explorent, quem tanta res exitum sortiri posset. Itaq; cum eo, quem dixi Neophyto libellum Regi offerendum delineant, eum deinde limandum concinnandumq; Leoni Neophyto (quem P. Matthæus Ricius nuper ante obitum sacris aquis eluerat) Magistratui grauissimo & Sinensis eloquentiæ laude celebri tradunt, qui & hoc perfecit, & Patrum consilium non probauit solum, sed direxit; & quamdiu præsens in aula adfuit, non parum promouit. Inde libellus ille familiaribus quibusdam viris Principibus ostensus est eo cōsilio, vt eorum sententiam Nostri audirent, nec temere quicqam aggrederentur,

Cadauer P. Matthæi Ricij domi asseruatur.

Nostri libellū Regi offerunt pro loco sepulturæ.

centur, & vt ſuo tempore, quod ijs auctoribus tentabatur, ijſdem fautoribus procederet: Libellum vno omnes ore comprobarunt, & auxilia ſua obtulerunt, quod eo magis mirum videri debet, quod res temeraria videri poterat: nam externo ad hanc diem nemini ſepultura ab Rege fuerat deſignata, & quibus indigenis deſignatur, eam illi licet potentiſſimi, & meritis & ſupra merita lagitionibus vix aſſequuntur. Is autem libellus in hanc fere ſententiam latine quoad fieri poteſt redditus ita ſcriptus erat. Iacobus Pantoja (is enim externa curabat, Pater Sebaſtianus Redus domeſticis præerat) regnorũ magni Occidentis cliens, libellum offero ſupplicem in gratiam alterius quoque externi regni clientis iam vita functi. Suppliciter ab inſigni tua clementia locum ſepulturæ peto, vt regia tua beneficia ſeſe ad omnes extendant, ipſosq; remotiſſimarum regionum aduenas complectantur. Ego Iacobus Pantoja ſum aduena è Regno remotiſſimo, verum permotus virtute ac fama nobiliſſimi tui Regni triennio maris fluctus tranaui, ſupra ſexies mille leucas decurrens, non ſine continuis laboribus ac periculis. Anno deniq; octauo & vigeſimo Vanlie (nomen eſt Regis à cuius inauguratione Sinæ ſuos annos numerant) duodecima luna Ego vna cum Matthæo Ricio alijsq; ſocijs in vniuerſum quinque ad aulam tuam peruenimus, Et nonnulla terræ noſtræ munuſcula obtulimus, ex eoq; tempore regium ſtipendium in alimenta recepimus, quod nobis fuit beneficium ſingulare. Internus animi noſtri ſenſus vix ipſo corde capitur, nec ipſa ſanguinis noſtri profuſione par illi reddere poſſumus. Anno nono & vigeſimo Vanlie, Luna prima libellum M. T. obtulimus, vt aliquem nobis viuendi locũ deſignaret, quò tua regia clementia ac benignitas in aduenas eluceret; annos plures voluntatem tuam præſtolamur, nec vnquam nobis defuit, licet nullis noſtris meritis regius cõmeatus. Deniq; triceſimo & octauo anno Vanlie, tertię lunæ die 18.

Litterarum prototypon.

Matthæu

Matthæus Ricius iam ſenex ex ægritudine diem ſuum obijt: Ego alterius Regni cliens pupillus remanſi, ac ſatis dignus, cuius omnes miſereantur condoleantq; meis laboribus. Iter enim ad Patriam repetendam longiſſimum eſt, nautici homines ſuis nauibus vehere cadauera reformidant, ideoq; mihi omnino non licet feretrum eius accipere, vnaq; cum illo patriam repetere: perpendens quoque quod iam annos plures in vmbra Maieſtatis tuæ moramur, arbitror quod annumerari poſſumus inter clientes ac populum, qui regium tuum currum ſequitur, vt tua velut Yao clementia (fuit is Rex Sinarum olim, qui ab omnibus Sanctus habitus eſt) non ſolo Sinarum Regno claudatur, ſed ad extera quoque ſeſe regna protendat, cum viui regio fruamur commeatu, confidimus fore, vt etiam à te mortui terræ gleba tegamur: Idq; eo magis, quod Socius meus Matthæus Ricius, ex quo magnum hoc regnum attigit, ſedulo dedit operam, didicitq; litteras veſtras ſeſeq; ijs virtutibus exercuit, quas veſtri libri docent, idemq; magna animi munditie externaq; corporis compoſitione die noctuq; ſacros odores in ara cæli Domini accendebat, eumq; rogabat pro M. T. incolumitate, vt hac ratione minimam horum beneficiornm partem adæquaret: eius porro purum fidelemq; animum ſummus in aula tua & infimus quiſque cognoſcebat (neque enim audeo quod non eſt comminiſci) ideo enim omnes diſcendi cupidum appellabant, loquendi modus eſt apud Sinas ac ſi virum probum appelles) itaq; libros plures edidit, & in regnis transmarinis celebris ſapientiæ laude habebatur. Ex quo etiam hoc tuum regnum attigit, ab Magiſtratibus colebatur. Ego Iacobus Pantoja & reliqui Socij Clientes ſumus externi regni, qui fieri poteſt vt audeamus ſperare plus quam deceat noſtram paruitatem. Triſtitia nobis magna eſt, quod mortuo Socio noſtro ne puſillum quidem terræ poſſideamus ad eum humandum: ideoque cum multis lachrymis petimus,

vt hanc nobis insignem præstes humanitatem, & agrum nobis aliquem, aut partem alicuius fani assignes humando cadaueri hominis è regionibus remotissimis aduenæ; & nos qui superstites sumus, ego Iacobus Pantoja cum reliquis & viui & morientes similes erimus, & sedulo vsitatum Socij nostri institutum obseruabimus, cæli Dominum venerantes ab eo petemus Parenti tuæ ac tibi millenos vitæ annos, vt quoniam tanto nostro solatio fruimur pace & quiete magni tui regni, velut tenuissimæ formicæ hanc gratiam rependamus. Impetrato hoc tam insigni beneficio maximo, grati animi præstãdi pondere prememur. Præstolamur regium tuum mandatum. Libellus in hunc modum se habebat: in quo vertendo si stilum Sinicum secutus sum quam proximè, consulto feci, ratus ita fore gratiorem; facile enim intelligent omnes suum cuique idiomati proprium nitorem ac lepôrem inesse.

Sed priusquam vlterius in re narranda pergam, nonnulla sunt necessario breuiter præmittenda, sine quibus non facile, quæ sum narraturus, intelligentur. Ac in primis ingesserit fortasse dubitationem aliquam, quod in libello dicebatur, Patres permotos regni Sinici famâ huc nauigasse, cum Euangelij promulgandi causa id factum sit: Sed omnino sciendum est, aduenas regno Sinico omnes excludi, præter tria eorum genera, quæ legibus permittuntur. Primi sunt, qui è vicinis regnis annuum Regum suorum vectigal sua sponte adferunt, neq; enim id admodum Sinæ laborant, nulla Imperij propagandi cupiditate flagrantes. Alij etsi vectigales esse nolunt, tamen huius regni magnitudine permoti, Regem Sinarum velut Regum caput veneraturi adueniunt: quanquã hi lucri fere causa aduentantes ab suis se Regibus missos mentiuntur; tales sunt qui ab occasu adueniunt Negotiatores Saraceni, in quorum comitatu vnus ante annos aliquot Frater Noster è Mogorum regno Cataium lustraturus, Sinarum regnũ petijt. Tertij sunt

Qui Regno Sinico nõ excludantur.

ij,

ij, qui huius Regni fama permoti ad virtutis, vt ipsi arbitrantur Sinę, odorem accurrunt, perpetuam in eo sedem figere cupientes: ex ijs olim fuere permulti, sed nunc fortasse non ita benè olet, vt ipsi arbitrantur. Ex hoc vltimo genere gerere nos oportet, ne legibus excludamur, ideo quod Superiores alij ad sua proculdubio regna remittuntur, habiti pecorum potius quam legatorum loco, ideo quod nondum nouit Sinicum Imperium Regem vllum, qui cum amicitiæ iura velit habere communia. Hic vero titulus etsi ascititius est, retinet nos in hoc regno, & socios imposterum non excludit, neq; tamen opinandum est, nos hic Euangelij promulgandi voluntate aduentus nostri causam celare. nemo enim est, qui nobiscum agit, qui hoc nesciat, sed eo quem dixi prætextu sese Magistratus amici tuentur, ad nos in hoc Regno per leges retinendos.

Modus regnū Sinicum administrandi est Monarchicus.

Alterum, quod pręmittendum duxi, est modus hoc regnum administrandi. Is est plane monarchicus, vt omnia ab Rege ipso statui necesse sit. Id fit per libellos, quos cum Rex non admittit, seponi iubet; quos admittit, ad summos Regni Magistratus bis remittit, vt videant, quid fieri deceat, quod ad Regem denuo redit approbandū, qui vix à Magistratuum sententia vnquam recedit. Sed hæc ex ipsa narrationis serie clarius patebunt. scriptus erat hic libellus cum suis sigillis, forma, imo ipso charactere peculiaribus: multi enim ad hanc rem ritus inuiolabiliter obseruantur. Prius hi libelli quam ad Regem admittantur, recognosci eos necesse est, approbariq́ue à quodam grauissimo Magistratu, qui eos aut transmittit, aut retinet pro arbitratu, præter eos, qui ab Syndicis Regijs profi-

Libelli Regi offerendi à quibus prius recognosci oporteat.

ciscuntur: ij enim quoties volunt, absq; vllius approbatione Regi libellos suos mandant. Veritus itaque Pater, ne hoc in limine obex obijceretur, qui rem omnino disturbaret, effecit auctoritate Syndicorum Præsidis, de quo supra memini, apud libellorum Cancellarium, vt libellum nostrum admitteret,

quem

quem eo quo accepit die, ac prope momento ad Regem trāſmiſit. Moris eſt, vt libelli omnes qui Regi offeruntur, ſæpius ab eo qui offert, exſcribantur eo conſilio, vt ſingula exemplaria ad eos Magiſtratus deferantur, ad quos id quod petitur ex officio ſpectare poteſt. Id Pater præſtitit, libellumq; primo detulit ad duos, qui hoc tempore maximo Colai Magiſtratu funguntur. Alter eorum è Fuquiana prouincia oriundus, priusquam ad hunc Sinicæ dignitatis apicem contingeret, Nanquini cum gereret magiſtratum, Noſtris familiariter vtebatur, Pequini quoque cum in hoc eſſet Magiſtratu conſtitutus, domi ſuæ P. Matthæum Ricium bis familiariter exceperat. Is cum hunc libellum inſpexiſſet, magno ſenſu viſus eſt excipere Patris obitum, eumq; ſæpius perhonorificis nominibus compellauit; ſed quod ad præſens negotium pertinebat, reſpondit: tantum virum plus etiam aliquanto mereri, quam quod petebatur, cum etiam templo, in quo ei ſtatua erigeretur, dignus eſſet (quod fieri ſolet in hoc regno publice bene meritis) verum nullam eſſe talem apud Sinas vel legem vel exemplum, quo nixus talem ſepulturæ locum homo externus impetrare poſſet, cogitaturum ſe tamen attentius, ecquis modus eam rem procliuem faceret. Hæc omnia renunciari Patri iuſſit per vnum è Magiſtratib⁹ ſibi ſubditis, ipſe cauſatus ægritudinem, viſendum ſe non dedit. Id autem ſtudio fecit, quod fauere vellet. Eſt enim in hac aula poſitum in more, vt quo quis impenſius alteri patrocinari cupit, eo ſtudioſius eius colloquia conſuetudinemq; deuitet, ad tollendam omnem largitionum ſuſpicionem. His perſolutis officijs, domi res impenſe Deo commendabatur, dum Regia voluntas, quod tertio fere die fit, innoteſceret. Ad Regem cum perueniſſet libellus, effecit ſine dubio is, qui Regum corda manu tenet, vt permotus forte Rex memoria noſtrorum quondā munerum & horologij portatilis conſpectu, quod ab eius conſpectu nunquam

quam recedit, sese ad annuendum inclinaret. Itaq; libellum nostrum cum alijs ad Colaum, quem dixi, misit, vt ex more responderet; fecit ille, negotium remittens ad tribunal, cuius erat de ea re iudicare. Exijt igitur die tertia libellus cum hac approbatione, redditusq; est ei Magistratui, qui ad Regem transmiserat, cuius est etiam sententiam ferre, ad quem quælibet causa pertineat Magistratum. Respublica quippe Sinensis vniuersa sex tribunalibus continetur; videlicet Magistratuum, rituum, quæsturæ, operum publicorum, rei militaris, ac denique criminum puniendorum. Is sententiam tulit, eam causam quod munus esset regium, ad tribunal quæsturæ, pertinere, quo etiam libellum mox transmisit, vti responderet. Non arrisit hoc admodum Patribus, quod in eo tribunali nullus esset admodum familiaris Magistratus, à quo fauorem sibi possent polliceri. Pater eam rem retulit ad amicum illum Sindicorum Pręsidem, qui operam suam obtulit ad eum libellum à Quæsturæ tribunali, ad rituum tribunal, in quo plurimi nostris impense fauebant, auocandum. nam ad illud quoque, cui externi omnes subditi sunt, iure poterat pertinere: nec minus fecit, quam promiserat, quare præter auxilia diuina, humanam quoque opem spes fuit non defuturam: in eum finem contulit se Pater ad duos, quibus hoc negotium à Tribunalis Præside nominatim fuerat demandatum, ad eos detulit tenue librorum, quos nostri iam Sinicè fecerant munusculum, simul cum orbis terrarum Cosmographica descriptione: Vterq; tametsi nostris non erat notus, & postulata nostra comprobarũt, & opem suam quam liberalissimè obtulerunt, eorumq; alter cum visitationis officium de more rependeret, recepit se responsum ex animi nostri sententiæ Regi redditurum, idque non solum ex propensa in nos animi sui voluntate, sed quod ea res impense ab ipso Colao propinquo suo sibi esset cõmendata: quæ verba Nostros non parum de rei fælici successu se-

Respublica Sinensis continetur tribunalibus.

Ad rituum tribunal libellus defertur.

curos reddiderunt. Leo quoque Neophytus noster ad rituum Tribunalis summum Præsidem se contulit, is vir erat grauissimus vel officij maiestate, vel litterarum fama vitæq; integritate venerabilis. Cum eo is velut cum Magistro quondam suo multis egit de re nostra, ad quam ille opem suam, quoniam nunc in eo res tota vertebatur, & promisit liberaliter, & exoluit postea cumulatè. Interim dum Patres hoc rituum tribunalis responsum taciti præstolantur, non defuit vnus aliquis ex eodem tribunali, qui persuadere conaretur, sufficere si Nostris pars aliqua Cœnobij profanorum cænobitarum assignaretur, in qua vna cum illis Nostri morarentur. Hoc ipsum ex itinere, dum ad munus suum gerendũ ex aula recedit Doctor Leo Patribus scripto renunciat: Idem addit ad eum illum, qui hæc spargebat, litteras, quibus rogabat vti nostris in hoc negotio fauere ne grauaretur, nec vero in animum sibi induceret, posse nostros aliquid cum profanis illis idolorum ministris habere cõmune, quorum educatio, vita, lex, eruditio tantopere ab eorundem institutis discreparet. Perculit ea res Nostros, quod satis per se procliuis videretur, quæ si contingeret, non erat nostris institutis perincõmoda solum futura, sed etiã sanctissimæ legi nostræ minus honorifica. Verum paulo post rescitum est, eum inanem fuisse metum, alia omnia multum ex animi nostri sententia comparari. quo audito Nostri non parum respirarunt. Id secundũ responsum intra mensem ad Regem redijt, quod pro Sinensium negotiorum cunctatione properum inprimis videri potest, quod responsum Tribunalis rituum nomine ita scribebatur. Initio ex more libellum superiorem ad verbum repetebat, deinde ita prosequebatur. M. T. mandauit, vt de hac re illud Tribunal ad quod pertinet iudicaret: cum itaq; ad me peruenisset regni nostri leges constitutionesq; euolui, vnam reperi in hanc sententiam: si aliquis ex ijs aduenis, qui ad hoc regnum solent ventitare, in

Responsum tribunalis rituũ.

itinere

itinere moriatur: Si cliens est (nam ipsi quoq; Reges aliquando venere) & nondum ad aulam nostram peruenerat, Quæstor noster in ea Prouincia, in qua diem suum obire contigerit, ei locum sepulturæ designabit; & ad eam lapidem eriget, in eoq; sculpet, quis is erat, qui vita functus est, & quorsum venerat. Alia quoque lex ait: Porro si mori contigerit, postquam aulam attigerat, si non regia fuerat munificentia ex more donatus, vrbis Regiæ Gubernator illi ad feretrum sumptum suppeditabit; porro si iam fuerat regia munificentia ex more donatus, suo sibi sumptu comparabit. Nunc vero tametsi Matthæus Ricius cliens non erat ab suo Rege huc legatus, è remotissimis nihilominus partibus huc aduenit, permotus huius regni fama etiam annos plures regio fruebatur cõmeatu, nunc vero vrgenti ætati concessit: Iter ad eius regnũ remotissimum, ideoque eius feretrum in patriam reuehi minime potest: quid igitur cadauer in summa humo expositum commiseratione dignum non erit? quod si dignum est, an non quoque iustum est, vt ego me Iacobi Pantoja postulatis accõmodem, & aliquã allatis legibus interpretationem inueniam? vt denique ei detur ager, quem ad sepulturam postulat, vt hac ratione noua veteribus M. T. beneficijs beneficia cumulentur. Quando hic in manus meas libellus venit, vidi planeq; perspexi insignem virtutis tuæ regiminisq; tui famam ad se pellicere regna terrasq; remotissimas, ex ijsq; viros qui nunquam superioribus sæculis ad hæc regna peruenerunt, nunc vero permoti allectiq; bonis regni tui moribus ac legibus, huc adueniunt pro vt nobis exemplo Matthæi Ricij Sociorumq; eius constat, qui iter immensum emensi ad aulam deniq; tuam peruenerunt M. T. dona obtulerunt, tuaq; beneficia iam plures annos receperunt, idem quoq; Matthæ⁹ Ricius sedulus in discendo fuit sensimq; proficiẽs multa assecutus est, librosq; celebres edidit, ac deniq; vita functus est, cadaueris externi è regionibus remotissi-

motissimis quis non misereatur? Nunc eius Socius Iacobus Pantoja in eius sepulturam agri particulam petit; cuius licet causa non eadem sit cum legatis suorum regum, tamen cum ita diu vixerit in vmbra T.M. vt se iam pro nostro populari haberi velit, eidemq; viuo ac Socijs stipendium in alimenta largitus sis, eius mortui cadauer in summa terræ superficie iacere quis sinat? Præterea Iacobus Pantoja cum reliquis socijs cupit vitam ac mortem sibi inuicem respondere, vt insignis tua clementia mortuos non secus ac viuos complectatur. Ideo me cum prioribus eius postulatis conformando peto, vt Tua Maiestas iubeat ex hoc tribunali ad Gubernatorem huius vrbis Regiæ mandatum mitti vt fanum aliquod desertum absq; incolis conquirat, ac simul agri partem ad Matthæi Ricij sepulturam, & ad Iacobi Pantojæ ac Sociorum habitationẽ vti suo arbitratu suam legem obseruent, cæli Dominum venerantes eumq; pro T. M. deprecantes: hæc est res digna tua magnitudine, arida ipsa ligna (id est cadauera) complecti beneficijs & aduenas è longinquo benigne humaneq; tractare, quod valebit etiam ad eos magis magisq; extimulandos, vt fama tui regni in perpetuũ propagetur. Censeo iustum esse eius annuere postulatis: verum nihil auctoritate propria statuere audeo. Ideoq; M. T. certiorem reddo, vt id statuat, quod è re sua magis esse iudicarit. Anno Vanlie octauo ac trigesimo, quartæ Lunę tertio supra vigesimum. Hactenus libellus. Eum Rex cum accepisset, insequenti die ad Colaum ex more remisit, vti responderet: qui subscripsit ita sibi videri faciendum, ac remisit ad Regem, qui propria quoq; subscripsit manu, Xi, id est, fiat, vel ita sit, tertioq; die redditum est hoc vltimum responsum, quo res omnino transigebatur, qua ex causa ingentes nostri Deo gratias, vt par erat, habuere, cuius numine res tanta ad Euangelij in hoc regno promulgationem stabiliendam iam perfecta erat. Porro non in executione minus quam in impetratio-

Rex annuit & subscribit Paerum libello.

tratione eius eluxit potẽtia, cum difficultates omnes ita resciderit, ac si totius aulæ magnatum animos in pauperum aduenarum patrocinium conspirare mandasset.

His feliciter peractis, Nostri de agendis gratijs cogitarunt ijs, quorum beneficio, tantum à Rege beneficium acceperũt: Pater Iacobus Pantoja, nonnulla pereleganti opere, in quo est sane admirabilis, construxit horologia Solis, Lunæ, ac stellarum simul vna in lamina eburnea, paupertas nostrorum præstantiora non patiebatur, quæ vt noua fuere gratissima, ac præ cupiditate eorum vsum ediscendi Patrem admisit in intima horum Primatum penetralia; quod auctoritatem simul ac facultatem negotij planè conficiendi dedit. Ipse Colaus in primis Patrem humanissimè tractauit, in musæum suum sanè familiariter admisit, vsum horologij didicit ipse ita fæliciter, vt mox in ipso sole experimentum fecerit magna sua voluptate. Ab eo tum petijt Pater, vt à Pequinensis Regiæ Gubernatore peteret, vti locum nobis quempiam opportunũ curaret. Recepit ac præstitit deinde cumulatè, vt infra narrabitur: gratias quoque referre verbis ac simili munusculo non omisit Pater Præsidi Tribunalis rituũ, cuius nomine secundum hoc regium responsum fuerat impetratum. Is Patrem tanta humanitate excepit abeuntemq́; prosequutus est, vt maior ante hac ei non contigerit ab vllo Magistratu nec sperari potuerit, cum ante datum Regi responsum adijt eum Pater, rogaturus vt nonnulla immutaret, quæ videbantur Euangelij promulgationẽ inposterum posse velut è transuerso non nihil impedire. Verum ille subscripsit: Solemnia sunt ista, inquit ille, verba, & tribunalium loquendi modus, qui nihil addit aut demit. Quod porro est, ait ille, tota hac aula tribunal, quod non intelligat legem illam quam prædicatis iustam esse, veram esse? Et sane negotium vestrum hactenus protuli, quo summus fauor poterat peruenire. Nec hoc contentus scribam Gubernatori Pequinen-

Præsidis rituũ fauor erga Socios.

quinensi, cuius nunc in manibus est negotium, vti locum ex animi vestri sententia conquirat. hunc amici imo Fratris loco habeo. Præsidis exemplo adducti cæteri eiusdem tribunalis Magistratus pro se quisq; Nostros honoribus colere, fauore prosequi nunquam destitere. Nec hi solum, sed ipsi quoque Curiales, qui sæpè molestiores sunt heris ipsis, nullum nostris negotium spe alicuius largitionis emungendæ facesserunt, ita vt res tanta nullo propè sumptu perfecta sit. Hactenus nostri Neophyti sese præ gaudio vix capiebant, & vbi tantã tanti viri in nos humanitatem vidêre, stupuerunt, asserentes, sibi nunc demum exploratum esse, totum hoc negotium à Deo optimo maximo præter ordinem gubernari.

Gubernator Nostris conciliatur.

His visitationum officijs hoc euentu expletis, ad Gubernatorem conciliandum applicuit Pater animum. Nostris erat ignotus ille, satisq; metuendum, ne nihil admodum de re nostra laboraret: sed qui omnium corda manu tenet, hunc præ cæteris omnibus nobis ita conciliauit, vt in causa nostra nihil dubitauerit maximorũ inuidiam incurrere, nostrosq; contra multos incursus deinde tutari. Is prima Patris visitatione ita captus est, vt omnia cumulate spoponderit, & opportunè accidit, quo tempore Pater cũ eo colloquebatur, litteræ ab vno, ab altero preces, vtroq; grauissimo Magistratu venêre, vti nostris impense faueret, quod propensum iam eius animũ plane in nostram partẽ impulit, cum videret, quo loco nos haberent maximi aulæ primores. Die insequenti magno apparatu domum nostrã misit se dignũ munus, ipse deinde subsecutus est, qua ex visitatione tam intimus repente haberi voluit, vt in posterum in libellis visitationis eo se titulo compellaret, qui domesticũ sonat, quo non æquales solum, sed intimi quiq; se cõpellant. Forte hoc ipso tempore contigit vnum ex Magistratibus, sine cuius sigillo mandatũ Regium intimari Gubernatori non poterat, aliquot menses nominatũ illum quidem, sed

ab

ab Rege nondum confirmatū sigillo carere, quæ res nostrum negotium vna cum reliquis retardabat. Eo tempore ex amicorum Magistratuum cōsilio nostri locum aliquem sibi commodum conquirebant, sed nihil inuenêre, quod omni ex parte arrideret. Itaq; statuerunt rem ipsis Magistratibus permittere, Deo fidentes, quod vt optimè postea cessit, ita valuit multum ad eximendos inuidia Nostros, quos constabat sepulturæ locum ab Rege petijsse, ab Magistratibus accepisse.

Dum hæc geruntur, resq; in longum abitura videretur, Patribus nec opinantibus, scripsit amicus quidam è rituū tribunali, tempus esse cum Gubernatore agendi, nam die insequenti Regis mandatum in eius manus deuenturum erat. Stupuêre Nostri, cum constaret eum quem dixi Magistratum suo nondum sigillo vti permissum, vnde nam illis tam repentinus fauor aduenisset. Pater Colaum denuo adit, in memoriā reuocaturus, si fortasse tot inter negotia nostrum illi excidisset, vt cum Gubernatore suam ipse authoritatem interponeret. Is vbi Patrem conspexit, pręripuit ei sermonem: Negotium mihi vestrū, ait, minimè excidit, nam cum vererer, ne in longū res abiret, præter reliqua vnum hoc ad me sine sigillo adferri iussi, & ad Gubernatorem destinaui, cui etiam ipsemet rem cōmendaui, tametsi nihil erat opus: nam & ille propensissimo erat in vos animo, magniq; omnino vos facit. Idem quoq; cōmendaui alteri cuidam gentili meo ex eodem tribunali, ad quem ea quoq; res necessario pertinebit. Hæc ille coram complurimis stupentibus omnibus, maximeq; ipso Patre, qui tum demum intellexit, vnde nobis tam inopinus fauor affulsisset. Reddat illi Dominus hanc beneuolentiam sua tandem aliquando luce donato. Ab ipso quoq; quem dixi rituum Præside litteræ impetratæ sunt in eandē sententiam amplissimæ, nec ipsum Gubernatorem rogari à tantis viris pigebat, vel quod eos hac sibi ratione obligaret, vel quod eorum virorū auctoritate factum

Colai fauor erga Socios.

suum

ſuum tueri aduerſus obtrectatores fortaſſe aliquos deinde poterat, prout fecit. Eum quoq; Pater eodem die cum ſuo munuſculo viſitauit, quod vt ille acciperet, vix tandem perficere potuit. Die inſequenti pro tribunali iuſſit, vti duo alij Gubernatores ei ſubditi, qui propius negotia popularia attingunt, mitterent qui eiusmodi ſepulturæ locum inueſtigarent quam celerrime, ſibiq; renunciarent. Eos quoq; Gubernatores cum Pater viſitaſſet, reperit plane beneuolos: nam infimi omnes ad nutum ſeſe ſuperiorum mirè accomodant: ij quos huic negotio deputarunt, iuſſi domum noſtram venêre, vti ex Patribus intelligerent, cuiusmodi locum vellent, iuſſi enim erant Gubernatores Patrum, quoad fieri poſſet ſequi voluntatē, tridui quatriduiue ſpatio quatuor ipſi loca deſignarunt, rogauerūtq; vti noſtri diſſimulanter, quaſi qui locum aliquē ſuburbanum, in quē ex more Sinico ſeſe reciperent ſtudiorū cauſa, eo ſeſe conferrent, electuri quodnā è deſignatis potiſſimū arrideret.

Locus pro Socijs deſignatur

In his erat fanum quoddam, prius villa ſuburbana, Eunuchi cuiusdam è maximis Regij Palatij, qui cum neſcio quid peccaſſet, ab Rege capitis damnatus, in vinculis viuit, etiamnum neſcius, qua eum die iubeat Rex extremo ſupplicio affici. Is cum ſe videret non gratia ſolum Regia excidiſſe, ſed in has anguſtias redactum, quo hanc ſuam villam raptorū manibus eriperet, (Eunuchorū enim in hoc regno bona fere ſunt occupā tis) eam villam in fanum conſecrauit, idque ſpecioſo nomine diſciplinam bonitatis appellauit. leges in hoc Regno non ſinunt priuatum quempiam fana erigere (etſi conniuentibus Magiſtratibus permulti maxime potentiores Eunuchi erigūt) quæ tamē erecta quolibet modo fuerint, eo ipſo ſub rituū tribunalis recidūt poteſtatē. Ita q; ille meditatus fuerat ad ſuę villæ conſeruationē, id ei nocuit ad iacturam. Neſciebant Patres, cum hunc locū luſtrarūt, Eunuchū illū adhuc eſſe ſuperſtitē; q; ſi ſciuiſſent, nō facile hūc locū cæteris prætuliſſent; id cū reſciuere,

Eunuchus in vinculis tenetur.

uere, iam non erat in eorũ poteſtate fani alterius electio. Hæc igitur villa erat accõmodatiſſima, nec amplius quam vnũ Idolorum Miniſtrum alebat, quoniam ementitum erat fanum, re autem vera villa ſuburbana. Eum noſtri locum cæteris cum facile prætuliſſent, mox qui miſſi erant Gubernatores illos inferiores certiores reddiderunt: quorum alter vt à noſtris largitionem fortaſſe aliquam emungeret, vnum ex ijs remiſit, vt pretium eius loci æſtimaret, ſciretq; ex ipſis loci cuſtodibus, quanti eum ęſtimarent. Reſpondit qui mittebatur in munere Regio pretium nõ ſpectari, inquiri vero de pretio omnino nõ poſſe: nam ſi quid forte poſſeſſor ſubodoraretur, cælũ ac terram proculdubio moueret ad ſuam villam conſeruandã, quod etiam alio in fano futurum erat, cum nullum eſſet plane ab omni cuſtode ac poſſeſſore deſertum. Gubernator nihil ominus ille qui numos non cauſas volebat, imperauit homini faceret quod iubebatur. Ibat ille parum lætus, & ecce Diuino ſane conſilio pro foribus amici cuiusdam magiſtratus vnum è domeſticis noſtris famulis, quem ille nouerat conſpicatur, ad eum accedit, narrat quó & quorſum, & quam inuitus eat. Aderat in ea domo Pater, qui rem curabat, eum, iuſſo ſubſiſtere tantiſper homine, de re tota certiorem reddit. Non Patrem minus quam amicum ea res perculit, à quibus largitionis ſpem id olere mox intellectum. Itaq; amicus ille, qui longe ſuperiorem gerebat dignitatem, iubet eum qui mittebatur præſtolari, dum ad Gubernatorem ſcribat, ſe res noſtras habere pro ſuis, eas tractet vti ſuas, ac ſimul ore tenus mandat, de pretio nihil ad eum attinere, viſurum ea de re Gubernatorẽ maiorem, ſe iuſſum eſſe locum, nihil amplius inquirere. Is vt erat inferioris ordinis reſpondit quam modeſtiſſime, ſe iuſſa facturum. Idem Patri qui deinde ſubſecutus eſt reſponſum dedit, & mox Gubernatorem ſupremum monuit, qui pro tribunali ſua manu ſcripſit: Diſciplinæ bonitatis famam quod N. Eunuchi capitis

Villa Eunuchi ſuburbana pro Noſtris ęſtimatur.

Villa ſuburbana Noſtris adducitur.

pitis ab Rege damnati sit, nihil opus est pretio comparari: Idolorum minister, qui id incolit, expellatur, & Iacobo Pantojæ ac socijs illico tradatur. Quanquam omnia, quam secretissimè fieri potuit, hactenus peracta sunt, non defuit tamen, prius quam hæc vltima sententia ferretur, è Curialibus nescio quis, qui Eunuchi propinquos moneret, agi de suo fano auctoritate Regia Magni Occidentis aduenis tradendo; sed quia id in animum sibi inducere minimè potuerunt, nihil ante hanc vltimam Gubernatoris voluntatẽ mouere. Impetrato hoc mandato, ingentes Deo gratias Nostri retulere, rati nihil iam ad rei firmitatem superesse, sed nimirum ignorabant, quantis adhuc emenda laboribus superesset. Actis Gubernatori gratijs Pater eum rogat, vti profanũ illum fani Custodem ad se accitũ ipse amandet: nec mora, Satellites duos destinat, qui eum in diem crastinũ pro tribunali sibi sistant. Ibant satellites cũ mandato in tabulis ex more descripto, vt eum adducerent: Et ecce illum ipsum nihil minus opinantẽ ex itinere offendunt, moxq; abducunt in Gubernatoris palatium, vbi in sequentem diem mirè suspensus subsistit, ecqua ex culpa insimularetur. qui vrbi aduenit, nixis coram Gubernatore genibus ab eo iussus est templum suum extemplo deserere, & in aliud cõmigrare, quoniam illud ab Rege Iacobo Pantoiæ ac Socijs esset datum. Eorum lex à tua multum differt, cõmunem cum illis vitam agere nullo modo potes. Abijt ille nec verbum locutus, imo satis lætus, se metum verberum & alicuius culpę grauioris euasisset nec mora, suam supellectilem conuasauit, eoq; ipso die abscessit. Ergo Nostri eodem ipso die Neophytis comitibus loci possessionẽ adierunt. Ea res facile est credere, quantũ Eunuchum illum reum suæq; factionis cæteros pupugerit. Itaq; in villam mox concurrêre nonnulli, quibus Patres dixere, se ab Rege defuncto Socio aliquẽ sepulturæ locum petijsse, hunc sibi ab Magistratibus sua sponte, nulla sua postulatione assignatũ: ij cum

Fani Custos iubetur migrare.

cum Regem Magiſtratumq; audierunt abiere, nondum ſatis certi, quid conſilij in re tam deſperata caperent, verebantur enim ne ſi quid molirentur, extremam Reo perniciem accerſerent: id maximè patuit, cum ad Patrem venit Eunuchus vnus aliquis qui diceret, conſtare iam ſibi Noſtros in hanc villam occupandam imiſſos eſſe ab Magiſtratu, ſeipſos non intruſiſſe, certum tamen ſibi eſſe, ius ſuum perſequi, petere ſe, eam rem Noſtri ne grauatè ferrent: Cui reſpondit Pater, ſe nihil habere quod moleſte ferat, dum ipſi rationis limites ne excedant. Interim tamen tempus illud iacturæq; ſenſus omnem exemit metum. Die quadam explorato tempore, quo vterq; Patrum aberat à villa, non pauci Eunuchuli turmatim irrumpunt, cumq; vnum è Fratribus noſtris cum aliquot Neophytis, quod ad loci cuſtodiam Patres reliquerant, reperiſſent, nixi genibus, quo cultu Regem & venerari & appellare ſolẽt, aduenas illos loci iam Dominos licet abſentes ſalutarunt. quid enim illis deerat, aiebant, præter vnum regnum, quibus ſatis fuit virium ad Eunuchos ſuis poſſeſſionibus exuendos? hæc & ſimilia cum in noſtros coniecissent, dixerunt; fanũ illud quidem ab Rege Magiſtratibusq; donatũ, ſed non fani ſupellectilem. Itaq; qua volentibus qua nolentibus ijs qui aderant, mobilia multa extulere. Huius generis fuere rupium quædã fragmenta, quæ Sinis ad oblectationẽ in pretio ſunt. Abiere multi cum ſupellectile quam efferebant, reliqui cum fratre noſtro ac Neophytis collocuturi conſedere. Dic amabo (ad Fratrem noſtrum cõuerſus ex illis vnus) iſte tuus Magiſter ecquod habet philtrum, quo ſibi hominũ animos & tantorum tam arcte deuincit? Magiſter, inquit, meus (ita enim Fratres hic noſtri cum de Patribus agunt, loqui ſolent) virtutem habet, litteras, libros, legem Dei ſumi, quam in omni conſeſſu prædicat, his nullum eſt efficacius pharmacũ ad Magnatum animos ſibi adiungendos. Amabo te, ait ille, cum diſcipulus eius ſis, perſuade

Eunuchi Noſtris abſentib⁹ in villam irrũpunt.

 illi

illi etiam atq; etiam vti aliud ſibi fanũ maius ac melius ab Magiſtratibus deſignari curet. Sit iſta, inquit Frater noſter, veſtra cura; neq; enim eum pro ſua modeſtia decet maiora melioraque poſtulare, quicquid ſibi ab Rege Magiſtratibusq; datur, ille id omne pro magno habet. His Fratris Noſtri prudẽtibus reſponſis, & cuiusdam è Neophytis, qui aderant longa & appoſita oratione placati, ſine iniuria receſſere. Cum in exteriorem aulam, in qua erat idolorum ara, peruenere, ex his vnus nixis genibus ita cum primario ſimulacro eſt collocutus: Vale extremum vale: neq; enim ego hanc aulam poſt hac meo arbitratu vti prius ingrediar. Verum alius ab iracundia colloquij materiam ſumens, dignius veriusq; cum eodem ſimulacro eſt præfatus. Maſſa ſtercorea luteaq; (ex luto enim inaurato conſtabat id monſtrum) ſi tibi non fuit virium ſatis ad fanum tuũ teq; ipſum tuendum, ego quid opis à te ſperare poſſum? nullo honore digna es, nec vllum tibi ſignum memoris & grati animi exhibebo. Ita ille, alij dicebant, hoc ſimulacrum alterius idoli nomen olim gerebat, permutatũ eſt, alteriq; attributum, ideo nunc prius illud de vſurpatore vindictam ſumit: his alijsq; contumelijs affecta ſunt ſimulacra, fanumq; illi quondam ſuum reliquere.

Ridiculũ cum idolo colloquium.

Nondum finis fuit tragædiarum, quas Eunuchi concitarunt. Reus ille vbi vidit omnia vndiq; ita vallata eſſe, vt ſuo nomine nihil ſine periculo vltra ſibi audendum ſupereſſet, hanc ſuam villã alteri Eunucho è ſupremis, qui apud Regis matrem erat inprimis gratioſus, ea lege donauit, vt eam noſtris eripere omni ope atq; opera conaretur. Mouit is omnem lapidem, per adoleſcentes primum Eunuchulos, metu ac minis domum noſtrã infeſtare conatus eſt, ſed fruſtra. Cum enim audiſſet Noſtros iniurias apud Regem depoſituros, nec villam niſi Regis imperio relicturos, aliquantiſper acquieuit. Hic cum Eunucho congreſſus, ſi non ſuſtulit omnem de villa controuer-

Controuerſia de Villa Noſtris deſignata dirimitur.

trouerſiam, valuit tamen ad excludendas in poſterum importunorum hominum inſolentias. Poſt hæc Gubernator ipſe Rituumq; Præſes ſinguli ſuum edictum ſupra limen domus erigendum exſcripſerunt. Et Gubernatoris erat in hanc fere ſententiam. Narrabat quæ ratione Rex pro ſua inſigni clemẽtia, qua etiam remotiſſima quæq; regna complectebatur, poſt varia ſuperiorum annorũ in nos beneficia, nunc demum velut ſui regni incolis ea omnia munierat, atq; confirmarat hac recenti liberalitate, qua hũc Matthæi Ricij ſepulturæ Sociorũq; perpetuæ habitationi locum dabat, vt in eo ritus legis noſtræ obſeruantes, Deum pro Regis eiusq; Parentis vita & ſalute, proq; pace ac Regum ſalute atq; incolumitate rogaremus. Sed quoniam verebatur, ne forte quispiã nobis aliquid moleſtiæ inferret, vetabat ne quiſquã citra Noſtrorum voluntatẽ eum locum ingrederetur, aut moleſtus eſſet, qui ſecus feciſſet, eum à vicorum excubijs vinciri, & ad ſuum tribunal deduci iubebat ſeueriſſime puniendum. Rituum Præſidis edictum erat in eandem fere ſententiam. Vtrumq; hoc edictum non ſolũ hominum inſolentium petulantiam repreſſit, ſed magna ex parte Eunuchos competitores ſua ſpe deturbauit.

Gubernator pro Socijs edictum facit.

Sed tamen duas ad hanc arcem expugnandam extremas machinas reſeruarunt. Prior fuit Capitis Eunuchorum fauor. Hoc tempore quo ſe nemini Rex videndum præbet, in Eunuchorum manibus omnia fere regni negotia ſunt poſita. E quibus vnus eſt, qui Regi proximus, alter propè Rex eſt. Effecerunt competitores Eunuchi, vt hic ad Gubernatorẽ ſchedulam mitteret, qua ſuperbè nimis & impotenter eum inter cætera erroris arguebat, quod tam inſignem noſtris Villam Eunuchis ereptam tradidiſſet. Gubernator hac ſchedula nihil motus, nec reſponſo dignatus eſt Eunuchum, ſolum exſcribi regium diploma, Tribunalisq; rituũ ad ſe mandatũ iuſſit; quæ vt vidit Eunuchus ille, die inſequenti alia ſchedula veniam demiſſe

misse petijt, causatus regij diplomatis ignorationem. Hæc ipse Gubernator Nostris narrauit, idemque non ita multo post suasit, vt ad eum visendum se Nostri conferrent, simul ad eum ferrent libros omnes, quos Nostri Sinice in hanc diem ediderant, siue de re Christiana, virtutibusq; , siue de Mathematicis disciplinis. hæc in diem insequentẽ comparata sunt, ac simul perelegans Deiparæ effigies, Gnomonicum horologium eburnum, & alia nonnulla, quæ ambo Patres secum detulerũt: Admissi intra Eunuchi septa, dum congressum præstolantur, Eunuchis alijs sua munuscula videre cupientibus, ostendere, quæ omnia, sed maximè Virginis effigiem admirabantur, qua occasione de fidei nostræ rebus illatus sermo. Post diuturnam moram misit qui renunciaret, integrũ nunc sibi non esse, sufficere sui negotij rationem, quam scripto dederant se legisse. Verum vrsêre Patres, vt aduenas è Regionibus remotissimis nunc primum se videre cupientes ne reijceret: quo ille audito, admisit Patres Licentiatorum Sinensium cultu indutos, quos ille cum nixos genibus, vt fere solet reliquos, excipere compararet, consedit. Verum Patres quos non decebat cum hoc Eunucho aliter, quam cum sum̃is agere Magistratibus, nihil se mouerunt. Sensit ille quorsum hæc tergiuersatio, & assurgens eo ritu eos excepit, quo pares à paribus excipi Sinico de more solent. Inde stantes sermonem prosequuntur; querebantur Patres se per Eunuchos quosdam regia liberalitate Magistratuum authoritate confirmata pacifice frui hactenus minime potuisse: petebant vti suam interponeret authoritatem. Is primum schedulæ ad Gubernatorem missæ rationem dedit, se id Regiæ voluntatis ignoratione fecisse, posthac curaturum, vti nemo ijs molestus esset; neq; enim decebat summorum Tribunalium statuta, ex Regia potissimum liberalitate orta in dubium reuocare: suam securi domum incolerent, Socium humo mandarent, regia deniq; munificentia fruerentur.

Patres admittuntur ad congressum Eunuchi.

tur. gratijs actis eum adducere minime potuerunt, vt aliquid allatorum munerum acciperet, omnia vidit atque laudauit, Deiparæ potissimum effigiem, sed vt dixi accipere recusauit, quod apud Sinas sine vlla inurbanitatis nota fieri sæpè solet.

Altera quam competitores admonuerũt machina fuit ipsa Regis Parens, quam ideo in postremam aciem reseruarunt, vt rei iam conclamatæ subuenirent. Hæc, vt horum annaliũ initio dixi, Vetula est Idolis addictissima, & hic Eunuchus, qui hæc miscebat, ei gratiosus in paucis, eam igitur die quadã adit, queritur ereptum sibi fanũ idolorum, quod multis aureorum millibus æstimatur, datumq; quibusdã aduenis, qui cum idola non venerẽtur, ea vel aquis mox vel flam̃is absument, rogabat, vnum vt verbum Regi suggereret: Verum illa sic respondisse fertur: vt pluris quam dicis id æstimetur, Quid est hoc ad Regis munificentiã, cum Rege porro hac de re loqui, omnino ad rem non pertinet: sanè si de Eunucho reo, ille quem dicis aduena dato Regi libello queratur actum est de eius vita. Tacuit Eunuchus, nec vltra instare ausus est, ibiq; spem simul artesq; suas Eunuchi posuêre.

Alia controuersia dirimitur.

Nondum humani generis hostis quieuit, initio dixi causam hanc ad quæsturæ regiæ tribunal pertinere iudicandã, ad quod etiam delata, nostrorum ope ad rituũ tribunal fuerat auocata. Procuratum igitur, vt à rituum tribunali alterum quæsturæ regiæ tribunal sciret, hoc regium esse munus; petitumq; vt im̃unis is locus in posterum declararetur, èque tributorum tabulis expungeretur. Res ad eum deuenit, cui prius fuerat erepta. Is forte senserat ereptam sibi spem alicuius lucelli, nam hoc nomine passim malè audiebat, ergo procurauit rem satis periculosè perturbare. Ad eum Gubernatorem inferiorẽ, qui locum conquiri iusserat, publicũ scriptum & publico sui muneris sigillo munitum mittit, quo iubet respõdere, cur Nostris adeo magnificas ædes assignasset. Non parum ea res perculit

Alia difficultas oritur de villa confirmandã.

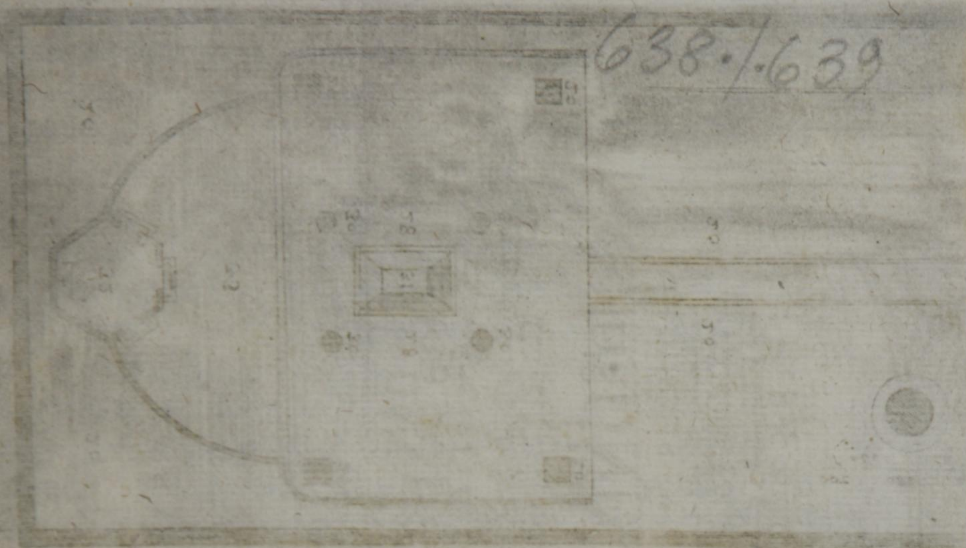
Guber-

Gubernatorem illum, ergo ad Patrem è suis Curialibus vnum cum eo scripto mittit, petitq; ecquid respondere velit. Respōdit Pater, nihil esse quod responderet, se effecturum nō solum vt responsum non peteretur, sed etiam vt suum scriptū ipse qui miserat reuocaret. Pater ad eum adit, explicat Regem nostris non sepulturam solum, sed ædes quoq; ad habitandum cōcessisse, quæ si magnificæ, ideo erant Rege dignæ, si nos indigni. Petebat igitur Pater, vt hoc suum scriptū ipse reuocaret: non parum miratus est ita cōfidenter hoc ab se peti, intulitq; se die insequēti pro tribunali sessurum, si quid haberet, libellum daret. Abiens Pater ad amicum nostrum se contulit eius contribulem, narrat rem totam, monetq;, vt auctor sit amico suo, ne se vnus tot Magistratuum sententijs in re iam facta opponeret, nihil inde emolumenti, mali fortasse non parum sibi posse ab ijs offensis accersere. fecit is quod rogabatur ita accuratè, vt die insequenti litteras Quęstor ille ad Patrem scriberet officij plenas, quibus se omnia ex eius voto facturum spōdebat. Cum responso misit Pater leue rerum nostrarum munusculū, quod vt apparet omnia composuit, nam intra paucos dies publicum illud scriptum publicè reuocauit, ædesq; nostras in perpetuum tributo regio exemit. Atque hic finis fuit huius rei, quæ tantū ad Dei gloriam, vt speramus aliquando valebit. Cum Nostri quietam adijssent hæreditatem, ad agendas Regi gratias solitis ritibus concessere, qui ritus cum ijdem sint cum ijs, quib⁹ Patres initio cum in hanc aulam venissent Regi de stipendio gratiam habuere, nihil opus est repetere. Hęc omnia iam tandem aliquando pacata, securiora quoq; ac firmiora reddita sunt tribus alijs diplomatibus trium tribunalium, quæ quia in Europa inusitata sunt, non nomino: sed in hac aula præ cæteris ex seueritatis fama terrorem incutiunt.

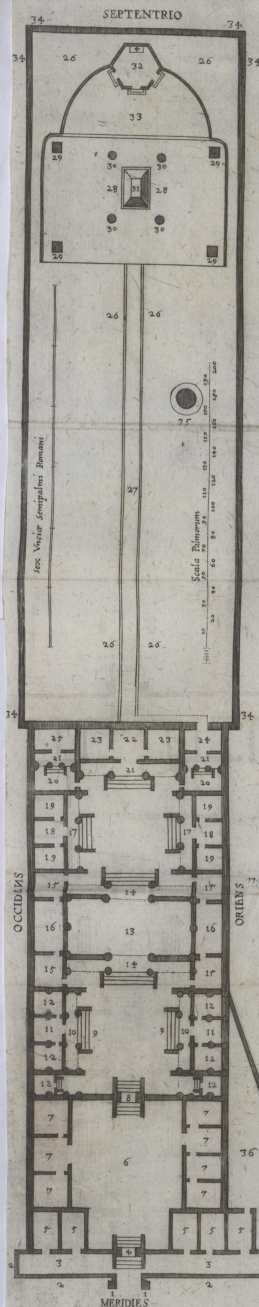
Ædes stabiliuntur.

Vrbis quoq; Gubernator nondum tot fauoribus cōtentus, sua sponte statuit Patrem Matthæum Ricium, & in eo nostros ornare:

Gubernator P. Matthæum in scriptione sepulchrali ornat.

atque in eum ſcopum Magiſtratus ij, quorum fauore impetratus eſt, collinearunt, vt eo in loco è Noſtris aliquot ab vrbano tumultu ſemoti libros Europæos idiomate Sinenſi do-

PALATII SVBVRBANI
ICHNOGRAPHIA
à Rege Sinarum Soc: IESV attributi
Pequini Anno 1610.

Fuit olim hoc Palatium cuiusdam Eunuchi è curiæ Proceribus præcipui, idemq; postea ab eodem in Idolorum Fanum commutatum: tum vero à Rege iure occupatum, et anno demum 1610. Monumento P. Matthæi Ricij è Societ. IESV assignatum, ac reliquis eiusdem soc. Patrib. concessum, ipsiū vt incolerent, atq; in eo DEO cæli vero, quē adorant, deseruirent.

Reliqua verò Idolorum templa plurimū differunt ab hac Palatij huius structura ac forma.

Sinenses in suarum ædium ædificatione, primò omnium ponunt ligneas columnas, quas in hac delineatione referunt suis locis descripti circelli. columnis imponunt trabes et tectum; muros verò è cemento extruūt loco postremo. vnde fit, vt muris collabentibus, maneant columnæ, et tectum sartatecta.

Columnarum situs ac ordo, quem videre est in secundo Atrio, cōis est omnibus reliquis; suntque Atria omnia strata latere.

Eadem Atria sunt aliquantulum cubiculis humiliora, atque ex vno in alterum ascenditur primùm aliquot gradibus, tū iterū descenditur, et rursum ad porticus et cubicula ascenditur. nec opus est pluribus gradibus, ppterea qd sinē: ses vnica vt plurimū contignatione sint contenti.

PARTIVM DECLARATIO

1 Duo marmora conscendendis equis destinata.
2 Paries humanam staturam attingens ante ingressum Palatij.
3 Viculus inclusus ante Palatium.
4 Porta primaria.
5 Quinque cubicula, quor; portæ sunt ad Viculum.
6 Primum Atrium.
7 Septem cubicula primi Atrij.
8 Porta ad secundum Atrium cum suis gradib.
9 Gradus ad Ædificia lateralia.
10 Porticus ante ædes coopertæ.
11 Duæ Aulæ minores.
*13 Aula amplior, olim Idolorū domus, quæ nunc Deo Seruatori consecrata est, eiusq; Imagini, qua eius adratio facta ab Angelis, et Aptis exprimitur: dedicata ipso omnium Sanctor; festo die, quo primū missæ sacrificium magna ho: minum frequentia celebratum est anno 1611.
14 Duæ porticus ante Aulam cum suis gradib.
15 Quatuor Atriola discoperta, ex quibus patet aditus per cubicula ex secundo in tertium, et ex tertio atrio in secundum.
16 Duo cubicula maiora.
17.18.19 Scalæ, porticus, Aulæ, cubicula tertij Atrij.
20 Duo ~~cubicula~~ discoperta Atriola.
21 Tres porticus coopertæ cum suis scalis.
22 Aula minor olim plena Idolulis.
23 Duo cubicula.
24 Vestibulū et transitus ad Hortum.
25 Nunc sacellum S. Mariæ Maioris.
26 Hortus.
27 Via per medium Horti strata lateribus.
28 Cæmiterium cinctum muro lateritio statura humana maiori.
29 Quatuor bases cum suis Pyramidibus.
30 Quatuor Cupressi satis proceræ, et iam olim hisce locis plantatæ.
31 Monumentum P. Matthæi Ricij, in quo eius corpus depositum fuit eodem die, quo primùm sacrificatum est in Templo Seruatoris, de quo n. 13.
32 Sacellū nouum atq; eleganti concameratione fastigiatum, ad vsum Cæmiterij.
33 Locus ante Sacellum lateribus stratus, et vno gradu cæmeterio altior.
34 Murus Horti è lapide quadrato alt. 20. pal.
35 Puteus.
36 Fossa et seminarium Arborum.

N. *12 Sex numero cubicula.

inusitata sunt, non nomino: sed in hac aula præ cæteris ex securitatis fama terrorem incutiunt.

Gubernator P. Matthæum inscriptione sepulchrali ornat.

Vrbis quoq; Gubernator nondum tot fauoribus cõtentus, sua sponte statuit Patrem Matthæum Ricium, & in eo nostros ornare:

ornare: nam ex Sinico more, quem in annalibus in Nanquinensi residentia fusius explico, misit magno Curialiũ suorum comitatu, festoq; tympanorum ac tubarum concentu, per nobiliores vrbis vicos domum nostram inscriptionem quandam cubitalibus litteris, in insigni quadro vel opere vel pictura, quæ ad Patris Matthæi Ricij tumulum erigeretur, perpetuum vel amicitiæ monumentum, vel tanti viri ornamentum. Ea inscriptio quatuor litteris (ita enim fere est in more positũ) expressa erat in hunc modum. Mô Y liẽ Yên. quod quatuor syllabis dubium an breuius an significantius hoc sonat. Ad Iustitiæ famam venienti, librosq; celebres edenti. Et infra characterib⁹ minoribus Matthæo Ricio è magno Occidente Hoâm Kiẽ Scí. (cognomen est nomenq; eius) vrbis Regiæ Pequinensis erexit. Video nũc à nõnullis fortasse desiderari Typographicam loci delineationem, sed melius erit spectandam hîc oculis quam legendam proponere, ex adiuncta igitur tabella in ære videri potest.

Descriptio villæ suburbanæ.

Abest hæc villa ab vna è portis vrbanis octaua leucæ parte: in agro sita: quẽ ideo fere Eunuchi Regij sibi ad sepulchra nõ tota villasq; designãt, opus est firmũ opere lateritio, sed polito pereleganter, columnæ omnes ligneæ more Sinico: neq; enim ipsi lapideas in pretio habent, ne in Regijs quidem Magistratuumq; palatijs: ante annos triginta non amplius extrui cæpta, multam adhuc promittit ætatem. Nihil attinet singula describere, ex ipso pretio colligere licebit operis maiestatem: supra quatuordecim aureorum millia Exstructori constitisse perhibetur: hoc si parum Europæis videbitur, apud Sinas Thesaurus est. Ad extremum percommodus est musis locus, atque in eum scopum Magistratus ij, quorum fauore impetratus est, collinearunt, vt eo in loco è Nostris aliquot ab vrbano tumultu semoti libros Europæos idiomate Sinensi donent,

nent, quod à multis expetitur. Isque mos ſtudiorum cauſa in Tuſculum aliquod ſecedendi frequentior eſt aliquanto Sinis quam Europæis.

Sepultura P. Matthæi Ricij.

Sed iam tandem aliquando ad Patris Matthæi Ricij ſepulturam veniamus. Solent Sinæ defunctorum cadauera feretro incluſa ſæpè in annos aliquot domi aſſeruare, dum ſepulturæ locus quæritur, aut paratur, feretrum enim ſuo illo pellucido bitumine illitum fœtorem nullum transmittit. Id feretrum, quo Patris Matthæi cadauer continebatur, integrum fere annum ab eius obitu in ſacello noſtro ad aræ latus aſſeruabatur; quod noſtri poſtquam nullo renitente ſecuram ſuæ villæ hæreditatem adierant, eo detulerunt ibi aſſeruandum, dum Eccleſiaſtico ritu cœmiterium, & in eo ſacellum pararetur. Delatum eſt eo feretrum, non tamen ea pompa qua Sinæ aſſolent, quæ multo apparatu, triumpho quam funeri ſimilior videtur; eam enim pompam neque noſtra tenuitas, neque religioſa modeſtia patiebatur. Delatum eſt inquam Matutinis horis magno Neophytorum comitatu, qui cereos manu geſtantes Crucem geſtatorio conopæo inſignem ſequebantur. Collocatum eſt in cubiculo quodam ad latus ſacelli domeſtici Sinico apparatu ad excipiendos eos, qui defuncto ſolitos ritus exhibituri aduenirent. Non ita multo poſt Pequinum peruenit P. Nicolaus Longobardus Superior totius miſſionis, in cuius aduentum Socij Patris funus diſtulerant. Eius authoritate delineatum eſt mox primum in hoc Regno cæmiterium. In extrema parte horti hexagonum ſacellum extructum eſt opere lateritio, fornicatum, à lateribus è ſacello parietes duo egrediũtur in hemicyclicam fere figuram, & tumulis noſtrorum deputatam aream complectuntur. In area media quatuor erant Cypreſſi (nam etiam Sinis eius generis arbores funeſtæ ſunt) eas dudum plantatas diceres, vt futurum

Patris

Patris tumulum continerent. Ibi excauata humo feretro cõtinendo locus extructus est, opere lateritio, Diuinoq; consilio factum est, vt qui per vniuersam vitam idola expugnarat, moriens ea secum sepeliret. nam ex confracto idolo primario (vt mox dicam), cæmentum omne tumulo exstruendo studio confectum est. Interim dum paratur sepulturę locus, idolorum quoque fanum in Christi Seruatoris ædem consecrandum suis abominationibus expurgabatur. In aula primaria ara erat ingens è lapide latereque pereleganter laqueato, rubeus aram tingebat color ex more fanorum: priuatas enim ædes hoc vti colore fas non est, super mediam aram monstrum ingens sedebat, horrenda mole luteum, sed à capite ad calcem inauratum: Id Sinæ Tí cám vocant, quod telluri thesaurisque præesse fabulantur. Pluto denique Veterum est, manu sceptrum, in capite coronam, vtrumque nostrorum Regum insignibus non absimile gestabat. Vtrimque stabant quaterni eadem ex materia Ministri: ad vtrumque aulæ latus positæ erant grandiores mensæ duæ, singulæ quinos habebant interni regulos: In vtroque pariete picti visebantur ijdem Reguli pro tribunali considentes, qui Reorum scelera pro suo quisque foro stygijs pœnis damnabant. Ante eos stabant Dæmones permulti, terribiliores vel figura vel pœnarũ instrumentis ijs ipsis quos pingimus, nihil enim mirum, si seipsos ad viuum effingere docuerint. Inferorum quoque pænæ miseros ita torquebant reos, vt viuis horrorem incuterent, nam alij in lecticis ferreis torrebantur, alij feruenti oleo frigebantur, alij in frusta discerpebantur, alij medij secabantur, alij à canibus lacerabantur, alij pilis conterebantur, alij tormentis excruciabantur. E Regulis primus scelera cognoscebat, quæ illum in obiecto speculo cernere fabulabãtur. Ab eo rei ad cætera tribunalia regulorum pro scelerum

Sepulturæ locus paratur.

Aulæ descriptio.

Idolum monstrosum.

Dæmones depicti.

Inferorum pœnæ.

lerum

lerum varietate dimittuntur. Ex ijs præerat vnus hominibus illis, quorum crimina transmigratione plectuntur; nam sæui in tygres, spurci in porcos, pro scelerum similitudine demigrabant: nonnulli etiam quorum leuiores erant culpæ, in pauperum ac plebeiorum sortem transibant: toto enim hoc Regno Pythagorica Metempsychosis mire recepta est. Verum enimuero hæc inferorum terriculamenta ita dæmon composuit, vt non solum sceleratos non cohibeant sed incitent. nam quam horribilia pingit tam facile vitari posse fingit, si sceleribus addant maximum Idololatriæ scelus. Erat prægrandis bilanx, in altera lance homo sceleribus onustus, in altera, profanæ idolorum sectæ precum libellus, qui tot sceleribus præponderabat, suumq; recitatorem pænis eripiebat. Per medios inferorum fines cruciatusq; fluebat horribili colore fluuius, quo plurimi rapiebantur. Supra enim fluuium pontes erant duo, aureus alter, alter argenteus, per eos pontes transibant ij, qui idolorum cultores in primis fuerant, gestabantq; varia idolis exhibiti cultus insignia: hi duces habebant profanos eorum ministros, quorum præsidio per medios inferorum cruciatus, demū deueniebant ad lucos lætos & amæna vireta. Alia in parte depicta erant inferorum antra, flamis, serpentibus, dæmonijs horrenda. ad æneas eorum portas accedebat nescio, quis idolorum minister, qui matrem inuitis dæmonibus flamis eripiebant: alia quoq; visebantur huiusmodi. Ita quas pænas Deus optimus maximus hominibus notas esse voluit ad sceleratos eo metu à sceleribus deterrendos, has ipsas impostor humaniq; generis hostis adhibet ad homines in ipsa scelera concitando, qui plus aliquanto sibi suisq; ministris licere voluit, quā ipsemet harum pænarum auctor iustus Deus, dum vel scelera sine pæna permittit, vel è pænis leuissimis ex causis eripit. Nullum enim apud inferos erat pænæ genus, quod nō haberet ad-

Prægrandis bilanx.

Fluuius infernalis.

Inferorum antra.

ſcriptam huiusmodi inſcriptionẽ. Quisquis talis idoli nomen millies inuocauerit, ab hoc pænæ genere liber erit. Ita euadendi facilitate, peccandi licentiam diabolus inuehit, vnoque verbo hanc falſæ religionis faciẽ oblitterat. Idola pulueri tradita ſunt à nobis, quæ lutea erant, & lignea flam̃is, poſtquã fuerunt à Noſtris aræ detracta, qua in re ſpectabiles ſeſe famuli domeſtici præbuere, qui certatim in hac idolorũ carnificina alter alterum ſuperare nitebatur, quam ad rem quoq; ſpes eos alicuius lucelli prouocabat. Solent enim Sinæ vacuos idolorũ ventres votiuis numiſmatibus ac ſæpe gem̃is farcire, quæ omnia ſibi famuli, velut harpaſti ludum in ſimulacrorum anatomia exercentes, alter alteri præripere nitebantur. hæc idolorum opprobria tametſi non ignorata ſunt ab ijs ipſis villæ poſſeſſoribus, eorum tamen nemo ſe mouit, poſtquã ſpe recuperandi decidêre, ipſi enim hoc ſimulacrorum domicilium ſeu patrocinium ad ſua repetenda, non etiam ad ea tuenda prętexebant. Ara quoq; ipſa diruta, parietum pictura calce incruſtata eſt. Tum in recenti ara locus Seruatoris imagini præparatus. Eam vnus è noſtris Fratribus in ea ipſa villa per eos dies perbellè pinxerat. Sedet in magnifico ſolio Chriſtus Dominus ac Redemptor noſter, vtrimque Angeli ſuperni, Apoſtoli infernè, eum velut docentem audiebant. His omnibus ita comparatis, in humando Patri Matthæo Ricio, ædiq́ue conſecrandæ dies eadem dicitur, quæ Diuis omnibus ſacra eſt. Pridie eius diei imago inauratis thecis incluſa, reſtituto Deo viuo & vero ſuo cultu in ſimulacrorum locum reſtituitur. Ipſo die omnes conuenêre Neophyti, cereis ſuis ſuffitibusq; ad agendã celebritatem inſtructi. Miſſa, qua potuit pompa, celebrata eſt, organo alijsq; Muſicis inſtrumentis. Qua peracta Patris feretrum è loco vbi aſſeruabatur in ædem delatum, cæptumq́; recitari officium defunctorũ, cui altera funebris miſſa ſucceſſit,

Idola deſtruuntur.

Idolorum Anatomia.

Ara diruitur.

Dies ſepulturę P. Matthæi.

P. Matthæus terræ mandatur.

hanc excepit breuis & apposita cohortatio; tum ad sepulturæ locum instituta Ecclesiastico ritu supplicatio; feretrum Neophyti primarij gestabant, cæteri comitabantur, omnes cōplorabant. Cum ad sepulturæ locum ventum est, feretrum è regione hexagoni sacelluli collocatū, in quo effigies alia Christi Seruatoris fuerat quoq; collocata, ad eam officium sepulturæ celebratum, quo expleto, feretrū in præparatū demittitur locum, magno omnium doloris sensu, velut in cōmunis Parentis obitu, sed potissimum Doctoris Pauli, qui præter eum quo nos remq; Christianā complectitur amore, nec secus ac si in media Europa natus esset ac educatus, singulari Patrem amore semper fuerat prosecutus. Is multas lachrymas magnumq; mœrorem præsetulit, nec se continuit vir in summa dignitate constitutus, quin funes ipsos quibus feretrum demittebatur, arriperet, nihil aliud reperiens, quo suum vel amorem vel mœrorem testaretur. Expletis Ecclesiasticis ritibus Neophyti politicos suos minime omisere, primum ad Christi Seruatoris imaginem, deinde ad tumulum ex more suas inclinationes ac genuflexiones perfecêre. Tum deinde Nostris pro honore sibi exhibito gratias referētibus, ipsi ad sua rediere. Multos deinde dies insequentes amicorum Ethnicorū ad solitos defuncto ritus exhibendos concursus facti sunt, pari fere doloris sensu: quam ob causam vnum è Patribus ibi subsistere ad eos excipiendos necesse fuit. Præter ædem publicā atque sacellulum funebre, priuatam Deiparæ aram Patres alio in loco opportuno ex voto erexere. Nam initio cum hoc negotium suscceperunt, eo se ad eliciendum eius patrociniū obligarant. Nec sine Numine factū esse videtur, vt quotquot id temporis insigniores ex voto cecidere successus, omnes prope in aliquā ex eiusdem celebritatibus inciderēt. His omnibus ex sententia procuratis, supra Primarij liminis Epistylium apposita est duobus

Ara priuata Deiparæ.

Sinicis

Sinicis characterib' hæc inſcriptio: Regia munificẽtia: quod apud Sinas eſt perhonorificum, & magis quam in Europa credi poſſit. Inde ſenſim fama multos ad viſendũ excitabat, quibus omnia mirum in modum arridebãt, ſimulq; adorato Deo aliquam ſui conditoris notitiam ex imaginum conſpectu noſtrorumq; ea occaſione colloquio referebant. Atque hunc ea res finem habuit, quam ſperamus magno rei Chriſtianæ adiumento futuram: nam tametſi nondum eam ab Rege, quam optamus, liberam Euangelij propagandi facultatẽ habeamus; qui tamen nouerit, quot obſeratam clauibus huius regni tyrannidem humani generis hoſtis occuparit, non nihil hac re perfectum intelliget. Et amplius fortaſſe, quam retrolapſis annorum triginta ſpatijs magna cõtentione fuerat impetratum. non ſolum quod honorato huius expeditionis auctore, magnam inde ipſa expeditio capit firmitatem, ſed maximè quod noſtrorum ſtatio, profeſſio legiſq; ratio Regi Magiſtratibusq; non innotuit, ſed propè probata eſt. Cui enim non mirum videatur, pauperes aduenas ab Rege honorifica ſepultura & habitatione donatos? quod in hoc Regno neque adhuc externo cuiquam contigit, & rariſſimè ſum̃isq; tantum Magiſtratibus, atque ijs de Republica optimè meritis conceditur? quis non ſtupeat, eosdem in oculis non ſolum clariſſimæ ciuitatis, ſed prope totius Regni, conſcia vniuerſa Regis aula, ipsâq; adeo Regis Parente, approbantibus Tribunalibus, approbante vniuerſo Magiſtratuum Senatu, idola excuſſiſſe, aram diruiſſe, & in eorum locum Chriſti Seruatoris effigiem & Virginis erexiſſe, ad aram pro Regia ſalute iuſſos preces fundere, in qua ipſa ara voluntatis Regiæ teſtis eius nominis inſcriptio legitur. Deniq; quam id è Diuino conſilio profectum fuerit, arbitror ex ipſa narratione conſtare, in qua tot in vno miraculo miracula leguntur, quæ non ipſi ſolum agnouimus, qui huius regni

Inſcriptio.

Beneficium regium extollitur.

regni

regni iam sensa penetramus, sed ipsi Nostri Neophyti, amici, Ethnici, aduersarij denique ipsi aduerterunt. Nam summos Magistratus nullo emolumento, nulla spe tam impense fauere, contra suos ipsos Collegas indigenasq; obsistere, denique non nisi re confecta conquiescere, non opis humanæ fuit aut industriæ, sed eius qui vt cætera sic hominum corda nutu moderatur. Sed neque omittendum est, P. Matthęum Ricium primum propè huius expeditionis auctorem, primum quoque in hoc regno sepulturæ locum sibi inuenisse ac Socijs aperuisse, nam qui hactenus in hac excolenda vinea diem obierant, tametsi intra Regni Sinici fines, in Amacaensi tamen Collegio, vt supra dixi, communem Sociorum sepulturam obtinuerāt. Nunc qui superstites sumus non vitam solum, sed ipsum quoque cadauer in testimonium illis & gentibus relinquemus.

Finis libri Quinti.

INDEX

INDEX

RERVM MEMORABILIVM, QVÆ in hoc opere continentur.

A.

B.

C.

M.

R.

S.

Sacrificuli

Soda-

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGENTVR.

Prior numerus designat paginam, alter versum.

FOl. 12. Verſ. 13. adducti. 12. 31. oues præbent. 13. 15. noſtratibus. 19. 25. Typographia. 27. 10. non loqui. 58. 16. Magiſtratuum. 94. 23. vti metus. 105. 17. litteras. 107. 4. plecterentur. 107. 5. regia. 108. 3. ſalutem. 109. 27. capiant. 111. 7. ſtipem. 111. 8. magnam. 112. 25. illigati. 113. 2. obequitans. 114. 15. auribus. 116. 7. accipiant. 121. 27 imponerent. 123. 25. cum. 124. 9. irrupiſſent. 130. 17. prohiberet. 131. 5. quo Apoſtolico. 131. 17. coniunctas. 131. 24. deludendis. 133. 6. prohibebat. 134. 18. peregrinus. 136. 15. illum. 145. 10. diurnum. 146. 17. poſſeſſionem. 154. 30. conſilium. 157. 16. quam ante. 157. 31. viſis. 159. 30. quibus, adde, animus. 161. 32. eorum, adde, virtute. 162. 5. erigebat. 162. 20. vt mox. 164. 20. vtcunque. 168. 26. ab ijs viſebantur. 169. 2. nouitate. 180. 32. demiſſa, adde, licet. 187. 18. pecuniarium. 196. 13. omnes. 200. 29. vrbis. 205. 1. argenti, adde viui apud Iapones. 207. 19. iniecta in os offa. 209. 10. profeſſus. 210. 5. fore. 221. 4. aut altius. 244. 6. amoribus. 249. 24. nouæ ſtationi. 252. 8. Ignibus. 253. 18. præceptis. 272. 22. concubia. 276. 14. in iudicum. 276. 22. ſolius. 279. 20. rependendum. 285. 30. poſſent. 335. 30. tertijs gradus. 338. 6. primoribus. 371. 30. Ethicis. 371. 31. de quo. 379. 24. vtrique. 418. 6. voluiſſe. 435. Apologus, marg. 3. 441. 20. cum hac. 443. 24. Magiſtratu. 470. 19. qui duobus. 470. 29. commiſſa. 491. 3. mortis. 499. 32. fuiſſet. 505. 4. iniuria. 508. 8. extruxerat. 525. 30. ſed triti. 546. 30. appellatum. 551. 18. fratri noſtro. 554. 4. Prophetæ ſui. 557. 12. exiguus, adde, numerus. 558. 9. dimiſſus. 567. 9. Ferdinando. 572. 7. plecterentur. 579. 5. prohibere. 590. 12. fidem. 598. 14. numero. 599. 1. adminiſtratæ. 608. 1. Socijs. 608. 14. decertabant, adde, ſub. 610. 16. ſcriptio. 611. 26. aut horam. 615. 2. miſſa. 623. 29. ſententia. 631. 32. bonitatis fanum. 632. 25. euaſiſſe. 633. quos. 635. 5. qua ratione. 637. 5. admouerunt. 337. 25. vt immunis. 642. 23. eripiebat. 642. 27. concitandos.

AVGVSTÆ VINDELICORVM,
apud Christophorum Mangium.

M. DC. XV.